

แนวทางการส่งเสริมการศึกษาต่อนอกระบบของเยาวชนของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน
อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต

The Conceptual Direction on the Promotion of the Youth Extension to
Non-Formal Education of Phuket Non-Formal Education Center,
Muang District, Phuket Province

เกรียงศักดิ์ โชติอัครคี¹⁾ สะอูตี มะดีเยาะ¹⁾ จินดา รุ่งโรจน์ศรี¹⁾ สุนันทา คันธานนท์²⁾ และสดชื่น ชาวชุมชุม²⁾

¹⁾ นักศึกษาระดับปริญญาโท สาขาวิชา วิทยาศาสตร์ และคอมพิวเตอร์ศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

²⁾ อาจารย์ที่ปรึกษา สาขาวิชาธุรกิจศึกษาและอาจารย์กลุ่มวิชาชีพครู คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ต

Email : Kung42 @gmail.com E-mail :chouchomnum.s@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อรวบรวมสาเหตุที่ทำให้เยาวชนในชุมชนไม่นิยมเรียนต่อที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต 2) เพื่อศึกษา ระดับการปฏิบัติงานของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต 6 ด้านคือ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านการรับสมัคร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดทำทะเบียน และออกหลักฐานทางการศึกษา ด้านการวัดผลประเมินผล ด้านบุคลากร และ 3) เพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะแนวทางส่งเสริมการศึกษาต่อนอกระบบของเยาวชน ของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมืองจังหวัดภูเก็ต พบว่า

1. สาเหตุที่ทำให้เยาวชนในชุมชน ไม่นิยมเรียนต่อที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต คือ 1) เยาวชนที่มาจากครอบครัวยากจน พ่อแม่ ให้ออกทำงานหาเลี้ยงครอบครัวมากกว่าจะให้เรียนต่อที่ศูนย์ฯ 2) เกิดจากการยอมรับและการคล้อยตามเพื่อนในการเรียนต่อในระบบมากกว่านอกระบบ 3) ครอบครัวเยาวชนที่ยากจนเมื่อมีรายได้มากขึ้นมักส่งบุตรหลานเรียนในระบบมากกว่าเรียนที่ศูนย์ฯ 4) เยาวชนที่มุ่งสายอาชีพจะเรียนต่อที่วิทยาลัยอาชีวศึกษา มากกว่าเรียนที่ศูนย์ฯ เพราะเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน 5) เนื่องจากถนนหนทางในจังหวัดภูเก็ตเจริญเชื่อมถึงชุมชนเกาะแก่งแหล่งกันดาร ทำให้เยาวชนส่วนหนึ่งเข้ามาเรียนในโรงเรียนประจำจังหวัดมากขึ้น 6) ปัจจุบันการศึกษาในระบบเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างกว้างขวางทันสมัยกว่าการศึกษานอกระบบ 7) หลักสูตรการศึกษานอกระบบรวบรัด ทำให้ความรู้ไม่แน่น เยาวชนวิตกว่าจะสอบเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้ 8) ขาดการแนะแนวมุ่งใจให้นักเรียน-เยาวชนเรียนต่อนอกระบบที่ศูนย์ฯ 9) เงินกองทุนสนับสนุนการศึกษานอกระบบไม่เพียงพอ 10) การประชาสัมพันธ์กิจกรรม และการรับสมัครนักศึกษาของศูนย์ฯ ไม่ครอบคลุมชุมชนในพื้นที่บริการ

2. ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) คือ เยาวชน ผู้ปกครอง บุคลากร และนักศึกษาศูนย์ฯ เห็นว่าการปฏิบัติงานของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเห็นว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง 5 ด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการวัดผลประเมินผล ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดทำทะเบียนและออกหลักฐานทางการศึกษา ด้านการรับสมัคร ด้านการประชาสัมพันธ์ และแต่ละด้านมีรายข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดของแต่ละด้าน โดยเรียงลำดับรายข้อก่อนหลังตามลำดับค่าเฉลี่ยของรายด้านจากมากไปหาน้อยคือ เห็นว่า ความสอดคล้องของข้อสอบกับ เนื้อหา /กิจกรรมรายวิชาที่เรียน การเชิญผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้าราชการบำนาญมาเป็นวิทยากรเฉพาะเรื่องในการเรียนการสอน การได้รับหลักฐานทางการศึกษา จากเจ้าหน้าที่ตามวันเวลาดังหมาย เมื่อเกิดปัญหาผู้สมัครสามารถติดต่อกับเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ได้อย่างสะดวก มีการแนะแนวการเรียนต่อที่ศูนย์ฯ แก่แก่นักเรียน ม.ต้นก่อนสำเร็จการศึกษาทุกปีส่วนที่เหลืออีก 1 ด้านคือด้านบุคลากร เห็นว่ามีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับน้อย โดยมีรายข้อที่เห็นว่า มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในด้านนี้ คือ ความสมดุลของจำนวนภาระงานต่อ

เจ้าหน้าที่/บุคลากรศูนย์ฯรายบุคคล รองลงมาคือ การได้อบรมสัมมนาเพื่อพัฒนางานในหน้าที่ของเจ้าหน้าที่และบุคลากรศูนย์ฯ

3. ข้อเสนอแนะแนวทางส่งเสริมการศึกษาต่อของระบบของเยาวชนของศูนย์การศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต คือ 1) ควรเพิ่มอัตรากำลังด้านบุคลากรและเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ให้เพียงพอต่อจำนวนนักศึกษาและไม่ควรมอบหมายให้ทำงานหลายหน้าที่ 2) ศูนย์ฯควรได้รับการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนทั้งสายสามัญและสายอาชีพให้มีคุณภาพเท่าเทียมกับการเรียนในระบบ 3) ควรนำผู้ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพและนักศึกษาจากศูนย์ฯ ที่สอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ มาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อหลายช่องทางเพื่อจูงใจเยาวชนให้เรียนต่อที่ศูนย์ฯ 4) จัดให้มีการแนะนำการเรียนต่อที่ศูนย์ฯแก่นักเรียน ม.ต้นก่อนสำเร็จการศึกษาทุกปี 5) บุคลากรและเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯควรได้รับการอบรมสัมมนาเพื่อพัฒนาความรู้และงานในหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ 6) ศูนย์ฯควรเป็นผู้นำชุมชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อแสดงศักยภาพและความนิยมในชุมชน 7) ศูนย์ฯควรปรับปรุงชุดการเรียนและ แหล่งค้นคว้า เช่น ห้องสมุด ศูนย์ ICT ให้มีประสิทธิภาพและทันสมัย 8) ศูนย์ฯควรจัดให้มีการเรียนกวดวิชาเตรียมความพร้อมให้นักศึกษาที่จะสอบเข้ามหาวิทยาลัย 9) เพิ่มเงินทุนและแหล่งกั๊ยืมแก่นักศึกษาศูนย์ฯที่ขาดแคลน โดยจัดระเบียบการกั๊ยืมให้เป็นระบบและทั่วถึง และ 10) ศูนย์ฯควรใช้สื่อหลายช่องทางในการประชาสัมพันธ์กิจกรรม และการรับสมัครนักศึกษาให้ครอบคลุมพื้นที่ในชุมชน เช่น วิทยุชุมชน โทรทัศน์ เว็บไซต์ แผ่นพับ ไขว้โฆษณา เป็นต้น

แผนพัฒนาแนวทางส่งเสริมการศึกษาต่อของระบบของเยาวชนของศูนย์การศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต มี 2 แผนคือ แผนพัฒนาสำหรับชาวบ้านและสำหรับศูนย์ฯ

3.1 แผนพัฒนาแนวทางส่งเสริมการศึกษาต่อของระบบของเยาวชนของศูนย์การศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต สำหรับชาวบ้านเกาะสิเหร่ มีดังนี้ 1) แผนปฏิบัติการ การกระจายข่าวสารความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของศูนย์ฯ โดยการบอกต่อของตัวแทนชาวบ้าน ผู้ปกครอง นักเรียนและนักศึกษาของศูนย์ฯ 2) แผนปฏิบัติการจัดประชุมลูกบ้านของผู้ใหญ่บ้าน โดยผู้ใหญ่บ้านจะจัดประชุมและแจ้งข่าวสารการรับสมัคร การจัดกิจกรรมและการเคลื่อนไหวต่างๆของศูนย์ฯ ให้ชาวบ้านในชุมชนทราบทุกระยะ 3) แผนปฏิบัติการออกอากาศแจ้งข่าวสารของศูนย์ฯทางวิทยุชุมชนของหมู่บ้าน โดยจะประกาศแจ้งข่าวสารการรับสมัคร การจัดกิจกรรมและการเคลื่อนไหวต่างๆ ของศูนย์ฯให้ชาวบ้านในชุมชนทราบทุกระยะ 4) แผนเชิญบุคลากร/นักศึกษาศูนย์ฯ ของผู้ใหญ่บ้าน มาร่วมประชุมให้ความรู้เกี่ยวกับศูนย์ฯในการจัดประชุมลูกบ้าน ตามวาระโอกาสอันควร

3.2 แผนพัฒนาแนวทางส่งเสริมการศึกษาต่อของระบบของเยาวชนของศูนย์การศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต สำหรับศูนย์ฯ โดยศูนย์ฯควรมีโครงการส่งเสริมการศึกษาต่อของระบบของเยาวชนฯ ดังนี้

1) โครงการแนะนำการศึกษาต่อของศูนย์ฯ โดยศูนย์ฯจัดการแนะนำไปตามโรงเรียนต่างๆ ก่อนสิ้นปีการศึกษาเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจ กระตุ้นให้นักเรียนในระบบ สนใจที่จะศึกษาต่อของระบบที่ศูนย์ฯ 2) โครงการ “กวดวิชา ดิวเข้มนักศึกษาศูนย์ฯมุ่งสู่มหาวิทยาลัย” 3) โครงการ “แนะนำเผยแพร่ชื่อเสียงบุคลากร/นักศึกษาของศูนย์ฯ ต่อสังคม” เช่น การนำบุคลากร/นักศึกษาของศูนย์ฯ ที่ทำชื่อเสียง/สอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ หรือนักศึกษาที่ประสบผลสำเร็จในด้านการเรียน การกีฬา การประกอบอาชีพ มาเผยแพร่ให้เป็นที่ประจักษ์แก่สังคม ผ่านสื่อหลายช่องทาง เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เว็บไซต์ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ฯลฯ 4) โครงการ “ประสานสัมพันธ์ส่งเสริมวัฒนธรรมนำกิจกรรมชุมชน” โดยศูนย์ฯ เป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนการส่งเสริมเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมชนบประเพณีในชุมชน เช่น งานลอยกระทง การแห่เทียนเข้าพรรษา การแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านในชุมชนกับศูนย์ฯ เป็นต้น

คำสำคัญ การศึกษานอกระบบ ศูนย์การศึกษาการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต เยาวชน

Abstract

The objectives of the research are 1) to collect the causes as to why the youths have some negative attitude towards PNEC 2) to study six areas of operation: advertisement, application system, learning system, registration and authorization of the degree certificate, evaluation, and personnel in the center, 3) to provide the suggestions on the Promotion of the Youth Extension Non-Formal Education of PNEC. The research found that

1. The causes as to why the number of the students at Phuket Non-Formal Education Center (PNEC) is in order of importance 1) poor family, the parents prefer their children to work rather than to study at PNEC. 2) the social acceptance that the formal education is much better than the non-formal one. 3) when the poor family has a better living, the parents prefer their children to study at a formal education school. 4) Youths prefer studying at a vocational college rather than at PNEC, because it is much easier to find a job after college. 5) the public transportation is now better; the youths from remote areas can come to the school in the city easily. 6) the formal education provides more opportunity in modern and alternative learning than the non-formal. 7) youths are afraid that they will not be able to pass the entrance exam for university because the non-formal education curriculum is too narrow and limited. 8) lack of inspiration and motivation for further study at PNEC. 9) PNEC's lack of sufficient budget, and 10) the advertisement of PNEC did not cover the service areas.

2. Generally, the stakeholders; youths, parents, students, and personnel at PNEC think that the levels of PNEC's operating system are substandard and unsatisfactory. Considering each level from the most significant to the least: evaluation, learning management, registration and authorization of the degree certificate, application system, and advertisement are in the average level. The personnel are at a low level, which is because of the imbalance between the personnel and their responsibilities, less participation in seminars or trainings by the personnel. Finally, the lowest levels of PNEC's operating system are harmony and differences between the exam and the course contents, less invitations to local scholars, experts, or retired officers to teach or share their experiences and ideas, untimely authorization of the degree certificate, inconvenient to communicate between the applicants and the officers at the Center, and annually education advice for junior high school students.

3. The suggestions for further non-formal study at PNEC are that 1) the work force personnel should be increased so that they can deal with the students without too much work, 2) the sufficient budget should be provided to PNEC in order to improve the learning system as well as the formal education school, 3) the successful students from PNEC should be invited to share their experiences and to inspire the other students to keep studying at the center, 4) provide annual education advice to junior high school students, 5) provide training or seminars for the personnel working for the Center regularly, 6) PNEC should be a leader in any activity held in the community in order to show its potentiality and popularity, 7) learning resources such as a library and ITC center should be improved, 8) PNEC should provide an intensive tuition for the students before the university entrance exams, 9) sufficient education loans should be provided so that every student

can have sufficient funding 10) PNEC should advertise and promote the Center through various medias, for example; local radio, television. 4.2.1. The project of n, websites, brochures, advertising boards, etc.

4. The conceptual direction on the promotion of the youth extension to non-formal education of Phuket Non-Formal Education Center from discussion and dialogue with the villagers at Ban Koh Sireh is divided into two plans:

4.1 Plan for villagers 1) The operating plan of the Center and its activities will be advertised by the representatives of the villagers, the villagers, the parents, and the students of PNEC. 2) The operating plan of the villagers' meetings is run by the village leaders. They will tell people, promote, and advertise the activities, application, and update news run by the Center. 3) The operating plan of local radio broadcasting will promote and advertise updated news, applications, and activities of PNEC. 4) The project of invitation the person/the students of PNEC of the villagers' meetings, to lecture about PNEC, are run by the village leaders along an opportunity.

4.2. Plan for PNEC 1) The project of Further Education Advice for Youth will be held in different schools before the end of the academic year annually in order to interest and inspire the students to study at PNEC 2) The project of Intensive Tuition for PNEC's Students before the entrance exams 3) The project of broadcasting and propagating the successful students from the Center through various medias. 4) The project of Cultural Promotion. PNEC is the leader in all cultural and local activities such as Loy Krathong and local sports, held in the community in order to strengthen and empower the participation and harmony between the Center and the people in the particular community.

Keywords Non-Formal Education, Youth Extension, Phuket Non-Formal Education Center, Muang District, Phuket Province

1. บทนำ

ปัจจุบัน สังคมไทยตระหนักแล้วว่า การศึกษาทำให้ประชาชนและประเทศชาติก้าวหน้า และเสริมสร้างให้ประเทศมั่นคง เพราะเมื่อประชาชนมีความรู้ ทำให้การขับเคลื่อนพัฒนาประเทศเป็นไปอย่างรวดเร็ว ในช่วงศตวรรษที่ผ่านมา ประเทศไทย มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ทั้งในด้านการศึกษา การเมือง สังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้รัฐต้องปฏิรูปการศึกษาและตราพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ขึ้นเพื่อยกระดับปรับความรู้ด้านการศึกษาของประชาชนทั้งในระบบ นอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ให้มีคุณภาพอย่างทั่วถึง ซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 43 ว่าเป็นสิทธิของบุคคลเสมอกันที่จะได้รับการศึกษาที่รัฐต้องจัดให้ทั่วถึงและมีคุณภาพ ทั้งนี้

เพื่อให้ประชาชนสามารถปรับตัวดำรงชีวิตในสังคมและอยู่ในโลกยุคโลกาภิวัตน์ได้อย่างมีความสุข

การศึกษานอกระบบ ได้ระบุไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ 2542 มาตรา 15 (2) และ (3) ว่าเป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนดจุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม (3) การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความสนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อหรือแหล่งข้อมูลอื่น ๆ

ปัจจุบันการจัดการศึกษานอกระบบและการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย อยู่ภายใต้การบริหารงานของสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน (เดิมคือกรมการศึกษานอกโรงเรียน) สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ ทำหน้าที่ดูแลจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัยโดยการผสมผสานการจัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยเข้าด้วยกัน เพื่อให้ประชาชนได้รับการศึกษาตลอดชีวิต [1]

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต สังกัดสำนักบริหารการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดภูเก็ต (เดิมคือ ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดภูเก็ต/ศูนย์ กศน.จังหวัดภูเก็ต) มีบุคลากรที่เป็นข้าราชการและเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงาน ดำเนินการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน ทั้งการศึกษาผู้ใหญ่แบบเบ็ดเสร็จขั้นพื้นฐาน (การศึกษาขั้นพื้นฐานต่อเนื่อง ตั้งแต่ระดับ ประถม มัธยมศึกษาตอนต้น ยมศึกษาตอนปลาย) การศึกษาสายอาชีพ (การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ สังคมและชุมชน) และการศึกษาตามอัธยาศัยเป็นการศึกษาที่เสนอโอกาสและทางเลือกให้ประชาชนได้ศึกษาเพิ่มพูนความรู้ตามความต้องการด้วยตนเอง ทุกช่วงวัย ตลอดชีวิต โดยเรียนจากสื่อต่างๆ หลายช่องทาง เช่น จากเว็บไซต์ ผู้รู้ และแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เช่น ที่อ่านหนังสือประจำหมู่บ้าน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประจำตำบล (ศรช.) ได้เปิดโอกาสให้ประชาชนผู้สนใจใช้เป็นที่ยกศึกษาค้นคว้าหาความรู้ได้ ตลอดชีวิต เช่น ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนประจำตำบลลรัษฎา อ.เมือง ภูเก็ตได้ใช้ศาลาประชุมชายทะเลแหลมตุ๊กแก เป็นสถานที่จัดกิจกรรมและสอนเด็กเร่ร่อน/ด้อยโอกาสทางการศึกษาประจำตำบลลรัษฎา ภายใต้การดูแลประสานงานของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัด (ศูนย์ กศน.จังหวัดภูเก็ต) และศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมืองจังหวัดภูเก็ตจากภาวะเศรษฐกิจที่ถดถอยและภาวะค่าครองชีพที่สูงลิ่วของประชาชนชาวภูเก็ต ทำให้พ่อแม่ผู้ปกครองของเยาวชนในชุมชนหมู่ที่ 1 บ้านเกาะสิเหร่ ตำบลลรัษฎา ซึ่งส่วนใหญ่มีฐานะปานกลางไปจนถึงค่อนข้างยากจน ต้องประหยัดและพยายามหางานทำเพิ่มขึ้นอีก โดยเฉพาะครอบครัวที่เป็นชาวต่างถิ่นและ

ต่างด้าวอพยพมาขายแรงงาน นิยมให้บุตรหลานที่จบชั้น ป.6 แล้วให้ออกมาเรียนต่อ ชั้น ม.1-ม.3 ในช่วงวันเสาร์-อาทิตย์ที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมืองเพื่อบุตรหลานจะได้ใช้เวลาช่วงวันจันทร์-ศุกร์ ไปทำงานหารายได้จุนเจือครอบครัว

เมื่อวันที่ 8 กุมภาพันธ์ 2551 ที่ผ่านมา คณะทำงานการพัฒนาโจทย์วิจัยเชิงพื้นที่ของมหาวิทยาลัยราชภัฏภูเก็ตได้ร่วมกับภาคีเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน ออกสำรวจสภาพปัญหาและความต้องการที่จำเป็นของชาวบ้านชุมชน ต.รัษฎา อันเป็นพื้นที่พัฒนาโจทย์วิจัยของมหาวิทยาลัย พบปัญหาด้านการศึกษาของชุมชนคือ พบว่าเยาวชน (เยาวชนคือผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 14 ปีขึ้นไปแต่ยังไม่ถึง 18 ปีบริบูรณ์) ในชุมชนหมู่ที่ 1 บ้านเกาะสิเหร่ เรียนต่อที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมือง น้อยลง ไม่นิยมเรียนมากดังแต่ก่อน ชาวชุมชนจึงมีความต้องการให้มีการส่งเสริมการศึกษาต่อนอกระบบของเยาวชนที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมืองจังหวัดภูเก็ตให้มากขึ้นประกอบกับในช่วงหลัง จำนวนนักศึกษาของศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมืองจังหวัดภูเก็ต ก็มีจำนวนลดลงเช่นกัน จะเห็นได้จากการเปรียบเทียบจำนวนนักศึกษาระหว่างปี 2551 กับปี 2552 ดังรายละเอียด ในตาราง

ตาราง 1 จำนวนผู้เรียน/นักศึกษาในสังกัดสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอเมืองภูเก็ต จำแนกตามประเภทการศึกษา ปีการศึกษา 2551,2552

ปีการศึกษา	การศึกษาขั้นพื้นฐาน	การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ สังคมและชุมชน	รวม
2551	4,909	1,244	6,153
2552	2,635	327	2,962

ที่มา: สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยจังหวัดภูเก็ต (ศูนย์กศน.จังหวัดภูเก็ต) [2]

ด้วยเหตุนี้ คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะร่วมกับชาวบ้านในชุมชนหมู่ที่ 1 บ้านเกาะสิเหร่ และผู้เกี่ยวข้อง (Stakeholders) กับอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ตได้แก่ เยาวชน ผู้ปกครอง บุคลากรและนักศึกษาศูนย์ฯ ร่วมกันศึกษาสาเหตุและหาแนวทางส่งเสริมการศึกษา

ตอนออกระบบของเยาวชนของศูนย์การศึกษาออก
โรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต ต่อไป

2. ข้อตกลงในการวิจัย

2.1 การวิจัยครั้งนี้ มุ่งศึกษาเฉพาะการจัดการศึกษา
ขั้นพื้นฐานต่อเนื่อง ของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน
อำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต (สายสามัญ)

2.2 การวิเคราะห์ SWOT ไม่ได้มีรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็
นการจัดกลุ่มประเด็นสำคัญของ SWOT การทำแผนกล
ยุทธ์ ทั้งนี้เป็นไปตามศักยภาพของชาวบ้าน

2.3 ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน อำเภอเมือง จังหวัด
ภูเก็ตในที่นี้ ใช้คำย่อว่าศูนย์และใช้คำย่อว่าPNEC ใน
ภาษาอังกฤษ (Phuket on-Formal Education Center, Muang
District, Phuket provinces)

3. วิธีดำเนินงาน

การวิจัยเรื่องนี้ เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ(Survey
research) โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมี
ส่วนร่วมของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องได้เสีย (Stakeholders)
กับศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัด
ภูเก็ต(ศูนย์ กศน.อ.เมือง จ.ภูเก็ต) ได้แก่ เยาวชน
ผู้ปกครอง บุคลากรและนักศึกษาศูนย์การศึกษาออก
โรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต โดยมีวัตถุประสงค์
1) เพื่อรวบรวมสาเหตุที่เยาวชนในชุมชนไม่นิยมเรียน
ต่อที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนของจังหวัดภูเก็ต 2)
เพื่อศึกษา ระดับการปฏิบัติงานของศูนย์การศึกษาออก
โรงเรียนของจังหวัดภูเก็ต 6 ด้าน คือ ด้านการ
ประชาสัมพันธ์ ด้านการรับสมัคร ด้านการจัดการเรียน
การสอน ด้านการจัดทำทะเบียนและออกหลักฐาน
ทางการศึกษา ด้านการวัดผลประเมินผลและด้าน
บุคลากร และ 3) เพื่อรวบรวมข้อเสนอแนะแนวทางการ
ส่งเสริมการศึกษาต่อของเยาวชนออกระบบของศูนย์
ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้แก่ เยาวชน ผู้ปกครอง
บุคลากรและนักศึกษาศูนย์ฯ ได้กลุ่มตัวอย่าง รวม 942
คน โดยใช้ตารางสัดส่วนของเครจซี่และมอร์แกน
(R.V.Krejcie and D.W.Morgan) แล้วสุ่มแบบแบ่งชั้น
(Stratified random sampling) ตามขนาดของกลุ่ม
ประชากร จึงสุ่มอย่างง่าย (Simple random sampling)
ด้วยวิธีจับฉลาก[3] ได้กลุ่มตัวอย่างจำแนกเป็นเยาวชน
260 คน ผู้ปกครอง 290 คน บุคลากรศูนย์ 28 คน และ
นักศึกษาศูนย์ 364 คน โดยใช้เครื่องมือในการวิจัยคือ

แบบสำรวจปัญหา แบบสอบถามการปฏิบัติงาน 6 ด้าน
ของศูนย์ฯ และแบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูล
ด้วยวิธีสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistic)ด้วย
ค่าความถี่และวิธีการทางสถิติโดยใช้ค่าเฉลี่ย ค่า
เบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิเคราะห์ SWOT ใช้เวลาใน
การวิจัย12 เดือน โดยมีวิธีการวิจัย 3 ระยะคือ

การดำเนินงานระยะที่ 1

3.1 จัดตั้งทีมวิจัย และทีมนักศึกษาผู้ช่วยนักวิจัย
เก็บข้อมูลโครงการ ทบทวน ทำความเข้าใจในการ
เนื้องานตามขั้นตอนในโครงการ

รูปที่ 1 ทน.ทีมวิจัย นักวิจัย ผู้ร่วมวิจัย

ดร.สดชื่น ชาวชุมชุม ผู้ช่วยนักวิจัย อ.สุนันทา คันธารนทร์

3.2 เข้าพบปะชาวบ้าน ประสานแกนนำหมู่บ้าน เช่น
ผู้ใหญ่บ้าน-ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านและบุคลากรศูนย์ฯ เพื่อ
ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของชุมชนและศูนย์ฯ และเพื่อขอ
ความร่วมมือ ปรีกษาหารือเกี่ยวกับการนัดหมาย การลง
พื้นที่เก็บข้อมูล การจัดเวทีถกปัญหาประชาคม

รูปที่ 2 ประสานผู้นำหมู่บ้าน: ผญ.ระวี มะลิแก้ว, ผช.ผญ.นาย
วิโรจน์ เสือปาน เพื่อปรึกษาหารือ การเก็บข้อมูล/การจัดเวทีถก
ปัญหา/ศึกษาบริบทของชุมชน

รูปที่ 3 ประสาน:บุคลากรศูนย์ฯ ศึกษาบริบทของศูนย์ฯ

3.3 จัดเวทีประชุมแก้ปัญหาประชาคม ครั้งที่1 พร้อม
กับใช้แบบสำรวจปัญหา แบบสอบถามระดับการ
ปฏิบัติงาน 6 ด้านของศูนย์ฯ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก เก็บ
รวบรวมข้อมูลสาเหตุ และข้อเสนอแนะแนวทางส่งเสริม
การเรียนรู้ของเยาวชนฯ ที่วัดบ้านเกาะสิเหร่ ในวัน
เสาร์ที่ 17 มกราคม 2552 โดยเชิญผู้นำการอภิปรายคือ
ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้อำนวยการ ตัวแทนครู-
อาจารย์ ตัวแทนนักเรียน ตัวแทนเยาวชนบ้านเกาะสิเหร่
ตัวแทนนักศึกษาศูนย์ฯ นักศึกษาและอาจารย์ผู้วิจัย
มาร่วมประชุมแก้ปัญหา

รูปที่ 4 จัดเวทีประชุมแก้ปัญหาฯ ครั้งที่1
เมื่อเสาร์ที่17 ม.ค. 2552 ณ วัดบ้านเกาะสิเหร่

รูปที่ 5 การใช้แบบสอบถาม/แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเก็บข้อมูล
จากผู้ปกครอง-เยาวชน เพื่อรวบรวมสาเหตุ/ปัญหา

3.4 นำข้อมูลที่ได้ (จากข้อ 3.3) มาวิเคราะห์ จุดแข็ง
จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค/ภัยคุกคามของชุมชนและ
ของศูนย์ฯตามตามกรอบ SWOT Analysis คือ

วิเคราะห์จุดแข็ง (Strengths) -สิ่งที่ชุมชน/ศูนย์ฯมีความโดดเด่น	วิเคราะห์จุดอ่อน (Weaknesses) -สิ่งที่ชุมชน/ศูนย์ฯจะต้องพัฒนาปรับปรุง
วิเคราะห์โอกาส (Opportunities) การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอกที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน/ศูนย์ฯ	วิเคราะห์อุปสรรค/ภัย คุกคาม (Threats) การเปลี่ยนแปลงของปัจจัยภายนอก ที่ส่งผลกระทบต่อชุมชน/ศูนย์ฯ

รูปที่ 6 กรอบวิเคราะห์ SWOT ของโครงการ ABC 04256

ทำให้พบ จุดแข็ง (Strengths) จุดอ่อน (Weaknesses)
โอกาส (Opportunities) อุปสรรค/ภัยคุกคาม (Threats)
ของชาวบ้านในชุมชนและศูนย์ฯ โดยแยกนำเสนอ
ตามลำดับดังนี้

3.4.1 การวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและ
อุปสรรค/ภัยคุกคาม ของชุมชน ตามตามกรอบ SWOT
Analysis

จากการนำข้อมูลเกี่ยวกับสาเหตุที่ได้จากการจัด
เวทีแก้ปัญหาประชาคมและจากการตอบแบบสำรวจ
ปัญหา,แบบสอบถามปลายเปิดและการสัมภาษณ์เชิงลึก
มาจัดกลุ่มตามเทคนิค SWOT Analysis พบว่า

1) จุดแข็ง (Strengths) ของชุมชนที่สำคัญ คือ ที่
สำคัญ คือ 1.1) ชาวบ้านเกาะสิเหร่ มีความสามัคคี และ
เชื่อมั่นในผู้นำ ซึ่งมาจากการเลือกตั้ง 1.2) ชาวบ้านที่
เป็นชนดั้งเดิม ส่วนใหญ่มีฐานะดี เป็นเจ้าของที่ดิน มี
บ้านเรือนเป็นของตนเอง 1.3) การคมนาคมระหว่าง
เกาะสิเหร่กับตัวเมืองมีถนนเชื่อมถึงกัน มีเครื่อง
สาธารณูปโภคครบครัน

2) จุดอ่อน (Weaknesses) ของชุมชนที่สำคัญ คือ
2.1) ชาวบ้านยังขาดความรู้ความเข้าใจในระบบการ
เรียนของศูนย์ฯ 2.2) ขาดผู้ประสานงาน เชื่อมโยง
ข่าวสารระหว่างศูนย์ฯ กับชุมชน 2.3) เยาวชนที่มาจาก
ครอบครัวยากจน พ่อแม่ให้ออกทำงานหาเลี้ยง
ครอบครัวมากกว่าให้เรียนต่อที่ศูนย์ฯ

3) โอกาส (Opportunities) ของชุมชนที่สำคัญ คือ
3.1) เกาะสิเหร่ มีทะเลสวย ป่าไม้ร่มรื่น มีจุดชมลิง
เหมาะที่จะพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวต่อไป 3.2)
เนื่องจากถนนในจังหวัดภูเก็ตเชื่อมถึงชุมชนตามเกาะ
แก่ง ทำให้เยาวชนเรียนต่อในระบบในเมืองมากขึ้น ไม่
นิยมเรียนต่อที่ศูนย์ฯดังแต่ก่อน ทำให้จำนวนนักศึกษาที่
ศูนย์ฯลดลง 3.3) เยาวชนในชุมชนหากมุ่งสายอาชีพก็
จะเรียนต่อที่วิทยาลัยอาชีววะ/เทคนิคมากกว่าเรียนที่
ศูนย์ฯเพราะเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน 3.4)
ครอบครัวเยาวชนที่ยากจนเมื่อมีรายได้มากขึ้น มักส่ง
บุตรหลานเรียนในระบบตามค่านิยมของสังคม

4) อุปสรรค/ภัยคุกคาม (Threats) ของชุมชนที่สำคัญ
คือ 4.1) การอพยพของชนต่างดาวและต่างจังหวัดเข้า
มาพักอาศัยในชุมชนบ้านเกาะสิเหร่เพิ่มมากขึ้น ทำให้
จำนวนเด็ก-เยาวชนเร่ร่อนเพิ่มมากขึ้น ก่อให้เกิดปัญหา

เศรษฐกิจ สังคมและการศึกษาตามมา 4.2) เยาวชนที่มา
จากครอบครัวยากจน พ่อแม่ ให้ออกทำงานหาเลี้ยง
ครอบครัวมากกว่าจะให้เรียนต่อที่ศูนย์ฯ 4.3) เกิดจาก
การคล้อยตาม/เอาอย่างและการยอมรับของเพื่อน
เยาวชนจึงเรียนต่อในระบบมากกว่านอกระบบที่ศูนย์ฯ
3.4.2 การวิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค/
ภัยคุกคาม ของศูนย์ฯ ตามตามกรอบ SWOT Analysis
โดยก่อนวิเคราะห์จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค/
ภัยคุกคาม ของศูนย์ฯ ตามตามกรอบ SWOT Analysis
ขอเสนอที่มาของข้อมูล ตามลำดับ ดังนี้

1) นำข้อมูลที่ได้จากการตอบแบบสอบถามแบบ
มาตราส่วนประมาณค่า (ปลายปิด)เกี่ยวกับระดับการ
ปฏิบัติงาน 6 ด้านของศูนย์ฯ มาหาค่าเฉลี่ยและค่า
เบี่ยงเบนมาตรฐาน ทั้งในภาพรวม รายด้านและรายข้อ
(เพื่อนำผลที่ได้จากการวิเคราะห์รายด้าน, รายข้อที่มี
ค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับสูงสุดและต่ำสุดไปแปลงเป็นจุดแข็ง
และจุดอ่อนในการปฏิบัติงานทั้ง 6 ด้านของศูนย์ฯ
ต่อไป) พบว่า

ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) คือเยาวชน
ผู้ปกครอง บุคลากรศูนย์ฯ และนักศึกษา เห็นว่าการ
ปฏิบัติงานของศูนย์ฯ การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมือง
จังหวัดภูเก็ต โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อ
พิจารณาเป็นรายด้านทั้ง 6 ด้าน เห็นว่าอยู่ในระดับปาน
กลาง 5 ด้าน เรียงลำดับค่าเฉลี่ยรายด้านจากมากไปหา
น้อยคือด้านการวัดผลประเมินผล ด้านการจัดการเรียน
การสอน ด้านการจัดทำทะเบียนและออกหลักฐาน
ทางการศึกษา ด้านการรับสมัคร ด้านการประชาสัมพันธ์
ส่วนด้านที่เหลืออีก 1 ด้าน คือด้านบุคลากร ในภาพรวม
เห็นว่ามี การปฏิบัติงานอยู่ในระดับน้อย แต่เมื่อพิจารณา
เป็นรายข้อตามลำดับค่าเฉลี่ยรายด้าน คือ

- ด้านการวัดผลประเมินผล พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ย
สูงสุดคือ การสำเร็จการศึกษาของผู้เรียนเป็นไปตาม
เกณฑ์การจบหลักสูตร และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ
ความสอดคล้องของข้อสอบกับ เนื้อหา /กิจกรรม
รายวิชาที่เรียน

- ด้านการจัดการเรียนการสอน พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ย
สูงสุดคือ ผู้บริหารศูนย์ฯ นิเทศ ติดตามการปฏิบัติงาน
ของบุคลากรศูนย์ฯ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ การเชิญ

ผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้าราชการบำนาญมาเป็น
วิทยากร เฉพาะเรื่องในการเรียนการสอน

- ด้านการจัดทำทะเบียนและออกหลักฐานทางการ
ศึกษา พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ การกำหนดข้อ
ปฏิบัติในการส่งหลักฐานของจบหลักสูตรของนักศึกษา
และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ การได้รับหลักฐานทาง
การศึกษาจากเจ้าหน้าที่ตามวันเวลานัดหมาย

- ด้านการรับสมัคร พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ
ช่วงระยะเวลาจำนวนวันที่ใช้ในการรับสมัครนักศึกษา
ของศูนย์ฯ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ความสะดวกใน
การติดต่อเจ้าหน้าที่เมื่อเกิดปัญหาในการสมัคร

- ด้านการประชาสัมพันธ์ พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด
คือ การประชาสัมพันธ์ทำให้ชุมชนได้ทราบคุณสมบัติ
ของผู้มีสิทธิ์สมัคร ช่วงระยะเวลาเรียน และข้อที่มี
ค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ กิจกรรมการเรียน และครูผู้สอน/ครู
ประจำกลุ่ม ได้ออกเยี่ยมเยียนผู้ปกครองและชาวบ้าน
เพื่อสร้างความสัมพันธ์

- ด้านบุคลากร พบว่าข้อที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุดคือ
บุคลากรศูนย์ฯ มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับงาน
ในหน้าที่ และข้อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดคือ ความสมดุลของ
ภาระงานของบุคลากรศูนย์ฯ รายบุคคล (ทำหลายหน้าที่)

2) นำข้อมูลที่ได้จากแบบสอบถามปลายเปิดซึ่งเป็น
ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการปฏิบัติงาน 6 ด้านของ
ศูนย์ฯ และข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ระดับลึก
เกี่ยวกับจุดแข็งจุดอ่อนในการปฏิบัติงาน 6 ด้านของ
ศูนย์ฯ ตลอดจนค่าเฉลี่ยรายด้านและรายข้อของระดับ
การปฏิบัติงาน 6 ด้านของศูนย์ฯ (จากข้อ 4.1.2) มาจัด
กลุ่มตามเทคนิค SWOT ANALYSIS พบจุดแข็ง จุดอ่อน
โอกาสและอุปสรรค/ภัยคุกคามของศูนย์ฯ ที่สำคัญคือ

2.1) จุดแข็ง (Strengths) แยกได้ 2 ลักษณะคือ จุด
แข็งด้านบริบทของศูนย์ฯ และจุดแข็งในการปฏิบัติงาน
ทั้ง 6 ด้านของศูนย์ฯ คือ

2.1.1) พบจุดแข็ง ด้านบริบทของศูนย์ฯ ที่สำคัญ คือ
ศูนย์ฯ ตั้งอยู่ในเมือง การเดินทางไปมาสะดวก ภูมิทัศน์
บรรยากาศสิ่งแวดล้อมศูนย์ฯ เหมาะแก่การเรียนการสอน
ศูนย์ฯ มีผู้นำ/ผู้บริหารที่เข้มแข็ง

2.1.2) พบจุดแข็ง (Strengths) ในการปฏิบัติงานทั้ง 6
ด้านของศูนย์ฯ คือ

- ด้านการประชาสัมพันธ์ พบจุดแข็งที่สำคัญคือ การประชาสัมพันธ์ทำให้ชุมชนได้ทราบคุณสมบัติของผู้มีสิทธิ์สมัครเรียน ช่วงระยะเวลาเรียนและกิจกรรมการเรียน

- ด้านการรับสมัคร พบจุดแข็งที่สำคัญคือ ช่วงระยะเวลา จำนวนวัน การรับสมัครนักศึกษาของศูนย์ฯ ศูนย์ฯเก็บหลักฐานการสมัครเป็นระบบ

- ด้านการจัดการเรียนการสอน พบจุดแข็งที่สำคัญคือ การจัดปฐมนิเทศของศูนย์ฯ ทำให้นักศึกษาเข้าใจระบบวิธีเรียน การจบหลักสูตร ผู้บริหารศูนย์ฯติดตามดูแลการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

- ด้านการจัดทำทะเบียนและออกหลักฐานการศึกษา พบจุดแข็งที่สำคัญคือ กำหนดข้อปฏิบัติในการส่งหลักฐานขอจบหลักสูตรของนักศึกษา การจัดทำบัตรประจำตัวนักศึกษาสะดวกรวดเร็วขึ้น

- ด้านการวัดผลประเมินผลพบจุดแข็งที่สำคัญคือ การสำเร็จการศึกษาของผู้เรียนเป็นไปตามเกณฑ์การจบหลักสูตร นักศึกษาที่จบหลักสูตร บางส่วนได้ศึกษาต่อในระบบและไปประกอบอาชีพตามความสนใจ

- ด้านบุคลากร พบจุดแข็งที่สำคัญคือบุคลากรศูนย์ฯ มีความรู้ความสามารถเหมาะสมกับหน้าที่บุคลากรศูนย์ฯ (ที่เป็นข้าราชการ) มีอัตราค่าจ้างไม่ตรีที่ดีต่อนักศึกษา/ผู้มารับบริการ

2.2) จุดอ่อน (Weaknesses) แยกได้ 2 ลักษณะคือ จุดอ่อน ด้านบริบท/ข้อจำกัดของศูนย์ฯและจุดอ่อนที่พบในการปฏิบัติงาน 6 ด้านของศูนย์ฯ

2.2.1) พบจุดอ่อน ด้านบริบท/ข้อจำกัดของศูนย์ฯที่สำคัญ คือ ประสิทธิภาพของการศึกษานอกระบบ/การเป็นรองการศึกษาในระบบหลักสูตรการศึกษานอกระบบเป็นหลักสูตรรวบรัดและยืดหยุ่นเพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของประชาชนกลุ่มเป้าหมายซึ่งได้แก่เด็ก/เยาวชนที่พลาดหรือด้อยโอกาสจากการเรียนในระบบ และผู้ใหญ่ที่ต้องการเพิ่มความรู้/พัฒนาอาชีพ หลักสูตรการศึกษานอกระบบมุ่งให้ผู้เรียนได้ศึกษาค้นคว้าเรียนรู้ด้วยตนเอง ตามความต้องการและศักยภาพของผู้เรียน

2.2.2) จุดอ่อนที่พบในการปฏิบัติงาน 6 ด้านของศูนย์ฯ ที่สำคัญดังนี้

- ด้านการประชาสัมพันธ์ ขาดการแนะนำการศึกษาต่อที่ศูนย์ฯ แก่นักเรียน ม.ต้น ก่อนสำเร็จการศึกษา

ครูผู้สอนและครูประจำกลุ่มขาดการออกพบปะผู้ปกครองและชาวบ้านเพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีการประชาสัมพันธ์การรับสมัคร การจัดกิจกรรมต่างๆ ของศูนย์ฯไม่ครอบคลุมพื้นที่ในชุมชน

- ด้านการรับสมัคร ขาดเจ้าหน้าที่ชี้แจงตอบคำถามและแก้ไขปัญหาในการรับสมัคร การรับสมัครนักศึกษามีน้อยจุด ทำให้เกิดความล่าช้าในการสมัคร เอกสารในการรับสมัครไม่เพียงพอ และพิมพ์ผิดตกหล่น

- ด้านการจัดการเรียนการสอน ขาดการเชิญผู้รู้ปราชญ์ท้องถิ่น ข้าราชการบำนาญ มาเป็นวิทยากรเฉพาะเรื่อง ครูผู้สอน/ครูประจำกลุ่มขาดการออกพบปะผู้ปกครอง เพื่อศึกษาผู้เรียน ห้องเรียนไม่น่าเรียน โต๊ะเก้าอี้ ห้องปฏิบัติการ ห้องสมุด แหล่งสืบค้น ไม่เพียงพอ ขาดสื่ออุปกรณ์ ชุดการเรียนไม่ทันสมัย และนักศึกษาที่ขาดแคลนได้รับทุนการศึกษาไม่ทั่วถึง

- ด้านการจัดทำทะเบียนและออกหลักฐานการศึกษา คือ การออกหลักฐานทางการศึกษาของเจ้าหน้าที่ล่าช้าไม่เป็นไปตามเวลานัดหมาย ขาดความสะดวกในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่เพื่อขอรับหลักฐานทางการศึกษา การออกหลักฐานทางการศึกษามีข้อผิดพลาดและพิมพ์ตกหล่น

- ด้านการวัดผลประเมินผล คือ ข้อสอบไม่สัมพันธ์กับเนื้อหาและกิจกรรมการเรียน ขาดการประเมินความรู้พื้นฐานผู้เรียนก่อนเรียน นักศึกษาไม่มีส่วนร่วมประเมินครูผู้สอน/ครูประจำกลุ่ม

- ด้านบุคลากร ขาดความสมดุลของจำนวนภาระงานต่อเจ้าหน้าที่/บุคลากรศูนย์ฯรายบุคคล (ทำงานหลายหน้าที่) การได้อบรมสัมมนาเพื่อพัฒนางานในหน้าที่ของบุคลากรศูนย์ฯ บุคลากรศูนย์ฯ มีจำนวนน้อยไม่เพียงพอต่อจำนวนนักศึกษา /ผู้มารับบริการ

4) พบโอกาส (Opportunities) ที่สำคัญของศูนย์ฯ คือ

4.1) องค์กรภาครัฐและเอกชนให้ความสนใจช่วยเหลือศูนย์ฯมากขึ้น

4.2) หลักสูตร กศน.กำลังได้รับการปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพและทันสมัยยิ่งขึ้น

4.3) ศูนย์ฯตั้งอยู่ในเมือง การเดินทางสะดวกสบาย

5) พบอุปสรรค/ภัยคุกคาม (Threats) ที่สำคัญของศูนย์ฯ คือ 5.1) งบประมาณที่ศูนย์ฯได้รับการจัดสรรไม่เพียงพอ ขาดเงินกองทุนกู้ยืมสนับสนุนการศึกษานอก

ระบบ 5.2) การศึกษาในระบบเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างกว้างขวางทันสมัยมากกว่าการศึกษานอกระบบ 5.3) หลักสูตรการศึกษานอกระบบรวบรัด ความรู้ไม่แน่น เยาวชนวิตกว่าจะสอบเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้

3.4.3 นำจุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค/ภัยคุกคาม ของชุมชน และของศูนย์ฯ มาหลอมรวมจัดกลุ่มตามเทคนิค SWOT สรุปเป็นสาเหตุที่ทำให้เยาวชนในชุมชนไม่นิยมเรียนต่อที่ศูนย์ฯ ได้ดังนี้

1) เยาวชนที่มาจากครอบครัวยากจน พ่อแม่ ให้ออกทำงานหาเลี้ยงครอบครัวมากกว่าจะให้เรียนต่อที่ศูนย์ฯ

2) เกิดจากการยอมรับและการคล้อยตามเพื่อนในการเรียนต่อในระบบมากกว่านอกระบบ

3) ครอบครัวเยาวชนที่ยากจนเมื่อมีรายได้มากขึ้น มักส่งบุตรหลานเรียนในระบบมากกว่าเรียนที่ศูนย์ฯ

4) เยาวชนที่มุ่งสายอาชีพจะเรียนต่อที่วิทยาลัยอาชีวศึกษามากกว่าเรียนที่ศูนย์ฯ เพราะเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน

5) เนื่องจากถนนหนทางในจังหวัดภูเก็ตเจริญเชื่อมถึงชุมชนเกาะแก่งแหล่งกันดาร ทำให้เยาวชนส่วนหนึ่งเข้ามาเรียนในโรงเรียนประจำจังหวัดมากขึ้น

6) ปัจจุบันการศึกษาในระบบเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างกว้างขวางทันสมัยกว่าการศึกษานอกระบบ

7) หลักสูตรการศึกษานอกระบบรวบรัด ทำให้ความรู้ไม่แน่น เยาวชนวิตกว่าจะสอบเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้

8) ขาดการแนะแนวจูงใจให้นักเรียน-เยาวชนเรียนต่อนอกระบบที่ศูนย์ฯ

9) เงินกองทุนสนับสนุนการศึกษานอกระบบไม่เพียงพอ

4.10) การประชาสัมพันธ์กิจกรรมและการรับสมัครนักศึกษาของศูนย์ฯ ไม่ครอบคลุมชุมชนในพื้นที่บริการ

การดำเนินงานระยะที่ 2

3.2.1 นำ SWOT ที่ได้ จากการวิเคราะห์ จุดแข็ง จุดอ่อน โอกาสและอุปสรรค/ภัยคุกคาม ของชุมชน และ ของศูนย์ฯ จากการดำเนินงานในระยะที่ 1 และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับแนวทางส่งเสริมต่อนอกระบบของศูนย์ฯ มาหลอมรวมจัดกลุ่มตามเทคนิค SWOT แปลงเป็นแนวทางส่งเสริมการศึกษานอกระบบของเยาวชนของศูนย์ฯ ฉบับร่าง เพื่อนำเสนอต่อที่ประชุมเวทีแก้ปัญหาประชาคมครั้งที่ 2 ต่อไป

สรุป ร่าง แนวทางส่งเสริมการศึกษานอกระบบของเยาวชน ของศูนย์ฯ มีสาระ ดังนี้

1) การให้นักศึกษาได้มีส่วนช่วยประชาสัมพันธ์การรับสมัคร กิจกรรม ความเคลื่อนไหวต่างๆ ของศูนย์ฯ

2) ในการรับสมัคร ศูนย์ฯ ควรจัดจุดรับสมัครและเจ้าหน้าที่บริการตอบคำถามข้อข้องใจหลายๆ จุด

3) จัดห้องเรียน สถานที่พบกลุ่มให้เพียงพอเหมาะสมและมีบรรยากาศแห่งการเรียนรู้

4) ศูนย์ฯ ควรจัดหา โต๊ะเก้าอี้ สื่ออุปกรณ์การเรียนให้เพียงพอและทันสมัย

5) จัดสถานที่พบกลุ่มให้เพียงพอเหมาะสมและมีบรรยากาศแห่งการเรียนรู้

6) การเชิญผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ข้าราชการบำนาญในชุมชน มาเป็นวิทยากรให้ความรู้เฉพาะเรื่อง

7) การจัดทำทะเบียน หลักฐานการศึกษาควรเป็นปัจจุบันและถูกต้อง

8) ข้อสอบควรสัมพันธ์กับเนื้อหาในหลักสูตรและกิจกรรมการเรียน

9) ควรให้นักศึกษาได้มีส่วนประเมินผู้สอน

10) ควรสรรหาเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ (ไม่ใช่ข้าราชการ) ที่มีความรู้ความสามารถและเต็มใจให้บริการงานในหน้าที่

11) เพิ่มเงินทุนและแหล่งกั๊ยมแก่นักศึกษาศูนย์ฯ ที่ขาดแคลน โดยจัดระเบียบการกั๊ยมให้เป็นระบบและทั่วถึง

12) ควรนำผู้ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพ และนักศึกษาจากศูนย์ฯ ที่สอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ มาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อหลายช่องทางเพื่อจูงใจเยาวชนให้เรียนต่อที่ศูนย์ฯ

13) จัดให้มีการแนะแนวการเรียนต่อที่ศูนย์ฯ แก่ นักเรียน ม.ต้นก่อนสำเร็จการศึกษาทุกปี

14) ศูนย์ฯ ควรปรับปรุงชุดการเรียนให้เนื้อหาทันสมัย

15) ปรับปรุงแหล่งค้นคว้า เช่น ห้องสมุด ศูนย์ ICT ให้มีประสิทธิภาพและทันสมัย

16) ศูนย์ฯ ควรใช้สื่อหลายช่องทางในการประชาสัมพันธ์กิจกรรม การรับสมัคร ให้ครอบคลุมพื้นที่ในชุมชน

3.2.2 จัดเวทีแก้ปัญหาประชาคมครั้งที่ 2 ในวันเสาร์ที่ 16 พฤษภาคม 2552 ณ วัดบ้านเกาะสิเหร่ อีกครั้ง

หนึ่ง โดยเชิญผู้นำการอภิปรายคือ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน ผู้อำนวยการ, ตัวแทนครู-อาจารย์ ตัวแทนนักเรียน ตัวแทนเยาวชนบ้านเกาะลิหะห์ ตัวแทนนักศึกษาศูนย์ฯ นักวิจัยและอาจารย์ผู้วิจัย มาอภิปรายร่วมกับชาวบ้านในชุมชนเกี่ยวกับร่างแนวทางฯ และร่วมเสนอแผน/โครงการ เพื่อหาแนวทางพัฒนาส่งเสริมการศึกษาต่อนอกระบบของเยาวชนของศูนย์การศึกษา นอกโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต เพื่อจัดทำเป็นฉบับจริง ต่อไป โดยมีขั้นตอนในการดำเนินการดังต่อไปนี้

รูปที่ 7 จัดเวทีถกปัญหา ครั้งที่ 2 เมื่อ 16 พ.ค.52 ณ วัดบ้านเกาะลิหะห์

1) ชาวบ้านและผู้ร่วมอภิปราย ช่วยกันทบทวนสรุปสาเหตุที่ทำให้เยาวชนในชุมชนไม่นิยมเรียนต่อที่ศูนย์ฯ ซึ่งได้จากการวิเคราะห์ SWOT หลังจากการจัดเวทีถกปัญหาประชาคมครั้งที่ 1 ที่ผ่านมา

2) ผู้นำการอภิปราย หมุนเวียนกัน นำเสนอแนวทางส่งเสริมการศึกษาต่อนอกระบบของเยาวชนของศูนย์ฯ ฉบับร่าง ที่ละ 1 ประเด็น ให้ที่ประชุมวิพากษ์ ปรับแก้ไขเพิ่มเติม แล้วจึงขอความเห็นชอบจากที่ประชุมด้วยการยกมือลงมติ ที่ละประเด็น โดยประเด็นข้อเสนอนั้นๆ ต้องได้รับการยอมรับ ตั้งแต่กึ่งหนึ่งของจำนวนผู้มาร่วมประชุมขึ้นไป ประเด็นใดได้รับการยอมรับไม่ถึงครึ่งก็ตัดทิ้งไป ทำเช่นนี้ไปจนครบทุกประเด็น

โดยจัดเรียงลำดับข้อเสนอนะแนวทางส่งเสริมการศึกษาต่อนอกระบบของเยาวชนของศูนย์ฯ ตามค่าความถี่ของจำนวนชาวบ้านที่ลงมติยอมรับ จากมากไปหาน้อย ได้ดังนี้

1) ควรเพิ่มอัตรากำลังด้านบุคลากรและเจ้าหน้าที่ศูนย์ ให้เพียงพอต่อจำนวนนักศึกษาและไม่ควรมอบหมายให้ทำงานหลายหน้าที่

2) ศูนย์ฯ ควรได้รับการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนทั้งสายสามัญและสายอาชีพให้มีคุณภาพเท่าเทียมกับการเรียนในระบบ

3) ควรนำผู้ประสบผลสำเร็จในการประกอบอาชีพ และนักศึกษาจากศูนย์ฯ ที่สอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ มาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อหลายช่องทางเพื่อจูงใจเยาวชนให้เรียนต่อที่ศูนย์ฯ

4) จัดให้มีการแนะแนวการเรียนต่อที่ศูนย์ฯ แก่ นักเรียน ม.ต้นก่อนสำเร็จการศึกษาทุกปี

5) บุคลากรและเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ควรได้รับการอบรมสัมมนา เพื่อพัฒนาความรู้และงานในหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ

6) ศูนย์ฯ ควรเป็นผู้นำชุมชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อแสดงศักยภาพและความนิยมในชุมชน

7) ศูนย์ฯ ควรปรับปรุงชุดการเรียนและ แหล่งค้นคว้า เช่น ห้องสมุด ศูนย์ ICT ให้มีประสิทธิภาพและทันสมัย

8) ศูนย์ฯ ควรจัดให้มีการเรียนกวดวิชาเตรียมความพร้อมให้นักศึกษาที่จะสอบเข้ามหาวิทยาลัย

9) เพิ่มเงินทุนและแหล่งกู้ยืมแก่นักศึกษาศูนย์ฯ ที่ขาดแคลน โดยจัดระเบียบการกู้ยืมให้เป็นระบบและทั่วถึง

10) ศูนย์ฯ ควรใช้สื่อหลายช่องทางในการประชาสัมพันธ์กิจกรรม และการรับสมัครนักศึกษาให้ครอบคลุมพื้นที่ในชุมชน เช่น วิทยุชุมชน โทรทัศน์ เว็บไซต์ แผ่นพับ ใบปลิว ป้ายโฆษณา เป็นต้น

3.2.3 ให้ที่ประชุมร่วมกันระดมความคิดในการจัดทำแผน/โครงการเพื่อพัฒนาแนวทางส่งเสริมการศึกษาต่อนอกระบบของเยาวชนของศูนย์ฯ สำหรับชาวบ้านชุมชนบ้านเกาะลิหะห์ และสำหรับศูนย์ฯ ได้ดังนี้

1) แผนพัฒนาแนวทางส่งเสริมการศึกษาต่อนอกระบบของเยาวชนของศูนย์ฯ สำหรับชาวบ้าน มีดังนี้

1.1) แผนปฏิบัติการ การกระจายข่าวสารความเคลื่อนไหวต่าง ๆ ของศูนย์ฯ โดยการบอกต่อของตัวแทนชาวบ้าน ชาวบ้าน ผู้ปกครอง นักเรียน และนักศึกษาของศูนย์ฯ

1.2) แผนปฏิบัติการจัดประชุมลูกบ้านของผู้ใหญ่บ้าน โดยผู้ใหญ่บ้านจะจัดประชุมและแจ้งข่าวสารการรับสมัคร การจัดกิจกรรมและการ

เคลื่อนไหวต่างๆของศูนย์ฯ ให้ชาวบ้านในชุมชนทราบ
ทุกระยะ

1.3) แผนปฏิบัติการออกอากาศแจ้งข่าวสารของ
ศูนย์ฯทางวิทยุชุมชนของหมู่บ้าน โดยจะประกาศแจ้ง
ข่าวสารการรับสมัคร การจัดกิจกรรมและการ
เคลื่อนไหวต่างๆ ของศูนย์ฯให้ชาวบ้านในชุมชนทราบทุก
ระยะ

1.4) แผนปฏิบัติการเชิญบุคลากร/นักศึกษาศูนย์ฯ
ของผู้ใหญ่บ้าน มาร่วมประชุมให้ความรู้เกี่ยวกับศูนย์ฯ
ในการจัดประชุมลูกบ้าน ตามวาระโอกาสอันควร

2) แผนพัฒนาแนวทางส่งเสริมการศึกษาต่อนอก
ระบบของเยาวชนฯสำหรับศูนย์ฯ โดยศูนย์ฯควรมี
โครงการส่งเสริมการศึกษาต่อนอกระบบของเยาวชน
ของศูนย์ฯ ดังนี้

2.1) โครงการแนะแนวการศึกษาต่อของศูนย์ฯ โดย
ศูนย์ฯจัดการแนะแนวไปตามโรงเรียนต่างๆ ก่อนสิ้นปี
การศึกษา เป็นประจำทุกปี เพื่อสร้างความเข้าใจ
เกี่ยวกับระบบวิธีเรียนที่ดีและกระตุ้นให้นักเรียนในระบบ
สนใจที่จะศึกษาต่อนอกระบบที่ศูนย์ฯ

2.2) โครงการ “กวดวิชา ดิวเข้มนักศึกษาศูนย์ฯมุ่งสู่
มหาวิทยาลัย” เช่น จัดสอนเสริม วิทยุวิทยากรที่มี
ชื่อเสียงมาดิวเข้มนักศึกษาที่ศูนย์ฯ เป็นต้น

2.3) โครงการ “แนะนำเผยแพร่ชื่อเสียงบุคลากร/
นักศึกษาของศูนย์ฯ ต่อสังคม” เช่น การนำบุคลากร/
นักศึกษาของศูนย์ฯ ที่ทำชื่อเสียง/สอบเข้ามหาวิทยาลัย
ได้ หรือนักศึกษาที่ประสบผลสำเร็จในด้านการเรียน
การกีฬา การประกอบอาชีพ มาเผยแพร่ให้เป็น
ที่ประจักษ์แก่สังคม โดยผ่านสื่อต่าง ๆ หลายช่องทาง เช่น
วิทยุ โทรทัศน์ เว็บไซต์ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ฯลฯ

2.4) โครงการ “ประสานสัมพันธ์ส่งเสริมวัฒนธรรม
นำกิจกรรมชุมชน” โดยศูนย์ฯ เป็นผู้นำในการจัด
กิจกรรมต่างๆ ตลอดจนการส่งเสริม เผยแพร่
ศิลปวัฒนธรรมขนบประเพณีในชุมชน เช่น งานลอย
กระทง การแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน เพื่อสร้างความสัมพันธ์
ระหว่างชุมชนกับศูนย์ฯ เป็นต้น

3.2.4 รวบรวมข้อเสนอแนะที่ได้ มาจัดเป็นแนวทางหรือ
วิธีการส่งเสริมให้เยาวชนศึกษาต่อนอกระบบที่ศูนย์ฯ
การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต ฉบับ
สมบูรณ์ เพื่อนำเสนอผู้เกี่ยวข้อง ต่อไป

การดำเนินงานวิจัยระยะที่ 3

3.1 นำเสนอแนวทางหรือวิธีการส่งเสริมการศึกษา
ต่อนอกระบบของเยาวชนของศูนย์การศึกษานอก
โรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต

3.2 จัดทำรายงานวิจัยเป็นรูปเล่ม เสนอ สกว.

รูปที่ 9 นำเสนอความก้าวหน้าโครงการ ABC 04256 ณ “กรุง
ชิงหน้าไฟวัลย์ จ.นครศรีธรรมราช”

รูปที่10 ร่วมแสดงโครงการ ABC 04256 ในงาน“ราชภัฏวิจัยครั้งที่
ที่1” ณ เมืองทองธานี 1-5 เม.ย. 52

4. สรุปผลการดำเนินงาน

สรุปผลการดำเนินงานระยะที่ 1

4.1 ได้ทราบสาเหตุที่ทำให้เยาวชนในชุมชนไม่นิยม
เรียนต่อที่ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมือง
จังหวัดภูเก็ต ได้ดังนี้

4.1.1 เยาวชนที่มาจากครอบครัวยากจน พ่อแม่ ให้
ออกทำงานหาเลี้ยงครอบครัวมากกว่าจะให้เรียนต่อที่
ศูนย์ฯ

4.1.2 เกิดจากการยอมรับและการคล้อยตามเพื่อนใน
การเรียนต่อในระบบมากกว่านอกระบบ

4.1.3 ครอบครัวเยาวชนที่ยากจนเมื่อมีรายได้มาก
ขึ้นมักส่งบุตรหลานเรียนในระบบมากกว่าเรียนที่ศูนย์ฯ

4.1.4 เยาวชนที่มุ่งสายอาชีพจะเรียนต่อที่วิทยาลัย
อาชีวศึกษามากกว่าเรียนที่ศูนย์ฯเพราะเป็นที่ต้องการ
ของตลาดแรงงาน

4.1.5 เนื่องจากถนนหนทางในจังหวัดภูเก็ตเจริญ
เชื่อมถึงชุมชนเกาะแก่งแหล่งกันดาร ทำให้เยาวชนส่วน
หนึ่งเข้ามาเรียนในโรงเรียนประจำจังหวัดมากขึ้น

4.1.6 ปัจจุบันการศึกษาในระบบเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างกว้างขวางทันสมัยกว่าการศึกษนอกระบบ

4.1.7 หลักสูตรการศึกษนอกระบบรวบรัด ทำให้ความรู้ไม่แน่น เยาวชนวิตกว่าจะสอบเข้ามหาวิทยาลัยไม่ได้

4.1.8 ขาดการแนะแนวจูงใจให้นักเรียน-เยาวชนเรียนต่อนอกระบบที่ศูนย์ฯ

4.1.9 เงินกองทุนสนับสนุนการศึกษต่อนอกระบบไม่เพียงพอ

4.1.10 การประชาสัมพันธ์กิจกรรมและการรับสมัครนักศึกษาของศูนย์ฯไม่ครอบคลุมชุมชนในพื้นที่บริการ

4.2 ได้ทราบระดับการปฏิบัติงาน 6 ด้านของศูนย์การศึกษนอกระบบโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต ดังนี้

ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) คือ เยาวชน ผู้ปกครอง บุคลากร และนักศึกษาศูนย์ฯ เห็นว่าการปฏิบัติงานของศูนย์การศึกษนอกระบบโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต โดยภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านเห็นว่ามีการปฏิบัติอยู่ในระดับปานกลาง 5 ด้าน เรียงตามลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย คือ ด้านการวัดผลประเมินผล ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดทำทะเบียนและออกหลักฐานทางการศึกษา ด้านการรับสมัคร ด้านการประชาสัมพันธ์ และแต่ละด้านมีรายชื่อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดของแต่ละด้าน โดยเรียงลำดับรายชื่อตามค่าเฉลี่ยของรายด้านจากมากไปหาน้อยใน 5 ด้าน คือ เห็นว่า ความสอดคล้องของข้อสอบกับเนื้อหา/กิจกรรมรายวิชาที่เรียน การเชิญผู้รู้ ภูมิปัญญาท้องถิ่น ข้าราชการบำนาญมาเป็นวิทยากร เฉพาะเรื่องในการเรียนการสอน การได้รับหลักฐานทางการศึกษาจากเจ้าหน้าที่ตามวันเวลานัดหมาย เมื่อเกิดปัญหาผู้สมัครสามารถติดต่อกับเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯได้อย่างสะดวก มีการแนะแนวการเรียนต่อที่ศูนย์ฯแก่นักเรียน ม.ต้นก่อนสำเร็จการศึกษาทุกปี ส่วนที่เหลืออีก 1 ด้านคือด้านบุคลากร เห็นว่ามีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับน้อย โดยมีรายชื่อที่มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในด้านนี้คือ ความสมดุลของจำนวนภาระงานต่อเจ้าหน้าที่/บุคลากร ศูนย์รายบุคคล (ทำงานหลายหน้าที่) รองลงมาคือ การได้อบรมสัมมนาเพื่อพัฒนางานในหน้าที่ ของเจ้าหน้าที่/บุคลากรศูนย์ฯ

สรุปผลจากการดำเนินงานระยะที่ 2

4.2 ได้ทราบแนวทางพัฒนาส่งเสริมสาเหตุที่ทำให้เยาวชนในชุมชนไม่นิยมเรียนต่อที่ศูนย์การศึกษนอกระบบโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต ได้ดังนี้

4.2.1 ควรเพิ่มอัตรากำลังด้านบุคลากรและเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ให้เพียงพอต่อจำนวนนักศึกษาและไม่ควรมอบหมายให้ทำงานหลายหน้าที่

4.2.2 ศูนย์ฯควรได้รับการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนทั้งสายสามัญและสายอาชีพให้มีคุณภาพเท่าเทียมกับการเรียนในระบบ

4.2.3 ควรนำนักศึกษาจากศูนย์ฯ ซึ่งเป็นผู้ที่ประสบผลสำเร็จในด้าน การประกอบอาชีพ การกีฬา หรือสอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ มาประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อหลายช่องทางเพื่อจูงใจเยาวชนให้เรียนต่อที่ศูนย์ฯ

4.2.4 จัดให้มีการแนะแนวการเรียนต่อที่ศูนย์ฯแก่นักเรียน ม.ต้นก่อนสำเร็จการศึกษาทุกปี

4.2.5 บุคลากรและเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯควรได้รับการอบรมสัมมนาเพื่อพัฒนาความรู้และงานในหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ

4.2.6 ศูนย์ฯควรเป็นผู้นำชุมชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อแสดงศักยภาพและความนิยมในชุมชน

4.2.7 ศูนย์ฯควรปรับปรุงชุดการเรียนและ แหล่งค้นคว้า เช่น ห้องสมุด ศูนย์ ICT ให้มีประสิทธิภาพและทันสมัย

4.2.8 ศูนย์ฯควรจัดให้มีการเรียนกวดวิชาเตรียมความพร้อมให้นักศึกษาที่จะสอบเข้ามหาวิทยาลัย

4.2.9 เพิ่มเงินทุนและแหล่งกู่ยืมแก่นักศึกษาศูนย์ฯที่ขาดแคลน โดยจัดระเบียบการกู่ยืมให้เป็นระบบและทั่วถึง

4.2.10 ศูนย์ฯควรใช้สื่อหลายช่องทางในการประชาสัมพันธ์กิจกรรม และการรับสมัครนักศึกษาให้ครอบคลุมพื้นที่ในชุมชน เช่น วิทยุชุมชน โทรทัศน์ เว็บไซต์ แผ่นพับ ใบปลิว ป้ายโฆษณา เป็นต้น

4.3 ได้ทราบแผนพัฒนาแนวทางส่งเสริมการศึกษต่อนอกระบบของเยาวชนฯสำหรับชาวชุมชนบ้านเกาะสิเหร่และศูนย์ฯ ดังนี้

4.3.1 แผนพัฒนาแนวทางส่งเสริมการศึกษต่อนอกระบบของเยาวชนฯสำหรับชุมชนบ้านเกาะสิเหร่ มีดังนี้

1) แผนปฏิบัติการการกระจายข่าวสารความเคลื่อนไหวต่างๆของศูนย์ฯ โดยการบอกต่อของตัวแทนชาวบ้าน ชาวบ้าน ผู้ปกครอง นักเรียน และนักศึกษาของศูนย์ฯ

2) แผนปฏิบัติการจัดประชุมลูกบ้านของผู้ใหญ่บ้าน โดยผู้ใหญ่บ้านจะจัดประชุมและแจ้งข่าวสารการรับสมัคร การจัดกิจกรรมและการเคลื่อนไหวต่างๆของศูนย์ฯ ให้ชาวบ้านในชุมชนทราบทุกระยะ

3) แผนปฏิบัติการออกอากาศแจ้งข่าวสารของศูนย์ฯ ทางวิทยุชุมชนของหมู่บ้าน โดยจะประกาศแจ้งข่าวสารการรับสมัคร การจัดกิจกรรมและการเคลื่อนไหวต่างๆของศูนย์ฯให้ชาวบ้านในชุมชนทราบทุกระยะ

4) แผนปฏิบัติการเชิญบุคลากร/นักศึกษาศูนย์ฯ ของผู้ใหญ่บ้าน มาร่วมประชุมให้ความรู้เกี่ยวกับศูนย์ฯ ในการจัดประชุมลูกบ้าน ตามวาระโอกาสอันควร

4.3.2 แผนพัฒนาแนวทางส่งเสริมการศึกษาต่อของระบบของเยาวชนฯสำหรับศูนย์ฯ

โดยศูนย์ฯควรมีโครงการส่งเสริมการศึกษาต่อของระบบของเยาวชนของศูนย์ฯ ดังนี้

1) โครงการแนะแนวการศึกษาต่อของศูนย์ฯ โดยศูนย์ฯจัดการแนะแนวไปตามโรงเรียนต่างๆ ก่อนสิ้นปีการศึกษา เป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการสร้างความเข้าใจ กระตุ้นให้นักเรียนในระบบสนใจที่จะศึกษาต่อในระบบที่ศูนย์ฯ

2) โครงการ “กวดวิชา ดิวเข้มนักศึกษาศูนย์ฯมุ่งสู่มหาวิทยาลัย”

3) โครงการ “แนะนำเผยแพร่ชื่อเสียงบุคลากร/นักศึกษาของศูนย์ฯ ต่อสังคม” เช่น การนำบุคลากร/นักศึกษาของศูนย์ฯ ที่ทำชื่อเสียง/สอบเข้ามหาวิทยาลัยได้ หรือนักศึกษาที่ประสบผลสำเร็จในด้านการเรียน การการกีฬา การประกอบอาชีพ มาเผยแพร่ให้เป็นที่ประจักษ์แก่สังคม โดยผ่านสื่อต่างๆ หลายช่องทาง เช่น วิทยุ โทรทัศน์ เว็บไซต์ หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น ฯลฯ

4) โครงการ “ประสานสัมพันธ์ส่งเสริมวัฒนธรรมนำกิจกรรมชุมชน” โดยศูนย์ฯเป็นผู้นำในการจัดกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนการส่งเสริมเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมขนบประเพณีในชุมชน เช่น งานลอยกระทง การแข่งขันกีฬาพื้นบ้าน

เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้านในชุมชนกับศูนย์ฯ เป็นต้น

5. อภิปรายผลการดำเนินงาน

ผลการดำเนินงานที่สำคัญ ควรนำมาอภิปราย คือ

5.1 สาเหตุที่ทำให้เยาวชนในชุมชนไม่นิยมเรียนต่อที่ศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนอำเภอเมือง จังหวัดภูเก็ต คือ

1) เยาวชนที่มาจากครอบครัวยากจน พ่อแม่ ให้ออกทำงานหาเลี้ยงครอบครัวมากกว่าจะให้เรียนต่อที่ศูนย์ฯ สอดคล้องกับปัญหาความยากจนของผู้พวยพวยมาขายแรงงานส่งผลกระทบต่อการจัดการศึกษาในพื้นที่ เพราะครอบครัวเหล่านี้จะอยู่แบบหาเช้ากินค่ำ ไม่มีรายได้พอที่จะส่งบุตรหลานให้ได้เรียนแม้แต่ระดับ กศน. จึงส่งผลกระทบต่อด้านเศรษฐกิจ สังคมและด้านการศึกษาของพื้นที่ 2) เกิดจากการยอมรับและการคล้อยตามเพื่อนในการเรียนต่อในระบบมากกว่านอกระบบ ทั้งนี้ สอดคล้องกับหลักจิตวิทยาวัยรุ่น/เยาวชนที่เห็นว่าการยอมทำตามและการยอมรับของเพื่อนๆ เป็นสิ่งสำคัญที่สุดเมื่อเพื่อน ๆ ส่วนใหญ่เรียนในระบบแม้นจะมีฐานะยากจน ก็พยายามชวนชววยเรียนต่อโรงเรียนในระบบให้เหมือนเพื่อนให้จึงได้ 3) ครอบครัวเยาวชนที่ยากจนเมื่อมีรายได้มากขึ้นมักส่งบุตรหลานเรียนในระบบมากกว่าเรียนที่ศูนย์ฯ ทั้งนี้ก็เพราะการมีหน้ามีตา การยอมรับของคนในสังคม/ชุมชนเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองต้องการเช่นกัน 4) เยาวชนที่มุ่งสายอาชีพจะเรียนต่อที่วิทยาลัยเทคนิค/อาชีวศึกษามากกว่าเรียนที่ศูนย์ฯ เพราะเป็นที่ต้องการของตลาดแรงงาน สอดคล้องกับมาตรา 20 ของ พรบ.การศึกษาแห่งชาติที่ให้สถานประกอบการร่วมมือกับสถานศึกษาระดับอาชีวศึกษาให้นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติงานใน Workshop ของสถานประกอบการจริง ทำให้มีทักษะความรู้ความชำนาญในด้านอาชีพ จึงเป็นที่เชื่อมั่นของตลาดแรงงานมากกว่า[4] 5) เนื่องจากถนนหนทางในจังหวัดภูเก็ตเจริญเชื่อมถึงชุมชนในเกาะแก่งแหล่งกันดาร ทำให้เยาวชนส่วนหนึ่งเรียนในระบบ ในตัวจังหวัดมากขึ้น สอดคล้องกับแผนพัฒนาชุมชนในด้านการคมนาคมของเทศบาลตำบลรัชฎา ที่จัดให้มีถนนหนทางสัญจรไปมาได้สะดวกและเชื่อมถึงทุกชุมชน[5] 6) ปัจจุบันการศึกษาในระบบเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เรียนได้อย่างกว้างขวางทันสมัยกว่าการศึกษานอกระบบ สอดคล้องกับหลักการปฏิรูป

การศึกษา พ.ศ. 2542 7) หลักสูตรการศึกษาจากระบบ
รวบรัด ทำให้ความรู้ไม่แน่น เยาวชนวิตกว่าจะสอบเข้า
มหาวิทยาลัยไม่ได้ เพราะหลักสูตร กศน. เป็นหลักสูตร
เบ็ดเสร็จเร่งรัดและยืดหยุ่นสำหรับผู้ด้อยหรือพลาด
โอกาสทางการทางให้ได้เรียนตามศักยภาพของผู้เรียน
จึงอาจมีความรู้ไม่มากพอเท่ากับการเรียนในระบบปกติ
8) ขาดการแนะแนวจูงใจให้นักเรียน-เยาวชนเรียนต่อ
นอกระบบที่ศูนย์ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของลลิน
ทิพย์ ศุภฤกษ์ [6] ที่เห็นว่าการแนะแนวให้นักเรียนได้
เรียนต่อนอกระบบ เป็นส่วนหนึ่งของการประชาสัมพันธ์
การศึกษาจากระบบ 9) เงินกองทุนสนับสนุนการศึกษา
ต่อนอกระบบไม่เพียงพอสอดคล้องกับ วนิดา บุญนำ
(2542:บทคัดย่อ, อ้างถึงใน ลลินทิพย์ ศุภฤกษ์) [6] ที่
พบว่าการสนับสนุนงบประมาณจากทางราชการและจาก
องค์กรต่าง ๆ เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การบริหารงาน
ประสบผลสำเร็จ 10) การประชาสัมพันธ์กิจกรรมและ
การรับสมัครนักศึกษาของศูนย์ไม่ครอบคลุมชุมชนใน
พื้นที่บริการสอดคล้องกับข้อเสนอแนะในงานวิจัยของ
สิทธิชัย ศุภทรัพย์ [7] พบว่าควรเพิ่มด้านการ
ประชาสัมพันธ์ของศูนย์ให้มากขึ้น

5.2 ผู้มีส่วนได้เสีย (Stakeholders) คือ เยาวชน
ผู้ปกครอง บุคลากร และนักศึกษาศูนย์ เห็นว่าระดับ
การปฏิบัติงานทั้ง 6 ด้านของศูนย์ ในภาพรวมอยู่ใน
ระดับปานกลาง สอดคล้องกับงานวิจัยของ วิรุฬห์ เจียร
สุคนธ์ [8] ซึ่งได้ศึกษาปัญหาการจัดการศึกษานอก
โรงเรียนของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ
จังหวัดนครพนม พบว่าในภาพรวมมีปัญหาอยู่ในระดับ
ปานกลาง เช่นเดียวกัน แต่ด้านบุคลากรผู้มีส่วนได้เสียที่
เกี่ยวข้องกับศูนย์ เห็นว่ามีการปฏิบัติงานอยู่ในระดับ
น้อย โดยมีรายชื่อที่เห็นว่า มีค่าเฉลี่ยต่ำสุดในด้านนี้คือ
ความสมดุลของจำนวนภาระงานต่อเจ้าหน้าที่/บุคลากร
ศูนย์รายบุคคล (ทำงานหลายหน้าที่) ที่เป็นเช่นนี้คง
เป็นเพราะศูนย์ขาดแคลนบุคลากรไม่เพียงพอต่อ
จำนวนนักศึกษา จึงทำงานหลายหน้าที่ซึ่งสอดคล้องกับ
งานวิจัยของ สมบูรณ์ มีระหงส์ [9] ได้ศึกษาวิจัยปัญหา
การจัดการศึกษานอกโรงเรียนของศูนย์บริการ
การศึกษานอกโรงเรียนอำเภอห้วยน้ำไข้ว จังหวัด
มุกดาหาร พบว่ามีปัญหาขาดแคลนบุคลากร เห็นควร
เพิ่มจำนวนบุคลากรศูนย์ให้เพียงพอ รองลงมาคือ การ

ได้อบรมสัมมนาเพื่อพัฒนางานในหน้าที่ของเจ้าหน้าที่
และบุคลากรศูนย์ ที่ไม่ค่อยได้รับการอบรมสัมมนา
เท่าที่ควรซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของอุสาห์ โกมล
ปาณิก (2522: 44, อ้างถึงใน ลลินทิพย์ ศุภฤกษ์) [6] ที่
กล่าวว่า การที่บุคลากรในหน่วยงานได้ฝึกอบรมสัมมนา
จะเกิดผลดีต่อการได้พัฒนาความรู้งานในหน้าที่ ส่งเสริม
การรักษาระเบียบวินัยในการปฏิบัติงานและควรจัดให้มี
ขึ้นอย่างสม่ำเสมอในเวลาอันควรและควรจัดให้กับ
ข้าราชการทุกระดับ

5.3 แนวทางส่งเสริมการศึกษาต่อนอกระบบของ
เยาวชนของศูนย์การการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ
เมือง จังหวัดภูเก็ต ที่สำคัญควรนำมาอภิปราย คือ
1) ศูนย์ควรได้รับการจัดสรรงบประมาณเพื่อ
พัฒนาการจัดกิจกรรมการเรียนทั้งสายสามัญ-สายอาชีพ
ให้มีคุณภาพเท่าเทียมกับการเรียนในระบบซึ่งสอดคล้อง
กับงานวิจัยของบุปผา ประภคติกุล[10] ที่ได้ศึกษาวิจัย
เกี่ยวกับการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของหัวหน้า
ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอใน 5 ด้าน
พบว่าด้านการบริหาร ขาดงบประมาณในการ
ดำเนินการ เห็นควรให้มีการเพิ่มงบประมาณในด้านการ
บริหารให้เพียงพอ 2) และศูนย์ควรปรับปรุงชุดการ
เรียนให้อ่านเข้าใจง่ายและทันสมัย เพราะชุด
การสอนนั้นนักศึกษาต้องศึกษาเรียนรู้ด้วยตนเอง และ
ปรับปรุงแหล่งค้นคว้า เช่น ห้องสมุด ศูนย์ ICT ให้มี
ประสิทธิภาพทันสมัยและเพียงพอต่อจำนวนนักศึกษา
จะส่งผลให้การเรียนการสอนของศูนย์ มีประสิทธิภาพ
สอดคล้องกับคำกล่าวของ รุ่งแก้วแดง [11] ซึ่งให้
ความเห็นว่าการจัดการศึกษาในยุคการใช้เทคโนโลยี
สารสนเทศ จะช่วยให้การจัดการเรียนการสอน
ผสมผสานกันและเอื้อประโยชน์ต่อกันเป้าหมาย
3) ศูนย์ควร เพิ่มเงินทุนและแหล่งกั๊ยมแก่นักศึกษา
ศูนย์ที่ขาดแคลน โดยจัดระเบียบการกั๊ยมให้เป็นระบบ
และทั่วถึง ซึ่งสอดคล้องกับ พรบ.การศึกษาแห่งชาติ
พ.ศ. 2542 มาตรา 60 (2) จัดสรรทุนการศึกษาในรูป
ของกองทุนกั๊ยมให้แก่ผู้เรียนที่มาจากครอบครัวที่มี
รายได้น้อยตามความเหมาะสมและความจำเป็น และ 4)
ศูนย์ควรใช้สื่อหลายช่องทางในการประชาสัมพันธ์
กิจกรรม และการรับสมัครนักศึกษาให้ครอบคลุมพื้นที่
ในชุมชน เช่น วิทยุชุมชน โทรทัศน์ เว็บไซต์ แผ่นพับ

ไบปลิว ป้ายโฆษณา รถประชาสัมพันธ์เคลื่อนที่ เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ สดชื่น ชาวชุมชนมู[12] ได้วิจัย เรื่องประเมินการบริหารงานประชาสัมพันธ์ของ ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดสามัญศึกษาจังหวัดอุดรธานี พบว่า ผู้บริหารควรเอาใจใส่ปรับปรุงและพัฒนาการใช้สื่อประชาสัมพันธ์หลายช่องทาง เพราะการประชาสัมพันธ์เป็นเครื่องมือสำคัญในการบริหารงานในหน้าที่ ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

5.4 ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้ในการปฏิบัติงาน

ผลการวิจัยเป็นข้อสารสนเทศ ที่ผู้เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนอำเภอเมืองจังหวัดภูเก็ต ผู้บริหารศูนย์การศึกษาออกโรงเรียน แห่งอื่นๆ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาระบบ ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายบริหารปรับปรุงการดำเนินงาน ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านการรับสมัคร ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดทำทะเบียนและออกหลักฐานทางการศึกษา ด้านการวัดผลประเมินผล ด้านบุคลากร โดยมีข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินงานเพิ่มเติมที่สำคัญคือ 1) ควรให้นักศึกษาได้มีส่วนช่วยประชาสัมพันธ์การรับสมัคร กิจกรรม ความเคลื่อนไหวต่างๆ ของศูนย์ฯ 2) ควรจัดจุดรับสมัครและเจ้าหน้าที่บริการตอบคำถามข้อข้องใจหลายๆ จุด 3) จัดสถานที่ที่ปกคลุมให้เพียงพอเหมาะสม และมีบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ 4) การเชิญผู้รู้ ปราชญ์ชาวบ้าน ข้าราชการบำนาญในชุมชน มาเป็นวิทยากรให้ความรู้เฉพาะเรื่อง 5) การจัดทำทะเบียน หลักฐานการศึกษาควรเป็นปัจจุบันและถูกต้อง 6) ข้อเสนอควรสัมพันธ์กับเนื้อหาในหลักสูตรและกิจกรรมการเรียน และควรให้นักศึกษาได้มีส่วนประเมินผู้สอน 7) ควรสรรหาเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ (ไม่ใช่ข้าราชการประจำ) ที่มีความรู้ความสามารถและเต็มใจให้บริการงานในหน้าที่

6. กิตติกรรมประกาศ

โครงการงานวิจัยนี้ เป็นโครงการวิจัยของนักศึกษาระดับปริญญาตรี ซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยในโครงการความร่วมมือระหว่างกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่าย

อุตสาหกรรม ภายใต้โครงการ “โครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการศาสตร์เพื่อเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี (Area Based Collaborative Research for Undergraduate and Master Students (ABCPUS/MAG) ประจำปี 2551”

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ครูผู้สอน/อาจารย์ประจำกลุ่ม และนักศึกษาศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนอำเภอเมืองจังหวัดภูเก็ต รวมทั้งเจ้าหน้าที่/ข้าราชการประจำศูนย์ฯคน.จังหวัดภูเก็ตโดยเฉพาะ นางขวัญใจ สุภทรัพย์,นางสมจิต พลายดั่ง ตลอดจนเยาวชน-ชาวบ้านหมู่ที่ 1 บ้านเกาะสิเหร่ โดยเฉพาะ นายระวิ มะลิแก้ว ผู้ใหญ่บ้าน นายวิโรจน์ เสือปาน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน นายประมุข ต้นจำรูญ ผู้อำนวยการและคณะครู-นักเรียนโรงเรียนบ้านเกาะสิเหร่ ที่ให้ความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้ อย่างดียิ่ง จึงขอขอบคุณไว้ ณ ที่นี้

7. เอกสารอ้างอิง

- [1] สำนักบริหารงานการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. คู่มือดำเนินงานพัฒนาระบบเอกสารและหลักฐานการศึกษาหลักสูตรการศึกษานอกโรงเรียนสายสามัญศึกษา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ตำราจ. 2550. หน้า 2.
- [2] สำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย จังหวัดภูเก็ต. สรุปการลงทะเบียนของนักศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย ปีการศึกษา 2550, 2551, 2552 : (อัดสำเนา).หน้า 1-2 [3] บุญชม ศรีสะอาด. การวิจัยเบื้องต้น. กรุงเทพฯ : สุวีริยาสาส์น : 2535.หน้า 100-102
- [4] สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : บริษัทพริกหวานกราฟฟิค. จำกัด 2542. หน้า 9,11,31
- [5] สำนักงานเทศบาลตำบลรัชฎา. แผนพัฒนาเทศบาลตำบลรัชฎา 2550-2554 (อัดสำเนา).
- [6] ลลิตทิพย์ สุภฤกษ์. การมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนของกรมการปกครองส่วนตำบลในจังหวัดภูเก็ต. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต วิชาเอกการบริหารสถานศึกษามหาวิทยาลัยทักษิณ. 2554.หน้า 62,66.

[7] สิทธิชัย ศุภทรัพย์. การศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการให้บริการของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมืองภูเก็ต จังหวัดภูเก็ต ของนักศึกษาสายสามัญระดับมัธยมศึกษาตอนปลายที่เรียนด้วยวิธีเรียนทางไกล.

วิทยานิพนธ์ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต วิชาเอกการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ. 2542. หน้า 81-82, 87.

[8] วิรุพห์ เจียรสุดนธ์. ปัญหาการจัดการศึกษานอกโรงเรียนของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจังหวัดนครพนม. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 2542. หน้า 48.

[9] สมบูรณ์ มีระหงส์. ปัญหาการจัดการศึกษานอกโรงเรียนของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอห้วยใหญ่ จังหวัดมุกดาหาร. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 2540. หน้า 44.

[10] บุปผา ประภคติกุล. การศึกษาการปฏิบัติงานตามบทบาทหน้าที่ของหัวหน้าศูนย์และเจ้าหน้าที่การเงินศูนย์บริการการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร. 2539. หน้า 49.

[11] รุ่ง แก้วแดง. รายงานสรุปการสัมมนาพุทธศาสตร์ การเรียนรู้ตลอดชีวิต. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. 2543. หน้า 101.

[12] สดชื่น ชาวชุมนุ้ม. การประเมินงานประชาสัมพันธ์โรงเรียนมัธยมศึกษาขนาดใหญ่ สังกัดอุดมศึกษาจังหวัดอุดรธานี. ปริญญาการศึกษามหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาสารคาม. 2543. หน้า 29.

การพัฒนานวัตกรรมการส่งเสริมสุขภาพเด็กของศูนย์เด็กเล็ก ตำบลท่าจั่ว
อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

The development innovation of child health promotion in child home care
at Tambontha-ngew Amphermuang Nakhon Si Thammarat

ขวัญชนก วงศ์สวัสดิ์ จิตรัตน์ คงอิน อารี จำนวน

มัตติกา เกษม กัลยาณี ขาวเขียว คณิดา สายอุตสาห์

ผศ.ศุภมาตร์ ปาลรัมย์

สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ (การส่งเสริมสุขภาพเด็ก) คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80280

โทรศัพท์ / โทรสาร 075-377731 E-mail : issarapun@hotmail.com

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนรู้ในศูนย์เด็กเล็กซึ่งเป็นสถานรับเลี้ยงเด็ก 3 - 5 ปี เพื่อการเตรียมความพร้อม และส่งเสริมการเจริญเติบโต พัฒนาการเด็กทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาให้เติบโตเหมาะสมตามวัย มีความพร้อมก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา หลักสูตรปฐมวัย พ.ศ. 2546 ได้กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ครอบคลุมพัฒนาทั้ง 5 ด้าน สภาพการจัดการเรียนรู้ในศูนย์เด็กขนาดเล็กที่มีข้อจำกัดด้านบุคลากรและงบประมาณพบว่ายังไม่สามารถจัดกระบวนการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมได้ตามที่หลักสูตรกำหนดทุกประเด็น เพื่อศึกษาและพัฒนา (R&D) ตามความต้องการของผู้ดูแลเด็กในการพัฒนางานการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กในศูนย์เด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลท่าจั่ว จำนวน 3 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็กมัสยิดอัลมูบาร็อก ศูนย์เด็กเล็กบ้านปายาง ศูนย์เด็กเล็กมัสยิดมัสยิดดารุลอามาน ทั้ง 3 ศูนย์ จึงดำเนินการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) และการวิจัยกึ่งทดลองนำนวัตกรรมการส่งเสริมสุขภาพเด็กไปทดลองใช้ในสถานการณ์จริง ปัญหาการวิจัยพบว่า ผู้ดูแลเด็กในศูนย์เด็กเล็กทั้ง 3 ศูนย์ขาดการจัดการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ที่มีประสิทธิภาพในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กด้านสติปัญญา มีการจัดการเรียนรู้ศิลปะสำหรับเด็กที่ไม่ถูกต้องตามหลักการทำให้เด็กขาดการส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 5 ด้านโดยเฉพาะด้านจิตใจอารมณ์ ความคิดสร้างสรรค์ การพัฒนากล้ามเนื้อมัดเล็ก ขาดการออกแบบและพัฒนาของเล่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กทำให้เด็กเล็กขาดการส่งเสริมความแข็งแรงของกล้ามเนื้อและพัฒนาการทั้ง 5 ด้าน วัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อให้ศูนย์เด็กเล็กดำเนินการสร้างนวัตกรรมการส่งเสริมสุขภาพเด็กร่วมกับเครือข่ายต่าง ๆ และเพื่อศึกษาประสิทธิผลของนวัตกรรมการส่งเสริมสุขภาพเด็กแต่ละด้านของเครือข่ายต่อการดำเนินงานการส่งเสริมสุขภาพเด็กในศูนย์เด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลท่าจั่วจำนวน 3 ศูนย์ กระบวนการวิจัยเริ่มด้วยการวิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหา วางแผนแก้ไขปัญหาการจัดการเรียนรู้ที่ขาดประสิทธิภาพด้วยการออกแบบนวัตกรรมการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ศิลปะ และการผลิตของเล่นสำหรับเด็กประกอบการจัดการอบรมปฏิบัติการทั้ง 3 ด้านให้กับผู้ดูแลเด็ก การผลิตคู่มือเพื่อป้องกันการนำประสบการณ์การเรียนรู้ที่ได้รับไปถ่ายทอดไม่ถูกต้อง ประเมินผลการนำนวัตกรรมไปใช้ สรุปผล แก้ไข ปรับปรุง พัฒนาการดำเนินงานด้วยวิธี (PDCA) ผลการทดลองพบว่า ผู้ดูแลเด็กสามารถจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ศิลปะ และการผลิตของเล่นสำหรับเด็กเพิ่มขึ้นจากการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) นวัตกรรมการส่งเสริมสุขภาพเด็กสามารถใช้เป็นคู่มือการจัดการเรียนรู้ทั้งสามด้านได้อย่างถูกต้อง ประโยชน์ที่ได้รับผู้ดูแลเด็กสามารถออกแบบกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็กแต่ละด้านเพิ่มเติมได้ด้วยตนเอง และสามารถออกแบบกิจกรรมการส่งเสริมพัฒนาการเด็กโดยใช้เครือข่ายวิชาการ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

การส่งเสริมการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กด้วยกระบวนการวิทยาศาสตร์หลากหลายรูปแบบเน้นการฝึกประสบการณ์การเป็นนักวิจัยน้อยเพื่อส่งเสริมการคิดอย่างมีเหตุผลเพื่อเป็นพื้นฐานการศึกษาในช่วงวัยต่อไป

คำสำคัญ การส่งเสริมสุขภาพเด็กเล็ก ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์เด็กเล็กประจำอบต. เด็กปฐมวัย เด็กก่อนวัยเรียน นวัตกรรม

Abstract

Child home care is the pre-school for children 3-5 years before study in primary school. It has the main mission to bring up children for the healthy child. The general purposes aim to take care all children have growth and development absolutely in physical, psychological, emotional, sociality, and have good intelligent. This research was participation action research : PAR & quasi-experimental research & research for development : R & D. The sample was child caretakers in child home cares at Tambontha-ngew Amphermuang Nakhon Si Thammarat. The objectives were R & D the child caretakers could be designed science, art - learning techniques and child toys, and studied effectiveness of these. The first study was search and finding the real causes of problems, that made the child care takers could not designed the lesions supported the child growth and development. The lose thing from all lesion was science teaching, and had not the correct art lesions, and they did not try to solving the child toys lacked by themselves. The real causes for these problems were the child caretakers had not enough science teaching skills, art, and designed child toys because they had not enough basic skills, had not awareness and the headers had not made reinforcement. For study the needs to solving the causes of problems found that the child caretakers need to get more practices about science teaching techniques, art, and child toys designed. The researchers, advisor, and academy networks planned together to solving this problems and support need of them by retraining science, art, and child toys designed skills from the specialist experts, and designed hand book to prevent the wrong doing. Finally, follow up the child caretakers equipment their new knowledge and used the hand book to teaching children in child home cares involved science teaching, art, and designed child toys (R & D), The measurement compared between pre-test and post-test inside group. The results revealed that after the child caretakers retrained learning process and teach the lesion from the hand book, that include science, art teaching techniques, and designed child toys, the results found that post- test the child caretakers could manage science, art, and designed child toys lesions for children more than pre- test, and significant ($P < 0.05$). They had more confident for teaching science, art, and designed child toys than the first. For the children after studied science, art, and designed child toys by themselves found that they changed in to the good way such as liked to ask more questions in class, more happiness, loved to present themselves among their friends and in front of the class. The benefit this studied finding that the child health promotion innovation is caused the child caretakers have the true vision to manage their children to be healthy and claver by designed the lesions from the nearest things and use simple techniques, and can use academic networks to help them solving the learning problems in child home cares.

Keywords kindergarten, child home care, child health promotion, innovation child home care, child health promotion, innovation

1. บทนำ

เด็กปฐมวัย 3-5 ปี เป็นวัยเริ่มต้นของชีวิตที่มีความสำคัญต่อพัฒนาการในช่วงวัยประถมศึกษา หากเด็กผ่านการส่งเสริมการเจริญเติบโตและเตรียมความพร้อมส่งเสริมพัฒนาการอย่างมีประสิทธิภาพ จะให้เด็กมีร่างกายแข็งแรง และมีพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญาเหมาะสมตามวัย พร้อมทั้งเรียนรู้ในระดับประถมศึกษาได้ตามเกณฑ์ที่กำหนดเต็มศักยภาพของตนเอง ปัจจุบันสภาพสังคม เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงไป ทำให้ครอบครัวเดี่ยวจำเป็นต้องส่งเด็กปฐมวัยให้สถานรับเลี้ยงเด็กก่อนประถมศึกษาดูแล เช่น โรงเรียนอนุบาล ศูนย์เด็กเล็กสังกัดองค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น หรือศูนย์เด็กของหน่วยงานต่าง ๆ ดูแล

การวิจัยฉบับนี้เป็นการศึกษาวิจัยการดำเนินงานการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่จัดขึ้นในศูนย์เด็กเล็กสังกัดองค์กรบริหารส่วนตำบลท่าจิว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราชจำนวน 3 ศูนย์ซึ่งเป็นศูนย์เด็กขนาดเล็กมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ และจำนวนบุคลากร แต่ได้จัดกระบวนการเรียนรู้ตามข้อกำหนดของหลักสูตรปฐมวัย พ.ศ.2546 ซึ่งเน้นการส่งเสริมพัฒนาการเด็กด้านสติปัญญาโดยเน้นให้เด็กปฐมวัยเรียนรู้โดยผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 5 ด้วยทักษะกระบวนการกลุ่ม ทักษะการสังเกต ทักษะการจำแนก เปรียบเทียบ ทักษะการคำนวณ ทักษะเรื่องตำแหน่งทิศทาง ทักษะการแก้ปัญหา การตัดสินใจ ทักษะการทดลอง ซึ่งความคาดหวังของหลักสูตรปฐมวัย พ.ศ. 2546 สอดคล้องกับเกณฑ์การส่งเสริมพัฒนาการเด็กของกรมอนามัยได้แก่ เกณฑ์อนามัย 49 ซึ่งกำหนดให้เด็กอายุ 31-36 เดือน ควรรู้จักบอกชื่อตนเองได้ เข้าใจเพศชายหญิง เด็กอายุ 49-60 เดือน เข้าใจและอธิบายเหตุผลง่าย ๆ นับและรู้จำนวน 1-5 บอกสีได้ 4 สี วาดรูปคนอย่างง่าย ๆ

เด็กอายุ 61-72 เดือน รู้จักซ้าย ขวา ข้างบน ข้างใต้ ข้างหน้า ข้างหลัง รู้จำนวน 1-10 ขึ้น วาดรูปสามเหลี่ยม

จากการศึกษาภาวะสุขภาพเด็กปฐมวัยปัจจุบันของ นิตยา คชภักดี (2540) พบว่าเด็กเล็กมีแนวโน้มการเกิดปัญหาสุขภาพหลายด้าน เด็กปฐมวัย 1 ใน 4 มีการเจริญเติบโตของร่างกายต่ำกว่าเกณฑ์ โรคที่บ่อยในเด็กปฐมวัยคือ โรคอุจจาระร่วง ไข้หวัด ฟันผุ และเหียงอกอักเสบ การทดสอบพัฒนาการพบว่าเด็กปฐมวัยมีพัฒนาการช้ากว่าวัยร้อยละ 2.5 และร้อยละ 25 อยู่ในระดับที่สงสัยว่าจะผิดปกติ ระดับเขาว์ปัญญาเฉลี่ยประมาณ 78-83 ซึ่งเด็กปกติควรอยู่ที่ระดับเฉลี่ย 90-100 เด็กปัญญาอ่อนระดับเขาว์ปัญญาเฉลี่ยประมาณ 70 หรือต่ำกว่า สำหรับการส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ การส่งเสริมการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็ก สร้างความสัมพันธ์ระหว่างประสาทมือ ตา เพื่อส่งเสริมการปรับตัวในสังคม สุรสิทธิ์ ถิตย์บุญครอง (2549) ได้เสนอว่าควรใช้สื่อด้านศิลปะ หลังการทดลองพบว่าเด็กมีพัฒนาการสูงขึ้นกว่าเกณฑ์มาตรฐานร้อยละ 80 / 80 การแก้ปัญหาเขาว์ปัญญาเด็กเล็กที่ต่ำกว่าเกณฑ์สามารถทำได้ด้วยการจัดการเรียนรู้ที่ส่งเสริมสติปัญญาเด็ก เช่น การจัดการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ ภาษาและการสื่อสาร และควรใช้ศิลปะการเล่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กด้านจิตใจ อารมณ์ สังคมเด็ก

2. วิธีดำเนินการ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research : PAR) การวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi-experimental research) และการวิจัยเพื่อพัฒนา (Research for development : R & D) กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วมระหว่างนักศึกษา : ผู้ดูแลเด็กศูนย์เด็กเล็กตำบลท่าจิวจำนวน 3 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านปายาง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดารุลอามาน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอัลมูบาร็อก : เครือข่าย : อาจารย์ เริ่มจากการร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัจจุบันของการจัดการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา หาสาเหตุของปัญหา

ผลการสำรวจพบว่าศูนย์เด็กเล็กทั้ง 3 ศูนย์มีการจัดการเรียนรู้ตามข้อกำหนดในหลักสูตรปฐมวัย พ.ศ. 2546 แต่พบว่าการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ซึ่งสามารถส่งเสริมพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของเด็กเล็ก โดยเฉพาะด้านสติปัญญา พบว่าศูนย์เด็กเล็กทั้ง 3 ศูนย์ ผู้ดูแลเด็กร้อยละ 50 ไม่เคยจัดกระบวนการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ร้อยละ 50 จัดบ้างเพียง 1-2 เรื่องต่อปี สาเหตุที่ไม่จัดเนื่องจากไม่สามารถออกแบบกิจกรรมที่ถูกต้องตามกระบวนการวิทยาศาสตร์ได้ ผู้ดูแลเด็กร้อยละ 100 ทราบประโยชน์ของการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ให้เด็กจะทำให้เด็กเกิดประสบการณ์ตามที่หลักสูตรปฐมวัยกำหนดได้ ผู้ดูแลเด็กร้อยละ 100 ต้องการพัฒนาทักษะการจัดการจัดการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์สำหรับเด็ก

เด็กเล็ก 3-5 ปี การส่งเสริมการเล่นในที่แจ้งและในร่มมีความสำคัญมากที่จะส่งเสริมพัฒนาการทั้ง 5 ด้านในสนามควรมีของเล่นที่ปลอดภัย เพียงพอ เช่นเดียวกับของเล่นในร่ม หากเป็นของเล่นที่เกิดจากการผลิตเองของเด็กจะเป็นการส่งเสริมพัฒนาการด้านสมองจินตนาการ ความคิดสร้างสรรค์ และด้านอื่น ๆ ครบทั้ง 5 ด้าน การผลิตของเล่นเองจากวัสดุรอบตัวในท้องถิ่น หรือผลิตจากวัสดุเหลือใช้จะช่วยให้ศูนย์เด็กเล็กขนาดเล็กที่ขาดแคลนงบประมาณยังสามารถจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็กจากการเล่นของเล่นได้ ผลการสำรวจพบว่าการผลิตของเล่นสำหรับเด็กศูนย์เด็กเล็กทั้ง 3 ศูนย์เป็นศูนย์เด็กขนาดเล็กขาดแคลนงบประมาณทำให้เด็กมีของเล่นสนามและในร่มไม่เพียงพอและส่วนใหญ่อยู่ในสภาพชำรุด

การจัดการเรียนรู้ด้านศิลปะที่มีประสิทธิภาพจะส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการทั้ง 5 ด้านโดยเฉพาะกล้ามเนื้อเล็ก จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญาพัฒนาการตามวัยดีขึ้น ผลการสำรวจพบว่าศูนย์เด็กเล็กทั้ง 3 ศูนย์ มีการจัดการเรียนรู้ด้านศิลปะสำหรับเด็กไม่ถูกต้องตามวิธีการคือไม่มีการสอนพื้นฐานศิลปะ เช่น เส้นสี แสง เงา ต่าง ๆ จะส่งผลให้เด็กขาดทักษะที่จำเป็นด้านศิลปะไม่สามารถพัฒนาทักษะศิลปะให้เต็มศักยภาพเด็กได้

จากปัญหาที่พบทั้ง 3 ด้าน ทีมวิจัย ผู้ดูแลเด็ก อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้เชี่ยวชาญ และผู้เกี่ยวข้องจึงร่วมกันวิเคราะห์ หาสาเหตุของปัญหา วางแผนแก้ไขปัญหา เพื่อให้ศูนย์เด็กเล็กทั้ง 3 ศูนย์สามารถจัดกิจกรรมการส่งเสริมพัฒนาการเด็กให้มีประสิทธิภาพด้วยการออกแบบนวัตกรรมส่งเสริมสุขภาพเด็ก ตามที่ผู้ดูแลเด็กต้องการคือการเพิ่มทักษะการจัดการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ศิลปะ และการผลิตของเล่นสำหรับเด็ก ด้วยการอบรมปฏิบัติการจากผู้เชี่ยวชาญ และการผลิตคู่มือประกอบด้วยเนื้อหา การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้าน หลังจากนั้นผู้ดูแลเด็กนำทักษะที่ได้รับพร้อมคู่มือไปจัดการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้านให้เด็กในศูนย์เด็กที่ตนรับผิดชอบ

ศึกษาผลเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลเด็กตามกระบวนการ (PDCA) ด้วยการติดตามผล ประเมินผลการจัดการเรียนรู้ของผู้ดูแลเด็กให้กับเด็กเล็กทั้ง 3 ด้าน วิเคราะห์หาสาเหตุของปัญหาการจัดการเรียนรู้ที่ยังไม่

ถูกต้องร่วมกัน ปรับปรุงแก้ไขซ้ำ จนผู้ดูแลเด็กสามารถจัดการเรียนรู้บรรลุตามวัตถุประสงค์กำหนด

วัตถุประสงค์การวิจัยทั่วไปเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลเด็กให้สามารถจัดการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างความรู้ปัญหาเด็กเล็กในศูนย์เด็กด้านสติปัญญาด้วยการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ และเสริมสร้างพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคมด้วยการจัดการเรียนรู้ศิลปะ การผลิตของเล่นสำหรับเด็ก โดยใช้นวัตกรรมการส่งเสริมสุขภาพเด็กเล็กเป็นคู่มือการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ ศิลปะ การผลิตของเล่นสำหรับเด็ก

วัตถุประสงค์เฉพาะเพื่อให้ศูนย์เด็กเล็กดำเนินการสร้างนวัตกรรมการส่งเสริมสุขภาพเด็กร่วมกับเครือข่ายต่างๆ และ เพื่อศึกษาประสิทธิผลของนวัตกรรมการส่งเสริมสุขภาพเด็กแต่ละด้านของเครือข่ายต่อการดำเนินงานการส่งเสริมสุขภาพเด็กในศูนย์เด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลท่าจิวจำนวน 3 ศูนย์

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสังเกตพฤติกรรมแบบสอบถามแบบประเมินความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ

3. ผลการทดลอง

การจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้างสติปัญญาเด็กเล็กด้วยกิจกรรมด้านวิทยาศาสตร์ของศูนย์เด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลท่าจิวเพื่อให้เกิดเด็กทักษะกระบวนการกลุ่ม ทักษะการสังเกต ทักษะการจำแนก การเปรียบเทียบ ทักษะการคำนวณ ทักษะเรื่องตำแหน่งทิศทาง ทักษะการแก้ปัญหา การตัดสินใจ ทักษะการทดลองตามที่หลักสูตรปฐมวัย พ.ศ.2546 กำหนด ผลการประเมินคุณภาพด้านความพึงพอใจหลังจากอบรมปฏิบัติการทั้ง 3 เรื่อง ผลการทดลองปรากฏผลดังนี้

3.1 การจัดการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์

ผู้ดูแลเด็กร้อยละ 100 มีความพึงพอใจระดับมากที่สุดในความรู้ที่ได้รับ คาดว่าตนเองสามารถนำความรู้ที่ได้รับไปจัดกระบวนการเรียนรู้สำหรับเด็กได้อย่างถูกต้อง จากการสังเกตการอบรมปฏิบัติการวิทยาศาสตร์พบว่าผู้ดูแลเด็กร้อยละ 100 สามารถปฏิบัติการได้อย่างถูกต้องระดับดี อาจต้องใช้เวลาฝึกซ้อมซ้ำ 1-2 ครั้ง จึงจะทำให้สามารถปฏิบัติการทดลองได้อย่างถูกต้องระดับมากที่สุด

ผลการทดลองพบว่าผู้ดูแลเด็กศูนย์เด็กเล็กมัธยมศึกษารุอามาน ได้นำนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ไปใช้จัดการเรียนรู้ในศูนย์เด็ก 12 การทดลองร้อยละ 66.67 จาก 18 การทดลอง พบว่านวัตกรรมวิทยาศาสตร์สามารถนำไปใช้ปฏิบัติการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ได้อย่างถูกต้องระดับง่าย 5 การทดลองร้อยละ 41.67 ระดับปานกลาง 5 การทดลองร้อยละ 41.67 ระดับยาก 2 การทดลองร้อยละ 16.66 สำหรับความรู้สึกรู้สึกของเด็กเล็ก 3 - 5 ปีศูนย์เด็กเล็กมัธยมศึกษารุอามาน ที่ได้เรียนรู้อการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์จากนวัตกรรมการส่งเสริมสุขภาพเด็กพบว่า จากการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ 12 การทดลอง เด็กเล็กรู้สึกชอบการทดลอง 7 การทดลองร้อยละ 58.33 รู้สึกเฉย ๆ 5 การทดลอง ร้อยละ 41.67 สำหรับเหตุผลที่เด็กเล็กรู้สึกเฉย ๆ เนื่องจากเด็กและผู้ดูแลเด็กรู้สึกว่าการทดลองยากทำไม่สำเร็จ

ผลการทดลองพบว่าผู้ดูแลเด็กศูนย์เด็กเล็กมัธยมศึกษารุอามาน ได้นำนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ไปใช้จัดการเรียนรู้ในศูนย์เด็ก 12 การทดลองร้อยละ 66.67 จาก 18 การทดลอง พบว่านวัตกรรมวิทยาศาสตร์สามารถนำไปใช้ปฏิบัติการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ได้อย่างถูกต้องระดับง่าย 12 การทดลอง ร้อยละ 100 สำหรับความรู้สึกรู้สึกของเด็กเล็ก 3 - 5 ปีศูนย์เด็กเล็กมัธยมศึกษารุอามาน ที่ได้เรียนรู้อการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์จากนวัตกรรมการส่งเสริมสุขภาพของผู้ดูแลเด็กพบว่า จากการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ 12 การทดลอง เด็กเล็กรู้สึกชอบการทดลอง 9 การทดลองร้อยละ 75.00 รู้สึกเฉย ๆ 2 การทดลอง ร้อยละ 16.67 รู้สึกไม่ชอบ 1 การทดลอง ร้อยละ 8.33 สาเหตุที่เด็กเล็กไม่ชอบการทดลองเนื่องจากผู้ดูแลเด็กทำการทดลองไม่สำเร็จ

ผลการติดตามผู้ดูแลเด็กเรื่องการนำนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ไปใช้ในศูนย์เด็กเล็กทั้ง 3 ศูนย์พบว่าผู้ดูแลเด็กศูนย์เด็กเล็กบ้านปายสามารถนำนวัตกรรมการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ไปใช้จัดการเรียนรู้ในศูนย์เด็กจำนวน 14 การทดลอง ไม่ได้ปฏิบัติ 4 การทดลอง นำไปใช้จัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ได้อย่างถูกต้องระดับง่าย 5 การทดลอง ร้อยละ 35.71 ระดับปานกลาง 6 การทดลองร้อยละ 42.86 ระดับยาก 3 การ

ทดลองร้อยละ 21.43 สำหรับความรู้สึกของเด็กเล็ก 3 - 5 ปีศูนย์เด็กเล็กบ้านปาย่างที่ได้เรียนรู้การจัดการเรียนรู้ วิทยาศาสตร์จากนวัตกรรมการส่งเสริมสุขภาพเด็ก พบว่า เด็กเล็กรู้สึกชอบต่อกิจกรรมการทดลอง วิทยาศาสตร์ร้อยละ 100

3.2 การจัดการเรียนรู้ด้านศิลปะ

ศูนย์เด็กเล็กบ้านปาย่างได้เปลี่ยนแปลงการจัดการเรียนรู้ศิลปะในศูนย์เด็กเล็กของตนเอง โดยเริ่มการสอนศิลปะจากการลากเส้นประเภทต่าง ๆ สำหรับการจัดการเรียนรู้ด้านศิลปะที่ดีสำหรับเด็กผู้ดูแลศูนย์เด็กบ้านปาย่างพบว่า การกระตุ้นให้เด็กเรียนรู้ศิลปะด้วยตนเองจะดีที่สุด และควรเป็นการเรียนรู้แบบงานศิลปะอย่างอิสระจะทำให้เด็กเกิดความคิดสร้างสรรค์ ไม่ปิดกั้นความคิดของเด็ก ผู้ดูแลศูนย์เด็กบ้านปาย่างมีความตั้งใจระดับมากที่จัดการเรียนรู้ด้านศิลปะสำหรับเด็กทุกสัปดาห์ระดับมาก หลังจากการจัดการเรียนรู้สำหรับเด็กในศูนย์เด็กเล็กบ้านปาย่างพบว่าผู้ดูแลศูนย์เด็กบ้านปาย่างยังมีความต้องการเรียนรู้การผลิตงานศิลปะสำหรับเด็กอีกจำนวนมาก ปัญหาอุปสรรคที่พบจากการจัดการเรียนรู้ด้านศิลปะสำหรับศูนย์เด็กเล็กบ้านปาย่างคือ ผู้ดูแลยังขาดความพร้อมในการจัดการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ด้านศิลปะที่ผู้ดูแลศูนย์เด็กบ้านปาย่างได้นำจากนวัตกรรมมาใช้ได้แก่ การวาดภาพโดยใช้เทียนไข การหยดสีโดยใช้พลาสติกแต่งภาพ งานศิลปะที่ผู้ดูแลเด็กออกแบบด้วยตนเอง เช่น การใช้ลูกแก้วจุ่มสีแล้วกลิ้ง การจุ่มสีด้วยกระดาษทิชชู การใช้แม่พิมพ์จากธรรมชาติเช่นก้านกล้วย

ศูนย์เด็กเล็กมัธยมดาร์ลุอาแมน หลังจากผู้ดูแลเด็กได้ผ่านการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้ศิลปะจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว พบว่าผู้ดูแลเด็กศูนย์เด็กเล็กมัธยมดาร์ลุอาแมนได้จัดการกระบวนการเรียนรู้ศิลปะที่ถูกต้องโดยเริ่มการจัดการ

ดาร์ลุอาแมนได้จัดการกระบวนการเรียนรู้ศิลปะที่ถูกต้อง โดยเริ่มการจัดการเรียนรู้โดยให้เด็กเล็กฝึกการลากเส้นประเภทต่าง ๆ เป็นการฝึกการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กที่มีมือ ทำให้เด็กเกิดจินตนาการ ผู้ดูแลศูนย์เด็กเล็กมัธยมดาร์ลุอาแมนตระหนักว่าการจัดการเรียนรู้ด้านศิลปะจะดีสำหรับเด็กเพราะทำให้เด็กเกิดสมาธิ เด็กได้นำจินตนาการตนเองลงในงานศิลปะ ฝึกสมาธิ ฝึกความสัมพันธ์ระหว่างกล้ามเนื้อมือกับตา แต่ควรให้เด็กปฏิบัติงานศิลปะตามจินตนาการ ไม่กำหนดกรอบสำหรับเด็ก ผู้ดูแลศูนย์เด็กศูนย์เด็กเล็กมัธยมดาร์ลุอาแมนมีความตั้งใจระดับมากที่จัดการเรียนรู้ด้านศิลปะสำหรับเด็กทุกสัปดาห์ ประโยชน์ที่เด็กจะได้รับจากการจัดการเรียนรู้ด้านศิลปะเด็กได้ทำกิจกรรมที่ตนเองชอบ เกิดสมาธิเด็กไม่เบื่อ กิจกรรมการเรียนรู้จากนวัตกรรมส่งเสริมสุขภาพเด็กด้านศิลปะที่ผู้ดูแลเด็กศูนย์เด็กเล็กมัธยมดาร์ลุอาแมนนำมาใช้ในการจัดการกระบวนการเรียนรู้ด้านศิลปะแล้วได้แก่ การหยดเทียน การวาดรูปด้วยสีเทียน การวาดภาพตามจินตนาการ งานศิลปะที่ผู้ดูแลเด็กออกแบบด้วยตนเอง เช่น การนำวัสดุเหลือใช้มาประดิษฐ์หรือตกแต่งภาพตามจินตนาการ ปัญหาอุปสรรคที่พบจากการจัดการเรียนรู้ด้านศิลปะสำหรับศูนย์เด็กเล็กมัธยมดาร์ลุอาแมนคือเด็กขาดจินตนาการ ขาดความคิดสร้างสรรค์ เด็กยังชอบให้ผู้ดูแลเด็กวาดรูปให้ หรือให้ผู้ดูแลเด็กประดิษฐ์ชิ้นงานให้

ศูนย์เด็กเล็กมัธยมดาร์ลุอาแมน หลังจากผู้ดูแลเด็กได้ผ่านการเรียนรู้การจัดการเรียนรู้ศิลปะจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว พบว่าผู้ดูแลเด็กศูนย์เด็กเล็กมัธยมดาร์ลุอาแมนได้จัดการกระบวนการเรียนรู้ศิลปะที่ถูกต้องโดยเริ่มการจัดการ

เรียนรู้โดยให้เด็กเล็กฝึกการลากเส้นประเภทต่าง ๆ การจุดเป็นรูปต่าง ๆ เป็นการฝึกการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กที่มือ ฝึกความสัมพันธ์ระหว่างตากับมือ ฝึกสมาธิของเด็ก ผู้ดูแลศูนย์เด็กเล็กมัธยมบาลูบาร็อกตระหนักว่าการจัดการเรียนรู้ด้านศิลปะจะดีสำหรับเด็กเพราะทำให้เด็กเกิดสมาธิ เด็กได้นำจินตนาการตนเองลงในงานศิลปะ แต่ควรให้เด็กปฏิบัติตามที่เด็กชอบ ผู้ดูแลศูนย์เด็กศูนย์เด็กเล็กมัธยมบาลูบาร็อกมีความตั้งใจระดับมากที่จัดการเรียนรู้ด้านศิลปะสำหรับเด็กทุกสัปดาห์ กิจกรรมการเรียนรู้จากนวัตกรรมส่งเสริมสุขภาพเด็กด้านศิลปะที่ผู้ดูแลเด็กศูนย์เด็กเล็กมัธยมบาลูบาร็อกนำมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ด้านศิลปะแล้วได้แก่ การวาดรูปด้วยสีเทียน การจุ่มสี การพับสี การนำวัสดุมาประดิษฐ์ชิ้นงาน งานศิลปะที่ผู้ดูแลเด็กออกแบบด้วยตนเอง เช่น การจุ่มสีบนกระดาษเปียก การระบายสีบนเปลือกต้นไม้ การติดสีน้ำด้วยแปรงสีฟัน หลังจากการจัดการเรียนรู้ศิลปะสำหรับเด็กในศูนย์เด็กเล็กมัธยมบาลูบาร็อกพบว่าเด็กมีความตั้งใจในการทำงาน ทำให้เด็กได้ฝึกการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กที่มือ ฝึกในการเขียน ปัญหาอุปสรรคที่พบจากการจัดการเรียนรู้ด้านศิลปะสำหรับศูนย์เด็กเล็กมัธยมบาลูบาร็อกคือการขาดอุปกรณ์เนื่องจากงบประมาณไม่เพียงพอ

3.3 การผลิตของเล่นสำหรับเด็กด้วยตัวของเด็ก

การส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกายคือการส่งเสริมพัฒนาการกล้ามเนื้อมัดใหญ่ด้วยการพัฒนาทักษะการเคลื่อนไหวอยู่กับที่ การใช้อุปกรณ์ การเคลื่อนไหวอิสระหรือการเล่นด้วยเครื่องเล่นในสนาม ความแข็งแรง (strength) ความคล่องแคล่วว่องไว (ability) ความอ่อนตัว (flexibility) ความอดทนของกล้ามเนื้อ (endurance)

ด้วยกิจกรรมกลางแจ้งได้แก่ การเล่นในสนาม ผลการสำรวจการจัดกิจกรรมของศูนย์เด็กเล็กตำบลท่าวีวทั้ง 3 ศูนย์ พบว่าสภาพสนามยังไม่ได้มาตรฐานคือพื้นที่โล่งมีจำนวนไม่ถึงร้อยละ 50 ของพื้นที่ทั้งหมด พื้นสนามเป็นทรายละเอียดมีฝุ่นมาก ภายในสนามมีการวางเครื่องเล่นที่ไม่เป็นระเบียบ ร้อยละ 90 เป็นของเล่นที่อยู่ในสภาพชำรุด ไม่ปลอดภัย ศูนย์เด็กเล็กทั้ง 3 ศูนย์มีเครื่องเล่นสนามที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็กไม่เพียงพอด้วยข้อจำกัดด้านงบประมาณ ผู้ดูแลเด็กจึงปรับวิธีการพัฒนาการเด็กด้วยการเล่นเป็นเกมสนุก เช่น มอญซ่อนผ้า การวิ่งแข่งขัน การปล่อยเล่นอิสระ

สำหรับการเล่นประกอบอุปกรณ์พบว่าอุปกรณ์การเล่นที่ศูนย์เด็กมีอยู่เป็นอุปกรณ์สำเร็จรูปประเภทพลาสติกที่มีจำหน่ายในท้องตลาด หรือได้จากการบริจาคจากหน่วยงานเอกชนต่าง ๆ จากการร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหาระหว่างผู้ดูแลเด็ก อาจารย์ที่ปรึกษา นักวิจัย ผู้เชี่ยวชาญด้านการผลิตของเล่นสำหรับเด็ก พบว่าแนวทางการแก้ปัญหาการขาดแคลนของเล่นเพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กสามารถทำได้โดยการให้เด็กนำวัสดุเหลือใช้มาผลิตของเล่นง่าย ๆ ด้วยตนเอง นอกจากจะมีของเล่นเพิ่มเติมแล้ว เด็ก ๆ จะเกิดการเรียนรู้และเกิดความคิดสร้างสรรค์ จากการสำรวจความรู้ในการผลิตของเล่นราคาถูก หรือผลิตจากวัสดุเหลือใช้ของผู้ดูแลเด็กทั้ง 3 ศูนย์ ร้อยละ 95 เคยผ่านการอบรมการฝึกประดิษฐ์ของเล่นสำหรับเด็กมาหลายครั้งจากหลายหน่วยงาน เหตุผลที่ไม่ได้นำมาใช้ในการจัดกระบวนการเรียนรู้การผลิตของเล่นอย่างจริงจังสำหรับเด็ก ร้อยละ 95 เกิดจากการขาดความตระหนักของผู้ดูแลเด็ก

จากการเสวนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การศึกษาดูงานศูนย์เด็กเล็กที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานระดับดีมากทำให้ผู้ดูแลเด็กเกิดความมั่นใจ กระตือรือร้นที่ปรับปรุงการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อส่งเสริมพัฒนาการด้วยการผลิตของเล่นด้วยวัสดุราคาถูก และวัสดุเหลือใช้ และมีความต้องการที่จะศึกษาวิธีการผลิตของเล่นรูปแบบใหม่ ๆ ที่มียุติจึงได้จัดการอบรมปฏิบัติการการผลิตของเล่นด้วยวัสดุเหลือใช้และเน้นประโยชน์ที่เด็กจะได้รับผลการอบรมปฏิบัติการผู้ดูแลและเด็กทั้ง 4 คน (ร้อยละ 83.33) มีความพึงพอใจระดับมากที่สุด จำนวน 2 คน (ร้อยละ 16.67) มีความพึงพอใจระดับมาก ผลการสังเกตด้านคุณภาพผลการปฏิบัติงานผู้ดูแลเด็กทั้ง 6 คน (ร้อยละ 100) สามารถออกแบบในการผลิตของเล่นได้อย่างถูกต้อง และสามารถดัดแปลงการนำวัสดุมาใช้ และสามารถออกแบบของเล่นด้วยวัสดุต่าง ๆ ที่หาง่าย ราคาถูกได้อีกหลายชนิด หลังจากที่ผู้ดูแลเด็กกลับไปปฏิบัติหน้าที่การจัดกระบวนการเรียนรู้ในศูนย์เด็กจากการประเมินผลเรื่องการพัฒนาการเด็กด้วยการเคลื่อนไหวประกอบอุปกรณ์ ปรากฏผลดังนี้

ศูนย์เด็กเล็กบ้านป่ายาง หลังจากที่ผู้ดูแลเด็กศูนย์เด็กเล็กบ้านป่ายางได้ผ่านการเรียนรู้การผลิตของเล่นสำหรับเด็ก และได้นำนวัตกรรมการส่งเสริมสุขภาพเด็กด้านการผลิตของเล่นสำหรับเด็กไปใช้เป็นคู่มือในการจัดกิจกรรมพบว่าผู้ดูแลเด็กศูนย์เด็กเล็กบ้านป่ายางตระหนักและปฏิบัติในการผลิตของเล่นสำหรับเด็กตามความพร้อมของพัฒนาการเด็กคือความพร้อมด้านการใช้สมองในการคิด ความว่องไวในการทำงาน ความพร้อมในการเล่น การเลือกของเล่นเน้นการเลือกของเล่นที่ใช้ความคิดและมีความปลอดภัย โดยใช้วัสดุในการผลิตของเล่นจากวัสดุเหลือใช้ ด้วยวิธีการทำที่ง่าย ๆ โดยให้เด็กทำงานอย่างอิสระ ตามความแตกต่างของพัฒนาการเด็ก กิจกรรมที่ผู้ดูแลเด็กศูนย์เด็กเล็กบ้านป่ายางนำความรู้จากนวัตกรรมการส่งเสริมสุขภาพเด็กมาใช้แล้วได้แก่ แผ่นต่อภาพเป็นรูปผลไม้ เกมการจับคู่ วงกลมทฤษฎี จิ๊กซอภาพต่าง ๆ บล็อกใหม่พรมผู้ดูแลเด็กศูนย์เด็กเล็กบ้านป่ายางตระหนักว่าการจัดการเรียนรู้ด้านการผลิตของเล่นจะทำให้เด็กเกิดการเรียนรู้ ประโยชน์ที่เด็กได้รับคือเด็กสามารถผลิตของเล่นได้เองที่บ้านโดยไม่ต้องซื้อของเล่น ผู้ดูแลเด็กศูนย์เด็กเล็กบ้านป่ายางมีความตั้งใจที่จะจัดการเรียนรู้ด้านศิลปะสำหรับเด็กทุกสัปดาห์ระดับมาก

ศูนย์เด็กเล็กมัธยมศึกษาดารุลาอามานหลังจากที่ผู้ดูแลเด็กศูนย์เด็กเล็กมัธยมศึกษาดารุลาอามานได้ผ่านการเรียนรู้การผลิตของเล่นสำหรับเด็ก และได้นำนวัตกรรมการส่งเสริมสุขภาพเด็กด้านการผลิตของเล่นสำหรับเด็กไปใช้เป็นคู่มือในการจัดกิจกรรมพบว่าผู้ดูแลเด็กศูนย์เด็กเล็กมัธยมศึกษาดารุลาอามานตระหนักและปฏิบัติในการผลิต

ของเล่นสำหรับเด็กตามความพร้อมของพัฒนาการเด็ก คือเด็กบางคนมีความพร้อมและพัฒนาการที่แตกต่างกัน เด็กบางคนปฏิบัติการผลิตของเล่นได้ดีบางคนปฏิบัติไม่ได้ต้องการให้ผู้ดูแลเด็กช่วยเหลือ การเลือกของเล่น เน้นการผลิตตามแบบ แต่ไม่จำกัดความคิดของเด็กให้อิสระกับเด็ก เน้นการเลือกของเล่นที่มีความปลอดภัย ผู้ดูแลเด็กศูนย์เด็กเล็กมัธยมศึกษารูอามานยังไม่ได้นำความรู้จากนวัตกรรมการส่งเสริมสุขภาพเด็กมาใช้ แต่ผู้ดูแลเด็กศูนย์เด็กเล็กมัธยมศึกษารูอามานกิจกรรมการผลิตของเล่นด้วยตุ๊กตาได้เชือก ได้จัดตระหนกว่าการจัดการเรียนรู้ด้านการผลิตของเล่นจะทำให้เด็กเกิดสมาธิ พัฒนาการกล้ามเนื้อ ทำให้เด็กสนุก สามารถส่งเสริมพัฒนาการเด็กทุกด้าน ประโยชน์ที่เด็กได้รับคือเด็กสามารถผลิตของเล่นได้เองที่บ้านโดยไม่ต้องซื้อของเล่น ผู้ดูแลเด็กศูนย์เด็กเล็กมัธยมศึกษารูอามานมีความตั้งใจที่จะจัดการเรียนรู้ด้านศิลปะสำหรับเด็กทุกสัปดาห์ระดับมาก

ศูนย์เด็กเล็กมัธยมศึกษารูอามาน หลังจากที่ผู้ดูแลเด็กศูนย์เด็กเล็กมัธยมศึกษารูอามาน ได้ผ่านการเรียนรู้การผลิตของเล่นสำหรับเด็ก และได้ำนวัตกรรมการส่งเสริมสุขภาพเด็กด้านการผลิตของเล่นสำหรับเด็กไปใช้เป็นคู่มือในการจัดกิจกรรมพบว่าผู้ดูแลเด็กศูนย์เด็กเล็กมัธยมศึกษารูอามานตระหนักและปฏิบัติในการผลิตของเล่นสำหรับเด็กว่าการผลิตของเล่นเด็กทำให้เด็กเกิดความรู้สึกพึงพอใจในผลงานของตนเอง การอวดของเล่นอย่างสนุกสนานทำให้เด็กเกิดพัฒนาการด้านสังคมที่ดี การเปลี่ยนแปลงที่เกิดกับเด็กหลังการจัดการกระบวนการเรียนรู้เรื่องการผลิตของเล่นสำหรับเด็กคือเด็กมีสมาธิเพิ่มขึ้น มีความคิดสร้างสรรค์ กล้าคิด กล้าทดลอง เกิดการเรียนรู้จากการได้ปฏิบัติจริง กิจกรรมที่ผู้ดูแลเด็กศูนย์เด็กเล็กมัธยมศึกษารูอามานได้นำความรู้จากนวัตกรรมการส่งเสริมสุขภาพเด็กมาใช้ได้แก่การผลิตลูกบอลผ้า แต่ผู้ดูแลเด็กศูนย์เด็กเล็กมัธยมศึกษารูอามานออกกิจกรรมการผลิตของเล่นการสานลูกบอลกับใบมะพร้าว ผู้ดูแลเด็กศูนย์เด็กเล็กมัธยมศึกษารูอามานมีความตั้งใจที่จะจัดการเรียนรู้ด้านศิลปะสำหรับเด็กทุกสัปดาห์ระดับมาก ปัญหาอุปสรรคของการผลิตของเล่นสำหรับเด็กคืออุปกรณ์ไม่เพียงพอ เด็กบางคนมีพัฒนาการช้าทำให้ผลิตของเล่นไม่ทันเพื่อน

ผู้ดูแลเด็กเล็กสามารถดำเนินการจัดการเรียนรู้ด้านวิทยาศาสตร์ ด้านศิลปะ และด้านการผลิตของเล่นสำหรับเด็ก โดยสามารถปรับเปลี่ยนวิธีการจัดการสอนศิลปะจากก่อนการทดลองที่จะให้เด็กปฏิบัติกิจกรรมศิลปะโดยไม่คำนึงพื้นฐานที่จำเป็นเปลี่ยนเป็นการจัดการเรียนรู้โดยการวางพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการผลิตชิ้นงานศิลปะก่อนการจัดการเรียนรู้ เช่น เส้นประเภทต่างๆ การฝึกการเขียนเส้นจนชำนาญ การเรียนรู้เรื่องสี รูปทรง การออกแบบงานศิลปะอย่างง่ายด้วยเทคนิคอย่างง่าย จึงถึงการเทคนิคสื่อผสมเฉลี่ยระดับดี การออกแบบการผลิตของเล่นสำหรับเด็กและสามารถออกแบบการจัดการเรียนรู้เพิ่มเติมจากนวัตกรรมการส่งเสริมสุขภาพเด็กเพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$)

หลังการทดลองผู้ดูแลเด็กสามารถผลิตของเล่นสำหรับเด็กจากวัสดุเหลือใช้เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการเด็กและแก้ปัญหาการขาดแคลนของเล่นเนื่องจากขาดแคลนงบประมาณได้อย่างมีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ หลังการทดลองสามารถจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์สำหรับเด็กได้เพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($P < 0.05$) ผลการจัดกิจกรรมทำให้เด็กเล็กรู้สึกชอบตื่นตัว อยากร่วมกิจกรรมร้อยละ 66.66 มีเด็กเล็กเพียงร้อยละ 33.33 รู้สึกเฉย ๆ สาเหตุเนื่องจากผู้ดูแลเด็กขาดทักษะกระบวนการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์

5. การอภิปรายผล

ปัญหาที่พบจากการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์อย่างง่ายสำหรับเด็กทั้ง 3 ศูนย์ แม้ศูนย์ที่เด็กชอบการทดลองคือหลังการนำกระบวนการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ไปจัดการเรียนรู้ในศูนย์เด็กเล็กพบว่าผู้ดูแลเด็กร้อยละ 33.33 ยังตั้งสมมติฐานไม่ถูกต้องทุกการทดลอง ผู้ดูแลเด็กทราบวิธีการจัดกิจกรรมการทดลองจากนวัตกรรมการส่งเสริมสุขภาพเด็ก แต่ผู้ดูแลเด็กยังขาดทักษะการจัดกระบวนการวิทยาศาสตร์ ไม่สามารถตั้งคำถามกระตุ้นการสังเกต การฝึกเด็กตั้งสมมติฐานเพื่อค้นหาคำตอบ กระตุ้นให้เด็กทดลองด้วยตนเองเพื่อพิสูจน์สมมติฐาน การสรุปผล อภิปรายผล การยกตัวอย่างเหตุการณ์จริงในชีวิตประจำวันที่เกี่ยวข้องกับการทดลองที่มีประสิทธิภาพได้ ยังขาดการกระตุ้นเด็กให้ฝึกการ

ตั้งสมมติฐานซึ่งคือการคาดเดาคำตอบล่วงหน้า และ ผู้ดูแลเด็กยังไม่สามารถหาใจหายคำถามจากชีวิตรอบตัว เด็กมาใช้ในการทดลองวิทยาศาสตร์เพื่อฝึกการคิด เช่าวีปัญญาเด็กได้ หลังการวิเคราะห์ปัญหา หาสาเหตุ ของปัญหา และแก้ปัญหาพร้อมกันโดยการเพิ่มทักษะ กระบวนการวิทยาศาสตร์ และการกำหนดเนื้อหาเรียนรู้ จากสิ่งรอบตัวเด็กซ้ำ พบว่าผู้ดูแลเด็กสามารถจัดการ เรียนรู้วิทยาศาสตร์ได้ถูกต้องร้อยละ 100 สามารถ ออกแบบการทดลองให้เหมาะสมกับบริบทของศูนย์เด็ก เล็กของตนเอง และมีความมั่นใจระดับมากที่สุดในการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์

ผลการติดตามผลการจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ของ ผู้ดูแลเด็กครั้งที่ 2 พบว่าผู้ดูแลเด็กสามารถจัด กระบวนการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ระดับพึงพอใจปานกลาง จากการวิเคราะห์สาเหตุร่วมกันพบว่าผู้ดูแลเด็กขาด ความรู้พื้นฐานด้านธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวขาด ความรู้เรื่องการใช้อุปกรณ์ เครื่องมือที่จำเป็นในการ ทดลองวิทยาศาสตร์ เช่น กล้องจุลทรรศน์ สารเคมีบาง ชนิด ทำให้ขาดความมั่นใจในการออกแบบการทดลอง ใหม่ ๆ ด้วยตนเอง การวิจัยพัฒนาผู้ดูแลเด็กในช่วง ต่อไปคือการออกแบบหลักสูตรท้องถิ่นในการจัดการ การเรียนรู้วิทยาศาสตร์เพื่อส่งเสริมการเป็นนักวิจัยน้อย

หลังการทดลองการจัดการเรียนรู้ด้านศิลปะของศูนย์ เด็กเล็กทั้ง 3 ศูนย์มีการจัดการได้ถูกต้องตามหลักการ สอนศิลปะ สิ่งที่ต้องเพิ่มเติมให้เกิดทักษะกับผู้ดูแลเด็ก คือการออกแบบงานศิลปะตามศักยภาพของเด็ก การ สร้างบรรยากาศการเรียนรู้ศิลปะสำหรับเด็ก การปล่อย เด็กให้ประดิษฐ์ชิ้นงานศิลปะอย่างอิสระ การบริหารจัดการแก้ปัญหาการขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์โดยใช้วัสดุ ในท้องถิ่น สมทบจากผู้ปกครอง เอกชน หรือเครือข่าย

หลังการทดลองผู้ดูแลเด็กสามารถออกแบบของเล่น ได้เหมาะสมกับพัฒนาการเด็ก แต่ยังคงขาดการส่งเสริมให้ เด็กผลิตของเล่นและเล่นของเล่นที่เด็กผลิตเอง การ แก้ปัญหาการขาดแคลนของเล่น ศูนย์เด็กบางศูนย์ก็ใช้ ศักยภาพของชุมชน ผู้ปกครอง เครือข่ายในการสร้าง ของเล่นในสนาม และนำผู้รู้ในชุมชนมาสอนการทำของ เล่นให้เด็ก ๆ ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในชุมชน และ ระหว่างวัยเป็นสิ่งที่ควรสนับสนุนให้เกิดขึ้นอย่างถาวร ต่อไปในทุกศูนย์เด็ก

4. การนำประโยชน์ไปใช้

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัยครั้งนี้สามารถเพิ่ม ศักยภาพผู้ดูแลเด็ก

4.1 สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อเสริมสร้าง สติปัญญาเด็กด้วยกิจกรรมการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ตาม กระบวนการวิทยาศาสตร์ทำให้เด็กเล็กเกิดคุณลักษณะ การรู้จักสังเกต การกำหนดปัญหา การตั้งสมมติฐาน การพิสูจน์สมมติฐาน การสรุปผล การอภิปรายผล และ การนำผลไปใช้ในชีวิตประจำวัน หากผู้ดูแลเด็กเกิดการ ตระหนักจะสามารถพัฒนาความสามารถเด็กเล็กให้เป็น นักวิจัยน้อย รักการเรียนรู้วิทยาศาสตร์สามารถเติบโต ไปสู่ช่วงวัยต่าง ๆ ที่สามารถเรียนรู้วิทยาศาสตร์ได้อย่าง มีประสิทธิภาพทดแทนภาวะขาดแคลนนักวิทยาศาสตร์ ของประเทศในอนาคตได้

4.2 การจัดการเรียนรู้ศิลปะที่ถูกต้องโดยการวาง พื้นฐานเรื่อง เส้น สี รูปทรง แสงเงา ทำให้เด็กสามารถ ฝึกการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็กมัดใหญ่ การประสาน ความสัมพันธ์ระหว่างอวัยวะต่าง ๆ เช่น มือ ตา ระยะทาง ทำให้เด็กเล็กสามารถกำหนดการเขียนเส้นได้ อย่างมั่นคงทำให้ลายมือสวยงาม ช่วยให้การเขียน หนังสือสวยงามส่งเสริมภาษาไทยให้มีคุณค่า

4.3 การผลิตของเล่นสำหรับเด็กจะก่อให้เกิดการนำ วัสดุเหลือใช้ วัสดุในท้องถิ่น วัสดุราคาถูกมาผลิตของ เล่นสำหรับเด็กจะสามารถแก้ไขปัญหาการขาดแคลน งบประมาณในการจัดซื้อของเล่นราคาแพงซึ่งไม่มีคุณค่า กว่าของเล่นราคาถูกที่เด็กสามารถผลิตได้ด้วยตนเอง ก่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ ส่งเสริมพัฒนาการและ ความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ ส่งเสริมการเรียนรู้จากภูมิ ปัญญาท้องถิ่น

กิจกรรมการเรียนรู้ทั้ง 3 ด้านสามารถส่งเสริม พัฒนาการจัดงานร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และ สติปัญญาของเด็กได้อย่างมีประสิทธิภาพ

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยในพื้นที่ที่มีข้อจำกัดด้าน บุคลากรเวลา งบประมาณ และภารกิจของศูนย์เด็กที่ ต้องจัดเวลาให้เด็กมีกิจกรรมพักผ่อนนอนหลับ และการ จัดการบริหารศูนย์ ปัญหาการจัดการเรียนรู้ด้าน วิทยาศาสตร์คือผู้ดูแลเด็กยังจัดกระบวนการเรียนรู้ วิทยาศาสตร์ไม่สมบูรณ์ทุกชั้นตอนทั้ง ๆ ที่การ การจัดการทดลองทำให้เห็นการเปลี่ยนแปลงของเด็กคือ

กระตือรือร้น อยากปฏิบัติทดลองเอง ซักถามมากขึ้น การวิจัยจึงต้องมีการศึกษาและพัฒนาศักยภาพของผู้ดูแลเด็กให้สามารถจัดการเรียนรู้วิทยาศาสตร์ได้อย่างมีประสิทธิภาพเป็นปกติต่อไป

6. กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยในโครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการศาสตร์เพื่อเรียนรู้พัฒนาพื้นที่สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี (ABC-PUS) ประจำปี 2551 จากมหาวิทยาลัยราชภัฏ และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายอุตสาหกรรม

7. เอกสารอ้างอิง

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (2547). **คู่มือศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก**. กรุงเทพฯ:กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น. (อัดสำเนา)

กุลยา ตันติผลาชีวะ.(2551). **รูปแบบการเรียนการสอนปฐมวัยศึกษา**. กรุงเทพฯ: วาดศิลป์.

_____. (2548). **การจัดกิจกรรมการเรียนรู้สำหรับเด็กปฐมวัย**. กรุงเทพฯ: เบรน-เบส บู้คส์.

ชาติรี สาราญ.(2545). **ครุรู้ได้อย่างไรว่าเด็กเกิดการเรียนรู้** (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: สดศรี-สฤษฎ์ดีวงษ์. น้อมศรี เคท. (2545). **การวิจัยในชั้นเรียนระดับอนุบาล**. กรุงเทพฯ:พัฒนาคุณภาพวิชาการ.

ประพันธ์ศิริ สุเสารัจ.(2551). **การพัฒนาการคิด**. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ: เทคนิคพรินติ้ง.

ประภาพรธณ เล็งวงศ์.(2551). **การพัฒนาنواتกรรมการเรียนรู้ด้วยการวิจัยในชั้นเรียน**. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: ภาพพิมพ์.

พรพิไล เลิศวิชา และอัครภูมิ จารุภากร.(2551). **สมองอนุบาล**. กรุงเทพฯ:ธารปัญญา.

พิมพ์พันธ์และคณะ. (2552). **สอนวิทยาศาสตร์เพื่อความเข้าใจ**. กรุงเทพฯ:พัฒนาคุณภาพวิชาการ.

พิมพ์รัชต์ เรื่องภิญโญ.(2542). **การเปรียบเทียบผลของการใช้เทคนิคแม่แบบกับการใช้สถานการณ์จำลองที่มีต่อทัศนคติการเรียนนาฏศิลป์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนราช**

วินิต กรุงเทพมหานคร. วิทยานิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

บุญชม ศรีสะอาด.(2549). **การวิจัยเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาผู้เรียน**. กรุงเทพฯ:ชมรมเด็ก.

มาณะ ทิพย์ศิริ. (2543). **พัฒนาทักษะวิทยาศาสตร์** **โครงการวิทยาศาสตร์**. กรุงเทพฯ:มาสเตอร์กรุ๊ป. ศรีลักษณ์ ผลวัฒน์และประดับ นาคแก้ว.(2551). **คู่มืออาชีพ**. กรุงเทพฯ:แม็ค.

สุขพัชรา ชัมเจริญ.(2551). **เส้นทางการพัฒนาสมอง**. กรุงเทพฯ: สวัสดิ์.

- .(2544).**การศึกษาสำหรับเด็กที่มีความสามารถพิเศษ**. ค้นเมื่อ เมษายน 6,2551 จาก www.chiangmaiaareaa.net

การศึกษาพัฒนาการทางร่างกายของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการจัดกิจกรรมดนตรี-นาฏศิลป์กับ

- .(2538). **กิจกรรมการเคลื่อนไหวและจังหวะตามแผนการจัดประสบการณ์**. ค้นเมื่อ เมษายน 16, 2551 จาก www.odi.stou.ac.th

จิราพร นุ่ม.(2550). **การจัดการเรียนการสอนเพื่อสนองความแตกต่างของผู้เรียน**. ค้นเมื่อ เมษายน 16,2551 จาก www.braille-cet.in.th

ทัศนาศา เขมมณี. (2536). **การพัฒนาหลักการและรูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย**. ค้นเมื่อ เมษายน 6,2551 จาก www.kruthai.info

ทัศนีย์ วิทยอุดม.(2550). **การศึกษาความสามารถด้านภาษาของเด็กปฐมวัย**. ค้นเมื่อ เมษายน 16,2551 จาก www.hpc3.anamai.moph.go.th

พรเพ็ญ ศรีวิรัตน์.(2545). **การคิดอย่างมีวิจารณญาณของเด็กปฐมวัยที่ได้รับการเล่นเกมฝึกทักษะการคิด**. ค้นเมื่อ เมษายน 16,2551 จาก www.srinakharinwirot.ac.th

จิตติมา อุ่นใจ .(2538). **การเปรียบเทียบการคิดแบบอเนกนัยของเด็กปฐมวัยที่ได้รับประสบการณ์การเรียนรู้แบบร่วมมือกับประสบการณ์ตามแผนปกติ**. ค้นเมื่อ เมษายน 16,2551 จาก

www.edu.lpru.ac.th

ประภาณีช เพียรไพฑูรย์. (2550). ผลการจัด

ประสบการณ์เพื่อพัฒนาความคิดในกิจกรรม

เสริมประสบการณ์ที่มีต่อความคิดสร้างสรรค์

ของเด็กปฐมวัยชั้นอนุบาลปีที่ 1. คันเมื่อ

เมษายน 16,2551 จาก www.sisaket3.go.th

มติชน. (2551). วิจัยเด็กไทย 0-5 ขวบ ขาดธาตุ

เหล็ก. คันเมื่อเมษายน 16,2551 จาก

www.socialwarning.m-society.go.th

นิตยา คชภักดี. (2540). ผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ประเมินผลโครงการพัฒนาเด็กโดยครอบครัว.

คันเมื่อ เมษายน 16,2551 จาก

www.cf.mahidol.ac.th

มาลี วิทยารรัตน์ , จุไรรัตน์ วัชรอาสน์ และสุนทรี รัก

ความสุข. (2544). การพัฒนาโปรแกรมการ

ส่งเสริมสุขภาพเด็กก่อนวัยเรียนในศูนย์เด็กเล็ก

วิทยาลัยพยาบาลพระบรมราชชนนี จังหวัด

ชลบุรี. คันเมื่อ เมษายน 6,2551

จาก www.bnc.ac.th

ปราโมทย์ ชุมเย็น. (2545). สถานการณ์และ

พฤติกรรมการอบรมเลี้ยงดูเด็กของผู้ดูแลเด็ก

ในศูนย์เด็กเล็ก จังหวัด สุรินทร์. คันเมื่อ เมษายน

6,2551 จาก www.moralcenter.com

การพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตำบลท่าจิว อำเภอเมือง
จังหวัดนครศรีธรรมราช

Environmental health development in child development center at Tambontha-ngew

Amphermuang Nakhon Si Thammarat Province

ปิยะวรรณ เพิ่ม สุภยา ชีโอนิ ซานิดา อาแว นิภาพร ขาวคำ และนอร์นี ตะหวา

สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ ภาควิชาวิทยาศาสตร์ประยุกต์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช Email: ar_nee3@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตำบลท่าจิว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research: PAR) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม การสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการพัฒนา ตามเกณฑ์มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กอายุ 2) เพื่อเรียนรู้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม มีการดำเนินการอย่างเป็นกระบวนการเริ่มจากการประชุมเตรียมการ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การศึกษาดูงาน การอบรม การประชุมทำกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม เพื่อระดมความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องคือ ทีมบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลท่าจิว คณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลท่าจิว ผู้ปกครองเด็ก ผู้ดูแลเด็ก เพื่อให้ชุมชนวิเคราะห์ปัญหา ค้นหาสาเหตุแห่งปัญหา และพิจารณาวิธีแก้ไขปัญหา พร้อมทั้งวางแผนในการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหา และการลงมือปฏิบัติ ภายหลังจากทำตามแผนการแก้ปัญหาได้มีการเปลี่ยนแปลงของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดังนี้ มีการจัดทำรั้วป้องกันอันตรายที่ได้มาตรฐาน จัดสภาพแวดล้อมภายในและภายนอกให้ปราศจากฝุ่นวางสิ่งของต่างๆให้เป็นระเบียบ จัดที่รองรับขยะแยกประเภท ดูแลซ่อมแซมเครื่องเล่นสนามให้อยู่ในสภาพที่พร้อมใช้งานและเป็นระเบียบ เสถียรในอาคารที่มีลักษณะเป็นเหลี่ยมจัดให้มีวัสดุหุ้มห่อรอบเสา อ่างล้างภาชนะอุปกรณ์ในครัวแบบ 3 ตอนที่มีความสูงจากพื้นอย่างน้อย 60 ซม. ของใช้สำหรับเด็กให้มีการแยกหรือมีประจำตัวเด็กและวางเป็นระเบียบ ตู้ ชั้นเก็บของใช้ประจำตัวเด็กจัดเก็บเป็นสัดส่วนและเก็บเป็นระเบียบ มีเครื่องดับเพลิง ภายใต้อาคารและบริเวณโดยรอบศูนย์ฯ ติดสัญลักษณ์หรือคำเตือนต่างๆ เช่น ป้ายบอกทางหนีไฟ ป้ายแสดงจุดเสี่ยงอันตราย ป้ายเตือนอันตราย และติดสัญญาณเตือนภัย มีหมายเลขโทรศัพท์ฉุกเฉินของส่วนราชการต่างๆ เช่น สถานีตำรวจ โรงพยาบาล เพื่อติดต่อได้ทันที การแต่งกายของผู้ประกอบอาหารมีการสวมหมวกและผ้ากันเปื้อน ผู้ดูแลเด็กมีความกระตือรือร้น ตระหนักในการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม และมีส่วนร่วมในการพัฒนาทุกขั้นตอน และผลการประเมินมาตรฐานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหลังดำเนินการพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมโดยการจัดระดับมาตรฐานของกรมอนามัย พบว่า ระดับมาตรฐานศูนย์ฯ ทั้ง 3 แห่งอยู่ในระดับดี

คำสำคัญ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม

Keywords Child development center, Environmental health management

1. บทนำ

สถานที่ที่เด็กต้องเกี่ยวข้องและใช้ชีวิตอยู่อาจกลายเป็นสถานที่ที่ไม่ปลอดภัยสำหรับเด็กได้ หากการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมไม่ดีพอ เพราะเด็กเล็ก เป็นกลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากสิ่งคุกคามสุขภาพอนามัยใน

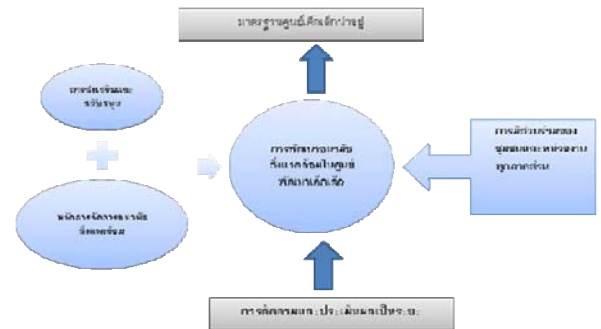
สิ่งแวดล้อมหลายด้าน มีความไวสูงต่อสิ่งคุกคาม และเป็นกลุ่มที่ได้รับสัมผัสสารพิษในสิ่งแวดล้อม เป็นสัดส่วนที่มากกว่าผู้ใหญ่เมื่อเทียบเป็นปริมาณต่อหน่วยน้ำหนักของร่างกาย และด้วยข้อจำกัดของขนาดร่างกาย การเจริญเติบโตที่ยังไม่สมบูรณ์ของอวัยวะต่างๆ อัตรา

การเผาผลาญของร่างกาย พฤติกรรมความอยาก รื้ออยาก เห็นตามธรรมชาติของเด็ก และการขาดความรู้ ความเข้าใจ และในสภาพแวดล้อมที่เสื่อมโทรมที่เป็นอยู่ เด็กมีโอกาสน้อยมากที่จะหลีกเลี่ยงอันตรายต่างๆ ได้ จึงอาจได้รับอันตรายจากสิ่งแวดล้อมแตกต่างกันด้วยข้อจำกัดบางประการ เช่น ความสามารถในการรับรู้ และการเคลื่อนไหว ตลอดจนความไม่สมบูรณ์ของอวัยวะต่างๆ ทำให้เด็กเป็นกลุ่มเสี่ยงที่ควรได้อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี [1,2,4] สำหรับอันตรายจากสิ่งแวดล้อมในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก(ศูนย์ฯ) หากไม่มีการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมที่ดีซึ่งส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับลักษณะของสถานที่ การใช้พื้นที่ สถานที่ตั้ง และอายุของตัวโครงสร้างอาคาร ซึ่งมีผลกระทบต่อเด็กที่อาศัยอยู่ โดยปัญหาอนามัยสิ่งแวดล้อมที่พบบ่อย เช่น คุณภาพอากาศภายในอาคาร สารปนเปื้อนในอาหารและน้ำ สารเคมี และการเกิดอุบัติเหตุ เป็นต้น ส่วนสถานการณ์ด้านความเจ็บป่วยของเด็กที่เกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมในประเทศไทยนั้นพบว่า เด็กป่วยด้วยโรคระบบทางเดินหายใจส่วนบนสูงสุดเฉลี่ย 6.8 ครั้ง/คน/ปี และการติดเชื้อระบบทางเดินหายใจส่วนล่างเป็นสาเหตุการตายของเด็กวัยนี้มากที่สุด การติดเชื้อระบบทางเดินอาหารโดยเฉลี่ย 0.4–2.4 ครั้ง/คน/ปี และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทุกปี ใช้เลือดออกพบสูงถึง 419.3 ต่อแสนคนต่อปี ปัญหาอุบัติเหตุและการบาดเจ็บในเด็กพบอยู่ระหว่าง 0.8–3.1 ครั้ง/คน/ปี [2]

การประเมินตนเองของผู้ดูแลเด็กโดยใช้แบบประเมินมาตรฐานศูนย์เด็กเล็กน่ายู่และการสอบถามข้อมูลด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมตั้งแต่ปีพ.ศ. 2547จนถึงปีพ.ศ. 2550 ศูนย์ฯตำบลท่าจิวเคยได้รับการประเมินมาตรฐานศูนย์เด็กเล็กน่ายู่โดยเจ้าหน้าที่สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครราชสีมาแต่ไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานอยู่ในขั้นต้องปรับปรุงมาโดยตลอดเนื่องจากไม่มีการดำเนินการจัดการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม การให้ความสำคัญและความตระหนักของผู้ที่เกี่ยวข้องมีน้อย และประเด็นหลักที่ต้องดำเนินการปรับปรุงหรือพัฒนาที่สำคัญ ได้แก่ สภาพแวดล้อมภายในและภายนอกอาคาร คุณภาพน้ำดื่ม น้ำใช้ ห้องน้ำห้องส้วม และการมีส่วนร่วม

ของผู้ปกครอง ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ตามลำดับ

จากความสำคัญของการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมและสภาพปัญหาของศูนย์ฯ คณะผู้วิจัยจึงได้ทำการศึกษาการพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตำบลท่าจิว อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาขึ้นมา เพื่อศึกษาการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม การสนับสนุนและส่งเสริมให้ศูนย์ฯปรับสภาพแวดล้อมให้เอื้อต่อการมีสุขภาพดีโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและชุมชนในท้องถิ่น รวมทั้งเพื่อให้ได้แนวทางและวิธีดำเนินการพัฒนาด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมแก่ผู้ที่เกี่ยวข้องใช้ในการดำเนินกิจกรรมด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ดังนั้นโครงการวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม การสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการพัฒนา ตามเกณฑ์มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กน่ายู่ 2) เพื่อเรียนรู้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมสำหรับการดำเนินการวิจัยนี้ คาดหวังว่าพื้นที่และผู้ที่เกี่ยวข้องในการวิจัยครั้งนี้จะได้ประโยชน์ คือ 1) ศูนย์ฯทั้ง 3 แห่ง ได้รับการพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมผ่านเกณฑ์มาตรฐานของกรมอนามัย และผู้ที่เกี่ยวข้องได้แนวทางปฏิบัติด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมให้อยู่ในเกณฑ์ดีและดีมากต่อไป 2) ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการสนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงานพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมให้เป็นสิ่งแวดล้อมที่สะอาด ปลอดภัย และเอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก 3) ผู้ที่เกี่ยวข้องได้เรียนรู้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในแก้ไขปัญหาและพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

รูปที่ 1 แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

2. ธีดำเนนการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participation Action Research: PAR) ซึ่งเป็น การร่วมกันดำเนนกระบวนการวิจัยโดยผู้ปฏิบัติงานหรือ ผู้เกี่ยวข้องในพื้นที่กับคณะวิจัย เพื่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงในสภาพความจริงของศูนย์ฯ

2.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1.1 ประชากรในการศึกษาครั้งนี้คือ ศูนย์พัฒนา เด็กเล็กทั้งหมดที่องค์การบริหารส่วนตำบลท่าจี่วุดแล รับผิดชอบ

2.1.2 กลุ่มตัวอย่าง การเลือกตัวอย่างใช้วิธีการสุ่ม ตัวอย่างแบบเจาะจง ซึ่งมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งหมด 3 แห่งได้แก่ 1) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฮัมมูบา ร็อก หมู่ที่ 8 2) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดาร์ลอามาน หมู่ที่ 6 และ 3) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านปายาง หมู่ที่ 4

2.2 เครื่องมือในการศึกษาวิจัย

2.2.1 แบบสำรวจอนามัยสิ่งแวดล้อมที่คณะวิจัยสร้าง ขึ้นตามแนวคิดและหลักการเกี่ยวกับการควบคุมป้องกัน เชื้อโรคและอันตรายในสถานรับเลี้ยงดูแลเด็ก[4] และ ศูนย์เด็กเล็กน่ายู[3] แบบสำรวจนี้ได้ผ่านการการ พิจารณาความตรงตามเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิในสาขา ที่เกี่ยวข้องทดสอบคุณภาพเครื่องมือ โดยนำแบบสำรวจ ไปให้ผู้เชี่ยวชาญ ตรวจสอบความสมบูรณ์ ความถูกต้อง ด้านเนื้อหา และภาษาที่ใช้ และคณะวิจัยนำมาปรับปรุง แก้ไข ตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญนำมาปรับแก้ให้ ประเด็นหัวข้อการสำรวจให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของ การศึกษา

2.2.2 แบบประเมินมาตรฐานศูนย์เด็กเล็กน่ายูของ กรมอนามัย [3]

2.2.3 การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การสังเกต และประเมินการอบรม

2.3 วิธีการเก็บข้อมูล

2.3.1 ขั้นตอนที่ 1 ทำการสืบค้น รวบรวมข้อมูลการ จัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม และประสานงาน

1) คณะวิจัยประสานงานหาแนวร่วมและสร้าง ความร่วมมือในการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมกับผู้ปฏิบัติงาน ในพื้นที่ สัมภาษณ์การจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมใน ศูนย์ฯที่ผ่านมา

2) สร้างเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลด้าน อนามัยสิ่งแวดล้อม

3) เก็บข้อมูลด้านการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมโดย การลงพื้นที่สำรวจโดยใช้แบบสำรวจอนามัยสิ่งแวดล้อม สรุประเด็นปัญหาที่สำคัญ เตรียมข้อมูลเสนอในเวที ชุมชน

2.3.2 ขั้นตอนที่ 2 ปฏิบัติการพัฒนา

1) ประเมินมาตรฐานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อน ดำเนินการพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อม

2) ผู้เชี่ยวชาญจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัด นครศรีธรรมราช เป็นวิทยากรชี้แจงแนวทางการพัฒนา อนามัยสิ่งแวดล้อมแก่ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์การ บริหารส่วนตำบลท่าจี่ว เจ้าหน้าทีสาธารณสุขอำเภอ เจ้าหน้าทีสถานีอนามัยแต่ละหมู่บ้าน ผู้ดูแลเด็กประจำ ศูนย์ฯ ตัวแทนผู้ปกครองเด็กหรือประธานกรรมการ ประจำศูนย์ฯ แต่ละศูนย์ฯ และคณะวิจัยร่วมรับฟังและ แสดงความคิดเห็น

3) จัดเวทีชุมชนชี้แจงรายละเอียดของประเด็นปัญหา อนามัยสิ่งแวดล้อมที่สำคัญพร้อมสอบถามความพร้อม และประชุมร่วมกันคิดวางแผนงานขั้นต่อไปในการ พัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อม

4) จัดให้มีการศึกษาดูงานโดยให้ผู้ที่เกี่ยวข้องศึกษา ดูงานศูนย์ฯต้นแบบหรือได้รับการประเมินมาตรฐาน ศูนย์เด็กเล็กน่ายูระดับดีมาก สังเกตความสนใจใน การศึกษาเรียนรู้ของผู้ที่เกี่ยวข้อง

5) จัดสนทนากลุ่มย่อย รับฟังข้อคิดเห็นและแนวคิด การประยุกต์สิ่งที่ได้เรียนรู้มาพัฒนาศูนย์ฯ สอบถาม ความต้องการในการเรียนรู้เพิ่มเติม

6) จัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับ วิธีดำเนนการพัฒนาด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมและความ ปลอดภัย ประเมินผลการอบรม

7) สรุปรูปผลปฏิบัติการพัฒนาอาศัยกระบวนการ วางแผนแบบมีส่วนร่วม

2.3.3 ขั้นตอนที่ 3 ประเมินผลการพัฒนาอนามัย สิ่งแวดล้อม และสรุปผล

1) ประเมินมาตรฐานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหลัง ดำเนินการพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อม

2) สรุปรูปผลการดำเนินงานพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อม จัดทำรายงานการวิจัย

3) จัดประชุมสรุปผลโครงการวิจัยการพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตำบลท่าจิว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

2.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้านการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมก่อนและหลังการพัฒนา โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ จำนวน ร้อยละ และวิเคราะห์เนื้อหา แสดงข้อมูลทั้งหมดทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ

3. ผลการศึกษา

หลังจากดำเนินงานวิจัยโดยใช้ระยะเวลา 1 ปี ตามวิธีดำเนินการวิจัย มีผลการดำเนินงานดังนี้

3.1 ได้แนวร่วมหรือเครือข่ายในการดำเนินงานวิจัย ซึ่งเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการสนับสนุนและส่งเสริมการพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อม ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดนครศรีธรรมราชและศูนย์อนามัยที่ 11 ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่องค์กรบริหารส่วนตำบลท่าจิว เจ้าหน้าที่สาธารณสุขอำเภอ เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยแต่ละหมู่บ้าน ผู้ดูแลเด็กประจำศูนย์ฯ และตัวแทนผู้ปกครองเด็กหรือประธานกรรมการประจำศูนย์ฯแต่ละศูนย์

3.2 ค้นพบปัญหาที่ผ่านมากรณีขาดการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมในศูนย์ฯที่สำคัญได้แก่ 1) ขาดงบประมาณสนับสนุน 2) ผู้ดูแลเด็กขาดความตระหนัก ความรู้ความเข้าใจ และการให้ความสำคัญในการดำเนินงานปรับสภาพสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการเรียนรู้ น้อยกว่าการดูแลเด็กที่ได้ทำกิจกรรมตามปกติ 3) ขาดการประสานงานอย่างต่อเนื่องระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.3 การจัดการด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมที่ควรมีการปรับปรุงหรือได้รับการพัฒนาเหมือนกันทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ 1) ควรจัดทำรั้วป้องกันอันตรายที่ได้มาตรฐาน จัดสภาพแวดล้อมภายนอกให้ปราศจากฝุ่นวางสิ่งของต่างๆให้เป็นระเบียบ 2) จัดที่รองรับขยะแยกประเภท 3) ดูแลซ่อมแซมเครื่องเล่นสนามให้อยู่ในสภาพที่พร้อมใช้งาน 4) เสริมภายในอาคารที่มีลักษณะเป็นเหลี่ยมจัดให้มีวัสดุหุ้มมุมหุ้มรอบเสา 5) ขนาดโถส้วมที่ไม่เหมาะสมกับเด็กจึงควรให้มีอุปกรณ์เสริมความปลอดภัย เช่น ราวจับ ฐานรองยืนที่มั่นคง 6) ประตู หน้าต่างของห้องครัวให้มีการติดมุ้งลวดป้องกันแมลงวันและสัตว์นำโรค 7)

ควรมีอ่างล้างมือและอ่างล้างภาชนะอุปกรณ์ในครัวแบบ 3 ตอนที่มีความสูงจากพื้นอย่างน้อย 60 ซม. 8) ห้องครัวควรจัดให้มีตู้เย็นสำหรับเก็บอาหารที่ต้องการให้สด และตู้เก็บอาหารปรุงสำเร็จที่มิดชิด 9) ควรมีการบำบัดน้ำเสียก่อนปล่อยน้ำทิ้งลงแหล่งน้ำธรรมชาติ 10) ของใช้สำหรับเด็กให้มีการแยกหรือมีประจำตัวเด็กและวางเป็นระเบียบ ตู้ ชั้นเก็บของใช้ประจำตัวเด็กให้มีการจัดเก็บเป็นสัดส่วนของเด็กและเก็บเป็นระเบียบ 11) ให้มีเครื่องดับเพลิงและการฝึกซ้อมหนีไฟ 12) ภายในอาคารและบริเวณโดยรอบศูนย์ฯ ควรติดสัญลักษณ์หรือคำเตือนต่างๆ เช่น ป้ายบอกทางหนีไฟ ป้ายแสดงจุดเสี่ยงอันตราย ป้ายเตือนอันตราย และติดสัญญาณเตือนภัย เช่น สัญญาณเสียง กริ่ง และ 13) ควรมีหมายเลขโทรศัพท์ฉุกเฉินของส่วนราชการต่างๆ เช่น สถานีตำรวจ โรงพยาบาล เพื่อติดต่อได้ทันที

รูปที่ 2 แสดงการร่วมรับฟังและแสดงความคิดเห็น

รูปที่ 3 แสดงการจัดเวทีชุมชน

รูปที่ 4 แสดงการศึกษาดูงานศูนย์ฯต้นแบบ

รูปที่ 5 แสดงการจัดสนทนากลุ่มย่อย

รูปที่ 6 การจัดอบรมให้ความรู้

3.4 เมื่อเสนอข้อมูลแก่ชุมชนในเวทีชุมชน (ดังรูปที่ 3) รับประทานอาหารและเข้าใจประเด็นปัญหาอนามัยสิ่งแวดล้อม และแนวทางแก้ไข ทางชุมชนมีความกระตือรือร้น ต้องการพัฒนาและพร้อมที่จะให้ความร่วมมือ เมื่อชุมชน ร่วมวางแผนพัฒนาขั้นต่อไปโดยเสนอความคิดเห็นให้ การพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมในศูนย์เป็นภารกิจหนึ่งที่ต้องร่วมดำเนินงานให้เป็นรูปธรรมและจริงจังควบคู่กับมี การประสานงานระหว่างหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อขอ คำปรึกษา และประสานความร่วมมือในแต่ละประเด็นที่ ควรแก้ไขหรือพัฒนาอย่างต่อเนื่อง แต่การเปลี่ยนแปลง ที่จะเกิดขึ้นจากการแก้ไขหรือพัฒนาไม่สามารถยืนยัน ได้ว่าจะทำได้ทุกประเด็นปัญหาเนื่องจากบางอย่างต้อง ใช้ระยะเวลาและงบประมาณค่อนข้างสูง ในการจัดเวที ชุมชนครั้งนี้มีการเสนอแนะให้มีการจัดศึกษาดูงานศูนย์ ต้นแบบฯ ซึ่งที่ประชุมลงมติ เห็นด้วย เพราะจะช่วยให้ เห็นภาพชัดเจนยิ่งขึ้น

3.5 ผลการประเมินมาตรฐานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ก่อนดำเนินการพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมโดยการ จัดระดับมาตรฐานของกรมอนามัย พบว่า ระดับมาตรฐาน ศูนย์ทั้ง 3 แห่งอยู่ในระดับพื้นฐาน (ต้องมีการแก้ไข ปรับปรุง)

3.6 ผู้ที่เกี่ยวข้องศึกษาดูงานศูนย์ต้นแบบ (ดังรูปที่ 4) หรือศูนย์ที่ได้รับการประเมินมาตรฐานศูนย์เด็กเล็ก นำอยู่ระดับดีมาก การศึกษาดูงานครั้งนี้เดินทางไปยัง ศูนย์เด็กเล็กตำบลปากพูนและปากพอง จังหวัด นครศรีธรรมราช โดยมีเป้าหมายให้ผู้ที่เกี่ยวข้องได้เห็น และเรียนรู้ระบบการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม สร้าง แรงจูงใจในการทำงาน และพัฒนาศูนย์ของตนเองให้ ผ่านเกณฑ์มาตรฐานเด็กเล็กนำอยู่ ผลจากการสังเกต พบว่า ผู้ที่เกี่ยวข้องมีความกระตือรือร้นและให้ความ สนใจมาก

3.7 จากการสนทนากลุ่มย่อย เมื่อร่วมแสดงความ คิดเห็นสิ่งที่ได้เรียนรู้มาจากศูนย์ต้นแบบมาปรับใช้ ตามบริบทของท้องถิ่นตนเอง ได้แนวปฏิบัติการจัดการ อนามัยสิ่งแวดล้อมในแต่ละศูนย์

3.8 ผลการประเมินการจัดอบรมให้ความรู้แก่ผู้ ที่เกี่ยวข้องเกี่ยวกับวิธีดำเนินการพัฒนาด้านอนามัย สิ่งแวดล้อมและความปลอดภัย พบว่า ผู้เข้าอบรมมี ความพึงพอใจในการจัดอบรมครั้งนี้มากที่สุด (32 คน) คิด เป็นร้อยละ 100 มีความรู้ความเข้าใจเพิ่มขึ้นใน วิธีดำเนินการพัฒนาด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมและความ ปลอดภัยในระดับมาก (28 คน) คิดเป็นร้อยละ 88 และ ในระดับปานกลาง (4 คน) คิดเป็นร้อยละ 13

3.9 การปฏิบัติการพัฒนาอาศัยกระบวนการวางแผน แบบมีส่วนร่วม

การแก้ปัญหาและการพัฒนาด้านอนามัยสิ่งแวดล้อม มีการดำเนินการอย่างเป็นกระบวนการเริ่มจากการ ประชุมเตรียมการ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานของศูนย์เด็ก เล็ก การศึกษาดูงาน การอบรม การประชุมทำ กระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม เพื่อระดมความ คิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องคือ ทีมบริหารองค์กรบริหาร ส่วนตำบลท่าจิว คณะกรรมการบริหารศูนย์พัฒนาเด็ก เล็กองค์กรบริหารส่วนตำบลท่าจิว ผู้ปกครองเด็ก ผู้ดูแลเด็ก เพื่อให้ชุมชนวิเคราะห์ปัญหา ค้นหาสาเหตุ แห่งปัญหา และพิจารณาวิธีแก้ไขปัญหามาพร้อมทั้ง

วางแผนในการดำเนินงานเพื่อแก้ไขปัญหา และการลงมือปฏิบัติ ภายหลังจากทำตามแผนการแก้ปัญหา มีการเปลี่ยนแปลงของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดังตารางที่ 1 ตารางที่ 1 ผลการสำรวจการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม หลังการพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมในศูนย์

ข้อมูล	เกณฑ์	จำนวน
จัดทำรั้วป้องกันอันตรายที่ได้มาตรฐาน	มี	1
จัดสภาพแวดล้อมภายนอกให้ปราศจากฝุ่นวงสิ่งของต่างๆให้เป็นระเบียบ	มี	3
จัดที่รองรับขยะแยกประเภท	มี	3
ดูแลซ่อมแซมเครื่องเล่นสนามให้อยู่ในสภาพที่พร้อมใช้งานและเป็นระเบียบ	มี	3
เสถียรในอาคารที่มีลักษณะเป็นเหลี่ยมจัดให้มีวัสดุหนาแน่นหุ้มรอบเสา	มี	3
อ่างล้างภาชนะอุปกรณ์ในครัวแบบ 3 ตอนที่มีความสูงจากพื้นอย่างน้อย 60 ซม.	มี	3
ของใช้สำหรับเด็กให้มีการแยกหรือมีประจำตัวเด็กและวางเป็นระเบียบ ตู้ชั้นเก็บของใช้ประจำตัวเด็กจัดเก็บเป็นสัดส่วนและเก็บเป็นระเบียบ	มี	3
มีเครื่องดับเพลิง ภายในภายนอกอาคารและบริเวณโดยรอบศูนย์ฯ ติดสัญลักษณ์หรือคำเตือนต่างๆ เช่น ป้ายบอกทางหนีไฟ ป้ายแสดงจุดเสี่ยงอันตราย ป้ายเตือนอันตราย และติดสัญญาณเตือนภัย	มี	3
มีหมายเลขโทรศัพท์ฉุกเฉินของส่วนราชการต่างๆ เช่น สถานีตำรวจ โรงพยาบาล เพื่อติดต่อได้ทันที	มี	3
ผู้ดูแลเด็ก มีความกระตือรือร้น ความตระหนัก	มี	3
การแต่งกายของผู้ประกอบอาหารมีการสวมหมวกและผ้ากันเปื้อน	มี	3

3.10 ผลการประเมินมาตรฐานศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก หลังดำเนินการพัฒนามาถึงสิ่งแวดล้อมโดยการจัดระดับมาตรฐานของกรมอนามัย พบว่า ระดับมาตรฐานศูนย์ทั้ง 3 แห่งอยู่ในระดับดี

3. อภิปรายและสรุปผล

จากผลการศึกษาพบว่า ก่อนการพัฒนาทั้ง 3 ศูนย์ฯ ขาดการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อม การสนับสนุนและส่งเสริมให้มีการพัฒนาตามเกณฑ์มาตรฐานศูนย์เด็กเล็ก 3 แห่ง [3] กำหนดให้ศูนย์ฯ ปรับปรุงสิ่งแวดล้อมให้เอื้อต่อการมีสุขภาพดี แสดงถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องยังให้การสนับสนุนและส่งเสริมด้านการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมน้อย ซึ่งการพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อมจะดำเนินการได้และประสบความสำเร็จต้องมีการระดมการมีส่วนร่วมของชุมชน ท้องถิ่น และหน่วยงานทุกภาคส่วนในการส่งเสริม สนับสนุนปัจจัยเอื้อ ขจัดหรือลดปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อความน่าอยู่ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ส่วนการเรียนรู้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาและพัฒนาด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมถือว่าประสบความสำเร็จ เนื่องจากผลการศึกษาหลังการพัฒนาจะมีการเปลี่ยนแปลงตามสภาพความเป็นจริงของศูนย์ฯ ตามแผนการแก้ปัญหาของแต่ละศูนย์ฯ และผลการจัดระดับมาตรฐานของกรมอนามัยอยู่ในระดับดี แต่ยังมีหลายประเด็นที่ต้องปรับปรุงและแก้ไขหรือดำเนินการอย่างต่อเนื่อง เช่น จากผลการศึกษาในกรณีศูนย์ฯ ที่บางแห่งไม่มีการจัดทำรั้วป้องกันอันตรายที่มาตรฐาน (ตารางที่ 1) ได้ มีข้อจำกัด คือไม่สามารถแก้ไขปรับปรุงให้เป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานได้อย่างรวดเร็วได้

จากผลการศึกษาสำหรับผู้ดูแลเด็กมีการนำจุดเด่นของศูนย์เด็กเล็กต้นแบบที่ได้ไปศึกษาดูงาน การอบรมมาปรับใช้กับศูนย์ฯ ของตนเองทำให้ศูนย์ฯ มีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นซึ่งส่งผลดีทั้งต่อผู้ดูแลเด็กตัวเด็ก และผู้ปกครอง จะช่วยการพัฒนาศักยภาพและขวัญกำลังใจผู้ดูแลเด็กอย่างสม่ำเสมอจะช่วยกระตุ้นความรู้ ความเข้าใจ และความตระหนักในดูแลเด็กและจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องได้ จากการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับ เกรียงศักดิ์ ชื่อเลื่อมและคณะ (2551) [5] ที่ศึกษาบทบาทของผู้ดูแลเด็กกับการ

จัดระบบบริการภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ซึ่งพบว่านอกจากบทบาทหน้าที่ด้านการเรียนการสอนและดูแลเด็กแล้วผู้ดูแลเด็กหลายคนต้องทำงานธุรการ แม่ครัว ทำความสะอาดและดูแลสถานที่ด้วย และพบปัญหาขาดงบประมาณสนับสนุนและผู้ดูแลเด็กมีความต้องการพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องต้องการขวัญกำลังใจและสวัสดิการที่มั่นคง

จากผลการศึกษาคณะชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความสนใจ ห่วงใย มีส่วนร่วมในการคิด การทำ และประสานงานอย่างต่อเนื่องแล้วจะช่วยให้เกิดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสม สะอาด และปลอดภัยได้

การดำเนินงานด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมให้ยั่งยืน ต้องมีการสร้างความตระหนัก ความภาคภูมิใจ กำลังใจ โดยการเรียนรู้และเข้าใจถึงผลกระทบต่อสุขภาพในแง่บวก และลบที่จะเกิดขึ้นทั้งต่อตนเองและผู้อื่นหากปฏิบัติและไม่ปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กน้อยอยู่และหลักเกณฑ์การควบคุมป้องกันเชื้อโรคและอันตรายในสถานรับเลี้ยงดูแลเด็ก เมื่อมีความตระหนัก มีเจตคติเหมาะสม ภาคภูมิใจ มีกำลังใจในการทำงานก็จะสามารถแก้ไขปัญหาด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมและควบคุมป้องกันเชื้อโรคและอันตรายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กต่อไปได้ด้วยศักยภาพของตนเองอย่างมีประสิทธิภาพ และการที่เด็กจะได้รับการพัฒนาให้มีความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ก็ต้องได้รับการเลี้ยงดูในสภาพแวดล้อมที่สะอาด ปลอดภัย อยู่เสมอด้วย

5. การนำผลงานไปใช้ประโยชน์

5.1 มอบผลงานวิจัยให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

5.2 หน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำข้อมูลจากผลงานวิจัยใช้วางแผนงานด้านพัฒนาอนามัยสิ่งแวดล้อม

5.3 ผู้ดูแลเด็กในศูนย์ฯได้นำแนวทางการปฏิบัติงานด้านการจัดการอนามัยสิ่งแวดล้อมไปดำเนินงานในศูนย์ฯซึ่งเป็นอีกวิธีการหนึ่งที่จะป้องกันและแก้ไขปัญหาสภาพแวดล้อมที่อาจมีผลกระทบต่อเด็ก

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยในโครงการความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏนคร

ศรีธรรมราชกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายอุตสาหกรรม ภายใต้โครงการ “โครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการศาสตร์เพื่อเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี (ABC-PUS) ประจำปี 2551”

เอกสารอ้างอิง

[1] ศรีเรือน แก้วกังวาน.จิตวิทยาพัฒนาการชีวิตทุกช่วงวัย เล่ม 1 . พิมพ์ครั้งที่ 9 . กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549.

[2] กรมอนามัย. การอนามัยสิ่งแวดล้อมสำหรับเด็กคู่มือสำหรับเจ้าหน้าที่สาธารณสุขและเจ้าหน้าที่ท้องถิ่น. พิมพ์ครั้งที่ 4. สำนักงานกิจการโรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก กรุงเทพฯ, 2548

[3] กรมอนามัย. คู่มือการดำเนินงานโครงการศูนย์เด็กเล็กหน้าอยู่สู่เมืองไทยแข็งแรง. พิมพ์ครั้งที่ 3. สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก กรุงเทพฯ, 2550

[4] สำนักอนามัยสิ่งแวดล้อม กรมอนามัย. ประกาศกรมอนามัย เรื่อง หลักเกณฑ์การควบคุมป้องกันเชื้อโรคและอันตรายในสถานรับเลี้ยงดูแลเด็ก. เอกสารอัดสำเนา. กรกฎาคม 2545. ออนไลน์ วันที่ 13 ตุลาคม 2551 . สืบค้นได้จาก <http://env.anamai.moph.go.th>

[5] เกียรติศักดิ์ ชื่อเลื่อมและคณะ. บทบาทของผู้ดูแลเด็กกับการจัดระบบบริการภายในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น. วารสารสาธารณสุขและการพัฒนา 2551 ปีที่ 6 ฉบับที่ 2.

การพัฒนาผู้ดูแลเด็กด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็กของศูนย์เด็กเล็ก
ตำบลท่าจิว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

Development child health promotion for child caretaker in child home care at
Tambontha-ngew Amphermuang Nakhon Si Thammarat

นายยา ซูโลก¹⁾ ประภัสสร กังวานก้อง¹⁾ วิไล ประพายชัย¹⁾ อรุณี เสนา¹⁾
ศศิพร หัสบดี¹⁾ และหทัยรัตน์ ตัลยารักษ์¹⁾

¹⁾ สาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ (การส่งเสริมสุขภาพเด็ก) ภาควิชาวิทยาศาสตร์ประยุกต์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี
มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช E-mail: s4422069@hotmail.com, htunyarak@yahoo.com

บทคัดย่อ

การศึกษาเรื่องการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลเด็กด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็กของศูนย์เด็กเล็ก ตำบลท่าจิว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็กแก่ผู้ดูแลเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลท่าจิว การดำเนินการวิจัยใช้วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม การประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญและจัดเวทีเสวนาเครือข่ายชุมชนที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานของศูนย์เด็กเล็ก และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหาประมวลผลประเด็นสำคัญ ผลการศึกษาพบว่าเบื้องต้นศูนย์เด็กเล็กผ่านเกณฑ์ศูนย์เด็กเล็กน่ายุ่ขั้นพื้นฐาน แต่ผู้ดูแลเด็กยังขาดความตระหนักในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็ก ภายหลังจากอบรมและศึกษาดูงานพบว่าผู้ดูแลเด็กมีความตระหนักในการปฏิบัติหน้าที่มากขึ้น และมีการดำเนินการประสานงานกับสถานเอนามัย สาธารณสุขอำเภอ สาธารณสุขจังหวัด นายกและปลัด องค์การบริหารส่วนตำบล นักวิชาการ ผู้ปกครองเด็กและชุมชนใกล้เคียง เพื่อให้การส่งเสริมสุขภาพของเด็กเกิดขึ้นทั้งระบบทั้งขณะที่เด็กอยู่ที่บ้านและที่ศูนย์เด็กเล็ก ซึ่งในภายหลังกการศึกษาศูนย์เด็กเล็กที่สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลท่าจิวทั้ง 3 ศูนย์ได้ผ่านเกณฑ์มาตรฐานของกรมอนามัยในระดับดี อย่างไรก็ตาม ถึงแม้ว่าการศึกษารั้งนี้จะประสบผลสำเร็จในด้านการสร้างความตระหนักให้กับผู้ดูแลเด็กในการปฏิบัติหน้าที่ด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็ก แต่ควรให้มีการติดตามผลการปฏิบัติงานเป็นระยะเพื่อให้เกิดความยั่งยืนในการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กและเครือข่ายที่เกิดขึ้น

คำสำคัญ ผู้ดูแลเด็ก การส่งเสริมสุขภาพเด็ก ศูนย์เด็กเล็ก

Key words child caretaker, child health promotion, child home care

1. บทนำ

ในปัจจุบันพบว่าสภาพสังคมเปลี่ยนแปลงเนื่องจาก พ่อ แม่ ผู้ปกครองต้องออกทำงานนอกบ้าน ศูนย์เด็กเล็กจึงมีความสำคัญมากขึ้นเรื่อย ๆ เป็นกระแสที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันทั่วโลก [1] ศูนย์เด็กเล็กที่สังกัดองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศไทย เป็นหน่วยงานที่ถูกกำหนดไว้เป็นภารกิจหลักตามพระราชบัญญัติองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นที่ต้องจัดให้มีการดำเนินการและต้องรับผิดชอบดูแลศูนย์เด็กเล็กโดยภารกิจหลักคือการดูแลการเจริญเติบโตและส่งเสริม

พัฒนาการเด็กปฐมวัยอายุ 3-5 ปี ซึ่งการพัฒนาเด็กระดับปฐมวัยให้เจริญเติบโตทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา และมีคุณธรรมและจริยธรรม นับเป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาบุคคลให้มีคุณภาพในอนาคต ช่วงปฐมวัยเป็นช่วงของการเรียนรู้เพราะระบบประสาทและสมองมีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็ว ทำให้เกิดการเรียนรู้ต่าง ๆ ซึ่งจะเรียนรู้มากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์ชีวิต และอาหารที่เหมาะสมโดยผ่านกระบวนการการเลี้ยงดูที่มีคุณภาพ [2,3] จากรายงานการวิจัยพบว่ามารดาที่มีบุตร 0-2 ปีมักดูแลบุตร

ด้วยตนเองมากกว่ามารดาที่มีบุตรอายุมากกว่า 2 ปี ซึ่งในกลุ่มหลังมักให้ญาติเป็นผู้เลี้ยงดูหรือจ้างคนดูแล แต่เมื่อเด็กอายุ 3 ขวบขึ้นไป ศูนย์เด็กเล็กในหมู่บ้านจะเป็นผู้ดูแลหลัก มีเพียงร้อยละ 15-20 ที่ยังเลี้ยงดูอยู่ที่บ้าน [4] ดังนั้นผู้ดูแลเด็กในศูนย์เด็กเล็กจึงมีบทบาทสำคัญในการดูแลให้เด็กมีพัฒนาการที่เหมาะสม โดยการจัดกิจกรรมประจำวันให้เอื้อต่อการส่งเสริมพัฒนาการของเด็กเพื่อเตรียมความพร้อมในการศึกษาระดับประถมศึกษาต่อไป

ศูนย์เด็กเล็กที่สังกัดองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นทั่วประเทศไทยจำนวนมากที่ได้รับการจัดลำดับให้เป็นศูนย์เด็กเล็กนำอยู่ และเป็นศูนย์เด็กเล็กต้นแบบ สำหรับจังหวัดนครศรีธรรมราชศูนย์เด็กเล็กที่สังกัดองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นระดับตำบลที่ได้รับการประกาศเป็นศูนย์เด็กเล็กนำอยู่ประจำปี พ.ศ. 2550 คือศูนย์เด็กเล็กบ้านทุ่งไหม้ สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลไม้เรียง อำเภอดำรง จังหวัดนครศรีธรรมราช ขณะที่ในตำบลท่าจิวซึ่งมีศูนย์เด็กเล็กอยู่จำนวน 3 ศูนย์ ยังไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กนำอยู่ขั้นพื้นฐานของกรมอนามัย ทั้งนี้จากการทำการศึกษาค้นคว้าและความต้องการ (focus groups) ของผู้เกี่ยวข้องและหน่วยงานต่าง ๆ ที่สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลท่าจิว และองค์กรต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ตำบลท่าจิว พบว่าศูนย์เด็กเล็กเป็นองค์กรหนึ่งที่ประชุมต้องการให้ได้รับการวิจัยเพื่อพัฒนาใน 3 ประเด็นหลักคือ การดำเนินการและการจัดกิจกรรมการส่งเสริมสุขภาพเด็กด้านการส่งเสริมการเจริญเติบโตและพัฒนาการ การปรับปรุงและพัฒนาสิ่งแวดล้อมทุกด้านในศูนย์เด็กเล็ก และการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลเด็กซึ่งในงานวิจัยนี้จะเน้นประเด็นการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลเด็กเป็นหลัก

จากการศึกษาข้อมูลของศูนย์เด็กเล็ก สังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลท่าจิว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้งหมด 3 ศูนย์ก่อนทำการศึกษาค้นคว้าพบว่าผู้ดูแลเด็กร้อยละ 50 มีคุณวุฒิไม่ตรงตามวิชาชีพ การดูแลเด็กโดยตรงและยังขาดทักษะในเรื่องการส่งเสริมสุขภาพเด็กในด้านต่าง ๆ กล่าวโดยสรุปดังนี้

1. ด้านการวัดและประเมินการเจริญเติบโตและพัฒนาการเด็ก

2. ด้านการจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมการเจริญเติบโตของเด็ก

3. ด้านการจัดอาหารสำหรับเด็ก

4. ด้านการจัดสุขาภิบาลศูนย์เด็กเล็กให้สะอาด

5. ด้านจัดหาสื่อและการพัฒนาสื่อการเรียนรู้

6. ด้านการส่งเสริมด้านจิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา คุณธรรมและจริยธรรมในเด็ก

ดังนั้นเพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่ด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็กของผู้ดูแลเด็กในศูนย์เด็กเล็ก ต่าง ๆ ของตำบลท่าจิว ดำเนินไปตามเกณฑ์มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กนำอยู่ของกรมอนามัย ผู้ดูแลเด็กจึงจำเป็นต้องได้รับการพัฒนาทักษะและความรู้ด้านต่าง ๆ ดังที่ได้กล่าวมา เพื่อให้เด็กที่อยู่ในการดูแลได้มีการเจริญเติบโตทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม สติปัญญา คุณธรรมและจริยธรรม โดยงานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็กแก่ผู้ดูแลเด็กในศูนย์เด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลท่าจิว

2. วิธีดำเนินการวิจัย

2.1 ประชากร

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ผู้ดูแลเด็กที่ปฏิบัติงานในศูนย์เด็กเล็กตำบลท่าจิว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช ทั้ง 3 ศูนย์ ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็กบ้านปาย่าง ศูนย์เด็กเล็กดาดรู้อามาณ และศูนย์เด็กเล็กอ้อมบาร็อก จำนวน 6 คน

2.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยนี้ได้ใช้เครื่องมือต่าง ๆ ดังนี้แบบสอบถามและแบบสังเกตการปฏิบัติบทบาทหน้าที่ของผู้ดูแลเด็กด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็ก แบบประเมินมาตรฐานศูนย์เด็กเล็กนำอยู่ของกรมอนามัย แบบประเมินผลการฝึกอบรม การสัมภาษณ์ การถ่ายภาพ การประชุมกลุ่มย่อย และการจัดเวทีชุมชน

2.3 วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการร่วมมือของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการดูแลและพัฒนาศูนย์เด็กเล็ก ได้แก่ ผู้ดูแลเด็ก เจ้าหน้าที่สาธารณสุข องค์กรการบริหารส่วนตำบล ผู้ปกครอง บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับศูนย์เด็กเล็ก ชุมชนโดยรอบ และนักศึกษาหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิตสุขภาพ (การส่งเสริมสุขภาพเด็ก) โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

2.3.1 ชั้นเตรียมการ

ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและสร้างแบบสอบถามการปฏิบัติหน้าที่ด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็ก โดยเริ่มจากการรวบรวมข้อมูลและเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ดูแลเด็กด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็ก และนำมาวิเคราะห์ สังเคราะห์ประเด็นที่เกี่ยวข้องเพื่อนำมาเป็นข้อมูลในการกำหนดแบบสอบถาม และส่งตรวจสอบความถูกต้องกับผู้เชี่ยวชาญในเรื่องการส่งเสริมสุขภาพเด็ก

2.3.2 ชั้นดำเนินการ ประกอบด้วย

ลงพื้นที่ประเมินการทำงานของผู้ดูแลเด็กด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็กโดยใช้แบบสอบถามพร้อมทั้งสังเกตการณ์ สัมภาษณ์ ถ่ายภาพ และสนทนากับผู้ที่เกี่ยวข้องกับศูนย์เด็กเล็ก จากนั้นให้ผู้เชี่ยวชาญประเมินมาตรฐานศูนย์เด็กเล็ก โดยใช้เกณฑ์มาตรฐานของกรมอนามัย นำข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือต่าง ๆ มาวิเคราะห์ และสรุปประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็กที่สำคัญ จัดประชุมกลุ่มย่อยเพื่อวิเคราะห์ประเด็นปัญหาร่วมกัน จัดเวทีชุมชน (รูปที่ 1) เพื่อจัดลำดับความสำคัญเกี่ยวกับประเด็นความต้องการของผู้ดูแลเด็กในงานด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็ก จัดอบรมเชิงปฏิบัติการ (รูปที่ 2) และศึกษาดูงาน (รูปที่ 3) เพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะความชำนาญในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ดูแลเด็กด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็ก

รูปที่ 1 เวทีชุมชน

2.3.3 ชั้นประเมินผลโครงการ ประกอบด้วย

ประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็กภายหลังการได้รับการเพิ่มพูนความรู้และทักษะความชำนาญในงานด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็ก โดยใช้แบบสอบถามพร้อมทั้งสังเกตการณ์

รูปที่ 2 การอบรมเชิงปฏิบัติการ

รูปที่ 3 การศึกษาดูงานที่ศูนย์เด็กเล็กต้นแบบ

สัมภาษณ์ ถ่ายภาพ และสนทนากับผู้ที่เกี่ยวข้องกับศูนย์เด็กเล็ก และประเมินมาตรฐานศูนย์เด็กเล็กโดยผู้เชี่ยวชาญ โดยใช้เกณฑ์มาตรฐานของกรมอนามัย ซึ่งเป็นการประเมินผลการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ดูแลเด็กนี้เป็น การประเมินผลครั้งที่ 2 และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงคุณภาพ

3. ผลการศึกษาและอภิปรายผลการศึกษา

ผลการศึกษาที่สำคัญได้แก่

3.1 การปฏิบัติหน้าที่ของผู้ดูแลเด็กด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็ก ก่อนการวิจัยพบว่าผู้ดูแลเด็กได้ปฏิบัติหน้าที่ด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็กคิดเป็นร้อยละ 69.73 ไม่ได้ปฏิบัติหน้าที่ร้อยละ 20.75 และไม่แน่ใจว่าได้ปฏิบัติหน้าที่หรือไม่ร้อยละ 9.52 เมื่อตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญโดยใช้เกณฑ์มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กภายใต้ของกรมอนามัยพบว่าศูนย์เด็กเล็กสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบลทำงัวทั้ง 3 ศูนย์ผ่านอยู่ในเกณฑ์ขั้นพื้นฐาน โดยในส่วนของ การส่งเสริมสุขภาพยังต้องได้รับการปรับปรุง โดยพบว่าปัญหาจากการปฏิบัติหน้าที่ที่เกิดขึ้นเนื่องจากผู้ดูแลเด็กขาดความรู้ความเข้าใจ และความตระหนักในการปฏิบัติหน้าที่ ภายหลังจากวิจัยผู้ดูแล

เด็กได้ปฏิบัติหน้าที่ด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็กเพิ่มขึ้น เป็นร้อยละ 90.14 ไม่ได้ปฏิบัติลดลงเหลือร้อยละ 9.52 และไม่แน่ใจว่าได้ปฏิบัติหรือไม่เหลือร้อยละ 0.34 โดย ศูนย์เด็กเล็กทั้ง 3 ศูนย์ผ่านเกณฑ์มาตรฐานของกรมอนามัยอยู่ในเกณฑ์ดี ทั้งนี้จากกระบวนการวิจัยที่ให้ผู้เชี่ยวชาญเข้าประเมินศูนย์เด็กเล็ก ผู้เชี่ยวชาญได้ชี้ให้เห็นถึงผลเสียของการปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวซึ่งเป็นการกระตุ้นให้ผู้ดูแลเด็กปฏิบัติหน้าที่ด้วยความทุ่มเทมากขึ้น สอดคล้องกับการศึกษาของยุพา ชัยเพชรและดำรง รงเลาะห์พันธ์ุ ที่พบว่าภาระที่ให้ผู้ดูแลเด็กเห็นถึงประโยชน์ของการทำงานว่าทำงานด้านนี้แล้วเกิดประโยชน์ต่อตนเองและต่อเด็กอย่างไร และหากไม่ทำจะเกิดผลเสียอย่างไรจะช่วยให้ผู้ดูแลเด็กทำงานด้วยความทุ่มเทและมีประสิทธิภาพมากขึ้น [5]

3.2 การฝึกอบรมและการศึกษาดูงาน จากการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการเพื่อเพิ่มพูนความรู้และทักษะ ความชำนาญให้แก่ผู้ดูแลเด็กเพื่อให้ปฏิบัติงานด้านการส่งเสริมสุขภาพเด็กมีประสิทธิภาพนั้น ยังได้กลุ่มผู้ปกครอง แม่บ้านในศูนย์เด็กเล็ก และบุคลากรในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กเข้ามามีส่วนร่วมในการอบรมด้วย จากการอบรมพบว่าผู้ดูแลเด็กมีความรู้และทักษะเพิ่มมากขึ้นและได้มีการนำความรู้ดังกล่าวไปปฏิบัติในศูนย์เด็ก เช่น การเตรียมอาหารสำหรับเด็กก่อนเรียนและการดูแลสุขภาพช่องปากสำหรับเด็ก นอกจากนี้การศึกษาดูงานในศูนย์เด็กเล็กต้นแบบและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ดูแลเด็กในศูนย์ดังกล่าวยังมีส่วนช่วยให้ผู้ดูแลเด็กมีแนวคิดในการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กของตนเอง เช่น การให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในการสอนเด็กทำขนมพื้นบ้าน เล่นิทาน สอนร้องเพลงมโนราห์ และการทำ จักสาน ซึ่งกุศลสุนทรธาดาและจิตตินันท์ เตชะคุปต์ (2542) ได้กล่าวถึงการศึกษาของจุเชียสว่าพัฒนาที่เป็นการฝึกอบรมเป็นกระบวนการที่จะช่วยเพิ่มพูนความถนัด ความชำนาญ ความสามารถของบุคคลให้ปฏิบัติงานและสามารถปรับตัวเข้ากับสภาพแวดล้อมในการปฏิบัติหน้าที่ได้ดียิ่งขึ้น [6]

3.3 การมีส่วนร่วมระหว่างผู้ดูแลเด็กกับบุคคล ชุมชน และหน่วยงานต่าง ๆ จากกระบวนการวิจัยทำให้เกิด

การร่วมมือระหว่างผู้ดูแลเด็กและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ศูนย์เด็กเล็กดังนี้

3.3.1 องค์การบริหารส่วนตำบลท่าจิว มีส่วนในการ ผลักดันให้ผู้ดูแลเด็กมีความก้าวหน้าและความชำนาญ ในอาชีพโดยมีการส่งไปฝึกอบรมและศึกษาดูงานใน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็ก และมีส่วนในการ สนับสนุนงบประมาณทั้งในส่วนของงบประมาณที่ได้ จากองค์การบริหารส่วนตำบลเองและงบประมาณที่ได้ จากการจัดแข่งขันมวยไทยการกุศลเพื่อพัฒนาศูนย์เด็ก เล็ก ทั้งนี้ในการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กดังกล่าวทางองค์การ บริหารส่วนตำบลได้มอบหมายให้ผู้ดูแลเด็กจัดทำเป็น แผนการพัฒนาศูนย์ไว้เป็นลายลักษณ์อักษรเพื่อ จัดลำดับความสำคัญในการพัฒนาศูนย์เด็กเล็ก ซึ่งจาก แผนดังกล่าวทำให้ผู้บริหารขององค์การบริหารส่วน ตำบลท่าจิวเห็นความสำคัญของศูนย์เด็กเล็กมากขึ้น

3.3.2 เจ้าหน้าที่สาธารณสุข มีส่วนร่วมโดยการ ติดตามดูแลปัญหาสุขภาพเด็กที่เกิดขึ้นภายในศูนย์เด็ก เล็กผ่านผู้ดูแลเด็กและผู้ดูแลเด็กยังเป็นตัวกลางในการ ส่งต่อเด็กที่มีปัญหาสุขภาพระหว่างศูนย์เด็กเล็กและ สถานพยาบาล

3.3.3 ผู้ปกครองและชุมชนใกล้เคียงกับศูนย์เด็ก มี บทบาทในการดูแลสุขภาพเด็ก โดยการสื่อสารและ เปลี่ยนข้อมูลกับผู้ดูแลเด็ก โดยเฉพาะเด็กที่มีปัญหา สุขภาพและพัฒนาการล่าช้า เพื่อให้เกิดความร่วมมือใน การดูแลเด็กทั้ง 2 ฝ่าย นอกจากนี้ผู้ดูแลเด็กยังได้มีการ ผลักดันให้ผู้ปกครองที่มีความสามารถเข้ามามีส่วนร่วม ในการจัดกิจกรรมภายในศูนย์เด็กเล็กด้วย

3.3.4 นักศึกษาหลักสูตรวิทยาศาสตร์สุขภาพ (การ ส่งเสริมสุขภาพเด็ก) มีส่วนร่วมกับผู้ดูแลเด็กในการ เผยแพร่ความรู้เรื่องพัฒนาการเด็กและการดูแลเด็กให้ เหมาะสมกับวัยในการประชุมผู้ปกครอง เพื่อให้ ผู้ปกครองนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติในการส่งเสริม พัฒนาการเด็ก

4. สรุปผล

ในการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ดูแลเด็กด้านการส่งเสริม สุขภาพเด็กให้มีประสิทธิภาพนั้นนอกจากผู้ดูแลเด็ก จะต้องมีความตระหนักในการปฏิบัติหน้าที่แล้ว ผู้ดูแล เด็กจำเป็นจะต้องได้รับความร่วมมือจากเครือข่าย ต่าง ๆ ด้วย เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลท่าจิว

เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้ปกครองและชุมชนใกล้เคียงกับ
ศูนย์เด็ก นอกจากนี้การอบรมเพื่อเพิ่มพูนความรู้และ
ทักษะความชำนาญรวมถึงการศึกษาดูงานในสถานที่ที่
เป็นต้นแบบในการพัฒนาศูนย์เด็กเล็กเป็นวิธีที่จะช่วย
ให้ผู้ดูแลเด็กได้แนวทางในการดำเนินงานในศูนย์เด็ก
เล็กให้เป็นระบบได้มากขึ้น

5. การนำไปใช้ประโยชน์

1) จากการพัฒนาศักยภาพผู้ดูแลเด็กทำให้ใน
ปัจจุบันผู้ดูแลเด็กสามารถปฏิบัติงานในศูนย์เด็กเล็ก
อย่างมีระบบมากขึ้น มีการบันทึกข้อมูลเด็กเพื่อติดตาม
พัฒนาการและการเจริญเติบโต มีการติดต่อประสานงาน
กับองค์กรบริหารส่วนตำบลในการจัดทำแผนพัฒนา
ศูนย์เด็กเล็ก มีการร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชนจัด
กิจกรรมภายในศูนย์เด็กเล็กทำให้เกิดความสัมพันธ์ที่
ใกล้ชิดระหว่างศูนย์เด็กเล็กกับชุมชนใกล้เคียง มีการ
แลกเปลี่ยนประสบการณ์กันระหว่างผู้ดูแลเด็กภายใน
ตำบลท่าจิวและระหว่างเจ้าหน้าที่สาธารณสุขทำให้มีการ
วางแผนการแก้ไขปัญหาพัฒนาการและสุขภาพเด็ก
ร่วมกัน ทั้งนี้จากความสัมพันธ์ระหว่างผู้ดูแลเด็กและ
กลุ่มบุคคลดังกล่าวทำให้การดำเนินงานภายในศูนย์เด็ก
เล็กสามารถพัฒนาไปได้อย่างรวดเร็วและจากการที่
ผู้ดูแลเด็กมีศักยภาพในการปฏิบัติงานด้านการ
ดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพเด็กได้อย่างถูกต้องตามหลัก
วิชาการ ทำให้ศูนย์เด็กเล็กในตำบลท่าจิวผ่านเกณฑ์
มาตรฐานศูนย์เด็กเล็กน่ายุอยู่ในระดับดี

2) ศูนย์เด็กเล็กในสังกัดองค์การบริหารส่วนตำบล
ท่าจิวสามารถเป็นต้นแบบในการพัฒนาทั้งในส่วนของ
ศูนย์เด็กเล็กและตัวผู้ดูแลเด็กให้กับศูนย์เด็กเล็กอื่นๆ ที่
มีขนาดและงบประมาณใกล้เคียงกัน

กิตติกรรมประกาศ

โครงการนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย(สกว.) ฝ่ายอุตสาหกรรม ภายใต้
โครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการศาสตร์
เพื่อเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่ สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี
(ABC-PUS) ประจำปี 2551

เอกสารอ้างอิง

[1] ประภาพรพรรณ จุเจริญ. 2550. ระบบการดูแลเด็กเล็ก
ในต่างประเทศ ใน รายงานการวิจัยทบทวนองค์ความรู้
ระบบการดูแลและส่งเสริมพัฒนาการเด็ก. โดยมูลนิธิ

สาธารณสุขแห่งชาติและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการ
วิจัย (สกว.)

[2] จิราพร ชมพิกุล ปราณิ สิทธิสุนทร ศิริกุล อิศราณ
รักษ์ ดุษณี ดำมี และเกียรติกศักดิ์ ชื่อเลื่อม. 2551. การ
สนับสนุนการดำเนินงานศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กร
ปกครองส่วนท้องถิ่น. วารสารสาธารณสุขและการ
พัฒนา. 6(2) : 15-24.

[3] กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. 2549. คู่มือการ
ดำเนินงานโครงการศูนย์เด็กเล็กน่ายุเมืองไทย
แข็งแรง. กรุงเทพฯ. สำนักงานกิจการสงเคราะห์ทหาร
ผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์.

[4] กุศล สุทธธาดาและจิตตินันท์ เดชะคุปต์. 2542.
รูปแบบและระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงเด็กที่มี
คุณภาพในประเทศไทย : รายงานการวิจัยกรณีพินิจ
ศึกษา. ทุนอุดหนุนจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
กระทรวงสาธารณสุข ประจำปีงบประมาณ 2541.

[5] ยุพา ชัยเพชรและดำรง รงเลาะห์พันธ์ุ. การส่งเสริม
พัฒนาการเด็กในศูนย์เด็กเล็ก : ถอดบทเรียนจาก
จังหวัดตราด.

[6] กุศล สุทธธาดาและจิตตินันท์ เดชะคุปต์. 2542.
รูปแบบและระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงเด็กที่มี
คุณภาพในประเทศไทย : กรณีพินิจศึกษา. นครปฐม.
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล.

กระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ชุมชนท่าจิว
อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

A Stardyprosses for Development Learning management in Child Care Center

วัลลีย์ พิศแสงงาม¹⁾ กมลทิพย์ แทบทับ¹⁾ สุนิสา แซงอัน¹⁾ จันจิรา นาวารัตน์²⁾

¹⁾ นักศึกษา ²⁾ อาจารย์

สาขาวิชาการศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

หมู่ 4 ตำบลท่าจิว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช 80280 โทร 075377447

E-mail:jan_ooy@hotmail.com

บทคัดย่อ

ปัญหาเรื่องการจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ที่อยู่ในความดูแลขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไม่ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา เนื่องจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ยังขาดประสบการณ์ในด้านการจัดการศึกษา และยังไม่มีความพร้อมในด้านต่าง ๆ ดังนั้นการจัดการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กจึงจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือของชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้ได้มาตรฐาน ดังนั้นการวิจัยเพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบลท่าจิว ให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างยั่งยืน จึงใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เริ่มจาก การค้นหาปัญหาการจัดการเรียนรู้ โดยการจัดเวทีประชาคม ลงพื้นที่สำรวจสภาพแวดล้อม สังเกตกระบวนการจัดประสบการณ์ สัมภาษณ์ครู เด็ก ผู้ปกครอง และนักวิชาการขององค์กรบริหารส่วนตำบล และร่วมกันประเมินศูนย์โดยใช้ คู่มือการประเมินมาตรฐานการศึกษา(ขั้นพื้นฐาน)ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย) พบว่ามีปัจจัยที่เอื้อต่อการจัดการเรียนรู้ คือ มีผู้ดูแลเด็กที่มีความรู้ด้านการศึกษาปฐมวัย ที่มีความต้องการพัฒนาทักษะการจัดการเรียนรู้ ชุมชนมีแหล่งการเรียนรู้นอกสถานที่และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย การให้ความร่วมมือของคนในชุมชนเป็นไปด้วยดี ส่วนปัจจัยที่ขัดขวางการจัดการเรียนรู้ คือ ขาดความสามารถในการประยุกต์ใช้หลักสูตรของผู้ดูแลเด็ก แผนการจัดประสบการณ์ไม่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ไม่ได้นำแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้ ขาดงบประมาณ ขาดการดูแลอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และการมีส่วนร่วมของชุมชนมีน้อย นอกจากนี้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลท่าจิวทั้ง 3 ศูนย์ ผ่านการประเมินมาตรฐานการศึกษา(ขั้นพื้นฐาน)ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรบริหารท้องถิ่น (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย) 4 มาตรฐานจากทั้งหมด 12 มาตรฐาน ทำให้ผู้วิจัยต้องจัดเวทีเพื่อหารือกับชุมชนถึงวิธีการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของศูนย์ และได้มติให้มีการสร้างเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาขึ้นใหม่ให้สอดคล้องกับความต้องการและบริบทของชุมชน เรียกว่า “เกณฑ์การพัฒนามาตรฐานการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตำบลท่าจิว” หลังจากนั้นร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อพัฒนาศูนย์ให้เข้าสู่เกณฑ์ที่สร้างขึ้น และร่วมกันติดตามประเมินศูนย์ทุก 3 เดือน ผลการประเมินศูนย์ 3 เดือนแรกพบว่าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านปาย่างผ่าน 8 มาตรฐาน ต้องปรับปรุง 4 มาตรฐาน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดาดูอามานและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอัมมูบาร็อกผ่าน 10 มาตรฐาน ต้องปรับปรุง 2 มาตรฐาน ซึ่งรูปแบบและเกณฑ์การพัฒนามาตรฐานที่สร้างขึ้น สามารถนำไปเป็นต้นแบบให้กับพื้นที่อื่นใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาสู่การประเมินมาตรฐานการศึกษา(ขั้นพื้นฐาน)ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรบริหารท้องถิ่น (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย)ได้

คำสำคัญ การพัฒนา การจัดการเรียนรู้ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

1. บทนำ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เพิ่งได้รับการถ่ายโอนการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานมานั้นมีปัญหาด้านการจัดการศึกษาหลายประการอันเนื่องมาจากยังขาดประสบการณ์ และยังไม่มีความพร้อมในด้านต่าง ๆ เช่นบุคลากรไม่เพียงพอ วุฒิการศึกษาบางคนไม่จบปริญญาตรี ไม่มีความรู้ความสามารถในการจัดการศึกษา งบประมาณไม่เพียงพอ ขาดแคลนวัสดุอุปกรณ์ (สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ 2550) ส่งผลให้การจัดการศึกษาไม่ได้ตามเกณฑ์มาตรฐานการจัดการศึกษา

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่อยู่ในความดูแลขององค์กรบริหารส่วนตำบล จึงต้องเปิดโอกาสให้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา โดยสร้างโอกาสให้สมาชิกทุกคนของชุมชน ได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือและเข้ามามีอิทธิพลต่อกระบวนการดำเนินกิจกรรมในการพัฒนา รวมถึงได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานั้นอย่างเสมอภาค องค์กรสหประชาชาติ (United Nation. 1981 : 5) จึงจะคงความยั่งยืนไว้ได้

การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลท่าจิว จังหวัดนครศรีธรรมราช มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหาในการจัดการเรียนรู้ พัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามบริบทของชุมชน และประเมินการจัดการเรียนรู้ในบริบทของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลท่าจิวอำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช โดยมีข้อมูลบริบทของแต่ละศูนย์ดังตารางที่ 1

2. วิธีดำเนินการ

การวิจัยและพัฒนาครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ตามวงจร PAR มีขั้นตอนการวางแผน การปฏิบัติงาน ประเมินติดตามและสะท้อนผล ได้จัดให้หน่วยงาน ชุมชนและผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายเข้ามามีบทบาทในการทำกิจกรรมพัฒนา โดยใช้ทรัพยากรร่วมกันบนพื้นฐานของแนวคิดการจัดการศึกษาปฐมวัยที่สอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น ซึ่งแบ่งขั้นตอนการดำเนินการวิจัยเป็น 3 ระยะคือ

ระยะที่ 1 สรรวจบริบทของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้ง 3 ศูนย์ เริ่มจากจัดเวทีประชาคมที่ศาลาการเปรียญ วัด

วิทยาลัยครูวังสรวร์ เพื่อระดมความคิดเห็นและความต้องการของชุมชน มีผู้เข้าร่วมในเวทีประชาคมครั้งนี้ คือ องค์กรการบริหารส่วนตำบล เจ้าหน้าที่สาธารณสุข ผู้เชี่ยวชาญด้านการวิจัย ผู้เชี่ยวชาญด้านการศึกษาปฐมวัย คณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ผู้ดูแลเด็ก ผู้ปกครอง และปราชญ์ชาวบ้าน ลงพื้นที่เก็บข้อมูลอีกครั้งโดยการสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง และสำรวจสภาพทั่วไปทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน ทำให้ทราบถึงกระบวนการจัดการเรียนรู้ปัญหาและสิ่งที่ศูนย์ต้องการพัฒนา หลังจากนั้นร่วมกันใช้คู่มือ ประเมินมาตรฐานการศึกษา(ขั้นพื้นฐาน)ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรบริหารท้องถิ่น(กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย)ลงประเมินศูนย์

ตารางที่ 1 บริบทของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบลท่าจิว

บริบท	บ้านป่ายาง	ดาร์ลุอามาน	ฮัมบูบาร็อก
ระดับชั้น	อ.1 - อ.3	อ.1 - อ.3	อ.1 - อ.3
จำนวนน.ร.	52 คน	คน	42 คน
จำนวนผู้ดูแล	2คน	2คน	2คน
ระดับการศึกษาครูผู้ดูแลเด็ก	กำลังศึกษาป.ตรี ปฐมวัย 2 คน	จบป.ตรี ปฐมวัย 2 คน	ป.ตรี ปฐมวัย 1 คน กำลังศึกษา ป.ตรีปฐมวัย 1 คน
หลักสูตรสถานศึกษา	ใช้ของกรมส่งเสริมการปกครอง	ใช้ของกรมส่งเสริมการปกครอง	ใช้ของกรมส่งเสริมการปกครอง

รูปการจัดเวทีประชาคม

ระยะที่ 2 ระยะดำเนินการกิจกรรมเพื่อให้เกิดกระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้

2.1 ค้นหากระบวนการพัฒนา เมื่อได้บริบทของศูนย์ทั้ง 3 ศูนย์แล้ว จึงได้จัดเวทีประชาคมขึ้นอีกครั้งที่ห้องประชุมองค์กรการบริหารส่วนตำบลท่าจิว โดยประสาน

ความร่วมมือผ่านนายกองค์การบริหารส่วนตำบล เชิญตัวแทนชุมชน ประกอบด้วย คณะกรรมการศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ครูผู้ดูแลเด็ก และผู้ปกครองเด็ก ศูนย์ละ 2 ท่าน มาระดมความคิดเห็นในการสร้างกระบวนการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ ร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลและนักวิจัย การประชุมได้ 1. นำเสนอความต้องการของชุมชนในเรื่องต่อไปนี้เป็น 1.1 ต้องการให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นอย่างไร 1.2 ต้องการให้เด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้ประสบการณ์การเรียนรู้อย่างไรและมีคุณลักษณะอย่างไร 1.3 ต้องการให้ครูผู้ดูแลเด็กมีคุณสมบัติอย่างไรและทำหน้าที่อย่างไรบ้าง 1.4 ชุมชนมีบทบาทอย่างไรต่อการจัดการเรียนรู้ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 2. นำเสนอให้สร้างเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาขั้นใหม่ให้สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชนในการใช้ประเมินศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งศูนย์ 3. นำเสนอและร่างปฏิทินการทำกิจกรรมพัฒนา

รูปกิจกรรมการจัดประชุมกลุ่มย่อย

2.2 สร้างเกณฑ์มาตรฐานการศึกษา นักวิจัยและทีมนักวิจัยในพื้นที่ประกอบด้วยครูผู้ดูแลเด็กทั้ง 3 ศูนย์ และปลัดองค์การบริหารส่วนตำบล จัดกลุ่มประชุมย่อยที่ห้องประชุมองค์การบริหารส่วนตำบล ทุกวันพฤหัสบดี เวลา 15.30 - 17.30 น. จำนวน 5 ครั้ง โดยร่วมกันสังเคราะห์ความต้องการของชุมชนและเกณฑ์การประเมินมาตรฐานการศึกษา (ขั้นพื้นฐาน) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารท้องถิ่นของกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และสร้างเกณฑ์การพัฒนามาตรฐานการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตำบลท่าจี่วขึ้น

2.3 ดำเนินกิจกรรมพัฒนาศูนย์ตามบทบาท

ชุมชนและนักวิจัยในพื้นที่เริ่มทำกิจกรรมการพัฒนาศูนย์ตามบทบาทของตน 5 กิจกรรมแรกของปฏิทิน คือ 1) นักวิจัยร่วมในพื้นที่เดินทางไปศึกษาดูงานโรงเรียนต้นแบบ ณ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลปากพูนโดยผู้วิจัยเป็นผู้อำนวยการความสะดวก 2) ชุมชนร่วมกับองค์การบริหารส่วนตำบลจัดกิจกรรมชกมวยไทยที่สนามกีฬามหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราชเพื่อหารายได้ 3) องค์การบริหารส่วนตำบลร่างแผนการจัดสรรงบประมาณเพื่อพัฒนาศูนย์เด็กเล็ก 4) นักวิจัยในพื้นที่ร่วมกับผู้ปกครองสร้างมุมจัดประสบการณ์ 3 มุมให้ทั้ง 3 ศูนย์โดยหมุนเวียนใช้ทรัพยากรร่วมกันมีผู้วิจัยเป็นวิทยากรหลักเริ่มจากจัดที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านป่ายาง ศูนย์พัฒนาเด็กศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดาร์ลอามานและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฮัมบูบาร็อกตามลำดับ 5) นักวิจัยร่วมในพื้นที่(ปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลและครูผู้ดูแลเด็ก) จัดประชุมย่อยทุกวันพฤหัสบดี เวลา 15.30 - 17.30 น. เพื่อทำกิจกรรมพัฒนาให้ศูนย์ผ่านเกณฑ์ประเมินกิจกรรม

ระยะที่ 3 การประเมินติดตามและสะท้อนผลการพัฒนาร่วมกับชุมชนและองค์การบริหารส่วนตำบล ประเมินศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในตำบลท่าจี่วตามเกณฑ์การพัฒนามาตรฐานการจัดการศึกษาที่สร้างขึ้น และทำ Focus group สะท้อนผลการทำกิจกรรมพัฒนาที่ผ่านมา

3. ผลการดำเนินงาน

3.1 ผลจากการสำรวจบริบทและศึกษาปัญหาของศูนย์ ในด้านผู้ดูแลเด็กพบว่าผู้ดูแลเด็กมีความรู้ด้านการศึกษาปฐมวัย แต่ขาดประสบการณ์และความสามารถในการประยุกต์ใช้หลักสูตรและการทำแผนการจัดประสบการณ์ที่สอดคล้องกับบริบทของชุมชน ไม่ได้นำแหล่งเรียนรู้และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้ แต่มีความกระตือรือร้นและมีความต้องการจะพัฒนา ด้านชุมชน มีแหล่งเรียนรู้นอกสถานที่และภูมิปัญญาท้องถิ่นที่หลากหลาย คนในชุมชนให้ความร่วมมือในการพัฒนาศูนย์ดีแต่ศูนย์ไม่เปิดโอกาสให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม ด้านการดำเนินงานศูนย์ขาดงบประมาณและการดูแลอย่างต่อเนื่องจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

3.2 ผลการดำเนินกิจกรรมพัฒนาเกิดนวัตกรรม”
เกณฑ์การพัฒนามาตรฐานการศึกษา (ขั้นพื้นฐาน) ของ
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กตำบลท่าจิว”

3.3 ผลการประเมินและสะท้อนผลการพัฒนา

ผลการประเมินพบว่าศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้ง 3 ศูนย์มี
พัฒนาการด้านมาตรฐานการศึกษาเพิ่มขึ้น โดยศูนย์
พัฒนาเด็กเล็กตำบลดำลานและศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอัมม
บารอิกผ่าน 10 มาตรฐาน ต้องปรับปรุง 2 มาตรฐานคือ
ด้านครูในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้แก่เด็ก และ
ด้านการสนับสนุนให้มีแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนและใช้
ภูมิปัญญาท้องถิ่น ส่วนศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านป่ายาง
ผ่าน 9 มาตรฐาน ต้องปรับปรุง 3 มาตรฐาน ที่เพิ่ม
ขึ้นมาคือด้านการประเมินพัฒนาการเด็ก การสะท้อนผล
พัฒนาคือชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการจัด
ประสบการณ์การเรียนรู้ให้กับเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
โดยอาศัยแหล่งเรียนรู้นอกห้องเรียนและใช้ภูมิปัญญา
ท้องถิ่นเพื่อพัฒนาให้เด็กมีพัฒนาการครบทุกด้าน

4. การนำผลงานไปใช้ประโยชน์

ผลจากกิจกรรมวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
ครั้งนี้ได้นวัตกรรมใหม่ คือเกณฑ์การพัฒนามาตรฐาน
การศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ตำบลท่าจิวที่
สอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชนที่เป็น
พื้นที่กรณีศึกษา ทำให้ทุกคนในชุมชนรับรู้บทบาท
หน้าที่ของตนที่มีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้และมี
โอกาสได้เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผน ทำกิจกรรม
ประเมินติดตามและสะท้อนผลการจัดการเรียนรู้ของ
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กอย่างเป็นระบบ ทำให้ศูนย์พัฒนา
เด็กเล็กตำบลท่าจิวมีกระบวนการจัดการเรียนรู้ที่มี
ประสิทธิภาพและมีพัฒนาการอย่างยั่งยืนสามารถ
พึ่งตนเองได้ นอกจากนี้สามารถนำกระบวนการนี้และ
เกณฑ์พัฒนานี้ไปประยุกต์ใช้กับการจัดการเรียนรู้
ตามบริบทของท้องถิ่นอื่นๆอีกได้เป็นอย่างดี

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมครั้งนี้ทำให้
ได้นวัตกรรมเกณฑ์การพัฒนามาตรฐานการศึกษาของ
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่เป็นพื้นที่กรณีศึกษา เกิดแนวทางใน
การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ตามความต้องการของ
ชุมชนและสอดคล้องกับบริบทของท้องถิ่น เกณฑ์การ
พัฒนาที่ชุมชนร่วมกันสร้างขึ้นเป็นแนวทางการพัฒนา
ไปสู่เกณฑ์การประเมินมาตรฐานการศึกษา(ขั้นพื้นฐาน)

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
(กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น) กล่าวคือเนื้อหา
โดยรวมแต่ละมาตรฐานมีความหมายคล้ายคลึงกันแต่ใช้
ศัพท์ต่างกัน คำศัพท์ที่เลือกใช้เป็นรูปธรรมมากขึ้น
กิจกรรมที่ใช้เป็นเกณฑ์พิจารณาเป็นกิจกรรมที่สามารถ
วัดได้จริงและง่าย หากศูนย์ที่เป็นพื้นที่กรณีศึกษาผ่าน
เกณฑ์การพัฒนานี้ได้ก็จะสามารถผ่านเกณฑ์การ
ประเมินมาตรฐานการศึกษา(ขั้นพื้นฐาน)ศูนย์พัฒนาเด็ก
เล็กขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้

อย่างไรก็ตาม กิจกรรมพัฒนาเพื่อให้ผ่านเกณฑ์ทุก
มาตรฐานนั้น ต้องมีกระบวนการเข้ามามีส่วนร่วมของ
ชุมชนอย่างเข้มแข็งและใช้ระยะเวลาพอสมควร ซึ่งใน
การวิจัยครั้งนี้หลังจากได้จัดทำเกณฑ์การพัฒนา
มาตรฐานการศึกษาของพื้นที่กรณีศึกษาแล้ว เหลือเวลา
ไม่มากนักในการทำกิจกรรมพัฒนาร่วมกับชุมชนทำให้
ศูนย์สามารถผ่านเกณฑ์พัฒนาบางมาตรฐานได้ในระดับ
ดี และระดับพอใช้ในบางมาตรฐาน เพื่อให้เกิดความ
ยั่งยืนและพึ่งตนเองอย่างเข้มแข็งได้นั้นต้องการวิธีการที่
ดีในการดึงชุมชนเข้ามามีบทบาทในการจัด
ประสบการณ์การเรียนรู้ให้แก่เด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก
กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยใน
โครงการความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏนคร
ศรีธรรมราชกับสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย
(สกว.) ฝ่ายอุตสาหกรรม ภายใต้โครงการ
“โครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการ
ศาสตร์เพื่อเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่สำหรับนักศึกษา
ปริญญาตรี (ABC-PUS) ประจำปี 2551”

เอกสารอ้างอิง

สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2550).**สภาพ
ปัญหาการดำเนินงานหลังการถ่ายโอน
สถานศึกษาขั้นพื้นฐานไปให้กับองค์กรปกครอง
ส่วนท้องถิ่น**: กระทรวงศึกษาธิการ.

[http://moe.netcom.co.th/upload/new
20/FileUpload/2960_6639.doc](http://moe.netcom.co.th/upload/new20/FileUpload/2960_6639.doc)

Fornaroff , A.(1980). **Community involment
in Health System for Primary Health
Care**.Geneva : World Health Organization ,

1980.

กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น.(2550).เครื่องมือ
การประเมินมาตรฐานการศึกษา (ขั้นพื้นฐาน)
ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่น.กระทรวงมหาดไทย.

กระบวนการพัฒนาเครือข่ายเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนท่าจิว
อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

The Process Development Network for Upgrade Education Quality Child Care Center of
Tha-ngew Community at Maung District Nakhonsithammarat Province

พวงศรี สุวรรณรัตน์ ประกายมาส อินทสุพรรณ จุฑามาศ บุญจริง

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เกศริน มนูญผล*

คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช

*อาจารย์ที่ปรึกษา โทร 08-9909-8990 โทรสาร 0-7537-7440 Email: M_kesarin@hotmail.com

บทคัดย่อ

การพัฒนาเครือข่ายของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนท่าจิวเป็นกระบวนการทำงานที่มีการเชื่อมโยงประสานงานระหว่างบุคคล องค์กรหน่วยงานต่างๆ ที่มีฐานที่ตั้งอยู่บนวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายเดียวกัน ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนเครือข่ายแทนการใช้อำนาจและระบบการสั่งการ ก่อให้เกิดคุณภาพใหม่ทั้งในรูปแบบของการเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติไปจนถึงการสร้างสรณ์นวัตกรรม ด้วยกระบวนการ 2 พว 4 ร่วม สภาพปัญหาเครือข่ายของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนท่าจิวที่พบ คือ การสนับสนุนและการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นกระบวนการขับเคลื่อนเครือข่ายควรมีความต่อเนื่อง มีหน่วยงานจากภายในและภายนอกให้การสนับสนุนด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านงบประมาณ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน การเชื่อมโยงเครือข่ายของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนท่าจิวเป็นระบบเครือข่ายความสัมพันธ์นำไปสู่การทำกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ทั้งบทบาทของผู้รับและบทบาทของผู้ให้ เป็นเครือข่ายที่สร้างกระบวนการเรียนรู้แลกเปลี่ยนประสบการณ์ เช่น กิจกรรมโรงเรียนพี่โรงเรียนน้อง กิจกรรมครอบครัวสามานฉันท์ กิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมอื่นๆ ทำให้ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้ง 3 ศูนย์สามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่าง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแต่ละศูนย์ ศูนย์เด็กเล็กกับกลุ่มบุคคลต่างๆ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกับองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช องค์กรการบริหารส่วนตำบลท่าจิว เทศบาล อปท. โรงพยาบาลมหาราช สาธารณสุขจังหวัด สถานีอนามัย โรงเรียนวัดบ้านตาล ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียน วัดป่ายาง มัสยิด ทำให้ขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้ในระดับหนึ่งก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการดำเนินงานเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ กระบวนการ การพัฒนา เครือข่าย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เด็กก่อนวัยเรียน

Keywords Process, Development, Network society, Child Care Center, Pre-school children

บทนำ

การพัฒนาเครือข่ายของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนท่าจิวเป็นกระบวนการทำงานที่มีการเชื่อมโยงประสานงานระหว่างบุคคล องค์กรหน่วยงานต่างๆ ที่มีฐานที่ตั้งอยู่บนวัตถุประสงค์ หรือเป้าหมายเดียวกัน ก่อให้เกิดการขับเคลื่อนเครือข่ายแทนการใช้อำนาจและระบบสั่งการ เกิดคุณภาพใหม่ทั้งในรูปแบบของการเรียนรู้ การลงมือ

ปฏิบัติไปจนถึงการสร้างสรณ์นวัตกรรม โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาสภาพการจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนท่าจิว 2) เพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาเครือข่ายของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนท่าจิวที่เหมาะสมกับชุมชน 3) เพื่อขยายผลกระบวนการพัฒนาเครือข่ายของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนท่าจิว

ระเบียบวิธีวิจัย

ดำเนินการวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 3 ศูนย์คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านป่ายาง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดาร์ลอามาน และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฮัมบูบาร็อก และภาคีที่เกี่ยวข้อง โดยใช้เทคนิค AIC การสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ การประเมินแบบเสริมพลัง (EE) และการวิเคราะห์สังเคราะห์ข้อมูลแบบสามเส้า ก่อให้เกิดกระบวนการ 2 พา 4 ร่วม ได้แก่ พาคูญ พาคิด ร่วมวางแผน ร่วมปฏิบัติ ร่วมประเมิน และร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นำไปสู่การพัฒนาเครือข่าย

ผลการวิจัย

สภาพการจัดการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนท่าจิวทั้ง 3 ศูนย์ พบว่า

1. ด้านบุคลากร มีครูผู้ดูแลเด็กทั้งหมด 6 คน ครู 1 คน ต้องดูแลเด็ก 15 – 20 คน ทำให้การดูแลเด็กไม่ทั่วถึง ทั้งช่วงอายุของเด็กมีความแตกต่างทำให้เกิดความยากลำบากในการจัดการเรียนการสอน

2. ด้านวิชาการ หลักสูตรไม่เหมาะสม ไม่สามารถนำมาใช้ได้จริง ตัวชี้วัดมาก ครูผู้ดูแลเด็กขาดความรู้ความเข้าใจอย่างชัดเจน กระบวนการจัดการเรียนรู้มีน้อย เพราะเด็กขาดทักษะการเตรียมความพร้อมด้านการอ่าน การเขียน สื่อการจัดการเรียนการสอนมีน้อยและขาดคุณภาพ

3. ด้านการบริหารทั่วไป ยังไม่มีรูปแบบ ไม่มีแบบแผน มีปัญหาเรื่องระบบข้อมูลสารสนเทศ ด้านระบบ

โครงสร้างยังไม่มีมาตรฐาน เพราะขาดบุคลากร ระบบงาน ระบบเอกสาร การบริหารจัดการบุคลากรไม่สามารถทำได้ เพราะครูผู้ดูแลเด็กต้องทำหน้าที่ทุกอย่างภายในศูนย์ ระบบภูมิทัศน์ ยังไม่ได้มาตรฐาน

4. ด้านงบประมาณ งบประมาณสนับสนุนมีน้อย ครูผู้ดูแลเด็กต้องออกงบประมาณส่วนตัว ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบางแห่งต้องเก็บเงินเด็กวันละ 5 บาท เพื่อนำมาเป็นกองทุนการศึกษาสำหรับใช้จ่ายภายในศูนย์ ระบบการสั่งซื้อวัสดุอุปกรณ์มีความล่าช้า

การพัฒนาเครือข่ายเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนท่าจิวทั้ง 3 ศูนย์

1. ลักษณะเครือข่ายของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนท่าจิว มีการเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชนในรูปแบบระบบความสัมพันธ์นำไปสู่การทำกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ทั้งบทบาทของผู้รับและบทบาทของผู้ให้

2. กระบวนการพัฒนาเครือข่ายเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา เป็นกระบวนการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ เครือข่ายการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนทั้งหน่วยงานภายในและภายนอกด้านการสนับสนุนกิจกรรม ด้านการจัดการเรียนการสอน ด้านงบประมาณ เช่น กิจกรรมโรงเรียนพี่โรงเรียนน้อง กิจกรรมครอบครัวสมานฉันท์ กิจกรรมวันเด็ก กิจกรรมทางศาสนา และกิจกรรมอื่นๆ

3. ผลการพัฒนาเครือข่ายเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนท่าจิว คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้ง 3 ศูนย์ สามารถวิเคราะห์สภาพการจัดการศึกษาและสามารถสร้างเครือข่ายความร่วมมือทั้งภายในและภายนอกชุมชน ได้ทั้งในระดับศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแต่ละศูนย์ ศูนย์เด็กกับบุคคล ศูนย์เด็กกับองค์กรหรือหน่วยงานต่างๆ เช่น มหาวิทยาลัยราชภัฏ

นครศรีธรรมราช องค์การบริหารส่วนตำบลท่าจิว เทศบาล
 อปท. โรงพยาบาลมหาราช โรงเรียนวัดบ้านตาล ศูนย์
 การศึกษานอกโรงเรียน วัดป่ายาง มัสยิด ทำให้การ
 ขับเคลื่อนงานพัฒนาคุณภาพการศึกษาของศูนย์พัฒนา
 เด็กเล็กทำได้ในระดับหนึ่งก่อให้เกิดประสิทธิภาพและ
 ประสิทธิผลในการดำเนินงานเพิ่มขึ้น

การขยายผลกระบวนการพัฒนาเครือข่ายของ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

1. การขยายผลการพัฒนาเครือข่ายภายในชุมชน มี
 การขยายผลการพัฒนาเครือข่ายไปยังสถานศึกษาชั้น
 พื้นฐานในตำบลท่าจิว ด้วยโครงการ ABC-PUS MAG
 ระดับปริญญาโท และมีการเชื่อมโยงกับการจัดการเรียน
 การสอนในระดับปริญญาตรี มหาวิทยาลัยราชภัฏ
 นครศรีธรรมราช ในหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย หลักสูตร
 วิทยาศาสตร์เพื่อสุขภาพ

2. การขยายผลการพัฒนาเครือข่ายภายนอกชุมชน มี
 การเชื่อมเครือข่ายศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วน
 ตำบลปากพูน และ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กของเทศบาลเมือง
 ปากพูน

3. ถ่ายทอดและขยายผลการพัฒนาเครือข่ายไปยัง
 มหาวิทยาลัยราชภัฏทั่วประเทศ เป็นลักษณะเครือข่ายการ
 แลกเปลี่ยนเรียนรู้

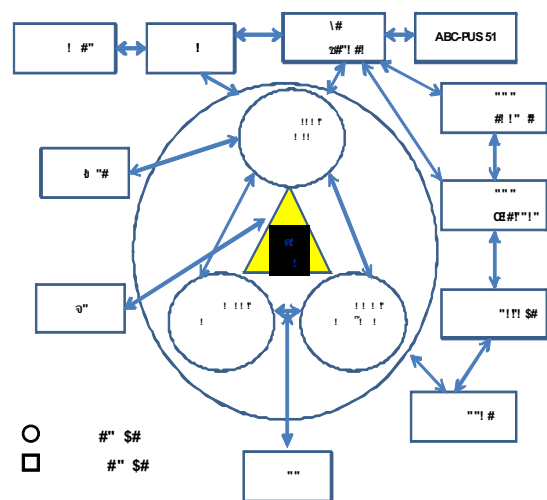
4. การถ่ายทอดและขยายผลการพัฒนาเครือข่ายไปยัง
 เวทีภูมิภาค

อภิปรายผล

1. การส่งเสริมการศึกษาขององค์กรปกครองส่วน
 ท้องถิ่นยังไม่มีบรรจุลงในแผนพัฒนาเป็นรูปธรรม ทำให้
 ขาดความพร้อมด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ จึงส่งผล
 โดยตรงต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของศูนย์พัฒนา
 เด็กเล็กชุมชนท่าจิว ลักษณะเครือข่ายของศูนย์พัฒนาเด็ก
 เล็กจึงเป็นเครือข่ายที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ นำไปสู่การ
 ทำกิจกรรมในรูปแบบต่างๆ ทั้งบทบาทของผู้รับและ
 บทบาทของผู้ให้ ทำให้กิจกรรมการเชื่อมโยงเครือข่ายยัง
 ขาดความต่อเนื่องและไม่มีรูปแบบที่ชัดเจน ส่งผลให้การ
 สร้างเครือข่ายของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในชุมชนท่าจิวไม่มี
 ทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน

2. การสร้างกระบวนการพัฒนาและขยายผลเครือข่าย
 เพียงระดับคุณภาพการศึกษาเชิงพื้นที่ ต้องอาศัยการมี
 ส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง มีความตระหนักรู้
 ตระหนักคิดในปัญหาและการพัฒนาคุณภาพการศึกษา
 การปรับกระบวนการคิดและมุมมองของผู้ที่เกี่ยวข้องต้อง
 ทำงานให้เอื้อต่อการพัฒนาเครือข่ายของศูนย์พัฒนาเด็ก
 เล็กอย่างต่อเนื่องเป็นรูปธรรม ควรส่งเสริมและสนับสนุน
 กิจกรรมต่างๆ ให้สามารถเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งภายใน
 และภายนอกชุมชน ส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งทั้งในระดับ
 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและชุมชน

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยในโครงการความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายอุตสาหกรรม ภายใต้โครงการ “โครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการศาสตร์เพื่อเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี (Area Based Collaborative Research for Undergraduate Students (ABC-PUS)) ประจำปี 2551”

เอกสารอ้างอิง

- [1] เกรียงศักดิ์ เจริญวงศ์ศักดิ์. การจัดการเครือข่าย : กลยุทธ์สู่ความสำเร็จของการปฏิรูปการศึกษา. กรุงเทพฯ : เบริษั ส. เอเชียนเพรส จำกัด. 2543.
- [2] กรมพัฒนาชุมชน. คู่มือระเบียบและวิธีปฏิบัติเกี่ยวกับผู้ดูแลเด็ก. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ยูไนเต็ดโปรดักชั่น. 2541
- [3] ชอบ เข้มกลัด และ โกวิทช์ พวงงาม. การวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเชิงประยุกต์. กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. 2547.
- [4] ทิพวรรณ หล่อสุวรรณรัตน์.องค์การแห่งความรู้ : จากแนวคิดสู่การปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : คณะรัฐประศาสนศาสตร์ สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์. 2551.
- [5] เนาวรัตน์ พลายน้อย และ ชีรเดช ฉายอรุณ. การพัฒนาการเรียนรู้โดยผ่านกระบวนการประเมินแบบเสริมพลัง (Empowerment Evaluation). ฝ่ายติดตามประเมินผลภายในและสังเคราะห์องค์ความรู้โครงการวิจัยและพัฒนาชีวิตสาธารณะ-ท้องถิ่นน่าอยู่. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล. กรุงเทพฯ : บริษัท พี.เอ.ลีฟวิ่ง จำกัด. 2551.
- [6] บดินทร์ วิจารณ์. การจัดการความรู้...สู่ปัญญาปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : เอ็กซ์เปอร์เน็ท. 2549.
- [7] พิมพ์พันธ์ เดชะคุปต์. ประมวลบทความนวัตกรรมเพื่อการเรียนรู้สำหรับครูยุคปฏิรูปการศึกษา. คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2543.
- [8] ภราดร จินดาวงศ์.การจัดการความรู้=Knowledge management the experience. กรุงเทพฯ: ซีดับบลิวซีพริ้นติ้ง. 2549.
- [9] วิจารณ์ พานิช.การจัดการความรู้ฉบับนักปฏิบัติ. (พิมพ์ครั้งที่ 3) กรุงเทพฯ: สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม. 2549.
- [10] สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ทูทางสังคม ฉบับประชาชน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท 21 เซ็นจูรี่ จำกัด. 2548.

ระบบสารสนเทศหอพักนักศึกษาในตำบลท่าจิว

บริษัท ชาดรี พงษ์พันธ์ จันทราช ไพลิน ทรงนาศึก
รตaylor ไทยพันธ์* วลัยภรณ์ ศรีเกลี้ยง*

*ภาควิชาวิทยาศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช
โทร 075-392050 โทรสาร 075-377443 E-mail: rattayagon@hotmail.com, vlaiporn@hotmail.com

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยและพัฒนาเรื่องระบบสารสนเทศหอพักนักศึกษาในตำบลท่าจิว เป็นโครงการเพื่อสำรวจข้อมูลหอพักศึกษาที่เป็นเครือข่ายในตำบลท่าจิวเพื่อพัฒนาระบบสารสนเทศหอพักนักศึกษาและเพื่อให้นักศึกษาได้เรียนรู้กระบวนการวิจัยและการนำวิจัยไปใช้ประโยชน์ การพัฒนาระบบใช้ภาษา PHP เวอร์ชัน 5.0.1 ร่วมกับระบบจัดการฐานข้อมูล MySQL เวอร์ชัน 4.0.20 และใช้บริการเว็ลด์เว็บไซต์ระบบเครือข่ายอินเทอร์เน็ตในการให้บริการ ใช้วิธีการวงจรการพัฒนาระบบ (System Development Life Cycle : SDLC) แบบน้ำตก (Water Fall) มีการแบ่งกิจกรรมเป็น 5 ระยะ ได้แก่ การวางแผนระบบ การวิเคราะห์ระบบ การออกแบบระบบ การทำให้เกิดผลหรือการพัฒนาระบบ และการปฏิบัติงานและการสนับสนุนระบบ การพัฒนาระบบสารสนเทศตามวิธีการแบบวงจรการพัฒนาระบบทำให้ได้ระบบสารสนเทศหอพักนักศึกษาในตำบลท่าจิว พร้อมคู่มือการใช้ที่สามารถให้บริการให้แก่เจ้าหน้าที่ อาจารย์ นักศึกษา ผู้ปกครอง เจ้าของหอพัก ผู้ใช้ทั่วไป ในด้านต่างๆ ได้แก่ รายละเอียดข้อมูลหอพัก รายละเอียดผู้พักในหอพัก แผนที่หอพักและรายละเอียดหอพักจากแผนที่ได้ ใช้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจในการดูรายละเอียดหอพักที่ตรงตามความต้องการได้ อ่านข่าว/ประชาสัมพันธ์ ตั้งกระทู้ในกระดานถาม/ตอบ สามารถนำผลวิจัยไปเป็นข้อมูลพื้นฐานของสารสนเทศหอพักนักศึกษาในตำบลท่าจิว ชุมชนได้รับการบริการสารสนเทศหอพักได้อย่างรวดเร็วและถูกต้อง ชุมชนได้เห็นถึงความสำคัญและประโยชน์ของเทคโนโลยีสารสนเทศ

คำสำคัญ ระบบสารสนเทศ หอพักนักศึกษา หอพักเอกชน ตำบลท่าจิว แผนที่หอพัก

คำนำ

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ตั้งอยู่ตำบลท่าจิว อำเภอเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช มีการเปิดสอนนักศึกษาระดับปริญญาตรี ปริญญาโท และปริญญาเอก ในแต่ละปีการศึกษา มีนักศึกษามาจาก ต่างอำเภอและต่างจังหวัดเป็นจำนวนมาก แต่เนื่องจากหอพักภายในมหาวิทยาลัยมีจำนวนจำกัด ไม่เพียงพอต่อนักศึกษาทุกชั้นปี ทำให้นักศึกษาจำนวนมากต้องไปเช่าหอพักเอกชนนอกมหาวิทยาลัย ทำให้หอพักเอกชนมีจำนวนมาก หากหอพักนักศึกษาเอกชนใดขาดกฎระเบียบข้อบังคับที่ชัดเจน หรือละเลยไม่ดูแลเอาใจใส่พฤติกรรมของนักศึกษาที่พักอาศัย ก็อาจทำให้เกิดปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักศึกษา เช่น ปัญหา มั่วสุมทางเพศ ปัญหาการขายบริการทางเพศ ปัญหา

ยาเสพติด และปัญหาการพนัน เป็นต้น ซึ่งปัญหาเหล่านี้จะส่งผลกระทบต่อสภาพแวดล้อมความเป็นอยู่ของชุมชน

จากการตั้งเวทีชุมชนโดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลท่าจิว ชาวบ้านร่วมกับมหาวิทยาลัย ได้พบว่าสภาพปัญหาหอพักนักศึกษาได้เพิ่มขึ้น ไม่ว่าจะเป็นหอพักรวมที่ไม่แยกนักศึกษาชายและนักศึกษาหญิง หอพักที่ไม่ได้มาตรฐานตามระเบียบพระราชบัญญัติหอพัก พ.ศ. 2507 ดังนั้นทางชุมชนจึงต้องการมีคณะทำงานเพื่อสำรวจและรวบรวมรายละเอียดข้อมูลหอพักนักศึกษาเอกชนในตำบลท่าจิวให้เป็นระบบ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการจัดระเบียบหอพัก ทำให้ง่าย ต่อการควบคุมดูแล และลดความเสี่ยงปัญหาที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้

รวมทั้งมีการเผยแพร่หอพักเอกชนที่ได้มาตรฐาน และมีรูปแบบเงื่อนไขในการตัดสินใจเลือกหอพักที่ต้องการได้

คณะวิจัยได้ศึกษาพระราชบัญญัติหอพัก พ.ศ. 2507 เช่น การตั้งหอพัก คุณสมบัติและหน้าที่ของเจ้าของหอพัก ข้อกำหนดในการจัดตั้งและดำเนินงานหอพัก เป็นต้น [1] ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้ ธิดารัตน์ ชนะโยธา และคณะ ได้พัฒนาระบบงานหอพักเอกชนบริเวณมหาวิทยาลัยแม่โจ้-แพร่ เฉลิมพระเกียรติ โดยใช้บริการเว็ลด์ไวด์เว็บบนระบบอินเทอร์เนต มีการบริการในการค้นหาหอพัก แผนที่หอพักเอกชน มีระบบสารสนเทศในการตัดสินใจเลือกหอพักเอกชน[2] และสำนักกิจการนักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย ได้พัฒนาหอพักเครือข่ายมหาวิทยาลัย โดยการใช้บริการเว็ลด์ไวด์เว็บบนระบบอินเทอร์เนตในการแสดงแผนที่หอพักเครือข่าย และให้ผู้ใช้คลิกเลือกตำแหน่งหอพักแต่ละแห่ง เพื่อแสดงรายละเอียดหอพักเครือข่ายดังกล่าว [3] และคณะวิจัยได้รวบรวมความต้องการของชุมชน แล้วนำข้อมูลที่ได้ศึกษาทั้งหมดมาดำเนินการวิจัยโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำโครงการพัฒนาระบบสารสนเทศหอพักนักศึกษาในตำบลท่าจิว มีการนำซอฟต์แวร์ฟรีมาพัฒนาระบบฐานข้อมูล และใช้บริการเว็ลด์ไวด์เว็บบนระบบอินเทอร์เนตเพื่อแสดงสารสนเทศที่จะนำไปใช้ในการจัดระเบียบหอพัก เช่น แผนที่หอพัก รายละเอียดหอพัก รูปภาพหอพัก เป็นต้น และพัฒนาส่วนที่อำนวยความสะดวกในการสืบค้นข้อมูลต่าง ๆ ผ่านทางระบบอินเทอร์เนตให้แก่ บุคคลในชุมชน นักศึกษา อาจารย์ ผู้ปกครอง และบุคคลที่สนใจ

ภาพที่ 1 เวทีชุมชน ณ วัดวิทยาลัยครูรังสรรค์

วิธีการวิจัยและการดำเนินงาน

โครงการนี้ได้สำรวจข้อมูลหอพักศึกษาในตำบลท่าจิวที่ได้สมัครเป็นสมาชิกกับมหาวิทยาลัย ซึ่งในที่นี้เรียกหอพักดังกล่าวว่าหอพักที่เป็นเครือข่ายกับมหาวิทยาลัย มีการพัฒนาโครงการโดยใช้ PHP Script Language เวอร์ชัน 5.0.1 ร่วมกับระบบจัดการฐานข้อมูล MySQL เวอร์ชัน 4.0.20 ซึ่งทั้งสองประเภทเป็นซอฟต์แวร์ที่ไม่มีลิขสิทธิ์ (open source) การทำงานระหว่าง PHP และ MySQL จะสามารถใช้งานร่วมกันได้ทันที โดยไม่ต้องปรับแต่งอะไรเพิ่มเติม [4][5] ใช้บริการเว็ลด์ไวด์เว็บบนระบบเครือข่ายอินเทอร์เนต และใช้วงจรการพัฒนา ระบบ (System Development Life Cycle : SDLC) แบบน้ำตก (Water Fall) มีการแบ่งกิจกรรมเป็น 5 ระยะ [6] ได้แก่

1. การวางแผนระบบ คือการหาความต้องการของระบบ ซึ่งจะอธิบายถึงปัญหาหรือความต้องการ ในการเปลี่ยนแปลงระบบสารสนเทศ โครงการระบบสารสนเทศหอพักนักศึกษาในตำบลท่าจิวเป็นระบบที่ใช้ในการจัดการข้อมูลเกี่ยวกับหอพัก และนักศึกษาที่พักในหอพัก ที่สามารถอำนวยความสะดวกให้สมาชิก ซึ่งได้แก่ เจ้าหน้าที่ อาจารย์ และเจ้าของหอพัก รวมถึงผู้ใช้ทั่วไปซึ่งได้แก่ ผู้ปกครอง นักศึกษา บุคคลในชุมชน และบุคคลที่สนใจ เป็นต้น ทั้งยังสามารถช่วยในการจัดระเบียบหอพักเอกชน ให้เป็นหอพักที่ถูกต้องตามพระราชบัญญัติหอพัก พ.ศ. 2507 เนื่องจากจะเป็นสิ่งหนึ่งที่ช่วยกระตุ้นให้บุคคลหลายฝ่ายให้ความสนใจ และร่วมกันพัฒนาศักยภาพของหอพักเอกชนในตำบลท่าจิวอย่างจริงจัง ซึ่งขั้นตอนของการวางแผนระบบ จะเกิดหลังที่มีคำร้องขอจากฝ่ายต่างๆ ให้พัฒนาระบบและการศึกษาความเป็นไปได้ของระบบสารสนเทศหอพักนักศึกษาว่าควรมีระบบนำไปใช้หรือไม่และมีการใช้งานคอมพิวเตอร์หรือไม่และเมื่อนำระบบเข้าไปใช้ระบบสามารถนำไปใช้ได้โดยมีประสิทธิภาพ ซึ่งการหาความต้องการของระบบและศึกษาความเป็นไปได้มาจากการสัมภาษณ์บุคคลที่เกี่ยวข้องทุกๆ ฝ่าย มีการนำระบบภูมิศาสตร์ (Geographic Information System: GIS) เพื่อแสดงตำแหน่งแผนที่ที่มีความสัมพันธ์กับตำแหน่งในเชิงพื้นที่ทางภูมิศาสตร์ [7]

2. การวิเคราะห์ระบบ เป็นขั้นตอนดำเนินงาน ของระบบปัจจุบัน ซึ่งการกำหนดความต้องการของระบบ และศึกษาความเป็นไปได้มาจาก การสัมภาษณ์ เจ้าหน้าที่กองพัฒนานักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ต้องการระบบหอพักนักศึกษา รวมถึงเจ้าของหอพัก อาจารย์ นักศึกษาที่พักในหอพัก และผู้ปกครอง แล้วรวบรวมข้อเท็จจริงทั้งหมดที่เกี่ยวข้องกับกำหนดความต้องการดังกล่าวจะนำมาวิเคราะห์ในรายละเอียดเพื่อทำการพัฒนาเป็นแบบจำลองซึ่งประกอบด้วย แผนภาพบริบท (Context Diagram) แผนภาพกระแสข้อมูล (Data Flow Diagram) ทำให้ทราบถึงรายละเอียดขั้นตอนการดำเนินงานส่วนประกอบที่เกี่ยวข้องความสัมพันธ์กับระบบสารสนเทศหอพักนักศึกษาในตำบลท่าจิว

3. การออกแบบระบบ การเตรียมแผนการขยายระบบ การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบให้กับบุคคล ที่เกี่ยวข้อง หลังจากที่ได้ทำความเข้าใจลักษณะงาน ในระบบปัจจุบันเรียบร้อยแล้วนักวิเคราะห์ระบบจะต้องทำการออกแบบระบบงานใหม่หรือดัดแปลงระบบงานบางส่วน วัตถุประสงค์ของขั้นตอนนี้ก็คือเพื่อกำหนดคุณลักษณะของระบบสารสนเทศให้เป็นไปตามรายงานความต้องการระบบที่ได้มาในระหว่างการวิเคราะห์ระบบ กิจกรรมในขั้นตอนนี้จะเริ่มด้วยการออกแบบ ส่วนต่างๆ ได้แก่ การออกแบบส่วนต่อประสานกับผู้ใช้แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือส่วนของสมาชิกซึ่งได้แก่ ผู้ดูแลระบบ เจ้าหน้าที่ อาจารย์ และเจ้าของหอพัก กับส่วนของผู้ใช้ทั่วไป ซึ่งประกอบไปด้วยผู้ปกครอง นักศึกษา บุคคลในชุมชน และบุคคลผู้สนใจท่านอื่นๆ เป็นต้น การออกแบบข้อมูลนำเข้า การออกแบบสารสนเทศ การออกแบบฐานข้อมูล การออกแบบรายงานต่างๆ เช่น รายงานหอพัก รายงานนักศึกษา รายงานนักศึกษาที่พักในหอพัก ซึ่งรายงานแต่ละประเภทขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ใช้

4. การทำให้เกิดผลหรือการพัฒนาระบบ ในระยะของการทำให้เกิดผลหรือการพัฒนาของระบบสารสนเทศหอพักนักศึกษาในตำบลท่าจิว คือ การเขียนโปรแกรม การทำการทดสอบโปรแกรมที่เขียนขึ้นมา การจัดทำคู่มือเอกสาร และการนำระบบ ลองติดตั้ง เพื่อใช้งานจริง ดังรายละเอียดดังนี้

4.1 การเขียนโปรแกรมเป็นขั้นตอนที่จะเริ่มเขียนโปรแกรมตามข้อมูลที่ได้จากเอกสารข้อกำหนดการออกแบบสำหรับระบบใหม่ทั้งหมด

4.2 การทดสอบระบบเป็นขั้นตอนหลังจากการเขียนโปรแกรมเพื่อทำการทดสอบโปรแกรมแต่ละส่วนให้สามารถใช้งานได้ถูกต้อง

4.3 การจัดทำคู่มือเอกสารเพื่ออธิบายการใช้งานระบบ

4.4 การนำระบบลองติดตั้งโดยใช้งานจริงเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของระบบงานโดยให้ผู้ที่ใช้งานจริงเป็นคนทดสอบ

5. การปฏิบัติงานและการสนับสนุนระบบ ในช่วงการปฏิบัติงานและการสนับสนุนระบบสารสนเทศหอพักนักศึกษาในตำบลท่าจิว บุคลากรด้านไอทีหรือผู้ดูแลระบบต้องทำหน้าที่ ดูแลรักษาและเสริมสร้างระบบ โดยการดูแลรักษา คือ การแก้ไขข้อผิดพลาดของระบบและการปรับเปลี่ยนตามสิ่งแวดล้อม การเตรียมแผนการขยายระบบ การแบ่งหน้าที่รับผิดชอบให้กับบุคคลที่เกี่ยวข้อง การเสริมสร้างคือ การเพิ่มลักษณะเฉพาะใหม่ๆและสิ่งที่จะเป็นประโยชน์ต่อระบบ

ภาพที่ 2 จัดเวทีเพื่อฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะจากผู้ทรงคุณวุฒิ

ผลที่ได้จากการดำเนินงาน

ผลที่ได้จากการดำเนินงานมี 3 ระยะดังนี้

1. ระยะที่ 1 เป็นการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ กองพัฒนานักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช ซึ่งเป็นหน่วยงานที่ต้องการระบบหอพักเอกชน รวมถึงเจ้าของหอพัก อาจารย์ นักศึกษา ที่พักในหอพัก และผู้ปกครอง แล้วทำการออกแบบฟอร์มในการสำรวจข้อมูลหอพักใน

ตำบลท่าจิว ซึ่งผลจากการดำเนินงานจะได้รายละเอียด ข้อมูลหอพักนักศึกษา เพื่อนำไปใช้ในการพัฒนาระบบ

2. ระยะที่ 2 เป็นการพัฒนาระบบสารสนเทศหอพัก นักศึกษาตามข้อกำหนดคุณลักษณะของระบบสารสนเทศให้เป็นไปตามรายงานความต้องการระบบ ที่ได้มาในระหว่างการวิเคราะห์ โดยใช้เครื่องมือและวิธีการวิจัยที่ได้กล่าวไปข้างต้น **เพื่อให้ระบบสารสนเทศหอพักนักศึกษาในตำบลท่าจิว** ตามความต้องการของชุมชน

3. ระยะที่ 3 สรุปผลการดำเนินและจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์ ผลจากการดำเนินงานทำให้อาจารย์และนักศึกษาได้เรียนรู้กระบวนการวิจัย และการนำวิธีวิจัยไปใช้ประโยชน์

การนำผลงานไปใช้ประโยชน์

1. เจ้าหน้าที่ สำนักกิจการนักศึกษา ในการเข้าสู่ระบบเจ้าหน้าที่จะต้องผ่านการตรวจสอบการเข้าใช้ระบบโดยใช้ชื่อผู้เข้าใช้ระบบและรหัสผ่านในการตรวจสอบ ซึ่งหากข้อมูลการเข้าใช้ระบบถูกต้อง เจ้าหน้าที่สามารถจัดการกับข้อมูลต่างๆ ภายในระบบได้แก่รายละเอียดข้อมูลหอพัก เช่น ชื่อหอพัก ชื่อเจ้าของหอพัก เลขทะเบียนหอพัก สถานที่ตั้งหอพัก อัตราค่าเช่า และตำแหน่งพิกัตหอพัก เป็นต้น เจ้าหน้าที่สามารถจัดการรายละเอียดผู้พักในหอพักได้ ซึ่งรายละเอียดผู้พักได้แก่ รหัสนักศึกษา ชื่อนามสกุล นักศึกษา อาจารย์ที่ปรึกษา เจ้าหน้าที่สามารถจัดการรายละเอียดการตรวจเยี่ยมหอพัก เช่น วันที่ตรวจเยี่ยม ผู้ทำการตรวจเยี่ยม รายละเอียดในการตรวจเยี่ยม ระดับการตรวจเยี่ยม และภาพการตรวจเยี่ยม เป็นต้น เจ้าหน้าที่สามารถจัดการข่าว/ประชาสัมพันธ์ และชี้แจงข้อมูลหรือตอบปัญหาต่างๆ ในกระดานถาม/ตอบได้ นอกจากนี้เจ้าหน้าที่สามารถเลือกดูและพิมพ์รายงานสารสนเทศหอพักและผู้พักในหอพักได้

2. เจ้าของหอพัก ในการเข้าสู่ระบบเจ้าของหอพัก จะต้องผ่านการตรวจสอบการเข้าใช้ระบบโดยใช้ชื่อผู้เข้าใช้ระบบและรหัสผ่านในการตรวจสอบ ซึ่งหากข้อมูลการเข้าใช้ระบบถูกต้องเจ้าของหอพักสามารถ ดูรายชื่อ นักศึกษาที่เข้าพักในหอพัก และสามารถ ดูสารสนเทศ การตรวจเยี่ยมหอพักของตนเองได้ เช่น วันที่ตรวจ

เยี่ยม ผู้ทำการตรวจเยี่ยม รายละเอียดในการตรวจเยี่ยม ระดับการตรวจเยี่ยม และภาพการตรวจเยี่ยม เป็นต้น นอกจากนี้เจ้าของหอพักสามารถเลือกดูรายละเอียดและพิมพ์รายงานสารสนเทศหอพักและผู้พักในหอพักได้ เช่น รายงานหอพัก และรายงานผู้พักในหอพักของตนเอง เป็นต้น

3. อาจารย์ ในการเข้าสู่ระบบอาจารย์จะต้องผ่านการ ตรวจสอบการเข้าใช้ระบบโดยใช้ชื่อผู้เข้าใช้ระบบและ รหัสผ่านในการตรวจสอบ ซึ่งหากข้อมูลการเข้าใช้ระบบ ถูกต้องอาจารย์สามารถค้นหาเพื่อเลือกดูข้อมูลนักศึกษา ที่พักในหอพัก รายละเอียดหอพัก และแผนที่หอพักของ นักศึกษาได้

4. ผู้ใช้ทั่วไป รวมถึงนักศึกษา ผู้ปกครอง ไม่ต้อง ผ่านกระบวนการตรวจสอบเข้าสู่ระบบ สามารถใช้ สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจในการดูรายละเอียดหอพัก ที่ตรงตามความต้องการได้ เช่น ชื่อหอพัก เลขทะเบียน หอพัก สถานที่ตั้งหอพัก อัตราค่าเช่า จำนวนห้องพัก สิ่งอำนวยความสะดวกในหอพัก เป็นต้น สามารถค้นหา รายละเอียดข้อมูลหอพักได้ เช่น ค้นหาหอพักทั้งหมด ค้นหาหอพักตามเลขทะเบียนหอพัก ชื่อหอพัก ประเภท หอพัก(ชายหรือหญิง) จำนวนห้องพัก อัตราค่าเช่า ซึ่ง ข้อมูลหอพักที่ได้จะแสดง ในรูปแบบของแผนที่หอพัก โดยที่ผู้ใช้งานสามารถเข้าไปดูรายละเอียดเพิ่มเติมของ หอพักแต่ละหอตามที่ค้นหาได้ สามารถอ่านข่าว/ ประชาสัมพันธ์ สามารถตั้งกระทู้ในกระดานถาม-ตอบได้ **สรุปผล**

ระบบสารสนเทศหอพักนักศึกษาในตำบลท่าจิว จะ ทำหน้าที่เป็นตัวกลางในการให้บริการข้อมูลเกี่ยวกับ ข้อมูลหอพักเอกชนในตำบลท่าจิวที่ถูกต้องตามพระราช บัญญัติหอพัก มีเจ้าหน้าที่ทำหน้าที่ในการป้อนข้อมูล ต่างๆ เข้าสู่ระบบรวมถึงการให้คำแนะนำ และอำนวยความสะดวกเกี่ยวกับการใช้ระบบให้กับผู้ใช้ระบบ ทั้งที่เป็นสมาชิกและผู้ใช้ระบบทั่วไป

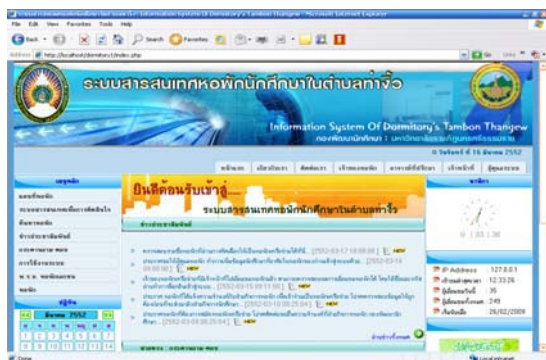
โดยงานในแต่ละส่วนจะมีผู้ใช้ระบบ ซึ่งเป็นผู้ที่ทำ หน้าที่ในการจัดการข้อมูลที่แตกต่างกันออกไป คือ เจ้าหน้าที่จะเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการเพิ่มข้อมูลต่าง ๆ ให้กับระบบซึ่งข้อมูลดังกล่าวมีความสำคัญกับผู้ใช้ระบบ ในส่วนอื่น ๆ เป็นอย่างมาก ได้แก่ ข้อมูลหอพัก ข้อมูล การตรวจเยี่ยมหอพัก ข้อมูลสิ่งอำนวยความสะดวก

ข้อมูลนักศึกษา ข้อมูลสมาชิก ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้ดูแลระบบ เจ้าหน้าที่ อาจารย์และเจ้าของหอพัก รวมถึงข้อมูลข่าวประชาสัมพันธ์ และการชี้แจงข้อมูลในกระดานถาม-ตอบ ส่วนเจ้าของหอพักจะทำหน้าที่เกี่ยวข้องกับการจัดการข้อมูลหอพักและข้อมูลนักศึกษาที่พักในหอพักของตน เป็นต้น ซึ่งจากการทดสอบจัดการกับข้อมูลในทุกส่วนของระบบสามารถสรุปว่าระบบสารสนเทศหอพักนักศึกษาในตำบลท่าจิวสามารถรองรับการใช้งาน และทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพตรงตามวัตถุประสงค์ในการจัดทำโครงการ

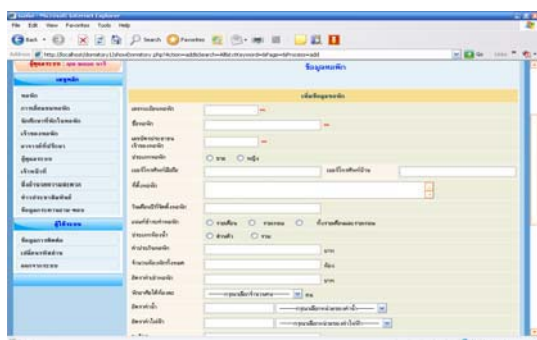

ภาพที่ 6 แผนที่แสดงตำแหน่งหอพักการอภิปรายผล

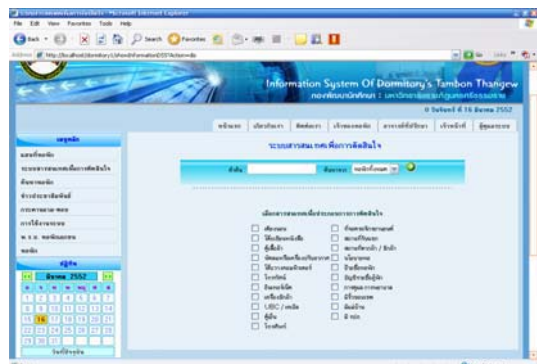
จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ทางคณะวิจัยได้มีการเพิ่มเติมเพื่อให้ระบบเหมาะสมกับชุมชนมากขึ้น ได้แก่ เจือปนไขในการใช้สารสนเทศเพื่อการตัดสินใจค้นหาหอพักหลายเงื่อนไขนอกเหนือจากการเลือกสิ่งอำนวยความสะดวก คือ ค้นหาด้วยอัตราค่าเช่า ชื่อหอพัก ประเภทหอพัก ค้นหาแผนที่หอพัก จัดเก็บข้อมูลนักศึกษาที่เข้าพักในหอพัก มีกระดานถาม-ตอบ โดยใช้ความสามารถของ Google Maps กำหนดตำแหน่งที่ตั้งของหอพักด้วยพิกัดละติจูด ลองติจูด สามารถเลือกรูปแบบการแสดงผลของแผนที่ได้ 3 แบบ คือ แบบแผนที่ แบบดาวเทียม และแบบผสม สามารถย่อ-ขยายแผนที่ มีรายละเอียดการตรวจเยี่ยมหอพัก หากต้องการให้ระบบสารสนเทศหอพักนักศึกษาในตำบลท่าจิว มีประสิทธิภาพสูงสุด คณะวิจัยมีข้อเสนอแนะดังนี้

ภาพที่ 3 หน้าหลักของระบบ

ภาพที่ 4 รายละเอียดหอพัก

ภาพที่ 5 หน้าจอเลือกสารสนเทศเพื่อการตัดสินใจ

1. ระบบสารสนเทศหอพักนักศึกษาในตำบลท่าจิวจะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้ใช้ระบบ ไม่ว่าจะเป็น นักศึกษา อาจารย์ ผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่สำนักกิจการนักศึกษา หรือผู้ที่เกี่ยวข้อง หากได้มีการขยายเครือข่ายหอพักเอกชนให้ครอบคลุมในบริเวณพื้นที่อื่นๆ หรือ ทั่วทั้งจังหวัด

2. ควรมีการรณรงค์และประชาสัมพันธ์ ให้แก่เจ้าของหอพักตระหนักถึงความสำคัญของระบบสารสนเทศหอพักนักศึกษา ให้มีส่วนร่วมและสนับสนุนในการให้ข้อมูลหอพักนักศึกษา

3. ควรมีการสนับสนุนให้นักศึกษาได้ใช้ระบบสารสนเทศหอพักนักศึกษา เป็นองค์ประกอบในการตัดสินใจเลือกหอพักนักศึกษา เพื่อลดปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักศึกษา

4. นักศึกษาได้เรียนรู้กระบวนการวิจัย โดยนักศึกษาได้นำความรู้ของการใช้วงจรการพัฒนาแบบน้ำตกมาพัฒนาโครงการ นักศึกษาได้ฝึกการเรียนรู้และค้นคว้าเพิ่มเติม ส่งเสริมการเรียนรู้ในการทำงานร่วมกับผู้อื่นและชุมชน ซึ่งนักศึกษาได้ให้ข้อคิดเห็นว่าเป็นประสบการณ์ที่ดี ในการได้เข้าร่วมโครงการในครั้งนี้

ภาพที่ 7 นำเสนอระบบแก่บุคคลที่เกี่ยวข้อง

ภาพที่ 8 แนะนำระบบแก่นักศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยในโครงการร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏนครศรีธรรมราช และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายอุตสาหกรรม ภายใต้โครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการศาสตร์เพื่อเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี (ABC-PUS/MAG) ประจำปี 2551

เอกสารอ้างอิง

- [1] สำนักส่งเสริมและพิทักษ์เยาวชน. (2551). พระราชบัญญัติหอพัก พ.ศ.2507. สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2551 จาก <http://oppy.opp.go.th/about/12.html>
- [2] ธีรรัตน์ ชนะโยธา และคณะ. (2551). ระบบงานหอพัก เอกชน. สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2551 จาก <http://www.phrae.mju.ac.th/system/PDormitorys/index.asp>
- [3] สำนักกิจการนักศึกษา. (2551). แผนที่พิกัดหอพักเครือข่าย มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย. สืบค้นเมื่อ 1 มีนาคม 2551 จาก http://snk.cru.in.th/mapdormi/main_map_dormitory1.htm
- [4] สาธิต ชัยวิวัฒน์ตระกูล. (2550). เก่ง PHP5 ให้ครบสูตร. กรุงเทพฯ : วิตตี้กรุ๊ป.
- [5] สงกรานต์ ทองสว่าง. (2546). MySQL ระบบฐานข้อมูลสำหรับอินเทอร์เน็ต. กรุงเทพฯ : ซีเอ็ดยูเคชั่น.
- [6] กิตติ ภัคดีวิวัฒน์กุล และพนิดา พานิชกุล. (2547). คัมภีร์การวิเคราะห์และออกแบบระบบ. กรุงเทพฯ: เคทีพี คอมพ์แอนด์คอนซัลท์.
- [7] ศูนย์วิจัยภูมิสารสนเทศเพื่อประเทศ. (2551). ความหมายของระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์. สืบค้นเมื่อ 5 มีนาคม 2551 จาก <http://www.gisthai.org/about-gis/gis.html>

การบริหารจัดการหอกระจายข่าวชุมชนแบบมีส่วนร่วม : ศึกษากรณี ตำบลพร่อน
อำเภอเมือง จังหวัดยะลา

The Participatory management of community Broadcasting Tower:
Pron subdistrict, Muang Yala Province

มารีแยม ภาษา¹⁾ เจ๊ะรอฮานี ปูตะ¹⁾ รุสนาณี ดอเลาะ¹⁾ นิชาวดี ตานีแห่ง²⁾
นักศึกษา¹⁾ อาจารย์²⁾ ภาควิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา

133 ถนนเทศบาล 3 อำเภอเมือง จังหวัดยะลา 95000 โทร 073-227151 ต่อ 9301 E-mail: nicha01_dee@hotmail.com

บทคัดย่อ

หอกระจายข่าวเป็นสื่อชุมชนขนาดเล็กที่เป็นช่องทางการเผยแพร่และรับรู้ข่าวสารของประชาชนในระดับหมู่บ้านและตำบลที่สามารถเข้าถึงประชาชนระดับครัวเรือน เป็นเครื่องมือที่ภาครัฐติดต่อสื่อสารเพื่อสร้างความเข้าใจ และสร้างการมีส่วนร่วมในการดำเนินพันธกิจของภาครัฐ จากการศึกษาพบว่าหอกระจายข่าวส่วนใหญ่ในประเทศไทยรวมทั้งในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ขาดนโยบายและระบบการบริหารจัดการที่ดี คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกศึกษาพื้นที่นำร่องตำบลพร่อน อำเภอเมือง จังหวัดยะลา โดยจัดเวทีชาวบ้านพัฒนาโจทย์วิจัย พบประเด็นปัญหาสำคัญได้แก่ การติดยาเสพติดของเยาวชนทุกหมู่บ้าน การว่างงานของเยาวชนและสตรี ชาวบ้านต้องการให้หอกระจายข่าวเป็นศูนย์กลางในประชาสัมพันธ์ข้อมูลเพื่อใช้ในการประกอบอาชีพและตัดสินใจในการดำเนินชีวิตประจำวัน อีกทั้งการสร้างความสมานฉันท์ในชุมชนโดยมีระบบศูนย์กลางข้อมูลของหมู่บ้านที่เชื่อถือได้ ช่วยให้ชาวบ้านตัดสินใจนโยบายสาธารณะที่มีผลกระทบต่อชุมชน ต้องการสกัดข่าวลือในสภาวะการณ์ความไม่สงบในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ในขณะนี้

คณะผู้วิจัยจึงทำการวิจัยการบริหารจัดการหอกระจายข่าวชุมชนแบบมีส่วนร่วม : ศึกษากรณีตำบลพร่อน อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เพื่อศึกษาสภาพการณ์ บทบาท และปัญหาอีกทั้งการพัฒนารูปแบบ (Model) การบริหารจัดการหอกระจายข่าวชุมชนแบบมีส่วนร่วม เป็นงานวิจัยและพัฒนาโดยใช้เทคนิคการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) การวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลที่ได้จากการวิจัย คือ นวัตกรรมหรือรูปแบบ (Model) การบริหารจัดการหอกระจายข่าวชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับบริบทและภาวะวิกฤติในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ โดยใช้แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมที่ชาวบ้านมีบทบาทหมุนเวียนเป็นทั้งผู้กำหนดนโยบายและแผนงาน เป็นผู้ผลิตผู้จัดรายการและเป็นผู้รับสาร เสมือนเป็นห้องปฏิบัติการโดยใช้ศักยภาพชุมชน บนวิถีประชาธิปไตย ด้วยแนวทางสันติวิธีสู่ชุมชนสมานฉันท์ นำสันติสุขแบบพอเพียง อีกทั้งได้จัดทำคู่มือการปฏิบัติงาน (Job description) ของคณะกรรมการบริหารและผู้จัดรายการหอกระจายข่าว การอบรมก่อนทดลองปฏิบัติงาน หลังการเสร็จสิ้นการวิจัยนี้ หอกระจายข่าวตำบลพร่อนสามารถเป็นต้นแบบและขยายผลในพื้นที่เกือบ 300 แห่งในจังหวัดยะลา ปัตตานีและนราธิวาส นอกจากนี้ระหว่างกระบวนการวิจัยได้สร้างนักวิจัยใหม่ ได้แก่ นักศึกษา ชาวบ้าน เจ้าหน้าที่รัฐในพื้นที่ อีกทั้งสร้างพหุภาคีระหว่างทีมนักวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดยะลา สำนักงานประชาสัมพันธ์จังหวัดยะลาและองค์การบริหารส่วนจังหวัดยะลา(กำลังประสานงาน) ร่วมพัฒนาหอกระจายข่าวด้วยกระบวนการวิจัย

คำสำคัญ การบริหารจัดการ หอกระจายข่าวชุมชน การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

ABSTRACT

A broadcasting tower was a mass media for local people in villages and tambons to distribute and to acknowledge information. It was also an instrument which the government can use to make understanding and to ask for the cooperation from local people. Most of broadcasting towers in three southern provinces had no certain policy and no appropriate management. The area of Pron Subdistrict, Muang, Yala Province was selected for the research. The stage talking for villagers was arranged to search for village problems which were teenager drug addicting and the unemployment of teenagers and women. The villagers wanted the Broadcasting Tower to be the center of news distributions in jobs, life-style and community unity. The news from the broadcasting tower must be reliable so that the villagers could make decisions in public policy, and could help the government to get rid of rumors in the three southern provinces.

The searchers had studied the nature of the Participatory Management of Community Broadcasting Tower at Pron Subdistrict, Muang, Yala Province and developed a Model of Participatory Management of Community Broadcasting Tower with PAR method. The research could invent a Model of Participatory Management of Community Broadcasting Tower which was appropriate with nature and crisis in three southernmost provinces. The model was developed under the concept of participatory communication. The villagers took turns to play the roles of setting policies, news producers, news conductors, and news consumers. The Community Broadcasting Tower was a kind of operation room running with community ability under democratic and sufficient methodology. The research had also invented a lab description for the committee and the news conductors of Community Broadcasting Tower Manual for news conductors. After this research, the Community Broadcasting Tower at Pron Subdistrict, Muang, Yala Province could be a pilot tower for more than 300 Community Broadcasting Tower in Yala, Patanee, and Naratiwas. Moreover, this research could train new researchers: students, villages and local government officers. Finally, it could establish the research unity between Yala Rajabhat University, Yala Health Bureau, Yala Information Bureau and Yala Provincial Administration Organization.

Keywords Management, Community Broadcasting Tower, Participatory Communication.

บทนำ

กระบวนการทัศน์ใหม่ในการพัฒนาชุมชน มุ่งเน้นกระบวนการสร้างการเรียนรู้เพื่อพัฒนาคนในชุมชนได้ใช้ศักยภาพและทุนของชุมชนเพื่อพัฒนาชุมชนตนเองนำไปสู่การพึ่งตนเองและเกิดความเข้มแข็งแก่ชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-2554) และพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มีจุดมุ่งหมายการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ประชาชนอยู่ดีมีสุขภายใต้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การศึกษาวิจัยเป็นพันธกิจและมรรควิธีสำคัญประการ

หนึ่งของมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาในการพัฒนาท้องถิ่นสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ที่ส่งเสริมให้อาจารย์และนักศึกษาร่วมทำวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้ใหม่นำไปแก้ปัญหาและพัฒนาพื้นที่ชายแดนใต้ โดยการบูรณาการศาสตร์สากลกับภูมิปัญญา วิชิตคิดและวิถีชีวิตชุมชน

ตำบลพร่อน อำเภอเมือง จังหวัดยะลา เป็นชุมชนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาได้คัดเลือกเพื่อศึกษาวิจัย มีพื้นที่ห่างจากตัวเมืองจังหวัดยะลา ประมาณ 8 กิโลเมตร มีประชากรจำนวน 4,834 คน ส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม มีอาชีพทำนา ทำสวนยางพารา ทำสวนผลไม้และทำงานรับจ้าง จากการจัดเวที

ประชาคมเพื่อพัฒนาโจทย์วิจัยชุมชนพบว่า ประเด็นปัญหาสำคัญของตำบลพร่อนได้แก่ เยาวชนติดยาเสพติด การว่างงานของเยาวชนและกลุ่มสตรี ปัญหาน้ำเสีย ชาวบ้านต้องการความรู้ ข้อมูล เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพและตัดสินใจในการดำเนินชีวิตประจำวัน ประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายข่าวของตำบลและหมู่บ้าน ประชาชนต้องการให้มีการบริหารจัดการหอกระจายข่าวชุมชนอย่างเป็นระบบ ดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารของชุมชนที่ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้แก่คนทุกกลุ่ม เป็นช่องทางในการแลกเปลี่ยนข่าวสารภายในชุมชนและระหว่างชุมชนกับองค์กรภายนอก ในรูปแบบการสื่อสารสองทาง (Two way communication) และการสื่อสารเพื่อสร้างเครือข่าย (Horizontal communication)

ชาวบ้านต้องการความรู้ด้านสุขภาพ พัฒนาอาชีพ การศึกษาและแนวเรียนต่อแก่นุตรหลาน การรับสมัครงาน หรือเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานหอกระจายข่าวของชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับแผนพัฒนาสามปี(พ.ศ.2550-2552)ขององค์การบริหารส่วนตำบลพร่อน ที่มียุทธศาสตร์การบริหารการเมือง และการปกครองที่ส่งเสริมการพัฒนาผู้บริหารและประชาชนของตำบลพร่อนให้มีการรับรู้แลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและการประชาสัมพันธ์เพื่อเสริมสร้างการมีส่วนร่วม และการสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชน เกิดกระบวนการสร้างความสมานฉันท์โดยมีหอกระจายข่าวเป็นศูนย์กลางระบบข้อมูลของหมู่บ้านที่เชื่อถือได้ สกัดข่าวลือในสภาวารณณ์ความไม่สงบในจังหวัดชายแดนภาคใต้ในปัจจุบัน

กระบวนการทัศน์ใหม่ของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนและแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ที่ต้องการให้ประชาชนในชุมชนเป็นทั้งผู้รับ ผู้ใช้ข่าวสาร ผู้ร่วมผลิตและกำหนดนโยบายและวางแผนสื่อของชุมชน ได้ใช้ศักยภาพและเปิดโลกทัศน์ชาวบ้านรู้เท่าทันข่าวสาร นำไปสู่ชุมชนอุดมปัญญา พัฒนารรมาภิบาลภาคประชาชนและองค์กรรัฐในพื้นที่ ตลอดจนนำความรู้จากหอกระจายข่าวไปใช้ในการตัดสินใจเพื่อมีส่วนร่วมหรือไม่มีส่วนร่วมในโครงการของรัฐหรือนโยบายสาธารณะที่สำคัญที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและประเทศชาติ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพการณ์ บทบาท ปัญหาและบริบททางการสื่อสารของการบริหารจัดการหอกระจายข่าวชุมชน และการศึกษานหาแนวทางในการพัฒนารูปแบบ (Model) การบริหารจัดการหอกระจายข่าวชุมชนแบบมีส่วนร่วม ผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการดำเนินงานตามโครงการวิจัยนี้ คือได้นวัตกรรมหรือรูปแบบ (Model) การบริหารจัดการหอกระจายข่าวชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับบริบทของพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ชาวบ้านมีทักษะเป็นผู้บริหาร ผู้จัดการรายการและผู้รับสารที่ดี เกิดพลังขับเคลื่อนชุมชนด้วยการปรึกษาหารือ (Dialogue)

วิธีการวิจัยและการดำเนินการ

โครงการวิจัยนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจากชุมชน (Participatory Action Research : PAR) ทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัยมีพหุภาคีเข้าร่วมได้แก่ ชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่รัฐในตำบลพร่อนทั้ง 6 หมู่บ้าน อาจารย์และนักศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบสัมภาษณ์สภาพการณ์ บทบาท ปัญหา ความต้องการและข้อเสนอแนะในการพัฒนาหอกระจายข่าวชุมชน แบบบันทึกการสังเกตบริบทชุมชน ขณะสำรวจจุดติดตั้งหอกระจายข่าวแต่ละหมู่บ้าน แบบสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อสอบถามชาวบ้านเกี่ยวกับบริบททางการสื่อสารของชุมชนและความต้องการในการพัฒนาหอกระจายข่าว แบบบันทึกในการเสวนาชุมชนเพื่อสรุปและยืนยันรูปแบบ (Model) การบริหารจัดการหอกระจายข่าวชุมชนแบบมีส่วนร่วม วิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

การดำเนินงานวิจัยแบ่งเป็น 3 มีขั้นตอนดังนี้
ขั้นตอนที่ 1 ขั้นการเตรียมการ ประกอบด้วยกิจกรรมวิจัยคือ การลงพื้นที่แนะนำทีมนักวิจัยและสร้างความเข้าใจร่วมกันระหว่างชาวบ้าน หน่วยงานรัฐในพื้นที่กับทีมวิจัยเกี่ยวกับโครงการวิจัยด้วยการจัดเวทีชาวบ้าน จากนั้นศึกษาข้อมูลเอกสารและสำรวจบริบทชุมชนตำบลพร่อนทั้ง 6 หมู่บ้าน เพื่อศึกษาสภาพการณ์ บทบาท ปัญหาและศักยภาพชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน รวมทั้งการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับมาตรฐานหอกระจายข่าวศึกษา

มรรควิธี (Means) และเป้าหมาย (End) ของตัวอย่างความสำเร็จหอกระจายข่าวที่จังหวัดชุมพร⁴ และแนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม นำมาสังเคราะห์เป็นข้อมูลภาพรวมเบื้องต้นนำไปสร้างข้อสรุปสู่การกำหนดกรอบแนวความคิดรูปแบบการบริหารจัดการหอกระจายข่าวชุมชนแบบมีส่วนร่วม (Model ฉบับร่างเป็นองค์ความรู้ให้ชาวบ้านพิจารณาตอนที่ 1)

ขั้นตอนที่ 2 ขั้นการศึกษาศักยภาพชุมชนว่าชาวบ้านมีความพร้อมในการเข้าร่วมกระบวนการวิจัยมากน้อยเพียงใด และสืบค้นข้อมูลว่าใครเป็นผู้มีอิทธิพลทางความคิดแต่ละหมู่บ้าน ใช้วิธีการเข้าไปสัมภาษณ์เชิงลึกและสนทนากลุ่มกับชาวบ้านจำนวน 3 หมู่บ้าน ประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้าน กลุ่มอาชีพ กลุ่มเยาวชน ผู้นำศาสนา เจ้าหน้าที่อนามัยและอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.)

รูปที่ 1 การสนทนากลุ่มเพื่อหาแนวทางการพัฒนา

รูปที่ 2 นักศึกษาผู้ร่วมวิจัยสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนหอกระจายข่าวตามความต้องการของชุมชนแนวทางการบริหารจัดการหอกระจายข่าว

ขั้นตอนที่ 3 ขั้นการพัฒนาารูปแบบ (Model) การบริหารจัดการหอกระจายข่าวชุมชนแบบมีส่วนร่วมที่เหมาะสมกับตำบลพร่อน มีตัวแทนชาวบ้านทั้ง 6 หมู่บ้านมาร่วมเวทีชาวบ้านจำนวน 45 คน กิจกรรมการ

วิจัยประกอบด้วย การระดมความต้องการในด้านการบริหารจัดการ การผลิตรายการ งบประมาณ การกำหนดบทบาทหน้าที่ของกรรมการและนักจัดรายการ การเสนอชื่อคณะกรรมการบริหารและนักจัดรายการ จากหลากหลายกลุ่มรวมหมู่บ้านละ 6 คน การนำเสนอเนื้อหา รูปแบบรายการ ภาษา คัดเลือกวันและเวลาที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตของชาวบ้าน ระยะเวลาในการออกอากาศ และจัดเสวนาชุมชนเพื่อยืนยันสรุปรูปแบบที่ชุมชนต้องการ

ขั้นตอนที่ 4 เป็นการจัดอบรมปฏิบัติการให้ความรู้แก่คณะกรรมการบริหารในด้านบทบาท ความรับผิดชอบหน้าที่การประสานงานภายในและภายนอกชุมชน เกี่ยวกับงบประมาณ ข้อมูลทางวิชาการเพื่อก่ออากาศ สร้างเครือข่ายกับภาคีภายนอก อีกทั้งจัดอบรมผู้จัดรายการในด้านการใช้ภาษาไทย การเลือกประเด็นและวิธีการนำเสนอรายการประเภทสโปดิวทยู การสัมภาษณ์ การจัดรายการพูดคุย การจัดรายการธรรมะ เป็นต้น พร้อมพัฒนาคู่มือการทำงานโดยที่มวิจัยจากพหุภาคี

หลังจากดำเนินการวิจัยเสร็จสิ้นในขั้นตอนที่ 4 มีการทดลองปฏิบัติการจัดรายการหอกระจายข่าวในงานวิจัยระยะที่ 2 โดยหาแหล่งทุนสนับสนุนการวิจัย พร้อมจัดกิจกรรมหนุนเสริมการจัดรายการหอกระจายข่าว ศึกษาการประเมินผล ปรับปรุง เป็นพี่เลี้ยงแก่ชุมชนและถ่ายทอดนวัตกรรมแก่ชุมชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป

ผลที่ได้จากการดำเนินงาน

การดำเนินโครงการวิจัยนี้เกิดผลลัพธ์(output) และคุณประโยชน์ (Outcome) ที่สำคัญ ดังนี้

1. มรรควิธี (Means) ที่เป็นปัจจัยความสำเร็จในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ของตำบลพร่อน อำเภอเมือง จังหวัดยะลาในโครงการวิจัยครั้งนี้พบว่า บุคคลที่มีอิทธิพลทางความคิด (Opinion Leaders) สูง ต่อชาวบ้าน คือ กลุ่มผู้หญิง ในบทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตำบลและกลุ่มอาชีพตามลำดับ เนื่องจากเป็นบุคคลสาธารณะที่ใกล้ชิดและช่วยเหลือชาวบ้านมิติสุขภาพ

2. ได้องค์ความรู้ที่เป็นนวัตกรรม(Model) รูปแบบการบริหารจัดการหอกระจายข่าวชุมชนแบบมีส่วนร่วมภายใต้แนวคิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ที่ส่งเสริมให้หอกระจายข่าวดำเนินการโดยตัวแทนชาวบ้าน จากกลุ่มเยาวชน กลุ่มอาชีพ กลุ่มแม่บ้าน ชมรมผู้สูงอายุ แข็งแรง กลุ่มผู้นำศาสนา กลุ่มผู้นำชุมชน และอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ของตำบลพร่อนทั้ง 6 หมู่บ้าน ดำเนินงานโดยชุมชนมีการแต่งตั้งคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านละ 3 คน รวม 18 คน และนักจัดรายการ 18 คน มีส่วนร่วมตั้งแต่กระบวนการกำหนดนโยบาย หน้าที่ความรับผิดชอบของกรรมการ เป็นผู้ผลิตและจัดรายการโดยชุมชน และเป็นผู้ฟังเพื่อประเมินผลการดำเนินงาน

3. เนื้อหาที่นำเสนอผ่านหอกระจายข่าวที่ชาวบ้านต้องการและความสนใจ พบว่าเป็นความรู้ด้านสาธารณสุข การจัดหางาน ข่าวการศึกษา รายการธรรมะ การถ่ายทอดสดการประชุมสภา อบต. และข่าวประชาสัมพันธ์ภายในและภายนอกชุมชน สำหรับเวลาการนำเสนอที่เหมาะสมกับบริบทและวิถีชีวิตได้แก่ช่วงเวลา 14.00 -15.00 น. เป็นเวลาที่ชาวบ้านเสร็จสิ้นภารกิจประกอบอาชีพทำสวนยาง สวนผลไม้และการปฏิบัติศาสนกิจ ทดลองนำร่องออกอากาศสัปดาห์ละ 2 วัน คือ วันจันทร์และวันศุกร์ จัดรายการ ณ ห้องส่งที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลพร่อน

4. การสร้างโอกาสแก่ชาวบ้านในระดับหมู่บ้านให้เข้าถึงข้อมูลข่าวสารผ่านหอกระจายข่าว สามารถรับรู้ข่าวสารในหลากหลายเนื้อหาที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตและการตัดสินใจในประเด็นสาธารณะที่สำคัญ การรวมพลังโดยใช้ศักยภาพและทุนทางปัญญาของชุมชนในการดำเนินงานหอกระจายข่าวเป็นการส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ถ่ายทอด การปรึกษาหารือ และแลกเปลี่ยน(รูปแบบKM) พัฒนาระบบทัศนคติในติดอาวุธทางปัญญาแก่ชุมชน ปรับตัวให้เท่าทันความเปลี่ยนแปลงของกระแสโลกและสังคมด้วยวิถีพอเพียง

5. ชาวบ้านเกิดการสร้างเครือข่ายทางการสื่อสารภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ในรูปพันธมิตรหรือภาคี ร่วมมือเกื้อกูลทางวิชาการ พัฒนาอาชีพ หรือภารกิจอื่นๆ อีกทั้งสร้างโอกาสให้หน่วยงานของรัฐในพื้นที่ ได้ตระหนักถึงการใช้อย่างมีประสิทธิภาพและการสนับสนุน

การดำเนินงานหอกระจายข่าวเพื่อความโปร่งใสและนำไปสู่ชุมชนสันติสุข

6. ชาวบ้านรู้สึกหวงแหนและเป็นเจ้าของหอกระจายข่าวชุมชน เนื่องจากต้องมีส่วนร่วมตั้งแต่การเป็นผู้บริหาร เป็นผู้จัดรายการและเป็นผู้รับสาร ในเวลาเดียวกัน

7. ชุมชนตำบลพร่อนมีพื้นที่และเวทีในการแสดงออกทางความคิดเห็น การแลกเปลี่ยนข้อมูล ข่าวสารผ่านหอกระจายข่าว ทำให้กลุ่มหรือชมรมต่างๆ ของตำบลพร่อนมีความตื่นตัว กระตือรือร้นนำคุณค่า อัตลักษณ์ของดีในชุมชน สืบสานภูมิปัญญาในรูปแบบรายการประเภทต่างๆ เช่น เชิญปราชญ์ชาวบ้านมาสัมภาษณ์ นำผู้เฒ่าของหมู่บ้านมาเล่าตำนาน ผู้นำศาสนา มาบรรยายธรรม เยาวชนจัดกิจกรรมได้ว่าที่ ถ่ายทอดการประชุมสภา อบต. เพื่อตรวจสอบการดำเนินงานสร้างเวทีประชาธิปไตยแก่ชุมชน

8. การจัดรายการหอกระจายข่าวเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาเยาวชนติดยาเสพติดและว่างงาน โดยดึงเยาวชนมาเป็นที่มงานนักจัดรายการหอกระจายข่าว ทีมวิจัยจะจัดการอบรมนักจัดรายการแก่เยาวชนในหมู่บ้านทั้งหมดแบ่งเป็นรุ่นๆ เพื่อสร้างนักสื่อสารและนักประชาสัมพันธ์ประจำหมู่บ้าน(หางบประมาณสนับสนุน)

9. การพัฒนานักวิจัยใหม่และผู้ช่วยนักวิจัยที่เป็นนักศึกษาสาขาวิชานิเทศศาสตร์ จำนวน 5 คน ชาวบ้านที่เป็นคณะกรรมการและนักจัดรายการ รวม 36 คน เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย 1 คน และ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน 6 คน รองนายก อบต. และ เลขานายก อบต. รวมทั้งสิ้น 48 คน ได้เข้าใจและเห็นคุณค่าการดำเนินพันธกิจของรัฐและภาคประชาชนผ่านกระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

10. มหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาได้ดำเนินพันธกิจการวิจัยภายใต้ปรัชญาเป็นมหาวิทยาลัยเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นอย่างแท้จริงด้วยการวิจัยพัฒนาเชิงพื้นที่ ด้วยการบูรณาการพันธกิจการวิจัยกับพัฒนาองค์ความรู้เพื่อใช้ในการเรียนการสอนในชั้นเรียนแก่นักศึกษานิเทศศาสตร์ส่งเสริมนักศึกษาเป็นนักวิจัยท้องถิ่น

11. เกิดความร่วมมือ พันธมิตรทางวิชาการในการพัฒนาหอกระจายข่าวทั้งจังหวัดยะลา ประมาณ 50 แห่ง ระหว่างทีมนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา สำนักงาน

สาธารณสุขจังหวัดยะลา สำนักงานประชาสัมพันธ์
จังหวัดยะลา องค์การบริหารส่วนตำบลพร่อน และ
องค์การบริหารส่วนจังหวัดยะลา(กำลังอยู่ระหว่างการ
ประสานงาน)

การนำผลงานไปใช้ประโยชน์

1. นวัตกรรม หรือรูปแบบ(Model) การบริหารจัดการ
หอกระจายข่าวแบบมีส่วนร่วม จะถูกขยายผลและ
ถ่ายทอดนวัตกรรมแก่องค์การบริหารส่วนตำบล หรือ
เทศบาลตำบลในจังหวัดยะลา ปัตตานีและนราธิวาส
เกือบ 300 แห่ง โดยมีหอกระจายข่าวตำบลพร่อน เป็น
ต้นแบบนำร่องให้องค์กรอื่นๆ มาศึกษาดูงาน และเกิด
กระบวนการทัศน์ในการพัฒนาหอกระจายข่าวด้วย
กระบวนการวิจัยแบบมีส่วนร่วม

2. หน่วยงานรัฐในพื้นที่ เช่น องค์การบริหารส่วน
ตำบล เทศบาลตำบล หน่วยงานความมั่นคงและ
หน่วยงานอื่นๆ ที่มองข้ามสื่อชุมชนขนาดเล็กได้ตระหนัก
ถึงคุณค่าและพยานภาพของหอกระจายข่าวในการเป็น
ช่องทางสื่อสารประชาสัมพันธ์ที่รัฐสามารถเข้าถึง
ชาวบ้านระดับครัวเรือนในเชิงสังคมจิตวิทยา นำไป
ปรับยุทธศาสตร์ กลยุทธ์ แผนงานและโครงการเพื่อการ
ประชาสัมพันธ์และโครงการพัฒนาการอยู่ดีมีสุขของ
ประชาชนในสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ต่อไป

3. สถาบันการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดชายแดน
ภาคใต้ที่เปิดสอนด้านนิเทศศาสตร์ พัฒนาชุมชน
รัฐศาสตร์ รัฐประศาสนศาสตร์ และ สังคมวิทยา ได้
จัดทำแผนส่งเสริมการพัฒนาวิทยุงานวิจัยเพื่อการ
พัฒนาพื้นที่ โดยการบูรณาการศาสตร์และให้
ความสำคัญของการบูรณาการงานวิจัยกับการเรียนการ
สอนในชั้นเรียน

รูปที่ 3 ชาวบ้านมีส่วนร่วมถึงเสนอแนะในการบริหารจัดการ
หอกระจายข่าว

รูปที่ 4 ตัวแทนชาวบ้านมีส่วนร่วมจัดรายการหอกระจายข่าว
ชุมชน

วิจารณ์

จากผลการศึกษาในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้เกิด
ข้อค้นพบและบทเรียนที่สำคัญในการมิติการสื่อสารเพื่อ
การพัฒนาชุมชน ดังนี้

1. ความยั่งยืนที่จะเกิดขึ้นในการบริหารจัดการ
หอกระจายข่าวชุมชนแบบมีส่วนร่วมของตำบลพร่อน
ปัจจัยแรก ต้องอาศัยผู้นำทางความคิดเห็น (Opinion
Leaders) ได้แก่ กลุ่มอาสาสมัครสาธารณสุขประจำ
หมู่บ้าน (อสม.) และเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยตำบล เป็น
ปัจจัยทางบุคคลที่จะดึงมวลชนให้เชื่อฟัง คล้อยตาม
เนื่องจากเป็นกลุ่มบุคคลที่ชาวบ้านถือว่าเป็นผู้ให้
ในขณะที่ทีมงานขององค์การบริหารส่วนตำบลพร่อน
ชาวบ้านยังมองว่าทำเพื่อผลประโยชน์ในการเลือกตั้ง
ดังนั้นการวิเคราะห์บุคคลที่จะเป็นวิทยวิธี
(Methodology) ในการศึกษาและก่อนดำเนินงานวิจัย
เป็นมิติใหม่ที่นักวิจัยและนักพัฒนาต้องให้ความสำคัญ
ปัจจัยที่สอง ทีมวิจัยของมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา
ยังคงต้องเป็นที่ปรึกษาและพี่เลี้ยงในระยะยาว
เพื่อสร้างความเชื่อมั่นทางวิชาการแก่ชุมชน ปัจจัย
ที่สาม การสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินการและ
การพัฒนาชาวบ้านในด้านหอกระจายข่าวชุมชนอย่าง
ต่อเนื่อง ถือเป็นวาระแห่งท้องถื่นของ อบต. และปัจจัย
สุดท้าย คือ อบต.ต้องมีการบริหารจัดการมติดิน งาน
และเงินในภารกิจหอกระจายข่าวและให้ความสำคัญกับ
ภารกิจการสื่อสารประชาสัมพันธ์แบบมีส่วนร่วมเพื่อ
ขับเคลื่อนการพัฒนาตำบลในภาพรวม

2. กระบวนการกำหนดเนื้อหาในการนำเสนอทางหอ
กระจายข่าว สนองตอบความต้องการและความสนใจ

ของชาวบ้านหลายกลุ่ม ถือได้ว่าชุมชนร่วมเป็นผู้กำหนดวาระประเด็นข่าวสาร (Agende Setting) ในการรับฟังสื่อชุมชน สะท้อนให้เห็นถึงกระบวนการทัศนใหม่ของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่ลดความเป็นสากล (Universalistic) แต่เพิ่มสัดส่วนความเป็นท้องถิ่น (Localistic) สูงเพื่อแสดงอัตลักษณ์แห่งชุมชนในการพัฒนาซึ่งตรงกันข้ามกับแนวคิดสื่อมวลชนกระแสหลักที่มีการกำหนดวาระเนื้อหาข่าวสารโดยบรรณาธิการหรือหัวหน้าข่าว

3. การเข้าใจถึงบริบทชุมชนและบริบททางการสื่อสารของชุมชน โครงสร้างความสัมพันธ์ทางอำนาจในชุมชนพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ส่วนใหญ่จะเป็นรูปแบบเครือญาติที่มีการอุปถัมภ์ เชื่อถือ ไว้วางใจ และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ถือเป็นจุดแข็งของหมู่บ้านและตำบล ดังนั้นนักวิจัยหรือนักพัฒนาควรวิเคราะห์ชุมชนในระดับครัวเรือนหรือกลุ่มเพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานในการสร้างทางเลือกในการจัดกิจกรรมวิจัย

4. สาขาวิชานิเทศศาสตร์เป็นศาสตร์ที่เป็นเครื่องมือเชิงกลยุทธ์ที่จะทำให้การดำเนินพันธกิจขององค์กรต่าง ๆ บรรลุเป้าหมายได้ โดยเฉพาะการบูรณาการกับศาสตร์อื่นๆ ทำให้ได้เกื้อกูลกลวิธีการพัฒนาชุมชนให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น โดยเฉพาะภาวะวิกฤติในพื้นที่ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้ ณ วันนี้ การสื่อสารการประชาสัมพันธ์เป็นมรรควิธีสำคัญในการเข้าใจเข้าถึง หัวใจ วิถี ความต้องการของประชาชนในพื้นที่ การพัฒนาวิกฤติเป็นโอกาสในการสร้างงานวิจัยเพื่อพัฒนาพื้นที่จึงเป็นภารกิจสำคัญของชาวราชภัฏทุกแห่งที่ต้องสร้างจุดเปลี่ยนทางความคิดในการบูรณาการการวิจัยกับการเรียนการสอนในชั้นเรียน สร้างหมู่บ้านและตำบลเป็นสนามปฏิบัติการ (Lab) ทางวิชาการแก่นักศึกษา ทำให้นักศึกษาได้นำองค์ความรู้ไปทดสอบไปประยุกต์ ดัดแปลงให้เหมาะกับบริบทชุมชน ถือเป็น การเตรียมพร้อมในการฝึกฝนทักษะทางวิชาการวิชาชีพและทักษะชีวิตแก่นักศึกษาอีกด้วย อีกทั้งยังความได้เปรียบที่นักศึกษาเป็นคนในพื้นที่ชาวบ้านจะให้ความเอ็นดูและให้ความร่วมมือยิ่งขึ้น

5. การที่ทีมนักวิจัยได้เข้าไปดำเนินการวิจัยในตำบลพร่อน เสมือนเป็นการสร้างจุดเปลี่ยนทางการพัฒนาชุมชน โดยใช้ความรู้และหลักวิชาการผนวก

การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นฐานของการพัฒนาเสมือนทำหน้าที่เป็นเสาหลักของหมู่บ้าน ตำบล ในภารกิจวิเคราะห์ประเด็นปัญหาและแนวทางการแก้ไข ด้วยกระบวนการวิจัย เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่ หรือระเบียบวิธีวิจัยใหม่ ที่เหมาะสมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชนในมิติต่างๆ นำไปสู่การขยายผลและถ่ายทอดนวัตกรรมแก่ชุมชนอื่นๆ

6. การวิจัยเพื่อการพัฒนาพื้นที่ของทีมนักวิจัยมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลาครั้งนี้ ได้สร้างการยอมรับเกิดภาพลักษณ์ที่ดีต่ออาจารย์ นักศึกษาและสถาบันโดยรวม เป็นแนวทางหนึ่งในการแก้ปัญหาความไม่สงบในพื้นที่ โดยเข้าไปในบทบาทของสถาบันการศึกษาชาวบ้านจะไว้วางใจมากกว่าเจ้าหน้าที่รัฐหน่วยอื่น การพัฒนาจะขับเคลื่อนได้ดีกว่า เนื่องจากทีมนักวิจัยเป็นคนในพื้นที่และร่วมชาติพันธุ์ ชาวบ้านจะไว้วางใจสูงแต่ปัจจัยด้านบุคลิกภาพเชิงสังคมจิตวิทยาก็ไม่ควรมองข้ามในการปฏิสัมพันธ์กับชุมชน

7. ผลพวงของการวิจัยครั้งนี้ ทำให้ค้นพบประเด็นทางการวิจัยในระดับหมู่บ้านและตำบลมากมาย เช่น การศึกษารูปแบบการสื่อสารสภากาแฟของชุมชน รูปแบบการสื่อสารที่เหมาะสมสำหรับหมู่บ้านและตำบล หรือ การศึกษาแนวทางการสร้างความยั่งยืนในการดำรงอยู่ของสื่อชุมชนประเภทต่างๆ

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ฝ่ายอุตสาหกรรม ภายใต้โครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการศาสตร์เพื่อเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี (ABC-PUS) ประจำปี 2551 และมหาวิทยาลัยราชภัฏยะลา และขอขอบคุณ รศ.ดร.สุธีระ ประเสริฐสรรพ และ รศ.กอบบุญ หล่อทองคำ ที่ได้ให้คำแนะนำด้านเนื้อหาและกระบวนการวิจัย ตลอดจนหน่วยงานภาครัฐและประชาชนในตำบลพร่อน อำเภอเมือง จังหวัดยะลาที่เป็นภาคีผู้ร่วมวิจัยในการขับเคลื่อนจนเสร็จสิ้นโครงการ

เอกสารอ้างอิง
กาญจนา แก้วเทพ. สื่อเพื่อชุมชน การประมวลองค์ความรู้. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ. 2543.

กาญจนา แก้วเทพ. ก้าวต่อไปของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ. 2548.

โกวิท วัฒนกุล. พวงงามและคณะ. รายงานวิจัยการประเมินองค์การปกครองส่วนท้องถิ่นที่มีความเป็นเลิศด้านความโปร่งใสและการมีส่วนร่วมของประชาชน. สถาบันพระปกเกล้า. กรุงเทพฯ. 2550.

กมลรัฐ อินทรทัศน์. รูปแบบการสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของประชาชนและ องค์กรต่าง ๆ ในพื้นที่ : กรณีศึกษาสถานีวิทยุวนเกษตรตราด. สถาบันวิจัยและพัฒนาแห่งมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพฯ. 2542.

ดวงพร คำคุณวัฒน์และคณะ. การพัฒนาหอกระจายข่าวเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน. วารสารนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 20(1) : 2545. หน้า 56-68.

นิธิ เอียวศรีวงศ์. ความรู้เที่ยงคืน ชุดที่ 4 มลาญศึกษาความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับประชาชนมุสลิมในภาคใต้. อัมรินทร์พรินติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด. กรุงเทพฯ. 2550.

ปิยะนุช คล้ายเงิน. การพัฒนาระบบข้อมูลในชุมชนโดยผ่านกระบวนการวิจัยเพื่อนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืน. เอกสารประกอบการประชุมวิชาการรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์แห่งชาติครั้งที่ 6. สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. กรุงเทพฯ. 2548. หน้า 49-58.

ปาริชาติ สถาปิตานนท์และคณะ. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน : จากแนวคิดสู่ปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย. กรุงเทพฯ. 2549.

การศึกษาแนวทางในการรณรงค์ ลด ละ เลิกการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ของเยาวชน
บ้านปางชัย ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง

Strategy in decrease and quit alcoholic drinking promotion for youth in Pongchai village, Mae Moh
Subdistrict, Mae Moh District, Lampang Province

สุทธพงษ์ พรหมปัน¹⁾ อรรณพ คุ่มมี²⁾ ดารุณี นิพัทธ์สานต์¹⁾ พรสวรรค์ มณีทอง²⁾

¹⁾ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

²⁾ สาขาวิชาดนตรี คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง *

* อาจารย์ที่ปรึกษา โทร 087-3003494 Email : Cute@lpru.ac.th

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาพฤติกรรมการบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ของกลุ่มเยาวชนบ้านปางชัย ตำบลแม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง โดยสำรวจข้อมูลเบื้องต้นจากแบบสอบถามเกี่ยวกับค่านิยม และโอกาสในดื่มขมรวมทั้งปัญหาที่สืบเนื่องมาจากพฤติกรรมการดื่มขมจากกลุ่มเยาวชนบ้านปางชัย และสร้างแนวทางในการรณรงค์ลด ละ เลิก การดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ โดยใช้รูปแบบการจัดกิจกรรมแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ด้วยการสัมภาษณ์ สันทนาการกลุ่ม และจัดเวทีคืนข้อมูลให้แก่ชุมชน จากการศึกษาพบว่า กลุ่มเยาวชนและชาวบ้าน มีแนวทางในการลด ละ เลิก การดื่มเครื่องดื่มขม ด้วยการส่งเสริมให้กลุ่มเยาวชนได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ คือ การเล่นกีฬา และนันทนาการเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ในหมู่บ้าน จัดตั้งกลุ่มเยาวชนเพื่อประกอบอาชีพเสริม เช่น การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น นอกจากนี้ยังพบว่า ในชุมชนมีองค์ความรู้ และผู้สูงอายุที่เชี่ยวชาญด้านงานฝีมือ เช่น การตัดตุ๊ก การทำบายศรี แต่ขาดการบริหารจัดการ และถ่ายทอดอย่างเป็นระบบ รวมทั้งเยาวชนต้องการฟื้นฟู สืบทอดการตีกลองยาว เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมต่างๆ ในชุมชน ในอีกประเด็นหนึ่งผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นแบบอย่างในการดื่มเครื่องดื่มขม อีกทั้งผู้ใหญ่กับกลุ่มเยาวชนมีอคติต่อกัน จึงทำให้การว่ากล่าวตักเตือนไม่เกิดผล

คำสำคัญ เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ค่านิยมการดื่ม การมีส่วนร่วม

Abstract

The purpose of this research is to study the alcoholic drinking consume behavior in Ban Pong Chai villagers, Mae Moh sub district, Mae Moh district, Lampang province. The primary research is made by using questionnaires about values and people's drinking opportunity including the problems related to the alcoholic drinking behavior in Ban Pong Chai youths. Then the guideline in decreasing and quitting alcoholic drinking campaign is set up by using community participation activity; interviewing, focus grouping and providing information back to the community. The finding is youths and other villagers get the guideline to decrease and quit alcoholic drinking by encouraging youths to spend their leisure times effectively, such as, playing sports and joining some recreation activities for their co-operation, establishing youth groups for supporting their career; raising some farm animals. There are also some knowledge and some elderly people who are professional in handcrafting; the Tung cutting, the Bai Sri making. The main problem is they are in lack of the good management and transferring their knowledge to other people in the village. The youths also want to

restore and transfer the ancient Big Drump beating technique in order to promote it to be one part of activities held in the community. In other hands, elderly people in the community are the youth's model in alcoholic drinking. There are some bias occur between youths and elderly people, and then they do not listen to the elderly suggestions.

บทนำ

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน การดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ได้เข้ามามีบทบาทและอิทธิพลต่อสังคมไทยทุกชนชั้น ถือได้ว่าเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวัน คนไทย ซึ่งคนไทยนิยมใช้เป็นสื่อทางสังคมทั้งในเวลาปกติ งานเลี้ยงสังสรรค์หรือในงานประเพณีต่างๆ จะพบว่ามีการเลี้ยงและดื่มกันอยู่เสมอ จึงทำให้เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์แพร่หลายในสังคมทั่วไปของคนไทย เพราะหาซื้อได้ง่ายและมีวางจำหน่ายทั่วไป รวมทั้งเกิดจากนโยบายการเปิดเสรีการค้าของรัฐบาลในปี พ.ศ. 2543 ส่งผลให้ตลาดเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์มีการแข่งขันทางด้านการค้าและการโฆษณาอย่างรุนแรง จึงให้ทำให้อุดจำหน่ายเพิ่มสูงขึ้น

สืบเนื่องจากผลเสียของการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ จึงทำให้ในปัจจุบันนี้มีหลายองค์กรออกมารณรงค์ให้คนไทย ลด ละ เลิก การดื่มเครื่องดื่มประเภทที่มีแอลกอฮอล์ รวมไปถึงรัฐบาลได้ออกกฎหมายห้ามจำหน่ายสุราแก่เด็กและเยาวชนอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี แต่ผลดังกล่าวไม่ได้ทำให้จำนวนนักดื่มลดลงในทางตรงกันข้ามกลับมีจำนวนผู้ดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เพิ่มมากขึ้นทั้งเพศหญิงและเพศชาย โดยเฉพาะนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายและนักศึกษาระดับอุดมศึกษามีการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เพิ่มขึ้น สอดคล้องกับผลสำรวจของเครือข่ายองค์กรงดเหล้า พบว่าในปี 2546 คนไทยมีอัตราการบริโภคสุราเพิ่มสูงขึ้นเกือบ 3 เท่าตัวจากปี 2532 จากข้อมูลดังกล่าวข้างต้นยังพบว่ามีกลุ่มนักดื่มหน้าใหม่คือกลุ่มผู้หญิงอายุระหว่าง 15-19 ปี ถึงร้อยละ 14.1 มีอัตราการดื่มเป็นประจำ 1-2 ครั้งต่อสัปดาห์ และพบว่าผู้หญิงมีแนวโน้มดื่มเพิ่มมากขึ้นเป็น 3 ถึง 4 ครั้งต่อสัปดาห์ และยังพบว่าอายุเฉลี่ยของผู้ที่ดื่มสุราครั้งแรกมีแนวโน้มลดลงโดยมีอายุเฉลี่ย 15-19 ปี คิดเป็นร้อยละ 46.9 และจากข้อมูลของโครงการติดตามสภาวะการณ์เด็กและ

เยาวชนภาคเหนือตอนบนปี 2550 สำรวจพบพฤติกรรมเด็กและเยาวชนโดยเปรียบเทียบข้อมูลการสำรวจเมื่อปี 2549 ปรากฏว่ามีความแตกต่างของพฤติกรรมทั้งเพิ่มขึ้นและลดลง สามารถเปรียบเทียบตามสภาวะการณ์ได้ดังนี้ คือพบว่าเด็กนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายและนักศึกษาระดับอุดมศึกษามีการดื่มเหล้าเพิ่มขึ้น โดยเด็กนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายดื่มเหล้าเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 34.31 เป็นร้อยละ 35.70 และนักศึกษาระดับอุดมศึกษาดื่มเหล้าเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 62.46 เป็นร้อยละ 66.50

ผู้วิจัยได้สำรวจบริบทหมู่บ้านปงชัย พบว่ามีร้านขายของชำในหมู่บ้านจำนวน 9 ร้านแต่มีร้านที่จำหน่ายสุราถึง 7 ร้านด้วยกัน ที่เอื้อต่อการซื้อและดื่มของชาวบ้านและกลุ่มเยาวชน โดยการดื่มแต่ละครั้งสามารถซื้อเงินเชื่อจากร้านค้าในหมู่บ้าน และจากการที่ภาครัฐมีนโยบายกำหนดเวลาจำหน่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ให้เป็นเวลา แต่ในทางตรงกันข้ามพบว่าร้านค้าในหมู่บ้านเปิดขายตลอดเวลา จึงเป็นแรงจูงใจอีกรูปแบบหนึ่งที่เอื้อต่อการดื่มเครื่องดื่มของเยาวชน รวมทั้งในขณะเดียวกันผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นแบบอย่างในการดื่มซึ่งเป็นภาพที่เยาวชนพบเห็นเป็นประจำ ทั้งมานั่งดื่มที่ร้านค้าเป็นประจำหลังเลิกงาน หรือแม้แต่การดื่มในโอกาสต่างๆ เช่น สงกรานต์ ขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน ฯลฯ จึงเป็นแรงจูงใจทางสังคมของเยาวชนที่เชื่อว่าการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ มีส่วนทำให้สนุกสนานและเข้าสังคมได้

ด้วยเหตุและปัจจัยดังกล่าว จึงสอดคล้องกับปัญหาที่กำลังแพร่กระจายอยู่ในสังคมไทยทุกชนชั้นตั้งแต่ระดับรากหญ้าขึ้นไป ที่พบว่าเยาวชนมีพฤติกรรมการดื่มขลิบแบบมาจากผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นการสร้างค่านิยมที่ผิดและส่งผลกระทบต่อปัญหาด้านอื่นๆ ตามมา ทั้งปัญหาด้านสุขภาพ ขาดสติควบคุมตนเองนำไปสู่การทะเลาะวิวาท เกิดอุบัติเหตุ ขาดสมรรถภาพในการทำงาน เป็นต้น อีกทั้งยังก่อให้เกิดปัญหาด้านเศรษฐกิจของ

ครอบครัว สังคมและประเทศชาติ ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาแนวทางในการรณรงค์ ลด ละ เลิก การดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ของเยาวชนบ้านปางชัย ตำบล แม่เมาะ อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง (กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งน้ำ) โดยใช้กิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

1. สืบหาข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับพฤติกรรมกรรมการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์โดยใช้แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นจากกลุ่มเยาวชน

2. สัมภาษณ์ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับสาเหตุและแรงจูงใจในการดื่ม และผลกระทบจากการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ในมิติต่างๆ จากตัวแทนกลุ่มเยาวชน

3. สัมภาษณ์ข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมและสาเหตุการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ของกลุ่มเยาวชนจากตัวแทนผู้ปกครอง ครู ผู้นำชุมชน

4. จัดเวทีคืนข้อมูลที่ได้จากการสำรวจและสัมภาษณ์ เพื่อหาแนวทางในการสร้างพฤติกรรมลด ละ เลิก การดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ร่วมกัน

5. สร้างแนวทางในการลด ละ เลิกการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ของกลุ่มเยาวชน

6. นำเสนอแนวทางในการลด ละ เลิกการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ของกลุ่มเยาวชน ให้แก่ชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ

รูปที่ 1 การสำรวจข้อมูลเบื้องต้นจากกลุ่มเยาวชน

ผลการวิจัย

ผลการศึกษาพฤติกรรมกรรมการบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ของเยาวชนบ้านปางชัย ตำบล แม่เมาะ อำเภอ แม่เมาะ จังหวัด ลำปาง พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามเป็นเพศชายร้อยละ 43.6 เพศหญิงร้อยละ 55.3 ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 15-17 ปี ร้อยละ 42.5 และ

กำลังเรียนหนังสือในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย หรือ ปวช. ร้อยละ 61.7 โดยมีรายละเอียดในแต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

1. พฤติกรรมการบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์

พฤติกรรมการบริโภคเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์พบว่า เยาวชนทั้งเพศหญิงและชายเริ่มดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ครั้งแรกอายุระหว่าง 15-17 ปี สำหรับเพศหญิงให้เหตุผลในการดื่มครั้งแรกเนื่องจากอยากรู้ อยากรทดลอง ถึงร้อยละ 51.6 ส่วนเพศชายลองดื่มครั้งแรกเนื่องจากเพื่อนชักชวนมากถึงร้อยละ 62.9 รองลงมาคืออยากรู้ อยากรทดลองร้อยละ 37 แต่ในปัจจุบันเยาวชนทั้งชาย หญิง นิยมดื่มเพื่อกินเลี้ยงสังสรรค์กับเพื่อนฝูง คิดเป็นร้อยละ 56.41 และ 43.75 สำหรับเครื่องดื่มที่นิยมดื่มคือ เบียร์ สุรา คิดเป็นร้อยละ 73.9 และ 44.9 การดื่มแต่ละครั้งจะนิยมดื่มกับเพื่อนมากกว่าดื่มตามลำพัง เฉลี่ยประมาณเดือนละ 2 ครั้ง ในการดื่มแต่ละครั้งจะเฉลี่ยเงินกับเพื่อนๆ ซึ่งมีค่าใช้จ่ายในการดื่ม ครั้งละประมาณ 300 บาท

จากข้อมูลพฤติกรรมการดื่มเครื่องดื่ม ของกลุ่มเยาวชนเพศชาย เริ่มดื่มครั้งแรกเนื่องจากเพื่อนชักชวน พฤติกรรมดังกล่าวเป็นพฤติกรรมด้านการคบเพื่อนและการเข้ากลุ่มเพื่อน ทั้งนี้เพื่อนจึงมีบทบาทสำคัญต่อวัยรุ่น เพราะเป็นผู้มีอิทธิพลในการยอมรับการเข้าสู่กลุ่ม และเป็นพวกพ้องเดียวกัน จึงส่งผลให้เยาวชนต้องปรับตนเองให้มีพฤติกรรมคล้ายตามเพื่อน เพื่อให้เกิดการยอมรับจากกลุ่มเพื่อน ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีจิตวิเคราะห์ของฟรอยด์ ที่อธิบายถึงพัฒนาการของวัยรุ่นในด้านระดับการทำงานของจิตใจมี 3 ชั้น คือ ความต้องการตามสัญชาตญาณ ระดับการทำงานของจิต และการพัฒนาการของบุคลิกภาพ ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีอิทธิพลต่อการพัฒนาคุณลักษณะและสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งพฤติกรรมการเลียนแบบจากบุคคลใกล้ชิด นอกจากนี้กลุ่มเยาวชนอายุตั้งแต่ 12-25 ปี ยังมีพฤติกรรมที่ต้องการเสาะแสวงหาความเป็นตัวตน การยอมรับจากสังคม ครอบครัวและบุคคลใกล้ชิด โดยเฉพาะกลุ่มเพื่อน และในประเด็นที่เยาวชนดื่มเพราะอยากรู้ อยากรทดลอง

ต้องการเลียนแบบผู้ใหญ่ เนื่องจากพวกเขาเห็นว่าบรรยากาศในการตีหมอนของผู้ใหญ่มีความสนุกสนาน ครื้นเครง นอกจากนี้พวกเขายังต้องการทราบว่าตีหมอนแล้วจะเป็นอย่างไร เพราะว่าพบเห็นพฤติกรรมการตีหมอน มีอยู่ทั่วไปในสังคม จะเห็นได้ว่าเครื่องตีหมอนที่มีแอลกอฮอล์ได้เป็นส่วนหนึ่งในชีวิตประจำวันของคนไทย โดยมีความเชื่อว่าแอลกอฮอล์เป็นสื่อในการเข้าสังคม ทั้งในเวลาปกติ งานเลี้ยงสังสรรค์หรือในงานประเพณีต่างๆ จะพบว่ามีการเลี้ยงและตีหมอนอยู่เสมอ จากปรากฏการณ์ข้างต้นจึงสรุปได้ว่า เมื่อผู้ใหญ่เป็นแบบอย่างการตีหมอนให้กับเยาวชน ทำให้พวกเขาเกิดความเคยชิน และไม่รู้สึกรู้สึกว่าการตีหมอนทำให้เกิดโทษ ซึ่งสอดคล้องกับความคิดเห็นของตัวแทนเยาวชน และผู้ใหญ่ในหมู่บ้านปงชัย ดังนี้

เอกภพ (นามสมมุติ) กล่าวว่า “การตีหมอนครั้งแรกรู้สึกว่ายากและแสบคอ แต่ด้วยเพราะความอยากเตะ รวมทั้งอยากทำตนให้เหมือนกับผู้ใหญ่ที่สามารถตีหมอนและสูบบุหรี่ได้” (สัมภาษณ์ 20 ก.ย. 51) และความคิดเห็นของนายบุญมา (นามสมมุติ) ชาวบ้านหมู่บ้านปงชัย กล่าวว่า “การจัดงานต่างๆ ทั้งงานเทศกาลรื่นเริง งานศพ จำเป็นต้องเลี้ยงเหล้า หากไม่มีเหล้าหรือของมีเงินมา ก็จะไม่มีคนมาช่วยงาน” (สัมภาษณ์ 26 ก.ย. 51)

นอกจากนี้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มเยาวชนได้ให้ความคิดเห็น เกี่ยวกับพฤติกรรมการตีหมอนที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมทางสังคม สรุปได้ว่า พวกเขาจะตีหมอนเฉลี่ย 2-3 ครั้งต่อสัปดาห์ โดยการตีหมอนแต่ละครั้งเพื่อนจะเป็นผู้ชักชวน ไม่นิยมตีหมอนคนเดียวเนื่องจากเหงาและไม่สนุก นิยมตีหมอนเย็นหลังเลิกงานหรือหลังเล่นกีฬา การตีหมอนแต่ละครั้งจะเฉลี่ยกันจ่ายกับเพื่อน โดยมีค่าใช้จ่ายประมาณครั้งละ 150 บาท ต่อคนและหากมีงานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน โดยเฉพาะงานเลี้ยงสังสรรค์ เช่น งานวันคล้ายวันเกิด จะตีหมอนเป็นพิเศษ เพื่อให้เกียรติเจ้าภาพ การตีหมอนทำให้สนุกสนาน คลายเครียด บางคนก็ให้ความคิดเห็นว่าการตีหมอนที่มีแอลกอฮอล์ไม่ได้ทำให้สุขภาพทรุดโทรมเพราะออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ และคิดว่าการตีหมอนไม่ได้สร้างความเดือดร้อนให้แก่ชุมชน

2. แนวทางในการปรับพฤติกรรมเพื่อลด ละ เลิก การตีหมอนที่มีแอลกอฮอล์

ผลที่ได้จากการศึกษาข้อมูล แนวทางในการปรับพฤติกรรมเพื่อลด ละ เลิก การตีหมอนที่มีแอลกอฮอล์ จากความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชน พบว่าความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนเกี่ยวกับผลเสียของการตีหมอนมีผลกระทบต่อยาได้ ต่อสุขภาพ และยังส่งผลกระทบต่อครอบครัว รวมทั้งการตีหมอนที่มีแอลกอฮอล์ไม่ว่ามากหรือน้อยมักจะมีผลกระทบต่อการทำงาน หรือ การเรียน คิดเป็นค่าเฉลี่ย 35.1 และ คิดเป็นค่าเฉลี่ย 34 มีเยาวชนบางคนเคยปฏิเสธการตีหมอนที่มีแอลกอฮอล์จากการชักชวนของเพื่อน หรือ ครอบครัว เพราะตระหนักถึง ถึงรายได้คิดเป็นค่าเฉลี่ย 36.2 ตระหนักถึงสุขภาพของตนเอง ซึ่งในอนาคตอาจมีสุขภาพทรุดโทรมจากการตีหมอนที่มีแอลกอฮอล์ หากยังตีหมอนประจำ คิดเป็นค่าเฉลี่ย 45.7 รวมทั้งทุกครั้งที่ตีหมอนที่มีแอลกอฮอล์ ถูกตำหนิจากบุคคลในครอบครัว คิดเป็นค่าเฉลี่ย 29.8

ดังนั้นพวกเขา จึงมีความคิดที่จะลดปริมาณการตีหมอนที่มีแอลกอฮอล์ลง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 37.2 และมีความคิดเห็นจะเลิกการตีหมอนที่มีแอลกอฮอล์ คิดเป็นค่าเฉลี่ย 43.6 ซึ่งคนที่จะช่วยให้ท่านลด ละ เลิก การตีหมอนที่มีแอลกอฮอล์ได้ คือ ครอบครัว (พ่อ แม่ ญาติ พี่ น้อง) คิดเป็นค่าเฉลี่ย 46.8 และเพื่อนหรือแฟน คิดเป็นค่าเฉลี่ย 30.9 โดยการลด การตีหมอนที่มีแอลกอฮอล์ จะทำเพื่อคนในครอบครัวหรือคนรัก คิดเป็นค่าเฉลี่ย 40.9 และคิดว่า การลด ละ เลิก การตีหมอนที่มีแอลกอฮอล์ ขึ้นอยู่กับตนเองไม่เกี่ยวกับคนอื่น คิดเป็นค่าเฉลี่ย 41.5 รวมทั้งในงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน หรือเทศกาลต่างๆ ไม่จำเป็นต้องมีเครื่องตีหมอนที่มีแอลกอฮอล์คิดเป็นค่าเฉลี่ย 29.8 และมีการรณรงค์งดตีหมอนที่มีแอลกอฮอล์ในช่วงเข้าพรรษา คิดเป็นค่าเฉลี่ย 46.8

นอกจากนี้เยาวชนบางคนคิดว่า การลด ละ เลิก การตีหมอนที่มีแอลกอฮอล์ จะทำให้เข้าสังคมไม่ได้ คิดเป็นค่าเฉลี่ย 28.7 และ คิดว่าการตีหมอนที่มีแอลกอฮอล์ในบ้านของตนเองเป็นเรื่องส่วนตัว ไม่ได้สร้างความเดือดร้อนให้กับเพื่อนบ้าน หรือคนในชุมชน คิดเป็นค่าเฉลี่ย 29.8 ชุมชนควรมีแนวทางในการ

ควบคุมร้านค้าในชุมชน เรื่องการจำหน่ายเครื่องดื่มฯ ให้กับเด็กและเยาวชนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี คิดเป็นค่าเฉลี่ย 45.7

แนวทางในการลด ละเลิก ทางชุมชนควรแนวทางการควบคุมพฤติกรรมของบุคคลที่ดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ในยามวิกาล เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความเดือดร้อนกับคนในชุมชน คิดเป็นค่าเฉลี่ย 41.5 โดยจัดตั้งคณะกรรมการเพื่อดูแลพฤติกรรมในการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ของกลุ่มเยาวชนในชุมชน เพื่อป้องกันอันตรายที่อาจเกิดขึ้นตามมา คิดเป็นค่าเฉลี่ย 39.4 ในชุมชนควรจัดกิจกรรม ต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ให้กับเยาวชนในชุมชนในเวลาว่าง โดยให้กลุ่มเยาวชนช่วยกันคิดเอง คิดเป็นค่าเฉลี่ย 45.7

3. ข้อมูลจากการสัมภาษณ์กลุ่มเยาวชน

รูปที่ 2 การสนทนากลุ่มตัวแทนเยาวชน

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกตัวแทนเยาวชนจำนวน 30 คนโดย สามารถสรุปได้ดังนี้

3.1 ประเด็นเกี่ยวกับพฤติกรรมการดื่มของกลุ่มเยาวชนฯ มีความคิดเห็นดังนี้

กลุ่มที่ 1 เห็นว่า เยาวชนส่วนมากจะดื่มโดยเฉลี่ย 2-3 ครั้งต่อสัปดาห์ ให้เหตุผลว่าการดื่มแต่ละครั้ง เพื่อนจะเป็นผู้ชักชวน ไม่นิยมดื่มคนเดียวเนื่องจากเหงาและไม่สนุก ซึ่งนิยมดื่มตอนเย็นหลังเลิกงานหรือหลังเล่นกีฬา การดื่มแต่ละครั้งจะเฉลี่ยกันจ่ายกับเพื่อน โดยมีค่าใช้จ่ายประมาณครั้งละ 150 บาท ต่อคนและหากมีงานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน โดยเฉพาะงานเลี้ยงสังสรรค์ เช่น งานวันคล้ายวันเกิด วันรับเงินเดือน เป็นต้น จะดื่มมากเป็นพิเศษเพื่อให้เกียรติเจ้าภาพ

กลุ่มที่ 2 ส่วนมากเยาวชนจะดื่มโดยเฉลี่ย 3-4 ครั้งต่อเดือน ได้ให้ข้อมูลว่า การดื่มในแต่ละครั้ง จะดื่มกับเพื่อน ไม่จำเป็นต้องมีคนชักชวน บางอารมณ์ บางโอกาส ก็สามารถนั่งดื่มเองได้ แต่ดื่มกับเพื่อน ๆ จะสนุกสนานและคลายเครียดมากกว่าดื่มคนเดียว ส่วนมากจะเป็นตอนเย็นหลังเล่นกีฬาเสร็จ การดื่มแต่ละครั้งจะเฉลี่ยเงินกันจ่ายกับเพื่อน ๆ ประมาณเดือนละพันกว่าบาท แต่ปัจจุบันนี้ได้ลดปริมาณการดื่ม จึงทำให้ค่าใช้จ่ายลดลงเหลือเดือนละ 500 กว่าบาท

กลุ่มที่ 3 เยาวชนส่วนมากจะดื่มเฉลี่ยประมาณเดือนละ 1 ครั้ง ให้เหตุผลว่าการดื่มในแต่ละครั้งจะดื่มกับเพื่อน โดยจะดื่มในโอกาสพิเศษ เช่น วันเกิดเพื่อน กีฬา หรือฉลองสอบเสร็จ แต่แต่ละครั้งจะเฉลี่ยกันจ่ายกับเพื่อน มีค่าใช้จ่ายประมาณครั้งละ 100 กว่าบาทต่อคน เมื่อดื่มแล้วจะทำให้เกิดความคิดคคะนอง ขับรถด้วยความประมาทก่อให้เกิดอุบัติเหตุ และอาจกระทบกระทั่งกับวัยรุ่นกลุ่มอื่นได้ง่าย ด้วยเหตุผลดังกล่าว จึงดื่มบ่อยและนาน ๆ ครั้ง เพราะเกรงว่าจะเกิดปัญหาข้างต้นดังนั้นเฉลี่ยแล้วกลุ่มเยาวชนในหมู่บ้านบึงชัยมีการดื่มในแต่ละเดือนจะดื่ม 3 - 4 ครั้ง โดยดื่มกับเพื่อนหลังเลิกงาน หลังเล่นกีฬา ในงานเทศกาลต่าง ๆ มีค่าใช้จ่ายโดยเฉลี่ยครั้งละ 150 ต่อคนต่อครั้ง

3.2. ประเด็นเกี่ยวกับการตระหนักถึงผลกระทบจากการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ กลุ่มเยาวชน

กลุ่มที่ 1 เห็นว่าการดื่มฯ ทำให้สนุกสนาน คลายเครียด แต่ในขณะที่เดียวกันก็ทำให้ประสิทธิภาพในการทำงานหรือการเรียนลดลง เนื่องจากไม่สามารถควบคุมตนเองได้และมีอาการเมาค้าง แต่บางคนก็ให้ความสำคัญเห็นว่า การดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ไม่ได้ทำให้สุขภาพทรุดโทรมเพราะออกกำลังกายอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ยังคิดว่าการดื่มไม่ได้สร้างความเดือดร้อนให้แก่ชุมชน ขณะเดียวกันผู้ใหญ่กลับเห็นว่ากลุ่มเยาวชนที่ดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์สร้างความเดือดร้อนให้แก่ชุมชน ถ้าหากไม่มีเงินซื้อ ก็สามารถซื้อเงินเชื่อได้ทุกร้านที่ขายปลีกในหมู่บ้าน และไม่เห็นด้วยที่จะงดการเลี้ยงเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ในงานเลี้ยงต่าง ๆ เพราะคนในหมู่บ้านจะไม่มาร่วมหรือช่วยงาน

กลุ่มที่ 2 เห็นว่า การดื่มทำให้ประสิทธิภาพการ

ทำงานลดลง เนื่องจากมีอาการเมื่อยล้า อาจทำให้ถูกหัวหน้างานตำหนิ ผู้ปกครองว่ากล่าวตักเตือนในเรื่องค่าใช้จ่าย และการว่ากล่าวตักเตือนในแต่ละครั้งควรใช้เหตุผล คำพูดที่สุภาพ มากกว่าการใช้อารมณ์และคำพูดที่หยาบคาย เพราะกระทบกระเทือนจิตใจ ทำให้เกิดความเครียด จึงส่งผลกระทบต่อให้ตีมากขึ้น รวมทั้งพวกเขายังเห็นว่า การตีทำให้เข้าสังคมกับเพื่อนได้ จึงไม่สามารถเลิกตีได้อย่างเด็ดขาด อีกทั้งยังไม่เห็นด้วยถ้าหากงดเครื่องตีที่มีแอลกอฮอล์ในงานขึ้นบ้านใหม่ งานแต่งงาน งานเลี้ยงหรืองานศพ เพราะคนในหมู่บ้านจะไม่ให้ความร่วมมือและไม่มาร่วมงาน ซึ่งเป็นเรื่องธรรมดาของเจ้าภาพที่ต้องตอบแทนคนมาช่วยงาน ด้วยการเลี้ยงเครื่องตีที่มีแอลกอฮอล์ แต่บางคนก็ตระหนักว่าการตีทำให้สุขภาพทรุดโทรม และมีผลกระทบต่อการทำงาน

กลุ่มที่ 3 เห็นว่าทุกครั้งที่ตีจะส่งผลกระทบต่อการศึกษาเล็กน้อย สาเหตุเพราะจะทำให้ปวดหัวไปเรียนไม่ได้ แต่ไม่เคยถูกตำหนิจากผู้ปกครอง เพราะตีเป็นครั้งคราวเท่านั้น ไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับการงดเครื่องตีที่มีแอลกอฮอล์ในงานเลี้ยงต่าง ๆ เพราะสิ่งเหล่านี้เป็นแรงจูงใจอย่างหนึ่งที่ทำให้คนมาร่วมงาน หากขาดไปอาจจะทำให้คนมาร่วมงานน้อยลงหรือไม่มีเลยก็ได้ เนื่องจากในหมู่บ้านก็ไม่ได้มีงานเลี้ยงบ่อย นานๆจะมีเป็นครั้งคราว จึงไม่สมควรที่จะงดเครื่องตีที่มีแอลกอฮอล์ในงานเลี้ยง

ดังนั้นสรุปได้ว่า การตีขม ทำให้ สนุกสนานคลายเครียด แต่ก็ส่งผลกระทบต่อการศึกษา ส่งผลเสียต่อสุขภาพโดยเฉพาะเกิดอาการเมื่อยล้า ปวดศีรษะ ไม่สามารถไปทำงานหรือเรียนได้ รวมทั้งถูกตำหนิจากผู้ปกครอง แต่ในงานเลี้ยง งานศพ ต้องมีการเลี้ยงเครื่องตีหากไม่มีเครื่องตีก็จะไม่มีใครมาช่วยงาน

ในส่วนตัวคิดเห็นของผู้ปกครองเห็นว่า พฤติกรรมการตีของเยาวชนมักจะรวมตัวกันตีเป็นประจำหลังเลิกงานหรือเล่นกีฬา แต่บางครั้งการตีในปริมาณมากทำให้ ไม่สามารถควบคุมสติ ยับยั้งอารมณ์ เกิดเหตุทะเลาะวิวาทตามมา โดยพฤติกรรมการตีของเยาวชนนั้นมีแบบอย่างมาจากการตีของผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน เพราะตีแล้วทำให้เกิดความผ่อนคลายจากการทำงานหนัก เครื่องตีที่มีแอลกอฮอล์เป็นเครื่องมือในการเข้า

สังคมทุกรูปแบบ ถึงแม้ว่าจะมีประกาศจากทางราชการให้งดเครื่องตีที่มีแอลกอฮอล์ใน งานศพ งานเลี้ยง และงานเทศกาล แต่ก็ยังมีการตีและเลี้ยงอยู่เหมือนเดิม เพราะถ้าไม่มีเครื่องตีที่มีแอลกอฮอล์ในงานเหล่านี้ ก็จะไม่คนมาร่วมงาน และช่วยงาน จากตัวอย่างที่พบเห็นผู้ใหญ่ในหมู่บ้านมีสุขภาพร่างกายเสื่อมโทรม มีโรคประจำตัว อันเนื่องมาจากการตี จึงต้องการให้เยาวชนตระหนักถึงผลเสียที่จะตามมา และควรที่จะเก็บออมเงินที่จะนำไปใช้จ่ายในการตีมาใช้ประโยชน์อย่างอื่นหรือเป็นหลักประกันในอนาคต

4. ข้อมูลจากการสนทนากลุ่มกับกลุ่มเยาวชน

การสนทนาเพื่อหาแนวทางในการลด ละ เลิก การตีเครื่องตีแอลกอฮอล์จากการสนทนากลุ่มกับตัวแทนฯ ได้แนวทางดังนี้

1. ควรจัดสถานที่ในโรงเรียนให้เป็นลานกิจกรรม เพื่อให้เยาวชนและผู้สนใจได้มี เวทีในการแสดงออกและเรียนรู้เกี่ยวกับกิจกรรมด้านต่าง ๆ เช่น การเล่นดนตรี การเต้นแอโรบิก
2. ควรจัดตั้งโรงเรียนเป็นลานกีฬาของหมู่บ้านเพื่อส่งเสริมการเล่นกีฬา ประเภทต่าง ๆ และจัดแข่งขันกีฬาในหมู่บ้านเพื่อเชื่อมสัมพันธ์ให้เกิดความสามัคคี ในหมู่บ้าน
3. ให้ส่งเสริมกิจกรรม ที่เป็นประโยชน์จากการใช้เวลาว่าง โดยให้ฝึกการเต้นแอโรบิกให้แก่เยาวชนและชาวบ้านในหมู่บ้าน เพื่อไปแข่งขันกับกลุ่มอื่น ๆ
4. จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้และฝึกฝนอาชีพให้เป็นอาชีพเสริม และพัฒนาให้เป็นสินค้า โอท็อป เช่น การกีดกระจก การแกะสลัก การทำขนม การเลี้ยงสัตว์ต่าง ๆ เป็นการส่งเสริมอาชีพที่ทำให้เกิดรายได้ ทั้งยังใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

รูปที่ 3 กิจกรรมส่งเสริมการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

การนำไปใช้ประโยชน์

1. ชุมชนบ้านปางชัยได้แนวทางที่สามารถนำไปแก้ไข ปัญหาและพัฒนาหมู่บ้าน ซึ่งเหมาะสมสำหรับคนใน ชุมชน ในเรื่องการลด ละ เลิก เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์
2. ส่งเสริมให้เยาวชนและชาวบ้านหันมาออกกำลังกาย เพื่อสุขภาพของตนเอง และเชื่อมความสัมพันธ์
3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เยาวชนจัดตั้งกลุ่มอาชีพ เช่น การเลี้ยงสัตว์ เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และ เกิดรายได้
4. ชุมชนสามารถนำประสบการณ์ที่ได้รับจาก โครงการนี้ ไปเป็นแนวทางในการทำงานร่วมกัน เพื่อ วางแผนแก้ไขปัญหาค่าอื่นของชุมชนต่อไป

อภิปรายผล

โดยทั่วไปแล้วการดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ เป็น ค่านิยมที่พบทั่วไปในสังคมไทย ที่นิยมดื่มสังสรรค์ หรือ เชื่อมความสัมพันธ์ในโอกาสต่างๆ รวมทั้งการเลี้ยงเพื่อ ตอบแทนการมาช่วยงาน สอดคล้องกับความคิดเห็น ของชาวบ้านในหมู่บ้านปางชัย ที่กล่าวว่า การจัดงาน ต่างๆ ทั้งงานเทศกาลสิ้นเริง งานศพ จำเป็นต้องเลี้ยง เหล้า หากไม่มีเหล้าหรือของมีนเมา ก็จะไม่มีคนมา ช่วยงาน ในบริบทของหมู่บ้านปางชัยพบว่า มีร้านค้าที่ จำหน่ายเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์จำนวนถึง 7 ร้าน ซึ่ง ร้านค้าเหล่านี้เป็นร้านขายของชำที่จำหน่ายสินค้าต่างๆ รวมทั้งเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ แม้ว่าร้านจะปิดแต่ ลูกค้าสามารถเรียกซื้อได้ตลอดเวลาที่ลูกค้าต้องการ รวมทั้งลูกค้าสามารถซื้อเงินเชื่อได้อีกด้วย ร้านขายของ ชำเหล่านี้เป็นร้านเล็กๆ ที่พบเห็นทั่วไปในชนบท ที่ ไม่ได้คำนึง และตระหนักถึงข้อบังคับของกฎหมายการ จำหน่ายสุราเนื่องจากชาวบ้าน เยาวชนส่วนใหญ่มี อาชีพรับจ้างและเกษตรกรรม ต้องหาเช้ากินค่ำ จึงไม่ได้ สนใจและติดตามข่าวสาร แต่สนใจเรื่องปากท้อง มากกว่า อีกทั้งเนื่องจากภาครัฐเข้าไปควบคุม ดูแลไม่ทั่วถึง จึงทำให้ร้านขายของชำเหล่านี้จำหน่ายเครื่องดื่ม ที่มีแอลกอฮอล์ได้อย่างเสรี

เนื่องจากชาวบ้านส่วนมากประกอบอาชีพที่ใช้ แรงงาน จึงทำให้เกิดความเหน็ดเหนื่อย เมื่อยล้า และ พวกเขาเชื่อมั่นว่า การดื่มเครื่องดื่ม จะทำให้ผ่อนคลาย ดังนั้นจึงมักจะรวมกลุ่มกันดื่มในเวลาเย็นหลังเลิก งานที่บ้าน หรือร้านขายของชำอยู่เป็นประจำ หรือแม้แต่

การดื่มในโอกาสต่างๆ เช่น สงกรานต์ ขึ้นบ้านใหม่ งาน แต่งงาน งานศพ ฯลฯ พฤติกรรมเหล่านี้เยาวชนมักจะ พบเห็นอยู่เสมอ จึงทำให้เยาวชนคิดว่าการดื่มเครื่องดื่ม เป็นสิ่งที่ดี ดื่มแล้วทำให้มีความสุข สนุกสนาน พวกเขาจึงเลียนแบบการดื่มของผู้ใหญ่ เนื่องจากอยากรู้ อยากรอง

นอกจากนี้การดื่มเครื่องดื่ม ของเยาวชนเกิดจาก ความเครียด เนื่องจากถูกผู้ปกครองดูตำ ว่ากล่าวด้วย ถ้อยคำที่รุนแรงและหยาบคาย จึงทำให้พวกเขาดื่มเพื่อ คลายเครียดอีก พฤติกรรมเหล่านี้ก็จะเป็นวัฏจักร วนเวียนต่อไปเรื่อยๆ

จากพฤติกรรมเหล่านี้ ผู้ใหญ่ และเยาวชนได้เสนอ แนวคิดเกี่ยวกับแนวทางที่จะลด ละ เลิก การดื่ม เครื่องดื่มฯ ไว้ดังนี้

1. จัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ในด้านฝึกฝนอาชีพให้แก่ เยาวชน โดยการบริหารจัดการองค์ความรู้ และถ่ายทอด สู่กลุ่มเยาวชนอย่างเป็นระบบ
2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้เยาวชนจัดตั้งกลุ่มอาชีพ เช่น การเลี้ยงสัตว์ เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ และ เกิดรายได้
3. ส่งเสริมกีฬา และนันทนาการ เพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ในหมู่บ้าน
4. วรรณคดี และส่งเสริมให้เยาวชน นั่งวิปัสสนา กรรมฐาน

แนวทางในการลด ละ เลิก ข้างต้น จะเกิดผลอย่างเป็น รูปธรรม ก็ต่อเมื่อผู้ใหญ่ในชุมชนเป็นแบบอย่างที่ดีใน การลด ละ เลิก การดื่มเครื่องดื่มฯ โดยในชุมชนควรมี มาตรการเกี่ยวกับการจำหน่ายเครื่องดื่ม และการ ควบคุมพฤติกรรมเครื่องดื่มของคนในชุมชน รวมทั้งควร นำแกนนำในการลด ละ เลิก การดื่ม เช่น ผู้ที่ต้องเลิก ดื่มเนื่องจากปัญหาด้านสุขภาพอันเนื่องมาจากการดื่ม หรือผู้ที่เลิกดื่มเนื่องจากเหตุผลทางด้านเศรษฐกิจและ ครอบครัว มาเป็นผู้นำให้กับกลุ่มเยาวชนในการทำ กิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน และการปฏิบัติต่างๆ ควรสอดแทรกถึงประโยชน์ในการลด ละ เลิก การดื่ม เครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ขอขอบคุณชาวบ้าน และกลุ่มเยาวชน บ้านปางชัย ด.แม่เมาะ อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง ที่ให้ข้อมูล

และความร่วมมือในการวิจัยครั้งนี้ โครงการวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยในโครงการความร่วมมือระหว่าง กลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายอุตสาหกรรม ภายใต้โครงการ “โครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการศาสตร์เพื่อการเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่สำหรับนักศึกษาปริญญาตรีและปริญญาโท (Area Based Collaborative Research for Undergraduate and Master Students (ABC-PUS/MAG)) ประจำปี 2551”

เอกสารอ้างอิง

- [1] พระราชบัญญัติควบคุมเครื่องดื่มแอลกอฮอล์ พ.ศ. 2551. ราชกิจจานุเบกษา. 125(32). 13 กุมภาพันธ์ 2551. หน้า 34-49.
- [2] หนังสือพิมพ์ข่าวสด. (16 กรกฎาคม 2548). คนไทยกับเหล้า. สืบค้นวันที่ 25 มีนาคม 2551. จาก : <http://www.cas.or.th>
- [3] จำลอง คำบุญชูและคณะ. โครงการติดตามสภาการณ่เด็กและเยาวชนภาคเหนือตอนบนปี 2549. ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)
- [4] จำลอง คำบุญชูและคณะ. โครงการติดตามสภาการณ่เด็กและเยาวชนภาคเหนือตอนบนปี

2550. ภายใต้การสนับสนุนของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการ (สกว.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.)

- [5] บุญเรือง ไตรเรืองวรรณ(น.ต.นพ.) สุรา. สืบค้นวันที่ 10 สิงหาคม 2550 จาก : <http://www.dalinear.co.th>
- [6] ผจงจิตร อินทสุวรรณและคณะ. (2539). ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมการติดยาเสพติดของเยาวชน. (รายงานการวิจัย). กรุงเทพมหานคร: สถาบันวิจัยพฤติกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
- [7] Piko BF. Adolescent smoking and drinking: The role of communal mastery and other social influences. *Addict Beh* 2006.
- [8] Duncan SC, Duncan TE, Strycker LA. Alcohol use from 9 to 16: A cohort-sequential latent growth model. *Drug Alcohol Depend* 2006.

ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสื่อสารในชุมชนบ้านปงชัย อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง
กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งน้ำของชุมชน

**Factors influence the accomplishment of communication in Ban Pongchai,
Amphoe MaeMoah, Lampang Province : a case study of
water - resource - development participation.**

หอมवल ศรีริ ศุภานัน ยะธา อังสุมาลี บุญสูง
สุดจินดา ดังก่อง* ธรรมรัฐ ปานคำ**

*หัวหน้าโครงการอาจารย์สาขาวิชาเทคโนโลยีสารสนเทศ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

**อาจารย์สาขาวิชาเทคโนโลยีโยธา คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง

E-mail: jacksutchinda@gmail.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสื่อสารภายในชุมชน บ้านปงชัย อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งน้ำของชุมชน กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาคือ ประชาชนหมู่บ้านปงชัย รูปแบบที่ใช้ในการศึกษาเป็นการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสื่อสารภายในและภายนอกชุมชนบ้านปงชัย เพื่อหาแนวทางในการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพของชุมชน รวมทั้งพัฒนาการสื่อสารของชุมชนบ้านปงชัย โดยให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการเสนอรูปแบบของการสื่อสารที่เหมาะสมกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนและข้อเสนอแนะจากหน่วยงานภายนอกที่มีต่อการสื่อสารภายในชุมชนบ้านปงชัย เครื่องมือในการวิจัยได้แก่การใช้แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และการจัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของชุมชน ผลการศึกษามีดังต่อไปนี้

1. พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารของชุมชนบ้านปงชัยมีปัญหาด้านเทคนิคทางภาษาในการสื่อสาร ความไม่เข้าใจในตัวสารของทั้งผู้ส่งสารและผู้รับสาร และปัญหาด้านเทคนิคทางกลเกิดความขัดข้องของเครื่อง ส่งสัญญาณไม่ชัดเจน ทำให้การสื่อสารภายในและภายนอกชุมชนล้มเหลวได้

2. พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารของชุมชนบ้านปงชัย มีข้อจำกัดด้านเวลาทำให้การสื่อสารไม่ทั่วถึง ส่งผลให้การสื่อสารภายในและภายนอกชุมชนล่าช้าและล้มเหลวได้

3. พฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารจากหน่วยงานภายนอกของชุมชนบ้านปงชัย ยังได้รับข่าวสารจากหน่วยงานภายนอกไม่ทั่วถึง เนื่องจากช่วงเวลาในการเข้าถึงของหน่วยงานภายนอกไม่ตรงกับเวลาของชุมชน

4. เป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสื่อสารภายในชุมชนบ้านปงชัยคือ ผู้นำชุมชน เนื่องจากเป็นผู้ที่มีความเป็นผู้นำทางความคิด มีอิทธิพลต่อความเชื่อและความศรัทธาของประชาชนในชุมชน

โดยภาพรวมแล้วการสื่อสารภายในชุมชนบ้านปงชัย มีพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสาร โดยผ่านสื่อบุคคลที่เป็นผู้นำชุมชนอย่างต่อเนื่องโดยผ่านสื่อเฉพาะกิจด้านหอกระจายข่าวที่เข้าถึงประชาชนในบางส่วนเนื่องจากมีข้อจำกัดในด้านของเวลาและข้อจำกัดทางภาษาและทางกลที่ยังไม่ทั่วถึงภายในชุมชน

คำสำคัญ การสื่อสารในชุมชน ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสื่อสาร การมีส่วนร่วม

Abstract

This research had the objective to study the factors influencing the accomplishment of communication within Ban Pongchai community, Mae Moh District, Lampang Province: a case study of the participation in the

water resource development of the community. The sample group was the people living in Ban Pongchai. The formats used in the study were participation activities in the community by studying the factors influencing the success of communication inside and outside Ban Pongchai community to find effective ways of communication of the community including the development of communication of Ban Pongchai community with the participation of the community in presenting formats of communication suitable for the community way of life and suggestions from outside units affecting the communication within Ban Pongchai community. The tools used in the research were questionnaires, in-dept interviews, focus group and participation activities of the community. The findings of the study were:

1. The behavior of receiving information of Ban Pongchai community had the problems of communicative language techniques, the misunderstanding of information of both the senders and receivers and the mechanic technical problem obstructing signaling that could make the communication inside and outside the community fail.

2. The behavior of receiving information of Ban Pongchai community had the limit of time so the communication could not reach everyone and make inside and outside communication slow and fail.

3. The behavior of receiving of information from outside units of Ban Pongchai community was not sufficient because the period of reaching by outside units did not coincide with the community time.

4. The important factor affecting the accomplishment of communication of Ban Pongchai community was the community leaders because they were leaders in thinking and ideas that influenced the beliefs and faith of the people in the community.

Overall the communication inside Ban Pongchai community had the behavior of continuously receiving information through leading person media and through special media of PA system that could reach only part of the people because of the limits of time, language and mechanic.

Keywords community communication, factors influencing the accomplishment of communication, participation

บทนำ

การสื่อสารเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับมนุษย์ในสังคมตลอดมา มนุษย์ใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการแลกเปลี่ยน ความรู้ ประสบการณ์ซึ่งกันและกันรวมถึงสร้างอิทธิพล ต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ทั้งนี้เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ตามที่ต้องการ การสื่อสารจึงเป็นสิ่งจำเป็นในการดำเนิน กิจกรรม ทุกอย่างของมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการ แลกเปลี่ยนเพื่อการพัฒนาที่ไม่ว่าจะเป็นการพัฒนาใน จุดเล็กๆ ซึ่งเกี่ยวข้องกับคนเพียงไม่กี่คนหรือการพัฒนา ในระดับสังคมส่วนรวมที่จำเป็นจะต้องได้รับความ ร่วมมือจากคนจำนวนมาก (เดชพันธ์ ประวิชัย, 2549: 1)

การสื่อสารนับเป็นปัจจัยสำคัญในการเป็นเครื่องมือ ในการรวมตัวกันของคนในชุมชนเป็นองค์กรประชาชน

หรือประชาคมที่เน้นการมีส่วนร่วมในการตระหนักถึง ปัญหา แล้วใช้การสื่อสารมาแก้ไขปัญหาชุมชน อัน นำไปสู่การค้นพบทางออกที่เหมาะสมแต่ละชุมชน โดย การสื่อสารในมุมมองนี้ ได้แก่การสื่อสารระดับบุคคล กลุ่มบุคคล หรือการสื่อสารสาธารณะที่เน้นการพูดคุย กันแบบเปิดเผย จริงจัง และไว้วางใจต่อกันและความ แน่วแน่ของ คู่สาร (Participants) ในอันที่จะแก้ไข ปัญหาต่างๆให้ลุล่วง (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2546)

ในสภาพสังคมที่คนจะต้องเกี่ยวข้องกันมากขึ้นเช่น ปัจจุบัน การสื่อสารก็ยิ่งมีความสำคัญต่อบุคคลและ สังคมมากขึ้น หากคนในสังคมขาดความรู้ความเข้าใจใน การสื่อสาร ไม่สามารถถ่ายทอดความรู้ความคิด หรือทำ ให้เกิดความเข้าใจระหว่างกันได้ ย่อมจะทำให้เกิด

ปัญหาต่างๆ มากมาย ปัญหาที่เกิดขึ้นกับบุคคลและสังคม ทุกวันนี้มีอยู่ไม่น้อยที่เป็นสาเหตุมาจากความล้มเหลวของการสื่อสาร ดังนั้นการสื่อสารจึงมีความสำคัญสำหรับบุคคลและสังคมหลายด้าน โดยสภาพความเป็นจริงแล้ว การติดต่อสื่อสารของมนุษย์นั้นต้องเผชิญกับปัญหาและอุปสรรคหลายประการ อุปสรรคเหล่านี้คือเครื่องกีดขวางหรือสิ่งสกัดกั้นการติดต่อสื่อสารของมนุษย์ให้ด้อยประสิทธิภาพลง (วิรัช ภิรัชตกุล, 2546)

ปัจจุบันการสื่อสารมวลชนนับได้ว่ามีอิทธิพลกับชีวิตประจำวันของมนุษย์เป็นอย่างมาก โดยเฉพาะในยุคที่ได้ชื่อว่ายุคโลกาภิวัตน์ ยิ่งเกิดวิวัฒนาการทางเทคโนโลยีมากขึ้นเพียงใด ประสิทธิภาพการส่งข่าวสารผ่านสื่อต่าง ๆ เพื่อการกระจายความรู้ข่าวสาร แนวทางปฏิบัติ ค่านิยม ทัศนคติให้แก่มนุษย์ในสังคมก็ยิ่งเพิ่มตามมา การส่งข่าวสารในแต่ละครั้งสามารถครอบคลุมพื้นที่ได้กว้างขวางเข้าสู่กลุ่มเป้าหมายได้ทั่วทุกแห่ง จนอาจกล่าวได้ว่าสื่อมวลชนเปรียบเสมือนกระจกเงาที่คอยส่องสังคม ถ่ายทอดค่านิยมและวัฒนธรรมต่างๆ ให้กับผู้คนในสังคมมาก

ในส่วนการรับรู้ข่าวสารของชุมชนบ้าน ปงชัยส่วนหนึ่งมาจากผู้นำเช่น สมาชิกสภาเทศบาล หรือ สท. ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการในหมู่บ้าน หลักๆ ของการนำเสนอข่าวสารภายในหมู่บ้านก็คือหอกระจายข่าวเวลามีข่าวสารหรือมีการประชุมประจำเดือน หรือมีข่าวสารเกี่ยวกับการรับสมัครงานบริษัทไหนมีการรับสมัครงานทางผู้นำชุมชนก็จะใช้เสียงตามสายในการประชาสัมพันธ์ข่าวสาร หรือมีข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจ่ายเงินต่างๆ ของทางภาครัฐไม่ว่าจะเป็นเบี้ยยังชีพต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นผู้สูงอายุ หรือผู้พิการทางผู้ใหญ่วัยก็จะมีการกระจายข่าวให้ชาวบ้านได้รับทราบ ปัจจุบันนี้ชาวบ้านได้รับข่าวสารมากขึ้นเพราะทุกวันนี้เอกสารต่างๆ ก่อนข้างที่จะส่งไว้และทุกวันนี้ชาวบ้านก็มีสื่อที่ทันสมัยขึ้นก็คือทีวีซึ่งมีอยู่เกือบ ทุกหลังคาเรือน ซึ่งหมู่บ้านปงชัยเองก็เคยออกโทรทัศน์ในรายการวิถีท่องเที่ยวชนบท 1 ตำบล 1 ท้องเที่ยว ซึ่งออกอากาศทางช่อง 11 ทำให้ผู้คนรู้จักหมู่บ้านปงชัยมากขึ้น

พฤติกรรมสื่อสารของชุมชนบ้านปงชัย อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง ในอดีตการสื่อสารภายในชุมชนจะมีการ

ตีเกราะและให้ลูกบ้านไปประชุมที่บ้านผู้ใหญ่บ้าน ต่อมาได้มีการประชุมหมู่บ้านกันที่ศาลาประชาคม ซึ่งได้ผู้ฟังลงแล้วในปัจจุบันมีการเปิดรับข่าวสารภายในชุมชนโดยผ่านสื่อเฉพาะกิจคือ หอกระจายข่าวของชุมชนและสื่อบุคคลคือ ผู้นำชุมชน เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งหอกระจายข่าวเป็นการสื่อสารที่เข้าถึงกลุ่มผู้รับสารได้ในระดับหนึ่งเนื่องจากหอกระจายข่าวมีข้อจำกัดในด้านอุปกรณ์ที่ยังไม่ทันสมัยเท่าที่ควรและการกระจายข่าวสารไปได้ไม่ทั่วถึงกันในชุมชน ทำให้ผู้รับสารฟังข่าวสารโดยผ่านผู้นำชุมชนไม่ทั่วถึง และข้อจำกัดทางด้านเครื่องส่งทำให้ข้อมูลไม่ชัดเจน ผู้รับสารรับข้อมูลที่ผิดพลาดบ่อยเนื่องจากฟังไม่ชัดเจนและตีความด้วยความเข้าใจของตนเอง

สำหรับผู้นำชุมชนเป็นกลุ่มบุคคลที่มีอิทธิพลต่อการสื่อสารเป็นอย่างมากเนื่องจากประชาชนในชุมชนจะให้ความยอมรับและศรัทธาต่อผู้นำของชุมชน ดังนั้นคณะผู้วิจัยได้เห็นความสำคัญของปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน จึงได้มีความสนใจในการศึกษาเพื่อหาแนวทางในการพัฒนาการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพทั้งภายในชุมชนและภายนอกชุมชน อีกทั้งเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน จึงได้ร่วมกันศึกษาวิจัยเพื่อให้ชุมชนได้รับประโยชน์สูงสุด ตลอดจนพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เป็นสังคมแห่งความอยู่ดีมีสุขแบบยั่งยืนต่อไป

ดังนั้น เพื่อศึกษาหาแนวทางในการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยสร้างการมีส่วนร่วมในชุมชนอย่างต่อเนื่อง ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสื่อสารในชุมชนบ้านปงชัย อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งน้ำของชุมชน” เพื่อทราบถึงพฤติกรรมสื่อสารของชุมชนและปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสื่อสารในชุมชนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาพฤติกรรมสื่อสารของชุมชนบ้านปงชัย อ.แม่เมาะ จ. ลำปาง
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสื่อสารในชุมชนบ้านปงชัย อ.แม่เมาะ จ. ลำปาง

ขอบเขตการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้จะจำกัดขอบเขตการวิจัยเฉพาะบ้านปงชัย อ. แม่เมาะ จ. ลำปาง เท่านั้น ทั้งนี้เนื่องจากพื้นที่ดังกล่าวเป็นพื้นที่ที่มีผลกระทบด้านการบริหารจัดการแหล่งน้ำ ตลอดจนมีความหลากหลายทางลักษณะโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และลักษณะประชากร ทั้งอายุ ระดับการศึกษา อาชีพ

2. การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยศึกษาการวิจัยเชิงสำรวจและเชิงคุณภาพในเรื่องเรื่อง “ ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสื่อสารในชุมชนบ้านปงชัย อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งน้ำของชุมชน ” เพื่อทราบถึงพฤติกรรมการสื่อสารของชุมชนและปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสื่อสารในชุมชนให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ในงานวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะประชาชนบ้านปงชัย อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง ที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป โดยประกอบด้วยบุคคลที่อยู่ใน 8 กลุ่มอาชีพ ได้แก่ นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ/ เอกชน ผู้นำชุมชน/ผู้นำศาสนา/นักการเมืองท้องถิ่นนักธุรกิจ/เจ้าของกิจการ/ผู้ประกอบการอาชีพอิสระ เกษตรกร/รับจ้างและแม่บ้าน

โดยสำรวจแบบบังเอิญจากประชาชนที่ประกอบอาชีพทั้ง 8 กลุ่มอาชีพที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านปงชัย อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง และสัมภาษณ์จากประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านปงชัย อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ทำให้ทราบถึงพฤติกรรมการสื่อสารของชุมชนบ้านปงชัย อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง ว่ามีการเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากแหล่งใดมากที่สุด

2. ปัจจัยใดบ้างที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสื่อสารในชุมชนบ้านปงชัย อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง ซึ่งจะส่งผลให้การสื่อสารภายในชุมชนมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้น

3. ผลการวิจัยที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้สามารถนำไปเป็นแนวทางในการศึกษาด้านการสื่อสารเพื่อการพัฒนาเกี่ยวกับการสื่อสารภายนอกชุมชน ตลอดจนนำผลการวิจัยไปเป็นข้อมูลเพื่อใช้เป็นเอกสารอ้างอิงทางวิชาการต่อไป

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่องปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสื่อสารภายในชุมชนบ้านปงชัย อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง กรณีศึกษาการมีส่วนร่วมในการพัฒนาแหล่งน้ำของชุมชน เป็นการวิจัยในเชิงปริมาณ (Quantitative Research) ในประเภทของการวิจัยแบบสำรวจ (Survey Research) โดยใช้กลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้สำหรับการศึกษาค้นคว้า ได้แก่ แบบสอบถาม (Questionnaire) และเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งแหล่งข้อมูลและผู้ให้ข้อมูลหลักแบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ กลุ่มผู้นำชุมชนและกลุ่มหน่วยงานภายนอกชุมชน

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร

กลุ่มประชากรที่ศึกษาในครั้งนี้ได้แก่ ประชาชนในหมู่บ้านปงชัย อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง ซึ่งการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้หมายถึงประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านปงชัย อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง

1.2 กลุ่มตัวอย่างและการเลือกกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาในครั้งนี้คือ ประชาชนบ้านปงชัย อำเภอแม่เมาะ จังหวัดลำปาง ที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป โดยประกอบด้วยบุคคลที่อยู่ใน 8 กลุ่มอาชีพ ได้แก่ นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ/ เอกชน ผู้นำชุมชน/ผู้นำศาสนา/นักการเมืองท้องถิ่น นักธุรกิจ/เจ้าของกิจการ/ผู้ประกอบการอาชีพอิสระ เกษตรกร/รับจ้างและแม่บ้าน โดยสำรวจแบบบังเอิญจากประชาชนที่ประกอบอาชีพทั้ง 8 กลุ่มอาชีพที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านปงชัย อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง และสัมภาษณ์จากกลุ่มผู้นำและประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านปงชัย อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง

2. เครื่องมือสำหรับการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลครั้งนี้คือแบบสอบถามที่สร้างขึ้นโดยการค้นคว้าจากหนังสือและเอกสารต่างๆ ซึ่งแบบสอบถามที่สร้างขึ้นเป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open-ended Questions) โดยแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นคำถามเกี่ยวกับเพศ อายุ การศึกษา อาชีพและรายได้

ตอนที่ 2 เป็นคำถามเกี่ยวกับพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสารของชุมชนบ้านปางชัย อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง

ตอนที่ 3 พฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสารจากหน่วยงานภายนอกชุมชนบ้านปางชัย อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง

3.การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยเก็บแบบสอบถามจากกลุ่มตัวอย่าง โดยสำรวจแบบบังเอิญจากประชาชนที่ประกอบอาชีพทั้ง 8 กลุ่มอาชีพ ได้แก่ นักเรียน นักศึกษา ข้าราชการ พนักงานรัฐวิสาหกิจ/ เอกชน ผู้นำชุมชน/ผู้นำศาสนา/นักการเมืองท้องถิ่น นักธุรกิจ/เจ้าของกิจการ/ผู้ประกอบการอาชีพอิสระ เกษตรกร/รับจ้างและแม่บ้านที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านปางชัย อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง และนัดหมายสัมภาษณ์กลุ่มผู้นำและประชาชนที่อาศัยอยู่ในชุมชนบ้านปางชัยอ.แม่เมาะ จ.ลำปางซึ่งในแบบสอบถามจะมีเนื้อหาการแนะนำตัวคณะผู้วิจัยและชี้แจงวัตถุประสงค์ในการวิจัย พร้อมทั้งขอความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม ในแต่ละคนใช้เวลา 15-20 นาที ซึ่งข้อมูลที่ได้นำไปวิเคราะห์ต่อไป คณะผู้วิจัยทำการจดบันทึกที่ตลอดจนตรวจสอบความครบถ้วนของแบบสอบถาม

4.การวิเคราะห์ข้อมูล

หลังจากตรวจสอบเครื่องมือและปรับแก้ไขเรียบร้อยแล้ว จึงได้นำแบบสัมภาษณ์ไปดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง แล้วนำข้อมูลดังกล่าวมาทำการประมวลผล ดังนี้

1. การวิเคราะห์เบื้องต้น โดยหาค่าสถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) โดยใช้หาค่าความถี่ร้อยละ เพื่ออธิบายข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

2. การวิเคราะห์แบบสอบถาม โดยจัดหมวดหมู่ข้อมูลทั้งหมดครอบคลุมตามวัตถุประสงค์และจะนำเสนอโดยการวิเคราะห์เชิงพรรณนาและวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis)

สรุปผลการวิจัย

1.ข้อมูลด้านคุณลักษณะประชากร

จากการสำรวจลักษณะข้อมูลทั่วไปพบว่า เพศหญิงมากที่สุดจำนวน 59 คน และเพศชายจำนวน 41 คน ระดับอายุมากที่สุดอยู่ในระหว่างอายุ 15 -25 ปี จำนวน 39 คน

รองลงมาอยู่ในระหว่างอายุ 36 - 45 ปี จำนวน 30 คน และน้อยที่สุดอยู่ในระหว่างอายุ 26 - 35 ปีจำนวน 18 คน ตารางที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของชุมชนกลุ่มตัวอย่าง

ลักษณะทั่วไปของชุมชนกลุ่มตัวอย่าง	ประชากร N= 100 % = 100	
	จำนวน	ร้อยละ
1. เพศ		
1. ชาย	41	41
2. หญิง	59	59
2. ระดับอายุ		
1. 15 - 25 ปี	39	39
2. 26 - 35 ปี	18	18
3. 36 - 45 ปี	30	30
4. 46 - 55 ปี	10	10
5. 56 - 65 ปี	3	3
6. มากกว่า 65 ปี	0	0
3. ระดับการศึกษา		
1. ต่ำกว่าประถม 4	11	11
2. ประถมศึกษาตอนปลาย	28	28
3. มัธยมศึกษาตอนต้น	24	24
4. มัธยมศึกษาตอนปลาย	9	9
5. ประกาศนียบัตรวิชาชีพ	13	13
6. ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง	7	7
7. ปริญญาตรี	7	7
8. สูงกว่าปริญญาตรี	1	1
4. อาชีพ		
1. นักเรียน	7	7
2. นักศึกษา	18	18
3. ข้าราชการ	0	0
4. พนักงานรัฐวิสาหกิจ/เอกชน	4	4
5. ผู้นำชุมชน/ผู้นำศาสนา/นักการเมืองท้องถิ่น	11	11
6. นักธุรกิจ/เจ้าของกิจการ/ผู้ประกอบการอาชีพอิสระ	3	3
7. เกษตรกร/รับจ้าง	45	45
8. แม่บ้าน	12	12
5. รายได้ต่อเดือน		
1. ต่ำกว่า 3,000 บาท	38	38
2. 3,001 - 6,000 บาท	58	58
3. 6,001 - 9,000 บาท	3	3
4. 9,001 - 12,000 บาท	0	0
5. 12,001 - 15,000 บาท	0	0
6. สูงกว่า 15,001 บาท	1	1

ระดับการศึกษาระดับประถมศึกษาตอนปลายมีจำนวนมากที่สุด จำนวน 28 คน รองลงมาเป็นการศึกษาในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น จำนวน 24 คน น้อยที่สุดได้แก่การศึกษาในระดับชั้น ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) จำนวน 13 คน

ในด้านการประกอบอาชีพประชาชนประกอบอาชีพเกษตรกร/รับจ้างมากที่สุด จำนวน 45 คน รองลงมาได้แก่อาชีพนักศึกษา จำนวน 18 คน และน้อยที่สุดได้แก่อาชีพแม่บ้าน จำนวน 12 คน ซึ่งมีรายได้ต่อเดือนมากที่สุดอยู่ระหว่าง 3,001 - 6,000 บาท รองลงมา มีรายได้อยู่ระหว่าง ต่ำกว่า 3,000 บาท และน้อยที่สุดมีรายได้อยู่ระหว่าง 6,001 - 9,000 บาท

2. ข้อมูลด้านพฤติกรรมกาเปิดรับข่าวสารของชุมชนบ้านปางชัย อ. แม่เมาะ จ. ลำปาง

ตารางที่ 2 พฤติกรรมการติดตามข่าวสารของชุมชนจากแหล่งข้อมูล

ประเภทสื่อ	การติดตามข่าวสารของชุมชน								รวม	
	ทุกวัน		สัปดาห์ละครั้ง		เดือนละครั้ง		นานๆครั้ง			
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%
1. สื่อมวลชน										
1.1 วิทยุโทรทัศน์	92	92	4	4	2	2	2	2	100	100
1.2 วิทยุกระจายเสียง	68	68	24	24	1	1	7	7	100	100
1.3 หนังสือพิมพ์	27	27	35	35	22	22	16	16	100	100
1.4 วารสารชุมชน	42	42	30	30	23	23	5	5	100	100
1.5 อินเทอร์เน็ต	6	6	21	21	30	30	43	43	100	100
1.6 จานดาวเทียม	3	3	12	12	15	15	70	70	100	100
2. สื่อเฉพาะกิจ										
2.1 เสียงตามสาย	77	77	16	16	3	3	4	4	100	100
2.2 วัสดุประชาสัมพันธ์ (ป้ายผ้า)	14	14	24	24	30	30	32	32	100	100
2.3 ข่าวสารจากผู้นำชุมชน	49	49	26	26	13	13	12	12	100	100
2.4 ป้ายประชาสัมพันธ์ของรัฐ	5	5	26	26	44	44	25	25	100	100
2.5 ห้องสมุดหมู่บ้าน	7	7	15	15	34	34	44	44	100	100
3. สื่อบุคคล										
3.1 ผ่านผู้นำชุมชน	61	61	24	24	8	8	7	7	100	100
3.2 พูดคุยกับเพื่อนบ้าน	71	71	16	16	2	2	11	11	100	100
3.3 คุยกับคนในครอบครัว	83	83	-	-	11	11	6	6	100	100
3.4 ผ่านบุคลากรของรัฐ	14	14	29	29	34	34	23	23	100	100
3.5 ผ่านเจ้าหน้าที่ในชุมชน	11	11	30	30	31	31	28	28	100	100

การเปิดรับข้อมูลข่าวสาร ในประเภทสื่อมวลชนประชาชนบ้านปางชัยนั้นมีการรับข้อมูลข่าวสารจากหนังสือพิมพ์มาก

พฤติกรรมกรรมการติดตามข่าวสารของชุมชนจากแหล่งข้อมูลพบว่า ประชาชนในหมู่บ้านปางชัย อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง รับข่าวสารจากประเภทสื่อมวลชน ด้านวิทยุโทรทัศน์มากที่สุด จำนวน 92 คน รองลงมาได้แก่วิทยุกระจายเสียง จำนวน 68 คน และน้อยที่สุดได้แก่วารสารชุมชน จำนวน 42 คน ซึ่งในประเภทสื่อเฉพาะกิจ มีการติดตามข่าวสารในด้านเสียงตามสายมากที่สุด จำนวน 77 คน รองลงมาได้แก่การติดตามข่าวสารผู้นำชุมชน จำนวน 49 คน และน้อยที่สุดได้แก่วัสดุประชาสัมพันธ์ (ป้ายผ้า) จำนวน 32 คน ในประเภทของสื่อบุคคล ประชาชนจะได้รับข้อมูลข่าวสารมากที่สุดคือการพูดคุยกันในครอบครัว จำนวน 83 คน รองลงมาได้แก่การพูดคุยกับเพื่อนบ้าน จำนวน 71 คน และน้อยที่สุดได้แก่การรับข้อมูลข่าวสารผ่านผู้นำชุมชน จำนวน 61 คน

ที่สุด จำนวน 89 คน รองลงมาแก่วารสารชุมชน จำนวน 79 คน และน้อยที่สุดได้แก่ วิทยุกระจายเสียง จำนวน 50

คน ประเภทสื่อเฉพาะกิจจะมีการเปิดรับข้อมูลข่าวสารมากที่สุดได้แก่การเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากเสียงตามสาย จำนวน 89 คน รองลงมาได้แก่การเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากผู้นำชุมชน จำนวน 87 คน และน้อยที่สุดได้แก่การเปิดรับข้อมูลข่าวสารจากป้ายผ้าประชาสัมพันธ์ของรัฐ จำนวน 82 คน ในด้านสื่อบุคคล ประชาชนจะมีการเปิดรับข้อมูลข่าวสารโดยผ่านผู้นำชุมชนมากที่สุด จำนวน 81 คน รองลงมาได้แก่การเปิดรับข้อมูลข่าวสารโดยผ่านเจ้าหน้าที่ในชุมชน จำนวน 72 คน และน้อยที่สุดได้แก่การเปิดรับข้อมูลข่าวสารโดยการผ่านบุคลากรของรัฐ จำนวน 59 คน

3. ข้อมูลด้านพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารจากหน่วยงานภายนอกชุมชน

3.1 การแสดงความคิดเห็นในด้านเพิ่มช่องทางสื่อสารภายในชุมชนประชาชนบ้านปางชัย อ.แม่เมาะ จ. ลำปาง มีความคิดเห็นร่วมกันให้เพิ่มช่องทางการตารางที่ 3 การเปิดรับข่าวสารผ่านสื่อ

สื่อสารด้านสื่อเฉพาะกิจให้เพิ่มมากขึ้นเพื่อให้การกระจายข่าวสารได้ทั่วถึงมากยิ่งขึ้น อีกทั้งให้มีการเพิ่มสื่อสิ่งพิมพ์ด้านหนังสือพิมพ์ แผ่นพับ โปสเตอร์ในชุมชนให้มากขึ้นและเพิ่มการติดประกาศให้หลายจุดและอยากให้หน่วยงานภายนอกได้เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชนให้มากยิ่งขึ้น เพื่อสร้างความสัมพันธ์อันดีต่อกัน

3.2 การเปิดรับข่าวสารจากหน่วยงานภายนอกชุมชน

ประชาชนบ้านปางชัย อ.แม่เมาะ จ. ลำปาง มีความคิดเห็นร่วมกันว่า หน่วยงานที่เข้าไปให้ข้อมูลข่าวสารมากที่สุดและอย่างต่อเนื่องคือ พีดีเอ ที่ได้เข้าไปให้ความรู้ด้านอาชีพแก่ชุมชน รองลงมาเป็นข้อมูลข่าวสารจากโรงพยาบาลแม่เมาะรวมถึงเทศบาลตำบลแม่เมาะ และประชาชนในชุมชนมองว่าได้รับข่าวสารข้อมูลจากโรงไฟฟ้าฝ่ายผลิตแม่เมาะจังหวัดลำปางน้อยที่สุด

ประเภทสื่อ	การเปิดรับข่าวสารของชุมชน												รวม	
	เพลง		ข่าวสาร		ละคร		โฆษณา		พูดคุยปกติ		อื่นๆ		N	%
	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%	N	%		
1. สื่อมวลชน														
1.1 วิทยุโทรทัศน์	9	9	63	63	27	27	1	1	-	-	-	-	100	100
1.2 วิทยุกระจายเสียง	43	43	50	50	2	2	3	3	2	2	-	-	100	100
1.3 หนังสือพิมพ์	2	2	89	89	2	2	7	7	-	-	-	-	100	100
1.4 วารสารชุมชน	2	2	79	79	16	16	3	3	-	-	-	-	100	100
1.5 อินเทอร์เน็ต	6	6	43	43	18	18	31	31	2	2	-	-	100	100
1.6 จานดาวเทียม	1	1	34	34	42	42	19	19	4	4	-	-	100	100
2. สื่อเฉพาะกิจ														
2.1 เสียงตามสาย	7	7	89	89	1	1	3	3	-	-	-	-	100	100
2.2 วัสดุประชาสัมพันธ์ (ป้ายผ้า)	1	1	72	72	-	-	27	27	-	-	-	-	100	100
2.3 ข่าวสารจากผู้นำชุมชน	-	-	87	87	1	1	7	7	5	5	-	-	100	100
2.4 ป้ายประชาสัมพันธ์ของรัฐ	1	1	82	82	1	1	14	14	2	2	-	-	100	100
2.5 ห้องสมุดหมู่บ้าน	-	-	66	66	17	17	12	12	5	5	-	-	100	100
3. สื่อบุคคล														
3.1 ผ่านผู้นำชุมชน	2	2	81	81			3	3	14	14			100	100
3.2 พูดคุยกับเพื่อนบ้าน	-	-	20	20	7	7	1	1	72	72	-	-	100	100
3.3 คุยกับคนในครอบครัว	-	-	18	18	6	6	-	-	76	76	-	-	100	100
3.4 ผ่านบุคลากรของรัฐ	1	1	59	59	2	2	2	2	36	36	-	-	100	100
3.5 ผ่านเจ้าหน้าที่ในชุมชน	-	-	72	72	2	2	2	2	24	24	-	-	100	100

3.3 ข้อเสนอแนะเรื่องการสื่อสารภายในชุมชน

ประชาชนบ้านปางชัย อ.แม่เมาะ จ. ลำปาง มีความคิดเห็นร่วมกันว่า ต้องการมีการจัดกิจกรรมในด้านต่าง ๆ ให้บ่อยขึ้น ต้องการมีการสื่อสารทางด้าน IT (Internet) ให้มากขึ้น ต้องการให้เยาวชนมีส่วนร่วมในการสื่อสารมากขึ้น ต้องการมีกล่องรับความคิดเห็นในหมู่บ้าน และต้องการให้มีการประชาสัมพันธ์ที่ดีและพูดให้มีความเข้าใจง่ายขึ้น

3.4 ข้อเสนอแนะเรื่องการสื่อสารภายนอกชุมชน

ประชาชนบ้านปางชัย อ.แม่เมาะ จ. ลำปาง มีความคิดเห็นร่วมกันว่า อยากให้มีหน่วยงานเข้ามาให้มากขึ้น อยากให้หน่วยงานภายนอกส่งเสริมทางด้านกีฬา อยากให้มีการอบรมให้ความรู้แก่เยาวชน ผู้สูงอายุ วัยกลางคน อยากให้จัดกิจกรรมเข้าค่ายให้ความรู้แก่เยาวชน และอยากให้หน่วยงานอื่นๆ จัดตั้งเครื่องมือสื่อสารให้กับหมู่บ้านปางชัย

โดยสรุปผลการวิจัยในครั้งนี้พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการสื่อสารในชุมชนบ้านปางชัย อ.แม่เมาะ จ.ลำปางคือการยอมรับและความน่าเชื่อถือของผู้นำชุมชนที่ทุกคนยอมรับปฏิบัติตามคำแนะนำ ซึ่งสิ่งที่เป็นหัวใจสำคัญของชุมชนคือการมีส่วนร่วมของชุมชน ทั้งนี้แม้จะต้องทำงานแต่เช้าและกลับค่ำเหนื่อยลำเพียงใดทุกคนก็จะให้ความสำคัญกับกิจกรรมของชุมชนส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งภายในชุมชนอย่างเห็นได้ชัดเจน และสื่อที่มีอิทธิพลต่อความสำเร็จเป็นอย่างมากคือ หอกระจายข่าวของชุมชนที่มีการแจ้งข่าวสารทุกวันในช่วงเวลาเช้าและค่ำ และสื่อสิ่งพิมพ์ที่สร้างความเข้าใจในข้อมูลข่าวสารภายในชุมชนได้อีกสื่อหนึ่งคือสื่อแผ่นพับและป้ายผ้าทำให้ประชาชนได้รับข่าวสารข้อมูลได้อย่างทั่วถึงอีกสื่อหนึ่ง

ในด้านข้อจำกัดที่เป็นอุปสรรคของการสื่อสารภายในชุมชนคือ ข้อจำกัดด้านเวลา เนื่องจากประชาชนส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรและรับจ้างหาเช้ากินค่ำ ทำให้การรับข่าวสารในบางครั้งไม่ทั่วถึงหรือขาดความต่อเนื่องของข่าวสาร ก่อให้เกิดความเข้าใจที่ผิดพลาดได้ ข้อจำกัดด้านอุปกรณ์เครื่องส่งของหอกระจายข่าวที่ไปไม่ครอบคลุมชุมชนทำให้ประชาชนบางครอบครัวเข้าไม่ถึงข้อมูลข่าวสาร และข้อจำกัดในด้านการถ่ายทอดข้อมูล

ของผู้นำชุมชนที่ไม่เข้าใจในภาษาทางราชการและนำไปถ่ายทอดไม่ครบถ้วนทำให้การส่งสารล้มเหลวได้ และการถ่ายทอดข้อมูลของประชาชนในสื่อบุคคลปากต่อปากมีการถ่ายทอดตามความเข้าใจอาจจะผิดพลาดแล้วนำไปบอกต่อกัน ซึ่งก็ทำให้การสื่อสารภายในชุมชนล้มเหลวได้

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะต่อกลุ่มผู้นำชุมชนบ้านปางชัย อ.แม่เมาะ จ. ลำปาง

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ผู้นำชุมชนมีอิทธิพลและบทบาทต่อประชาชนในชุมชนเป็นอย่างมาก ผู้นำควรจะมีจริยธรรมในการสื่อสารด้วยความเป็นสื่อกลางในการให้ข้อมูลข่าวสารที่เป็นจริงและมีการตรวจสอบความถูกต้องของข่าวสารอย่างสม่ำเสมอเพื่อให้การถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารเกิดความผิดพลาดให้น้อยที่สุด และสามารถเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาชุมชนได้อย่างยั่งยืนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานภายนอกชุมชน

จากการศึกษาวิจัยพบว่า ประชาชนในชุมชนบ้านปางชัย อ.แม่เมาะ จ.ลำปาง ได้รับข่าวสารจากหน่วยงานภายนอกยังไม่ทั่วถึง ซึ่งหน่วยงานภายนอกควรจะมีการประชาสัมพันธ์กิจกรรมที่ได้ดำเนินการไม่ว่าจะเป็นการประชาสัมพันธ์ข่าวสารหรือการสนับสนุนงบประมาณในด้านต่างๆ รวมถึงการให้การสนับสนุนงบประมาณด้านน้ำอุปโภคและบริโภคตลอดจนการพัฒนาแหล่งน้ำแก่ชุมชนที่มีการจัดระบบประปาให้ชุมชนอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้ประชาชนในชุมชนมีความเข้าใจในการให้ความช่วยเหลือจากหน่วยงานภายนอกหรือควรเพิ่มช่องทางในการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ข่าวสารให้มากขึ้น นอกเหนือจากการให้ข่าวสารผ่านผู้นำเพียงอย่างเดียว เนื่องจากผู้นำรับข่าวสารไปแล้ว หากไม่มีการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ ก็ทำให้ข่าวสารไปไม่ถึงประชาชนในชุมชนได้

3. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาวิจัยพบว่า การสื่อสารภายในชุมชนของบ้านปางชัยยังมีข้อจำกัดในด้านเวลาและข้อจำกัดในด้านเทคนิคทางภาษาและเทคนิคทางกล ซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญยิ่งต่อการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนให้

เข้มแข็งต่อไป ควรจะมีการสร้างช่องทางการสื่อสารที่มีความหลากหลายให้เหมาะสมกับบริบทของชุมชน เพื่อความสะดวกในการให้ข้อมูลข่าวสารได้มีการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนในโครงการความร่วมมือระหว่างกลุ่มมหาวิทยาลัยราชภัฏและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายอุตสาหกรรม ภายใต้โครงการ “โครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอน บูรณาการศาสตร์เพื่อเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่สำหรับ นักศึกษาปริญญาตรีและปริญญาโท (Area Based Collaborative Research for Undergraduate and Master Students : ABC-PUS/MAG) ประจำปี 2551”

เอกสารอ้างอิง

- [1] เกตสินี จุฑาวิจิตร. การสื่อสารเพื่อการพัฒนาท้องถิ่น. กรุงเทพมหานคร : เพชรเกษมการพิมพ์, 2540.
- [2] เดชพันธุ์ ประวิชัย. การสื่อสารเพื่อการพัฒนา. พิมพ์ครั้งที่ 5. ปทุมธานี : คณะนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2549.
- [3] ประมะ สตะเวทิน. หลักนิเทศศาสตร์. พิมพ์ครั้งที่ 9. กรุงเทพมหานคร : หจก. ภาพพิมพ์, 2540.
- [4] ยุพา สุภากุล. การสื่อสารมวลชน. พิมพ์ครั้งที่ 1. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ โอ.เอส. พรินติ้ง เฮ้าส์, 2540.
- [5] วิรัช ลภวิรัตนกุล. การประชาสัมพันธ์. พิมพ์ครั้งที่ 10 ฉบับสมบูรณ์ (ปรับปรุงเพิ่มเติมใหม่). กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2546.
- [6] สุโขทัยธรรมมาธิราช, มหาวิทยาลัย. เอกสารการสอนวิชาหลักและทฤษฎีการสื่อสาร หน่วยที่ 1-8. พิมพ์ครั้งที่ 11 นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2538.
- [7] ภัสวาลี นิติเกษตรสุนทร. เอกสารการสอนวิชาพฤติกรรมสื่อสาร. พิมพ์ครั้งที่ 1.(ฉบับปรับปรุง) นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, 2540.
- [8] สุทธิพงษ์ วิเศษสังข์. เอกสารประกอบการสอน

วิชาความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการสื่อสาร.

กรุงเทพมหานคร : แผนกตำราและคำสอน มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, 2542

- [9] เสถียร เขยประดับ. การสื่อสารเพื่อการพัฒนา. กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2531.
- [10] สมควร กวีระ. การสื่อสารมวลชน. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษรภาพพัฒนา, 2545.
- [11] สมยศ นาวิกการ. การติดต่อสื่อสารขององค์การ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล, 2527.
- [12] อรวรรณ ปิลันธน์โอวาท. การสื่อสาร การมีส่วนร่วม และความพึงพอใจของประชาชนในวิทยุชุมชน จังหวัดอุบลราชธานีและจังหวัดระยอง (ตุลาคม 2541-สิงหาคม2544). สภาวิจัยแห่งชาติ, 2544.
- [13] Berteand R. Canfield and H. Frazier Moore, Public Relation: principles, Cases and problems. 7th ed (Homewood, Ill : Richard D. Irwin, Inc., 1977), p. 300.
- [14] Edward Sapir. “Communication” in Encyclopedia of the Social Sciences, 15 vols. 1st ed. (New York: Macmilan, 1930-35), Wilbur Schramm and Donald F. Roberts eds. The Process and Effects of Mass Communication. (Urbana, Ill. : University of Illinois Press, 1972), p. 5.
- [15] Harold D. Lasswell. “The Structure and Function of Communication in Society” The Communication of Ideas. Lyman Bryson ed. (New York: Harper and Row Publishers, 1948), pp. 37-51.
- [16] Kingsley Davis, Human Society.
- [17] Moemeka, Andrew A. “Development Communication: A Historical and Conceptual Overview.” Communication for Development, Albany U.S.A.: State University of New

York Press, 1994 Quoting L.R. Bertran,
"Rural Development and Social
Communication: Relationships and
Strategies" Communication
Strategies for Rural Development.
Proceedings of the Cornell – CIAT
International Symposium,
March 17 – 24, New York State College of
Agriculture and Life Sciences, New York,
1974.

[18] Robert E. Park and Ernest W. Burgess,
Introduction to the Science of Sociology.

[19] Robert M. Maciver, Society: Its Structure and
Changes.

[20] W. Rhy Roberts. "Rhetorica" The Works of
Arietotle. W.D. Ross ed. (London: Oxford
University Press, 1946, Vol.XI) หน้า 14 อ้าง
ใน Michael Birgoon, Approaching Speech /
Communication. (New York : Holt, Rinehart
and Winston Inc., 1974), p. 10.

[21] Wilbur Schramm "Nature of Communication
between Humans" in Wilbur Schramm and
Donald F. Roberts Ed. The Process and
Effects of Mass Communication. (Urbana :
University of Illinois Press, 1972), p. 12-17.

[22] Wilson, Gerald L., Gooddall, Loyd H. Weagen,
Christopher L. Organizational
Communication. New York : Harper & Row
Publisher Inc., 1986.

การวิจัยและพัฒนาพัฒนาการทางด้านร่างกายของเด็กก่อนวัยเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

องค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

Research and Development of the Develop within Physical of Child : The Centre at

Keelek Subdistrict Adminstrative Organization, Maetang Distrct, Chiang Mai

อนุสรฯ ศรีทาเกิด¹⁾ ทรงวุฒิ เลิศพัฒนสิริกุล¹⁾ ประวิทย์ ท้าววังหน้า¹⁾ อภิสิทธิ์ ชัยมัง²⁾

¹⁾ นักศึกษา ²⁾ อาจารย์ สาขาวิชาพลศึกษาและนันทนาการ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

202 ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300 E-mail: apisit24@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการพัฒนาการทางด้านร่างกายของเด็กก่อนวัยจัดทำกิจกรรมและชุดเครื่องมือที่ใช้พัฒนาร่างกายและประเมินและจัดทำเกณฑ์พัฒนาการทางด้านร่างกายของเด็กก่อนวัยเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้แก่ เด็กก่อนวัยเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 62 คน เป็นนักศึกษาชาย 34 คน และนักศึกษาหญิง 28คน

ผลการศึกษาพบว่าจำนวนประชากรจำนวน 34 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศชายอยู่ในช่วงอายุ 3 ปี จำนวน 19 คน เพศหญิงส่วนใหญ่อยู่ในช่วงอายุ 2 ปี จำนวน 14 คน น้ำหนักตัวของเด็กก่อนวัยเรียนเพศชายทั้งหมดอยู่ที่ 16.20 กิโลกรัม และส่วนสูงอยู่ที่ 91.86 เซนติเมตร เพศหญิงทั้งหมดอยู่ที่ 16.34 กิโลกรัม และส่วนสูงอยู่ที่ 87.81 เซนติเมตร ผลการทดสอบสมรรถภาพทางกายช่วงอายุ 1 ปีของเด็กก่อนวัยเรียนเพศชาย พบว่าโดยรวมค่าเฉลี่ยของสมรรถภาพทางกายของเด็กก่อนวัยเรียนเพศชายในรายการ นั่งงอตัวอยู่ในระดับ ต่ำ เดินบนเส้น 15 วินาที อยู่ในระดับ ต่ำ โยนและรับลูกบอลสองมืออยู่ในระดับ ต่ำมาก ยืนทรงตัวอยู่ในระดับต่ำมาก และ กลิ้งลูกบอลให้รับ ช้าย - ขวาอยู่ในระดับ ต่ำมาก ส่วนเพศหญิง พบว่าในรายการ นั่งงอตัวอยู่ในระดับ ดี เดินบนเส้น 15 วินาทีอยู่ในระดับ ต่ำ โยนและรับลูกบอลสองมือ อยู่ในระดับ ต่ำมาก ยืนทรงตัวอยู่ในระดับ ต่ำมาก และ กลิ้งลูกบอลให้รับ ช้าย - ขวา อยู่ในระดับ ต่ำมาก ช่วงอายุ 2 ปีของเด็กก่อนวัยเรียนเพศชาย พบว่าในรายการ นั่งงอตัวอยู่ในระดับ ปานกลาง เดินบนเส้น 15 วินาทีอยู่ในระดับ ปานกลาง โยนและรับลูกบอลสองมือ อยู่ในระดับ ต่ำ ยืนทรงตัว อยู่ในระดับ ต่ำ และ กลิ้งลูกบอลให้รับ ช้าย - ขวาอยู่ในระดับ ดี ส่วนเพศหญิงพบว่าในรายการ นั่งงอตัวอยู่ในระดับ ดี เดินบนเส้น 15 วินาที อยู่ในระดับปานกลาง โยนและรับลูกบอลสองมือ อยู่ในระดับ ต่ำ ยืนทรงตัว อยู่ในระดับ ต่ำ และ กลิ้งลูกบอลให้รับ ช้าย - ขวาอยู่ในระดับ ดี และช่วงอายุ 3 ปีของเด็กก่อนวัยเรียนเพศชาย พบว่า ในรายการ นั่งงอตัวอยู่ใน ระดับ ดี เดินบนเส้น 15 วินาที อยู่ในระดับ ปานกลาง โยนและรับลูกบอลสองมือ อยู่ในระดับ ต่ำ ยืนทรงตัว อยู่ในระดับ ดี และ กลิ้งลูกบอลให้รับ ช้าย - ขวา อยู่ในระดับ ดี ส่วนเพศหญิง พบว่า ในรายการ นั่งงอตัวอยู่ในระดับ ดี เดินบนเส้น 15 วินาที อยู่ในระดับ ปานกลาง โยนและรับลูกบอลสองมือ อยู่ในระดับ ต่ำ ยืนทรงตัว อยู่ในระดับ ดีมาก และ กลิ้งลูกบอลให้รับ ช้าย - ขวา อยู่ในระดับ ดี การพัฒนาการทางด้านร่างกาย มีค่าเฉลี่ยสูงขึ้นตามช่วงอายุที่มากขึ้นตามลำดับ ซึ่งผลการทดสอบก่อนและหลังการพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียนมีความใกล้เคียงกันและไม่มีความแตกต่างในแต่ละช่วงอายุทั้งเพศชายและเพศหญิง ซึ่งการพัฒนาการทางด้านร่างกายของเด็กควรจัดกิจกรรมที่พัฒนาให้ครบทุกส่วนไม่ว่าจะการเจริญเติบโตของร่างกาย รูปร่างทรวดทรง สุขภาพทั่วไป สมรรถภาพทางกาย การศึกษา และสังคมและอารมณ์ ควรจะจัดกิจกรรมที่หลากหลาย และควรจัดให้มีความต่อเนื่องกันเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาการทางร่างกายของเด็กต่อไป

คำสำคัญ การพัฒนาการ การพัฒนาทางกาย สมรรถภาพทางกาย ความอ่อนตัว ความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ ความสมดุลของร่างกาย การทำงานประสานกันระหว่างระบบประสาทกับกล้ามเนื้อ ปฏิกริยาตอบสนอง เด็กก่อนวัยเรียน

1. คำนำ

เด็กนับเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาประเทศ ในแผนพัฒนาฉบับที่ 8 ได้เน้นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เด็กจะต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่ในวันข้างหน้า จึงเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีค่าที่สุด เด็กในทางจิตวิทยา หมายถึง ผู้ที่มีอายุ 2-12 ขวบ ซึ่งเด็กในวัยระยะ 6 ขวบแรก เป็นระยะที่สำคัญที่สุด (The First Six Years of Life are Most Important) เป็นช่วงระหว่างการเจริญเติบโต เด็กจะต้องได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีเป็นพิเศษจากครอบครัวและครู อาจารย์ ทั้งทางสติปัญญา สังคม อารมณ์ เด็กจะมีการพัฒนาการเป็นระยะ ๆ ซึ่งการ “พัฒนาการ” (Development) เด็กในวัยก่อนเรียน หรือเด็กที่อยู่ในระดับอนุบาล เป็นวัยพัฒนามาจากวัยทารก เริ่มจากอายุประมาณ 3-6 ปี มีลักษณะเด่นชัด คือ มีการพัฒนาการทางด้านส่วนสูง หน้าหนัก สรีระ สมอง สายตา และทักษะกล้ามเนื้อ ต้องการเป็นตัวของตัวเอง ก่อนข้างคือมีความสามารถด้านภาษา เป็นวัยระยะหัวเลี้ยวหัวต่อ ตามทฤษฎีของเพียร์เจท์ เด็กจะอยู่ในขั้นก่อนคิดแบบเหตุผล มีการพัฒนาการทางด้านภาษา การใช้สัญลักษณ์ การคิด มีการเลียนแบบกามีจินตภาพ และสิ่งที่มีผลต่อพัฒนาการของเด็กในช่วงนี้ คือ การรับรู้ ซึ่งเป็นสื่อกลางสำคัญให้เด็กเกิดประสบการณ์และเป็นกระบวนการความคิดเข้าสู่สมอง เพื่อเก็บรวบรวมและจดจำสิ่งต่าง ๆ เป็นพื้นฐานในการสร้างความคิดรวบยอดและใช้ความคิดนั้นในการแก้ปัญหาหรือค้นหาความรู้อื่น ๆ ต่อไป โดยอาศัยความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกัน ซึ่งเด็กจะอาศัยการรับรู้ทางสายตาเป็นสิ่งสำคัญ โดยเด็กก่อนวัยเรียนมีพัฒนาการด้านการรับรู้ขนาดวัตถุตามเกณฑ์การรับรู้จะเพิ่มขึ้นตามระดับอายุ ซึ่งเด็กก่อนวัยเรียน ซึ่งอยู่ในช่วงอายุ 1 - 6 ปี มีความสามารถเรียนรู้สิ่งต่าง ๆ รอบตัวและจดจำได้อย่างรวดเร็วมีพัฒนาการทักษะในด้านต่าง ๆ การออกกำลังเป็นกิจกรรมหนึ่งในหลักสูตรที่ครูผู้สอนสามารถนำมาใช้ในการเรียนการสอนกลุ่มวิชาอื่น ๆ ได้ด้วย เพราะการออกกำลังกาย

บางอย่างนั้นอาจจะนำมาเป็นกิจกรรมเข้าสู่บทเรียน กิจกรรมการเรียนโดยตรงกิจกรรมเสริมบทเรียน สรุบบทเรียน โดยผู้เรียนจะได้รับทั้งความรู้ ความสนุกสนาน และได้รับการพัฒนาด้านร่างกายซึ่งพระราชบัญญัติ

การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542กล่าวว่าการศึกษามีความหมายว่ากระบวนการเรียนรู้เพื่อความเจริญงอกงามของบุคคลและสังคม โดยถ่ายทอดความรู้ การสืบทอดทางวัฒนธรรมสร้างสรรค์จรรโลงความก้าวหน้าทางวิชาการการสร้างองค์ความรู้ที่เกิดจากสภาพแวดล้อมของสังคมการเรียนรู้ที่เกื้อหนุนให้บุคคลเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ซึ่งผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะศึกษาการพัฒนาการทางด้านร่างกายของเด็กก่อนวัยเรียนของศูนย์เด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ และเป็นงานวิจัยที่ยังไม่มีหน่วยงานใดในประเทศไทยได้จัดทำการศึกษาวิจัยมาก่อน

2. วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบกึ่งทดลองเพื่อศึกษาการพัฒนาการทางด้านร่างกายของเด็กก่อนวัยเรียน และจัดทำกิจกรรม ชุดเครื่องมือที่ใช้พัฒนาร่างกายของเด็กก่อนวัยเรียนศูนย์ มีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลดังนี้

1. เก็บข้อมูลประชากรและสำรวจศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ภาพที่ 1 สภาพทั่วไปของศูนย์เด็กเล็กแม่ชะจาน และห้วยไร่

ภาพที่ 2 สอบถามรายละเอียดเกี่ยวกับศูนย์เด็ก
เล่นและข้อมูลของเด็กก่อนวัยเรียน

2. กำหนดการทำแผนงาน รายงานในส่วนขอ
เนื้อหาความก้าวหน้าของงานวิจัย
3. นำข้อมูลประชากรมาศึกษาเพื่อจัดเตรียมข้อมูลที่ใช้
ในการอบรมครูพี่เลี้ยงและผู้ปกครอง
4. สร้างความคุ้นเคยกับเด็กและจัดกิจกรรมการ
พัฒนาร่างกาย

- 4.1 การยืดเหยียดกล้ามเนื้อ
- 4.2 การเคลื่อนไหว
- 4.3 การออกกำลังกายโดยไม่ใช้อุปกรณ์
- 4.4 การเล่นเกม
- 4.5 การนวด
- 4.6 การออกกำลังกายโดยใช้อุปกรณ์
- 4.7 การเล่นเกม
- 4.8 การนวด

ภาพที่ 3 เด็กก่อนเข้าวัยเรียนของศูนย์พัฒนา
เด็กเล็กห้วยไร่

ภาพที่ 4 เด็กก่อนเข้าวัยเรียนของศูนย์พัฒนา
เด็กเล็กแม่ชะจาน

5. ทำการทดสอบสมรรถภาพทางกายของเด็ก (ความ
อ่อนตัว ความแข็งแรงของกล้ามเนื้อ ความสมดุลของ
ร่างกาย ปฏิกริยาตอบสนอง การประสานงานของระบบ
ประสาทและกล้ามเนื้อ)

ภาพที่ 6 การเดินบนเส้น 15 วินาที

ภาพที่ 7 การโยนและรับลูกบอลสองมือ

ภาพที่ 8 การกลิ้งลูกบอลให้รับซ้าย - ขวา

6. ศึกษาผลการทดสอบสมรรถภาพทางร่างกายของเด็กเพื่อจัดทำเกณฑ์การทดสอบสมรรถภาพทางกาย

7. สรุปผลการวิจัยและเขียนรายงานการวิจัย

3. ผลการดำเนินงาน

3.1 การพัฒนาการทางด้านร่างกายของเด็กก่อนวัยเรียน พบว่า พัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียนในด้านต่างๆ เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ตามช่วงอายุที่มากขึ้น

3.2 จัดทำ กิจกรรมและชุดเครื่องมือที่ใช้พัฒนาร่างกายของเด็กก่อนวัยเรียน ได้แก่ (1) แบบทดสอบนั่งงอตัว (2) แบบทดสอบการโยนรับลูกบอล (3) แบบทดสอบการรับลูกบอลซ้าย-ขวา (4) แบบทดสอบการยืนทรงตัว (5) แบบทดสอบการเดินบนเส้นตรง (15 วินาที)

3.3 เพื่อประเมินและจัดทำเกณฑ์พัฒนาการทางด้านร่างกายของเด็กก่อนวัยเรียน พบว่า การประเมินผลการพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียนอยู่ในเกณฑ์ที่ดีมีค่าเฉลี่ยสูงขึ้นตามช่วงอายุที่มากขึ้นตามลำดับ ซึ่งผลการทดสอบก่อนและหลังการพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียนมีความใกล้เคียงกันและไม่มีความแตกต่างในแต่ละช่วงอายุทั้งเพศชายและเพศหญิง ซึ่งการพัฒนาการทางด้านร่างกายของเด็กควรจัดกิจกรรมที่พัฒนาให้ครบทุกส่วน มีกิจกรรมที่หลากหลาย และควรจัดให้มีความต่อเนื่องกัน

4. การนำผลงานไปใช้ประโยชน์

ผลจากกิจกรรมสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในพื้นที่กรณีศึกษา นอกจากนี้ยังมีชุดเครื่องมือและกิจกรรมที่ใช้พัฒนาการทางด้านร่างกายของเด็ก รวมถึงแบบทดสอบสมรรถภาพอย่างง่ายที่คณะผู้วิจัยได้สร้างขึ้น ให้มีความปลอดภัยแก่เด็กก่อนวัยเรียนและที่สำคัญสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาหรือศูนย์เด็กเล็กประกอบด้วย (1) คู่มือการทดสอบสมรรถภาพทางกายของเด็กก่อนวัยเรียน (2) แบบบันทึกผลการทดสอบสมรรถภาพทางกาย (3) สมุดบันทึกการพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน (4) เกณฑ์การทดสอบสมรรถภาพทางกายของเด็ก

5. การอภิปรายผล

จากการศึกษาการพัฒนาการทางด้านร่างกายของเด็กก่อนวัยเรียน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กองค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่าการพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียนในด้านต่างๆ เพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ ตามช่วงอายุที่มากขึ้น และเครื่องมือที่ใช้ในการพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียน

ได้แก่ (1)แบบทดสอบนั่งงอตัว (2) แบบทดสอบการโยนรับลูกบอล (3) แบบทดสอบการรับลูกบอลซ้าย-ขวา (4) แบบทดสอบการยืนทรงตัว (5)แบบทดสอบการเดินบนเส้นตรง (15 วินาที)และ การประเมินผลการพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียนช่วงอายุ 1 ปี อยู่ในเกณฑ์ที่ต่ำเนื่องมาจากเด็กในช่วงอายุนี้อาจมีการพัฒนาร่างกายไม่เหมือนกันจึงทำให้ผลการทดสอบสมรรถภาพทางร่างกายไม่เท่าที่ควร การพัฒนาการทางร่างกายจึงช้า ส่วนช่วงอายุ 2 ปี อยู่ในเกณฑ์ดีเพราะเด็กวัยนี้สามารถที่จะรับรู้และมีทักษะจากการสาธิตและปฏิบัติได้โดยการเลียนแบบ จึงทำให้พัฒนาการทางด้านร่างกายดีขึ้น และช่วงอายุ 3ปี อยู่ในเกณฑ์ที่ดี ถึง ดีมาก เพราะสามารถรับรู้และปฏิบัติได้เป็นอย่างดี การพัฒนาการทางด้านร่างกาย มีค่าเฉลี่ยสูงขึ้นตามช่วงอายุที่มากขึ้นตามลำดับ ซึ่งผลการทดสอบก่อนและหลังการพัฒนาการของเด็กก่อนวัยเรียนมีความใกล้เคียงกันและ ไม่มีความแตกต่างในแต่ละช่วงอายุทั้งเพศชายและเพศหญิง ซึ่งการพัฒนาการทางด้านร่างกายของเด็กควรจัดกิจกรรมที่พัฒนาให้ครบทุกส่วนไม่ว่าจะการเจริญเติบโตของร่างกายรูปร่างทรงตัว สุขภาพทั่วไป สมรรถภาพทางกาย การศึกษา และสังคมและอารมณ์ ควรจะจัดกิจกรรมที่หลากหลาย และควรจัดให้มีความต่อเนื่องกันเพื่อการเรียนรู้และพัฒนาการทางร่างกายของเด็กต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยในโครงการความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายอุตสาหกรรม ภายใต้ “โครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการศาสตร์เพื่อนเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่สำหรับนักศึกษาปริญญาตรีและปริญญาโท (Area Based Collaborative Research for Undergraduate and Master Students: ABC-PUS/MAG) ประจำปี 2551”

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2520). แผนการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช. กรุงเทพฯ : ในเต็ดโปรดักชั่น.
 ----- (2529).แผนพัฒนาการศึกษาและศิลปวัฒนธรรม ระยะ 6 (พ.ศ. 2530-2534). กรุงเทพฯ : ชวนพิมพ์.

เจริญทัศน์ จินตนเสรี. (2552). โทษของการขาดออกกำลังกาย . [Online]. Available : http://www.thaiparents.com/hf_lack%20exercise.html (2009, August 1)

น้อมฤดี จงพยุหะ และคณะ. (2518). คู่มือการศึกษาวิชาพัฒนาการเด็ก. กรุงเทพฯ : หจก. ศึกษาสัมพันธ์.

ประคอง กรรณสุด. (2528). สถิติเพื่อวิจัยทางพฤติกรรมศาสตร์. ปทุมธานี : ศูนย์หนังสือ ดร.ศรีสง่า.

เพิ่มศักดิ์ สุริยจันทร์. (2534). การสร้างแบบทดสอบสมรรถภาพทางกลไกสำหรับนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์ศึกษามหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ : นามมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์.

วรศักดิ์ เพียรชอบ. (2527). “สมรรถภาพทางกาย”วารสารสุขศึกษา พลศึกษา และนันทนาการ. 6 (98). วรุณา กลกิจโกวิท. ().พัฒนาการทางจิตใจในเด็ก. [Online]. Available: <http://www.vajira.ac.th/psycho/elearning/PsychosDevelopChild.doc>.(2009, August 20)

ศิริพงษ์ หิณรัตน์. (2548). เล่น เรียนรู้ กับลูกวัยเคาะและ กิจกรรมกระตุ้นพัฒนาการและเชาว์ปัญญาลูกวัย 1-3 ปี. กรุงเทพฯ : รักลูกแฟมิลี่.

สมโภช หลักฐาน. (2533). ผลของการเรียนกิจกรรมการเล่นกลางแจ้งที่มีต่อพัฒนาการทางร่างกายด้านสมรรถภาพทางกลไกของนักเรียนระดับก่อนประถมศึกษาอายุ 5-6 ปี โรงเรียนอนุบาลศรีสะเกษจังหวัดศรีสะเกษ. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์.

สุพิตร สมานีโต. (2532) ออกกำลังและสมรรถภาพทางกายสำหรับเด็ก. กรุงเทพฯ : การศาสนา.

Cobb, P.R. (1972). “The Construction of a Motor Fitness Test Battery for Girls in Lower Elementary Grade

"Dissertation International 33: 2146-2147-A, 1972. Courtney, Wayne. (1984). Analysis. Oregon State University. U.S.A..

Halley, P.R. "A Comparative Analysis of Selected motor Fitness Performance of Elementary School Boy"

Johnson, R.D. "Measurements of Achieve in Fundamental skill of Elementary school Children ". (1962). Research Quarterly : 94-103.

Mathew, D.K. (1978). Measurement in Physical Education. (5th ed .) Philadelphia : W.B. Saunders Company.

Miller, A.G. and V. Whilcomb. (1969). Physical Education in the Elementary school Curriculum. London :Prentice – Hall.

Shrida, F.S. (1981). "A Comparative Study of Physical Education Program Influences on Youth Physical Fitness Levels in Public schools in Lraq and the United States ". Dissertation Abstracts International.

การเสริมสร้างสุขภาพและสมรรถภาพของผู้สูงอายุ องค์การบริหารส่วนตำบลซำเหล็ก
อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

Improve Physical Fitness and Public Health at Keelek Subdistrict Administrative
Organization, Maetang District, Chiang Mai

อลิศรา ศรีกระจ่าง¹⁾ สมศักดิ์ เครือจันทร์¹⁾ ธนาวัฒน์ ภูธร¹⁾ กิตตินันท์ หอมฟุ้ง²⁾

¹⁾ นักศึกษา ²⁾ อาจารย์ สาขาวิชาพลศึกษาและนันทนาการ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
202 ตำบลช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300 โทร 053- ต่อ E-mail: apisit24@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสุขภาพและสมรรถภาพทางกายทั่วไปของผู้สูงอายุ แนวทางในการส่งเสริมการออกกำลังกายเพื่อเป็นชุมชนคนสมรรถภาพที่ดี และแก้ไขความบกพร่องทางด้านสุขภาพและสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ คือ ผู้สูงอายุ ที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปี ขึ้นไป จำนวน 190 คน แยกเป็นชายจำนวน 86 คน และหญิงจำนวน 104 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการออกกำลังกายและแบบทดสอบสมรรถภาพทางกายโดยการทดสอบอย่างง่าย ของการกีฬาแห่งประเทศไทย สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน สรุปผลได้ดังนี้ ผลการวิจัย พบว่า ด้านสุขภาพโดยทั่วไปของผู้สูงอายุส่วนใหญ่ไม่มีโรคประจำตัวและจะออกกำลังกาย 3 วันต่อสัปดาห์ โดยใช้เวลาประมาณ 30 - 60 นาที และสมรรถภาพทางกายทั่วไป พบว่า

1. ดัชนีมวลกายของผู้สูงอายุเพศชายทุกช่วงอายุอยู่ในระดับพอเหมาะ และเพศหญิงทุกช่วงอายุอยู่ในระดับตัวหนา โดยสัดส่วนรอบเอวต่อรอบสะโพกของผู้สูงอายุเพศชายและผู้สูงอายุเพศหญิง มีขนาดเอวพอเหมาะในทุกช่วงอายุ
2. แตะมือด้านหลังโดยมือขวาอยู่บน ผู้สูงอายุเพศชายมีความสามารถในการแตะมือด้านหลัง อยู่ในระดับปานกลางทุกช่วงอายุ ผู้สูงอายุเพศหญิงมีความสามารถในการแตะมือด้านหลังอยู่ในระดับดี ทุกช่วงอายุ แตะมือด้านหลังโดยมือซ้ายอยู่บน ผู้สูงอายุเพศชายและเพศหญิงมีความสามารถในการแตะมือด้านหลังอยู่ในระดับต่ำ ทุกช่วงอายุ
3. นั่งงอตัว ผู้สูงอายุเพศชายมีความสามารถในการนั่งงอตัวอยู่ในระดับปานกลางต่ำ ทุกช่วงอายุ ผู้สูงอายุเพศหญิงมีความสามารถในการนั่งงอตัวอยู่ในระดับปานกลาง ทุกช่วงอายุ
4. ลูก-นั่ง เก้าอี้ 30 วินาที ผู้สูงอายุเพศชายมีความสามารถในการลูก-นั่งเก้าอี้ในระดับดีในทุกช่วงอายุ ผู้สูงอายุเพศหญิงมีความสามารถในการลูก-นั่ง เก้าอี้ ในระดับต่ำ ทุกช่วงอายุ
5. นั่งยกน้ำหนัก 30 วินาที ผู้สูงอายุเพศชายมีความสามารถในการนั่งยกน้ำหนักอยู่ในระดับดี ทุกช่วงอายุ ผู้สูงอายุเพศหญิงมีความสามารถในการนั่งยกน้ำหนักอยู่ในระดับ ปานกลาง ทุกช่วงอายุ
6. ยกขาขึ้น-ลง อยู่กับที่ 2 นาที ผู้สูงอายุเพศชายมีความสามารถในการยกขาขึ้น-ลง อยู่กับที่ อยู่ในระดับดี ในช่วงอายุ 70 - 74 ปี และ 75 - 79 ปี ระดับปานกลาง ในช่วงอายุ 60-64 ปี และ 65-69 ปี ผู้สูงอายุเพศหญิงมีความสามารถในการยกขาขึ้น-ลง อยู่กับที่ อยู่ในระดับดีทุกช่วงอายุ

คำสำคัญ การเสริมสร้างสุขภาพ สมรรถภาพทางกาย ค่าดัชนีความหนาของร่างกาย การออกกำลังกาย ความอ่อนตัว ค่าสัดส่วนรอบเอวต่อรอบสะโพก ความแข็งแรงอดทนของกล้ามเนื้อ ความอดทนของระบบหายใจและไหลเวียนเลือด

1. คำนำ

สภาพสังคมไทยในช่วงที่ผ่านมาได้มีการพัฒนาด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่างๆ ไปอย่างรวดเร็ว และแพร่หลายมีสิ่งอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อประหยัดแรงกายตลอดจนการใช้เครื่องยนต์กลไกในการสร้างผลผลิตให้มากยิ่งขึ้น บางครั้งอาจส่งผลให้มนุษย์ขาดแนวความคิดและการยืนอยู่บนพื้นฐานแห่งความเป็นจริงขาดการพัฒนาทั้งทางด้านร่างกายจิตใจจากสถานการณ์และแนวโน้มอนาคตที่มีต่อการพัฒนาประเทศ ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ. 2545-2549) จึงได้วางแนวทางการพัฒนาประเทศโดยเน้นคนเป็นศูนย์กลางโดยยึดหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่ยึดสายกลางความสมดุลพอดี รู้จักพอประมาณอย่างมีเหตุผล เป็นพื้นฐานในการพัฒนาประเทศเป็นหลักสามารถพึ่งพาตนเองได้และก้าวทันโลก

แนวคิดดังกล่าวผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางในการเสริมสร้างสุขภาพและสมรรถภาพของผู้สูงอายุองค์การบริหารส่วนตำบลซีเหล็ก อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ ให้มีความแข็งแรงสมบูรณ์สามารถเป็นภูมิคุ้มกันทานภูมิคุ้มกันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลกที่เป็นไปอย่างรวดเร็ว โดยใช้แบบสอบถาม และโปรแกรมการทดสอบสมรรถภาพที่ง่ายต่อการปฏิบัติ สามารถทำเองได้ที่บ้านด้วยตนเองหรือมีผู้ช่วยทดสอบให้ ไม่จำเป็นต้องซื้อเครื่องมืออุปกรณ์ทดสอบราคาแพงหรือสามารถดัดแปลงประยุกต์ได้ นอกจากนี้ในการสำรวจข้อมูลได้จัดทำคู่มือประจำตัวสำหรับนักศึกษาที่เข้าร่วมทดสอบเป็นการบันทึกสมรรถภาพทางกายในการทดสอบครั้งต่อไปด้วยตนเอง พร้อมมีรูปแบบในการเสริมสร้างสมรรถภาพทางกายให้แข็งแรงสมบูรณ์ ซึ่งโครงการวิจัยดังกล่าวนอกจากจะสนับสนุนแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 9 แล้วยังสอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2545-2549) ยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีการกีฬา โดยมีแนวทางในการเสริมสร้างสมรรถภาพสำหรับคนในชุมชนให้มีสุขภาพแข็งแรง และยุทธศาสตร์ที่ 2 การพัฒนาการกีฬาเพื่อมวลชนโดยมีเป้าหมายให้ประชาชนไทยร้อยละ 60 ได้ออกกำลังกายหรือเล่นกีฬาอย่างถูกต้องเหมาะสม ซึ่งสมรรถภาพทางกายมีความสำคัญ

อย่างยิ่งสำหรับการมีคุณภาพชีวิตที่ดีของทุกคน เพราะไม่เพียงจะบ่งบอกถึงความสามารถของแต่ละคนว่าจะใช้พลังงานในชีวิตประจำวันในการเล่นกีฬาหรือในยามฉุกเฉินได้อย่างมีประสิทธิภาพเพียงใดแล้วยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่แสดงถึงการมีสุขภาพที่ดีหรือไม่ดีด้วยการทดสอบสมรรถภาพทางกายซึ่งเป็นกิจกรรมหนึ่งที่จะช่วยในการส่งเสริมการออกกำลังกายหรือเล่นกีฬา เพราะจะช่วยเป็นแนวทางแก้ไขในข้อบกพร่องของร่างกายให้แข็งแรงสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เป็นแรงจูงใจที่สำคัญในการออกกำลังกายต่อไป

งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์หลัก เพื่อศึกษาสมรรถภาพทางกายทั่วไปของคนในชุมชน ด้วยวิธีการทดสอบอย่างง่าย โดยให้เหมาะกับอายุ เพศ และวัย อีกทั้งยังเป็นการสำรวจข้อมูลด้านสมรรถภาพทางกายของคนในชุมชน ศึกษาแนวทางในการส่งเสริมการออกกำลังกายเพื่อเป็นชุมชนคนสมรรถภาพที่ดี และแก้ไขความบกพร่องทางด้านสุขภาพและสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ

2. วิธีการดำเนินงานวิจัย

การวิจัยนี้ใช้วิธีการดำเนินการวิจัยแบบสำรวจโดยการดำเนินการจะเริ่มจากการเก็บข้อมูลประชากรผู้สูงอายุของ องค์การบริหารส่วนตำบล ซีเหล็กและสำรวจสถานที่ในการจัดกิจกรรม จากนั้น นำข้อมูลประชากรมาศึกษาเพื่อจัดเตรียมแบบสำรวจการออกกำลังกายของผู้สูงอายุ จากนั้นฝึกรวมผู้สูงอายุเกี่ยวกับกิจกรรมเสริมสร้างสุขภาพที่จะทำให้ผู้สูงอายุมีสุขภาพที่ดีพร้อมแจกแบบสำรวจการออกกำลังกายให้แก่ผู้สูงอายุและทำการทดสอบสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือแบบทดสอบสมรรถภาพทางกายโดยการทดสอบอย่างง่าย ของการกีฬาแห่งประเทศไทยแบบทดสอบสมรรถภาพทางกายเป็นแบบทดสอบและสร้างเสริมสมรรถภาพทางกายด้วยตนเอง รายการที่ใช้ทดสอบสมรรถภาพทางกายมีรายละเอียดดังแสดงในรูป

1. ดัชนีความหนาของร่างกาย

รูปที่ 1 ดัชนีความหนาของร่างกาย

2. สัดส่วนรอบเอวต่อรอบสะโพก

รูปที่ 2 สัดส่วนรอบเอวต่อรอบสะโพก

3. ตะแคงมือด้านหลัง

รูปที่ 3 ตะแคงมือด้านหลัง

4. นั่งอตัว

รูปที่ 4 นั่งอตัว

5. ความแข็งแรงส่วนล่างของร่างกาย

รูปที่ 5 ความแข็งแรงส่วนล่างของร่างกาย

6. นั่งยกน้ำหนัก 30 วินาที

รูปที่ 6 นั่งยกน้ำหนัก 30 วินาที

7. ยกขาขึ้น-ลง อยู่กับที่ 2 นาที

รูปที่ 7 ยกขาขึ้น-ลง อยู่กับที่ 2 นาที

3. ผลการดำเนินงาน

3.1 สุขภาพและสมรรถภาพทางกายทั่วไปของผู้สูงอายุ

3.1.1 สุขภาพทางกายโดยทั่วไปของผู้สูงอายุจากการสอบถาม พบว่า ส่วนใหญ่จะไม่มีโรคประจำตัวและมักจะออกกำลังกาย 3 วัน ต่อสัปดาห์ โดยใช้เวลาประมาณ 30 - 60 นาที

3.1.2 ดัชนีมวลกายของผู้สูงอายุเพศชายทุกช่วงอายุอยู่ในระดับพอเหมาะ ยกเว้นในช่วงอายุ 60 - 64 ปี มีขนาดตัวหนา และเพศหญิงทุกช่วงอายุอยู่ในระดับตัวหนา ยกเว้นในช่วงอายุ 65 - 69 ปี มีขนาดพอเหมาะ

3.1.3 สัตส่วนรอบเอวต่อรอบสะโพกของผู้สูงอายุ เพศชาย มีขนาดเอวพอเหมาะในทุกช่วงอายุ สำหรับ ผู้สูงอายุเพศหญิงมีขนาดเอวพอเหมาะในทุกช่วงอายุ ยกเว้นในช่วงอายุ 65 - 69 ปี มีขนาดเอวใหญ่

3.1.4 แตะมือด้านหลังโดยมือขวาอยู่บน ผู้สูงอายุ เพศชายมีความสามารถในการแตะมือด้านหลัง อยู่ใน ระดับปานกลางทุกช่วงอายุ ผู้สูงอายุเพศหญิงมี ความสามารถในการแตะมือด้านหลังอยู่ในระดับดี ทุก ช่วงอายุ แตะมือด้านหลังโดยมือซ้ายอยู่บน ผู้สูงอายุ เพศชายมีความสามารถในการแตะมือด้านหลังอยู่ใน ระดับต่ำ ทุกช่วงอายุ ผู้สูงอายุเพศหญิงมีความสามารถ ในการแตะมือด้านหลังอยู่ในระดับต่ำ ทุกช่วงอายุ

3.1.5 นั่งอตัว ผู้สูงอายุเพศชายมีความสามารถใน การนั่งอตัวอยู่ในระดับปานกลางต่ำ ทุกช่วงอายุ ผู้สูงอายุเพศหญิงมีความสามารถในการนั่งอตัวอยู่ใน ระดับปานกลาง ทุกช่วงอายุ

3.1.6 ลูก-นั่ง เก้าอี้ 30 วินาที ผู้สูงอายุเพศชายมี ความสามารถในการลุก-นั่งเก้าอี้อยู่ในระดับดีในทุกกลุ่ม อายุ ผู้สูงอายุเพศหญิงมีความสามารถในการลุก-นั่ง เก้าอี้ ในระดับต่ำ ทุกช่วงอายุ

3.1.7 นั่งยกน้ำหนัก 30 วินาที ผู้สูงอายุเพศชายมี ความสามารถในการนั่งยกน้ำหนักอยู่ในระดับดี ทุกช่วง อายุ ผู้สูงอายุเพศหญิงมีความสามารถในการนั่งยก น้ำหนักอยู่ในระดับต่ำ ทุกช่วงอายุ

3.1.8 ยกขาขึ้น-ลง อยู่กับที่ 2 นาที ผู้สูงอายุเพศ ชายมีความสามารถในการยกขาขึ้น-ลง อยู่กับที่ อยู่ใน ระดับดี ในช่วงอายุ 70 - 74 ปี และ 75 - 79 ปี ระดับ ปานกลาง ในช่วงอายุ 60-64 ปี และ 65-69 ปี ผู้สูงอายุ เพศหญิงมีความสามารถในการยกขาขึ้น-ลง อยู่กับที่ อยู่ในระดับดีทุกช่วงอายุ

3.2 แนวทางในการส่งเสริมการออกกำลังกาย เพื่อเป็นชุมชนคนสมรรถภาพที่ดี

จากการทดสอบสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ คณะผู้วิจัยได้ศึกษาแนวทางในการส่งเสริมการออก กกำลังกายเพื่อเป็นชุมชนคนสมรรถภาพที่ดี ซึ่งสมาคม สุขศึกษา พลศึกษา นันทนาการและการเดินร่ำแห่ง สหรัฐอเมริกา (AAHPERD) ได้นิยามความหมายของ สมรรถภาพทางกาย ในส่วนที่เกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ ที่ดีหรือคุณภาพชีวิตของมนุษย์ไว้ว่าผู้ที่มีสมรรถภาพ

ทางกายที่ดี คือ ผู้ที่ ประกอบกิจกรรมประจำวันโดย ปราศจากความเหนื่อยล้าเกินควร ลดความเสี่ยงต่อ ปัญหาสุขภาพที่เกี่ยวกับการไม่ออกกำลังกายไปตลอด ชีวิต และมีความแข็งแรงสมบูรณ์เป็นพื้นฐานเพียงพอ ต่อการเข้าร่วมกิจกรรมการออกกำลังกายได้หลากหลาย รูปแบบ และไม่จำเป็นต้องใช้เวลาเป็นชั่วโมงๆ หรือเป็น วันๆ ในการฝึกหรือออกกำลังกายเพื่อการนี้เพราะ ทักษะกีฬาเป็นเพียงเครื่องมือหรือวิธีการอย่างใดอย่าง หนึ่งที่ช่วยให้ร่างกายแข็งแรงสมบูรณ์เท่านั้น

3.3 การแก้ไขความบกพร่องทางด้านสุขภาพและ สมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ

จากการทดสอบสมรรถภาพทางกายของผู้สูงอายุ คณะผู้วิจัยได้แนะนำวิธีการแก้ไขความบกพร่อง ทางด้านสุขภาพและสมรรถภาพทางกาย ด้วยการออก กกำลังกาย ดังนี้

1) การออกกำลังกายควรฝึกจากน้อยไปมาก ฝึก จากเบาไปหาหนักและจะต้องฝึกจนกระทั่งร่างกายเกิด อาการเหน็ดเหนื่อยปวดเมื่อยตามกล้ามเนื้อ การฝึก จะต้องให้เพียงพอกับความต้องการของร่างกายของแต่ละ บุคคล อย่าฝึกจนกระทั่งเหนื่อยมากเกินไปหรือน้อย เกินไปจนไม่รู้สึกเหน็ดเหนื่อยอย่างเต็มที่ จะต้องฝึกให้ พอเหมาะพอดีกับสภาพร่างกายและความต้องการของ แต่ละคน การฝึกจึงจะได้ผลดี

2) จะต้องทำเป็นประจำอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ ร่างกายเกิดความเคยชินกับสภาพการเคลื่อนไหวของ กิจกรรมนั้น ๆ

3) จะต้องใช้หลักการปรับเพิ่มความหนัก (Overload Principles) เป็นระยะ ๆ เพื่อให้ร่างกายมีการพัฒนา ปรับตัวดีขึ้น ความหนักที่จะปรับเพิ่มขึ้นควรคำนึงว่าจะ เพิ่มขึ้นสักเท่าใดและจะเพิ่มขึ้นอีกเมื่อใด รวมทั้งการฝึก วันละกี่ชั่วโมงและอาทิตย์ละกี่ครั้ง ผู้ฝึกควรมีโปรแกรม ในการฝึกในแต่ละสัปดาห์ให้ชัดเจนแน่นอน

4) ภายหลังจากการฝึกซ้อมในแต่ละวันจะต้องมีเวลา พักผ่อนให้เพียงพออย่างน้อยวันละ 6 - 8 ชั่วโมงต่อหนึ่ง คืน

5) การฝึกจะต้องกระทำอย่างสม่ำเสมอต่อเนื่อง ซึ่ง ในขั้นพื้นฐานเบื้องต้นควรเริ่มต้นที่การฝึกความอดทน และเสริมสร้างความแข็งแรงทั่วไป รวมทั้งฝึกทักษะ

การเคลื่อนไหวเบื้องต้นในช่วงระยะ 3 เดือนแรก ต่อมาควรปรับเพิ่มปริมาณความหนักในการฝึกมากขึ้น

6) การบำรุงร่างกายหรืออาหารจะต้องรับประทานให้ครบทุกประเภทประกอบด้วยคาร์โบไฮเดรต โปรตีน ไขมัน ผัก ผลไม้ เกลือแร่และวิตามิน

4. การนำผลงานไปใช้ประโยชน์

ผลจากกิจกรรมสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในพื้นที่กรณีศึกษานอกจากนี้ยังมีชุดเครื่องมือแบบทดสอบสมรรถภาพอย่างง่ายและมีความปลอดภัยในผู้สูงอายุที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ ประกอบด้วย (1) คู่มือการทดสอบสมรรถภาพทางกาย (2) แบบบันทึกผลการทดสอบสมรรถภาพทางกาย (3) สมุดบันทึกการออกกำลังกาย

5. อภิปรายผล

ผลจากการวิจัยแสดงให้เห็นว่าการมีขนาดรูปร่างอ้วนหนามากจะทำให้สมรรถภาพทางกายด้านต่างๆ ลดต่ำลงและการมีสมรรถภาพทางกายด้านต่างๆ ดีจะส่งผลให้มีขนาดรูปร่างสัดส่วนร่างกายที่เหมาะสมสำหรับเพศชายการมีสมรรถภาพทางกายด้านใดด้านหนึ่งดี มักจะมีสมรรถภาพทางกายด้านอื่นๆ ดีด้วย หรืออาจกล่าวได้ว่าส่งผลต่อสมรรถภาพโดยรวมดี ส่วนเพศหญิงการมีสมรรถภาพทางกายด้านใดด้านหนึ่งดีอาจไม่ส่งผลให้สมรรถภาพทางกายด้านอื่นดีตามไปด้วย ทั้งนี้อาจเป็นผลมาจากองค์ประกอบภายในร่างกาย กิจกรรมประจำวัน การตอบสนองต่อการฝึก การเลือกออกกำลังกายเฉพาะด้านเฉพาะส่วน จึงทำให้สมรรถภาพทางกายแต่ละด้านยังไม่มีความสมดุลเท่าที่ควร อย่างไรก็ตามผลจากการศึกษาวิจัยครั้งนี้สามารถนำข้อมูลด้านต่างๆ ไปวิเคราะห์เพื่อเป็นแนวทางในการส่งเสริมสุขภาพและสมรรถภาพ ของผู้สูงอายุขององค์การบริหารส่วนตำบลซีเหล็กในโอกาสข้างหน้าได้เป็นอย่างดี

เอกสารอ้างอิง

- จรินทร์ ชาติพันธ์. (2548). **วิทยาศาสตร์การออกกำลังกาย**. เชียงใหม่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏ เชียงใหม่.
- จันทนา อโณทยานนท์. (2541). **การประเมินภาวะสุขภาพร่างกายในผู้สูงอายุ**. กรุงเทพมหานคร: บุญศิริการพิมพ์.

ชูศักดิ์ เวชแพทย์. (2531). **สรีรวิทยาของการออกกำลังกาย**. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยมหิดล.

ประเวศ วะสี. (2543). **สุขภาพในฐานะอุดมการณ์ของมนุษย์**. กรุงเทพฯ : พิมพ์ดี.

วิไลวรรณ ทองเจริญ. (2539). **ภาวะสุขภาพของผู้สูงอายุ**, วารสารมหาวิทยาลัยมหิดล.

สถาบันการพลศึกษา. (2551). **การพลศึกษาเพื่อการเสริมสร้างสุขภาพและสมรรถภาพของผู้สูงอายุเพื่อเสริมสร้างสุขภาพและสมรรถภาพของผู้สูงอายุให้มีพัฒนาการด้านสุขภาพที่ดี**. กรุงเทพฯ : คณะวิทยาศาสตร์การกีฬาและสุขภาพ สถาบันการพลศึกษา.

อภิชัย คงเสีฟงส์ และจิตติศักดิ์ หะวานนท์. (2537).

กีฬาเวชศาสตร์. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Brook,G.A., Thomas, D.F. and Timothy , P.W.(1996). **Exercise Physiology : Human Bioenergetics and Its Applications**. California : Mayfield Publishing Company.

Frank, D.B. and Howley, T.E. (1998) **Fitness Leader Handbook**. Champaign : Human Kinetisc Publishers.

Greenberg, J. , Dintiman , G. and Oakes , B. (1998) **Physical Fitsee and Wellness**. Massachusetts.

Heyward , H.V. (1991). **Advanced Fitness Assessment and Exercise Prescription**. Champaign, Illinois : Human Kinetics Publishers.

การพัฒนาศักยภาพการวิจัยในชั้นเรียนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก องค์การบริหารส่วนตำบลชี้เหล็ก
อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

Development Capability Classroom Action Research for Child : The Centre at Keelek Subdistrict
Administrative Organization, Maetang District, Chiang Mai Province

อาภาวรรณ พันธุ์ดีอุโมงค์¹⁾ แพรวพรรณ ดีใหม่¹⁾ วันทนา จันตะภา¹⁾ ธิดา ยารังษี²⁾

¹⁾ นักศึกษา ²⁾ อาจารย์ สาขาวิชาการศึกษาและการวิจัย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่
202 ถนนช้างเผือก อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50300 โทร 053-885520 Email: tidaya@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาศักยภาพและศึกษาผลการพัฒนาศักยภาพของครูด้านการวิจัยในชั้นเรียน องค์การบริหารส่วนตำบลชี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ ครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านแม่ชะจานและบ้านห้วยไร่ จำนวน 2 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้คือ แบบบันทึกการสังเกตและแบบบันทึกการสัมภาษณ์แบบปลายเปิด ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ด้านได้แก่ การพัฒนาศักยภาพของครูด้านการวิจัยในชั้นเรียน และการศึกษาผลการพัฒนาศักยภาพของครูด้านการวิจัยในชั้นเรียน จากการทำวิจัยผลปรากฏว่า

1. การพัฒนาศักยภาพของครูด้านการวิจัยในชั้นเรียน พบว่า ครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีศักยภาพในการทำวิจัยในชั้นเรียนอยู่ในระดับมาก เนื่องจากก่อนหน้านี้ครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นแค่ชาวบ้านธรรมดาที่จบการศึกษาจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แต่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลชี้เหล็กต้องการที่จะพัฒนาให้ครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้นเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นจึงได้จัดสรรทุนสนับสนุนการศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีสาขาการศึกษาปฐมวัยให้กับครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก แต่ครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็กยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยในชั้นเรียนอยู่ในระดับเล็กน้อยถึงปานกลาง พร้อมทั้งยังขาดประสบการณ์ในการทำวิจัย แต่เมื่อทีมผู้วิจัยได้เข้าไปพัฒนาศักยภาพแล้วทำให้ครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความรู้ความเข้าใจและมีประสบการณ์ในการทำวิจัยในชั้นเรียนเพิ่มมากขึ้นโดยสังเกตและสัมภาษณ์จากการทำงานวิจัยในชั้นเรียน เช่น เขียนโครงร่างการวิจัย การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสร้างเครื่องมือในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การสรุปผลการวิจัยและการเขียนรายงานการวิจัย

2. การศึกษาผลการพัฒนาศักยภาพของครูด้านการวิจัยในชั้นเรียน พบว่า ครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการพัฒนาศักยภาพการวิจัยในชั้นเรียนอยู่ในระดับมาก โดยดูจากผลการเปรียบเทียบ Pre test และ Post test ของครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กล่าวคือ เดิมทีครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยในชั้นเรียนอยู่ในระดับเล็กน้อยถึงปานกลางแต่ในด้านประสบการณ์การทำวิจัยในชั้นเรียนนั้นครูผู้วิจัยยังไม่เคยลงมือปฏิบัติเนื่องจากปัจจัยหลายด้านอาทิเช่น ขาดแหล่งสนับสนุนทางการเงิน ไม่มีเวลาในการทำวิจัย ไม่มีที่ปรึกษาในการทำวิจัย แต่เมื่อทีมผู้วิจัยได้พัฒนาศักยภาพครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแล้ว ครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้ง 2 ศูนย์สามารถทำรายงานการวิจัยในชั้นเรียนได้คนละ 1 เรื่อง คือการพัฒนาทักษะการพูดโดยใช้หนังสือเล่มใหญ่สำหรับเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านห้วยไร่ ตำบลชี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ และการพัฒนาทักษะทางภาษาโดยใช้ชุดฝึกทักษะการออกเสียงตัวสะกดแม่กง และแม่กก สำหรับเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านแม่ชะจาน ตำบลชี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่(กรณีศึกษาเด็กชายชัชชัย เบิกบาน)

คำสำคัญ ศักยภาพของครู ทักษะการวิจัย การวิจัยในชั้นเรียน การเรียนรู้โดยใช้สมองเป็นฐาน

1. คำนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 หมวด 4 มาตรา 24 ได้กำหนดบทบาทและหน้าที่ของสถานศึกษาไว้ คือ การจัดการกระบวนการเรียนรู้ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการดังต่อไปนี้ คือ 1. จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียนโดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล 2. ฝึกทักษะกระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา 3. จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริง ฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็นและทำเป็น รักการอ่าน และเกิดการใฝ่รู้อย่างต่อเนื่อง 4. จัดการเรียนการสอนโดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่าง ๆ อย่างได้สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงาม และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ไว้ในทุกวิชา 5. ส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียน และอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ และมีความรอบรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ทั้งนี้ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอนและแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ 6. จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อร่วมกันพัฒนาผู้เรียนตามศักยภาพ (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542)

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านห้วยไร่และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กแม่ชะจานเป็นศูนย์ที่ตั้งอยู่ในเขตพื้นที่รับผิดชอบขององค์การบริหารส่วนตำบลชี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัด เชียงใหม่ ได้ให้บริการแก่เด็กที่อยู่ในเขตพื้นที่ดังกล่าว ซึ่งมีเด็กอยู่ในการดูแลของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กนี้ จำนวน 14 คน

ในปัจจุบันศูนย์พัฒนาเด็กเล็กดังกล่าวยังไม่มีการดำเนินงานวิจัยในชั้นเรียน เพื่อพัฒนาการศักยภาพการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ

ดังนั้นขอเสนอโครงการ การพัฒนาศักยภาพการวิจัยในชั้นเรียนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก องค์การบริหารส่วนตำบลชี้เหล็ก อำเภอ แม่แตง จังหวัด เชียงใหม่ เพื่อพัฒนาทักษะการวิจัยในชั้นเรียนของครูซึ่งนำไปสู่การ

จัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ ทำให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้ดียิ่งขึ้น

2. วิธีดำเนินการ

งานวิจัยนี้ใช้วิธีดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participant Action Research) โดยการจัดอบรม/ประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่ม การสังเคราะห์เนื้อหา และรายงานการวิจัย โดยมีวิธีดำเนินการวิจัย 3 ขั้นตอนใหญ่ ๆ คือ

2.1 ศึกษาบริบทของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดย การสอบถามและศึกษาเอกสารจากครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก บ้านแม่ชะจานและบ้านห้วยไร่

รูปที่ 1 ศึกษาบริบทของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากการจัดอบรม/ประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอนแบบ Brain Based Learning: BBL ให้กับครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

รูปที่ 2 การจัดประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมระหว่างทีมผู้วิจัยและครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2.3 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากสหากลุ่ม

2.3.1 ศึกษาสภาพปัญหาที่กำหนดชื่อประเด็นปัญหา และวางแผนการวิจัยในชั้นเรียน (เขียนโครงการวิจัย) โดยการสนทนากลุ่มระหว่างทีมผู้วิจัยกับครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ระหว่างทีมผู้วิจัยและครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2.3.2 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยการสนทนากลุ่มระหว่างทีมผู้วิจัยกับครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

รูปที่ 4 การสนทนากลุ่มเพื่อศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องระหว่างทีมผู้วิจัยและครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2.3.3 สร้างเครื่องมือในการวิจัย เครื่องมือทดลอง (นวัตกรรม) และเครื่องมือในการเก็บข้อมูลโดยการประชุมปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมระหว่างทีมผู้วิจัย ครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กและวิทยากร (อาจารย์กิตตินันท์ หอมพุ่ม)

(นวัตกรรม) และเครื่องมือในการเก็บข้อมูลโดยการ

2.3.4 หาคุณภาพของเครื่องมือในการวิจัย (นวัตกรรม เก็บข้อมูล) จากผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่าน และปรับปรุงเครื่องมือตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ พร้อมทั้งวางแผนการทดลองใช้เครื่องมือโดยการประชุมปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมระหว่างทีมผู้วิจัย ครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

รูปที่ 6 หาคุณภาพของเครื่องมือในการวิจัย

2.3.5 ทดลองใช้เครื่องมือในการวิจัย (นวัตกรรม) กับนักเรียนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านแม่ชะจานและบ้านห้วยไร่

รูปที่ 7 การทดลองใช้นวัตกรรมกับนักเรียน

2.3.6 เขียนรายงานการวิจัยพร้อมทั้งวิเคราะห์ข้อมูล และสรุปผลการวิจัยโดยการประชุมปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมระหว่างทีมผู้วิจัยกับครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2.3.7 ทำการทดสอบPre test ของครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อตรวจสอบความรู้พื้นฐานในด้านการวิจัยในชั้นเรียนโดยการศึกษาค้นคว้า ประชุมกลุ่ม สัมภาษณ์ และดูผลการเรียนรู้ของนักเรียน

รูปที่ 8 ทดสอบPre test ของครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

2.3.8 ทำการทดสอบ Post test ของครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพื่อศึกษาผลการพัฒนาศักยภาพการทำวิจัยในชั้นเรียนโดยการสัมภาษณ์

รูปที่ 9 ทดสอบ Post test ของครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

3. ผลการดำเนินงาน

3.1 การพัฒนาศักยภาพของครูด้านการวิจัยในชั้นเรียน

จากการการพัฒนาศักยภาพของครูด้านการวิจัยในชั้นเรียน พบว่า ครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีศักยภาพในการทำวิจัยในชั้นเรียนอยู่ในระดับมาก เนื่องจากก่อนหน้านี้ครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นแค่ชาวบ้านธรรมดาที่จบการศึกษาจากศูนย์การศึกษาออกโรงเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แต่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลซึ่งเหล็กต้องการที่จะพัฒนาให้ครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้นเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นจึงได้จัดสรรทุนสนับสนุนการศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีสาขาการศึกษาปฐมวัยให้กับครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก แต่ครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็กยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยในชั้นเรียนอยู่ในระดับเล็กน้อยถึงปานกลาง พร้อมทั้งยังขาดประสบการณ์ในการทำวิจัย แต่เมื่อทีมผู้วิจัยได้เข้าไปพัฒนาศักยภาพแล้วทำให้ครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความรู้ความเข้าใจและมีประสบการณ์ในการทำวิจัยในชั้นเรียนเพิ่มมากขึ้นโดยสังเกตและสัมภาษณ์จากการทำงานวิจัยในชั้นเรียน เช่น การเขียนโครงร่างการวิจัย การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสร้างเครื่องมือในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การสรุปผลการวิจัยและการเขียนรายงานการวิจัย

3.2 การศึกษาผลการพัฒนาศักยภาพของครูด้านการวิจัยในชั้นเรียน

3.2 การศึกษาผลการพัฒนาศักยภาพของครูด้านการวิจัยในชั้นเรียน

จากการศึกษาผลการพัฒนาศักยภาพของครูด้านการวิจัยในชั้นเรียน พบว่า ครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีการพัฒนาศักยภาพการวิจัยในชั้นเรียน อยู่ ใน ระดับ มาก โดยดูจากผล การเปรียบเทียบPre test และ Post test ของครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กล่าวคือ เดิมนั้นครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยในชั้นเรียนอยู่ในระดับเล็กน้อยถึงปานกลางแต่ในด้านประสบการณ์การทำวิจัยในชั้นเรียนนั้นครูที่เลี้ยงยังไม่เคยลงมือปฏิบัติเนื่องจากปัจจัยหลายด้านอาทิเช่น ขาดแหล่งสนับสนุนทางการเงิน ไม่มีเวลาในการทำวิจัย ไม่มีที่ปรึกษาในการทำวิจัย แต่เมื่อทีมผู้วิจัยได้พัฒนาศักยภาพครูประจำศูนย์พัฒนาเด็ก

เล็กแล้ว ครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้ง 2 ศูนย์สามารถทำรายงานการวิจัยในชั้นเรียนได้คนละ 1 เรื่องคือการพัฒนาทักษะการพูดโดยใช้หนังสือเล่มใหญ่สำหรับเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านห้วยไร่ ตำบลขี้เหล็ก อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่ และการพัฒนาทักษะทางภาษาโดยใช้ชุดฝึกทักษะการออกเสียงตัวสะกดแม่ก และแม่ก สำหรับเด็กปฐมวัยของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านแม่ชะจาน ตำบลขี้เหล็ก อำเภอมะนัง จังหวัดเชียงใหม่(กรณีศึกษาเด็กชายรัชชชัย เบิกบาน)

4. การนำผลงานไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยนี้สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาศักยภาพการวิจัยในชั้นเรียนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กได้และสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาผลการเรียนรู้และแก้ไขปัญหาการเรียนการสอนที่เกิดขึ้นกับเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

5. อภิปรายผล

ผลจากการพัฒนาศักยภาพการวิจัยในชั้นเรียนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก พบว่า ครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีศักยภาพในการทำวิจัยในชั้นเรียนอยู่ในระดับมาก เนื่องจากก่อนหน้านี้ครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นแค่ชาวบ้านธรรมดาที่จบการศึกษาจากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 แต่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลขี้เหล็กต้องการที่จะพัฒนาให้ครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความรู้ความสามารถเพิ่มขึ้นเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กให้มีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้นจึงได้จัดสรรทุนสนับสนุนการศึกษาต่อในระดับปริญญาตรีสาขาการศึกษาปฐมวัยให้กับครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก แต่ครูศูนย์พัฒนาเด็กเล็กยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับงานวิจัยในชั้นเรียนอยู่ในระดับเล็กน้อยถึงปานกลาง พร้อมทั้งยังขาดประสบการณ์ในการทำวิจัย แต่เมื่อทีมผู้วิจัยได้เข้าไปพัฒนาศักยภาพแล้วทำให้ครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีความรู้ความเข้าใจและมีประสบการณ์ในการทำวิจัยในชั้นเรียนเพิ่มมากขึ้นโดยสังเกตและสัมภาษณ์จากการเขียนโครงร่างการวิจัย การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสร้างเครื่องมือในการวิจัย วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การสรุปผลการวิจัย และการเขียนรายงานการวิจัยซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาขอนแก่น เขต 2

(2549) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาครูผู้สอนด้านการทำวิจัยในชั้นเรียน โรงเรียนบ้านหนองทุ่มวิทยา มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาครูผู้สอนให้มีความรู้ความเข้าใจและสามารถทำการวิจัยในชั้นเรียนโรงเรียนบ้านหนองทุ่มวิทยา กิ่งอำเภอกอโกกโพธิ์ไชย จังหวัดขอนแก่น พบว่าสภาพปัจจุบันของการดำเนินงานและปัญหาการทำวิจัยของครูผู้สอนนั้น ครูผู้สอนไม่สามารถทำการวิจัยได้เป็นเพราะการขาดผู้เชี่ยวชาญในการให้คำปรึกษาแนะนำและพาปฏิบัติการทำ วิจัยในชั้นเรียนดังนั้นโรงเรียนจึงต้องดำเนินการพัฒนาครูผู้สอนด้านการวิจัยในชั้นเรียน ขึ้นสำรวจสภาพการปฏิบัติงาน พบว่าครูผู้สอนมีความรู้ด้านการวิจัยในชั้นเรียน แต่ยังขาดความเชื่อมั่นในการปฏิบัติส่วนใหญ่ไม่เคยทำการวิจัยในชั้นเรียน จึงได้พัฒนาครูผู้สอนด้านการทำวิจัยในชั้นเรียน โดยใช้กลยุทธ์การอบรมเชิงปฏิบัติการ การศึกษาดูงาน และการประชุมกลุ่มย่อย เกี่ยวกับกรวิจัยในชั้นเรียน ทำให้ครูผู้สอนสามารถเขียนเค้าโครงการวิจัยในชั้นเรียน แล้วนำแผนปฏิบัติการจากการเขียนเค้าโครงการวิจัย ไปสู่การปฏิบัติการทำการวิจัยในชั้นเรียนได้ และสามารถเขียนรายงานการวิจัยได้ และยังทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางด้านพฤติกรรมจัดการเรียนการสอนของครูที่สามารถใช้ความรู้ที่ได้จากการพัฒนาไปแก้ปัญหาในชั้นเรียนที่ตนเองปฏิบัติงานอยู่เป็นประจำและจากการศึกษาผลการพัฒนาศักยภาพของครูด้านการวิจัยในชั้นเรียน พบว่า ครูประจำศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้ง 2 ศูนย์ สามารถทำรายงานการวิจัยในชั้นเรียนได้คนละ 1 เรื่องและมีการพัฒนาศักยภาพการวิจัยในชั้นเรียนอยู่ในระดับมาก ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนายบรรดิฐ แก้วศรีนวม (2550) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการพัฒนาครูด้านการวิจัยในชั้นเรียน โรงเรียนบ้านนาหนองแคน อำเภอนองสูง จังหวัดมุกดาหาร พบว่า การพัฒนาครูด้านการวิจัยในชั้นเรียน โดยใช้กลยุทธ์ในการพัฒนา คือการประชุมเชิงปฏิบัติการ และการนิเทศภายใน สามารถทำให้ครูมีความรู้และทักษะด้านการวิจัยในชั้นเรียนมีความสามารถในการเขียนเค้าโครงการวิจัยรวมทั้ง สามารถนำ ความรู้และทักษะกระบวนการวิจัยไปใช้แก้ปัญหาและพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้ผู้บริหารและครูผู้สอนจะต้องร่วมมือกัน ในการพัฒนาการจัดกระบวนการเรียนรู้ ควบคู่กับ

กระบวนการวิจัยในชั้นเรียน อย่างจริงจังและต่อเนื่อง จึงจะส่งผลต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยในโครงการความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายอุตสาหกรรม ภายใต้ “โครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการศาสตร์เพื่อนเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่สำหรับนักศึกษาปริญญาตรีและปริญญาโท (Area Based Collaborative Research for Undergraduate and Master Students: ABC-PUS/MAG) ประจำปี 2551”

เอกสารอ้างอิง

กษมา วรวรรณ ฌ อยู่ธยา. **พบกันทุกวันอังคาร**.

[ออนไลน์]. //เข้าถึงได้จาก

<http://www.moe.go.th/Tuesday/index.shtml>.

(2552, มีนาคม 05).

การพัฒนาศึภยภพ. [ออนไลน์]. //เข้าถึงได้จาก

202.143.143.226/kmc/thongchai

/B/B7.doc. (2552, มีนาคม 05).

การวิจัยในชั้นเรียน. [ออนไลน์]. //เข้าถึงได้จาก

[http://www.thailocaladmin.go.th/](http://www.thailocaladmin.go.th/work/e_book/eb1/std210550/0/0.htm)

[work/e_book/eb1/std210550/0/0.htm](http://www.thailocaladmin.go.th/work/e_book/eb1/std210550/0/0.htm).

(2552, มีนาคม 05).

พิชิต ฤทธิ์จรรุญ. (2544). **การวิจัยเพื่อพัฒนาการ**

เรียนรู้: ปฏิบัติการวิจัยในชั้นเรียน. กรุงเทพฯ:

ศูนย์หนังสือจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ไพฑูริย์ สินลารัตน์. (2546). **การเรียนการสอนที่มี**

การวิจัยเป็นฐาน. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์

มหาวิทยาลัย.

ลัดดา ภูเกียรติ สมศรี เพชรยิ้ม . (2546). **ครู และ**

นักเรียนสาธิตจุฬาเรียนรผู้ผ่านกระบวนการ

วิจัย. กรุงเทพฯ: เพอร์ฟอร์มอาร์ต.

วัลลภ เทพหัสดิน ฌ อยู่ธยา. (2544). **การพัฒนาการ**

เรียนการสอนทางการอุดมศึกษา. กรุงเทพฯ: โรง

พิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สัมมา รัตนิตย์. (2546). **การวิจัยเพื่อพัฒนาการ**

เรียนรู้: จากประสบการณ์สู่ปฏิบัติการ. กรุงเทพฯ:

ข้าวฟ่าง.

การวิจัยและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพที่มีผลต่อดัชนีมวลรวมของร่างกายของนักเรียนช่วงชั้นที่ 1-2 ในตำบลขี้เหล็ก อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่

Research and Development of Health Behavior effect of body mass index of student group 1-2 in tumbol kheelk Umphur maetang Chiangmai

พิชัยณรงค์ กงแก้ว¹⁾ ปรัชญา ใจซื่อ²⁾ อภิศักดิ์ แสงคำ²⁾ สุรพันธ์ โทเล²⁾

¹⁾ อาจารย์²⁾ นักศึกษา สาขาวิชาพลศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่ถนน ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 34000 โทร 045-352000 ต่อ 1723 E-mail: nnanthas@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพที่มีผลต่อดัชนีมวลรวมของร่างกายของนักเรียนช่วงชั้นที่ 1-2 ในตำบลขี้เหล็ก อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบริบทและศักยภาพของชุมชนที่เกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพ เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของดัชนีมวลรวมของร่างกายและเหตุปัจจัยทางด้านต่างๆ ของปัญหา เพื่อพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพให้ได้ตามเกณฑ์ดัชนีมวลรวมของร่างกายโดยใช้เครื่องมือโปรแกรมสุขภาพ และเพื่อศึกษาผลการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพจากเครื่องมือโปรแกรมสุขภาพ ประชากรที่ใช้ในการศึกษาในครั้งนี้ คือ นักเรียนช่วงชั้นที่ 1-2 ในตำบลขี้เหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ จำนวน 508 คน โดยแบ่งเป็นชายจำนวน 320 คน และหญิงจำนวน 188 คนโดยใช้กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาในครั้งนี้จำนวน 60 คน โดยแบ่งเป็นชายจำนวน 30 คน และหญิงจำนวน 30 คน และทำการแยกตามลักษณะรูปร่างผอมจำนวน 30 คน ลักษณะรูปร่างอ้วนจำนวน 30 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ผลการศึกษาพบว่า

1. บริบทและศักยภาพของชุมชนที่ผู้ศึกษาทำการศึกษานั้นเป็นชุมชนชนบทซึ่งอยู่ห่างไกลจากตัวเมือง วิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย บ้านเรือนและที่พักอาศัยก็จะอยู่ไม่ห่างไกลกันมากนัก การดำรงชีวิตของคนในชุมชน การหาอาหารก็จะมาจากท้องถิ่นของตน โดยไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์และโทษของอาหารที่รับประทานเข้าไป และเนื่องจากเป็นชุมชนชนบทที่อยู่ไกล จึงทำให้หาสถานที่ออกกำลังกายได้ยากและคนในชุมชนไม่เห็นความสำคัญของการออกกำลังกายจึงทำให้สุขภาพของคนในชุมชนไม่แข็งแรงเท่าที่ควรดังนั้นผู้ทำการศึกษาได้แนวคิดในการจัดเกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพของคนในชุมชน

2. สภาพปัจจุบันและปัญหาของดัชนีมวลรวมของร่างกายของเด็กในพื้นที่นั้น พบว่า เด็กในส่วนใหญ่ในชุมชนมีรูปร่างไม่สมส่วน เช่น บางคนผอมมาก บางคนอ้วนมาก เนื่องจากขาดการเอาใจใส่จากผู้ปกครอง รวมถึงสภาพและศักยภาพของชุมชน จึงทำให้เด็กส่วนใหญ่ในชุมชนมีรูปร่างที่ไม่สมส่วน

3. การพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพให้ได้ตามเกณฑ์ดัชนีมวลรวมของร่างกายนั้นผู้ศึกษาได้พัฒนาพฤติกรรมสุขภาพโดยใช้เครื่องมือโปรแกรมสุขภาพ โดยการให้ความรู้เกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพ และทำความเข้าใจพฤติกรรมสุขภาพใหม่ให้แก่เด็กที่อยู่ในกลุ่มตัวอย่าง ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพการรับประทานอาหารและพฤติกรรมออกกำลังกาย โดยอาศัยอาหารที่หาได้ในชุมชนมาปรับให้เข้ากับหลักการรับประทานอาหารหลัก 5 หมู่ การออกกำลังกายก็สามารถใช้การทำงานบ้านหรือใช้พื้นที่เล็กๆ ในหมู่บ้านออกกำลังกาย เพื่อพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพของเด็กในชุมชน

4. ผลการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพจากเครื่องมือโปรแกรมสุขภาพนั้นทำให้กลุ่มตัวอย่างจากการคัดเลือกนักเรียนโดยได้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมรับประทานอาหารให้ควบคู่กับพฤติกรรมออกกำลังกาย นักเรียนที่นำมาพัฒนาในครั้งนี้จำนวน 60 คน โดยแบ่งตามรูปร่างลักษณะผอมจำนวน 30 คน รูปร่างลักษณะอ้วนจำนวน 30 คน พบว่านักเรียนมีแนวโน้มด้านสุขภาพทางกายที่ดีขึ้นจากการทดสอบนักเรียนทั้งหมด 6 สัปดาห์ โดยใช้แบบบันทึกพฤติกรรมสุขภาพ

จากภาวะโภชนาการและการออกกำลังกายทำให้นักเรียนที่มีรูปร่างลักษณะผอมสามารถเพิ่มน้ำหนักได้โดยเฉลี่ย 2 กิโลกรัม และนักเรียนที่มีรูปร่างลักษณะอ้วนสามารถลดน้ำหนักลงได้โดยเฉลี่ย 8 กิโลกรัม

1. คำนำ

พฤติกรรมกรรมการบริโภคของเด็กไทยในปัจจุบันซึ่งมีผลต่อการเจริญเติบโตแล้ว พฤติกรรมการบริโภคยังมีส่วนสำคัญที่ช่วยในการเสริมสร้างและพัฒนาความเจริญเติบโตของร่างกายตามวัย ทำให้ร่างกายได้รับสารอาหารที่ครบถ้วนตามหลักโภชนาการครบทั้ง 5 หมู่ เป็นผู้รู้ในการเลือกรับประทานอาหาร ประโยชน์ที่ได้รับจากการรับประทานสารอาหารแต่ละชนิดที่เข้าสู่รวมถึงอาหารที่มีโทษต่อร่างกายซึ่งเหล่านี้ คือ หัวใจของวัตถุประสงค์หลักของการบริโภคที่ให้ความแข็งแรงและความสมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ควบคู่กับความเพียบพร้อมด้านสติปัญญาและความสามารถในการพัฒนาสังคมและประเทศชาติให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

เมื่อเทคโนโลยีทางการเกษตรเจริญก้าวหน้ามากขึ้น มีการคัดเลือกสายพันธุ์พืชและสัตว์ให้เหมาะสมกับสภาวะแวดล้อมหรือให้ผลผลิตมาก มีการประดิษฐ์คิดค้นเครื่องทุ่นแรงและเครื่องจักรทางการเกษตร ทำให้มีผลผลิตเพิ่มมากขึ้นจนไม่สามารถบริโภคได้หมดภายในครัวเรือน จึงได้มีการแลกเปลี่ยน หรือซื้อขายกันระหว่างเพื่อนบ้านหรือภายในชุมชนนั้น ในบางฤดูกาลก็ผลิตได้มากจนเกินที่ชุมชนจะบริโภคได้หมด ทำให้ผลผลิตเกิดการเน่าเสียและต้องทิ้งไปโดยเปล่าประโยชน์ จำเป็นต้องหาวิธีการที่จะถนอมผลผลิตทางการเกษตรให้สามารถเก็บได้เป็นเวลานาน ไม่เน่าเสีย ทำให้เกิดการแปรรูปอาหารด้วยกรรมวิธีต่าง ๆ ขึ้น

พฤติกรรมกรรมการบริโภคของมนุษย์จึงมีการเปลี่ยนแปลงจากอดีตที่เป็นการบริโภคอาหารที่มีอยู่อย่างจำกัดเพื่อความอยู่รอดหรือเพื่อประทังชีวิต ไปเป็นการบริโภคอาหารตามความชอบของแต่ละบุคคล ตามกำลังทรัพย์หรือเศรษฐกิจฐานะ เพราะมีอาหารให้เลือกมากขึ้น อุตสาหกรรมอาหารของประเทศในปัจจุบันมีการขยายตัวเพื่อผลิตอาหารตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม มีการถ่ายทอดเทคโนโลยีการผลิตอาหารจากต่างประเทศ ตลอดจนการนำเข้าเครื่องจักรต่าง ๆ เข้ามาในประเทศมาก และมีการผลิตบุคลากรในสาขาวิชาวิทยาศาสตร์การอาหารเพื่อช่วยในการพัฒนา

อุตสาหกรรมอาหารของประเทศ ทำให้มีการผลิตอาหารมากมายหลายชนิดออกสู่ท้องตลาดและยังสามารถส่งไปจำหน่ายต่างประเทศ นำเงินตราเข้าประเทศเป็นจำนวนมากในแต่ละปี การแข่งขันอย่างมากของอุตสาหกรรมแปรรูปอาหารในปัจจุบันทำให้ผู้ผลิตจะต้องศึกษาความต้องการของผู้บริโภค และเข้าใจพฤติกรรมผู้บริโภคที่เปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและปัจจัยต่างๆ ที่มีผลกระทบ แม้ในอุตสาหกรรมอาหารขนาดกลางและขนาดย่อมก็ต้องให้ความสำคัญนี้ เพื่อที่จะผลิตอาหารสนองความต้องการของผู้บริโภค สามารถหาตลาดได้ง่ายและขายได้โดยไม่ขาดทุน

การมีรูปร่างสมส่วน เป็นผลจากการเล่นกีฬาอย่างสม่ำเสมอการเล่นกีฬาทำให้ร่างกายใช้พลังงานเพิ่มขึ้น และเมื่อเล่นกีฬาเป็นเวลานานร่างกายยิ่งใช้พลังงานเพิ่มมากขึ้น เป็นผลให้มีการนำไขมันที่สะสมในร่างกายมาใช้ ทำให้ปริมาณไขมันลดลง รูปร่างสมส่วนและการเล่นกีฬาเป็นการควบคุมน้ำหนักที่ดีอีกวิธีหนึ่ง จากแนวคิดดังกล่าวประชาชนจึงนิยมออกกำลังกายเพื่อการควบคุมน้ำหนัก สอดคล้องกับแนวคิดของ Kenny (1988) กล่าวว่าวัย 20-30 ปี การออกกำลังกายเป็นไปเพื่อการควบคุมน้ำหนักและการปรับปรุงร่างกายเพื่อ การสร้างเสน่ห์ให้เป็นที่ดึงดูดใจผู้อื่น นอกจากการเล่นกีฬาทำให้มีสมรรถภาพทางกายที่ดี ร่างกายแข็งแรงแล้ว ยังส่งผลถึงการทำงานของร่างกาย และจิตใจ ส่งผลให้บุคคลสามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพด้วย

งานวิจัยนี้จึงมีจุดประสงค์หลักเพื่อพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพที่มีผลต่อดัชนีมวลรวมของร่างกายของนักเรียนช่วงชั้นที่ 1- 2 ในตำบลขี้เหล็ก อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ ให้อยู่ในทิศทางที่ดีมีสุขภาพและดัชนีมวลรวมของร่างกายที่ดีขึ้น

2. วิธีดำเนินงาน

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตัวเอง มีขั้นตอนดังนี้

รูปภาพที่ 1 สภาพพื้นที่ที่ผู้วิจัยไปเก็บข้อมูล

2.1 เสนอหัวข้อการทำวิจัยให้แก่ผู้จัดการโครงการ สำนักวิจัยและพัฒนา สาขาวิชานิเทศศาสตร์ คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงใหม่

2.2 ผู้วิจัยดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสังเกตพฤติกรรมกรรมการบริโภคและจัดโภชนาการการบริโภคแต่ละคนด้วยตนเองและสัมภาษณ์พูดคุยเล็กน้อย

รูปภาพที่ 2 ภาพการสอบถามพูดคุยกับกลุ่มตัวอย่าง

2.3 รวบรวมข้อมูลจากเครื่องมือในการตรวจวัดพฤติกรรมการบริโภคของนักเรียนช่วงชั้นที่ 1- 2 ในตำบลขี้เหล็ก อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ ตามกรอบประเด็นการวิจัยดังนี้

2.3.1 การเก็บข้อมูลบริบทและศักยภาพของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมสุขภาพโดยการสอบถามจากประชากรในพื้นที่ที่ทำกรวิจัยและเจ้าหน้าที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล

2.3.2 การเก็บข้อมูลสภาพปัจจุบันและปัญหาของดัชนีมวลรวมของร่างกายและเหตุปัจจัยทางด้านต่างๆของปัญหาโดยใช้แบบทดสอบพฤติกรรมสุขภาพ (BMI) ก่อนการพัฒนาโดยโปรแกรมพฤติกรรมสุขภาพเข้าไปสำรวจกับกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่โดยตรง

รูปภาพที่ 3 ภาพการสอบถามข้อมูลบริบทชุมชนกับเจ้าหน้าที่

รูปภาพที่ 4 ภาพการเก็บข้อมูลเบื้องต้นกับกลุ่มตัวอย่าง

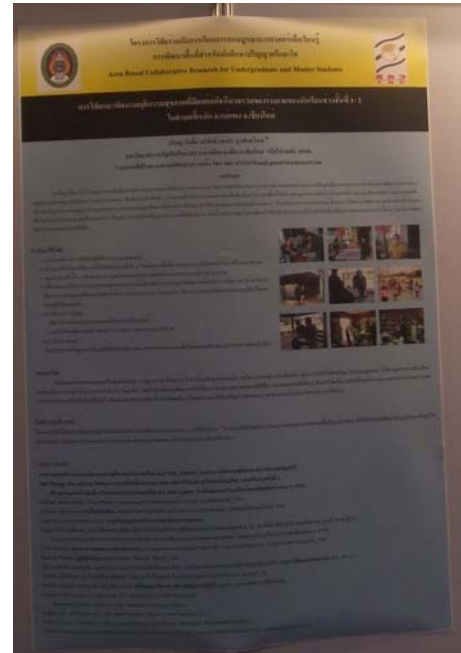
2.3.3 การเก็บข้อมูลการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพให้ได้ตามเกณฑ์ดัชนีมวลรวมของร่างกายโดยใช้เครื่องมือโปรแกรมสุขภาพที่ผ่านการพัฒนาจากผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้อง

2.3.4 การเก็บข้อมูลผลการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพจากเครื่องมือโปรแกรมสุขภาพโดยใช้แบบทดสอบพฤติกรรมสุขภาพ(BMI)หลังการพัฒนาโดยโปรแกรมพฤติกรรมสุขภาพเข้าไปสำรวจกับกลุ่มตัวอย่างในพื้นที่โดยตรงเพื่อหาข้อมูลจากพื้นที่จริง

รูปภาพที่ 5 ภาพการเก็บข้อมูลผลการพัฒนา
พฤติกรรมสุขภาพ

2.4. นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษามานำเสนอรายงาน
ความก้าวหน้า พร้อมทั้งจัดทำโปสเตอร์แล้วปรับ
พฤติกรรมสุขภาพโดยการจัดโปรแกรมอาหาร การออก
กำลังกายเพื่อสุขภาพให้แก่นักเรียนช่วงชั้นที่ 1- 2 ใน
ตำบลซีเหล็ก อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่

รูปภาพที่ 6 ภาพโปสเตอร์ที่นำเสนอที่ในงานวิจัย

3. ผลการดำเนินงาน

3.1 ศักยภาพของชุมชนที่เกี่ยวกับพฤติกรรม
สุขภาพของนักเรียนช่วงชั้นที่ 1- 2 ในตำบลซีเหล็ก อ.
แม่แตง จ.เชียงใหม่ พบว่าชุมชนที่ผู้ศึกษา
ทำการศึกษานั้นเป็นชุมชนชนบทซึ่งอยู่ห่างไกลจาก
ตัวเมือง วิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย บ้านเรือน
และที่พักอาศัยก็จะอยู่ไม่ห่างไกลกันมากนัก การ
ดำรงชีวิตของคนในชุมชน การหาอาหารก็จะมาจาก
ท้องถิ่นของตน โดยไม่ได้คำนึงถึงประโยชน์และโทษ
ของอาหารที่รับประทานเข้าไป ดังนั้นผู้ทำการศึกษา
ได้แนวคิดในการจัดเกี่ยวกับพฤติกรรมสุขภาพของคน
ในชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

3.2 สภาพปัจจุบันและปัญหาของดัชนีมวลรวมของ
ร่างกายและเหตุปัจจัยทางด้านต่าง ๆ ของปัญหาของ
นักเรียนช่วงชั้นที่ 1- 2 ในตำบลซีเหล็ก อ.แม่แตง จ.
เชียงใหม่ พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มักมีค่าดัชนีมวลรวม
ของร่างกายที่ไม่อยู่ในเกณฑ์ปกติ จะพบมากอยู่ 2
ลักษณะคือ ลักษณะรูปร่างผอมและลักษณะรูปร่าง
อ้วน ซึ่งเกิดจากพฤติกรรมรับประทานและการออกกำลังกายที่ไม่ถูกต้อง จึงทำให้เกิดปัญหาทาง
ร่างกาย

3.3 พัฒนาพฤติกรรมสุขภาพให้ได้ตามเกณฑ์ดัชนีมวลรวมของร่างกายโดยใช้เครื่องมือโปรแกรมสุขภาพของนักเรียนช่วงชั้นที่ 1- 2 ในตำบลซีเหล็ก อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ พบว่า เมื่อผู้ทำการศึกษาได้ให้ความรู้ความเข้าใจ ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพและการออกกำลังกาย เพื่อให้เด็กนักเรียนมีดัชนีมวลรวมของร่างกายที่ปกติ นั้น ผู้ทำการศึกษาได้ชี้แจงรายละเอียดเกี่ยวกับพฤติกรรมรับประทานอาหารและการออกกำลังกายในแต่ละวันโดยใช้ระยะเวลาในการศึกษา 6 สัปดาห์ และติดตามผลความคืบหน้า โดยได้ให้เด็กที่มีรูปร่างลักษณะผอมให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพคือ ให้เด็กรับประทานอาหารเช้าในปริมาณที่มากกว่าเด็กปกติ ออกกำลังกายให้น้อยลงกว่าเดิม เพราะอาหารที่เด็กจะได้รับในแต่ละวันคือข้าว ในข้าวจะมีพลังงานที่เก็บสะสมเรียกว่า คาร์โบไฮเดรต ซึ่งเมื่อพลังงานไม่ได้ถูกเผาผลาญหรือถูกเผาผลาญน้อยก็จะกลายมาเป็นไขมัน เด็กที่มีรูปร่างลักษณะผอมให้ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพโดยการรับประทานกับข้าวเท่าเดิมหรือมากกว่าเดิมแต่จะลดปริมาณการรับประทานข้าวที่น้อยลงและหมั่นออกกำลังกายให้มากขึ้นกว่าเดิม

ผลการวิเคราะห์การวิจัยและพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพที่มีผลต่อดัชนีมวลรวมของร่างกายของนักเรียนช่วงชั้นที่ 1- 2 ในตำบลซีเหล็ก อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ โดยสุ่มตัวอย่างนักเรียนที่มีรูปร่างลักษณะผอมจำนวน 30 คน นักเรียนที่มีรูปร่างลักษณะอ้วนจำนวน 30 คนโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) และได้ค่าเฉลี่ย พบว่ากลุ่มตัวอย่างนักเรียนที่มีรูปร่างลักษณะผอมมีแนวโน้มที่ดีขึ้นโดยมีเกณฑ์ค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 2 กิโลกรัม และนักเรียนที่มีรูปร่างลักษณะอ้วนมีแนวโน้มเกณฑ์ค่าเฉลี่ยลดลง 8 กิโลกรัม

ผลการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพจากเครื่องมือโปรแกรมสุขภาพของนักเรียนช่วงชั้นที่ 1- 2 ในตำบลซีเหล็ก อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ พบว่า จากการพัฒนาในข้อ 3 ทำให้นักเรียนที่เข้าร่วมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพนั้นเกิดประสิทธิภาพทางด้านดัชนีมวลรวมของร่างกายมีแนวโน้มที่ดีขึ้นโดยนักเรียนที่มีรูปร่างลักษณะผอมมีแนวโน้มที่ดีขึ้นโดยมีเกณฑ์ค่าเฉลี่ยเพิ่มขึ้น 2 กิโลกรัม และนักเรียนที่มีรูปร่างลักษณะอ้วนมีแนวโน้มเกณฑ์ค่าเฉลี่ยลดลง 8 กิโลกรัม

4. การนำผลงานไปใช้ประโยชน์

ผลจากการวิจัยพบว่าเครื่องมือที่ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นสามารถใช้งานได้จริงผู้วิจัยจึงจัดทำโปรแกรมอาหารและการออกกำลังกายให้กับเด็กในพื้นที่เพื่อพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพของนักเรียนช่วงชั้นที่ 1 - 2 ในตำบลซีเหล็ก อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ ให้ได้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง

5. อภิปรายผลการศึกษา

ชุมชนเป็นแหล่งที่เชื่อมความสัมพันธ์ของประชากรโดยมีครอบครัวเป็นหัวใจหลักของการพัฒนาทางด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านสุขภาพทางกาย สุขภาพทางใจ และสุขภาพทางสังคม การมีครอบครัวที่ดีนั้นจะส่งผลดีต่อสมาชิกในครอบครัว การให้ความรัก การดูแลห่วงใย และเอาใจใส่บุตรของตนอย่างสม่ำเสมอ นั้น ทำให้เด็กมีความสมบูรณ์ทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจ และก่อให้เกิดเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ

ปัจจุบันและปัญหาของดัชนีมวลรวมของร่างกายและเหตุปัจจัยทางด้านต่าง ๆ ของปัญหาของนักเรียนช่วงชั้นที่ 1- 2 ในตำบลซีเหล็ก อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ พบว่านักเรียนส่วนใหญ่มีค่าดัชนีมวลรวมของร่างกายที่ไม่อยู่ในเกณฑ์ปกติ จะพบมากอยู่ 2 ลักษณะคือ ลักษณะรูปร่างผอมและลักษณะรูปร่างอ้วน ซึ่งเกิดจากพฤติกรรมการรับประทานอาหารและการออกกำลังกายที่ไม่ถูกต้อง จึงทำให้เกิดปัญหาทางร่างกาย

การพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพให้ได้ตามเกณฑ์ดัชนีมวลรวมของร่างกายโดยใช้เครื่องมือโปรแกรมสุขภาพของนักเรียนช่วงชั้นที่ 1- 2 ในตำบลซีเหล็ก อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ พบว่านักเรียนมีความเข้าใจในกระบวนการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพ และเห็นด้วยกับการปฏิบัติกิจกรรมที่ผู้ทำการศึกษาได้เสนอแนะไว้

ผลการพัฒนาพฤติกรรมสุขภาพจากเครื่องมือโปรแกรมสุขภาพของนักเรียนช่วงชั้นที่ 1- 2 ในตำบลซีเหล็ก อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ พบว่านักเรียนที่เข้าร่วมการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมสุขภาพนั้นเกิดประสิทธิภาพทางด้านดัชนีมวลรวมของร่างกายมีแนวโน้มที่ดีขึ้น

เอกสารอ้างอิง

คณะกรรมการจัดทำข้อกำหนดสารอาหารประจำวัน
ร่างกายควรได้รับของประชาชนไทย. **ข้อกำหนด
สารอาหารที่ควรได้รับประจำวันและแนวทางการ
บริโภคอาหารสำหรับคนไทย.** กรุงเทพฯ : โรงพยาบาล
องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก, 2530.

ชูเกียรติ มณีธร. **หลักโภชนาการ.** กรุงเทพฯ :
โอเดียนสโตร์, 2526.

สุรัตน์ โคมินทร์. 2545. แนวคิดในปัจจุบันเกี่ยวกับ
บทบาทของอาหารและโภชนาการในการป้องกันโรคไม่
ติดต่อ. ใน : ทรงศักดิ์ ศรีอนุชาติ และชนิพรรณ บุตรยี่
บรรณาธิการ. **อาหารและโภชนาการเพื่อการสร้าง
เสริมสุขภาพ.** กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยโภชนาการ และ
คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาลรามาธิบดี
มหาวิทยาลัยมหิดล. น. 81-88.

Taylor, T. G. **Principles of Human Nutrition.**
London : Edward Arnold, 1978.

Freck, Henrietta. **Introduction to Nutrition.** New
York : Macmillan Publishing, Co., Inc., 1976.

Food and Nutrition Board, National Research
Council. 1989. Recommended Dietary Allowance.
10th ed. Washington D.C. : National Academic Press.

การสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการระงับข้อพิพาทในชุมชน
ของประชาชนในชุมชน ตำบลปากทะเล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี
**Conducting Learning Process based on Participation in Dispute Settlement of Villagers in
Paktalay Sub-District, Banlaem District, Phetchaburi**

ปฐมพร จิ่งแย้มปิ่น¹⁾ คชาวุธ ทองลอย¹⁾ อรุณ ยั่งยืนยง¹⁾ ปภาดา บุตรรัตน์¹⁾ จุฑามาศ ศรีขำ¹⁾
และ ศิริินทร์ อินทวิริยะ²⁾

สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

38 หมู่ที่ 8 ตำบลนาไร่ อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี 76000 โทร 032-493268 Email : sirinint@yahoo.com

บทคัดย่อ

โครงการวิจัยนี้เป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการระงับข้อพิพาทในชุมชนของประชาชนในตำบลปากทะเล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งถือเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อสร้างกระบวนการพัฒนาชุมชน ที่เน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นสำคัญ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทในชุมชนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชุมชนตำบลปากทะเล ซึ่งจะส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมีความสามัคคี มีส่วนร่วมในการวางแผนการจัดการข้อพิพาทในชุมชนของตน โดยสามารถนำแนวทางการจัดการข้อพิพาทในชุมชนไปใช้ระงับข้อพิพาทในชุมชนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ และสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติแม้มีข้อพิพาทหรือข้อขัดแย้ง

การดำเนินการศึกษาวิจัยตามโครงการวิจัยนี้เริ่มจากการสืบค้นกระบวนการระงับข้อพิพาทในชุมชนตำบลปากทะเล แล้วนำข้อมูลที่ได้ไปกำหนดกระบวนการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับชุมชน โดยได้จำกัดขอบเขตพื้นที่การทำวิจัยเฉพาะหมู่ 2 บ้านปากทะเลนอก และ หมู่ 3 บ้านปากทะเลใน เนื่องจากทั้งสองหมู่บ้านมีพื้นที่ติดกัน และมีประชากรอาศัยอยู่หนาแน่น ดังนั้นโครงการวิจัยนี้จึงเป็นเพียงจุดเริ่มต้นให้ประชาชนในชุมชนตำบลปากทะเล ได้เรียนรู้และเข้าใจถึงประโยชน์ของการระงับข้อพิพาทในชุมชนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม และสามารถกำหนด แนวทางการจัดการข้อพิพาทในชุมชนของตนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

ผลการศึกษาระงับข้อพิพาททำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ก่อให้เกิดความรับผิดชอบ และการยอมรับ ข้อผูกพัน อันจะส่งผลให้ประชาชนในชุมชนตำบลปากทะเลสามารถกำหนดแนวทางการจัดการข้อพิพาทในชุมชนของตนโดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนได้ในอนาคต

คำสำคัญ กระบวนการเรียนรู้ การมีส่วนร่วม การระงับข้อพิพาทในชุมชน ตำบลปากทะเล

Abstract

This research project was conducting a learning process based on the participation in a dispute settlement by villagers in Paktalay sub-district, Banlaem district, Phetchaburi. It was an action research to start the process of community development. The purpose was to generate a learning process in dispute settlement in the community and conform to the way of life at Paktalay sub-district. Participation in a dispute settlement planning in the community might affect the unity the villagers. Local people can use the dispute settlement to contain the dispute in community by using process of villagers' participation. As a result, they can live together peacefully even though disputes or problems occur.

The process of this research project was a finding process of dispute settlement in the community at Paktalay sub-district. The data was analyzed to conduct a suitable learning process for the community and the area of research was limited in Moo 2 Banpaktalaynok and Moo 3 Banpaktalaynai. This was because the two villages are near to each other and their populations are considerable. This research project was only the beginning for these villagers to learn and understand about the use of dispute settlement by using participation and can set up dispute settlement in their community.

The results of the research created a sense of belonging among the villagers that led to responsibility and an acceptance of the commitment which affected people in the Paktalay sub-district allowing them to set up dispute settlement in their community by using the process of participation further.

Keywords Conducting Learning Process, Participation, Dispute Settlement of Villagers, Paktalay Sub-District

1. คำนำ

ความยุติธรรมทางสังคมหรือความเป็นธรรมทางสังคมเป็นสิ่งสำคัญและมีคุณค่า เป็นรากฐานและเป็นแกนหลักของการอยู่ร่วมกันอย่างเป็นปึกแผ่นของสังคม ดังนั้นเรื่องของความยุติธรรมจึงเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับประชาชนทั้งหมด ประชาชนจึงควรมีบทบาทในการช่วยกันสร้างความยุติธรรม

กระทรวงยุติธรรม ซึ่งมีภารกิจในการอำนวยความยุติธรรมและสร้างความเป็นธรรมให้เกิดในสังคม จึงได้นำแนวคิดยุติธรรมชุมชน (Community Justice) ซึ่งหมายถึงยุทธศาสตร์และยุทธวิธีส่งเสริม สนับสนุนหรือกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมเป็นหุ้นส่วนในการป้องกัน ควบคุม จัดการความขัดแย้ง เคารพสมานฉันท์ ลดและเยียวยาความเสียหายหรือความรุนแรงที่เกิดจากอาชญากรรมหรือการกระทำผิด ตลอดจนคืนคนดีกลับสู่ชุมชนด้วยการฟื้นฟูระบบยุติธรรมเชิงจารีต และ/หรือพัฒนาระบบยุติธรรมชุมชน โดยมีเป้าหมายเพื่อให้ประชาชนรู้สึกมั่นคง ปลอดภัย และเข้าถึงความยุติธรรมและเพื่อให้ชุมชนมีศักยภาพและความสมานฉันท์ [1] เข้ามาช่วยเสริมกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักเพื่อให้สามารถอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนได้อย่างเต็มที่ โดยได้ดำเนินโครงการนำร่องพัฒนาระบบงานยุติธรรมชุมชน ซึ่งเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่เดือนมิถุนายน 2549 โดยทดลองดำเนินการในพื้นที่ 17 จังหวัด 36 ชุมชน เพื่อหา รูปแบบและวิธีการที่เหมาะสมในการนำประชาชนเข้า

มามีส่วนร่วมในรูปแบบหุ้นส่วนรวมทั้งหาแบบที่ชัดเจนของบทบาทของภาคประชาชน ชุมชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวกับงานยุติธรรมภายใต้แนวคิดยุติธรรมชุมชน

นอกจากนั้น เมื่อวันที่ 16 กันยายน 2550 พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 7) พ.ศ.2550 ได้มีผลใช้บังคับ โดยมาตรา 14 ของพระราชบัญญัติฉบับนี้ได้เพิ่มเติม พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2535 โดยบัญญัติให้มีคณะบุคคลผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาทของประชาชนที่คู่กรณีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งมีภูมิลำเนาอยู่ในเขตอำเภอ ตามมาตรา 61/2 และ มาตรา 61/3 จึงมีเหตุอันสมควรที่จะศึกษาสืบค้นวัฒนธรรมการระงับข้อพิพาทในชุมชนต่างๆ เพื่อนำไปสู่การสร้างกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับยุติธรรมชุมชนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชุมชน โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการระงับข้อพิพาทในชุมชนของตนเองก่อนเป็นเบื้องต้น ซึ่งในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรียังมีการศึกษาวิจัยในเรื่องนี้ไม่มากนัก จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องศึกษาวิจัยในเรื่องดังกล่าว แต่เนื่องจากจังหวัดเพชรบุรีเป็นจังหวัดที่มีพื้นที่กว้างจึงเป็นการยากที่จะดำเนินการสร้างกระบวนการเรียนรู้ไปพร้อมๆกันทั่วทั้งจังหวัด จึงได้กำหนดพื้นที่ตัวอย่างซึ่งได้แก่ ตำบลปากทะเล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี เนื่องจากเป็นชุมชนที่มีขนาดไม่ใหญ่นักเหมาะสมกับการเป็นพื้นที่ตัวอย่างใน

การศึกษาสืบค้นวัฒนธรรมการระงับข้อพิพาทในชุมชน เพื่อนำไปสู่การสร้างกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับ ยุติธรรมชุมชนที่เหมาะสมและสอดคล้องกับวิถีชุมชน โดยมุ่งหวังให้ประชาชนในชุมชน ตำบลปากทะเล สามารถระงับข้อพิพาทในชุมชนโดยกระบวนการมีส่วนร่วม อันจะส่งผลให้ประชาชนในชุมชนมีความสามัคคี สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสันติ อีกทั้งสามารถนำความผลของงานวิจัยนี้ไปปรับใช้ในพื้นที่อื่นๆในเขตจังหวัด เพชรบุรีได้อีกด้วย

2. วิธีการวิจัยและการดำเนินงาน

โครงการวิจัยนี้เป็นการศึกษาวิจัยที่ทำงานร่วมกันของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีกับองค์การบริหารส่วนตำบลปากทะเลเกี่ยวกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ให้กับชุมชน โดยมุ่งประสงค์ให้ประชาชนได้เรียนรู้และเข้าใจประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งจะส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและสามารถวางแนวทางการจัดการข้อพิพาทภายในชุมชนของตนเองได้ จึงเป็นการวิจัยที่มีความสอดคล้องกับประเด็นการเมืองการปกครอง โดยการวิจัยนี้มุ่งเน้นที่กระบวนการสร้างการเรียนรู้ร่วมกันหลายๆ ฝ่ายทั้งนักศึกษา ชุมชน องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น และมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ซึ่งโครงการการวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้เพื่อนำไปสู่การมีส่วนร่วมในการระงับข้อพิพาทในชุมชนของประชาชนในชุมชน ตำบลปากทะเล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี โดยแบ่งการศึกษาวิจัยออกเป็น 2 ลักษณะดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง (Documentary Study) ได้แก่เอกสารทางวิชาการ บทความ และรายงานการวิจัย เป็นต้น

2. การศึกษาภาคสนาม (Field Study) โดยใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในรูปแบบสนทนา (Dialogue) การใช้แบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อหาผู้นำตามธรรมชาติ การสัมภาษณ์ผู้ที่เกี่ยวข้อง อันได้แก่ เลขานุการ อบต. ปลัด อบต. ฯลฯ

ทั้งนี้ได้ใช้เครื่องมือในการศึกษาวิจัย ดังนี้

1. การ สัมภาษณ์ โดยใช้ แบบ สอบถาม (Questionnaire)

- ชุดที่ 1 แบบสอบถาม (Questionnaire) เพื่อหาผู้นำตามธรรมชาติ โดยใช้รูปแบบแบบสอบถามปลายเปิด (Opened Form)

- ชุดที่ 2 แบบสอบถาม (Questionnaire) ความต้องการการระงับข้อพิพาทในชุมชน โดยใช้แบบสอบถามปลายปิด (Closed Form) โดยให้ผู้ตอบจัดอันดับความสำคัญของคำตอบ แบบ Rating Scale

- 2.การจัดเวทีประชาคม เพื่อเผยแพร่วีดิทัศน์ เรื่อง “ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทชุมชนตำบลปากดุก อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์”

- 3.การจัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในรูปแบบสนทนา (Dialogue)

ในการดำเนินการจัดเวทีประชาคมเพื่อเผยแพร่วีดิทัศน์ และการจัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในรูปแบบสนทนา (Dialogue) นั้น ผู้วิจัยได้ประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ประชาชนในหมู่บ้านปากทะเลนอก และหมู่ 3 บ้านปากทะเลใน เข้าร่วมกิจกรรมในหลายรูปแบบดังนี้

1. ผู้วิจัยเข้าไปประชาสัมพันธ์เผยแพร่ด้วยตนเอง ในวันและเวลาที่ อบต.จัดเวทีประชาคม

2. ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจาก อบต.ในการเผยแพร่การประชาสัมพันธ์ผ่านหอกระจายเสียงของ อบต.

3. ผู้วิจัยได้ประชาสัมพันธ์โดยส่งไปรษณียบัตรไปยังบ้านของประชาชนโดยตรง

3. ผลที่ได้จากการดำเนินงาน

3.1 ผลการดำเนินการศึกษาข้อมูลการระงับข้อพิพาทในชุมชนของประชาชนในพื้นที่วิจัยในอดีต

ราว พ.ศ.2492 ชาวปากทะเลเป็นคนธรรมะธรรมโม โดยจะเข้าวัดทุกวันพระ และในวันธรรมดาบางวันด้วย ทั้งนี้เพราะห้วงเรื่องอาหารฉันเพลสำหรับพระ โดยหลวงพ่อดอด ซึ่งพระที่มีความเมตตา ท่านจะมาเทศน์อบรมด้านจริยธรรม ศีลธรรม แก่ชาวปากทะเลอย่างสม่ำเสมอ อีกทั้งมีการสั่งสอนให้วิปัสสนา มีการเผยแพร่ความรู้จากวัดไปสู่ชุมชนโดยการบวชเรียน ชาวบ้านส่วนใหญ่ใกล้ชิดวัด และเลื่อมใสในพุทธศาสนา โดยถือศีล 5 หรือศีล 8 กันเป็นจำนวนมาก หากเกิดปัญหาหรือข้อพิพาทใดในชุมชนกำนันและผู้ใหญ่บ้านก็จะไปปรึกษาหลวงพ่อดอดเพื่อให้ช่วยแก้ไขปัญหาคือพิพาท ดังนั้นเมื่อวัดจัดกิจกรรมใดๆขึ้น ก็จะได้รับ

ช่วยเหลือจากชาวบ้าน โดยวัดไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการจัดกิจกรรมใดๆเลย

เมื่อ 40-50 ปีก่อน การคมนาคมยังไม่สะดวกนัก ชาวปากทะเลต้องเดินเท้า หรือต้องใช้เรือ จวบจน พ.ศ. 2499 จึงมีการตัดถนนจากเมืองเข้าสู่ชุมชนตำบลปากทะเล ซึ่งตรงกับสมัยที่นายจรูญ โลกะกะลิน เป็นนายอำเภอ โดยได้เกณฑ์ชาวบ้านตำบลปากทะเลมาร่วมกันสร้างถนน โดยชาวบ้านได้ร่วมกันพัฒนาโดยไม่ได้สนใจเรื่องค่าตอบแทน โดยต่างมีจิตสาธารณะที่จะพัฒนาชุมชนของตน จึงถือเป็นตำบลที่มีความสามัคคีเป็นอย่างยิ่ง

ในสมัยที่ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ยังให้อ่านนายอำเภอในการสืบสวนสอบสวน บางครั้งนายอำเภอก็จะลงโทษผู้กระทำความผิดในความผิดบางประเภทเช่น การพนันขั้นต่อ โดยให้ใช้แรงงานมาทำสาธารณประโยชน์

ชาวบ้านปากทะเลในยุคอดีตจึงมีความสามัคคีกันอย่างมาก ไม่มีการแตกแยกใครเจ็บป่วยก็จะแวะไปเยี่ยมเยียนกัน โดยไม่เคยมีข้อพิพาทรุนแรงใดๆ

แม้ไม่ค่อยมีข้อพิพาทเกิดขึ้น แต่เมื่อ 20 ปีก่อนได้มีการจัดตั้งตุลาการหมู่บ้านขึ้นมาตามนโยบายของกรมการปกครอง โดยชาวบ้านเป็นผู้เลือกให้มาปฏิบัติหน้าที่ตุลาการหมู่บ้าน ทั้งนี้มีเลือกผู้เลือกให้มาปฏิบัติหน้าที่ตุลาการหมู่บ้าน 2 ครั้ง แต่ไม่เคยได้ปฏิบัติงานจริงเนื่องจากไม่มีข้อพิพาท [2,3,4]

3.2 ผลการดำเนินการศึกษาข้อมูลการระงับข้อพิพาทในชุมชนของประชาชนในพื้นที่วิจัยในปัจจุบัน

เมื่อสถานการณ์บ้านเมือง ศาสนา วัฒนธรรมเปลี่ยนแปลงไป ชุมชนตำบลปากทะเลก็เปลี่ยนแปลงไปด้วยดังนี้

ด้านการศาสนา

พระภิกษุบวชและจำพรรษาอยู่ไม่นานก็สึก พระภิกษุที่บวชและจำพรรษาอยู่ที่วัดก็ไม่ได้เคร่งครัดในวัตรปฏิบัติ ทำให้ชาวบ้านเสื่อมศรัทธา และเริ่มห่างจากวัด

ด้านการศึกษา

เมื่อการศึกษาแยกออกจากวัด ชาวบ้านที่ประสงค์จะให้บุตรหลานมีความรู้ ก็จะส่งบุตรหลานเข้าไปศึกษาใน

เมืองมากกว่าจะให้ศึกษาอยู่ในชุมชนตำบลปากทะเล ส่งผลให้เยาวชนห่างเหินจากชุมชน ขาดความรู้ความเข้าใจในวิถีของชุมชนของตนเอง

ด้านการปกครอง

ในปัจจุบันมีหน่วยงานที่รับผิดชอบอยู่ 2 หน่วยงาน คือ กรมการปกครอง กรมการส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น โดยมีการแบ่งหน้าที่รับผิดชอบ ดังนี้

- กรมการปกครอง ดูแลทุกข์สุขของประชาชนเกี่ยวกับการปกครอง เขตพื้นที่ โดยมีกำนัน และผู้ใหญ่บ้านเป็นผู้ปฏิบัติการ
- กรมการส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่น ดูแลทุกข์สุขด้านสาธารณูปโภคของชุมชน โดยมีองค์การบริหารส่วนตำบลปากทะเลเป็นผู้ปฏิบัติการ

ด้านกระบวนการยุติธรรม

ปัจจุบันชาวบ้านตำบลปากทะเลไม่ทราบว่าจะชุมชนของตนมีตุลาการหมู่บ้าน เพราะไม่มีการเลือกตุลาการหมู่บ้านอีกเลย และตุลาการหมู่บ้านที่เคยมีอยู่ตามนโยบายของกรมการปกครองเมื่อ 20 ปีก่อน ก็ไม่เป็นที่รู้จักของชาวบ้าน และตุลาการหมู่บ้านบางท่านก็ได้เสียชีวิตแล้ว

ด้านความสัมพันธ์ของคนในชุมชนตำบลปากทะเล

มีความแตกแยกแบ่งเป็นฝักเป็นฝ่ายขาดความสามัคคี ส่งผลให้กิจกรรมในชุมชนน้อยลง

ด้านสิ่งแวดล้อม

เมื่อ 2 ปีที่ผ่านมาชาวบ้านได้เริ่มมีการอนุรักษ์ป่าชายเลน ร่วมกับจังหวัดสมุทรสงคราม โดยปัจจุบันได้มีการเลือกรองให้ทุกภาคส่วนที่มีความเกี่ยวข้องช่วยกันดูแล [2,3,4]

3.3 ผลการดำเนินการหาผู้นำตามธรรมชาติ

ในการดำเนินการหาผู้นำตามธรรมชาตินั้น ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามปลายเปิด (Opened Form) เพื่อให้ผู้ตอบได้ตอบอย่างอิสระ โดยผู้วิจัยจะเป็นผู้ถามคำถามและกรอกข้อมูลตามที่ผู้ตอบแบบสอบถามประสงค์ โดยแบบสอบถามจะสมมุติเหตุการณ์ต่างๆขึ้นมาว่าเมื่อได้รับความเดือดร้อนเรื่องหลักๆจะไปปรึกษาใครในชุมชน ซึ่งได้กำหนดแบบสอบถามจำนวน 10 ข้อ โดยวิธีการสุ่มตัวอย่างแบบบังเอิญ (Accidental Sampling) กำหนดจำนวนตัวอย่างในอัตราร้อยละ 15 ของจำนวนหลังคาเรือนในหมู่ที่ 2 บ้านปากทะเลนอก และหมู่ที่ 3

บ้านปากทะเลใน ผลของการตอบแบบสอบถาม ปรากฏว่า ไม่พบผู้นำตามธรรมชาติ เนื่องจากผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ จะแก้ปัญหาความเดือดร้อนจากเหตุการณ์สมมุติโดยการพึ่งพิงหน่วยงานราชการ แม้ว่าผู้วิจัยจะพยายามให้ผู้ตอบแบบสอบถามคิดชื่อบุคคลในชุมชนที่สามารถช่วยแก้ปัญหาความเดือดร้อนตามเหตุการณ์สมมุติเพียงใดก็ตาม ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ยังคงยืนยันที่จะขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐเท่านั้น

รูปที่ 1 การหาผู้นำตามธรรมชาติ

จากแบบสอบถาม นอกจากจะเป็นการสอบถามหาผู้นำตามธรรมชาติแล้ว ยังสอบถามความคิดเห็นของผู้ตอบแบบสอบถามว่าเห็นด้วยหรือไม่ที่จะมีการร่วมมือแก้ไขปัญหากันเองภายในชุมชนเพื่อจะก่อให้เกิดชุมชนเข้มแข็ง ซึ่งผลจากตอบแบบสอบถามปรากฏว่ามีผู้เห็นด้วย จำนวน 58 คน คิดเป็นร้อยละ 92.06 และมีผู้ไม่เห็นด้วย จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 7.94 โดยผู้เห็นด้วยให้เหตุผลว่า การร่วมมือแก้ไขปัญหากันเองภายในชุมชนจะทำให้ประชาชนในชุมชนมีความสมัครสามัคคีกัน ส่วนผู้ที่ไม่เห็นด้วยให้เหตุผลว่า การร่วมมือแก้ไขปัญหากันเองภายในชุมชนจะทำให้ประชาชนในชุมชนแตกแยก แบ่งฝักแบ่งฝ่าย และเกิดความไม่เป็นธรรม

3.4 ผลการดำเนินการสร้างกระบวนการเรียนรู้โดยการศึกษาจากชุมชนต้นแบบ

มีผู้เข้าร่วมชมวีดิทัศน์ เรื่อง “ศูนย์ไกลเกลี่ยข้อพิพาทชุมชนตำบลปากดุก อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์” [5] จำนวน 87 คน คิดเป็นร้อยละ 5.6 ของประชากรทั้งหมดในหมู่ที่ 2 บ้านปากทะเลนอก และหมู่ที่ 3 บ้าน

ปากทะเลใน แบ่งเป็นผู้อยู่อาศัยในหมู่ที่ 2 บ้านปากทะเลนอก จำนวน 31 คน คิดเป็นร้อยละ 35.63 ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และเป็นผู้อยู่อาศัยในหมู่ที่ 3 บ้านปากทะเลใน จำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 64.37 ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

การดำเนินการเผยแพร่วีดิทัศน์ เรื่อง “ศูนย์ไกลเกลี่ยข้อพิพาทชุมชนตำบลปากดุก อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์” นั้น ผู้วิจัยได้จัดเป็นรอบ โดยแพร่ภาพรอบละไม่เกิน 15 คน และเมื่อจบการแพร่ภาพจะเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมกิจกรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน และเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมกิจกรรมสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมหรือขอความรู้เพิ่มเติมจากผู้วิจัยได้

รูปที่ 2 ดำเนินการเผยแพร่วีดิทัศน์

เมื่อได้ดำเนินการเผยแพร่วีดิทัศน์ เรื่อง “ศูนย์ไกลเกลี่ยข้อพิพาทชุมชนตำบลปากดุก อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์” แล้ว ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถาม ปลายปิด (Closed Form) โดยให้ผู้ตอบจัดอันดับความสำคัญของการขอประชาชนเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทในชุมชน ปรากฏว่ามีผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 87 ราย คิดเป็นร้อยละ 100 ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยจัดเป็นแบบสอบถามที่สมบูรณ์ จำนวน 82 ราย คิดเป็นร้อยละ 97.25 ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และเป็นแบบสอบถามที่ไม่สมบูรณ์เนื่องจากมีคำตอบแต่ละข้อเกินกว่าที่กำหนด จำนวน 5 ราย คิดเป็นร้อยละ 5.75 ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ผู้วิจัยได้ดำเนินการประเมินผลความต้องการของประชาชนเกี่ยวกับการระงับข้อพิพาทในชุมชนโดยการใช้อัตราส่วนร้อยละ (Percentage) ของผู้ตอบ

ตารางที่ 1 ผลการสร้างกระบวนการเรียนรู้ โดยใช้วิธีการศึกษาชุมชนต้นแบบ

	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย
1.เมื่อท่านชมวีดิทัศน์ชุดนี้แล้ว ท่านต้องการนำวิธีดังกล่าว มาปรับสร้างเป็นกระบวนการสำหรับชุมชนของท่านเองหรือไม่ และมากน้อยเพียงใด	40.24 (33 คน)	34.15 (28 คน)	13.41 (11 คน)	12.20 (10 คน)
2.ท่านคิดว่าชาวบ้านในชุมชนของท่าน จะมีส่วนร่วมในการช่วยกัน สร้างกระบวนการเรียนรู้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด	23.18 (19 คน)	48.78 (40 คน)	13.41 (11 คน)	14.63 (12 คน)
3.ท่านประสงค์จะให้ อบต.เข้ามามีส่วนร่วมกับการสร้างกระบวนการนี้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด	42.68 (35 คน)	37.80 (31 คน)	7.32 (6 คน)	12.20 (10 คน)
4.ท่านเห็นว่ากระบวนการที่ปรากฏในวีดิทัศน์ สามารถนำไปปรับใช้กับปัญหาอื่นๆ ได้หรือไม่ มากน้อยเพียงใด	26.83 (22 คน)	45.12 (37 คน)	17.07 (14 คน)	10.98 (9 คน)
5.ท่านจะให้ความร่วมมือหรือไม่ หากนักศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี จะเข้ามาทำกิจกรรมเช่นนี้อีกในชุมชนของท่าน	48.78 (40 คน)	39.02 (32 คน)	10.98 (9 คน)	1.22 (1 คน)

แบบสอบถามโดยสมบูรณ์ ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมกิจกรรม เห็นควรนำมาปรับสร้างกระบวนการระดับข้อพิพาทสำหรับชุมชนของตนเองและคาดว่าประชาชนในชุมชนของตนจะมีส่วนร่วมในการช่วยกันสร้างกระบวนการเรียนรู้ โดย อบต. ปากทะเล ควรจะเข้ามามีส่วนร่วมในการช่วยกันสร้างกระบวนการเรียนรู้ด้วย อีกทั้งการระดับข้อพิพาทชุมชนของชุมชนต้นแบบยังเป็นตัวอย่างที่ดีในการนำมาปรับใช้กับปัญหาอื่นๆ ในชุมชน โดยเห็นสมควรให้นักศึกษาของมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี เข้ามาทำกิจกรรมเช่นนี้อีก ดังรายละเอียดปรากฏในตารางแสดงผลการสร้างกระบวนการเรียนรู้โดยใช้วิธีการศึกษาชุมชนต้นแบบ

รูปที่ 3 ตอบแบบสอบถามภายหลังดูวีดิทัศน์

3.5 ผลการดำเนินการสร้างกระบวนการเรียนรู้โดยการจัดเวทีสานเสวนา

ภายหลังจากการสร้างกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการระดับข้อพิพาทในชุมชน โดยการศึกษาจากชุมชนต้นแบบ ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดเวทีสนทนากลุ่ม (Focus Group) ในรูปแบบสานเสวนา (Dialogue) ซึ่ง

เป็นกระบวนการกลุ่มในการจัดการกับความขัดแย้งที่อาศัยบุคคลที่สามช่วยทำหน้าที่อำนวยความสะดวกให้เกิดการพูดคุยสนทนากันระหว่างกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องในสถานการณ์ ความขัดแย้งที่มีความตึงเครียดทางอารมณ์เป็นส่วนประกอบใหญ่ โดยมุ่งเน้นที่จะลดอคติอันเกิดจากผลของความขัดแย้ง และสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างผู้เข้าร่วมกระบวนการ [6]

ในการจัดกิจกรรมเวทีสานเสวนามีผู้เข้าร่วมกิจกรรมเวทีสานเสวนาจำนวน 18 คน คิดเป็นร้อยละ 1.16 ของประชากรทั้งหมดในหมู่ที่ 2 บ้านปากทะเลนอก และหมู่ที่ 3 บ้านปากทะเลใน แบ่งเป็นผู้อยู่อาศัยในหมู่ที่ 2 บ้านปากทะเลนอก จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 50 ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และเป็นผู้อยู่อาศัยในหมู่ที่ 3 บ้านปากทะเลใน จำนวน 9 คน คิดเป็นร้อยละ 50 ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยเป็นผู้เคยเข้าร่วมกิจกรรมการสร้างกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการระดับข้อพิพาทในชุมชน โดยการศึกษาจากชุมชนต้นแบบ จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 72.22 ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม และเป็นผู้ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมการสร้างกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการระดับข้อพิพาทในชุมชน โดยการศึกษาจากชุมชนต้นแบบ จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 27.78 ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม จึงอาจกล่าวได้ว่าผู้เข้าร่วมเวทีสานเสวนาส่วนใหญ่เป็นผู้เคยเข้าร่วมกิจกรรมการสร้างกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับการระดับข้อพิพาทในชุมชน โดยการศึกษาจากชุมชนต้นแบบมาแล้ว

รูปที่ 4 เวทีสานเสวนา

ในการจัดเวทีสานเสวนา ผู้วิจัยได้กำหนดกติกา ให้ผู้ร่วมเวทีสานเสวนาทุกคนมีโอกาสได้พูดแสดงความคิดเห็นเวียนกันไป ตามลำดับ โดยกำหนดเวลาให้คนละเท่า ๆ กัน โดยผู้เข้าร่วมเวทีสานเสวนาท่านอื่นสามารถแสดงความคิดเห็นที่เหมือนหรือแตกต่างกันได้ แต่ไม่สามารถแสดงความคิดเห็นได้ถ้ายังไม่ถึงลำดับของตน กล่าวคือถ้าเห็นด้วยหรือเห็นแย้งกับผู้อื่นต้องรอให้ถึงลำดับของตนก่อนจึงจะมีสิทธิในการพูด และพูดในเวลาที่จำกัดคือเท่า ๆ กับผู้อื่นนั่นเอง นอกจากนี้ผู้วิจัยนำเทคนิคของการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมมาใช้รวบรวมประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไขอย่างเป็นระบบ ดังนี้

1. ผลการจัดเวทีสานเสวนา มีการเสนอปัญหา ดังนี้

- ปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ
- ปัญหาลำคลองตื้นเขิน
- ปัญหาชุมชนดับเคบ
- ปัญหาสะพานชำรุด
- ปัญหาการเกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้งที่สี่แยกปากทะเล
- ปัญหาการรบกวนจากเรือประมงที่มาจากภายนอกชุมชน โดยเรือประมงที่มาจากภายนอกชุมชนดังกล่าวใช้วอนตาถึ่ อีกทั้งยังมีการเข้ามาลักทรัพย์ของประชาชนในชุมชน อันเป็นการละเมิดต่อกฎหมาย
- ปัญหายาเสพติดในหมู่วิญรูน
- ปัญหาหนี้นอกระบบ

- ปัญหาการเลี้ยงดูเด็กเล็กของผู้สูงอายุ เนื่องจากผู้อยู่ในวัยทำงาน ได้เดินทางออกไปประกอบอาชีพนอกชุมชน และทิ้งภาระการเลี้ยงดูเด็กเล็กไว้แก่ผู้สูงอายุ
- ปัญหาการขาดการร่วมกลุ่มในการประกอบอาชีพ
- ปัญหาสวัสดิการเพื่อสุขภาพของผู้สูงอายุ
- ปัญหาสภาพดินไม่เหมาะสมกับการประกอบอาชีพเก็บหอย

2. ผลการจัดเวทีสานเสวนา มีการจัดลำดับความสำคัญของปัญหา 3 ลำดับแรก ดังนี้

- ลำดับที่ 1 ปัญหาการเกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้งที่สี่แยกปากทะเล
- ลำดับที่ 2 ปัญหาการรบกวนจากเรือประมงที่มาจากภายนอกชุมชน โดยเรือประมงที่มาจากภายนอกชุมชนดังกล่าวใช้วอนตาถึ่ อีกทั้งยังมีการเข้ามาลักทรัพย์ของประชาชนในชุมชน อันเป็นการละเมิดต่อกฎหมาย
- ลำดับที่ 3 ปัญหาลำคลองตื้นเขิน

3. ผลการจัดเวทีสานเสวนา มีการเสนอแนวทางแก้ไข ปัญหา 3 ลำดับแรก ดังต่อไปนี้

- ลำดับที่ 1 ปัญหาการเกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้งที่สี่แยกปากทะเล ผู้เข้าร่วมเวทีสานเสวนามีมติร่วมกันว่าควรประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อติดตั้งสัญญาณไฟจราจรเพื่อลดปัญหาอุบัติเหตุ
- ลำดับที่ 2 ปัญหาการรบกวนจากเรือประมงที่มาจากภายนอกชุมชน โดยเรือประมงที่มาจากภายนอกชุมชนดังกล่าวใช้วอนตาถึ่ อีกทั้งยังมีการเข้ามาลักทรัพย์ของประชาชนในชุมชน อันเป็นการละเมิดต่อกฎหมาย ผู้เข้าร่วมเวทีสานเสวนามีมติร่วมกันว่าควรประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้จัดเรือตรวจการมาตรวจตราดูแล
- ลำดับที่ 3 ปัญหาลำคลองตื้นเขินผู้เข้าร่วมเวทีสานเสวนามีมติร่วมกันว่าควรประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการขุดลอกลำคลองทุกปี

จากการดำเนินการจัดเวทีสานเสวนา ซึ่งผู้วิจัยทำหน้าที่ยังอำนวยความสะดวกให้เกิดการพูดคุยสนทนากันระหว่างกลุ่มบุคคลที่เกี่ยวข้องในสถานการณ์ โดยเป็นเพียงผู้กำหนดกติกาในการดำเนินการ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมเวทีสานเสวนาได้มีส่วนร่วมกำหนดแนวทางของชุมชนด้วยตนเอง ปรากฏว่า ผลจากการดำเนินการจัดเวทีสานเสวนา ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่ โดยความคิดเห็นส่วนใหญ่ยังคงมุ่งประสงค์ที่จะได้รับการช่วยเหลือจากภาครัฐและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องมากกว่าจะรวมกลุ่มกันแก้ไขปัญหโดยประชาชนในชุมชนเอง

4.วิเคราะห์และอภิปรายผล

4.1 การวิเคราะห์และอภิปรายผลตามทฤษฎีความขัดแย้ง

จากผลการดำเนินการหาผู้นำตามธรรมชาติ ปรากฏว่าไม่พบผู้นำตามธรรมชาติ ซึ่งเมื่อพิจารณาองค์ประกอบของความขัดแย้งในประเด็น ประชาชนและสัมพันธภาพ (People and Relationships) ก็จะพบว่าประชาชนในหมู่ที่ 2 บ้านปากทะเลนอก และหมู่ที่ 3 บ้านปากทะเลใน ไม่ค่อยมีความสัมพันธ์ระหว่างกัน กล่าวคือประชาชนขาดความไว้วางใจในระหว่างกันเอง ซึ่งจะส่งผลให้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นก็จะแก้ไขปัญหได้ยากตามไปด้วย ทั้งนี้เพราะถ้าคนเราไว้วางใจกัน เขาก็จะทำงานร่วมกันได้ แม้จะมีความขัดแย้งบ้าง ก็สามารถแก้ปัญหาได้ แต่อย่างไรก็ดีประชาชนในหมู่ที่ 2 บ้านปากทะเลนอก และหมู่ที่ 3 บ้านปากทะเลใน ยังมีความไว้วางใจต่อ อบต.ปากทะเลอยู่พอสมควรจึงทำให้ปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นยังสามารถแก้ไขไปได้ แต่เป็นการแก้ไขโดยภาครัฐ โดยประชาชนในหมู่ที่ 2 บ้านปากทะเลนอก และหมู่ที่ 3 บ้านปากทะเลใน พึ่งพิงตนเองในการแก้ไขปัญหาไม่

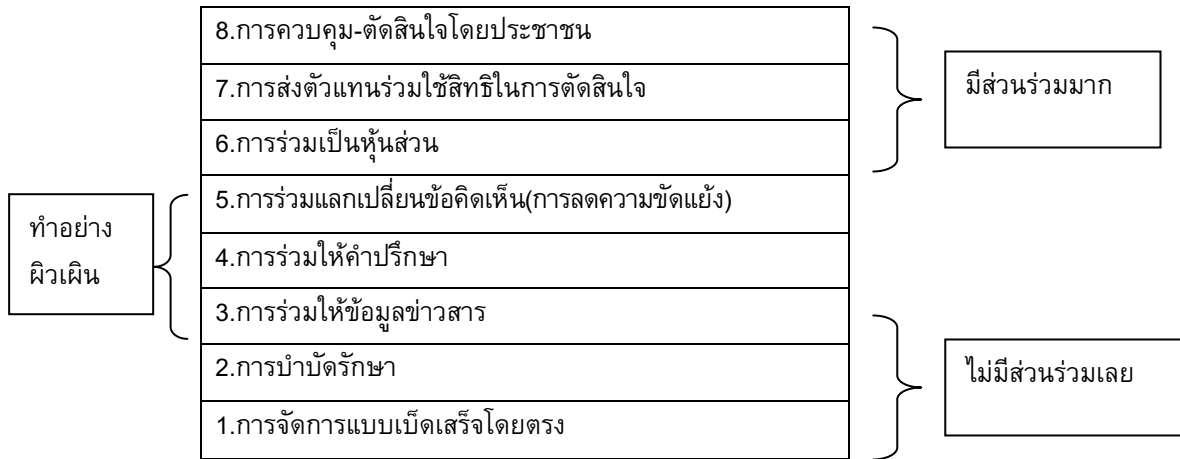
เมื่อวิเคราะห์จากทฤษฎีความขัดแย้งจะพบว่า ปัญหาการรบกวนจากเรือประมงที่มาจากภายนอกชุมชน โดยเรือประมงที่มาจากภายนอกชุมชนดังกล่าวใช้ฉนวนตาถี่ อีกทั้งยังมีการเข้ามา ลักทรัพย์ของประชาชนในชุมชน อันเป็นการละเมิดต่อกฎหมายอันได้แก่ปัญหาการรบกวนจากเรือประมงที่มาจากภายนอกชุมชน โดยเรือประมงที่มาจากภายนอกชุมชน

ดังกล่าวใช้ฉนวนตาถี่ อีกทั้งยังมีการเข้ามา ลักทรัพย์ของประชาชนในชุมชน อันเป็นการละเมิดต่อกฎหมาย เป็นปัญหาที่เกิดจากความขัดแย้ง ซึ่งมีผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) ที่ได้รับผลกระทบไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมจากความขัดแย้ง ได้แก่ประชาชนในชุมชนตำบลปากทะเล ชาวเรือประมงจากภายนอกชุมชน และหน่วยงานของรัฐที่มีหน้าที่เกี่ยวข้อง ซึ่งผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายจะต้องร่วมมือกันหาต้นตอ (Sources) [7,8] ที่แท้จริงของปัญหาความขัดแย้ง ซึ่งอาจจะเหมือนหรือต่างกับที่ประชาชนในชุมชนตำบลปากทะเลมีข้อมูลอยู่ที่ยอมเป็นไปได้ จึงควรดำเนินการจัดเวทีสานเสวนา (Dialogue) สำหรับผู้มีส่วนได้ส่วนเสียแต่ละภาคส่วนก่อน เพื่อให้ทราบข้อมูลจากทุกภาคส่วน แล้วจึงจัดเวทีสานเสวนารวมทุกภาคส่วน เพื่อรวบรวมประเด็นปัญหา ความต้องการพร้อมแนวทางแก้ไขที่อาจทำให้อาจทำได้ในเบื้องต้นจากแต่ละกลุ่ม ซึ่งการจัดเวทีสานเสวนารวมทุกภาคส่วนจะก่อให้เกิดแนวปฏิบัติร่วมกันซึ่งจะลดปัญหาความขัดแย้งได้ในอนาคต ซึ่งการแก้ไขปัญหที่เกิดจากการตกลงร่วมกันอาจเป็นการแก้ไขปัญหได้อย่างถาวร กว่าที่การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้จัดเรือตรวจการมาตรวจตราดูแล ซึ่งเป็นเพียงการแก้ไขปัญหเฉพาะหน้าเท่านั้น

ส่วนปัญหปัญหการเกิดอุบัติเหตุบ่อยครั้งที่สี่แยกปากทะเลและปัญหาล่าคล่องตื่นเงินไม่ใช่ปัญหาความขัดแย้ง จึงไม่อาจนำทฤษฎีความขัดแย้งมาใช้ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้ แต่ทั้งนี้อาจนำแนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมของประชาชนมาใช้ในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้

4.2 การวิเคราะห์และอภิปรายผลตามแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน

การมีส่วนร่วมของประชาชน ตามแนวคิดของ Sherry Arnstein (1969) [9,10] ระบุว่าการมีส่วนร่วมของประชาชน ประกอบด้วย 8 ระดับ โดยแบ่งจากการมีส่วนร่วมของประชาชนจากระดับต่ำสุดไปหาระดับสูงสุด ดังปรากฏตามรูปที่ 5 นี้

รูปที่ 5 การมีส่วนร่วมของประชาชน ตามแนวคิดของ Sherry Arnstein

เมื่อวิเคราะห์จากผลการดำเนินโครงการวิจัยพบว่า ประชาชนในหมู่ที่ 2 บ้านปากทะเลนอก และหมู่ที่ 3 บ้านปากทะเลใน มีระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ 4 คือการร่วมให้คำปรึกษา และกำลังพัฒนาสู่ระดับ 5 การร่วมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น (การลดความขัดแย้ง) กล่าวคือจากการสัมภาษณ์ประชาชนในระหว่างดำเนินการหาผู้นำตามธรรมชาติพบว่าที่ผ่านมาประชาชนมักทำหน้าที่ให้ข้อมูลและนำเสนอข้อคิดเห็นต่างๆตามความต้องการของหน่วยงานราชการ แต่อำนาจในการตัดสินใจยังอยู่ในมือของหน่วยงานราชการ ซึ่งจัดอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ 4 คือการร่วมให้คำปรึกษา เมื่อได้จัดเวทีสานเสวนาประชาชนได้พัฒนาไปสู่การเริ่มมีโอกาสในการจุดประเด็นเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆที่ตนเห็นว่าสำคัญ และก้าวเข้ามามีบทบาทในการให้ข้อคิดเห็นและนำเสนอข้อมูลต่างๆจากมุมมองและจุดยืนของตน ซึ่งจัดอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ 5 การร่วมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น (การลดความขัดแย้ง) ซึ่งยังจัดอยู่ในระดับการมีส่วนร่วมอย่างผิวเผิน จึงควรพัฒนาระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนให้สามารถทำงานใกล้ชิดกับหน่วยงานราชการและมีอำนาจในการเสนอข้อคิดเห็นหรือโต้แย้งต่างๆ เสมือนหนึ่งว่าประชาชนเป็นหุ้นส่วนของหน่วยงานราชการ ซึ่งถือเป็นระดับการมีส่วนร่วมในระดับ 6 การร่วมเป็นหุ้นส่วน อันถือเป็นระดับที่การระงับข้อพิพาทในชุมชนจะประสบความสำเร็จ

ทั้งนี้ ในการดำเนินโครงการวิจัยนี้ ผู้วิจัยได้ยึดหลักการบริหารจัดการกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 4 ประการ (หรือที่เรียกว่า 4S) [11] โดยได้ดำเนินการ ดังนี้

1. การเริ่มต้นเร็ว (Starting Early) ผู้วิจัยได้กระตุ้นให้ประชาชนผู้เกี่ยวข้องในชุมชนแสดงความคิดเห็นให้ร่วมในเวทีสานเสวนาและให้ร่วมตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งก่อนที่ความขัดแย้งจะพัฒนาไปสู่ความรุนแรง

2. ครอบคลุมผู้เกี่ยวข้อง (Stakeholders) ผู้วิจัยให้ประชาชนผู้เกี่ยวข้องในชุมชนเข้ามาร่วมแสดงความคิดเห็น ร่วมตัดสินใจ แต่ยังไม่อาจให้ร่วมในการปฏิบัติตามข้อตกลงและร่วมติดตามผลลัพธ์ในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งได้ เนื่องจากการยังไม่สามารถดำเนินการไปถึงการสร้างข้อตกลงในชุมชนได้

3. ความจริงใจเปิดเผย (Sincerity) ผู้วิจัยได้จัดกระบวนการมีส่วนร่วมอย่างเปิดเผย จริงใจ ปราศจากอคติ โดยให้ผู้เข้าร่วมสานเสวนาให้เกียรติซึ่งกันและกัน โดยมีการวางกติกาพื้นฐานในการสานเสวนาซึ่งมีความสำคัญต่อความเชื่อคือ ใจกว้างใจ และสัมพันธภาพที่ดีต่อกันอันจะนำมาซึ่งความร่วมมือ ความเข้าใจรวมทั้งการสื่อสารที่ดีต่อกันยิ่งขึ้น

4. ใช้วิธีการที่เหมาะสม (Suitability) ผู้วิจัยได้เลือกรูปแบบหรือวิธีการมีส่วนร่วมที่เหมาะสมตามความสนใจของชุมชนที่มีต่อประเด็นต่างๆ

การยึดหลักการบริหารจัดการกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนดังกล่าว ทำให้ผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจากประชาชนเป็นอย่างดี ส่งผลให้การดำเนินโครงการวิจัยเป็นไปด้วยดี ประชาชนมีการเรียนรู้ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมในการระงับข้อพิพาทในชุมชนของตน ดังจะสังเกตได้จากการพัฒนาระดับของการมีส่วนร่วมจากระดับการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับ 4 คือการร่วมให้คำปรึกษา และกำลังพัฒนาสู่ระดับ 5 การร่วมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น (การลดความขัดแย้ง)

ดังนั้น เพื่อให้ประชาชนในหมู่ที่ 2 บ้านปากทะเลนอก และหมู่ที่ 3 บ้านปากทะเลใน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาในชุมชนของตนมากขึ้น ภาครัฐจำเป็นต้องเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมดังต่อไปนี้ [12]

1. มีส่วนร่วมในการวางแผน (Participation in planning)
2. มีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรม (Participation in implementation)
3. การมีส่วนร่วมในการใช้ประโยชน์ (Participation in utilization)
4. การมีส่วนร่วมในการได้รับผลประโยชน์ (Participation in benefit-sharing)
5. การมีส่วนร่วมในการประเมินผล (Participation in evaluation)

4.3 การวิเคราะห์และอภิปรายผลตามหลักการเกี่ยวกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้

ผู้วิจัยสร้างกระบวนการเรียนรู้และถ่ายทอดความรู้ด้วยวิธีการที่หลากหลาย ดังนี้

1. การใช้สื่อวีดิทัศน์ ซึ่งเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้จากตัวอย่างหรือชุมชนต้นแบบโดยผู้วิจัยเปิดโอกาสให้ประชาชนแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกัน ตลอดจนเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมกิจกรรมสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมหรือขอความรู้เพิ่มเติมจากผู้วิจัยได้ โดยมีวัตถุประสงค์ให้ประชาชนได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันระหว่างประชาชนในชุมชนและบุคคลภายนอกโดยอาศัยสื่อ
2. การจัดเวทีสานเสวนาซึ่งเป็นวิธีการที่ชุมชนได้เรียนรู้แลกเปลี่ยนกันระหว่างประชาชนในชุมชน โดยมี

วัตถุประสงค์ให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจและกำหนดทิศทางการพัฒนาตนเอง

กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนด้วยวิธีดังกล่าวข้างต้น จะทำให้ประชาชนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ ก่อให้เกิดความรับผิดชอบ และการยอมรับข้อผูกพัน ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ได้ทำในเวลาเดียวกันจากการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและผู้ถ่ายทอด โดยใช้การศึกษาวิจัยตามโครงการวิจัยนี้ เป็นกลไกและวิธีการจัดการความรู้ โดยผู้วิจัยจะอยู่ในฐานะผู้เรียนและชุมชนจะอยู่ในฐานะของผู้แลกเปลี่ยนความรู้ ที่อาศัยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ

5.บทสรุป

เมื่อแนวทางจัดการข้อพิพาทในชุมชนนั้น จะต้องเกิดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนอย่างแท้จริง โดยปราศจากการชี้นำของบุคคลภายนอก ดังนั้นแนวทางจัดการข้อพิพาทในชุมชน ตำบลปากทะเล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี จึงขึ้นอยู่กับประชาชนในชุมชนเองว่าจะร่วมกันดำเนินการให้เกิดแนวทางจัดการข้อพิพาทในชุมชนหรือไม่ อย่างไร ซึ่งจากการดำเนินการตามโครงการวิจัยนี้พบว่า ประชาชนในชุมชนตำบลปากทะเลต้องพัฒนาระดับความมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Sherry Arnstein ไปสู่ระดับ 6 การร่วมเป็นหุ้นส่วน เพื่อให้สามารถทำงานใกล้ชิดกับภาครัฐ และมีอำนาจในการเสนอข้อคิดเห็นหรือโต้แย้งต่างๆ เสมือนหนึ่งว่าประชาชนเป็นหุ้นส่วนของรัฐ จึงจะก่อให้เกิดแนวทางจัดการข้อพิพาทในชุมชนที่เป็นรูปธรรมได้

นับได้ว่าโครงการวิจัยนี้ได้บรรลุผลสำเร็จครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ กล่าวคือผู้วิจัยได้ศึกษา รวบรวมความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบัน ตลอดจนวัฒนธรรมการระงับข้อพิพาทของประชาชนในหมู่ที่ 2 บ้านปากทะเลนอก และหมู่ที่ 3 บ้านปากทะเลใน ซึ่งจากการดำเนินการวิจัยตามโครงการวิจัยนี้ ผู้วิจัยประชาชนและชุมชน ได้เรียนรู้ถึงกระบวนการยุติธรรมชุมชน ซึ่งจะนำไปสู่การจัดการข้อพิพาทในชุมชน โดยการพึ่งพาตนเอง โดยใช้กระบวนการมีส่วนร่วม ซึ่งจะก่อให้เกิดความสามัคคี และมีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน แม้มีข้อพิพาท โดยสามารถอยู่ด้วยกันได้อย่างสันติ

6.กิตติกรรมประกาศ

โครงการนี้ได้รับทุนอุดหนุนจาก สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายอุตสาหกรรม ภายใต้โครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการศาสตร์เพื่อเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่ สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี (ABC-PUS) ประจำปี 2551

7.เอกสารอ้างอิง

- [1] ยุติธรรมชุมชน. (2551). ค้นได้ 23 มีนาคม 2551, แหล่งข้อมูล <http://www.cjkpp.org/cjmisson.htm>.
- [2] ชุ่ม เลิศประเสริฐ. (2551), สัมภาษณ์.
- [3] นภัทร อินทรพงษ์. (2551), สัมภาษณ์.
- [4] นาวัน โครงเซ็น. (2551), สัมภาษณ์.
- [5] ศูนย์ไกลเกลี่ยข้อพิพาทตำบลโดยชุมชนตำบลปากดุก อำเภอหล่มสัก จังหวัดเพชรบูรณ์.(ม.ป.พ.), วีดิทัศน์.
- [6] สำนักสันติวิธีและธรรมาภิบาล. (2550). ศัพท์บัญญัติเกี่ยวกับการแก้ปัญหาและความขัดแย้ง. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- [7] วันชัย วัฒนศัพท์. (2550). ความขัดแย้ง: หลักการและเครื่องมือแก้ไขปัญหา. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- [8] วันชัย วัฒนศัพท์ และคณะ. (แปล). (2550). การจัดการความขัดแย้งและการ “ขอโทษ”. นนทบุรี: สถาบันพระปกเกล้า.
- [9] Arnstein, S.R. (1969). **A ladder of citizen participation.** Journal of the American Institute of planners. 35(4), p.6.
- [10] กระทรวงยุติธรรม. (2550). กระบวนการทำงานชุมชน. กรุงเทพมหานคร : กระทรวงยุติธรรม.
- [11] พัชรี ลิโรส และคณะ. (2546). คู่มือการมีส่วนร่วมของประชาชน. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิปริญญาโทสำหรับนักบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ (EPAF).
- [12] สถาบันวิจัยสังคม และสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อม. (2545). โครงการพัฒนาการดำเนินงานการมีส่วนร่วมของประชาชนในกระบวนการวิเคราะห์ผลกระทบสิ่งแวดล้อม.กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

การศึกษาวรรณกรรมลายลักษณ์ : กรณีศึกษาตำบลปากทะเล
อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

A Study of Local Literary Works of Paktalae Sub-district,
Banlaem District, Phetchaburi Province

ศิวพร แก้วเกตุ¹⁾ ประภาพร พุ่มทับทิม¹⁾ อารีรัตน์ จันทมิตร¹⁾ และแสนประเสริฐ ปานเนียม¹⁾

¹⁾ สาขาวิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

Email: sanprasert027@hotmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อสำรวจประเภทของวรรณกรรมลายลักษณ์และศึกษาวิเคราะห์คุณค่าทางด้านสังคมของวรรณกรรมลายลักษณ์ที่มีต่อชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบัน : กรณีศึกษาตำบลปากทะเล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ประชากรที่ใช้ในการศึกษาคั้งนี้ คือ ข้อมูลประเภทของวรรณกรรมลายลักษณ์ที่ได้จากการลงพื้นที่สำรวจวัดในชุมชนสองวัดประกอบด้วยวัดนอกปากทะเลและวัดในปากทะเล พบวรรณกรรมลายลักษณ์จำนวน 97 เรื่อง จำแนกตามเนื้อหาได้ 7 ประเภท แบ่งเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา 69 เรื่อง แบบเรียนและคำสอน 10 เรื่อง วรรณคดี 6 เรื่อง โหราศาสตร์และไสยศาสตร์ 5 เรื่อง ตำรายาและการแพทย์ 4 เรื่อง ประวัติศาสตร์ 1 เรื่อง และเบ็ดเตล็ด 2 เรื่อง เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ ตารางวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ ตามทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของ วิลเลียม บาสคอม กรณีศึกษาตำบลปากทะเล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งคุณค่าทางด้านสังคมที่มีต่อชุมชน ตามทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของวิลเลียม บาสคอม ประกอบด้วย 1.หน้าที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินตลอดจนเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจ 2.หน้าที่ให้การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการกล่อมเกล่าและขัดเกล่าของสังคม 3.หน้าที่ยืนยันความสำคัญของพิธีกรรม เติบโตวัฒนธรรมทำให้วัฒนธรรมสมบูรณ์ และ 4.หน้าที่ในการรักษาปทัสถานของสังคมและสร้างเอกลักษณ์ตลอดจนประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น

ผลการศึกษาค้นคว้า พบว่า ผลการศึกษาค้นคว้าวรรณกรรมลายลักษณ์จำนวน 97 เรื่อง จำแนกตามเนื้อหาได้ 7 ประเภท แบ่งเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา 69 เรื่อง แบบเรียนและคำสอน 10 เรื่อง วรรณคดี 6 เรื่อง โหราศาสตร์และไสยศาสตร์ 5 เรื่อง เวชศาสตร์ 4 เรื่อง ประวัติศาสตร์ 1 เรื่อง และเบ็ดเตล็ด 2 เรื่อง จำแนกตามวัสดุที่ใช้บันทึกได้ 3 ประเภท ประกอบด้วยใบลานชนิดจาร 429 ผูก ใบลานชนิดพิมพ์ 68 ผูก และสมุดข่อย 40 เล่ม นอกจากนี้ยังพบวัสดุเกี่ยวเนื่องกับวรรณกรรมลายลักษณ์อีกหลายรายการเช่นตู้พระธรรม กล่องใบลาน ผ้าห่อคัมภีร์ ภาพพระบฏ และไม่ประทับคัมภีร์ การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของวรรณกรรมลายลักษณ์พบว่าหน้าที่การให้การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการกล่อมเกล่าและขัดเกล่าของสังคมมากที่สุด รองลงมาคือหน้าที่ยืนยันความสำคัญของพิธีกรรมเติบโตวัฒนธรรมและทำให้วัฒนธรรมสมบูรณ์ อันดับสามคือหน้าที่ในการรักษาปทัสถานของสังคมและสร้างเอกลักษณ์ตลอดจนประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น และหน้าที่ในด้านให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินตลอดจนเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจเป็นอันดับที่สี่

คำสำคัญ การศึกษา วรรณกรรมลายลักษณ์ ตำบลปากทะเล

Abstract

The purpose of this research was to explore the type of Local Literary and to analyze the valuable social of Local Literary for society both in the past and the present : case study in Paktalae Sub-district, Banlame District, Phetchaburi Province.

The informations of Local Literary were explored from Wat Nok Paktalae and Wat Nai Paktalae, found 97 works divided into 7 types : 1.Religious Literary 2.Textbook 3.Literature 4.Astrology and Black Magic 5. Medical 6. History 7. Others.

The instruments used in this research were the table of Role and Function Theory by William Bascom. The table consisted 1. Joyful and Relaxing 2. Nurture 3. Fullfill culture 4. Preserved the social standard and History.

The research showed that there was 97 Local Literaries, divided into 7 types : 69 Religious Literary, 10 Textbook, 6 Literature, 5 Astrology and Black Magic, 4 Medical, 1 History, 2 Others.

Sort by the material are as follow : 429 works were written in palm leaves, 68 works were typed in palm leaves and 40 long books made of pulp from trees of the family Ericaceous. Moreover, there were something involved Local Literary such as bookcases, boxes of Dharma.

The function analysis found that the Local Literary was best in nurture, fulfill culture, preserved the social standard and history and joyful and relaxing.

Keywords A Study, Local Literary Works, Paktalae Sub-district

1. บทนำ

สมุดข่อยและใบลานเป็นเครื่องเขียนของไทยซึ่งคนโบราณได้ประดิษฐ์ขึ้นโดยใช้พืชร่มไม้พื้นบ้านกรรมวิธีการผลิตอย่างพิถีพิถัน เหมาะสมกับสภาพภูมิอากาศของไทยอีกทั้งยังมีความคงทนถาวร มีอายุการใช้งานนานกว่าสมุดกระดาษฝรั่ง(กระดาษแบบปัจจุบัน)อีกด้วย ดังที่พบหลักฐานสมุดข่อยเก่าแก่เขียนขึ้นตั้งแต่พ.ศ. 2223 และใบลานเก่าแก่จารขึ้นในปีพ.ศ.2014 ยังคงสภาพค่อนข้างสมบูรณ์อยู่จนถึงปัจจุบัน [1]

สมุดข่อยและใบลานเหล่านี้มีขนาดและรูปแบบต่างกันไปตามความเหมาะสมของการใช้งานเพื่อการจดจาวรรณกรรมประเภทต่างๆอันประกอบด้วยจดหมายเหตุ พงศาวดารและตำนาน วรรณกรรมประโลมโลก ไสยศาสตร์ เวชศาสตร์ โหราศาสตร์ กฎหมาย ธรรมคดี ขาดก พระไตรปิฎกและเรื่องราวในพระพุทธศาสนา ถือได้ว่าเป็นการบันทึกองค์ความรู้และภูมิปัญญาไทยอย่างครบถ้วนสำหรับที่จะใช้ถ่ายทอดให้อนุชนรุ่นหลังได้ศึกษาศาสตร์และศิลป์ทั้งหลายเหล่านี้นับเป็นข้อมูลทางวิชาการชั้นปฐมภูมิที่สามารถอ้างอิงและสอบสวน

เรื่องราวของบรรพชนได้อย่างชัดเจน นอกจากนี้ยังอาจใช้เป็นเอกสารในการศึกษาเปรียบเทียบทางด้านภาษาและตัวอักษรได้อีกด้วย สมุดข่อยและจิตรกรรมรวมทั้งศาสตร์ต่างๆที่ปรากฏ เป็นหลักฐานแสดงให้เห็นคติความเชื่อ สภาพสังคม วิถีชีวิตไทย และความเจริญรุ่งเรืองทางด้านอักษรศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมของชาติ [2]

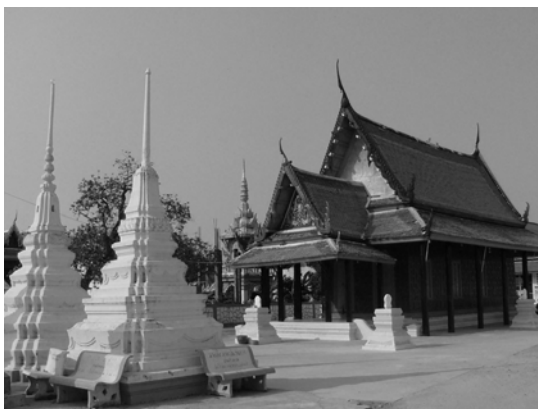
อย่างไรก็ดี เป็นที่น่าเสียดายที่เครื่องเขียนของไทยโบราณอันได้แก่สมุดข่อยและใบลานทั้งในปัจจุบันหมดความนิยมลงไปแล้วเพราะอุปกรณ์การเขียนสมัยใหม่หาง่าย ราคาถูก เทคนิคการพิมพ์ที่สะดวกและสามารถผลิตเอกสารได้เป็นจำนวนมากจึงทำให้ค่านิยมในการใช้สมุดข่อยและใบลานในการบันทึกความรู้จึบสิ้นตามไปด้วย

การขาดความรู้และความเข้าใจทำให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องเช่น วัด หรือชาวบ้านซึ่งรับสมุดข่อยใบลานตกทอดเป็นมรดก ไม่ให้ความสนใจ ปล่อยให้ปลงปละเลเยอไม่อนุรักษส่งผลให้สมุดข่อยใบลานจำนวนมากชำรุดถูกทำลายโดยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ไปเป็นจำนวนมาก

วิชาความรู้ต่างๆที่สั่งสมกันมาเป็นระยะเวลาอันยาวนานจึงมีอันสูญไปอย่างน่าเสียดายดังจะเห็นได้ว่าเมื่อมีการสำรวจและชำระเอกโบราณจากสมุดข่อยและใบลานต่างสำนักต่างๆ มักจะพบองค์ความรู้ที่น่าสนใจอยู่เสมอ

จังหวัดเพชรบุรีเป็นเมืองสำคัญมาตั้งแต่อดีตในฐานะเมืองท่า จุดยุทธศาสตร์และเป็นแหล่งสะสมวิชาความรู้ในแขนงต่างๆ ดังเห็นได้จากการค้นพบตำราเอกสารสำคัญที่เมืองเพชรบุรีอยู่เสมอ ดังที่ นฤทธิ ศรีวรรณ ได้กล่าวไว้ว่า เพชรบุรีเป็นเมืองเก่าเป็นเมืองสำคัญเมืองหนึ่งในประวัติศาสตร์ ในเขตเมืองเพชรบุรีมีวัดจำนวนมากมาย ความเจริญเหล่านี้ย่อมแสดงให้เห็นเกี่ยวกับการศึกษาด้วย เพราะวัดเป็นแหล่งรวบรวมของสรรพวิชาต่างๆมากมาย ทั้งนี้เราจะเห็นว่า สมุดตำราต่างๆจำนวนมากจะรวบรวมอยู่ตามวัดต่างๆในเพชรบุรี [3]

พื้นที่ตำบลปากทะเลตั้งอยู่ในเขตอำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี มีวัดสำคัญอยู่ 2 วัดคือ วัดในปากทะเล และวัดนอกปากทะเล

ภาพที่ 1 หมู่เจดีย์และโบสถ์วัดในปากทะเล

วัดในปากทะเลตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 3 บ้านปากทะเลริมคลองปากทะเล เป็นวัดเก่าแก่ของชุมชน ปรากฏหลักฐานการได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อพ.ศ. 2529 ภายในวัดมีโบราณสถานที่สำคัญ ประกอบด้วย หมู่กุฏิล้อมหอไตรบนหอสวดมนต์ โบสถ์ไม้ เจดีย์ย่อมุมไม้สิบสอง ในอดีตวัดนี้มีเจ้าอาวาสที่มีชื่อเสียงคือ หลวงพ่อปลอด ซึ่งเป็นพระเถระที่ชาวบ้านให้ความเคารพ ในสมัยที่หลวงพ่อปลอดเป็นเจ้าอาวาสท่านได้หัตเด็กละแวกวัดให้เล่นหุ่นกระบอกและตั้งเป็นคณะขึ้นมารับงานแสดงอีกด้วย นอกจากนี้ยังมีพระเถระที่มีชื่อเสียงอีก

รูปหนึ่งคือหลวงพ่อแก้ว ซึ่งต่อมาได้นั่งเรือข้ามฝั่งทะเลไปจำพรรษาอยู่ที่วัดเครือวัลย์จังหวัดชลบุรี ท่านเป็นเจ้าตำรับพระปิดตาอันเลื่องชื่อแห่งเมืองชลบุรี

วัดสำคัญอีกวัดหนึ่งคือวัดนอกปากทะเล วัดนี้ตั้งอยู่บริเวณหมู่ที่ 2 บ้านปากทะเลนอก ริมถนนสายคลองโคกน - ชะอำ เดิมวัดนี้ตั้งอยู่ริมทะเลแต่ต่อมาพื้นที่ตั้งของวัดถูกน้ำกัดเซาะชายฝั่ง คณะสงฆ์และชาวบ้านโดยการนำของขุนถ่องทะเลรักษ์ได้ช่วยกันย้ายวัดมาตั้งในบริเวณปัจจุบันเมื่อประมาณร.ศ. 117 (พ.ศ. 2442) ภายในวัดมีโบราณสถานที่สำคัญได้แก่โบสถ์ไม้ขนาดเล็กซึ่งกำลังได้รับการบูรณะอยู่ในขณะนี้ หมู่กุฏิ หอระฆัง และศาลาการเปรียญที่มีการระบุนบนแผ่นกระเบื้องว่าสร้างขึ้นตั้งแต่ปี ร.ศ. 117

ภาพที่ 2 ศาลาการเปรียญวัดนอกปากทะเล

จากหลักฐานที่ค้นพบแสดงให้เห็นว่าทั้ง 2 วัดเป็นวัดเก่าแก่มากกว่า 100 ปีขึ้นไป ภายในวัดน่าจะเป็นแหล่งสะสมสมุดข่อยและใบลานบันทึกองค์ความรู้ต่างเป็นจำนวนมากซึ่งยังมีได้ผ่านการชำระและจัดจำแนกหมวดหมู่ตลอดจนการวิเคราะห์หาองค์ความรู้ที่มีอยู่ [4]

การศึกษาวิเคราะห์วรรณกรรมลายลักษณ์จากสมุดข่อยและใบลานกรณีศึกษาวัดนอกปากทะเลและวัดในปากทะเล จะทำให้สามารถจำแนกประเภทจัดทำทะเบียนตลอดจนเผยแพร่ความรู้ที่ค้นพบใหม่ อีกทั้งยังเป็นการปลุกจิตสำนึกให้ท้องถิ่นเห็นคุณค่าของมรดกทางวัฒนธรรมที่ตนมีอยู่ และอาจพัฒนาไปสู่พิพิธภัณฑ์สำหรับการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์อีกทางหนึ่งด้วย

2. วัดอุปสงฆ์การวิจัย

2.1 เพื่อสำรวจประเภทของวรรณกรรมลายลักษณ์ในท้องถิ่นตำบลปากทะเล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

2.2 เพื่อศึกษาวิเคราะห์คุณค่าทางด้านสังคมของวรรณกรรมลายลักษณ์ที่มีต่อชุมชนทั้งในอดีตและปัจจุบัน

3. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ทำการสำรวจ ทำความสะอาด ทำทะเบียน แบ่งประเภทของวรรณกรรมลายลักษณ์ในท้องที่ตำบลปากทะเล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี พร้อมทั้งเก็บข้อมูลจากคำบอกเล่าของชาวบ้าน และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์คุณค่าทางด้านบทบาทหน้าที่ของวรรณกรรมลายลักษณ์ที่มีต่อชุมชนประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ ข้อมูลประเภทของวรรณกรรมลายลักษณ์ที่ได้จากการลงพื้นที่สำรวจวัดในชุมชนสองวัดประกอบด้วยวัดนอกปากทะเลและวัดในปากทะเล พบวรรณกรรมลายลักษณ์จำนวน 97 เรื่อง จำแนกตามเนื้อหาได้ 7 ประเภท แบ่งเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา 69 เรื่อง แบบเรียนและคำสอน 10 เรื่อง วรรณคดี 6 เรื่อง โหราศาสตร์และไสยศาสตร์ 5 เรื่อง ตำรายาและการแพทย์ 4 เรื่อง ประวัติศาสตร์ 1 เรื่อง และเบ็ดเตล็ด 2 เรื่อง นำวรรณกรรมลายลักษณ์ที่ได้จากการสำรวจมาวิเคราะห์คุณค่าทางด้านสังคมที่มีต่อชุมชนตามทฤษฎีบทบาทหน้าที่ของวิลเลียม บาสคอม ประกอบด้วย 1.หน้าที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินตลอดจนเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจ 2.หน้าที่ให้การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของการกล่อมเกล่าและขัดเกล่าของสังคม 3.หน้าที่ยืนยันความสำคัญของพิธีกรรม เติมนวัตกรรมทำให้วัฒนธรรมสมบูรณ์ และ 4.หน้าที่ในการรักษาปทัสถานของสังคมและสร้างเอกลักษณ์ตลอดจนประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น [5] หลังจากนั้นนำผลการวิเคราะห์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้อง และนำผลจากที่ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบมาพิจารณาและปรับปรุงแก้ไข ท้ายสุดนำผลการวิเคราะห์ที่เสร็จสมบูรณ์มาเสนอในรูปแบบของตารางแจกแจงความถี่ หาค่าร้อยละ และการพรรณนาวิเคราะห์พร้อมยกตัวอย่างประกอบ

4. ผลการวิจัย

ผลการศึกษาวิจัยพบวรรณกรรมลายลักษณ์จำนวน 97 เรื่อง จำแนกตามเนื้อหาได้ 7 ประเภท แบ่งเป็นวรรณกรรมทางพุทธศาสนา 69 เรื่อง แบบเรียนและคำสอน 10 เรื่อง วรรณคดี 6 เรื่อง โหราศาสตร์และ

ไสยศาสตร์ 5 เรื่อง เวชศาสตร์ 4 เรื่อง ประวัติศาสตร์ 1 เรื่อง และเบ็ดเตล็ด 2 เรื่อง จำแนกตามวัสดุที่ใช้บันทึกได้ 3 ประเภท ประกอบด้วยใบลานชนิดจาร 429 ผูก ใบลานชนิดพิมพ์ 68 ผูก และสมุดข่อย 40 เล่ม นอกจากนี้ยังพบวัสดุเกี่ยวเนื่องกับวรรณกรรมลายลักษณ์อีกหลายรายการเช่นตู้พระธรรม กล่องใบลาน ผ้าห่อคัมภีร์ ภาพพระบฏ และไม้ประทับคัมภีร์

ภาพที่ 3 วรรณกรรมในตู้พระธรรมวัดในปากทะเลก่อนการทำความสะอาด

การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของวรรณกรรมลายลักษณ์พบว่าหน้าที่ให้การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการกล่อมเกล่าและขัดเกล่าของสังคมมากที่สุด รองลงมาคือหน้าที่ยืนยันความสำคัญของพิธีกรรม เติมนวัตกรรมและทำให้วัฒนธรรมสมบูรณ์ อันดับสามคือหน้าที่ในการรักษาปทัสถานของสังคมและสร้างเอกลักษณ์ตลอดจนประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น และหน้าที่ในด้านให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินตลอดจนเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจเป็นอันดับที่สี่

1. หน้าที่ให้การศึกษาและเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการกล่อมเกล่าและขัดเกล่าของสังคม

การศึกษายกย่องบทบาทหน้าที่จากวรรณกรรมลายลักษณ์ของตำบลปากทะเล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี นั้นพบว่าวรรณกรรมประเภทพุทธศาสนา 69 เรื่องมีบทบาทหน้าที่ในการให้การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการกล่อมเกล่าและขัดเกล่าของสังคม จากการสำรวจพบว่าวรรณกรรมประเภทพุทธศาสนามีสัดส่วนมากที่สุดในวรรณกรรมทุกประเภทคือพบ 69 เรื่องจากจำนวนทั้งหมด 97 เรื่อง

วรรณกรรมพุทธศาสนาเหล่านี้มีบทบาทในการให้การศึกษาด้านพุทธศาสนา กล่อมเกล่าและขัดเกล่าจิตใจแก่พระสงฆ์และฆราวาสในท้องถิ่นทั้งทางตรงและ

ทางอ้อม ในทางตรงมีวรรณกรรมที่พระสงฆ์สามารถศึกษาด้วยตนเอง พระสงฆ์ใช้เป็นสื่อในการสั่งสอน พระสงฆ์ด้วยกันเองและใช้ในการสั่งสอนฆราวาส เนื้อหาของวรรณกรรมมีตั้งแต่เรื่องที่มีความยาก เช่น พระอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์ตลอดจนเรื่องที่ชาวบ้านโดยทั่วไปสามารถรับรู้ได้เช่นอนานิสงส์มาปนิกจเทศนามหาชาติชาดก บางครั้งการศึกษาวรรณกรรมเรื่องเดียวกันของผู้มีภูมิรู้ต่างกันก็ให้ผลในการศึกษาที่ต่างกัน เช่น ผู้มีความรู้ทางด้านบาลีจะศึกษาคัมภีร์สัตตโปชฌงค์เพื่อเป็นแนวทางในการหลุดพ้นจากกิเลส แต่สำหรับชาวบ้านโดยทั่วไปสัตตโปชฌงค์เป็นคาถาสำหรับสวดให้ผู้ป่วยฟังเพื่อการหลุดพ้นจากอาการเจ็บป่วยทั้งปวง

วรรณกรรมพุทธศาสนาทั้งหมดนั้นพระสงฆ์ที่มีความรู้ทางด้านอักษรวิธีไทย-ขอม และภาษาบาลีสามารถที่จะศึกษาวรรณกรรมเหล่านี้ด้วยตนเองสำหรับนำมาปฏิบัติตนตามหลักพุทธศาสนา เช่น ตำราในหมวดของพระวินัย พระสูตร พระอภิธรรม อรรถกถาฎีกา สังคหะ สัตตศาสตร์ และคำเทศนา

วรรณกรรมบางประเภทพระเถระผู้ทรงภูมิใช้ในการอบรมสั่งสอนพระนวกะหรือสงฆ์ที่เริ่มศึกษาหลักธรรมทางศาสนา เช่น พระปาฏิโมกข์นี้กฎฐิตาใช้ในการทบทวนวัตรปฏิบัติของคณะสงฆ์ทุกกึ่งเดือน ปฐมสิกขาบทสำหรับพระอุปัชฌาย์อบรมนาคหรือพระนวกะ คัมภีร์มูลกัจจายณะใช้ในการสอนหลักไวยการณบาลี

วรรณกรรมที่พระสงฆ์ใช้ในการสอนฆราวาสที่เป็นชาวบ้านส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่มีเนื้อหาเรียบง่ายสอนใจและมุ่งหวังผลบุญในทางโลกียธรรม เช่น วิมานวัตถุ พระปฐมสมโพธิยปริตรปริวรรต มหาชาติ พระยาจกัณฑ์ 4 ธรรมาสัน อานิสงส์กฐินทาน อานิสงส์สร้างเสนาหส์ เป็นต้น

ในทางอ้อมมีการนำวรรณกรรมพุทธศาสนามาใช้ในการอบรมสั่งสอนและขัดเกลาสมาธิในสังคมให้เป็นคนดีโดยอาศัยอิทธิพลทางความเชื่อเช่น การพยายามท่องจำคัมภีร์พระปาฏิโมกข์ด้วยความเชื่อว่าผู้ใดสวดปาฏิโมกข์ได้เกิดชาติหน้าจะได้เป็นหัวหน้าในหมู่ตนเอง การได้ฟังเทศน์มหาชาติครบ 13 กัณฑ์ในเวลา 1 วันจะทำให้ได้ไปเกิดในศาสนาพระศรีอริยเมตไตรย ความ

เชื่อเหล่านี้มีผลต่อความพยายามในการศึกษาวรรณกรรมดังกล่าว

นอกเหนือจากวรรณกรรมทางพุทธศาสนาแล้ววรรณกรรมประเภทอื่นๆก็มีบทบาทในการให้การศึกษา กล่อมเกลาและขัดเกลาจิตใจแก่สมาชิกในสังคม อาทิ วรรณกรรมประเภทแบบเรียน, คำสอนซึ่งใช้ถ่ายทอดความรู้ต่างๆและอบรมความประพฤติไปพร้อมกันเช่น ปถมก กา ปถมมาลา นะมามิ บทอ่านคำขำ ราชศัพท์ สำหรับการสอนหลักภาษาไทย คำนับเลขและโจทย์เลข ซึ่งมีทั้งภาษาจีนและภาษาไทย ประเภทวรรณคดีซึ่งให้ความรู้ความเพลิดเพลินและคติสอนใจ เช่น สุภาสิตคำโคลง สุภาสิตคำกาพย์ เพลงยาวสอนใจ วรรณกรรมประเภทเวชศาสตร์ให้ความรู้ในการรักษาโรค ยุคที่การแพทย์แผนปัจจุบันยังไม่ก้าวหน้าพระสงฆ์หรือฆราวาสซึ่งมีหน้าที่ในการรักษาชาวบ้านจะอาศัยความรู้จากวรรณกรรมประเภทนี้เป็นแนวทางในการรักษา เช่น มรณญาณสูตร คัมภีร์ฝีดาษ คัมภีร์ชวดาล คัมภีร์พรหมปโรหิตว่าด้วยสัตริภาพมีระดูแลพิการต่างๆ

วรรณกรรมประเภทโหราศาสตร์ ไสยศาสตร์ให้ความรู้ในด้านความเชื่อและการจัดการกับความเชื่อเพื่อความสบายใจแก่สมาชิกในสังคม เช่น ตำราดูของหาย โองการจรณีสาร วรรณกรรมประเภทประวัติศาสตร์พบเพียง 1 เรื่อง คือ จดหมายเหตุราชทูตไปเมืองจีน ให้ความรู้เกี่ยวกับการติดต่อทางการทูตและการค้ากับเมืองจีนที่กวางตุ้งและกรุงปักกิ่งในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ วรรณกรรมประเภทเบ็ดเตล็ดให้ความรู้ทั่วไปเช่นสูตรดินปืนดอกไม้ไฟ คำประคบพวย ก ข

2. หน้าที่ยืนยันความสำคัญของพิธีกรรม เติมเต็มวัฒนธรรมทำให้วัฒนธรรมสมบูรณ์

พิธีกรรม คือ การกระทำที่สมมติขึ้นเป็นขั้นเป็นตอน มีระเบียบวิธี เพื่อให้เป็นสื่อหรือหนทางที่จะนำมาซึ่งความสำเร็จในสิ่งที่คาดหวังไว้ ซึ่งทำให้เกิดความสบายใจ และมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไปพิธีกรรมเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมและรูปแบบรายละเอียดแตกต่างกันไปตามแต่ละท้องถิ่น จากการศึกษา พบว่าวรรณกรรมจำนวนมากทำหน้าที่ยืนยันความสำคัญและถ่ายทอดพิธีกรรม และเป็นเครื่องมือประกอบพิธีกรรม อันนำมาซึ่งความสำเร็จในการประกอบพิธีกรรมช่วยเติมเต็มวัฒนธรรมและทำให้วัฒนธรรมสมบูรณ์

วรรณกรรมพระปาฏิโมกข์ใช้ในการการสวดปาฏิโมกข์ของพระสงฆ์ซึ่งเป็นข้อบัญญัติทางพระวินัย 227 ข้อที่ให้พระภิกษุทั้งหลายต้องลงฟังการกล่าวทบทวนข้อบัญญัติทางพระวินัยนี้ทุก 15 วัน ถ้าขาดโดยไม่มีเหตุสมควรต้องปรับอาบัติ **สิกขาบทใช้ในการปฏิบัติตนให้ถูกต้องตามวินัยและหลักธรรมทางพุทธศาสนา** ปรีวาสากรรมใช้ในการกักบริเวณ พระที่ทำผิดวินัยอาบัติสังฆาทิเสส ต้องประจานตนเองในท่ามกลางสงฆ์ว่าทำผิดวินัยข้อไหน และอยู่กับบริเวณตามเวลาที่กำหนดจึงจะเป็นผู้บริสุทธิ์ กลับเข้าเป็นพระปรกติ

ในยามที่ฆราวาสหวาดหวั่นต่อภัยอันตรายหรือปรารถนาสิริมงคลจะอาราธนาพระสงฆ์สวดพระปริตรต่างๆเพื่อความสบายใจ โดยพระสงฆ์จะเลือกพระสูตรหรือปริตรต่างๆมาสวดตามเหตุการณ์ที่สอดคล้องเหมาะสม[6] พบวรรณกรรมกลุ่มพระปริตรเป็นจำนวนมากเช่น อาพวกสูตร อธิศีลสูตร อาฏานาฎิยสูตร ใช้ในเจริญพระพุทธมนต์ปิดป่าอัมปลงค การเจริญพุทธมนต์สัตตโพนฆงค์ คิริमानันตสูตร ให้คนเจ็บหายจากโรคภัย การสวดพระอภิธรรมเพื่อสนองคุณบุพการีที่วายชนม์ การเจริญ ชยปริตร มหาสมัยสูตร ธรรมจักร-กัปปวัตนสูตร ภาณวาร เพื่อความเป็นมงคลแก่โอกาสที่จัดงานต่างๆ

วรรณกรรมกลุ่มสูตรมนต์ บททำวัตรสวดมนต์ ใช้ในพิธีทำวัตรของพระสงฆ์ บทสวดพระมาลัยสำหรับประกอบพิธีสวดพระมาลัยสอนใจเรื่องบุญบาปในงานศพ

วรรณกรรมกลุ่มคำเทศนาใช้สำหรับพระสงฆ์ขึ้นธรรมมาสน์เทศน์ในงานบุญทั่วไป เช่น ธรรมมานุสติ ภาวนา พระพุทธคุณ เตมียชาติกัจจาวิสังขนา 4 ธรรมาสน์ อานิสงส์การทำบุญ และใช้ในการเทศน์โอกาสเฉพาะ เช่น มหาชาติกัณฑ์ต่างๆและอานิสงส์มหาชาติใช้ในเทศกาลเทศน์มหาชาติ พระอานิสงส์สลากภัตทานใช้ในเทศกาลถวายสลากภัต พระมหาอานิสงส์ฉาปนกิจใช้ในการฉาปนกิจ วรรณกรรมบางเรื่องสร้างขึ้นสำหรับประกอบการเทศน์ในโอกาสพิเศษเป็นครั้งไป เช่น พระอานิสงส์สร้างเสาหงษ์ใช้เทศน์ในโอกาสที่มีผู้ถวายเสาหงษ์ อานิสงส์กฐินทานในโอกาส

ถวายผ้ากฐิน อานิสงส์สร้างกุฏิวิหารในโอกาสสร้างกุฏิถวายวัด เป็นต้น

วรรณกรรมประเภทแบบเรียนและเวชศาสตร์บางเรื่องมีขอบในการเคารพพระรัตนตรัย บิดามารดา ครูอาจารย์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก่อนจะเริ่มลงมือศึกษาคหาความรู้ เช่น ปถมมาลา ปถม ก กา นะมามิ คัมภีร์ชวดาล

วรรณกรรมประเภทโหราศาสตร์ โสยศาสตร์แสดงลักษณะของความเชื่อและการปฏิบัติต่อความเชื่อในลักษณะต่างๆ เช่น ตำราดูของหายใช้ในการทำนายลักษณะต่างๆของของที่หายว่าจะได้คืนหรือไม่ และจะไปตามคืนในทิศใด สูตรหุงสีผึ้งสำหรับทาปากเป็นเมตตามหานิยม โองการธรรมนิสารเป็นคาถาสำหรับทำน้ามนต์แก้อุปัทวต่างๆ เป็นต้น

นอกจากจะใช้ข้อมูลจากเนื้อหาในวรรณกรรมสำหรับการประกอบพิธีกรรมโดยตรงแล้ว ยังพบการใช้วรรณกรรมบางเรื่องสำหรับเป็นเครื่องมือในการประกอบพิธีกรรมให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น เช่น คติในการสร้างพระอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์ เพื่อแทนคุณบุพการีตามความเชื่อว่าพระอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์นี้สามารถแทนค่าน้ำนมมารดาได้ ดังปรากฏในพระปฐมสมโพธิกถาว่า พระพุทธเจ้าได้เทศนาพระธรรมนี้โปรดพุทธมารดาบนสวรรค์ดาวดึงส์เพื่อแทนคุณน้ำนม [7]

จากการสำรวจพบว่าพระอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์มีสัดส่วนเป็นจำนวนมากที่สุดเมื่อเทียบกับวรรณกรรมประเภทพุทธศาสนาด้วยกัน โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 145 ผูกลาน จากทั้งสิ้น 493 ผูกลาน คิดเป็นสัดส่วนร้อยละ 30

จากแนวคิดเดียวกันคือค่านิยมในการสร้างคัมภีร์เพื่อมุ่งหวังอานิสงส์ประเภทต่างๆ คณะผู้วิจัยได้พบคัมภีร์สัตตโพนฆงค์จำนวน 18 ผูกถูกสร้างขึ้นตามความเชื่อที่ว่าอานิสงส์แห่งการสร้างคัมภีร์นี้จะทำให้หายจากโรคพยาธิต่างๆ และยังพบวรรณกรรมเรื่องต่างๆอีกเป็นจำนวนมากที่ระบุชื่อผู้สร้างซึ่งปรารถนาอุทิศส่วนกุศลแทนคุณบิดามารดา อุปัชฌาย์อาจารย์ หมู่อุปถัมภ์ และเจ้ากรรมนายเวร บางคนปรารถนาศาสนาพระศรีอาริยมุตได้รอยหรือปรารถนานิพพานเป็นที่สุด

มีความเป็นไปได้ว่าผู้ที่สร้างคัมภีร์จำนวนมากเป็นผู้ที่ไม่รู้หนังสือ แต่การสร้างพระธรรมคัมภีร์ทางพุทธศาสนาถือเป็นบุญกิริยาวัตถุอันสำคัญที่จะช่วย

สืบพระศาสนาต่อไป ตามความเชื่อของชาวบ้าน ได้เปรียบเทียบไว้ว่าสร้างอักขระหนึ่งตัวเท่ากับสร้าง พระพุทธรูปองค์หนึ่ง การสร้างคัมภีร์จึงเป็นทานมัย อย่างหนึ่งซึ่งนิยมกันในสมัยโบราณ

3. หน้าที่ในการรักษาปทัสฐานของสังคมและสร้างเอกลักษณ์ตลอดจนประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น

วรรณกรรมพุทธศาสนาในกลุ่มพระวินัยมีหน้าที่โดยตรงในการรักษาปทัสฐานของหมู่สงฆ์ให้เกิดความบริสุทธิ์สงบ เมื่อพระสงฆ์ซึ่งเป็นชนชั้นที่อยู่ในสถานภาพสูงสุดของสังคมชนบทมีศีลาจาวัตรที่เพียบพร้อมจึงสามารถที่จะเป็นแบบอย่างตลอดจนว่ากล่าวตักเตือนแสดงคุณธรรมแก่ชาวบ้านในท้องถิ่นได้ ตัวอย่างวรรณกรรมในกลุ่มนี้ที่พบ เช่น พระปาฏิโมกข์ ลิกขาบท ปวิสากรรม

ค่านิยมในการสร้างพระอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์ถวายวัด ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วนั้น นับเป็นภาพสะท้อนเอกลักษณ์ของค่านิยมในความกตัญญูต่อบุพการีของชาวบ้านปากทะเลได้อย่างชัดเจน พบวรรณกรรมในกลุ่มพระอภิธรรมจำนวนมากระบุชื่อผู้ถวายและจุดประสงค์ในการถวาย เพื่ออุทิศกุศลแก่บุพการีเช่น “โยมมอนโสด มีศรัทธา สร้างพระธาตุกถาณีไว้ในพระพุทธศาสนา สมองคุณบิดา มารดาทั้งสองฝ่าย แลญาติกาทั้งหลายทั้งสองฝ่าย ขอให้ข้าฯ ได้สำเร็จพระนิพพานในอนาคตกาลโน้นเทอญ เขียนจบวัน ๗ แรม ๘ ค่ำ เดือนสิบเอ็ด ปีมะเมีย จัตวา ศก พระพุทธศักราชล่วงได้ ๒๔๒๕ พระวษา”

จากการพบบทสวดพระมาลัยทำให้ทราบว่าในอดีตท้องที่ปากทะเลเคยมีประเพณีการสวดพระมาลัยในการบำเพ็ญกุศลศพแก่ผู้วายชนม์ซึ่งเป็นประเพณีที่นิยมของชาวเมืองเพชรบุรีเป็นอย่างมากในสมัยโบราณ นอกจากนี้ยังพบวรรณกรรมสูตรดินปืนทำดอกไม้ไฟ สำหรับการทำดอกไม้ไฟจุดฉลองในพิธีปลงศพ ซึ่งในอดีตชาวปากทะเลที่มีฐานะมักจัดพิธีปลงศพสนองคุณผู้มีพระคุณอย่างใหญ่โต เช่น งานปลงศพคุณพ่อปลอด วัดในปากทะเล งานปลงศพแม่เฮียะ พุหลอ เป็นต้น

วรรณกรรมในกลุ่มคำเทศนาซึ่งกล่าวถึงเรื่องของ อานิสงส์ประเภทต่าง ๆ เช่น อานิสงส์ฌาปนกิจ อานิสงส์กฐินทาน อานิสงส์มหาชาติ อานิสงส์การทำบุญ อานิสงส์สร้างเสนาหังส์ อานิสงส์สลาภัตทาน อานิสงส์

ภาพที่ 4 เมรุเผาศพหลวงพ่อปลอด เมื่อ พ.ศ. 2473

สร้างกุฏิวิหาร และอานิสงส์กถาเทศนา แสดงให้เห็นว่าในอดีตมีงานบุญประเพณีเหล่านี้ในชุมชน สำหรับคำเทศนาแบบหลายธรรมาสน์นั้นบ่งบอกถึงค่านิยมการฟังเทศน์รูปแบบนี้ของคนท้องถิ่นในสมัยโบราณก่อนที่จะเสื่อมความนิยมลงไป

วรรณกรรมในกลุ่มแบบเรียน คำสอน ได้แก่ คำนับเลขสำเนียงจีน โจทย์เลขแบบจีน สูตรเลข มาตรฐาน ตำราคุณเลข โจทย์เลขไทย ล้วนแต่เป็นภาพสะท้อนให้เห็นลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคมของบ้านปากทะเลในสมัยโบราณได้เป็นอย่างดี ดังคำบอกเล่าว่า ชาวบ้านปากทะเลบางส่วนมีบรรพบุรุษเป็นคนจีนเข้ามาแต่งงานกับคนไทยพื้นถิ่นแล้วลงหลักปักฐานทำประมงและนากลิ้อสืบต่อมา ในอดีตปากทะเลเป็นแหล่งผลิตเกลือชั้นดีสำหรับส่งขายไปยังถิ่นต่าง ๆ คลองปากทะเลมีเรือสินค้าต่าง ๆ เข้าออกเป็นประจำ การสั่งสอนวิชาคณิตศาสตร์และการใช้ภาษาจีนของลูกหลานรุ่นหลังที่เกิดในเมืองไทยจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งสำหรับใช้ในการติดต่อทำการค้ากับกลุ่มพ่อค้าจากภายนอก [4]

นอกจากนี้ยังพบวรรณกรรมบางเรื่อง que แสดงประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์ของคนท้องถิ่นกับคนจีนเช่นจดหมายเหตุนครราชทูตไปเมืองจีน หรือในวรรณกรรมพุทธศาสนาหลายเรื่อง que ระบุชื่อผู้สร้างว่ามีสามเป็นชาวจีน ภรรยาเป็นชาวไทยหรือเป็นลูกจีนเกิดในเมืองไทย เช่น “หนังสือผูกนี้ข้าพเจ้า จีนสัง ลีกาปุก สร้างไว้ในพระศาสนา นิพานปัจโยโหดุ” หรือ “อุภาสิกาภิเษกสร้าง” เป็นต้น

วรรณกรรมทางพุทธศาสนาจำนวนมากที่ระบุชื่อผู้สร้างซึ่งได้ปรารถนาอุทิศส่วนกุศลแทนคุณบิดามารดาและระบุช่วงเวลาในการถวายคัมภีร์ไว้ ช่วยทำให้ทราบถึงศรัทธาในแต่ละช่วงเวลา เช่น “โยมมอนโสต มีศรัทธาสร้างพระสังคินีไว้ใ้พระพุทธรูป สอนองคุณบิดามารดาทั้งสองฝ่าย แลญาติกาทั้งหลายทั้งสองฝ่าย ขอให้ข้าพเจ้า ได้สำเร็จพระนิพพานในอนาคตกาลโน้น เทอญ เขียนจบวัน ๗ แรม ๘ ค่ำ เดือนสิบเอ็ด ปีมะเมีย จัตวาศก พระพุทธศักราชล่วงได้ ๒๔๒๕ พระวษา ” หรือ “ อาจารย์รัตน์ พ่อเหียง แม่สิม เป็นผู้สร้างไว้เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ ” และบางคนยังสามารถลำดับความสัมพันธ์ทางเครือญาติมาถึงคนในรุ่นปัจจุบันได้ด้วย เช่น หมื่นเปรมประชา แม่จอย เป็นปู่และย่าของ ป้ากิมล้วน ลากเกิด ซึ่งตั้งบ้านเรือนอยู่หลังวัดในปัจจุบัน

ภาพที่ 5 แม่จอย ลากเกิดผู้ที่มีชื่อในใบลานว่าเป็นผู้สร้างคัมภีร์ถวายวัดในปากทะเล

4. หน้าที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินตลอดจนเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจ

ปริวาสกรรม ปริปรุณา เป็นวรรณกรรมที่แสดงให้เห็นถึงกลวิธีในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ ภิกษุรูปใดที่ต้องอาบัติสามารถที่จะเข้าอยู่กรรมเพื่อทบทวนความผิดและขอการยอมรับจากหมู่สงฆ์ได้เมื่อเห็นว่าการลงโทษตนนั้นสมควรแก่ความผิดแล้ว

วรรณกรรมเรื่องนี้จึงถือเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจทั้งภิกษุผู้ต้องอาบัติและภิกษุที่ต้องอยู่ร่วมกับภิกษุผู้ต้องอาบัติ ถือเป็นความช่วยเหลือผ่อนคลายความตึงเครียดลง

วรรณกรรมในกลุ่มโหราศาสตร์ โสยศาสตร์มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจความเดือดร้อนด้านต่างๆของสมาชิกในสังคม เช่น ตำราดูของหายช่วยสร้างกำลังใจหรือปลอบใจผู้ที่กำลังได้ทุกข์จากสิ่งของที่สูญไป สูตรหุงสีผึ้งมหาเสน่ห์ช่วยสร้างความมั่นใจในการเจรจาแก่ผู้ใช้สีผึ้งสูตรนี้ โองการธรรมนิสารช่วยสร้างความสบายใจแก่ผู้ที่ต้องอุปาทวีตต่างๆตามที่ตำราอธิบายเอาไว้ เป็นต้น

วรรณกรรมเรื่อง เพลงยาวเกี่ยวกับสาวเป็นตัวอย่างของการหาทางออกให้กับความคับข้องใจของภิกษุผู้เกิดจิตปฏิพัทธ์ต่อหญิงสาว แต่ไม่อาจแสดงออกได้จึงต้องระบายความรู้สึกออกมาเป็นเพลงยาว ดังเนื้อความว่า “ประจณอมแต่พี่ตรอมไม่วายสวาสดี แต่หวันผลกมล พักตร์ยุพินนาถ แทบจะผาดโผนแผ่นเข้าควากร นีหากกริ่งอยู่ด้วยเกรงสิกขาบท จึงอมอดใจได้ในสมร.....” ส่วนนิราศอาลัยสิกขาบทเป็นการพรรณนาความรู้สึกของภิกษุผู้ที่ต้องสึกแต่ยังตัดใจไม่ขาดในเพศบรรพชิต ดังความว่า “นิราศร้างห่างห้องจะต้องสึก เวลาดีกนี้กไปแล้วใจหาย.....” การแสดงออกถึงความคับข้องใจเหล่านี้เป็นวิธีการที่จะช่วยบรรเทาความไม่สบายใจต่างๆของบุคคลที่กำลังประสบปัญหาทางจิตใจ

นอกจากจะเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจแล้ว วรรณกรรมบางส่วนยังสร้างความเพลิดเพลินสนุกสนานให้กับสังคมอีกเช่น บทสวดพระมาลัยที่ใช้ในการสวดพระมาลัยในงานศพช่วยให้เจ้าภาพคลายความโศกเศร้า และสร้างความเพลิดเพลินแก่ผู้มาร่วมงานอีกด้วย

เป็นที่น่าสังเกตว่าไม่พบวรรณกรรมประกอบการเล่นหุ่นกระบอกอยู่เลยทั้งที่วัดในปากทะเลเป็นสำนักที่มีชื่อเสียงมากในเรื่องนี้ แต่ได้พบว่ามีจารจดบันทึกข้อมูลเกี่ยวกับเพลงและบทหุ่นบางส่วนแทรกไว้ในสมุดพระปาฏิโมกข์มีความว่า “ ดัน(เพลง)ฉิ่ง มอญแปลง สารถีสี่พราหมณ์ เจ้าพราหมณ์ แสนสงสาร อีลาวสาวให้โอ้แม่นาง.....” ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเมื่อหลวงพ่อบลดมรณภาพลูกศิษย์ที่ได้วิชาหุ่นต่างก็นำบทหุ่นแตกย้ายกันไปประกอบอาชีพตามถิ่นฐานของตนดังที่ ส.พลายน้อย กล่าวถึงเรื่องหุ่นวัดในปากทะเลว่า “แม่เล่า

ว่าตอนที่อยู่บ้านแหลมนั้น บ้านอยู่ใกล้วัดปากทะเล ท่านสมภารซื้อหลวงปู่ปลอด ที่วัดของท่านมีปีพาทย์และ ท่านให้คนสร้างหุ่นขึ้น หลวงปู่ได้เก็บเด็ก ๆ ไปหัดปี พาทย์เล่นหุ่น ป้าเมี้ยนและพี่น้องอีกสี่คนคือ ลุงย้อย ลุงเมี้ยน ป้างบ ป้าเมี้ยน จึงมีความรู้เรื่องดนตรีปีพาทย์ และเล่นหุ่นได้ เมื่อหลวงปู่ปลอดมรณภาพแล้วหุ่น ทั้งหมดก็ตกอยู่กับป้าเมี้ยน แต่ก็มีโอกาสเล่นต่อมาได้ไม่ นานเพราะเมื่อป้าเมี้ยนแต่งงานกับลุงเค้าแล้ว ท่านไม่ ชอบที่จะเอาตัวหุ่นซึ่งมีหีบห่อเข้ามาไว้ในบ้าน แต่ไม่รู้ ว่าจะเอาไว้ที่ไหนดี ท่านจึงเอาไปฝากไว้ที่วัดข้างบ้านที่ อำเภอเมืองเพชรบุรีและน้องสาวที่ซ่องบได้แบ่งตัวหุ่น เอาไว้บ้าง เมื่อป้างบถึงแก่กรรม หลานชายซึ่งมีอาชีพ ทางปีพาทย์อยู่ทางปรานบุรีก็ได้รับเอาไป” [8]

5. สรุปผลและอภิปรายผลการวิจัย

วรรณกรรมลายลักษณ์เป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่ได้ สะสมต่อเนื่องกันมาหลายชั่วอายุคน เป็นหลักฐานแสดง ให้เห็นคติความเชื่อ สภาพสังคม วิถีชีวิต และความ เจริญรุ่งเรืองในศาสตร์ต่างๆ และศิลปวัฒนธรรมของ ชาตติ

การศึกษาวรรณกรรมลายลักษณ์ กรณีศึกษาตำบล ปากทะเล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ที่คณะผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เก็บข้อมูลภาคสนามจากวัดใน ปากทะเลและวัดนอกปากทะเลนั้น พบวรรณกรรมลาย ลักษณ์ที่วัดในปากทะเลเพียงแห่งเดียว เนื่องจาก วรรณกรรมลายลักษณ์ที่วัดนอกปากทะเลได้ถูก โจรกรรมไปพร้อมกับตู้พระธรรมลายรดน้ำ ทาง เจ้าหน้าที่ยังสามารถติดตามกลับคืนมาได้เฉพาะตู้ ลายรดน้ำ ส่วนวรรณกรรมลายลักษณ์ที่อยู่ในตู้ได้สูญ หายไปตั้งแต่เหตุการณ์ครั้งนั้น

ภาพที่ 6 ตู้พระธรรมวัดนอกปากทะเลที่เคยถูก โจรกรรมแต่เจ้าหน้าที่ติดตามกลับคืนมาได้

สำหรับวรรณกรรมลายลักษณ์ที่สำรวจพบจากวัดใน ปากทะเลนั้นส่วนใหญ่ได้รับการบันทึกไว้ในใบลานและ สมุดข่อย จำแนกตามวัสดุที่ใช้บันทึกได้ 3 ประเภท ประกอบด้วยใบลานชนิดจาร 429 ผูก ใบลานชนิดพิมพ์ 68 ผูก และสมุดข่อย 40 เล่ม นอกจากนี้ยังพบวัสดุ เกี่ยวเนื่องกับวรรณกรรมลายลักษณ์อีกหลายรายการ เช่นตู้พระธรรม กล่องใบลาน ผ้าห่อคัมภีร์ ภาพพระภู และไม้ประทับคัมภีร์ วรรณกรรมลายลักษณ์ซึ่งเป็น เอกสารโบราณและวัสดุเกี่ยวเนื่องเหล่านี้เก็บรักษาไว้ใน ตู้ไม้สักอย่างไม่เป็นระเบียบ เอกสารจำนวนมากพลัดห่อ พลัดผูก สายสนองขาด มีฝุ่นจับราขึ้นและถูกแมลง ระบาดวน คณะผู้วิจัยได้ทำความสะอาด และจัดทำบัญชี และวิเคราะห์เนื้อหา

การศึกษาวิจัยพบวรรณกรรมลายลักษณ์จำนวน 97 เรื่อง จำแนกตามเนื้อหาได้ 7 ประเภท แบ่งเป็น วรรณกรรมทางพุทธศาสนา 69 เรื่อง แบบเรียนและคำ สอน 10 เรื่อง วรรณคดี 6 เรื่อง โหราศาสตร์และ ไสยศาสตร์ 5 เรื่อง เวชศาสตร์ 4 เรื่อง ประวัติศาสตร์ 1 เรื่อง และเบ็ดเตล็ด 2 เรื่อง วรรณกรรมประเภทพุทธ ศาสนายังสามารถแบ่งรายละเอียดลงไปอีกเป็น 8 กลุ่ม ได้แก่ พระวินัย พระสูตร พระอภิธรรม อรรถกถา ฎีกา สังคหะ สัตถศาสตร์ และคำเทศนา วรรณกรรมพุทธ ศาสนาส่วนใหญ่บันทึกด้วยอักษรขอมและอักษรไทย ตามอักษรวิธีแบบโบราณ ส่วนวรรณกรรมประเภทอื่นๆ ส่วนใหญ่บันทึกด้วยอักษรไทย

ภาพที่ 7 วรรณกรรมในตู้พระธรรมวัดในปากทะเล ภายหลังการทำความสะอาดและทำบัญชี

การวิเคราะห์บทบาทหน้าที่ของวรรณกรรมลาย ลักษณ์ที่มีต่อสังคมปากทะเลพบบทบาทหน้าที่ต่าง ๆ ดังนี้

หน้าที่การให้การศึกษาเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการกล่อมเกลาและขัดเกลาของสังคม พบมากที่สุด มีวรรณกรรมลายลักษณ์ที่ทำหน้าที่นี้ 97 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 100 เพราะวรรณกรรมลายลักษณ์มีหน้าที่โดยตรงในการบันทึกและถ่ายทอดถ่ายทอดองค์ความรู้ตลอดจนให้การกล่อมเกลาและขัดเกลาสมาชิกในสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อมอันมีผลให้สมาชิกอยู่ร่วมกันอย่างปกติสุขตามครรลองเดียวกัน

รองลงมาคือหน้าที่ยืนยันความสำคัญของพิธีกรรม เติมเต็มวัฒนธรรมและทำให้วัฒนธรรมสมบูรณ์ มีวรรณกรรมลายลักษณ์ที่ทำหน้าที่นี้ 66 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 68.04 วรรณกรรมลายลักษณ์ในส่วนนี้มีทั้งที่เป็นเรื่องบันทึกรูปแบบขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรม เช่น วรรณกรรมพุทธศาสนา วรรณกรรมแบบเรียน คำสอน วรรณกรรมโหราศาสตร์ ไสยศาสตร์ นอกจากนี้วรรณกรรมบางส่วนยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือในการประกอบพิธีกรรมตามวัฒนธรรม เช่น คติในการสร้างวรรณกรรมทางพุทธศาสนาเพื่อหวังอันสิขส์ต่างๆ

อันดับสามคือหน้าที่ในการรักษาปัทมสถานของสังคม และสร้างเอกลักษณ์ตลอดจนประวัติศาสตร์ของท้องถิ่น มีวรรณกรรมลายลักษณ์ที่ทำหน้าที่นี้ 39 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 40.01 วรรณกรรมพุทธศาสนาในกลุ่มพระวินัยมีหน้าที่โดยตรงในการรักษาปัทมสถานของหมู่สงฆ์ ส่วนวรรณกรรมในกลุ่มแบบเรียน คำสอน ได้แก่ คำนับเลข สำเนียงจีน โจทย์เลขแบบจีน สูตรเลข มาตราส่วน ตำราคุณเลข โจทย์เลขไทย และจดหมายเหตุราชทูตไปเมืองจีน ล้วนแต่เป็นภาพสะท้อนให้เอกลักษณ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของบ้านปากทะเลในสมัยโบราณได้เป็นอย่างดี

อันดับสุดท้ายหน้าที่ในด้านให้ความสนุกสนาน เพลิดเพลินตลอดจนเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจ มีวรรณกรรมลายลักษณ์ที่ทำหน้าที่นี้ 10 เรื่อง คิดเป็นร้อยละ 10.01 วรรณกรรมในกลุ่มโหราศาสตร์ ไสยศาสตร์มีบทบาทหน้าที่โดยตรงในการเป็นทางออกให้กับความคับข้องใจความเดือดร้อนด้านต่างๆของสมาชิกในสังคม เพลงยาวเกี่ยวสาวเป็นตัวอย่างของการหาทางออกให้กับความคับข้องใจของภิกษุผู้เกิดจิตปฏิพัทธ์ต่อหญิงสาว ส่วนนิราศอาลัยสหายเป็นนการ

พรรณนาความรู้สึกของภิกษุผู้ที่ต้องสึกแต่ยังตัดใจไม่ขาดในเพศบรรพชิต

คณะผู้วิจัยพบวรรณกรรมซึ่งหน้าที่ในด้านให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินน้อยมาก ข้อมูลในด้านนี้ขัดแย้งกับคำบอกเล่าของชาวบ้านซึ่งบันทึกไว้ในหนังสือเกี่ยวกับหลวงพ่อดำว่า “นอกจากงานด้านการปฏิสังขรณ์บูรณะวัดแล้ว คุณพ่อดำยังฝากผลงานด้านคีตศิลป์และนาฏศิลป์ไว้ให้กับชาวบ้านปากทะเลอีกด้วย ท่านได้สร้างวงปี่พาทย์ไว้ประจำวัด ๒ วง แล้วฝึกสอนให้กับบรรดาศิษย์ ได้มีฝีมือติดตัวเป็นเครื่องเลี้ยงชีพ ละครชาตรีแห่งวัดในปากทะเลท่านก็เป็นผู้แต่งบทบทร้องและควบคุมการแสดงด้วยตัวท่านเอง มรดกทางวัฒนธรรมอีกประการหนึ่งก็คือ การเชิดการประดิษฐ์หุ่นกระบอก ท่านก็นำนายหรั่ง ชาวตำบลบางแก้ว ที่มีความเชี่ยวชาญทางด้านนี้ร่วมฝึกหัดให้สานุศิษย์ชาวปากทะเลได้รับความรู้ จนสามารถตั้งวงหุ่นกระบอกประจำวัดได้ ๑ วง ” [9]

ข้อมูลดังกล่าวบอกให้ทราบว่าในสมัยที่หลวงพ่อดำยังมีชีวิตอยู่วัดในปากทะเลและบ้านปากทะเลจะต้องเป็นแหล่งที่มีความรุ่งเรืองทั้งทางด้านศาสนา วัฒนธรรมประเพณี แต่เมื่อสิ้นหลวงพ่อดำ หุ่นกระบอกที่ได้เคยสั่งสมไว้ก็มีอันกระจัดพลัดพรายตามตัวผู้เล่นซึ่งได้แยกย้ายไปยังถิ่นต่างๆ [8]

วรรณกรรมที่สำรวจพบจากวัดในปากทะเลส่วนใหญ่มีอายุการสร้างตั้งแต่สมัยต้นรัตนโกสินทร์มาจนถึงต้นรัชกาลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน วรรณกรรมที่ระบุช่วงเวลาการสร้างเก่าที่สุดคือเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๖ ส่วนวรรณกรรมรุ่นหลังที่พบคือโบราณคดีเทศนาชนิดพิมพ์ซึ่งมีแหล่งผลิตแถบเสาชิงช้า กรุงเทพฯ ช่วงที่มีการสร้างวรรณกรรมลายลักษณ์มากที่สุดคือช่วงสมัยรัชกาลที่ 5 ถึงสมัยรัชกาลที่ 7

วรรณกรรมลายลักษณ์และวัสดุเกี่ยวเนื่องอีกหลายรายการ เช่น ตูพระธรรม กลองโบลาน ภาพพระบฏไม้ ประกับคัมภีร์ ผ้าห่อคัมภีร์ซึ่งมีแหล่งผลิตจากอินเดีย ยุโรป จีน และผ้าพื้นเมือง ล้วนแล้วแต่ได้รับการจัดสร้างอย่างประณีตและมีลัทธิประรับเป็นเจ้าภาพในการสร้าง ถวายเป็นจำนวนมาก สอดคล้องกับหลักฐานที่ปรากฏและคำบอกเล่าของชาวบ้านว่าระยะเวลานี้เป็นยุค

รุ่งเรืองของบ้านปากทะเล ทั้งทางด้านศาสนา เศรษฐกิจ และศิลปวัฒนธรรม ยุคนี้เป็นยุคที่หลวงพ่อลอดเป็นเจ้าอาวาสปกครองวัด ทางธรรมท่านได้ปฏิสังขรณ์วัดอบรมสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่พระสงฆ์และฆราวาสให้เป็นพุทธศาสนิกชนที่ดี ในทางโลกตั้งวงปีพาทย์ ละครหุ่นกระบอกให้เป็นมหรสพประจำท้องถิ่นสำหรับเป็นเครื่องบันเทิงใจแก่ท้องถิ่น ส่วนชาวบ้านในยุคนี้เป็นยุคที่เศรษฐกิจรุ่งเรือง ปากทะเลเป็นแหล่งผลิตเกลือดีและสินค้าจากการประมงนานาชนิด ส่งขายไปไกลถึงสงขลา ตลอดจนบ้านเมืองในแหลมมลายูอย่างตรังกานู และแถบหัวเมืองชายทะเลตะวันออกของไทย หลักฐานสำคัญของความรุ่งเรืองทางเศรษฐกิจบ้านปากทะเลคือด่านเก็บภาษีทางน้ำที่ราชการตั้งขึ้นมาที่หน้าวัดในปากทะเล

ภาพที่ 8 เรือประมงขนาดเล็กของชาวบ้านปากทะเล

ภาพที่ 9 การทำนาเกลือของชาวปากทะเล

ต่อมาชาวบ้านปากทะเลประสบปัญหาในการประกอบอาชีพเนื่องจาก ปริมาณปลาในอ่าวหน้าบ้านปากทะเลลดจำนวนลงเป็นอย่างมาก ประกอบกับราคาเกลือตกต่ำ ทำให้เศรษฐกิจของบ้านปากทะเลซบเซาลง

อย่าง จึงเป็นเหตุให้ประชากรจำนวนหนึ่งย้ายหลักแหล่งไปประกอบอาชีพประมงยังถิ่นอื่น เช่น หัวหิน ปรานบุรี ชุมพร ปัตตานี มูลค่าทางเศรษฐกิจที่ถดถอย สอดคล้องกับปริมาณวรรณกรรมลายลักษณ์ที่ลดลง เพราะขาดผู้สร้างและใช้งาน ระบบการศึกษาแผนใหม่ที่ได้รับการปฏิรูปรูปนำพาเด็กรุ่นต่อๆมาให้เข้าสู่ระบบโรงเรียน การจัดการศึกษาโดยพระสงฆ์หมดความจำเป็นลง วิทยาศาสตร์การแพทย์ และความเจริญทางด้านสาธารณสุขทำให้ชาวบ้านเลือกที่จะพึ่งพาหน่วยงานราชการมากกว่าวัด บทบาทหน้าที่และความสำคัญของวรรณกรรมลายลักษณ์จึงจบสิ้นลงไป พร้อมกับอายุขัยของคนรุ่นเก่า วรรณกรรมจำนวนมากที่ได้รับการจดจารไว้ด้วยอักษรโบราณซึ่งคนปัจจุบันอ่านไม่ออก ไม่ทราบว่ามีคามหมายอย่างไร รู้แต่เพียงว่าเป็นตัวหนังสือโบราณก็คงจะมีความขลังความศักดิ์สิทธิ์ วรรณกรรมลายลักษณ์จึงมีหน้าที่ใหม่ในการอุทิศตนอย่างไม่เต็มใจให้คนรุ่นปัจจุบันตัดตาม้วนทำตะกรุดห้อยคอเพื่อสร้างความมั่นใจในยุคที่มนุษย์ขาดความมั่นใจทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมเช่นนี้ จวบจนคณะวิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อสำรวจวรรณกรรมลายลักษณ์และได้อธิบายคุณค่าของมรดกทางภูมิปัญญาให้แก่พระสงฆ์และฆราวาสในท้องถิ่นได้รับรู้ หน้าที่ในการเป็นเครื่องรางของขลังของวรรณกรรมลายลักษณ์ จึงได้จบลง และเปลี่ยนทำหน้าที่ใหม่เป็นประจักษ์พยานของการสร้างเอกลักษณ์ตลอดจนประวัติศาสตร์ของท้องถิ่นในยุคที่ผู้คนพยายามสร้างอัตลักษณ์ให้ตนเองว่าของใครจะเก๋กว่าใคร

วรรณกรรมลายลักษณ์เป็นสมบัติของสังคมที่สร้างวรรณกรรมลายลักษณ์ขึ้นมา วรรณกรรมทั้งหมดล้วนแล้วแต่มีบทบาทหน้าที่ต่อสังคมที่ใช้วรรณกรรมอยู่เสมอ แต่บทบาทของวรรณกรรมเรื่องใดเรื่องหนึ่งจะยังคงที่เช่นนั้นเสมอไปเพราะเมื่อสังคมมีความเปลี่ยนแปลงวรรณกรรมย่อมแปรผันไปตามกระแสสังคมด้วยเช่นเดียวกัน

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งนี้

6.1.1 ตำบลปากทะเล

- พระสงฆ์และชาวบ้านในตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบลปากทะเลควรร่วมกันหาแนวทางในการ

อนุรักษ์และพัฒนาวรรณกรรมลายลักษณ์และวัสดุที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนให้ยั่งยืนสำหรับเป็นแหล่งเรียนรู้ประจำท้องถิ่น

6.1.2 ภาครัฐ

- องค์การบริหารส่วนจังหวัดควรสนับสนุนงบประมาณในการจัดการวรรณกรรมลายลักษณ์และวัสดุที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชุมชนเพื่อพัฒนาเป็นแหล่งเรียนรู้สำหรับการท่องเที่ยวด้านวัฒนธรรม ซึ่งตำบลปากทะเลมีความเหมาะสมในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หลายด้าน

- โรงเรียนในท้องถิ่นควรเลือกรักรณกรรมลายลักษณ์ที่เหมาะสมสำหรับสร้างเป็นหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อสร้างจิตสำนึกและความภาคภูมิใจแก่เยาวชนในท้องถิ่น

6.2 ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยครั้งต่อไป

- การศึกษาในครั้งนี้เป็นการมองในภาพรวมของวรรณกรรมทั้งหมดมิได้ศึกษาลึกลงไปในรายละเอียดการศึกษาครั้งต่อไปควรวิเคราะห์องค์ประกอบของวรรณกรรมและคุณค่าด้านต่างๆให้ลึกซึ้งมากยิ่งขึ้น

7. กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัยฝ่ายอุตสาหกรรม ภายใต้โครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการศาสตร์เพื่อเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่ สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี (ABC-PUS) ประจำปี 2551 และมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีที่ให้บริการสนับสนุนการวิจัยในครั้งนี้ และขอขอบคุณอาจารย์บำรุง ชานาญเรือ มหาวิทยาลัยศิลปากร พระมหาสุวิทย์ ปวิชชัญ วัดพระปฐมเจดีย์ และอาจารย์พัชรินทร์ แจ่มจำรูญ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบผลการวิเคราะห์ข้อมูล รวมถึงขอขอบพระคุณพระปลัดสมพิศ รุจิธัมโม เจ้าอาวาสวัดในปากทะเลป่ากิมล้วน ลามเกิด ครูผ่องศรี วิชชุพันธ์ ลุงเทิน สุวรรณศิริ และองค์การบริหารส่วนตำบลปากทะเล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี ที่ให้ความร่วมมือในการเก็บข้อมูลตลอดระยะเวลาของการวิจัย

8. เอกสารอ้างอิง

- [1] ก่องแก้ว วีระประจักษ์. “การทำสมุดไทยและการเตรียมใบลาน”. กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, 2530.
- [2] บุญเดือน ศรีวรรณ. “สมุดข่อย”. กรุงเทพฯ : โครงการสืบสานมรดกวัฒนธรรมไทย , 2542.
- [3] นฤทธิ ศรีวรรณ . “การศึกษาสมุดไทย ประถม ก กา ฉบับพื้นบ้านเพชรบุรี” . เพชรบุรี : สถาบันราชภัฏเพชรบุรี , 2543 .
- [4] แสนประเสริฐ ปานเนียม และคณะ . “เล่าเรื่องปากทะเล” . กรุงเทพฯ : ฟิล สไตส์ , 2552 .
- [5] ศิราพร ณ ถลาง . “ทฤษฎีคติชนวิทยา วิธีวิทยาในการวิเคราะห์ ตำนาน-นิทานพื้นบ้าน” . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2552 .
- [6] สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ . “ตำนานพระปริตร” . กรุงเทพฯ : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ศิวพร , 2511 .
- [7] สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร . “พระปฐมสมโพธิกถา” . กรุงเทพฯ : ธรรมบรรณาคาร , 2517 .
- [8] ส.พลายน้อย. “ชีวิตที่คิดไม่ถึง” . กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สารคดี , 2543 .
- [9] นูรี พันธุ์รักไทย. “พระดีศรีเมืองเพชร” . เพชรบุรี : เพชรภูมิการพิมพ์, 2548 .

การมีส่วนร่วมของนักเรียนและโรงเรียนในการจัดการขยะมูลฝอยร่วมกับชุมชน ตำบลปากทะเล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี

กรณิศา พริกต่าง¹⁾ ชไมพร สีสมุท¹⁾ สารีณี คงมา¹⁾ และ สุภาดา ขุนณรงค์¹⁾

¹⁾ สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี

Email: Supada@pbru.ac.th

บทคัดย่อ

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาพฤติกรรมการทิ้งขยะมูลฝอยของชุมชนปากทะเล หารูปแบบวิธีการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมกับตำบลปากทะเล สร้างกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนปากทะเล และสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์ และประชาชนในพื้นที่ในการจัดการขยะมูลฝอย ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยใช้วิธีการศึกษาแบบมีส่วนร่วมของครูและนักเรียนโดยใช้วิธีการสำรวจ สังเกต สัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่มย่อยแล้วจึงนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติเชิงพรรณนาและการเรียงเรียงเนื้อหา

ผลการศึกษา พบว่า พฤติกรรมครัวเรือนร้อยละ 58 ไม่มีการคัดแยกขยะมูลฝอย ส่วนโรงเรียนมีเพียงโรงเรียนบ้านดอนมะขามยางเนื้อเพียงโรงเรียนเดียวที่มีการคัดแยกขยะมูลฝอย

รูปแบบวิธีการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมกับตำบลปากทะเล ได้แก่ การนำขยะอินทรีย์มาทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ และธนาคารขยะชุมชนในโรงเรียน จากการเข้าไปดำเนินการวิจัยครั้งนี้ทำให้เกิดกระบวนการทำงานและการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างผู้วิจัย นักเรียน โรงเรียนและชุมชน ดังนี้ 1) นักเรียนเกิดกระบวนการแก้ปัญหาขยะมูลฝอยในครัวเรือนของตนเองและโรงเรียน 2) ทำให้ชุมชนเกิดการตื่นตัวในการจัดการขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้น 3) เป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันในการแก้ปัญหาขยะมูลฝอยของชุมชนระหว่างนักวิชาการจากมหาวิทยาลัย นักเรียน ครู บุคลากรในโรงเรียน และชุมชน ข้อเสนอแนะจากการวิจัย คือ ควรมีการรณรงค์ให้ประชาชนมีการคัดแยกขยะมูลฝอยตั้งแต่ระดับครัวเรือน และการดำเนินการกิจกรรมธนาคารขยะชุมชนในโรงเรียนควรมีให้มีส่วนร่วมจากทั้ง 4 หมู่บ้านเข้ามามีส่วนร่วมกับทางโรงเรียนมากกว่าการเข้ามาเป็นผู้ฝากขยะรีไซเคิลเพียงอย่างเดียว

คำสำคัญ การมีส่วนร่วม ขยะมูลฝอย การจัดการขยะมูลฝอย ชุมชนตำบลปากทะเล

Abstract

This research purposed to study the behavior of the Pak Ta Lay community with regard to littering and in finding appropriate methods of waste management by setting up a joint working and learning process between students, teachers, schools and the Pak Ta Lay community. This research was undertaken with the collaboration of students and schools in community by using the following methods: area surveying, observation, interviewing and focus group meetings. Then, quantitative data was analyzed by descriptive statistic analysis while qualitative data such as interviewing, observation and focus group was analyzed by content analysis.

The results found that 58 percent of households do not display waste separation behavior but there was one school, Bandonmakhamyangneur school which had done really well.

The appropriate method model of waste management for the Pak Ta Lay community were two methods as follows: collecting organic waste to be composted then converting to biological liquid fertilizer, for recycling of waste, the school set up a recycling waste bank to collect their which was traded. In addition, research

process also supported collaborative working and learning process as follows 1) students could solve their waste problem by themselves 2) activated community's participation to waste management and 3) building up knowledge and community learning with each other. Suggestions from this research are as follows: convincing all people to separate waste from an early age and a recycling waste bank should be implemented by all the participating parties, namely students and their parents, teachers, schools and the leading community. All these parties should play a more substantive role than just giving recycle waste to the bank but they should also take ownership of the waste bank and take responsibility.

Keywords participation, waste, waste management, Pak Ta Lay community

1. บทนำ

จากการพัฒนาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวที่ผ่านมาได้สร้างรายได้ให้กับประเทศไทยและชุมชนเป็นจำนวนมาก จะเห็นได้จากในช่วง 2 เดือนแรกปี 2549 ประเทศไทยมีรายได้จากการท่องเที่ยว 80,000 ล้านบาท [1] และแนวโน้มของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวไทยจะมีการเติบโตอย่างต่อเนื่องรวมถึงมีการแข่งขันของธุรกิจนี้อย่างรุนแรงและมีการใช้ทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวอย่างเข้มข้น อย่างไรก็ตามหากการพัฒนาการท่องเที่ยวกระทำโดยขาดความรอบคอบระมัดระวังก็จะนำมาซึ่งความเสื่อมโทรมของพื้นที่และสิ่งแวดล้อมได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นการยังคงสภาพของทรัพยากรเพื่อการท่องเที่ยวที่สมบูรณ์จึงเป็นสิ่งที่จำเป็นและต้องกระทำควบคู่ไปกับการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว โดยเฉพาะปัญหาขยะมูลฝอยของชุมชนที่นับวันจะทวีความรุนแรงมากขึ้นเนื่องจากวิถีการบริโภคของประชาชนทั่วไปที่ทำให้มีปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มมากขึ้นจนเป็นที่น่าวิตกว่าจะทำให้แหล่งท่องเที่ยวเต็มไปด้วยขยะมูลฝอยจนลดคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเหล่านั้นลง

ตามแนวความคิดการพัฒนาที่ยั่งยืนจะต้องให้ชุมชนได้มีโอกาสในการมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาจึงจะทำให้เกิดความยั่งยืน กลุ่มเด็กและเยาวชนจัดเป็นกลุ่มทรัพยากรที่สำคัญในชุมชนเพราะจะเป็นกลุ่มคนรุ่นใหม่ที่จะต้องดูแลชุมชนต่อไปแต่การจะสร้างให้กลุ่มคนรุ่นใหม่มีความรัก ภาควิชาภูมิใจและห่วงหาพันชุมชนที่ตนเองอยู่จะต้องมีกระบวนการพัฒนาแบบค่อยเป็นค่อยไปโดยผ่านกระบวนการเรียนและการหล่อหลอมของโรงเรียนและชุมชน การคาดหวังให้เด็กในชุมชนเป็นอย่างไร โรงเรียนและชุมชนสามารถพัฒนาให้เด็กเป็นไปตามที่

คาดหวังได้ตั้งนั้นการให้โอกาสโรงเรียนและนักเรียนได้มีส่วนร่วมกับชุมชนในเรื่องต่างๆ จึงเป็นการสร้างกระบวนการเรียนรู้ที่จะปลูกฝังความรัก ภาควิชาภูมิใจ และความห่วงหาพันชุมชนให้กับเด็กเหล่านี้

การสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างโรงเรียนกับชุมชนจะช่วยทำให้การดำเนินกิจกรรมต่างๆเป็นไปอย่างยั่งยืน การสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนมีจุดประสงค์คือทำให้เกิดการช่วยเหลือเกื้อกูลกันมีวิสัยทัศน์เกี่ยวกับชุมชนเป็นไปในทิศทางเดียวกัน และสุดท้ายคือต้องการให้ชุมชนเกิดการพัฒนายั่งยืนวิธีการสร้างความสัมพันธ์กับชุมชนที่ดีข้อหนึ่งคือการให้นักเรียนเป็นสะพานเชื่อมความสัมพันธ์ซึ่งนักเรียนจะเป็นสะพานเชื่อมอย่างดี [2] นอกจากนี้โรงเรียนควรเข้าไปเป็นที่ปรึกษาของชุมชนในการดำเนินกิจกรรมต่างๆที่ชุมชนอาจจะยังไม่มีความรู้ความเข้าใจเพียงพอ ดังนั้นการใช้กระบวนการมีส่วนร่วมของนักเรียนและโรงเรียนร่วมกับชุมชนจึงน่าจะเป็นความร่วมมือที่ทำให้เกิดผลในทางที่ยั่งยืนมากขึ้น

ชุมชนปากทะเล ตำบลปากทะเล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี เป็นตำบลขนาดเล็ก ประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน มีพื้นที่บางส่วนติดทะเลและพื้นที่บางส่วนมีลำคลองเชื่อมติดกับทะเล และอยู่ในเส้นทางตามแผนยุทธศาสตร์การท่องเที่ยวของจังหวัดเพชรบุรี ที่กำหนดให้เส้นทางคลองโค่น-หาดเจ้าสำราญ เป็นเส้นทางคมนาคมที่ช่วยร่นระยะการเดินทางจากกรุงเทพฯ ไปยังชะอำหรือลงภาคใต้และยังเป็นการสร้างเส้นทางท่องเที่ยวเส้นทางใหม่ให้กับนักท่องเที่ยวได้อีกทางหนึ่ง ซึ่งสอดคล้องกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบลปากทะเลที่ต้องการพัฒนาให้พื้นที่ปากทะเลเป็นแหล่งท่องเที่ยวทาง

ธรรมชาติเพื่อค้นหาหาการทอเย็บเพื่อศึกษาป่าชายเลน การชมแหล่งกะช้ำขาวและรวมถึงการทอเย็บเพื่อศึกษาวิถีชีวิตของชาวนาเกลือและชาวประมง

จากการสำรวจพื้นที่ชุมชนเบื้องต้น พบว่า บริเวณชุมชนปากทะเลยังมีขยะมูลฝอยอยู่เกลื่อนตามบ้านเรือนประชาชนและยังไม่มีระบบการจัดการขยะมูลฝอยอย่างเป็นระบบ ซึ่งหากปล่อยให้สถานการณ์ขยะมูลฝอยเป็นดังเช่นปัจจุบันจะส่งผลเสียถึงภาพลักษณ์แหล่งท่องเที่ยวได้ ด้วยเหตุผลข้างต้นผู้วิจัยจึงมีแนวคิดที่จะศึกษาวิธีการจัดการขยะมูลฝอยโดยการนำนักเรียนและโรงเรียนเข้ามาร่วมกับชุมชนตำบลปากทะเลในการหาแบบวิธีการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนเพื่อส่งเสริมและสนับสนุนตำบลปากทะเลให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่สะอาดและสวยงามอันจะก่อให้เกิดความยั่งยืนกับชุมชนตลอดไป

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาพฤติกรรมกรทอเย็บขยะมูลฝอยของชุมชนปากทะเล

2.2 เพื่อเสนอวิธีการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมกับตำบลปากทะเล

2.3 เพื่อสร้างกระบวนการทำงานร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชนปากทะเล

2.4 เพื่อสร้างกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันระหว่างนักเรียน นักศึกษา ครู อาจารย์ และประชาชนในพื้นที่ในการจัดการขยะมูลฝอย

3. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการศึกษาแบบมีส่วนร่วมโดยการให้นักเรียนและโรงเรียนเข้ามาร่วมกระบวนการวิจัยในการเก็บและรวบรวมข้อมูลปฐมภูมิและทุติยภูมิ วิธีการเก็บข้อมูลใช้วิธีการสำรวจ สังเกต การสัมภาษณ์ การสอบถาม และการประชุมกลุ่มย่อย กลุ่มตัวอย่างในการศึกษา ได้แก่ ผู้มีบทบาทสำคัญในหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล ครู นักเรียน เจ้าหน้าที่ และประชาชนทั่วไป และเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบบันทึกข้อมูล แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกตการณ์ที่คณะนักวิจัยร่างขึ้นเอง วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงพรรณนา และการเรียบเรียงเนื้อหาจากการสัมภาษณ์และการสังเกต

4. ผลและการอภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยครั้งนี้ได้ผลการศึกษิตตามวัตถุประสงค์และแบ่งการนำเสนอผลการวิจัยออกเป็น 4 ข้อดังนี้

4.1 สภาพทั่วไปของขยะมูลฝอยในตำบลปากทะเล

ตำบลปากทะเลประกอบด้วย 4 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 บ้านดอนมะขามยางเนื้อ หมู่ที่ 2 บ้านปากทะเลนอก หมู่ที่ 3 บ้านปากทะเลใน และหมู่ที่ 4 บ้านบางอินทร์พัฒนา จากการสังเกตพื้นที่ พบว่ามีขยะมูลฝอยในคลองปากทะเลเป็นจำนวนมากซึ่งมาจากการทิ้งขยะมูลฝอยลงในคลองของประชาชนในหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 3 และจากการสำรวจพบว่าในบริเวณหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 3 ไม่มีภาชนะรองรับขยะมูลฝอย คลองปากทะเลเป็นคลองสาธารณะที่กั้นอยู่ระหว่างหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 3 ชาวบ้านใช้คลองดังกล่าวในการนำเรือเข้าออกเพื่อทำการประมงและถ้ามีนักท่องเที่ยวเข้ามาบริเวณนี้สามารถใช้เป็นที่ขึ้นลงเรือเพื่อพานักท่องเที่ยวออกไปชมการเก็บหอยแครงได้ ระดับน้ำในคลองปากทะเลมีการขึ้นลงตามธรรมชาติ ดังนั้นขยะมูลฝอยที่อยู่ในคลองจะถูกพัดออกไปสู่ทะเลเมื่อน้ำลง และเมื่อน้ำขึ้นขยะมูลฝอยจะถูกพัดกลับเข้ามาในคลองอีกครั้ง จึงทำให้ในคลองมีปริมาณขยะมูลฝอยอยู่เป็นจำนวนมาก และที่สังเกตพบประการหนึ่งอุปการณ์การทำประมงต่างๆ เช่น แห อวน ที่ไม่สามารถใช้งานได้ก็ถูกทิ้งลงในคลองเช่นเดียวกับขยะมูลฝอยประเภทถุงพลาสติก ขวดแก้ว ขวดพลาสติก เศษไม้และขยะทั่วไป นอกจากนี้ยังพบว่าประชาชนบางส่วนในหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 3 มีการเผาขยะมูลฝอยบ้างในเตาเผาแบบง่ายๆ ที่องค์การบริหารส่วนตำบลจัดไว้ให้ แต่การเผาขยะมูลฝอยมักจะทำอย่างไม่สม่ำเสมอและไม่มีผู้ดูแลอย่างเป็นระบบจึงทำให้ขยะมูลฝอยตกค้างและฟุ้งกระจายไปตามที่ต่างๆ ส่วนในหมู่ที่ 1 ประชาชนประกอบอาชีพทางการเกษตรจึงมีขยะอินทรีย์จำนวนมากและทางชุมชนมีโครงการทำปุ๋ยอินทรีย์บ้านเม็ดไผ่ใช้ในชุมชนเองและมีบางครัวเรือนที่กำจัดขยะมูลฝอยโดยการเผา ส่วนหมู่ที่ 4 ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนาเกลือไม่มีปัญหาเรื่องขยะมูลฝอยมากนัก เนื่องจากหมู่ที่ 4 เป็นหมู่บ้านขนาดเล็กมีประชาชนอาศัยอยู่น้อยและส่วนใหญ่จะคัดแยกขยะมูลฝอยที่ขายได้ไว้ขายส่วนที่เหลือจากการคัดแยกจะกำจัด

ด้วยวิธีการเผาด้วยเตาเผาที่ทางองค์การบริหารส่วนตำบลปากทะเลจัดไว้ให้ ดังนั้นบริเวณที่เป็นปัญหาสำหรับตำบลปากทะเลคือหมู่ที่ 2 และหมู่ที่ 3 ที่จะต้องมีการแก้ไขอย่างเร่งด่วน ส่วนหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 4 ควรมีการปรับปรุงเรื่องการกำจัดขยะมูลฝอยด้วยวิธีการอื่นแทนการเผาเพราะการเผาทำให้สภาพอากาศเสื่อมโทรมไม่เหมาะกับการเป็นแหล่งท่องเที่ยว

4.2 พฤติกรรมการทิ้งขยะมูลฝอยของชุมชนตำบลปากทะเล

จากการศึกษาพฤติกรรมการทิ้งขยะมูลฝอยของประชาชนตำบลปากทะเลจำนวน 50 ครัวเรือน พบว่าประชาชนมีการคัดแยกขยะมูลฝอย 21 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 42 ขยะมูลฝอยที่คัดแยกได้จะเก็บไว้ขาย และนำกลับมาใช้ใหม่ ส่วนเศษอาหารจะนำไปเลี้ยงสัตว์ ส่วนครัวเรือนที่ไม่มีการคัดแยกขยะมูลฝอย มี 29 ครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 58 ครัวเรือนที่ไม่มีการคัดแยกขยะมูลฝอยให้เหตุผลว่าการคัดแยกขยะมูลฝอยทำให้เสียเวลา มูลค่าของขยะมูลฝอยเมื่อเทียบเป็นเงินจำนวนน้อยและยังเสี่ยงต่อเชื้อโรค ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของจินตนา [3] พบว่า ครัวเรือนทิ้งขยะแบบไม่แยกประเภท มีพฤติกรรมการทิ้งขยะไม่เป็นระเบียบสำหรับวิธีการกำจัดขยะมูลฝอยของโรงเรียนบ้านดอนมะขามอย่างเนื่องมีการคัดแยกขยะมูลฝอยออกเป็นประเภทๆ โดยขยะมูลฝอยที่สามารถนำมารีไซเคิลได้ เช่น แก้ว ขวดพลาสติกทางโรงเรียนจะเก็บรวบรวมไว้ขาย ส่วนขยะมูลฝอยที่ไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้จะนำไปเผาและบางส่วนของขยะอินทรีย์จะนำไปทำปุ๋ยหมัก ส่วนโรงเรียนวัดนอกปากทะเลยังไม่มียุทธศาสตร์การคัดแยกขยะมูลฝอยภายในโรงเรียนทั้งนี้เป็นเพราะทางโรงเรียนยังมีความไม่พร้อมบางประการ เช่น นักเรียนยังไม่ให้ความสนใจและเห็นความสำคัญของการคัดแยกขยะมูลฝอย

จากการศึกษาชนิดและปริมาณขยะมูลฝอยของครัวเรือนจำนวน 50 ครัวเรือน พบว่ามี ขยะรีไซเคิล 7.2 กก./ครัวเรือน/วัน ขยะเปียก 5.2 กก./ครัวเรือน/วัน และขยะทั่วไป 5.3 กก./ครัวเรือน/วัน ปริมาณขยะมูลฝอยรวม 17.7 กก./ครัวเรือน/วัน จากข้อมูลการสำรวจนี้นำมาคาดการณ์ปริมาณขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในตำบลปากทะเลซึ่งมีจำนวนครัวเรือนทั้งหมด 590 ครัวเรือนได้

ดังนี้ ขยะรีไซเคิล 4,248.0 กก./ตำบล/วัน ขยะเปียก 3,068.0 กก./ตำบล/วันและ ขยะทั่วไป 3,127.0 กก./ตำบล/วัน ปริมาณขยะมูลฝอยรวม 10,443.0 กก./ตำบล/วัน จะเห็นได้ว่าขยะมูลฝอยที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ เช่น ขยะรีไซเคิล และขยะเปียก มีเป็นจำนวนมาก ดังนั้นถ้าหากชุมชนมีการบริหารจัดการขยะมูลฝอยจำนวนนี้โดยทำให้ขยะมูลฝอยเกิดมูลค่าขึ้นมากก็จะทำให้ประชาชนที่คัดแยกได้รับประโยชน์และยังเป็นการทำให้เกิดการหมุนเวียนทรัพยากรกลับมาใช้ใหม่

4.3 รูปแบบวิธีการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมสำหรับชุมชนตำบลปากทะเล

จากผลการสำรวจชนิดและปริมาณขยะมูลฝอยในชุมชนตำบลปากทะเล ควรมีรูปแบบวิธีการจัดการขยะมูลฝอยดังนี้

4.3.1 ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ

โรงเรียนบ้านดอนมะขามอย่างเนื่องมีโครงการทำปุ๋ยหมักชีวภาพ โดยใช้ขยะอินทรีย์จำพวกใบไม้มาหมักเพื่อให้ได้ปุ๋ยแล้วนำไปใช้ในการปลูกต้นไม้และทำแปลงปลูกผักภายในโรงเรียน นอกจากนี้ยังมีขยะพวกเศษอาหารจากโครงการอาหารกลางวันของโรงเรียน ผู้วิจัยจึงนำขยะดังกล่าวมาทดลองทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ โดยการใช้เศษอาหารอินทรีย์ที่เหลือจากอาหารกลางวัน ปริมาณ 30 กิโลกรัมผสมกับน้ำตาลทรายแดง 2.5 กิโลกรัมหมักทิ้งไว้เป็นเวลา 2 เดือน จะได้ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ ปริมาณ 20 ลิตร ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพที่ได้จะมีกลิ่นหอม สีของปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพมีสีน้ำตาลแสดงว่าปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพมีคุณภาพดี นำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพที่ได้มาผสมกับน้ำในอัตราส่วน 1:200 ใช้ในการรดต้นไม้และแปลงปลูกผักในโรงเรียน และถ้านำขยะเปียกในครัวเรือนทั้งตำบลที่เป็นผลมาจากการสำรวจพบว่ามีขยะเปียก 3,068.0 กิโลกรัม/วัน ถ้านำมาหมักจะได้ปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพปริมาณ 2,046 ลิตร

4.3.2 โครงการธนาคารขยะชุมชนในโรงเรียน

เนื่องจากตำบลปากทะเลมีโรงเรียนเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการทำกิจกรรมต่างๆ และทุกกิจกรรมค่อนข้างประสบความสำเร็จ เช่น สหกรณ์ออมทรัพย์ กลุ่มปุ๋ยหมักบ้านเม็ด ดังนั้นหากจะให้โรงเรียนเป็นแกนนำในการริเริ่มธนาคารขยะชุมชนในโรงเรียนจึงมีโอกาส

ที่จะประสบความสำเร็จสูงและในขณะเดียวกันโรงเรียนบ้านดอนมะขามย่างเนื้อก็มีครูที่มีความสนใจทางด้านสิ่งแวดล้อมเป็นทุนเดิมซึ่งจะเห็นได้จากการที่โรงเรียนมีโครงการอบรมนักเรียนให้มีการคัดแยกขยะมูลฝอยภายในโรงเรียนโดยการขอรับความช่วยเหลือด้านวิทยากรการอบรมจากโครงการศึกษาวิจัยและพัฒนาสิ่งแวดล้อมแหลมผักเบี้ยอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเป็นโครงการที่ตั้งอยู่ในพื้นที่หากโรงเรียนมีปัญหาในการดำเนินการสามารถขอรับคำปรึกษาได้

ในการวิจัยครั้งนี้คณะผู้วิจัยได้ทดลองดำเนินการธนาคารขยะชุมชนในโรงเรียนบ้านดอนมะขามย่างเนื้อเป็นเวลา 1 เดือน โดยดำเนินการจัดให้มีระบบถังขยะมูลฝอยแยกเป็นประเภทและให้นักเรียนทดลองคัดแยกขยะมูลฝอย ผลการดำเนินการพบว่า มีขยะรีไซเคิลที่สามารถสร้างรายได้ให้กับโรงเรียนเป็นจำนวนเงิน 287 บาทต่อเดือน และเมื่อคำนวณเป็นรายได้อัตโนมัติ จะทำให้โรงเรียนมีรายได้จากกิจกรรมนี้ถึง 3,444 บาท

4.4 กระบวนการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัย นักเรียน โรงเรียน และชุมชน

4.1.1 นักเรียนเกิดกระบวนการเรียนรู้การแก้ปัญหาขยะมูลฝอยในโรงเรียนและบ้านเรือนตนเองรวมทั้งสามารถลงมือปฏิบัติได้ด้วยตนเอง

4.1.2 เมื่อผู้วิจัยเข้าไปวิจัยในชุมชนทำให้ชุมชนเกิดการตื่นตัวและให้ความสนใจ นอกจากนี้เมื่อโรงเรียนมีการประสานงานขอความร่วมมือจากองค์การบริหารส่วนตำบลในด้านขอรับการสนับสนุนอุปกรณ์หรือการทำกิจกรรมต่างๆ จะได้รับการช่วยเหลือเป็นอย่างดี

4.1.3 โรงเรียนมีความกระตือรือร้นและให้ความสำคัญกับการกำจัดขยะมูลฝอยและพร้อมจะดำเนินกิจกรรมต่างๆ

4.1.4 การทำงานร่วมกันระหว่างนักวิจัย นักเรียน และบุคลากรในโรงเรียนเป็นการสร้างความรู้และเรียนรู้ซึ่งกันและกันอันจะนำไปสู่การดำเนินกิจกรรมอื่นๆ ในอนาคต ที่มีโอกาสได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่ง

4.1.5 คณะผู้วิจัยมีโอกาสดำเนินงานในชุมชนเป็นการสร้างประสบการณ์และการเรียนรู้โดยตรงโดยเฉพาะนักศึกษาได้ใช้ความรู้จากการเรียนในห้องเรียนสู่การปฏิบัติจริง

5. สรุปผลการวิจัย

การวิจัยเรื่องการมีส่วนร่วมของนักเรียนและโรงเรียนในการจัดการขยะมูลฝอยร่วมกับชุมชนตำบลปากทะเล อำเภอบ้านแหลม จังหวัดเพชรบุรี คณะผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาได้ดังนี้

5.1 พฤติกรรมการทิ้งขยะมูลฝอยของประชาชนตำบลปากทะเลร้อยละ 58 ไม่มีการคัดแยกขยะมูลฝอยก่อนทิ้ง

5.2 รูปแบบวิธีการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสมสำหรับชุมชนตำบลปากทะเล ได้แก่ การทำปุ๋ยน้ำหมักชีวภาพ และกิจกรรมธนาคารขยะชุมชนในโรงเรียน

5.3 กระบวนการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันผ่านกระบวนการวิจัยที่นำครูและนักเรียนเข้ามาร่วมในกระบวนการศึกษาและดำเนินกิจกรรมทำให้ครูและนักเรียนมีความตื่นตัวและทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนความรู้ซึ่งกันและกันระหว่างนักวิชาการกับบุคคลที่ต้องลงมือปฏิบัติจริง

6. ข้อเสนอแนะ

6.1 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

6.1.1 องค์การบริหารส่วนตำบลปากทะเลควรมีการรณรงค์และประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนมีการคัดแยกขยะมูลฝอยพร้อมดำเนินการวางระบบการคัดแยกขยะมูลฝอยให้ประชาชนเห็นอย่างเป็นรูปธรรม

6.1.2 โรงเรียนต้องแสดงบทบาทหน้าที่ของตนเองในการเป็นผู้นำของชุมชนในการจัดการขยะมูลฝอย

6.1.3 โรงเรียนบ้านดอนมะขามย่างเนื้อเป็นต้นแบบในการจัดการขยะมูลฝอยที่เกิดขึ้นในชุมชนตำบลปากทะเล แต่เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมธนาคารขยะในชุมชนเป็นรูปธรรมและดำเนินกิจกรรมได้อย่างต่อเนื่องควรให้ประชาชนที่เป็นผู้นำของทุกหมู่บ้านในตำบลปากทะเลเข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินกิจกรรมธนาคารขยะร่วมกับโรงเรียนเสมือนเป็นเจ้าของร่วมกัน

6.2 ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบผลการดำเนินกิจกรรมธนาคารขยะชุมชนระหว่าง 2 รูปแบบ คือ (1) การดำเนินกิจกรรมธนาคารขยะโดยคณะกรรมการของโรงเรียนเพียงฝ่ายเดียว และ (2) การดำเนินกิจกรรมธนาคารขยะที่มีตัวแทนจากประชาชน ผู้ประกอบการที่

เป็นผู้รับผิดชอบระยะรีไซเคิลเข้ามาร่วมเป็นคณะกรรมการ
ดำเนินงานด้วย

7. กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณองค์การบริหารส่วนตำบลปาก
ทะเลที่ให้การสนับสนุนข้อมูลของตำบล นักเรียน และครู
โรงเรียนบ้านดอนมะขามอย่างเต็มที่ให้ความร่วมมือใน
การดำเนินการวิจัยจนสำเร็จลุล่วง ตลอดจนผู้ที่มีส่วน
เกี่ยวข้องทุกท่านที่มีส่วนทำให้งานวิจัยครั้งนี้สำเร็จตาม
เป้าหมาย ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรีที่ใ้
การสนับสนุนทุนการวิจัยบางส่วน และงานวิจัยครั้งนี้
ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากสำนักงานกองทุน
สนับสนุนการวิจัย(สกว.) ฝ่ายอุตสาหกรรม ภายใต้
โครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการศาสตร์
เพื่อเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี
(ABC-PUS) ประจำปี 2551

8. เอกสารอ้างอิง

[1] การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, กระทรวงการ
ท่องเที่ยวและกีฬา. (2549). **พัฒนาอุตสาหกรรม
ท่องเที่ยว**. ค้นเมื่อ เมษายน 6 2552, จาก
<http://thai.tourismthiland.org>

[2] มงคลธร บัวประทุม.(2551). **การสร้าง
ความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนอย่าง
ยั่งยืน**. ค้นเมื่อ เมษายน 6 2551, จาก [http://
index.php/modules.php?name=news&file=
article&sid=426](http://index.php/modules.php?name=news&file=article&sid=426)

[3] จินตนา ศรีนุกูล. (2534). **พฤติกรรมกาทั้งขยะ
ของประชาชนในพื้นที่ชั้นในของกรุงเทพมหานคร**.
ค้นเมื่อ มกราคม 7 2552, จาก [http:// 202.28.
18.26/dcms/browse.php?option=Show&
browse_type=title&titleid=67497](http://202.28.18.26/dcms/browse.php?option=Show&browse_type=title&titleid=67497)

การสร้างแหล่งการเรียนรู้ในชุมชนแบบมีส่วนร่วม: กรณีศึกษา วัดบ้านหนองรังกา ตำบลโคกกรวด อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

พรทิพย์ พูนขุนทด¹⁾ สุดา ฉัตรกระโทก¹⁾ สิทธิพล เพ็ญจันทร์¹⁾ พิกุล ภูมิโคกรักษ์²⁾

1) นักศึกษา โปรแกรมวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

2) อาจารย์ที่ปรึกษา โปรแกรมวิชาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา E-mail: pikulb02@yahoo.com

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. เพื่อศึกษาบริบทของแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในพื้นที่ วัดบ้านหนองรังกา ตำบลโคกกรวด อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 2. เพื่อศึกษาปัญหาด้านการใช้สารนิเทศของประชาชนในพื้นที่ วัดบ้านหนองรังกา ตำบลโคกกรวด อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 3. เพื่อจัดทำแหล่งเรียนรู้สำหรับประชาชนแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ วัดบ้านหนองรังกา ตำบลโคกกรวด อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 4. เพื่อพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม พร้อมทั้งศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือแบบสัมภาษณ์ แบบสอบถาม ผลการวิจัยพบว่า 1. สภาพแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวัดบ้านหนองรังกา ยังไม่เป็นรูปแบบที่ชัดเจน เนื่องจากวัดอยู่ในระหว่างการพัฒนาในระยะเริ่มต้น โดยพระภิกษุซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัด หรือผู้นำทางศาสนาร่วมชุมชนและผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งเป็นผู้ริเริ่ม เป็นผู้ประสาน สนับสนุนให้เกิดกิจกรรม และเป็นศูนย์กลางพบปะสนทนาของประชาชนในชุมชน แหล่งเรียนรู้ส่วนใหญ่ยังไม่ได้จัดรูปแบบที่เป็นระบบ และยังเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ 2. ปัญหาการใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชน ส่วนใหญ่เป็นปัญหาเกี่ยวกับขาดแหล่งสารนิเทศที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน คนวัยทำงาน 80% ไม่มีเวลาสำหรับการอ่าน และส่วนใหญ่คนที่อยู่ในชุมชนเป็นผู้สูงอายุ 3. การสร้างแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เป็นการสร้างแหล่งเรียนรู้ตามอัธยาศัย ทางชุมชนได้จัดสภาพแวดล้อมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนโดยการปลูกต้นไม้ หลายประเภท ซึ่งแต่ละประเภทแบ่งเป็นต้นไม้พุทธประวัติ ต้นไม้หายาก ต้นไม้มงคล และต้นไม้ที่เป็นบ้านนก โดยต้นไม้แต่ละต้นมีป้ายให้ความรู้มีรายละเอียดเกี่ยวกับ ประวัติของต้นไม้แต่ละต้น ชื่อสกุล วงศ์ของต้นไม้แต่ละต้น วัดเป็นสถานที่พักผ่อน เป็นสถานที่ฝึกปฏิบัติพิธีกรรมทางศาสนา ปลูกฝังความรักความผูกพันและเป็นสายใยแห่งญาติธรรมระหว่างชาวบ้าน วัด และชุมชน 4. การพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้และปัจจัยและเงื่อนไขที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นปัจจัยหลัก คือ ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชนที่เป็นต้นแบบที่ดีและเป็นผู้นำที่มีศักยภาพ มีภาวะความเป็นผู้นำสูง มีความเสียสละ และมีผู้นำศาสนาที่มีความมุ่งมั่นในการพัฒนา ใช้ความศรัทธาทางศาสนาเป็นสะพานเชื่อมสู่การพัฒนาชุมชนแบบมีส่วนร่วม โดยการพัฒนาแบบองค์รวม ส่วนปัญหาอุปสรรคที่มีต่อการพัฒนาการเรียนรู้ คือ คนในชุมชนยังมีนิสัยรักการอ่านค่อนข้างน้อย ควรมียุทธศาสตร์ที่กระตุ้นให้มีการตื่นตัวให้ความสำคัญเกี่ยวกับการอ่านให้มากกว่านี้

คำสำคัญ แหล่งเรียนรู้ในชุมชน, การเรียนรู้ตลอดชีวิต

Abstract

The purposes of this research were to 1. study the context of the resource centre in the area of Wat Nongrangka Khokkroat District Muang Nakhonratchasima 2. to studies the problems of using the information resource of the people who live in Wat Nongrangka Khokkroat District Muang Nakhonratchasima. 3. to construct the resource centre for the people who cooperate in this area of Wat Nongrangka Khokkroat District

Muang Nakhonratchasima 4. to develop the learning process model in holistic community development and also study the conditional factors towards the learning process development. The instruments used were interviews and questionnaire. The results found that 1. The learning resource centre in the community of Wat Nongrangka was not clear model because the temple was being development at the beginning. The first groups to develop this area were the monks, the head of community, the coordinators, the religious leaders, and the head of the activity supporters. This area was the centre for the people comes to meet together. It was an informal area 2. Most problems in using community resource centre were lacking of information resource centre. Eighty percents of working age didn't have enough time to read and most people in this area were old people 3. Constructing the learning centre was non-formal. The community organized this area by growing kind's tree; they were Buddhist history tree, rare trees, good trees, bird house trees. Each tree has the notice of telling sense, the history of the tree, the name of trees, the original source of tree. This area was the place for relaxation and religious activities. It was the centre of villagers, temple and community 4. The mainly factors effected to the development of learning process model were the community straightness of the good model. The people in the community were highly responsible for the activity. They had the high leadership. There were good religious leaders to develop the community there was the relationship between the community and the religious. The people participated in the activities as the cooperative development model. The problem found in this area was that the people didn't like to read. It was suggested that there should have a lot of activities to stimulate the people to read a lot.

Key words Learning Resource Centre, Life Long Learning

1. บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่อง

การตื่นตัวการเห็นคุณค่าของความสำคัญของการเรียนรู้ตลอดชีวิตของสังคมไทยมีนัยยะเกี่ยวข้องกับภาระอันเคลื่อนไหวในขอบเขตที่กว้างขวาง ที่เชื่อมโยงกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นสถานที่ที่คนใช้สร้างความสมบูรณ์ให้แก่ตนเอง ทั้งทางร่างกายและจิตใจ การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ให้เป็นฐานความรู้ของชุมชนและสื่อในชุมชนสามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อตอบสนองความต้องการให้เด็กการเรียนรู้ของบุคคลและชุมชน การที่จะการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้เป็นผู้ที่ก้าวทันต่อวิทยาการที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จำเป็นต้องสร้างองค์ความรู้ให้เกิดกับทรัพยากรมนุษย์ในหลายรูปแบบ การอ่านเป็นรูปแบบหนึ่งที่จะช่วยให้ทรัพยากรมนุษย์มีความรู้เพิ่มขึ้น เพราะการอ่านเป็นพื้นฐานในการสร้างความเจริญให้แก่ชุมชนและประเทศชาติ โดยมีช่องทางที่จะส่งเสริมการอ่านในหลายรูปแบบ สารนิเทศจึงเป็นแนวทางหนึ่งที่จะช่วย

ส่งเสริมการอ่านการอ่านถือว่าเป็นเครื่องมืออันสำคัญที่จะทำให้ผู้อ่านได้รับรู้หรือเป็นบ่อเกิดแห่งสรรพความรู้ทั้งหลาย การอ่านเป็นสิ่งจำเป็นและให้ประโยชน์แก่ผู้อ่าน ทั้งในด้านความรู้ ความบันเทิง ผู้ที่ได้อ่านหนังสือมากย่อมได้รับความรู้มาก และถ้าได้นำความรู้ที่ได้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมแล้วสังคมนั้นย่อมมีสมาชิกที่มีประสิทธิภาพและจะส่งผลไปให้สังคมนั้นพัฒนาไปอย่างรวดเร็ว แต่ในทางตรงกันข้ามหากประเทศชาติใด มีพลเมืองที่อ่านหนังสือไม่ออกและขาดคุณภาพแล้ว ก็จะส่งผลให้การพัฒนาดตนเองของคนในชาตินั้นเป็นไปได้ช้ากว่าพลเมืองของประเทศอื่น และยังส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการพัฒนาประเทศต่อไปอีกด้วย

การที่จะพัฒนาการอ่านในห้องถิ่นหรือชุมชน ก็ควรมีสถานที่เพื่อเป็นแหล่งเผยแพร่และจัดเก็บข้อมูลสารนิเทศไว้สำหรับศึกษาค้นคว้าหาความรู้ หรือที่เรียกว่า แหล่งการเรียนรู้

วัดบ้านหนองรังกา อยู่ในตำบลโคกกรวด เป็นตำบลหนึ่งในเขตอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา อยู่ในพื้นที่

ด้านตะวันตก สุดของอำเภอเมือง จัดว่าเป็นพื้นที่ชานเมือง ตั้งอยู่ห่างจากเขตเมือง ประมาณ 14 กิโลเมตร มีเนื้อที่ประมาณ 67.47 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 42,168 ไร่ ลักษณะของพื้นที่เป็นที่ราบลุ่มตามแนวเหนือ-ใต้ ส่วนตอนกลางเป็นพื้นที่ราบสูง ด้านตะวันออกมี อ่างเก็บน้ำ เช่น ลำตะคอง และลำห้วยต่าง ๆ สำหรับตอนใต้บางส่วนอยู่ในเขตป่าสงวน ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมอาชีพหลัก คือ ทำนา ทำไร่ข้าวโพด และรับจ้างในโรงงานอุตสาหกรรม ผลจากการกระจายตัวของเมือง มาสู่ตำบลโคกกรวดได้ก่อให้เกิดผลกระทบตามมาหลาย ๆ ด้าน อย่างรวดเร็ว ทั้งทางด้านกายภาพ ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อม เช่น การทำลายซากตึกดำบรรพ์ มลภาวะจากโรงงานอุตสาหกรรม การกำจัดขยะ และการจัดการน้ำเสีย ด้านเศรษฐกิจ เช่น พื้นที่ทำมาหากิน หนี้สินและการจัดการหนี้สิน การตลาดที่เกษตรกรไม่มีความรู้และการบริหารจัดการ การปรับตัวเพื่อการดำรงชีวิตในสภาวะเศรษฐกิจตกต่ำ การลดต้นทุนการทำไร่ข้าวโพด และการทำนา อาชีพเสริม และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น เช่น กล้วยฉาบ นมสด ที่นอนเด็ก และแจกัน ด้านสังคม เช่น เด็กถูกทอดทิ้ง แรงงานแฝง ชุมชนแออัด และการศึกษาของเยาวชน การละทิ้งวัฒนธรรมดั้งเดิม รวมทั้งปัญหาด้านสุขภาวะ เป็นต้น ผลจากการพัฒนาความเป็นพื้นที่ชานเมืองสู่การเป็นเมือง โดยสมบูรณ์จึงก่อให้เกิดปัญหาในพื้นที่ตามมาเฉพาะต่อเรื่องการสื่อสารของชุมชน อันจะส่งผลต่อการดำเนินชีวิต

จากข้อมูลข้างต้น จะพบว่าพื้นที่ตำบลโคกกรวดที่ประสบกับปัญหาต่าง ๆ เนื่องมาจากสาเหตุการขยายตัวและความเจริญเติบโตของเมือง การขาดการจัดการที่ไร้ทิศทาง การที่ประชาชนขาดการศึกษา และมีข้อมูลไม่เพียงพอ ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ตามมา เพื่อเป็นการลดภาวะปัญหาของพื้นที่ส่วนหนึ่ง ผู้วิจัยได้ร่วมกับชุมชนในการแก้ปัญหาโดยจะจัดสร้างแหล่งการเรียนรู้โดยใช้สารนิเทศเป็นแนวทางในการพัฒนาการอ่านของประชาชนในชุมชนตั้งแต่ เด็ก เยาวชน ผู้สูงอายุ ผู้นำชุมชน และผู้ประกอบการ จึงได้ทำวิจัยเรื่อง การสร้างแหล่งเรียนรู้สำหรับประชาชนแบบมีส่วนร่วม :

กรณีศึกษา วัดบ้านหนองรังกา ตำบลโคกกรวด อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทของแหล่งเรียนรู้ที่มีอยู่ในพื้นที่ วัดบ้านหนองรังกา ตำบลโคกกรวด อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

2. เพื่อศึกษาปัญหาด้านการใช้สารนิเทศของประชาชนในพื้นที่ วัดบ้านหนองรังกา ตำบลโคกกรวด อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

3. เพื่อจัดทำแหล่งเรียนรู้สำหรับประชาชนแบบมีส่วนร่วมในพื้นที่ วัดบ้านหนองรังกา ตำบลโคกกรวด อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

4. เพื่อพัฒนารูปแบบกระบวนการเรียนรู้ในการพัฒนาชุมชนแบบองค์รวม พร้อมทั้งศึกษาปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้และปัญหาอุปสรรคต่อการพัฒนากระบวนการเรียนรู้

1.3 ความสำคัญของการวิจัย

1. ประชาชนในพื้นที่ บ้านหนองรังกา ตำบลโคกกรวด อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา มีแหล่งเรียนรู้ที่ใช้สารนิเทศเป็นเครื่องมือ

2. ประชาชนในพื้นที่ บ้านหนองรังกา ตำบลโคกกรวด อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา มีนิสัยรักการอ่านเพิ่มขึ้น

2. ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยใช้การวิจัยเชิงปริมาณและ

เชิงคุณภาพ โดยมีขั้นตอนการทำวิจัยดังนี้

1. ศึกษา รวบรวมเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชนโดยศึกษาข้อมูลจากเอกสาร งานวิจัย วิทยานิพนธ์

2. ประสานกับองค์การบริหารส่วนตำบลโคกกรวด

3. ประสานกับผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน เจ้าอาวาสวัดบ้านหนองรังกา) ศึกษาปัญหาและสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนเกี่ยวกับการจัดทำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวัดบ้านหนองรังกา สรุปรูปแบบแหล่งเรียนรู้

4. สำรวจพื้นที่ รวบรวมข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวัดบ้านหนองรังกา

5. รวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับพรรณไม้ภายในวัดโดยแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ ต้นไม้หายาก ต้นไม้พุทธประวัติ และบ้านนก โดยรวบรวมข้อมูลที่เป็น และเป็น

รูปภาพ **ชื่อสามัญ** ชื่อพฤกษศาสตร์ ชื่อไทยพื้นเมือง วงศ์ ถ้าเป็นไม้หายากมีรายละเอียดเกี่ยวกับ ถิ่นกำเนิด ชื่อวิทยาศาสตร์ ชื่อวงศ์ ชื่อท้องถิ่น ลักษณะทั่วไป การปลูก รวมทั้งภาพของต้นไม้แต่ละชื่อ

6. จัดทำป้ายชื่อ และประวัติ ภูมิปัญญาชาวบ้าน ต้นไม้หายาก ต้นไม้ พุทธประวัติ และบ้านนก

3. ผลจากการศึกษา

1. สภาพของบ้านหนองรังกาจัดเป็นพื้นที่ชานเมืองของอำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นเขตขององค์การบริหารส่วนตำบลโคกกรวด ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา รับจ้าง ผลการกระจายตัวเมืองมาสู่ตำบลโคกกรวดได้ก่อให้เกิดผลกระทบตามมาหลายด้านทั้งทางกายภาพ ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การจัดการที่ไร้ทิศทาง ประชาชนขาดการศึกษาและมีข้อมูลไม่เพียงพอ สภาพแหล่งเรียนรู้ในชุมชนวัดบ้านหนองรังกา ยังไม่เป็นรูปแบบที่ชัดเจน เนื่องจากวัดอยู่ในระหว่างการพัฒนาในระยะเริ่มต้น โดยพระภิกษุซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัด หรือผู้นำทางศาสนาร่วมชุมชนและผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งเป็นผู้ริเริ่ม เป็นผู้ประสาน สนับสนุนให้เกิดกิจกรรม และเป็นศูนย์กลางพบปะสนทนาของประชาชนในชุมชน แหล่งเรียนรู้ส่วนใหญ่ยังไม่ได้จัดรูปแบบที่เป็นระบบ และยังเป็นแหล่งเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ

2. ปัญหาด้านการใช้สารนิเทศ ส่วนใหญ่เป็นปัญหาเกี่ยวกับขาดแหล่งสารนิเทศที่เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชน คนวัยทำงาน 80% ไม่มีเวลาสำหรับการอ่าน และส่วนใหญ่คนที่อยู่ในชุมชนเป็นผู้สูงอายุ

3. การจัดทำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนบ้านหนองรังกาอยู่ในลักษณะการให้ความรู้โดยได้จัดสภาพแวดล้อมให้เป็นแหล่งเรียนรู้ในชุมชนโดยการปลูกต้นไม้ หลายประเภท ซึ่งแต่ละประเภทแบ่งเป็นต้นไม้พุทธประวัติ ต้นไม้หายาก ต้นไม้มงคล และต้นไม้ที่เป็นบ้านนก โดยต้นไม้แต่ละต้นมีป้ายให้ความรู้มีรายละเอียดเกี่ยวกับประวัติของต้นไม้แต่ละต้น ชื่อสกุล วงศ์ของต้นไม้แต่ละต้น

วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการจัดกิจกรรมทางศาสนา พิธีกรรมต่าง ๆ รวมทั้งการจัดงานตามประเพณี การทำบุญเนื่องในโอกาสสำคัญ รวมถึงกิจกรรมทางสังคมของส่วนรวม พระภิกษุซึ่งเป็นเจ้า

อาวาสวัด หรือผู้นำทางศาสนาร่วมกับผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งเป็นผู้ริเริ่ม เป็นผู้ประสาน สนับสนุนให้เกิดกิจกรรม และเป็นศูนย์กลางพบปะสนทนาของประชาชนในชุมชน เดิมแหล่งเรียนรู้ส่วนใหญ่ยังไม่ได้จัดรูปแบบที่เป็นระบบ ต้นไม้เหล่านั้นไม่มีข้อมูล จึงได้มีการประชุมชี้แจงและตกลงร่วมกันในการจัดทำแหล่งเรียนรู้อย่างเป็นทางการ ภายในวัดบ้านหนองรังกา มีการปลูกต้นไม้หลายประเภท ซึ่งแต่ละประเภท และมีอายุที่แตกต่างกัน มีทั้งต้นที่โตแล้วและที่เริ่มปลูก

4. การพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ในการในการพัฒนาแบบองค์รวม และปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อเรียนรู้ และอุปสรรคของการเรียนรู้ การพัฒนากระบวนการจัดทำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้จัดทำแหล่งเรียนรู้ในวัดและแหล่งเรียนรู้ในชุมชน โดยทางผู้นำชุมชนได้จัดกิจกรรมทอดผ้าป่าต้นไม้ โดยเชิญชวนชาวบ้านในชุมชนหรือพุทธศาสนิกชนที่มาทำบุญที่วัดให้มีส่วนร่วมในการปลูกต้นไม้ โดยใช้วิธีการเชิญชวนคนในชุมชน และผู้มีจิตศรัทธาที่มาทำบุญที่วัดจากที่เคยทำบุญด้วยสิ่งของอื่น ก็เปลี่ยนมาเป็นการทำบุญโดยการปลูกต้นไม้แทน โดยมีเป้าหมายว่าให้ปลูกต้นไม้ตระกูลละ 1 ต้น เพื่อเป็นการปลูกฝังความรักความผูกพันความศรัทธาและความเป็นสายใยแห่งญาติธรรมระหว่างชาวบ้านในชุมชนกับวัด โดยต้นไม้ทางวัดจะเป็นผู้จัดหามาโดยการซื้อและรับบริจาค เมื่อปลูกแล้วแต่ละต้นจะมีป้ายให้ความรู้มีรายละเอียดเกี่ยวกับข้อมูลของต้นไม้แต่ละต้นเกี่ยวกับชื่อ สกุล วงศ์ของต้นไม้แต่ละต้น

ภาพที่ 1 การทอดผ้าป่าต้นไม้
ชาวบ้านปลูกต้นไม้ร่วมกัน

ภาพที่ 2 ชาวบ้านจัดหาต้นไม้มาเอง

4. สรุปผลการวิจัย

สภาพแหล่งเรียนรู้ในชุมชนบ้านหนองรังกา วัดเป็นศูนย์กลางของชุมชนในการจัดกิจกรรมทางศาสนา พิธีกรรมต่างๆ รวมทั้งการจัดงานตามประเพณี การทำบุญเนื่องในโอกาสสำคัญ รวมถึงกิจกรรมทางสังคมของส่วนรวม พระภิกษุซึ่งเป็นเจ้าอาวาสวัด หรือผู้นำทางศาสนา ร่วมกับผู้นำชุมชนที่เข้มแข็งเป็นผู้ริเริ่ม เป็นผู้ประสาน สนับสนุนให้เกิดกิจกรรม และเป็นศูนย์กลางพบปะสนทนาของประชาชนในชุมชน แหล่งเรียนรู้ส่วนใหญ่ยังไม่ได้จัดรูปแบบที่เป็นระบบ เป็นแหล่งเรียนรู้อย่างไม่เป็นทางการ ภายในวัดบ้านหนองรังกามีการปลูกต้นไม้หลายประเภท ซึ่งแต่ละประเภทแบ่งเป็นต้นไม้พุทธประวัติ ต้นไม้หายาก ต้นไม้มงคล ต้นไม้ที่เป็นบ้านนก

การจัดทำแหล่งเรียนรู้ในชุมชนได้จัดทำแหล่งเรียนรู้ในวัดโดย ทางผู้นำชุมชนได้จัดกิจกรรมทอดผ้าป่าต้นไม้ โดยเชิญชวนชาวบ้านในชุมชนหรือพุทธศาสนิกชนที่มาทำบุญที่วัดให้มามีส่วนร่วมในการปลูกต้นไม้ โดยใช้วิธีการเชิญชวนคนในชุมชน และผู้มีจิตศรัทธาที่มาทำบุญที่วัดให้ปลูกต้นไม้ตระกูลละ 1 ต้น โดยนัยยะเป็นการปลูกฝังความรักความผูกพันและเป็นสายใยแห่งญาติธรรมระหว่างชาวบ้านในชุมชน วัด และท้องถิ่น นอกจากนี้จะเป็นศูนย์รวมทางจิตใจแล้ว โดยต้นไม้แต่ละต้นมีป้ายให้ความรู้มีรายละเอียดเกี่ยวกับ ข้อมูลของต้นไม้แต่ละต้นเกี่ยวกับ ชื่อ สกุล วงศ์ของต้นไม้แต่ละต้น ทำให้คนที่มาทำบุญที่วัดมีความรู้เกี่ยวกับต้นไม้เพิ่มขึ้น และมีความผูกพันกับต้นไม้ที่ปลูก

ปัจจัยและเงื่อนไขที่มีผลต่อกระบวนการเรียนรู้ที่เป็นปัจจัยหลักคือ ความเข้มแข็งของผู้นำชุมชน (ผู้ใหญ่บ้าน) ที่เป็นต้นแบบที่ดีและเป็นผู้นำที่มีศักยภาพ มีภาวะความเป็นผู้นำสูง มีความเสียสละ และมีผู้นำศาสนา (เจ้าอาวาสวัดหนองรังกา) ที่มีความมุ่งมั่นในการพัฒนา รวมทั้งการพัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชนด้วย

5. กิตติกรรมประกาศ

โครงการวิจัยนี้ได้รับการสนับสนุนทุนวิจัยในโครงการความร่วมมือระหว่างมหาวิทยาลัยราชภัฏและสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายอุตสาหกรรม ภายใต้โครงการ “โครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการศาสตร์ เพื่อเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่สำหรับนักศึกษาปริญญาตรีและปริญญาโท (Area Based Collaborative Research for Undergraduate and Master Students (ABC-PUS/MAG)) ประจำปี 2551”

6. เอกสารอ้างอิง

- [1] กรมการปกครอง. คู่มือการปฏิบัติการจัดการศึกษา. กรุงเทพฯ สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น, 2542.
- [2] จิระศักดิ์ ประทุมรัตน์. รูปแบบการเรียนรู้ของเกษตรกรในจังหวัดมหาสารคาม. มหาสารคาม. ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาบรรณารักษศาสตร์และสารนิเทศศาสตร์, 2550.
- [3] ตำบลโคกกรวด อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา (ออนไลน์) แหล่งที่มา : [http://www.thaitambon.com2tambon.aspMID=300117\[31/7/2551\]](http://www.thaitambon.com2tambon.aspMID=300117[31/7/2551]).
- [4] ชีระศักดิ์ เอี่ยมสะอาด. รายงานการวิจัย การสร้างและพัฒนาสถานศึกษาเป็นแหล่งการเรียนรู้ของโรงเรียนพะเนียงแตก อำเภอเมืองนครปฐม จังหวัดนครปฐม. นครปฐม 2549.
- [5] แผนพัฒนาชุมชนบ้านหนองรังกา ประจำปี 2548. มปท. 2548. เอกสารอัดสำเนา
- [6] สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ. รายงานการวิจัยการจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิต:สวนสาธารณะ. กรุงเทพฯ, 2548.

การพัฒนาโปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
โรงเรียนชุมชนสามพร้าวตำบลสามพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

A development of developing critical thinking program for Matthayomsuksa VI student :
a case study of Chumchon Sarmprow School,
Sarmprow, Sarmprow Sub-district, Muang District, Udon Thani Province

ตรัยรัตน์ เนมียะวงศ์¹⁾ ไพรินทร์ หล้าฤทธิ์¹⁾ มะลิวัลย์ พรนิคม¹⁾ พรภัทธา จำเริญ²⁾

¹⁾ นักศึกษา ²⁾ อาจารย์ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี 41000 โทรศัพท์ 042-244985

Email : tik2929@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาโปรแกรมการคิดอย่างมีวิจารณญาณและศึกษาความสามารถในการคิดอย่างมี
วิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เข้าร่วมโปรแกรม เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม(Participatory Action
Research: PAR) โดยมีครูภาคีในโรงเรียนเป็นเครือข่ายนักวิจัย กลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเจาะจง (Purposive
Sampling) เป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/3 จำนวน 33 คน โรงเรียนชุมชนสามพร้าว ตำบลสามพร้าว อำเภอเมือง
จังหวัดอุดรธานี เครื่องมือที่ใช้คือ โปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6
จำนวน 20 โปรแกรมและแบบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ จำนวน 40 ข้อ แบบวัดทั้งหมดมีความ
เชื่อมั่นเท่ากับ 0.89 มีค่าความยากง่ายระหว่าง 0.33-0.55 และค่าอำนาจจำแนกตั้งแต่ 0.31-0.75 การหาประสิทธิภาพ
โปรแกรมตั้งเกณฑ์ไว้ 75/75 ค่าสถิติที่ใช้ ค่าเฉลี่ยค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน และสถิติ t-test for Dependent ผลการวิจัย
พบว่า 1. โปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีประสิทธิภาพ 79.65/78.11
เป็นไปตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้ 2.ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังการ
ทดลองใช้โปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สูงกว่าก่อนการทดลอง
อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ โปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ABSTRACT

The Purposes of this research were to develop the critical thinking program and study the ability in critical
thinking of Matthayomsuksa VI students who were participated program. This research was participatory
action research: PAR that there were teacher network in school was researcher network. The sample group
was selected by purposive sampling. They were 33 Matthayomsuksa 6/3 students of Chumchon Sarmprow
School, Sarmprow, Sarmprow Sub-district, Mueng District, Udon Thani Province. The research tools were 20
developing critical thinking programs for Matthayomsuksa VI student and 40 items of critical thinking test. The
reliability of critical thinking test was 0.89, the difficulties were between 0.33-0.55 and the discriminations were
0.31-0.75 The program co-efficiency standard was setting at 75/75. The statistics used were mean, standard
deviation and t-test for dependent. The research results were founded: 1.The developing critical thinking

program for Matthayomsuksa VI had co-efficiency at 79.65/78.11 according to the set standard. 2. The ability in critical thinking of Matthayomsuksa VI student after experiment of using the developing critical thinking program for Matthayomsuksa VI student was higher than before experiment with the significant at .05.

Keywords critical thinking, developing critical thinking program, ability in critical thinking

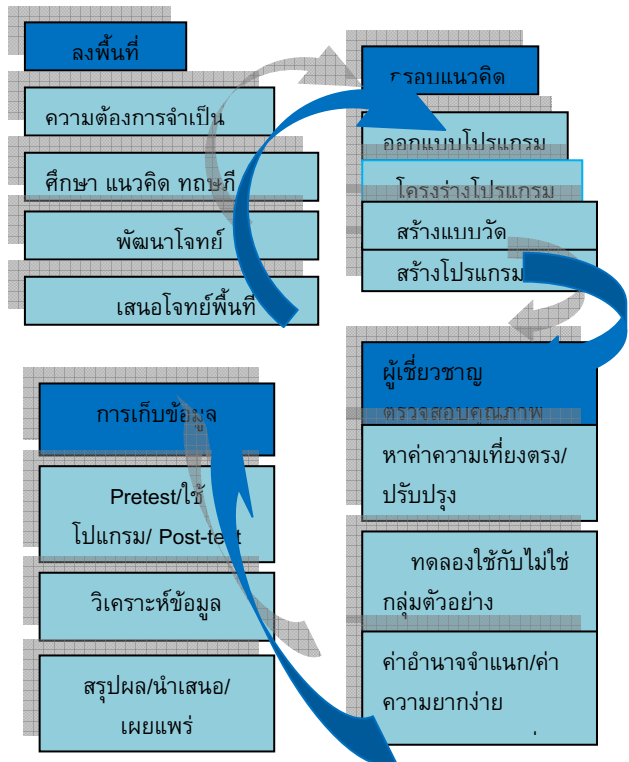
1. คำสืบเนื่องจากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ได้ขยายการให้บริการเพื่อรองรับการขยายตัวของชุมชนเมืองและการเพิ่มของประชากรในวัยเรียน จึงได้มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้แห่งใหม่ขึ้นที่ ตำบลสามพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี โดยคณะวิจัยได้ลงพื้นที่ดังกล่าวและได้จัดเวทีชาวบ้านโดยความร่วมมือขององค์การบริหารส่วนตำบลสามพร้าว พบว่าด้านการศึกษา พื้นที่ต้องการให้พัฒนาผู้เรียนด้านการคิดวิเคราะห์ จากผลการประเมินของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (สมศ.) ของโรงเรียนชุมชนสามพร้าว ตำบลสามพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ผลการประเมินด้านความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ มีวิจรรย์ญาณ และมีความคิดสร้างสรรค์ดีไตร่ตรอง และมีวิสัยทัศน์ ยังไม่เป็นที่พึงพอใจของโรงเรียนและชุมชน

ตั้งพระราชดำรัสในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี “ไม่ว่าทศวรรษหน้าจะเป็นอย่างไร หลักการของปู่ ย่า ตา ยาย คือ สุ จิ ปุ ลิ ปัญญาที่เกิดจากการฟัง คิด ถาม และตอบ เป็นหลักสำคัญในการเรียนรู้รวมทั้งรู้จักการค้นคว้าอยู่เสมอ บางคนเรียนมาแต่ไม่สามารถสื่อสารได้ บางคนทำข้อสอบปรนัย แต่คิดไม่เป็น ซึ่งเด็กในทศวรรษหน้าต้องคิดเองตั้งแต่นั้น” (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2544: ปกใน) และ วิจิตรพร หล่อสุวรรณกุล (2543:1) มีความเห็นสนับสนุนว่าการพัฒนาผู้เรียนให้“คิดเป็น” จึงเป็นวัตถุประสงค์ของการศึกษาที่เป็นสากล

โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อพัฒนาโปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ให้มีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 75/75 และเพื่อพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้โปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณ

2. วิธีดำเนินการ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนดังรูปที่ 1

รูปที่ 1 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย

รูปที่ 2 นักศึกษา อาจารย์และครูภาคีเครือข่ายวิจัย ร่วมออกแบบโปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณ

กรอบการดำเนินงาน

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) และใช้

กระบวนการ Coaching นี้เทศ ติดตาม ให้คำปรึกษา และประเมินเป็นระยะๆ กลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเจาะจง โดยเลือกนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6/3 โรงเรียนชุมชนสามพร้าว ตำบลสามพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานีที่กำลังเรียนอยู่ในภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2551 จำนวน 33 คน ซึ่งเป็นห้องประจำชั้นของครูภาคี มีครูภาคีในโรงเรียนระดับประถมศึกษา 3 คน และ ครูภาคีระดับมัธยมศึกษา 2 คน ได้ประชุมร่วมกันเริ่มจากอาจารย์นักวิจัยนำเสนอแนวคิดการทำวิจัยแบบ PAR ขั้นตอนการทำวิจัย แนวคิดการบริหารสมองและฝึกปฏิบัติ ส่วนครูภาคีนำเสนอเกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 และให้ข้อมูลเบื้องต้นว่ากลุ่มตัวอย่างมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับปานกลาง-อ่อน จากนั้นคณะวิจัยได้ร่วมกันกำหนดกรอบความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จากการศึกษาสังเคราะห์แนวคิดของนักจิตวิทยาหลายท่านจึงสรุปเป็น 4 ด้านคือ การนิยามปัญหา การพิจารณาและวิเคราะห์ข้อมูล การตั้งสมมุติฐาน การลงข้อสรุป อย่างสมเหตุสมผล แล้วนำมาออกแบบโปรแกรมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยเริ่มจากการฝึกทักษะการคิดที่หลากหลาย คิดอย่างเป็นระบบ ซึ่งการฝึกทักษะการคิดประกอบด้วย การคิดขั้นพื้นฐาน การคิดที่เป็นแกนการคิดขั้นสูง และการพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ส่วนประกอบของโปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณได้แก่ 1.หลักการและเหตุผล 2.จุดมุ่งหมาย 3. ลักษณะของโปรแกรม 4. การจัดกิจกรรมการฝึกบริหารสมอง สำหรับขั้นฝึกความสามารถในการคิด ประกอบด้วย 3 ขั้นตอน คือ ฝึกคิดรายบุคคล ฝึกคิดกลุ่มย่อย นำเสนอผล การคิด สรุปและประเมินผล

วิธีดำเนินการทดลอง ผู้วิจัยได้ทำการทดลองเพื่อศึกษาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้โปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยให้นักเรียนทำแบบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณจำนวน 40 ข้อ แล้วเก็บคะแนนจากการทำแบบวัดการคิดอย่างมีวิจารณญาณจากการทดสอบครั้งแรก

รูปที่ 3 การบริหารสมอง นวดใบหู กรอกลูกตาไปมา เป็นการเตรียมความพร้อมก่อนใช้โปรแกรม

(Pretest) ผู้วิจัยให้นักเรียนเข้ารับการฝึกตามแผนการจัดกิจกรรมในแต่ละโปรแกรม ใช้เวลาในการทดลองจำนวน 12 ครั้งๆ ละ 1 ชั่วโมง โดยฝึกสัปดาห์ละ 3 วันๆ ละ 5 ครั้ง หลังจากจบการฝึกคิดในแต่ละโปรแกรม ผู้วิจัยให้นักเรียนทำแบบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ จำนวน 40 ข้อ ซึ่งเป็นแบบฉบับเดียวกับที่ใช้วัดก่อนการเข้ารับการฝึกตามโปรแกรม ทำการหาประสิทธิภาพของโปรแกรมที่ตั้งไว้ตามเกณฑ์ 75/75 แล้วเปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนก่อนและหลังการเข้าร่วมโปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

3. ผลการดำเนินงาน

จากตารางที่ 1 แสดงคะแนนในการใช้โปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ และคะแนนแบบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังใช้โปรแกรม

เลขที่	คะแนนในการใช้โปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (60)	คะแนนแบบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังใช้โปรแกรมฯ (40)
1	35	29
2	46	32
3	45	26
4	45	32
5	48	34
6	48	23
7	42	32

เลขที่	คะแนนในการใช้โปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ (60)	คะแนนแบบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังใช้โปรแกรมฯ (40)
8	52	36
9	42	20
10	45	35
11	45	21
12	52	23
13	47	33
14	48	31
15	49	30
16	45	30
17	35	19
18	44	29
19	55	36
20	52	36
21	51	34
22	54	31
23	50	37
24	53	37
25	50	32
26	56	37
27	48	30
28	56	33
29	43	36
30	54	33
31	46	40
32	49	39
33	47	25
รวม	1,577	1,031

ผลคะแนนการใช้โปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณและคะแนนแบบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสามารถนำไปคำนวณโดยใช้สูตรที่ปรากฏในข้อ 3.1 และ 3.2

3.1 ผลการหาประสิทธิภาพการใช้โปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

จากโปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนชุมชนสามพร้าว

$$E_1 = \frac{\sum x}{N} \times 100$$

$$= \frac{1,577}{60} \times 100$$

$$E_1 = 79.65 \%$$

3.2 ผลการหาประสิทธิภาพแบบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณหลังใช้โปรแกรมฯ

จากแบบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ หลังจากฝึกโปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนชุมชนสามพร้าว

$$E_2 = \frac{\sum y}{B} \times 100$$

$$= \frac{1,031}{40} \times 100$$

$$E_2 = 78.11 \%$$

จะเห็นได้ว่าโปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่พัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพตามเกณฑ์ $E_1/E_2 = 79.65/78.11$ เป็นไปตามเกณฑ์ 75/75 ที่ตั้งไว้

รูปที่ 4 นักศึกษาทดลองใช้โปรแกรมกับนักเรียนกลุ่มตัวอย่าง

3.3 ตารางที่ 2 การเปรียบเทียบความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก่อนและหลังการใช้โปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

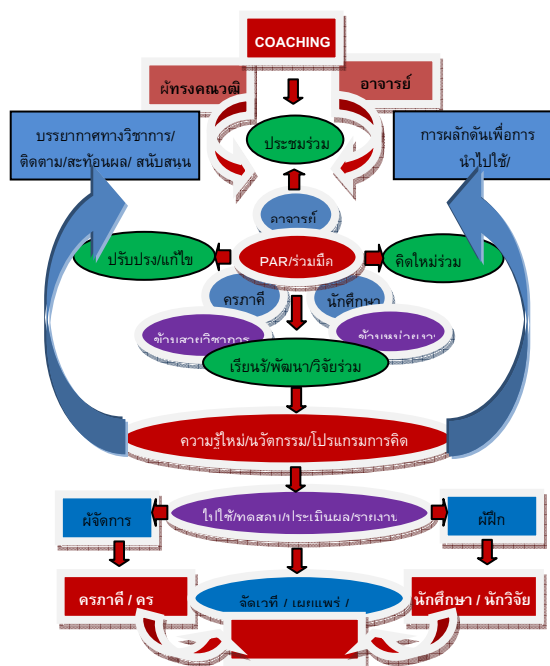
กลุ่มทดลอง	\bar{x}	S.D.	ΣD	ΣD^2	t
ก่อนการทดลอง	18.39	5.56	424	6192	26.94 *
หลังการทดลอง	31.24	5.49			

* .05

จากตาราง พบว่า ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 หลังการทดลอง สูงกว่าการทดลอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แสดงว่า การพัฒนาความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยใช้โปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่สร้างขึ้น ทำให้นักเรียนมีความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณซึ่งเป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้

3.4 สรุปผลการดำเนินงาน

การพัฒนาโปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนชุมชนสามพร้าว ตำบลสามพร้าว อำเภอเมืองจังหวัดอุดรธานี สามารถแสดงเป็นแผนภาพได้ดังนี้

รูปที่ 5 การวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) ด้วยกระบวนการ Coaching ผ่านการพัฒนาโปรแกรมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

จะเห็นว่าทุกขั้นตอนของงานวิจัยเน้นการมีส่วนร่วมของทุกภาคี จนทำให้เกิดนวัตกรรมและสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และที่สำคัญก็คือเกิดเครือข่ายนักวิจัย

4. การนำผลงานไปใช้ประโยชน์

ผลการพัฒนาโปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ส่งผลให้ครูและผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำโปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจารณญาณไปพัฒนา ผู้เรียนให้มีประสิทธิภาพและเป็นแนวทางในการพัฒนาผู้เรียนในระดับอื่น นอกนั้นยังเป็นแนวทางในการวางแผนบริหารสถานศึกษาพัฒนาผู้เรียนให้มีมาตรฐานด้านการคิดสูงขึ้น

สำหรับครุภัณฑ์เครือข่ายวิจัยและนักศึกษานักวิจัยสามารถนำทักษะและรูปแบบการทำวิจัยแบบมีส่วนร่วม (PAR) ในครั้งนี้ไปขยายผลและเป็นแนวทางในการทำวิจัยต่อยอดได้

นอกจากนี้นักวิชาการศึกษา ศึกษานิเทศก์ ในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสามารถนำแนวคิดดังกล่าวไปเผยแพร่หรือออกแบบการพัฒนาทักษะกระบวนการคิดอื่นๆ เช่น การคิดสร้างสรรค์ การคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ หรือการคิดเชิงอนาคต เป็นต้น ตลอดจนผู้ปกครองหรือผู้ที่สนใจทั่วไป สามารถนำไปสอนลูกที่บ้านด้วยตนเองได้ หรือถ้าครูสนใจจะนำไปใช้ในกิจกรรมชุมนุม หรือกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนก็นับว่าเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาทักษะการคิดได้อีกรูปแบบหนึ่งเช่นกัน

5. อภิปรายผล

จากการสังเกตพฤติกรรมขณะทำการทดลอง คณะวิจัยมีข้อค้นพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ให้ความสนใจในกิจกรรมที่จัดให้ และให้ความร่วมมือในระหว่างการทำโปรแกรมเป็นอย่างดี นอกจากนี้ข้อค้นพบอีกประการหนึ่ง คือ การทำกิจกรรมในแต่ละโปรแกรมพร้อมทั้งแบบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผู้เข้าร่วมโปรแกรมต้องใช้เวลาในการทำ ต้องอ่านและ

พิจารณาอย่างละเอียดถี่ถ้วน รวมถึงการสังเคราะห์ ความคิดจากสถานการณ์ที่กำหนดให้เพื่อให้ได้คำตอบ ตรงกับนิยามในคำถามแต่ละข้อ อีกทั้งมีผู้เข้าร่วม โปรแกรมบางส่วนที่มีความบกพร่องทางการเรียนรู้ ทำให้การเขียนคำหรือข้อความผิดเป็นส่วนใหญ่ รวมถึงทักษะในการอ่านจึงทำให้มีคะแนนที่ไม่สูงนัก

จากที่กล่าวมาข้างต้น จะเห็นว่า การพัฒนาการคิด อย่างมีวิจรรย์ญาณในรูปแบบการจัดเป็นโปรแกรมการ ฝึกคิดโดยเฉพาะ ส่งผลให้การพัฒนาการคิดอย่างมี วิจรรย์ญาณของนักเรียนสูงขึ้น เนื่องจากรูปแบบ ดังกล่าวมีความเป็นเอกภาพในเรื่องของเวลาที่ใช้ฝึก การวัดและการประเมินผลทำได้ง่ายและชัดเจน ผลที่วัด ได้จากการเข้าร่วมโปรแกรมคือความสามารถในการคิด อย่างมีวิจรรย์ญาณของนักเรียน โปรแกรมพัฒนาการ คิดอย่างมีวิจรรย์ญาณที่คณะวิจัยสร้างและพัฒนาขึ้นจึง สามารถนำไปใช้พัฒนาการคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณให้กับ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6

ผู้วิจัยพบว่าหากจะมีการวิจัยครั้งต่อไปควรศึกษา ผลการใช้โปรแกรมพัฒนาการคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณ กับนักเรียนระดับชั้นอื่น ๆ มีการสร้างโปรแกรม พัฒนาการคิดลักษณะอื่นๆ เช่น การคิดวิเคราะห์ ความคิดสร้างสรรค์ และมีการวิจัยพัฒนานวัตกรรมเพื่อ ควบคู่ไปกับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในการคิดอย่างมี วิจรรย์ญาณเพื่อพัฒนาการคิดเชิงสังเคราะห์ เช่น แบบ ฝึก ชุดการสอน บทเรียนสำเร็จรูป และบทเรียน คอมพิวเตอร์ช่วยสอน (CAI) เพื่อให้ง่ายต่อการเรียนรู้ เป็นต้น อันจะส่งผลต่อผู้เรียนในยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ อย่างแท้จริง

กิตติกรรมประกาศ

โครงการนี้บรรลุผลไปด้วยดีด้วยการสนับสนุนทุน จากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่าย อุตสาหกรรม ภายใต้ “โครงการวิจัยร่วมกับการเรียน การสอนบูรณาการศาสตร์เพื่อเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่ สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี (ABC-PUS) ประจำปี 2551”และมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ขอขอบคุณเป็นอย่างสูงที่ให้การสนับสนุนในครั้งนี้

เอกสารอ้างอิง

Joyce & Weil. 1985, May. **Model for Teaching.** Educational Leadership. 8(4-7).

Paul E. Dennison. 2008. **What are Educational Kinesiology and Brain Gym.** Retrieved April 16, 2007, from http://www.raingym.com/html/body_what_is_it_.html

Phelps, P.H (1987, March). “**The Effects of Participation in Reflective Thinking on Preservice Teacher’s Critical Thinking,**” **Dissertation Abstracts International.** 48(9): 2317A

ทิศนา ขัมมณี; และคณะ. 2544. **วิทยาการด้านการ คิด.** กรุงเทพฯ: บริษัทมาสเตอร์กรุ๊ป แมเนจเม้นท์ จำกัด

ปกรณ์ ไพโรจน์. 2547. **การสร้างแบบประเมินและ การพัฒนาการคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณของ นักเรียนนายร้อยตำรวจ.** ปริญญาโท การศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาจิตวิทยาการให้ คำปรึกษา. มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ.

เพ็ญพิศุทธิ์ เนคมานุรักษ์. 2537. **การพัฒนาแบบ การคิดอย่างมีวิจรรย์ญาณสำหรับนักศึกษา ครุ.** วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต. สาขา หลักสูตรและการสอน.จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ประสิทธิผลของโปรแกรมการฝึกอบรมพัฒนาทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ
ของวัยรุ่นในเขตตำบลสามพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ปี พ.ศ. 2551

Effectiveness of Life Skills Training Program for Prevent Adolescents' Sexual Risk
Behaviors, Tambol Sampram, Amphur Muang, Udon Thani Province, 2008

กิตติพงษ์ หอมหวาน¹⁾ กาญจนา ชัยประทุม¹⁾ ปรีศนา ยวงโพธิ์¹⁾ อมรลักษณ์ คำพอง¹⁾
ละอองดาว ภูพวก¹⁾ อุษา คำรังศรี¹⁾ และ อัจฉรา จินวงษ์²⁾

¹⁾ นักศึกษาสาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

²⁾ อาจารย์สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สุขภาพ คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

E mail: ajinvong@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ ทักษะคิดและสถานการณ์พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นและศึกษาประสิทธิผลของโปรแกรมฝึกอบรมพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นตำบลสามพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี กลุ่มตัวอย่างในการสำรวจเป็นวัยรุ่นในโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งหนึ่งในตำบลสามพร้าว จำนวน 286 คน ซึ่งเลือกมาโดยวิธีการสุ่มแบบหลายขั้นตอน กลุ่มตัวอย่างในการอบรมพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศเลือกโดยวิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง จำนวน 75 คน เครื่องมือที่ใช้คือแบบสอบถาม ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย ดังนี้ 1) การสำรวจเพื่อศึกษาความรู้ ความตระหนัก สถานการณ์ และปัจจัยที่เป็นสาเหตุของพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น 2) นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้นำมาใช้เป็นแนวทางในการจัดทำหลักสูตรการอบรมพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในวัยรุ่น 3) ดำเนินการอบรมพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในวัยรุ่นให้แก่นักเรียนแกนนำ เพื่อให้นักเรียนแกนนำที่ผ่านการอบรมสามารถนำประสบการณ์เรียนรู้ที่ได้ไปใช้ในการดูแลตนเองเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ และแนะนำเพื่อน 4) ประเมินผลเมื่อเสร็จสิ้นการอบรมทักษะชีวิตเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในวัยรุ่น

ผลการวิจัย พบว่า วัยรุ่นมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ในเรื่องการมีแฟน ร้อยละ 31.8 ในกลุ่มวัยรุ่นที่มีแฟนแล้วเคยมีเพศสัมพันธ์ร้อยละ 17.4 อายุต่ำสุดที่มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรก 13 ปี วัยรุ่นในกลุ่มนี้ยังคงมีเพศสัมพันธ์อยู่ร้อยละ 50 ครั้งล่าสุดที่มีเพศสัมพันธ์ไม่ได้มีการป้องกันเลยร้อยละ 50 ก่อนการมีเพศสัมพันธ์มีการดื่มของมึนเมา ร้อยละ 68.8 ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น คือ การเที่ยวกลางคืน และอิทธิพลของสื่อ เช่น อินเทอร์เน็ต คลิป์วิดีโอ วารสาร ผลการวิจัย พบว่า วัยรุ่นมีคะแนนเฉลี่ยความรู้เกี่ยวกับเพศศึกษาในระดับปานกลาง และมีคะแนนเฉลี่ยทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในระดับปานกลาง ด้านทักษะชีวิต พบว่า เมื่อเสร็จสิ้นโปรแกรมการฝึกอบรม วัยรุ่นส่วนใหญ่มีคะแนนเฉลี่ยทักษะชีวิตเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศสูงขึ้นมากกว่าก่อนการอบรม ทักษะชีวิตที่เพิ่มสูงมากที่สุด คือ ทักษะการคิด รองลงมาคือ ทักษะการประเมินสถานการณ์ และ ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และทักษะการสื่อสาร ข้อเสนอแนะจากการวิจัย ควรมีการติดตามผลการดำเนินงานพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในระยะยาว และควรมีการดำเนินงานเชื่อมโยงกับผู้บริหารและชุมชน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องสามารถประยุกต์รูปแบบการวิจัยนี้ไปใช้ประโยชน์ในอบรมพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันแก้ไขพฤติกรรมเสี่ยงอื่นๆ ต่อไป

คำสำคัญ พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ทักษะชีวิต วิจัยเชิงปฏิบัติการ

Abstract

The main objectives of this action research study was to study knowledge, attitude and adolescences' sexual risk behaviors situations and effectiveness of life skills training program for prevent adolescences' sexual risk behaviors, Tambol Sampram, Amphur Muang, Udon Thani Province. A multi-stage random sampling technique was used in the survey stage in order to selected 286 participants from a population of secondary school students and purposive sampling technique was used selected 75 students in the intervention stage. Two questionnaires were used to collect the data about knowledge, attitude, sexual risk behavior and adolescences' life skills attempt to prevent sexual risk behaviors. Data analysis was performed using SPSS for Windows. The descriptive statistical methods used for data analysis included frequencies, percentiles, means, and standard deviations. Research process including 4 main steps 1) studying knowledge, attitude and adolescences' sexual risk behaviors situations 2) constructing a life skills training program in order to improving adolescences' life skills attempt to prevent sexual risk behavior 3) implementing the intervention; and 4) evaluating the effectiveness of the intervention by re-assessing adolescences' life skills.

The results indicated that there are 31.8 % of sample had girlfriend/boyfriend, 17.4% of this group had experiences on sexual intercross since they was 13 years old. There are 50% within these groups still having sexual intercross and they used condom only 50 %. The results also found that adolescences' sexual risk behaviors related to alcohol drinking, outdoor activities in the night and influence from multimedia, such as clip VDO, journal. A sample have average means scores on knowledge about sex education in high level and average means scores on attitude toward sexual risk behaviors in middle level. After completion of the life skills training program a sample have average means scores of life skill s for prevent sexual risk behaviors higher than before training program. Life skills dimension which have a highest means cores is thinking skills (\bar{x} 4.36), the next order are situations assessment skills (\bar{x} 4.16) emotional management skills and communication skills (\bar{x} 3.97). This study suggested that a longitudinal study is needed for long term sexual risk behaviors change. The collaborative project with parents and community also needed for improving sexual risk behaviors. Other organizations can be apply to used life skills training program for prevent other risk behaviors in adolescences.

Key words sexual risk behavior, life skill, action research

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหา

ทรัพยากรบุคคล เป็นทรัพยากรที่มีคุณค่า โดยเฉพาะเด็กวัยเรียน ถือเป็นกลุ่มเป้าหมายหลักของการพัฒนาที่สำคัญอย่างยิ่ง ในการพัฒนาประเทศชาติ เด็กที่มีคุณภาพ จะนำไปสู่การเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ การที่จะได้ผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพต้องมาจากวัยเด็กที่ได้รับการพัฒนาอย่างถูกต้องเหมาะสมอย่างไรก็ดี ปัจจุบันนี้

เป็นยุคโลกาภิวัตน์ ประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง ตลอดจนความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีต่าง ๆ ก่อให้เกิดผลดีต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ขณะเดียวกันผลของการพัฒนาเหล่านี้ ก่อให้เกิดภาวะคุกคามต่อสุขภาพและคุณภาพชีวิตของบุคคลได้เช่นกัน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่อยู่ในระยะที่กำลังค้นหาความเป็นตัวของตัวเองมี

ความสนใจเรียนรู้เรื่องต่างๆรอบตัว รวมถึง การมีพฤติกรรมชอบเลียนแบบ ลักษณะดังกล่าวนี้ ส่งผลให้วัยรุ่น มีความเสี่ยงต่อกัยคุกคามต่าง ๆ ถ้าหากวัยรุ่นไม่มีทักษะชีวิต ไม่มีตัวแบบที่ดี ประกอบกับสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเกิดพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพ จะทำให้เกิดปัญหาต่างๆ ตามมา เช่น ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร ก่อให้เกิดการตั้งครรภ์ไม่พึงประสงค์ ติดเชื้อเอชไอวี ติดยาเสพติด อุบัติเหตุ เป็นต้น

รายงานวิจัยที่ผ่านมา พบว่า วัยรุ่น เป็นกลุ่มที่มีพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพต่างๆ หลายประการ ดังจะเห็นได้จากการศึกษาติดตามสภาวารณเด็กทั่วประเทศของ ดร.อมรวิรัช นาครธรรพ ผลการศึกษาพบว่า เด็กไทยอยู่ในสภาพแวดล้อมของสังคมไทยที่เสื่อมทรามลง สถานะเรียมย์/แหล่งค้าประเวณีมีมากขึ้น เด็กต่างจังหวัดที่เข้ามาศึกษาต่อในเมืองใช้ชีวิตอิสระมากขึ้น การใช้ชีวิตคู่ตามหอพักกลายเป็นเรื่องปกติสำหรับเด็กที่อาศัยอยู่กับครอบครัวใช้เวลาอยู่กับครอบครัวคือพ่อแม่พี่น้องน้อย มีถึงร้อยละ 40 ส่วนการจัดพื้นที่ต่างๆ หรือกิจกรรมต่างๆ สำหรับเด็กมีน้อยกว่ามาก นอกจากนี้ เยาวชนยังต้องเผชิญปัจจัยรุมเร้าต่างๆ ที่เพิ่มมากขึ้น เช่น ภาวะบ้านแตก การใช้ความรุนแรงในครอบครัว ในขณะที่องค์กรที่ดูแลและรณรงค์เรื่องปัญหาเด็กยังมีไม่พอ ส่งผลให้ดัชนีจำนวนคดีอาชญากรรมที่มีเยาวชนเป็นผู้ต้องหาต่อจำนวนเยาวชนทั้งหมดเพิ่มสูงขึ้น ผลการศึกษาจึงพบอีกว่าเยาวชนร้อยละ 45 ไม่เคยทำบุญตักบาตรและ ร้อยละ 65 ไม่เคยไปฟังเทศน์ในระยะเวลา 1 เดือน [1]

นอกจากนี้ การเฝ้าระวังพฤติกรรมเสี่ยงของเด็กนักเรียนในจังหวัดอุดรธานี ของสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ได้สำรวจข้อมูลในเยาวชนในระบบโรงเรียน 7235 ราย พบว่าในภาพรวมของจังหวัด เยาวชนถูกทำร้ายจากบุคคลในครอบครัว ร้อยละ 16.3 มีการชกต่อยกับผู้อื่น ปีละ 1-2 ครั้ง ร้อยละ 18.30 เยาวชนมีประสบการณ์ถูกชิงทรัพย์หรือขโมยทรัพย์สิน ปีละ 1-2 ครั้ง ร้อยละ 21.4 พกอาวุธไปโรงเรียน ร้อยละ 9.2 เคยหนีเรียน ร้อยละ 18 สำหรับพฤติกรรมเสี่ยงในการเดินทาง พบว่า เยาวชนไม่สวมหมวกนิรภัยและสวมบางครั้งเมื่อขับขี่รถจักรยานยนต์ รวม ร้อยละ 59.1

พฤติกรรมด้านสุขภาพจิต พบว่าเยาวชน ร้อยละ 56.5 เคยมีประสบการณ์ซึมเศร้า เคยคิดฆ่าตัวตายมาแล้ว ร้อยละ 21.9 พฤติกรรมการใช้สารเสพติด พบว่า เยาวชนสูบบุหรี่ ร้อยละ 27.24 และดื่มเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์ ร้อยละ 27.58 เยาวชนรักเพศเดียวกัน ร้อยละ 15.1 เคยถูกล่วงเกินทางเพศ ร้อยละ 7.8 [2] เมื่อพิจารณาแยกรายอำเภอ พบว่า วัยรุ่นในจังหวัดอุดรธานี อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ไม่เหมาะสม และมีพฤติกรรมเสี่ยงในหลายประเด็น ครอบคลุมทุกอำเภอ โดยอำเภอเมือง เป็นอำเภอหนึ่งที่จะต้องมีปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงของเยาวชนอยู่ในระดับที่ต้องเฝ้าระวัง และระดับเตือนภัยหลายพฤติกรรม

ประกอบกับข้อมูลจากการที่ ทีมนักวิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ได้เข้าพบกับตัวแทนของประชาชน อาสาสมัคร ผู้นำชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ เช่น สมาชิก อบต. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หัวหน้าสถานีอนามัย ตัวแทนครูจากโรงเรียน และตัวแทนประชาชน ในเขตตำบลสามพร้าว เพื่อประชุมปรึกษาหารือ หรือ ทำการสนทนากลุ่ม ในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสถานการณ์ต่างๆ ในพื้นที่ สอบถามถึง ปัญหา หรือ ส่วนขาดที่ต้องการได้รับการพัฒนา พบข้อมูลว่า ปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพของวัยรุ่น ถือเป็นปัญหาหนึ่งที่มีความสำคัญมาก โดยปัญหานี้ได้รับการจัดลำดับความสำคัญเป็นอันดับที่ 2 จากจำนวนโครงการทั้งหมด 21 โครงการ

นอกจากนี้ นักวิจัยได้ทำลงพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูลเพิ่มเติม พบว่า กลุ่มวัยรุ่นในเขตตำบลสามพร้าว มีพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพหลายพฤติกรรมด้วยกัน สามารถเรียงลำดับความสำคัญ ตามการรับรู้ของกลุ่มเป้าหมาย ข้อมูลจากสถิติของสถานีอนามัย และโรงเรียนมัธยมสามพร้าววิทยา โดยเรียงลำดับจากปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพที่มีความสำคัญมากที่สุด ไปหาน้อยที่สุด ตามลำดับ ดังนี้ (1) พฤติกรรมการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร (มีการตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์ในวัยรุ่นรวมทั้งตำบล 14 ราย และ มีวัยรุ่นชาย-หญิงมาขอถุงยางอนามัยที่สถานีอนามัยจำนวนมาก ตู้จำหน่ายถุงยางอนามัยหยอดเหรียญหมดในเวลารวดเร็ว และ จำนวนถุงยางอนามัยแจกฟรีที่ขอรับการสนับสนุนจากสำนักงานสาธารณสุขจังหวัดก็ไม่

เพียงพอกับความต้องการ) (2) การใช้สารเสพติด เช่น การดื่มสุราและการสูบบุหรี่ (3) พฤติกรรมการขับขีที่ไม่ปลอดภัย (4) ปัญหาด้านสุขภาพจิต และ (5) ปัญหาด้านพฤติกรรมการบริโภคที่ไม่เหมาะสม อันส่งผลให้เกิดภาวะทุพโภชนาการ และ ภาวะโภชนาการเกิน โดยพฤติกรรมเสี่ยงทางสุขภาพเหล่านี้ พบได้มากในกลุ่มวัยรุ่น ในระบบโรงเรียน โดยเฉพาะ โรงเรียนมัธยมศึกษาประจำตำบล ซึ่งพบปัญหามากในกลุ่มนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ดังนั้น ผู้วิจัยจึงมีความสนใจที่จะทำการศึกษาวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยจัดโปรแกรมการฝึกอบรมพัฒนาทักษะชีวิตในวัยรุ่นเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นในเขตตำบลสามพร้าว

1.2 วัตถุประสงค์และขอบเขตการวิจัย

เพื่อศึกษาความรู้ ทักษะชีวิตที่มีต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ สถานการณ์พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น และศึกษาผลของโปรแกรมการฝึกอบรมพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นในเขตตำบลสามพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

1.3 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับวัยรุ่น

วัยรุ่น หมายถึง ช่วงอายุที่มีการเปลี่ยนแปลงทางร่างกาย ในลักษณะที่พร้อมจะมีเพศสัมพันธ์ได้ วัยรุ่นเป็นระยะที่มีการพัฒนาทางจิตใจมาจากความเป็นเด็กไปสู่ความเป็นผู้ใหญ่ วัยรุ่น เป็นระยะที่มีการเปลี่ยนแปลงจากสภาพ ที่ต้องพึ่งพาทางเศรษฐกิจไปสู่ภาวะที่ต้องรับผิดชอบและพึ่งพาตนเอง จึงครอบคลุมอายุโดยประมาณ คือ เด็กหญิง ระหว่างอายุ 10 – 20 ปี และเด็กชายระหว่างอายุ 12 – 22 ปี [3]

1.4 พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ ของวัยรุ่น

พฤติกรรมเสี่ยงในวัยรุ่น คือ พฤติกรรมที่นำมาหรือเป็นสาเหตุให้เกิดความเสี่ยงต่อการดำเนินชีวิต ทำให้ร่างกายเป็นอันตราย สูญเสียหน้าที่ ขาดโอกาสพัฒนาตามปกติ หรือเสียชีวิต วัยรุ่นจะมีพฤติกรรมเสี่ยงหลายประการเนื่องจากจิตใจวัยนี้ ต้องการความสนุกสนาน ตื่นเต้น ทำหาย ต้องการเป็นที่ยอมรับของคนอื่น อยากรู้อยากลอง มีการเปลี่ยนแปลงทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และ สังคม วัยรุ่นจะมีความต้องการทางเพศ แต่ยังขาดการยั้งคิด ไตร่ตรอง และการควบคุมตนเอง การเข้าใจและหาทางป้องกัน

พฤติกรรมเสี่ยงในวัยรุ่นจึงเป็นสิ่งสำคัญ และจำเป็นเพื่อป้องกันปัญหาพฤติกรรมและผลเสีย ที่จะเกิดตามมา การป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศเป็นการดำเนินงานเพื่อให้วัยรุ่นมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับ พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศที่เหมาะสม ไม่นำตัวเองไปสู่การมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ และการมีเพศสัมพันธ์ ได้แก่ การไปเที่ยวสองต่อสองกับเพื่อนต่างเพศ การตะแฉะเนื้อต้องตัวกันในเชิงชู้สาว การเที่ยวแหล่งบันเทิงกลางคืน การดื่มเครื่องดื่มแอลกอฮอล์การดูสื่อกระตุ้นทางเพศ [4]

1.5 แนวคิด ทฤษฎีเกี่ยวกับ ทักษะชีวิต

ทักษะชีวิต หมายถึง ความสามารถของมนุษย์ในการปรับตัว เผชิญกับสถานการณ์ปัญหาที่พบในชีวิตประจำวัน ทักษะชีวิตประกอบด้วย ความคิดวิเคราะห์วิจารณ์ ความสามารถที่จะแยกแยะข้อมูลข่าวสารปัญหาและสถานการณ์ต่างๆรอบตัว ความคิดสร้างสรรค์ ความตระหนักรู้ในตน ความสามารถในการค้นหา และเข้าใจจุดดีจุดด้อยตนเอง ความเห็นใจผู้อื่น ความรู้สึกภูมิใจในตนเอง ความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่า ความรับผิดชอบต่อสังคมความสามารถในการใช้คำพูด และภาษาท่าทางในการสื่อสาร ความรู้สึกนึกคิดของตนและรับรู้ความรู้สึกของอีกฝ่ายหนึ่งความสามารถในการประเมินทางเลือก ตัดสินใจเลือก และลงมือแก้ปัญหาอย่างถูกต้อง สามารถเลือกใช้วิธีการกับอารมณ์หรือความเครียด ป้องกันการเกิดอารมณ์หรือความเครียดที่เหมาะสม [5]

2.วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ

ประชากร คือ วัยรุ่นที่กำลังศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนในเขตตำบลสามพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี

การกำหนดขนาดและวิธีเลือกตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาความรู้ ทักษะชีวิตที่มีต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ และสถานการณ์พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น กำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างร้อยละ 50 ของประชากรได้จำนวน 286 คน และทำการสุ่มแบบหลายขั้นตอน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาผลของโปรแกรมการฝึกอบรมพัฒนาทักษะชีวิต เพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น กำหนดขนาดตัวอย่างและเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเฉพาะเจาะจง โดยเลือกวัยรุ่นที่มีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ และวัยรุ่นที่เป็นแกนนำนักเรียน จำนวนห้องละ 5 คน รวมทั้งสิ้น 75 คน

ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย ดังนี้ (1) ศึกษาความรู้ทัศนคติและพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น(2)นำผลการวิเคราะห์ข้อมูลมาเป็นแนวทางในการทำหลักสูตรการอบรมพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในวัยรุ่น โดยประยุกต์กิจกรรมการเรียนรู้มาจากหลักสูตรการฝึกอบรมเพศศึกษาแบบรอบด้านของโครงการเพศศึกษาสำหรับเยาวชน (teenpath) และหลักสูตรการอบรมเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตในวัยรุ่นของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข เนื้อหาหลักสูตรการฝึกอบรม 2 วัน ประกอบด้วยความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการและสภาวะทางเพศของวัยรุ่น การดูแลสุขอนามัยทางเพศ พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศที่อาจพบได้ในวัยรุ่น ผลเสียผลกระทบของการที่วัยรุ่นมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศและมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัย แนวทางการป้องกันตนเองเพื่อหลีกเลี่ยงจากพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ บทบาทของนักเรียนแกนนำในการช่วยเหลือ ให้คำแนะนำปรึกษาแก่เพื่อนในชุมชน และในโรงเรียนกิจกรรมที่ใช้ในการฝึกอบรมเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางของการเรียนรู้ เสริมสร้างให้ผู้เข้ารับการอบรมได้เกิดการเรียนรู้ในเนื้อหาและ ได้รับการพัฒนาทักษะชีวิตในด้านต่างๆ ได้แก่ ทักษะการตระหนักรู้ในตน ทักษะการตัดสินใจ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะความคิดวิเคราะห์ ทักษะการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ทักษะการปฏิเสธ ทักษะการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลและ ทักษะการจัดการกับอารมณ์และการควบคุมตนเอง (3) ดำเนินการอบรมพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในวัยรุ่นแก่กลุ่มเป้าหมาย (4) ทำการประเมินผลเมื่อเสร็จสิ้นการอบรม โดยการประเมินทักษะชีวิตเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในวัยรุ่น เปรียบเทียบก่อน และ หลังการอบรม

การดำเนินงานวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อการพัฒนาพื้นที่ของโครงการวิจัยนี้ ได้เสริมสร้างการมีส่วนร่วม

ของโรงเรียน ครู และ แกนนำนักเรียน นำมาซึ่งความร่วมมือที่ดีในอันที่จะช่วยกันป้องกันแก้ไขปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของกลุ่มวัยรุ่นในตำบลสามพร้าว นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยได้นำเสนอข้อมูลผลการศึกษาวิจัยต่อฝ่ายที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ได้แก่ นายก อบต. ทีมบริหาร และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสามพร้าว ผู้นำชุมชนและตัวแทนแกนนำชุมชนกลุ่มต่างๆ ตัวแทนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ และ ผู้ปกครองของวัยรุ่น เพื่อจะได้รับทราบข้อมูล และเสริมสร้างความร่วมมือซึ่งกันและกัน ในการมีส่วนร่วมคิด วิเคราะห์ สถานการณ์พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น ร่วมกำหนดแนวทางและบทบาทของแต่ละภาคส่วน เพื่อดำเนินมาตรการ หรือกิจกรรมต่างๆ อันจะนำไปสู่การมีส่วนร่วมดำเนินงานป้องกัน แก้ไขปัญหาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในวัยรุ่นอย่างเป็นรูปธรรมต่อไป

3. ผลการวิจัย และ อภิปรายผล

ผลการวิจัยสรุปตามวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยตามลำดับ ดังนี้

3.1 ความรู้เกี่ยวกับสุขภาพทางเพศและเพศศึกษาของวัยรุ่น พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีความรู้อยู่ในระดับปานกลาง (ร้อยละ 67.0) รองลงมา คือ ระดับต่ำ (ร้อยละ 22.1) และระดับสูง (ร้อยละ 10.9) ตามลำดับ เรื่องที่วัยรุ่นส่วนใหญ่มีความรู้มากที่สุดในเรื่อง การมีเพศสัมพันธ์เป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์(ร้อยละ89.9) รองลงมา คือ วัยรุ่นมีการเปลี่ยนแปลงฮอร์โมนทำให้มีการเปลี่ยนแปลงของร่างกาย (ร้อยละ 89.2) และโรคติดต่ออาจเกิดจากการมีเพศสัมพันธ์ได้ (ร้อยละ 88.8) วัยรุ่นมีความรู้ว่าอั้นขณะเป็นอ้ววะที่ผลต่อสุจิ (เซลล์สืบพันธุ์ของผู้ชาย (ร้อยละ 88.1)และ ประจำเดือนเป็นเลือดเสียที่ขับออกมาจากร่างกายวัยรุ่นหญิงทุกเดือน (ร้อยละ 87.8) เรื่องที่วัยรุ่นใหญ่มีความรู้น้อยที่สุดคือ ความหมายของการปฏิสนธิ (ร้อยละ 19.2) และความหมายของเพศศึกษา (ร้อยละ 28.7) และ เยื่อพรหมจารีย์จะฉีกขาดเมื่อมีเพศสัมพันธ์เท่านั้น (ร้อยละ 28.0)

3.2 ทัศนคติของวัยรุ่นที่มีต่อพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น พบว่า วัยรุ่นส่วนใหญ่มีทัศนคติในเรื่องพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในระดับปานกลาง(ร้อยละ 64.7) รองลงมา คือ ระดับสูง (ร้อยละ 26.2) และระดับต่ำ

(ร้อยละ 9.1) ตามลำดับ ประเด็นที่กลุ่มตัวอย่างมีความตระหนักมากที่สุด คือ วัยรุ่นไทยควรมีความรักนวลสงวนตัว (\bar{x} 4.29) การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน/วัยรุ่น อาจก่อให้เกิดปัญหาตามมา (\bar{x} 4.23) รองลงมา คือ การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควรอาจจะทำให้เสื่อมเสียชื่อเสียง (\bar{x} 4.19) วัยรุ่นมีความคิดเห็นว่าการมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียนเป็นเรื่องที่ไม่เหมาะสม (\bar{x} 4.13) วัยรุ่นควรมีความเข้าใจในเรื่องเพศศึกษาเพื่อป้องกันตนเองและป้องกันปัญหาจากการมีเพศสัมพันธ์ (\bar{x} 4.13)

3.3 พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นตำบลสามพร้าว พบว่า วัยรุ่นส่วนใหญ่มีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ เคยถูกล่วงเกินทางเพศทั้งคำพูดและการกระทำ (ร้อยละ 37.4) เคยพูดเรื่องเพศสัมพันธ์กับเพื่อน (ร้อยละ 54.9) เคยคิดอยากมีเพศสัมพันธ์ (ร้อยละ 30.8) วัยรุ่นมีแฟนแล้ว (ร้อยละ 30.4) เคยจับมือแฟน (ร้อยละ 58.2) กอดจูบกัน (ร้อยละ 11.0) และมีเพศสัมพันธ์ (ร้อยละ 15.6) มีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกกับแฟน (ร้อยละ 87.5) เหตุผลในการมีเพศสัมพันธ์ครั้งแรกคือ บรรยากาศเป็นใจ (ร้อยละ 50.0) อายากลอง (ร้อยละ 37.5) และ ถูกหลอก (ร้อยละ 12.5) ในจำนวนที่เคยมีเพศสัมพันธ์ ยังคงมีเพศสัมพันธ์อยู่ในรอบสามเดือนที่ผ่านมา (ร้อยละ 50.0) มีการป้องกันโดยใช้ถุงยางอนามัย (ร้อยละ 50.0) มีการตีมเคื่องตีมที่มีแอลกอฮอล์ก่อนมีเพศสัมพันธ์ (ร้อยละ 68.8)

3.4 ปัจจัยสาเหตุของพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น พบว่า ปัจจัยสาเหตุที่สำคัญที่สุดของการมีเพศสัมพันธ์ในวัยรุ่น คือ การที่วัยรุ่นหญิงแต่งกายล่อแหลมมีส่วนกระตุ้นอารมณ์ทางเพศ (ร้อยละ 71.3) รองลงมา คือ การไปเที่ยวกลางคืนเป็นสาเหตุที่อาจชักนำไปสู่การมีเพศสัมพันธ์ได้ (ร้อยละ 45.9) โดยสาเหตุส่วนใหญ่ที่ไปเที่ยว คือ เพื่อนชวน (ร้อยละ 43.2) รองลงมาคือ แฟนชวน (ร้อยละ 21.6) เพื่อนมีผลต่อการตัดสินใจไปเที่ยว (ร้อยละ 59.5) แฟนมีผลต่อการตัดสินใจไปเที่ยว (ร้อยละ 51.4) สถานบันเทิงที่มีส่วนกระตุ้นให้เกิดการมีเพศสัมพันธ์มากที่สุด คือ ร้านคาราโอเกะ (ร้อยละ 35.1) รองลงมา คือ เชน ผับ และ อาบ อบ นวด (ร้อยละ 16.2) วัยรุ่นเคยดูภาพ/

คลิป/วิดีโอ/หนังสือโป๊ (ร้อยละ 28.7) สื่อลามกต่างๆ นี้มีส่วนกระตุ้นอารมณ์ทางเพศ (ร้อยละ 42.9) วัยรุ่นเรียนรู้เรื่องเพศศึกษามากที่สุดจากครู (ร้อยละ 72.7) รองลงมา คือ เรียนรู้จากเพื่อน (ร้อยละ 49.7) บิดามารดา ผู้ปกครอง (ร้อยละ 38.1) และ เรียนรู้ด้วยตนเอง (ร้อยละ 28.7) เมื่อมีปัญหาเกี่ยวกับเรื่องเพศ วัยรุ่นส่วนใหญ่ปรึกษาบิดามารดา (ร้อยละ 38.1) รองลงมา คือ ปรึกษาเพื่อน (ร้อยละ 23.1) และ ไม่ปรึกษาใครเลย (ร้อยละ 17.1)

3.5 ประสิทธิภาพผลของโปรแกรมการฝึกอบรมพัฒนาทักษะชีวิตในการป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นในเขตตำบลสามพร้าว

ผลการศึกษา พบว่า เมื่อเสร็จสิ้นการอบรม วัยรุ่นส่วนใหญ่มีคะแนนเฉลี่ยทักษะชีวิตอยู่ในระดับสูง (ร้อยละ 55.9) รองลงมา คือ ระดับปานกลาง (ร้อยละ 44.1) กลุ่มวัยรุ่นมีทักษะชีวิตเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศสูงขึ้นมากกว่าก่อนการอบรมในทุกด้าน โดยทักษะชีวิตด้านที่เพิ่มขึ้นมากที่สุดคือ ทักษะการคิดวิเคราะห์ รองลงมาคือ ทักษะการประเมินสถานการณ์ และ ทักษะการจัดการกับอารมณ์ และ ทักษะการสื่อสาร

3.6 การอภิปรายผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่าวัยรุ่นในตำบลสามพร้าวมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศหลายประการ เนื่องมาจากธรรมชาติของวัยรุ่นเองเป็นวัยที่กำลังค้นหาเอกลักษณ์ของตนเอง มีความอยากรู้อยากลอง จึงทำให้เยาวชนมีการตีมเคื่องตีมที่มีแอลกอฮอล์ และมีพฤติกรรมการเที่ยวกลางคืน มีการแต่งกายล่อแหลมตามแฟชั่น มีแฟน ดูภาพ/หนังสือ/คลิปวิดีโอโป๊ รวมถึงมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร วัยรุ่นที่มีเพศสัมพันธ์ร้อยละ 50 ไม่ได้มีการป้องกัน ซึ่งหากวัยรุ่นยังคงมีพฤติกรรมเสี่ยงเหล่านี้ อยู่ อาจนำไปสู่การตั้งครรภ์ที่ไม่พึงประสงค์รวมถึงการติดเชื้อโรคติดต่อทางเพศสัมพันธ์ต่างๆ ผลการศึกษายังสะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของกลุ่มเพื่อนที่มีต่อวัยรุ่น ดังจะเห็นได้จาก เพื่อนและแฟนมีอิทธิพลในการตัดสินใจไปเที่ยว อาจเนื่องจากค่านิยมของการทำตามอย่างเพื่อนของวัยรุ่น ประกอบกับการเปลี่ยนแปลงของสังคมสิ่งแวดล้อมในปัจจุบัน การเห็นตัวอย่างอิทธิพลจากสื่อต่างๆ สถานบันเทิง ร้านเกม/อินเทอร์เน็ต ที่มีอยู่จำนวนมาก สิ่งเหล่านี้ ถือเป็นปัจจัยเสี่ยง ที่ส่งผลให้วัยรุ่นมี

พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ เพิ่มสูงขึ้น ในการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นนั้น ควรมีการ ดำเนินงานที่ควบคู่กันไป โดยมุ่งเน้นที่การปรับปรุง แก้ไขพฤติกรรมส่วนบุคคล และมีการปรับปรุง สิ่งแวดล้อมในชุมชน ให้เอื้อต่อการปรับพฤติกรรมของ เยาวชนด้วย เช่น การจัดให้มีลานกีฬา สวนสาธารณะ ถนนเด็กเดิน จัดให้มีเวที/พื้นที่สาธารณะ สำหรับให้ เยาวชนมาร่วมกันทำกิจกรรมดี ดี สร้างสรรค์ รวมถึง การจัดระเบียบสังคม การจำกัดขอบเขตของสถาน บันเทิง เป็นต้น นอกจากการปรับปรุงสิ่งแวดล้อมทาง กายภาพ แล้ว สิ่งแวดล้อมทางสังคม ได้แก่ คนใน ครอบครัว ญาติ เพื่อนๆของเยาวชน ก็นับว่าเป็นปัจจัย ที่มีความสำคัญต่อการเกิดพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของ วัยรุ่นเช่นกัน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรมีการพัฒนา ศักยภาพของครอบครัว(บิดา มารดา ผู้ปกครอง) ให้มี ความเข้าใจในตัวของเยาวชน และเข้าใจแนวทางการ เสริมสร้างพฤติกรรมที่เหมาะสมในวัยรุ่น นอกจากนี้ ผลการวิจัยที่สำคัญได้ชี้ให้เห็นว่าการจัดโปรแกรมการ อบรมพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงใน วัยรุ่น เป็นกลวิธีหนึ่งที่มีประสิทธิผล สามารถพัฒนาให้ วัยรุ่นมีความรู้ความเข้าใจในเนื้อหาที่เกี่ยวข้อง และยัง สามารถพัฒนาทักษะชีวิตในวัยรุ่นให้สูงขึ้นด้วย กลุ่ม แกนนำนักเรียนที่ผ่านการอบรมสามารถนำเอา ประสบการณ์ที่ได้จากการอบรมไปใช้ในการดูแล ป้องกันตนเองจากพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศ และยัง สามารถให้คำแนะนำ ปรึกษาแก่เพื่อนในโรงเรียนและ ชุมชนได้ งานวิจัยนี้ได้เสริมสร้างการมีส่วนร่วมของ ทีม วิจัยจากมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี คณะครู และ แกนนำนักเรียน ในการป้องกันแก้ไขปัญหาพฤติกรรม เสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นในตำบลสามพร้าว อย่างเป็น รูปธรรม

4. สรุปผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

4.1 สรุปผลการวิจัย

จากผลการวิจัยพบว่ากลุ่มตัวอย่างมีความรู้เกี่ยวกับ เพศศึกษา การดูแลสุขภาพทางเพศ ในระดับปานกลาง และมีทัศนคติเกี่ยวกับพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น ในระดับสูง และมีพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศที่สำคัญหลาย ประการ เช่น การมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัย การไม่ใช้ถุงยาง อนามัยเมื่อมีเพศสัมพันธ์ ติดเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์

ก่อนมีเพศสัมพันธ์ เป็นต้น อย่างไรก็ตาม เมื่อกลุ่มตัวอย่าง ได้เข้าร่วม ในโปรแกรมการฝึกอบรมพัฒนาทักษะชีวิต เพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศในวัยรุ่นแล้ว พบว่า ภายหลังจากอบรมกลุ่มตัวอย่างมีคะแนนเฉลี่ยทักษะ ชีวิตสูงขึ้นมากกว่าก่อนการอบรมในทุกด้าน

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย ดังนี้ (1) กลุ่มตัวอย่าง ที่เข้าร่วมโครงการวิจัย ได้รับการพัฒนาความรู้ ความ เข้าใจ ทัศนคติ และ ทักษะชีวิตเพื่อป้องกันพฤติกรรม เสี่ยงทางเพศในวัยรุ่นและ ตระหนักในบทบาทการมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นและ แกนนำนักเรียนที่ผ่านการอบรม สามารถนำเอา ประสบการณ์การเรียนรู้ที่ได้ ไปใช้ในการดูแลตนเอง เพื่อป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศและพฤติกรรมเสี่ยง อื่น ๆ รวมถึงสามารถให้คำแนะนำปรึกษาที่ถูกต้องแก่ เพื่อนในโรงเรียนและในชุมชน (2) หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และ ชุมชน ได้รูปแบบการอบรมพัฒนาทักษะชีวิตเพื่อ ป้องกันพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่นที่เหมาะสมกับ บริบทของพื้นที่ ซึ่งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ผลจาก การวิจัยนี้ไปขยายผลการดำเนินงานในพฤติกรรมเสี่ยง เรื่องอื่นๆ เช่น พฤติกรรมการดื่มสุรา การหนีเรียน การใช้ความรุนแรง เป็นต้น หรืออาจนำ ประยุกต์ใช้ใน พื้นที่อื่นๆ ต่อไป นอกจากนี้ ยังเกิดเครือข่ายความ ร่วมมือในชุมชนเพื่อ การเฝ้าระวัง ป้องกัน และ แก้ไข ปัญหาพัฒนาพฤติกรรมเสี่ยงทางเพศของวัยรุ่น ใน ตำบลสามพร้าว (3) มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี สามารถบูรณาการกระบวนการวิจัยนี้ในการเรียน การสอนนิสิตวิจัย หรือ การบริการวิชาการแก่ชุมชน ก่อให้เกิดกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระหว่าง นักวิชาการ อาจารย์ นักศึกษาและบุคลากรในหน่วยงาน ที่เข้าร่วมโครงการนี้อันจะเป็นการพัฒนาศักยภาพด้าน การวิจัย และเป็นการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ทางด้านวิชาการเกี่ยวกับเรื่องการพัฒนาพฤติกรรมเสี่ยง ทางสุขภาพในวัยรุ่น อันจะนำไปสู่ความร่วมมือในการ จัดการปัญหา หรือ การพัฒนาด้านอื่นๆ ร่วมกับ หน่วยงานต่างๆ ในท้องถิ่นต่อไป

4.2 ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

ควรมีการติดตามผลการดำเนินงานของวัยรุ่นที่ผ่าน การอบรมในระยะยาวต่อไป และ อาจมีการขยายผล การดำเนินงาน โดยเน้นการมีส่วนร่วมของครอบครัว

และชุมชน ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ให้
เข้ามามีส่วนร่วมดำเนินงานแบบบูรณาการ อย่างเป็น
รูปธรรมและยั่งยืนต่อไป

5. กิตติกรรมประกาศ

การวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนการดำเนินงานจาก
สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย(สกว.) ฝ่าย
อุตสาหกรรม และมหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี ภายใต้
โครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการศาสตร์
เพื่อการเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่ สำหรับนักศึกษาในระดับ
ปริญญาตรี (ABC-PUS/MAG) ประจำปี 2551

งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จได้ด้วยดีด้วยความกรุณาจาก
ผศ.ดร.อัจฉรา จินวงษ์ ที่ได้ช่วยเหลือให้คำแนะนำและ
ตรวจสอบความบกพร่องต่างๆ งานวิจัยนี้เสร็จ
สมบูรณ์

ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ ผศ.ดร.แนนน้อย ย่านวาริ
และ ผศ.ดร.กิตติยาภรณ์ โชคสวัสดิ์ภิญโญ ที่ได้กรุณา
เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ
วิจัย ขอกราบขอบพระคุณท่านผู้อำนวยการโรงเรียนมัธยม
สิริวัฒนวิไล ที่ให้ความกรุณาที่มิวิจัยในการทดลองใช้
เครื่องมือ และ ผู้อำนวยการโรงเรียนสามพร้าววิทยา
อาจารย์อิทธิพล ตรีภพ และ อาจารย์มัชฌรา จันทร์
ประทีป และนักเรียนมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โรงเรียน
สามพร้าววิทยา อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานีที่ได้ให้
ความร่วมมือและอำนวยความสะดวกในการศึกษาวิจัย
เป็นอย่างดี ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงไว้
 ณ โอกาสนี้

6. เอกสารอ้างอิง

[1] อมรวิรัช นาคธรรมพ. การศึกษาติดตาม
สภาวการณ์เด็กทั่วประเทศ (Child Watch). 2546

[2] อาริยา นรินทร์ศิลป์ และ ยุพิน ประดิษฐ์ด้วง. การ
เฝ้าระวังสถานการณ์พฤติกรรมเสี่ยงของเด็ก
นักเรียนในจังหวัดอุดรธานี. ชัชวาลการพิมพ์.
อุดรธานี. 2548

[3] พรพิมล เจียมนาคินทร์. พัฒนาการวัยรุ่น.
กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ต้นอ้อ แกรมมี่. 2539

[4] พนม เกตุมาน. จิตเวชเด็กและวัยรุ่น.
กรุงเทพฯ : ภาควิชาจิตเวชศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์ศิริ
ราชพยาบาล มหาวิทยาลัยมหิดล. 2550.

[5] กรมสุขภาพจิต, กระทรวงสาธารณสุข. คู่มือการ
สอนทักษะชีวิตเพื่อป้องกันโรคเอดส์. โรงพิมพ์
องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก. กรุงเทพมหานคร.
2543

ภูมิปัญญาผ้าย้อมครามบ้านสามพร้าวสู่การเรียนรู้

Ban Samprao Indigenous Wisdom of Indigo dyed Cotton to School Learning

สมจิตร์ จันทรเปา สุวาริณี ศรีมงคล นิ่มนวล สมภาร และ ศิวพงศ์ จำรัสพันธุ์
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี

บทคัดย่อ

ผ้าย้อมครามเป็นศิลปหัตถกรรมที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีมานาน ปัจจุบันการย้อมผ้าครามลดน้อยลงและมีแนวโน้มว่าจะสูญหายไป งานวิจัยนี้เป็นการศึกษาภูมิปัญญาผ้าย้อมครามในบ้านสามพร้าวเพื่อจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องผ้าย้อมครามในโรงเรียนและจัดทำเอกสารรวบรวมภูมิปัญญาผ้าย้อมครามของบ้านสามพร้าวโดยร่วมกับกลุ่มทอผ้าบ้านสามพร้าวและคณะครูโรงเรียนสามพร้าววิทยา

ผลการวิจัยพบว่าผ้าย้อมครามในบ้านสามพร้าวมีเพียงกลุ่มทอผ้าหมู่ 1 ที่ยังมีผ้าครามและเมล็ดคราม การย้อมผ้าครามเริ่มจากการปลูกต้นครามเพื่อทำสีย้อม การปลูกฝ้ายเพื่อทำเส้นด้ายและนำมาทอเป็นผืนผ้า การทำสีย้อม(การก่อกหม้อนิล) และการย้อมผ้า ซึ่งนิยมนำฝ้ายมาตัดเป็นเส้นก่อนนำมาย้อมสีคราม จากข้อมูลผ้าย้อมครามนำมาจัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในระดับมัธยมปลาย เป็นรายวิชาเลือกเสรีในสาระการเรียนรู้การงานและเทคโนโลยี จำนวน ๑ หน่วยกิต เนื้อหาประกอบด้วย ประวัติความเป็นมา ความเชื่อ ประโยชน์ การปลูกคราม การดูแลรักษา การทำก้อนคราม ทำสีย้อมและการย้อม ประกอบด้วย ๖ แผนการจัดการเรียนรู้ จัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองจากแหล่งเรียนรู้ในท้องถิ่น และได้หนังสือเล่มเล็กภูมิปัญญาผ้าย้อมคราม

คำสำคัญ ผ้าย้อมคราม บ้านสามพร้าว ตำบลสามพร้าว หลักสูตรผ้าย้อมคราม

Abstract

Although indigenous hand made products using indigo-dyed cotton have been manufactured for a long time, such traditional techniques are now in decline. The study aimed to investigate the techniques associated with indigo-dyed cotton production in Ban Sam Prao, with a view to incorporating this information into the curriculum intended for teachers and the Weavers' group at Sam Prao Wittaya Secondary School. The Moo 1 Weavers' group remains the sole user of traditional indigo seed dyeing in the Sam Prao District. The group initially began growing indigo plants and cotton before beginning to weave the cloth themselves.

The curriculum has been designed for high school levels. The one credit course, entitled Indigo Dyed Cotton, was included within the learning areas of Occupations and Technology. The course description included the history of indigo-dyed cotton production in the village, its use, indigo propagation and growing, indigo paste fermentation and indigo dye preparation and use. The learning activities comprised six (6) learning plans, adapted to the student centre requirements and availability of local resources. All information was subsequently recorded for later compilation in book form.

Keywords indigo dyed cotton, Ban Sam Prao, Sam Prao District, Indigo Dyed Cotton curriculum.

คำนำ

บ้านสามพร้าวเริ่มมีการย้อมผ้าครามมาตั้งแต่บรรพบุรุษ ประมาณ ๒๐๐ ปี มาแล้ว เดิมชาวบ้านนิยมทำผ้าย้อมครามกันมาก ประมาณร้อยละ ๕๐ ของจำนวนประชากร ในอดีตย้อมผ้าด้วยครามเพียงอย่างเดียว ใช้เป็นเสื้อผ้าทำงานในท้องนา ทำผ้าถุงนุ่งไปงานบุญ ทำผ้าห่ม หมอนใช้ในครัวเรือน ถ้าบ้านใดไม่มีหมอนิล (หมอย้อมคราม) ถือว่าเชย (ทิ้ง พงษาเทศ, ๒๕๕๑) แต่ปัจจุบันการทำผ้าย้อมครามมีน้อยมาก เนื่องจากเห็นว่าเป็นเรื่องยาก และมีการใช้สีเคมีย้อมผ้าแทนสีครามธรรมชาติ

บ้านสามพร้าวมีกลุ่มทอผ้าที่ยังทอผ้าคราม อยู่ ๑ กลุ่ม คือกลุ่มทอผ้าแม่จันทิ หมู่ ๑ แต่ไม่ได้ทำมา ๓ ปีแล้ว เพราะคนรุ่นหลังไม่สนใจที่จะทำผ้าย้อมคราม และไม่นิยมสวมใส่ผ้าพื้นบ้าน กลุ่มทอผ้าแม่จันทิ ก่อตั้งเมื่อปี ๒๕๔๙ โดยได้รับทุนสนับสนุนจากองค์การบริหารส่วนตำบลสามพร้าว แรกเริ่มมีสมาชิก ๑๐ คน ปัจจุบันมีสมาชิก ๖ คน (ภาพที่ ๑) นิยมทอผ้าถุง เสื้อ และ นำเสื้อที่มีอยู่แล้วมาย้อมสีคราม นอกจากนี้ยังทอผ้ามัดหมี่ ผ้าขาวม้าและผ้าพันคอ ลวดลายผ้ามัดหมี่มีทั้งลายพื้นบ้าน เช่น ลายต้นสน ลายประยุดต์และแปลกใหม่ เช่น ลายผีเสื้อ ไก่จิ้งจก ลายร็อคสะเตด หน่วยหมากโม ด้ายที่นำมาย้อมเมื่อก่อนใช้เส้นฝ้าย แต่ปัจจุบันใช้ด้ายซีกวงและโทเรมากกว่าเส้นฝ้าย ผ้าที่ทอเสร็จแล้วมีคนมารับซื้อที่กลุ่มทอผ้า ไม่มีการส่งออกขายตามท้องตลาด (ทองสี โสวัน , ๒๕๕๒)

แม่จันทิและแม่ทิง

แม่ทองม้วน

แม่ทองสี

ภาพที่ ๑ สมาชิกกลุ่มทอผ้า

โครงการวิจัยเรื่อง “ภูมิปัญญาผ้าย้อมครามบ้านสามพร้าวสู่การเรียนรู้” ได้เกิดขึ้นเพื่อฟื้นฟูการทำผ้าย้อมครามและสืบสานต่อไป คณะผู้วิจัยร่วมกับกลุ่ม

แม่บ้าน ครูและนักเรียนโรงเรียนสามพร้าววิทยา จึงได้ร่วมกันศึกษาภูมิปัญญาการย้อมครามและนำมาทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อให้เยาวชนได้เรียนรู้และพัฒนาผ้าครามต่อไป

วัตถุประสงค์ของโครงการวิจัยนี้ คือ

๑. เพื่อศึกษาภูมิปัญญาผ้าย้อมครามในพื้นที่ตำบลสามพร้าว

๒. จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องผ้าย้อมครามในโรงเรียน

๓. เพื่อจัดทำเอกสารรวบรวมภูมิปัญญาผ้าย้อมครามของบ้านสามพร้าว

วิธีการวิจัยและการดำเนินงาน

โครงการ “ภูมิปัญญาผ้าย้อมครามบ้านสามพร้าวสู่การเรียนรู้” เป็นโครงการวิจัยและพัฒนาโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่ประกอบด้วยกลุ่มทอผ้าบ้านสามพร้าว หมู่ที่ ๑ คณะครูนักเรียนโรงเรียนสามพร้าววิทยา และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์การบริหารส่วนตำบลสามพร้าว อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี ซึ่งมีวิธีการดำเนินการวิจัย ดังนี้

๑. การศึกษาภูมิปัญญาผ้าย้อมคราม

๑) **ศึกษาประวัติผ้าย้อมคราม** พบกลุ่มแม่บ้านทำ ความคุ้นเคย และชี้แจงจุดประสงค์ของโครงการวิจัย และพบคณะครูโรงเรียนสามพร้าววิทยา สัมภาษณ์กลุ่มทอผ้าบ้านสามพร้าวหมู่ที่ ๑ และกลุ่มแม่บ้านบ้านสามพร้าวหมู่ที่ ๑๐ เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาของผ้าย้อมคราม ประวัติของกลุ่มทอผ้าบ้านสามพร้าวหมู่ที่ ๑ การนำผ้าครามมาใช้ประโยชน์ และความเชื่อต่างๆในการย้อมคราม พร้อมทั้งจัดบันทึกในสมุด

๒) **ศึกษาสีย้อมคราม** โดย สัมภาษณ์แม่จันทิและสังเกตเกี่ยวกับต้นคราม ไปศึกษาต้นครามที่ แม่จันทิปลูกไว้ ลักษณะต้นคราม การปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว การทำสีย้อม และการย้อมสีทดลองนำกระดาษวัด pH ลงหาค่าความเป็นกรดเป็นด่างของสีย้อมในการย้อมแต่ละครั้ง บันทึกภาพ และ ผลการสัมภาษณ์และการสังเกตในสมุดบันทึก สัมภาษณ์และร่วมสังเกตการทอผ้าของแม่บ้าน ลวดลายของผ้าทอ บันทึกภาพและจัดบันทึกในสมุด

๓. จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นผ้าย้อมคราม

พบผู้บริหารและครูโรงเรียนสามพร้าวนิเทศศาสตร์ เพื่อชี้แจงโครงการวิจัย ร่วมปรึกษาหารือกับผู้อำนวยการ หัวหน้าหมวดนิเทศศาสตร์ และหมวดการงานอาชีพและเทคโนโลยีและกลุ่มแม่บ้าน เพื่อวางแผนการจัดทำหลักสูตรร่วมกัน กำหนดแนวทางการเรียนการสอน กิจกรรม สถานที่ อุปกรณ์เครื่องมือ ระยะเวลา ขั้นตอน เรียงลำดับก่อนหลัง ร่วมกันกำหนดกลุ่มสาระ มาตรฐาน จำนวนหน่วยกิต วัตถุประสงค์ คุณสมบัติที่พึงประสงค์ของผู้เรียน คำอธิบายรายวิชา เนื้อหา กิจกรรม สื่อการเรียนการสอน แหล่งเรียนรู้ การวัดและประเมินผล แบ่งหัวข้อทำแผนการจัดการเรียนรู้ ช่วยกันเขียนแผนการจัดการเรียนรู้ นำเสนอ วิพากษ์ ปรับปรุงแก้ไข นำไปทดลองสอนกับกลุ่มทดลอง แก้ไข และ ผ่านผู้ทรงคุณวุฒิประเมิน ๓ คน

๔. การจัดทำเอกสาร เก็บรวบรวมข้อมูล จากการทำผ้าย้อมครามของกลุ่มทอผ้า เรียงลำดับหัวข้อก่อนหลัง จัดทำรูปเล่มรายงานฉบับสมบูรณ์ หนังสือเล่มเล็กและบทความเพื่อเผยแพร่ความรู้

ผลการดำเนินงาน

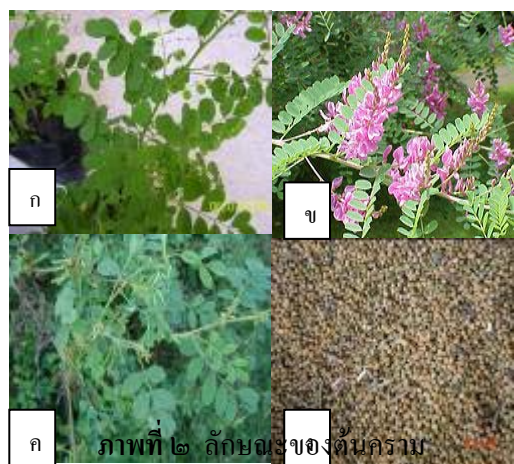
ผลการศึกษานิเทศผ้าย้อมคราม

๑. ประวัติความเป็นมาผ้าย้อมครามในหมู่บ้านสามพร้าวนิเทศศาสตร์ การทอผ้าย้อมครามมีมาตั้งแต่บรรพบุรุษกว่า ๒๐๐ ปีมาแล้ว เดิมชาวบ้านทอผ้าย้อมครามไว้ใช้ในครัวเรือนเกือบทั้งหมู่บ้านถ้าบ้านใครไม่มีหม้อครามถือว่าเชย ปัจจุบันบ้านสามพร้าวนิเทศศาสตร์มีคนทอผ้าย้อมครามได้ ๔ คน ได้แก่ แม่จันทิมา พรหมมาลุน แม่กิ่ง พงษาเทศ แม่ทองสี โสวัน ซึ่งอยู่หมู่ที่ ๑ และ แม่บุญพรหมถาวร หมู่ที่ ๑๐ แต่ปัจจุบันไม่ได้ทำแล้ว

กลุ่มทอผ้าในบ้านสามพร้าวนิเทศศาสตร์มี ๒ กลุ่ม คือ กลุ่มสตรีทอผ้า หมู่ที่ ๑๒ และ หมู่ที่ ๑ แต่ทอผ้าครามเพียงกลุ่มเดียวคือกลุ่มแม่จันทิมา (หมู่ ๑) กลุ่มแม่จันทิมาไม่ได้ทอผ้าครามมา ๓ ปีแล้วเพราะแม่จันทิมาอายุมากขึ้น สุขภาพไม่ดี ประกอบกับการทำสีครามจากครามเป็นเรื่องยุ่งยากและทำให้หม้อดำ การทำหม้อสีจึงค่อยๆ หายไป ชาวบ้านหันมาใช้สีเคมีซึ่งเห็นว่าสะดวกกว่า

๒. การศึกษาต้นคราม ลักษณะของต้นคราม

ต้นครามเป็นพืชตระกูลถั่วอยู่ใน วงศ์ Leguminosae-Papilionoideae มีชื่อวิทยาศาสตร์ ว่า *ndigoflora tinctoria* L. (เต็ม สมิตินันท์, ๒๕๔๔) ต้นครามมีลักษณะดังแสดงใน ภาพที่ ๒ ลำต้นตั้งตรงสูงประมาณ ๕๐-๑๐๐ เซนติเมตร มีกิ่งก้านสาขา ใบเป็นใบประกอบ เรียงตรงกันข้าม ใบย่อยรูปวงรี ขอบใบหยักเป็นฟันเลื่อยละเอียด ดอกออกเป็นช่อ ที่ซอกใบ มีดอกย่อยหลายดอก กลีบดอกสีม่วงคล้ายดอกถั่ว เมล็ดขนาดเล็กค่อนข้างกลมคล้ายเมล็ดฝักชี่

ภาพที่ ๒ ลักษณะของต้นคราม

การปลูก ปลูกในเดือนมิถุนายน - กันยายน (ฤดูฝน) โดยการหว่านเมล็ดแล้วไถกลบ (เกลี่ยดินกลบ) ถ้าดินชุ่มประมาณ ๓ - ๔ วัน ต้นครามก็จะเริ่มงอก (จันทิมา พรหมมาลุน , ๒๕๕๑)

การดูแลรักษา เมื่อต้นครามงอกแล้ว ประมาณ ๑-๒ เดือน กำจัดวัชพืชโดยดายหญ้าออก ยอน (ถอน) ต้นครามที่อยู่ใกล้กันออก ให้ต้นครามอยู่ห่างกันพอสมควรประมาณ ๑ ศอก เมื่อต้นครามสูงขึ้นอายุประมาณ 2 เดือน ให้ใส่ปุ๋ย (ปุ๋ยยูเรีย ๑ กก./ ๒ งาน) ถ้าฝนไม่ตกหรือฝนทิ้งช่วงให้รดน้ำสัปดาห์ละ ๑ - ๒ ครั้ง

การเก็บเกี่ยว สามารถเก็บต้นครามมาทำสีได้เมื่อต้นครามมีอายุ ๓ - ๔ เดือน โดยใช้เคียวเกี่ยวหรือมีดตัดลำต้นให้เหลือตอสูงจากพื้นดินประมาณ ๑๕ - ๒๐ เซนติเมตร และสามารถเก็บเกี่ยวได้เรื่อยๆ จนกว่าต้นครามจะตาย นิยมเกี่ยว ๓ ครั้ง แล้วทิ้งไว้เก็บเมล็ดพันธุ์

ไว้เพาะปลูกในปีต่อไป ช่วงเวลาที่เก็บใบครามเก็บช่วง
ใดเวลาใดก็ได้ แต่ส่วนมากนิยมเก็บช่วงเก็บหลังจากที่
รับประทานอาหารเช้าเสร็จ (จันทิ พรหมมาลุน, ๒๕๕๑)

การเก็บเมล็ดพันธุ์ การเก็บเมล็ดพันธุ์ควรเก็บฝัก
ตอนแก่จัดฝักเป็นสีน้ำตาลเข้ม (เมล็ดเป็นสีน้ำตาล)
จากนั้นนำมาผึ่งแดดให้แห้งและเก็บในที่ร่ม อากาศ
ถ่ายเทสะดวก แล้วนำฝักครามมาตำให้ฝักแตกเมล็ด
เล็ก ๆ ที่อยู่ภายในจะหลุดออกมา การเก็บรักษาเมล็ด
พันธุ์ควรใช้ผ้าห่อเมล็ดพันธุ์ไว้ไม่ควรเก็บเมล็ดพันธุ์ใส่
ในถุงพลาสติก เพราะจะทำให้เมล็ดครามงอกยาก
หรือไม่งอกเลย

๓. การทำสีย้อมคราม มี ๒ ขั้นตอนดังนี้

การทำก้อนคราม การทำก้อนครามเริ่มจากการ
เก็บเกี่ยวต้นครามที่อายุได้ ๓ - ๔ เดือนมัดให้แน่น
ขนาดเท่ากำมือแล้วนำมาหมักเพื่อให้ครามเนาเปื่อย
เรียกว่า การหมัก แล้วจึงเติมปูนขาวลงไปและกวนให้
เข้ากัน จากนั้นจึงนำมากรองเอาสิ่งเจือปนออกเหลือ
เป็นน้ำครามชั้นๆ กรองเอาน้ำออกจนเหลือก้อนคราม
คล้ายกับดินโคลน กรรมวิธีในการทำก้อนครามจึง
สามารถแยกออกเป็น ๓ ขั้นตอน คือ การหมัก การเติม
ปูนขาวและการกรองเนื้อคราม(ภาพที่ ๓)

แม่ทิ้งตัดต้นครามมามัดเป็นกำ เติมปูนขาวและกวนน้ำคราม
หมักในไห

น้ำครามที่กวนได้ทิ้งให้ ยายจันทิ โจกครามเพื่อ
ตกตะกอนนำมาทำสีคราม ก่อหม่อนิล

ภาพที่ ๓ การทำก้อนครามและการก่อหม่อนิล

๔. การก่อหม่อนิล เป็นการผสมเนื้อครามและน้ำ
ต่างเข้าด้วยกัน เริ่มจากการเตรียมน้ำต่างจากซี้เถ้าซึ่ง
ทำจากเปลือกนุ่น เปลือกไธ กาบกล้วย เปลือกมะขาม
และฝักขม นำมาผสมน้ำในไหที่มีรูที่ก้น ตั้งไว้ให้น้ำ

ต่างหยดลงไปข้างล่าง ต่อจากนั้นจึงนำน้ำต่างที่ได้มา
ใช้ผสมกับก้อนคราม มีวิธีการทำคือ นำน้ำต่างและก้อน
ครามใส่ในภาชนะหรือหม้อที่เตรียมไว้ แล้วนำปูนขาว
มาใส่เล็กน้อย เพื่อไม่ให้หม้อครามเหม็น และเพื่อให้
หม่อนิลมาเร็ว ถ้าหม่อนิลมา น้ำอ้อย มะขาม มะเฟือง
มาใส่ เพื่อให้หม่อนิลงาม โจก (ตก) น้ำครามไปเรื่อย ๆ
จนเป็นฟอง โจกทุกวันจนกว่าหม่อนิลมาถึงจะย้อมได้
(รอให้หม่อนิลมา ประมาณ ๑ สัปดาห์) เมื่อทดลองวัด
ความเป็นกรดเป็นด่างได้ค่า pH ๑๐ - ๑๑

๕. การย้อมผ้าคราม นำผ้าที่จะย้อมมาแช่น้ำให้
ผ้าอืดตัว บิดหมาด ๆ ตั้งหม่อนิล(คราม) ๔ หม้อเรียง
กัน แล้วนำผ้าลงจุ่มในหม่อนิล (ย้อม) ถ้ามีหม่อนิล ๔
ใบ และหม่อนิลงาม (เป็นน้ำสีม่วงประกายทองเหมาะ
สำหรับที่จะย้อม) จะใช้เวลาจุ่ม ๒ วัน หรือประมาณ
๑๖ ครั้ง ช่วงเวลาที่จุ่มคือ เช้า เย็น ใช้เวลาในการขยี้
แต่ละครั้งประมาณ ๑๕-๒๐ นาที (ภาพที่ ๔) นำผ้าที่
ย้อมเสร็จไปทำความสะอาดซักหลาย ๆ ครั้ง (ไม่ควร
ใส่ผงซักฟอกในขณะที่นำไปซัก) นำไปผึ่งแดดให้แห้ง

ภาพที่ ๔ แม่ทองสีจุ่มหม่อนิล

ในการจุ่มหม่อนิลแต่ละครั้งจะมีการแถม คือ จุ่มเช้า
เย็น และแถมในตอนเย็น (การแถมก็คือการเพิ่มเนื้อ
ครามโดยผสมกับน้ำต่างเทลงไป) โจกให้เข้ากันนั่นเอง
(ทองสี โสวัน, ๒๕๕๒)

ในการย้อมผ้าครามบางครั้งจะย้อมไม่ติดสี
ชาวบ้านสามพร้าวมีความเชื่อว่าถ้าจับน้ำมันหรือ
ผงซักฟอกจะทำให้หม่อนิลหนี ไม่ควรให้แม่ลูกอ่อนเข้า
ใกล้ ไม่ให้หม่อนิลโดนไอน้ำ ไม่ให้ย้อมในวันพระ

๖. การทอผ้า ทอด้วยหูก(เกี)มือ เป็นผ้าสีพื้นและ
ผ้ามัดหมี่(ภาพที่ ๕) เดิมทำเส้นด้ายไว้ใช้เอง ปัจจุบันนี้

ใช้เส้นด้ายที่มีจำหน่ายในท้องตลาด เส้นยืน เรียกว่า เครือ (ภาพที่ ๖) เป็นด้ายโทเรสีดำ เส้นพุ่งเป็นด้ายเส้นใหญ่ ด้ายโทเร หรือ ด้ายชีกงวง หรือทำเองด้วยฝ้าย เป็นเส้นด้ายที่ย้อมสีแล้วพันใส่ในสวอย(กระสวย)

ภาพที่ ๕ แม่ทิ้ง แม่ทองลี แม่จันทิ สวมใส่ฝ้าย้อมคราม บ้านสามพร้าว

ภาพที่ ๖ ยายทองม้วนกำลังปั่นเครื่องหูก

๗. ลวดลายผ้า ลวดลายผ้าของกลุ่มแม่บ้านเป็นลายมัดหมี่ ส่วนมากเป็นลวดลายจากสิ่งที่พบเห็นตามธรรมชาติ ได้แก่ ลายแมงกะเบือ(ผีเสื้อ) ไก่จัน(ไก่ตัวผู้) ใบตอง โบว์ม้า นาคน้อยหรือเจ๊กน้อย นาคเครือ (นาคพันกัน) หน่วยหมากโม ปล้องอ้อย กุญแจ บางลายเป็นลวดลายที่แม่บ้านประยุกต์ขึ้นมาใหม่ เช่น ลายหมี่นาควง ซ่อไก่น้อย และลวดลายดั้งเดิม (ลายพื้นบ้าน) แสดงในภาพที่ ๗ เช่น ลายต้นสน ลายหมากอะโหล (ลำโพง) ลายหมี่กาบ บันไดลิง ลายสับปะรด ลายขอตะเกา เป็นต้น

การจัดทำหลักสูตร

จากความรู้เรื่องฝ้าย้อมครามซึ่งเป็นภูมิปัญญาของชาวบ้าน ชุมชนมีความเห็นว่าน่าจะได้นำสู่การเรียนการสอนในโรงเรียนเพื่อให้เยาวชนมีการเรียนรู้ (ภาพที่ ๘) และควรจะเป็นการเรียนการสอนระดับมัธยม ผู้บริหารโรงเรียนสามพร้าววิทยา มีความเห็นว่านักเรียนที่ควรจะเรียนวิชานี้เป็นนักเรียนในระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย (ม. ๔-๖) จึงควรจัดเป็นรายวิชา

เลือกเสรี ในช่วงชั้นที่ ๔ ซึ่งมีรายวิชาให้เลือกเรียนน้อย

ลายต้นสน

ลายหมี่กาบ

ภาพที่ ๗ ลวดลายผ้าซึ่งเป็นลายพื้นบ้านของบ้านสามพร้าว

ภาพที่ ๘ นักเรียนเรียนรู้ฝ้าย้อมคราม

จากการประชุม ได้ตกลงจัดทำหลักสูตร ๑ รายวิชา "การย้อมผ้าคราม" เป็นวิชาเลือกเสรี ในสาระการงานอาชีพและเทคโนโลยี เรียน ๑ ภาคเรียนเป็นเวลา ๒๐ สัปดาห์ จำนวนหน่วยกิต ๑ หน่วยกิต มีวัตถุประสงค์ เพื่อให้ให้นักเรียนมีสำนึกรักในภูมิปัญญาชาวบ้าน โดยมีการพัฒนากรรมวิธีในการทำฝ้าย้อมครามโดยใช้หลักวิทยาศาสตร์เข้าช่วย ฝึกให้ผู้เรียน มีความขยัน อดทน ละเอียดรอบคอบ รับผิดชอบและซื่อสัตย์ มีเนื้อหาเริ่ม

จากการศึกษาประวัติความเป็นมา จนถึงการย้อมผ้า ส่วนการทอควรจะเป็นอีกรายวิชาหนึ่ง คือ รายวิชา การทอผ้ามัดหมี่ ครูจะขยายผลในภาคเรียนถัดไป

แผนการจัดการเรียนรู้มี ๖ แผน ดังนี้

แผนที่ ๑ ความหมาย ประวัติความเป็นมา ประโยชน์และความเชื่อ จำนวน ๓ สัปดาห์

แผนที่ ๒ การปลูก การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยวต้นครามและการเก็บเกี่ยวเมล็ดพันธุ์ จำนวน ๔ สัปดาห์

แผนที่ ๓ การทำก้อนคราม จำนวน ๔ สัปดาห์

แผนที่ ๔ การก่อก้อนหม้อมีล จำนวน ๓ สัปดาห์

แผนที่ ๕ การย้อมผ้าคราม จำนวน ๔ สัปดาห์

แผนที่ ๖ สรุปและบูรณาการภูมิปัญญาผ้าย้อมคราม จำนวน ๒ สัปดาห์

เอกสารหนังสือเล่มเล็ก

จัดทำเป็นหนังสือเล่มเล็กเพื่อเผยแพร่ความรู้ โดยทำหนังสือเล่มเล็ก จำนวน ๑๕ เล่มประกอบด้วยเนื้อหาที่เกี่ยวกับภูมิปัญญาการย้อมผ้าคราม ประวัติความเป็นมา ประโยชน์ ความเชื่อ การปลูก การดูแลรักษา การทำก้อนคราม การทำสีย้อม และการย้อม

การนำผลงานไปใช้ประโยชน์

ในขณะที่ดำเนินการวิจัยและหลังจากเสร็จสิ้นกระบวนการวิจัยมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ดังนี้

๑. มีความตื่นตัว สนใจการย้อมผ้าครามเห็นว่าน่าจะมีกิจกรรมการใช้ผ้าคราม ในหมู่บ้านไม่มีการย้อมผ้าครามมา ๒-๓ ปีมาแล้ว แต่ในปีนี้ (๒๕๕๒) ชาวบ้านไปหาเมล็ดพันธุ์ครามมาไว้ ๑ กระสอบเพื่อปลูกในฤดูฝนที่จะถึงนี้ และปีหน้าจะได้มีสีครามไว้ย้อมผ้าต่อไป

๒. คณะครูโรงเรียนสามพร้าววิทยาได้วางแผนนำหลักสูตรท้องถิ่นผ้าย้อมครามไปใช้สอนในภาคเรียนที่ ๑/๒๕๕๒ เป็นวิชาเลือกสำหรับนักเรียนที่สนใจในระดับมัธยมปีที่ ๕ และนอกจากจะใช้แหล่งเรียนรู้ที่กลุ่มแม่บ้านแล้ว คณะครูยังได้ทำโครงการนำสู่โรงเรียน ให้มีแปลงปลูกครามและการย้อมในโรงเรียน รวมทั้งขยายผลไปสู่การทอผ้ามัดหมี่ จนได้เป็นผลผลิตที่เป็นผลิตภัณฑ์ของโรงเรียน

๓. จัดทำหนังสือเล่มเล็ก แผ่นพับและโปสเตอร์ เผยแพร่แก่ผู้นำชุมชน ครู นักเรียน นักศึกษา สื่อสารมวลชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

อภิปรายผล

การย้อมผ้าครามมีเหลืออยู่เพียงเล็กน้อยในแผ่นดินอีสาน เช่น สุรินทร์ อุรธานี กาฬสินธุ์และสกลนคร (Moeyes, ๑๙๙๓)

การปลูกครามนิยมปลูกต้นฤดูฝนเป็นการอาศัยน้ำฝนในการเจริญของต้นกล้า ไม่จำเป็นต้องรดน้ำ เป็นวิธีเศรษฐกิจพอเพียง การถอนต้นกล้าให้เหลือต้นกล้าห่างประมาณ ๑ ศอก หรือ ๓๐ เซนติเมตร เป็นการทิ้งช่วงระยะห่างระหว่างต้นครามเพื่อให้ต้นครามแตกกิ่งก้านมากขึ้นมีจำนวนใบมากขึ้น สีครามอยู่ที่ใบ เมื่อมีใบมากจึงได้น้ำครามมากตามไปด้วย ถ้าต้นครามขึ้นชิดกันมากต้นครามจะสูงและไม่แตกกิ่งก้านจึงมีใบน้อยได้ครามน้อย

การทำก้อนคราม หรือการก่อก้อนหม้อมีล แม่บ้านกรองด้วยผ้ากรอง ๒ ชั้น เพื่อเอาเศษวัสดุที่ไม่ต้องการออก และได้เนื้อครามไปพร้อม ๆ กัน เป็นความเฉลียวฉลาดที่ได้จากประสบการณ์ประกอบกับการวิเคราะห์และสรุป จนนำมาสู่การปฏิบัติ

การก่อก้อนหม้อมีล แม่บ้านใช้ภาชนะอุปกรณ์เดิมเป็นการดองจากประสบการณ์ที่ทำมานาน เมื่อทำใหม่ก็ทำเหมือนเดิม หน่วยในการดอง จึงเป็น ไห ชั้น ที่เคยใช้เป็นประจำ การเติม น้ำต่าง มะขาม น้ำอ้อยลงไปก็ค่อยๆเติม ทีละเล็กละน้อย เป็นการค่อยๆปรับสภาพความเป็นกรดเป็นด่างของน้ำคราม ถ้านำวิธีการทางวิทยาศาสตร์มาพัฒนา น่าจะกำหนดเป็นหน่วยที่ใช้กันในปัจจุบัน เช่น น้ำหนักเป็นขีด หรือกิโลกรัม ดอง ปริมาตรเป็นลิตร และปรับปรุงภาชนะให้สามารถดองได้ตามปริมาตรที่ต้องการเพื่อให้สะดวกในการใช้งาน และง่ายในการปฏิบัติ

การโจกครามเป็นการต้มน้ำครามขึ้นแล้วเทลงไปเรื่อย ๆ เป็นการเพิ่มออกซิเจนให้กับน้ำคราม เพื่อให้เปลี่ยนเป็นสีคราม (อนุรัตน์ สายทอง, ๒๕๔๓)

การย้อมสีครามแม่บ้านใช้มือเป็นเครื่องบอก ว่า น้ำสีเหมาะที่จะย้อม ย้อมแล้วสีติดดีหรือไม่ ถ้าจุ่มมือลงไป ในน้ำครามแล้วรู้สึกสีนมือ แสดงว่าน้ำครามเค็ม (เป็นด่างสูง) ต้องเติมมะขามเปรี้ยวลงไป (เพื่อลดความเป็นกรดเป็นด่างให้ต่ำลง) ถ้าสีติดมือแสดงว่าน้ำครามสามารถย้อมผ้าได้ เป็นความชำนาญเฉพาะตัว แต่มีปัญหา เมื่อย้อมแล้วทำให้มือดำ เล็บดำ ล้างไม่ออก แม้

บ้านลองใช้ถุงมือในการย้อมเพื่อให้เล็บดำแล้ว
สามารถย้อมผ้าติดสีครามได้ดีเมื่อหม้อครามงามแล้ว

ข้อเสนอแนะ

๑. หลักสูตรท้องถิ่น สามารถนำเอาการคิดการทำ
ตามภูมิปัญญามาหาเหตุผลอธิบายหรือทดลองหา
เหตุผล เพื่อพัฒนาเทคโนโลยีโดยผสมผสานเทคโนโลยี
สากลเข้าไปด้วย

๒. พัฒนาระบบการทำสีย้อมและการย้อมให้ใช้ได้
ง่ายขึ้นโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์มาช่วย

๓. มัดหมี่ลายต้นสนเป็นลายดั้งเดิมของกลุ่มแม่บ้าน
และวัยรุ่นชอบจึงเป็นอีกแนวทางหนึ่งที่สามารถนำมา
พัฒนาสู่กลุ่มวัยหนุ่มสาวให้หันมาใช้ผ้าไทย

๔. การทำน้ำต้างใช้หม้อดินที่มีรูอยู่ด้านล่างเพื่อให้
น้ำค่อยๆ ไหล หม้อนี้ทำขึ้นมาเป็นพิเศษเพื่อการนี้
โดยเฉพาะไม่เหมือนหม้อทั่วไปที่กันไม่รั่ว ถ้ามีการ
ฟื้นฟูภูมิปัญญาผ้าย้อมครามในชุมชน จึงเป็นการฟื้นฟู
อุปกรณ์อย่างอื่นขึ้นมาด้วย

๕. ภาชนะดินจากกระบวนการย้อมครามและการทอ
ผ้า นำไปใช้ในการเรียนการสอนวิชาภาษาไทยได้ มี
คำศัพท์พื้นบ้านหลายคำ เช่น โสกดิน (การสับดินแล้ว
โกยมาโรยบนเมล็ดพันธุ์ของ ต้นครามที่หว่านไว้)
การโจกคราม (ตักน้ำครามแล้วเทลงไปในหม้อเพื่อให้
หม้อนิลมา) หม้อนิล หม้อนิลมา หม้อนิลหนี ยอน
(การถอนต้นครามที่ขึ้นอยู่ใกล้กันทิ้งเพื่อให้ต้นครามมี
ระยะห่างกันพอสมควร ประมาณ ๓๐ เซนติเมตร)

กิตติกรรมประกาศ

โครงการนี้ได้รับทุนสนับสนุนงานวิจัยจาก
มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรธานีและสำนักงานกองทุน
สนับสนุนงานวิจัย (สกว.) ฝ่ายอุตสาหกรรม ภายใต้
"โครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการ
ศาสตร์เพื่อการเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่ สำหรับนักศึกษา
ระดับปริญญาตรี (ABC-PUS/MAG) ประจำปี 2551"

เอกสารอ้างอิง

จันทิพร พรหมมาลุน. ๒๔ มีนาคม ๒๕๕๑.

สัมภาษณ์. บ้านเลขที่ ๒๐๖ หมู่ ๑ บ้านสามพร้าว
ตำบลสามพร้าว อ.เมือง จ.อุตรธานี

เต็ม สมิตินันท์, ๒๕๔๔. **ชื่อพันธุ์ไม้แห่งประเทศไทย.**

ส่วนพฤกษศาสตร์ป่าไม้.สำนักงานราชการป่าไม้
กรมป่าไม้.ประชาชนจำกัด .กรุงเทพฯ

ทองสี โสวัน. ๒๕๕๒, สัมภาษณ์.บ้านเลขที่ ๓๒๘

หมู่ ๑ บ้านสามพร้าว ต.สามพร้าว อ.เมือง

จ.อุตรธานี

ทิง พงษาเทศ. ๒๕๕๑. สัมภาษณ์. บ้านเลขที่ ๑๗๘

หมู่ ๑ บ้านสามพร้าว ต.สามพร้าว อ.เมือง

จ.อุตรธานี

อนุรัตน์ สายทอง ,๒๕๔๓. **การผลิตสีครามจาก**

ต้นคราม สกลนคร : สถาบันราชภัฏสกลนคร

Moeyes M. ๑๙๙๓. **Natural dyeing in**

Thailand. White Lotus. Bangkok.

การปรับปรุงสภาพความปลอดภัยและสร้างจิตสำนึกด้านความปลอดภัยในโรงเรียน: กรณีศึกษา
โรงเรียนบ้านค้อกุดลาด และโรงเรียนบ้านผาแก้ว
ตำบลกุดลาด อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

Safety condition improvement and safety awareness encouragement in the school:

A case study in Bankorkudlad and Banpakaew School

Tambon Kudlad Amphur Muang Ubonrachathani province

นันทพงศ์ นันทสำเร้ง¹⁾ ศรีบัวศกร สมชม²⁾ ภาคภูวณันท์ นิจฉัย²⁾ ทวีศักดิ์ สงค์สกุล²⁾

¹⁾ นักศึกษา ²⁾ อาจารย์ สาขาวิชาเทคโนโลยีการจัดการอุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี
2 ถนนราชธานี ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 34000 โทร 045-352000 ต่อ 1723 E-mail: nnanthas@yahoo.com

บทคัดย่อ

อุบัติเหตุเป็นปัญหาสำคัญที่สร้างความสูญเสียให้แก่สังคมทั้งในส่วนของทรัพย์สินและทรัพยากรบุคคลอันมีค่าของประเทศ การสร้างเสริมให้ประชาชนมีความตระหนักและตั้งอยู่บนความไม่ประมาทจึงเป็นสิ่งจำเป็นและควรกระทำตั้งแต่อยู่ในวัยเด็ก บทความนี้จะได้นำเสนองานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการปรับปรุงสภาพความปลอดภัยและสร้างจิตสำนึกด้านความปลอดภัยของโรงเรียนบ้านค้อกุดลาดและโรงเรียนบ้านผาแก้ว ตำบลกุดลาด อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี โดยกระบวนการวิจัยเริ่มจากการวัดจิตสำนึกด้านความปลอดภัยของนักเรียนในโรงเรียนกรณีศึกษาเป็นข้อมูลเบื้องต้น จากนั้นจึงทำการออกแบบวิธีการค้นหาและประเมินความเสี่ยงร่วมกับคณะครูอาจารย์ของโรงเรียนในกรณีศึกษาซึ่งเป็นนักวิจัยร่วมในพื้นที่ โดยในที่นี้ใช้วิธีการค้นหาอันตรายแบบ What-if-analysis และประเมินความเสี่ยงด้วยวิธี Risk assessment ผลจากการค้นหาอันตรายพบว่ามีจุดอันตรายทั้งหมด 255 จุด และหลังจากการนำไปประเมินความเสี่ยงพบว่ามีความเสี่ยงในระดับสูงร้อยละ 14 จากความเสี่ยงที่ค้นหาและประเมินได้ทั้งหมด ซึ่งผู้วิจัยได้บูรณาการกิจกรรมนักศึกษาและกิจกรรมการเรียนการสอนเพื่อแก้ปัญหาดังกล่าวโดยการจัดค่ายอาสาพัฒนาเพื่อทำการซ่อมแซมและปรับปรุงสภาพที่ไม่ปลอดภัยของโรงเรียน และจัดกิจกรรมวันเด็กปลอดภัยขึ้น ผลจากการดำเนินมาตรการดังกล่าวทำให้จิตสำนึกด้านความปลอดภัยของนักเรียนดีขึ้น โดยค่าเฉลี่ยของจิตสำนึกด้านความปลอดภัยในเชิงกายภาพมีค่าเพิ่มขึ้นจาก 3.35 เป็น 4.48 ทศนคติด้านความปลอดภัยในเชิงความรู้มีค่าเพิ่มขึ้นจาก 3.73 เป็น 4.54 ทศนคติด้านความปลอดภัยในเชิงบุคคลมีค่าเพิ่มขึ้นจาก 3.76 เป็น 4.61 และทศนคติด้านความปลอดภัยเชิงพฤติกรรมมีค่าเพิ่มขึ้นจาก 3.13 เป็น 3.77 โดยภาพรวมแล้วค่าเฉลี่ยของจิตสำนึกด้านความปลอดภัยของนักเรียนในโรงเรียนกรณีศึกษามีค่าเพิ่มขึ้นจาก 3.48 เป็น 4.34 ซึ่งรูปแบบในการค้นหาและประเมินความเสี่ยงตลอดจนกิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกด้านความปลอดภัยต่างๆ สามารถนำไปเป็นต้นแบบให้กับโรงเรียนในพื้นที่อื่นได้

คำสำคัญ ความปลอดภัย ความปลอดภัยในโรงเรียน การบาดเจ็บในเด็ก การประเมินความเสี่ยงด้านความปลอดภัย จิตสำนึกด้านความปลอดภัย

Abstract

Accident is one of major issues which threaten both human resources and assets in the country. Therefore, safety awareness shall be encouraged to all citizens especially in children. This research is participatory research which be done in Bankorkudlad and Banpakaew school in Tambon Kudlad Ampur Muang, Ubon Ratchathani. The first step of research was measurement of safety awareness on target groups. Then

researcher designed a basic procedure for risk identification and assessment, using What-if-analysis and risk assessment procedure, incorporated with teachers in those schools. The result shown that 255 issues were found and 14 percent of all issues had a risk in high level. The researcher applied the integration of student activities and teaching activities to repair all unsafe conditions and promote safety awareness in “Children Day 2009”. After that, measurement of safety awareness was done. The result revealed that overall safety awareness was improved from 3.48 to 4.34. Average score of physical awareness was increased from 3.35 to 4.48, knowledge awareness was increased from 3.73 to 4.54, personal awareness was increased from 3.76 to 4.61, and behavioral awareness was improved from 3.13 to 3.77. Almost procedure and activities in this research could be applied to other schools in Thailand.

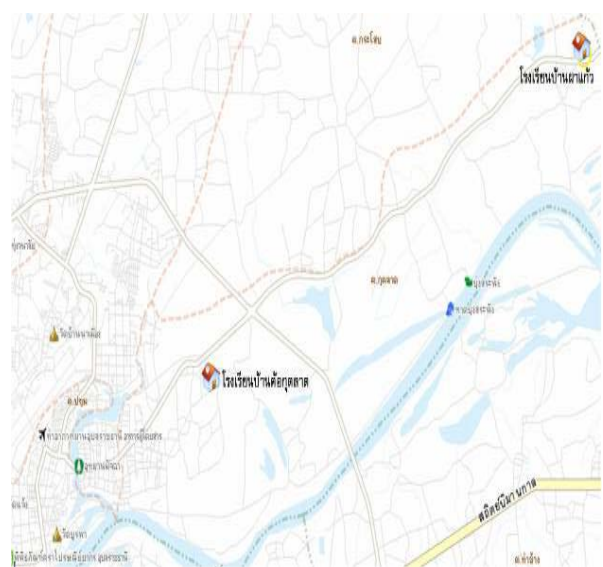
Keywords Safety, Safety in school, Children injury, Safety risk assessment, Safety awareness

1. คำนำ

อุบัติเหตุเป็นปัญหาสำคัญในสังคม โดยองค์การอนามัยโลกได้รายงานว่าอุบัติเหตุทางท้องถนนเป็นสาเหตุที่ทำให้ประชากรโลกเสียชีวิตเป็นอันดับที่ 9 กล่าวคือในปีค.ศ. 2004 มีผู้เสียชีวิตและได้รับบาดเจ็บจากอุบัติเหตุกว่า 138 ล้านคนทั่วโลกและมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอีกเท่าตัวภายในปี ค.ศ. 2030 (องค์การอนามัยโลก 2547) ในประเทศไทยนั้นพบว่าอุบัติเหตุเป็นสาเหตุการเสียชีวิตอันดับ 3 โดยมีผู้เสียชีวิตถึงร้อยละ 10.32 จากการสำรวจของกรมการประกันภัยในปีพ.ศ. 2548 (หนังสือพิมพ์สยามธุรกิจ, 2550)

การแก้ปัญหาอุบัติเหตุอย่างยั่งยืนต้องเริ่มตั้งแต่ในวัยเด็กโดยสถาบันครอบครัวร่วมกับสถาบันการศึกษา เนื่องจากเด็กและเยาวชนส่วนใหญ่จะใช้เวลาในโรงเรียนอย่างน้อยวันละ 6-7 ชั่วโมง อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันสภาพปัญหาด้านความปลอดภัยในเด็กและเยาวชนยังไม่ค่อยได้รับความสนใจเท่าที่ควร โดยในแต่ละปีมีเด็กอายุ 0-14 ปีได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตกว่า 3,000 คน จังหวัดที่มีจำนวนเด็กได้รับบาดเจ็บและเสียชีวิตจากอุบัติเหตุสูงสุด 3 ลำดับแรกได้แก่ กรุงเทพมหานคร นครราชสีมา และอุบลราชธานี ตามลำดับ (อดิศักดิ์, 2550) จากการรวบรวมข้อมูลสถิติการเกิดอุบัติเหตุในเด็กของโรงพยาบาลสรรพสิทธิประสงค์ ซึ่งเป็นโรงพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุขขนาดใหญ่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี พบว่าจำนวนเด็กที่เสียชีวิตจากอุบัติเหตุตั้งแต่ปีพ.ศ. 2545-2550 มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์หลักเพื่อปรับปรุงสภาพความปลอดภัยและสร้างจิตสำนึกด้านความปลอดภัยในแก่เด็กนักเรียนในโรงเรียนบ้านค้อกุดลาด และโรงเรียนบ้านผาแก้ว ซึ่งเป็นโรงเรียนในเขตพื้นที่ตำบลกุดลาด อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี โดยตำบลกุดลาดเป็นพื้นที่รอยต่อระหว่างเขตเมืองและเขตชนบทอย่างชัดเจน อีกทั้งโรงเรียนทั้งสองก็มีบริบทที่ต่างกันทั้งในแง่ของระยะทางจากเขตเมือง จำนวนนักเรียน สภาพสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรมเมือง ดังแสดงในรูปที่ 1 และตารางที่ 1

รูปที่ 1 ตำแหน่งของโรงเรียนที่ใช้เป็นกรณีศึกษา

ตารางที่ 1 ความแตกต่างของโรงเรียนในกรณีศึกษา

บริบท	โรงเรียนบ้านค้อกุดลาด	โรงเรียนบ้านผาแก้ว
ระดับชั้นที่สอน	อ.1 – ป.6	อ.1 – ม.3 (ขยายโอกาส)
จำนวนนักเรียน	40 คน	567 คน
จำนวนบุคลากร	9 คน	37 คน
เขตบริการ	5 หมู่บ้าน	6 หมู่บ้าน

2. วิธีดำเนินการ

งานวิจัยนี้ใช้วิธีดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีการบูรณาการกิจกรรมนักศึกษาและกิจกรรมการเรียนการสอนเข้ากับงานวิจัยอย่างกลมกลืน โดยการดำเนินการจะเริ่มจากการประชุมนักวิจัยร่วมในพื้นที่ซึ่งได้แก่ครูอาจารย์ในโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษา จากนั้นจึงได้ทำการวัดจิตสำนึกด้านความปลอดภัยเบื้องต้น โดยใช้เครื่องมือวัดทัศนคติด้านความปลอดภัย (Safety attitude) 4 ด้าน คือ ด้านกายภาพ (Physical environment) ด้านความรู้ (Software) ด้านบุคคล (People) และด้านพฤติกรรม (Behavior) ตามระเบียบวิธีของ F.W. Guldenmund (2000) โดยแบบวัดทัศนคติดังกล่าวประกอบด้วยคำถาม 23 ข้อ ให้ผู้รับการสัมภาษณ์เลือกแสดงทัศนคติ 5 ระดับ (Likert scale 5) คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด ซึ่งได้ทำการทดสอบค่าความเชื่อมั่นโดยการให้กลุ่มเป้าหมายจำนวน 50 คนตอบแบบสอบถามแล้วจึงนำมาประมวลผลด้วยซอฟต์แวร์ทางสถิติ SPSS ผลปรากฏว่ามีค่า Cronbach's alpha เท่ากับ 0.8000 ซึ่งถือว่าเป็นค่าที่ยอมรับได้ จากนั้นจึงได้ดำเนินกิจกรรมเพื่อปรับปรุงสภาพความปลอดภัยและสร้างจิตสำนึกด้านความปลอดภัย ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 4 กิจกรรมใหญ่ๆ คือ

2.1 การค้นหาอันตรายและประเมินความเสี่ยง

ในขั้นตอนนี้เริ่มจากการถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านการค้นหาอันตรายและประเมินความเสี่ยงที่ใช้ในภาคอุตสาหกรรมให้กับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย เช่น วิธี FMEA, วิธี HAZOP, วิธี What-if-analysis และวิธี Fault Tree Analysis เป็นต้น ซึ่งผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันวิพากษ์ข้อดีและข้อด้อยของแต่ละวิธีการในการที่นำมาปรับใช้กับการค้นหาความเสี่ยงในสถานศึกษา และได้เห็นร่วมกันว่าวิธี What-if-analysis ซึ่งเป็นวิธีที่ใช้ลักษณะของการถาม-ตอบว่าแต่ละจุดมีความเสี่ยงด้านความปลอดภัยอะไรบ้าง และหากเกิดอุบัติเหตุขึ้นจะส่งผลอย่างไร มีความเหมาะสมที่สุด เนื่องจากไม่ซับซ้อนและสามารถใช้เป็นกิจกรรมที่ให้นักเรียนมีส่วนร่วมในการค้นหาอันตรายได้ สำหรับการประเมินความเสี่ยงนั้นจะใช้วิธี Risk assessment ซึ่งเป็นการประเมินจากโอกาสในการเกิดและความรุนแรงของผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นเป็นหลัก

2.2 กิจกรรมการปรับปรุงสภาพความปลอดภัย

ผู้วิจัยได้บูรณาการงานวิจัยเข้ากับกิจกรรมนักศึกษา โดยนำเสนอประเด็นปัญหาด้านความเสี่ยงที่ค้นพบในโรงเรียนบ้านผาแก้วและโรงเรียนบ้านค้อกุดลาดให้กับสโมสรนักศึกษาสาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ซึ่งนักศึกษาจำนวน 50 คนได้ทำการจัดค่ายอาสาพัฒนาชุมชนขึ้นในวันที่ 5 มกราคม พ.ศ. 2552 ใช้ชื่อค่ายว่า “ค่ายอาสา IMT ตอน โรงเรียนไม่ปลอดภัย IMT ช่วยปรับปรุง”

2.3 กิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกด้านความปลอดภัย

ในช่วงเวลาเดียวกัน ผู้วิจัยซึ่งเป็นผู้บรรยายในวิชาการจัดการอาชีวอนามัยและความปลอดภัย และวิชา การบริหารความปลอดภัย สำหรับนักศึกษาชั้นปีที่ 3 และ 4 สาขาวิชาเทคโนโลยีการจัดการอุตสาหกรรม คณะเทคโนโลยีอุตสาหกรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี ได้บรรยายในหัวข้อเรื่อง “การสื่อสารด้านความปลอดภัย” จึงได้จัดกิจกรรมสนับสนุนการเรียนการสอนขึ้น เพื่อให้นักศึกษาได้ทดลองใช้ความรู้ภาคทฤษฎีที่ได้เรียนในห้องบรรยายมาประยุกต์ใช้จริง โดยได้ปรึกษาหารือร่วมกับผู้อำนวยการโรงเรียนบ้าน

ผาแก้วเพื่อที่จะจัดนิทรรศการสร้างเสริมจิตสำนึกด้านความปลอดภัยในโรงเรียนขึ้น ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์เป็นอย่างมากจากท่านผู้อำนวยการโรงเรียน ร่วมกับนักวิจัยในพื้นที่ซึ่งได้เสนอให้จัดนิทรรศการดังกล่าวในงานวันเด็กแห่งชาติประจำปี พ.ศ. 2552 ที่ทางโรงเรียนจะได้จัดขึ้นในวันที่ 9 มกราคม พ.ศ. 2552 โดยใช้ชื่อว่า “งานวันเด็กปลอดภัย” ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมการประกวดเขียนเรียงความเกี่ยวกับความปลอดภัย การประกวดวาดภาพระบายสีเรื่องความปลอดภัยในชีวิตประจำวัน และการประกวดคำขวัญด้านความปลอดภัย โดยคณะกรรมการของโรงเรียนบ้านผาแก้วได้อาสาเป็นผู้รวบรวม คัดเลือก และตัดสินรางวัลสำหรับการแข่งขันแต่ละประเภทด้วยความเต็มใจ

2.4 การสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยในแผนการจัดการเรียนรู้

ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านผาแก้ว และผู้วิจัยร่วมในพื้นที่ได้เสนอให้มีการสอดแทรกความรู้เกี่ยวกับความปลอดภัยในแผนการจัดการเรียนรู้ทุกช่วงชั้น โดยครูอาจารย์นักวิจัยร่วมในพื้นที่จะได้ดำเนินการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้ดังกล่าวในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ

อนึ่งกิจกรรมนี้ไม่ได้อยู่ในแผนการดำเนินการวิจัยของผู้วิจัยตั้งแต่แรกเริ่ม แต่เป็นกิจกรรมที่ผู้วิจัยร่วมในพื้นที่เป็นผู้อาสาที่จะช่วยดำเนินการเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของงานวิจัย ซึ่งนับว่าเป็นเสน่ห์ของงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่หาไม่ได้จากงานวิจัยแบบดั้งเดิมภายหลังจากการดำเนินกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรมดังกล่าวแล้ว ผู้วิจัยจะได้ทำการวัดจิตสำนึกด้านความปลอดภัยของนักเรียนในโรงเรียนกลุ่มเป้าหมายอีกครั้ง โดยใช้เครื่องมือชุดเดิม เพื่อประเมินหาประสิทธิภาพของกิจกรรมที่ได้ดำเนินการไป

3. ผลการดำเนินงาน

3.1 ผลการสำรวจสภาพเบื้องต้น

จากการสำรวจสภาพเบื้องต้นโดยการสัมภาษณ์นักเรียนในโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาจำนวน 498 คน พบว่า ในระหว่างเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2550 - สิงหาคม พ.ศ. 2551 นักเรียน 51% เคยประสบอุบัติเหตุในช่วงเวลาดังกล่าว ซึ่งอุบัติเหตุส่วนใหญ่ร้อยละ 85 เป็น

เพียงการบาดเจ็บเล็กน้อย โดยเป็นแผลถลอกร้อยละ 38 แผลบาดร้อยละ 28 และแผลฟกช้ำร้อยละ 19

นอกจากนี้ยังได้ทำการสอบถามทัศนคติด้านความปลอดภัยโดยการสัมภาษณ์และทำการบันทึกข้อมูลลงในแบบสอบถามทัศนคติ จำนวน 23 ข้อ ผลปรากฏว่าค่าเฉลี่ยของจิตสำนึกด้านความปลอดภัยในภาพรวมของนักเรียนอยู่ในระดับมาก โดยมีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลการสำรวจจิตสำนึกด้านความปลอดภัยเบื้องต้น (ก่อนเริ่มดำเนินการปรับปรุง)

จิตสำนึกด้านความปลอดภัย	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ด้านกายภาพ	3.35 (ปานกลาง)	0.49
ด้านความรู้	3.73 (มาก)	0.60
ด้านบุคคล	3.76 (มาก)	0.64
ด้านพฤติกรรม	3.13 (มาก)	0.56
โดยภาพรวม	3.48 (มาก)	0.38

3.2 ผลการค้นหาค้นหาอันตรายและประเมินความเสี่ยง

ผลจากการค้นหาค้นหาอันตรายและประเมินความเสี่ยงของโรงเรียนบ้านค้อกุดลาดและโรงเรียนบ้านผาแก้วด้วยวิธี What-if-analysis พบว่ามีจุดที่เป็นอันตรายรวม 255 จุด หลังจากการประเมินด้วยวิธี Risk assessment แล้วสามารถแบ่งได้เป็นระดับความเสี่ยงสูง 36 เรื่อง ความเสี่ยงปานกลาง 178 เรื่อง ความเสี่ยงที่ยอมรับได้ 34 เรื่อง และความเสี่ยงน้อย 7 เรื่อง โดยตัวอย่างการประเมินความเสี่ยงแสดงในตารางที่ 3

ตารางที่ 3 ตัวอย่างการประเมินความเสี่ยง

โรงเรียน	บ้านผาแก้ว									ผู้จัดทำ	ผู้อนุมัติ	ผู้อนุมัติ
อาคาร	2									ศิวพร	สุธา	สุวัฒน์
ห้อง	พ.61											

แหล่งกำเนิดอันตราย	อันตราย	ลักษณะการบาดเจ็บหรือความเสียหาย	ระดับโอกาสเกิด					ระดับความรุนแรง				ความเสี่ยง		
			จำนวน	ความถี่	ระยะเวลา	ความถี่	รวม	ผลดี	คน	ที่เป็ิน	รวม	ผลดี	ผลเสีย	รวม
อันได้ขู่	ตกลงที่สู	บาดเจ็บได้บริเวณตบเท้า	1	4	1	3	8	สูง	2	1	3	ปานกลาง	6	3
การขมยเหล็ก	ตกลงที่สู	บาดเจ็บได้บริเวณตบเท้า	1	4	1	2	8	ปานกลาง	3	1	4	ปานกลาง	4	3
ดินไม่ยึดอาหรณิง	ตกลงที่สู	ได้รับบาดเจ็บที่ขาอาจทำให้ชราได้	1	3	1	2	7	ปานกลาง	2	1	3	ปานกลาง	4	3
หม้อต้มน้ำร้อน	ตกลงที่สู	บาดเจ็บได้บริเวณตบเท้า	1	4	1	2	8	ปานกลาง	3	1	4	ปานกลาง	4	3
กระแส	ตกลงที่สู	บาดเจ็บได้บริเวณตบเท้า	1	4	1	2	8	ปานกลาง	3	1	4	ปานกลาง	4	3

รูปที่ 3 การซ่อมแซมไม้ระแนงกันตก

3.3 ผลการดำเนินงานกิจกรรมการปรับปรุงสภาพความปลอดภัยในโรงเรียน

จากการจัดกิจกรรมค่ายอาสา นักศึกษาที่เข้าร่วมโครงการค่ายอาสาได้ทำการซ่อมแซมระบบไฟฟ้าภายในโรงเรียนทั้งสิ้น 52 จุด ติดตั้งขอล็อคหน้าต่าง 204 จุด ติดตั้งอุปกรณ์ป้องกันไฟฟ้าดูด 1 จุด ซ่อมไม้ระแนงกันตกจากระเบียง 7 จุด เดินสายไฟของโรงอาหารในโรงเรียนบ้านผาแก้วใหม่ทั้งหมดตัดหญ้าและเก็บเศษแก้วในสนามเด็กเล่นและสนามฟุตบอล ตลอดจนจัดทำป้ายเตือนอันตรายและติดตั้งป้ายเตือนอันตรายบริเวณบันไดและหน้าอาคารเก่า ดังแสดงในรูปที่ 2 3 และ 4 ตามลำดับ

รูปที่ 4 การติดป้ายเตือนอันตราย

รูปที่ 2 การซ่อมแซมอุปกรณ์ไฟฟ้าและติดตั้งเครื่องตัดไฟ

3.4 ผลการดำเนินงานกิจกรรมเสริมสร้างจิตสำนึกด้านความปลอดภัย

จากการจัดกิจกรรมวันเด็กปลอดภัย พบว่านักเรียนและครูอาจารย์ในโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาให้ความสนใจอย่างมาก มีผู้ส่งเรียงความ คำขวัญ และวาดภาพระบายสีเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตประจำวันเป็นจำนวนมาก ซึ่งได้รับความอนุเคราะห์จากครูอาจารย์โรงเรียนบ้านผาแก้วเป็นผู้รวบรวมและตัดสินรางวัลสำหรับแต่ละช่วงชั้น

นอกจากนี้กิจกรรมของนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในรายวิชาการจัดการอาชีวอนามัยและความปลอดภัย และวิชา การบริหารความปลอดภัย ซึ่งได้นำทฤษฎีเกี่ยวกับการสื่อสารความ

ปลอดภัยมาประยุกต์ใช้ก็สามารถดึงดูดความสนใจจากนักเรียนได้เป็นอย่างดี

รูปที่ 5 การประกวดเรียงความ คำขวัญ และวาดภาพระบายสีเกี่ยวกับความปลอดภัยในชีวิตประจำวัน

3.5 ผลการจัดทำแผนการจัดการเรียนรู้

คณะนักวิจัยร่วมในพื้นที่ได้จัดทำแผนการเรียนรู้ในช่วงชั้นต่างๆ ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษา และพลศึกษา จำนวนทั้งสิ้น 12 แผน ครอบคลุมทุกระดับชั้นที่มีการเรียนการสอนในโรงเรียนบ้านผาแก้ว ตำบลกุตุลลาด อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

รูปที่ 6 การสาธิตการปฐมพยาบาลเบื้องต้นโดยนักศึกษาที่ลงทะเบียนเรียนในวิชาการจัดการอาชีวอนามัยและความปลอดภัย

รูปที่ 7 กิจกรรมในงานวันเด็กปลอดภัย

3.6 ผลการวัดจิตสำนึกด้านความปลอดภัยหลังการดำเนินกิจกรรม

ภายหลังจากที่ได้ดำเนินกิจกรรมทั้งหมดดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือชุดเดิมในการสำรวจจิตสำนึกด้านความปลอดภัย โดยผลการสำรวจพบว่านักเรียนในโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษามีจิตสำนึกด้านความปลอดภัยเพิ่มขึ้นในทุกด้าน โดยในภาพรวมแล้วค่าเฉลี่ยของจิตสำนึกด้านความปลอดภัยอยู่ในระดับมากที่สุด ดังแสดงรายละเอียดในตารางที่ 3 **ตารางที่ 3** ผลการสำรวจจิตสำนึกด้านความปลอดภัยเบื้องต้น (ภายหลังการดำเนินการปรับปรุง)

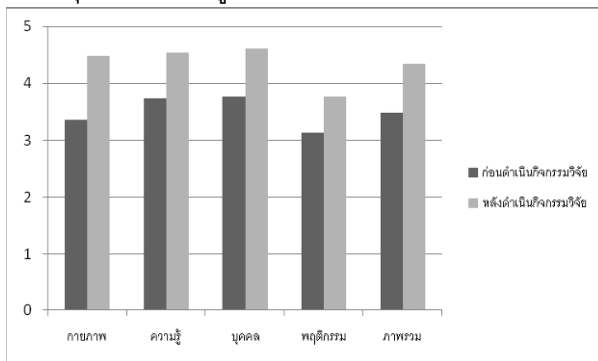
จิตสำนึกด้านความปลอดภัย	ค่าเฉลี่ย	ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
ด้านกายภาพ	4.48 (มากที่สุด)	0.53
ด้านความรู้	4.54 (มากที่สุด)	0.49
ด้านบุคคล	4.61 (มากที่สุด)	0.42
ด้านพฤติกรรม	3.77 (มาก)	0.66
โดยภาพรวม	4.34 (มากที่สุด)	0.38

4. การนำผลงานไปใช้ประโยชน์

ผลจากกิจกรรมวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบส่วนร่วมสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริงในพื้นที่กรณีศึกษา นอกจากนี้ยังมีนวัตกรรมด้านการบริหารความปลอดภัยในเด็กที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในสถานศึกษาทั่วประเทศ ประกอบด้วย (1) คู่มือการค้นหาและประเมินความเสี่ยงในสถานศึกษา (2) แผนการจัดการเรียนรู้เรื่องความปลอดภัยในชีวิตประจำวัน กลุ่มสาระการเรียนรู้สุขศึกษาและพลศึกษา และ (3) แบบสอบถามเพื่อวัดจิตสำนึกด้านความปลอดภัย

5. อภิปรายผล

ผลจากการวัดจิตสำนึกด้านความปลอดภัยของนักเรียนในโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษาแสดงให้เห็นว่ากิจกรรมวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เน้นการมีส่วนร่วมของครูอาจารย์และนักเรียนซึ่งถือเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียโดยตรงนั้นได้ผลเป็นที่น่าพอใจ กล่าวคือนักเรียนในโรงเรียนที่เป็นกรณีศึกษามีระดับจิตสำนึกด้านความปลอดภัยดีขึ้นในทุกๆ ด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด ดังแสดงในรูปที่ 7

รูปที่ 7 เปรียบเทียบระดับของจิตสำนึกด้านความปลอดภัยก่อนและหลังดำเนินกิจกรรมวิจัย

อย่างไรก็ตามจิตสำนึกด้านความปลอดภัยในเชิงพฤติกรรมยังคงมีค่าเฉลี่ยในระดับมากเท่านั้น แต่ก็มีค่าเพิ่มขึ้น ทั้งนี้อาจเป็นเพราะระยะเวลาในการดำเนินกิจกรรมไม่มากพอที่จะปรับพฤติกรรมที่ไม่ปลอดภัยบางอย่างได้ จึงต้องอาศัยการสานต่อจากทางโรงเรียนเพื่อให้เกิดสภาพความปลอดภัยที่ดียังยั่งยืนต่อไป

เอกสารอ้างอิง

Department of Health Statistics and Informatics in the Information. 2008. **The global burden of disease: 2004 update.** World Health Organization (WHO). Switzerland. 160 pages.

Goetsch, David L.. 2005. **Occupational Safety and Health.** Pearson Prentice Hall. NJ. 889 pages.

Guldenmund, F.W.. 2000. The nature of safety culture:a review of theory and research. **Safety Science.** 34: 215-257.

-----, 2550. “มะเร็ง”แชมป์คร่าชีวิตคนไทย สวนทางยอดซื้อประกันคุ้มครองโรคร้ายแรงต่ำเพียง 9% **หนังสือพิมพ์สยามธุรกิจ (756)**

วิฑูรย์ สิมะโชคดี และ วีรพงษ์ เฉลิมจิระรัตน์ 2549 **วิศวกรรมและการบริหารความปลอดภัยในโรงงาน.** สำนักพิมพ์ ส.ส.ท.. กรุงเทพฯ 474 หน้า

อดิศักดิ์ ผลิตผลการพิมพ์ 2550 **แผนการดำเนินงานเพื่อสร้างเสริมความปลอดภัยสำหรับเด็กไทย มปป.** กรุงเทพฯ 60 หน้า

การส่งเสริมการดูแลตนเองของผู้ป่วยเบาหวาน ชนิดไม่พึ่งอินซูลิน
ตำบลนาดินด้า จังหวัดเลย

Self-care Promotion of Noninsulin-Dependent Diabetic Patients at Na Din Dam District,
Loei Province

ธานี บุตดีชัย¹⁾ พิกุลทอง อ่อนตา¹⁾ สุภารัตน์ ดวงสวัสดิ์¹⁾ ณวีวรรณ สิมมะลี²⁾ สุพรรณณี ศรีปัญญากร³⁾

¹⁾ นักศึกษา สาขาสาธารณสุขศาสตร์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย อำเภอเมือง จังหวัดเลย 42000

²⁾ เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยหนองผ่า ตำบลนาดินด้า อำเภอเมือง จังหวัดเลย 42000

³⁾ อาจารย์ สาขาอาหารและโภชนาการ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย อำเภอเมือง จังหวัดเลย 42000

โทร 042-835223-8 E-mail: sripanyakorn@yahoo.com

บทคัดย่อ

โรคเบาหวานเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญปัญหาหนึ่ง ซึ่งมีอัตราความชุกเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ทำให้มีการศึกษาค้นคว้าเรื่องเบาหวานในแง่มุมต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องความสามารถของผู้ป่วยในการดูแลตนเองเพื่อควบคุมระดับน้ำตาลในเลือด คณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาถึง บริบทชุมชน วิธีการดำเนินชีวิต พฤติกรรมดูแลตนเอง และผลของการให้ความรู้โดยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนให้ผู้ป่วยเบาหวานมีพฤติกรรมการดูแลตนเองที่ถูกต้อง โดยทำการศึกษาในกลุ่มผู้ป่วยเบาหวานชนิดไม่พึ่งอินซูลิน ที่อยู่ภายใต้การดูแลของสถานอนามัยบ้านหนองผ่า ตำบลนาดินด้า จำนวน 36 ราย ผลการศึกษาพบว่าบริบทและวิธีการดำเนินชีวิตในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงไปสู่รูปแบบการบริโภคอาหารและการออกกำลังกายเปลี่ยนไป ผู้ป่วยส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการดูแลตนเองทางด้านอาหาร การออกกำลังกาย และการป้องกันภาวะแทรกซ้อนอยู่ในระดับปานกลาง และพฤติกรรมการรับประทานยาและการดูแลสุขภาพส่วนบุคคลอยู่ในระดับดี ภายหลังเข้าร่วมโครงการส่งเสริมการดูแลตนเองแบบมีส่วนร่วม พบว่าผู้ป่วยเบาหวานมีพฤติกรรมการดูแลตนเองในด้านต่างๆ ในระดับดีจำนวนเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามผู้ป่วยส่วนใหญ่ยังคงมีพฤติกรรมการบริโภคข้าวเหนียวในปริมาณไม่จำกัด และพฤติกรรมการออกกำลังกายอยู่ในระดับปานกลาง คณะผู้วิจัยเห็นควรมีการติดตาม และมีกิจกรรมกระตุ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนของพฤติกรรมการดูแลตนเองที่ดีต่อไป

คำสำคัญ การดูแลตนเอง ผู้ป่วยเบาหวานชนิดไม่พึ่งอินซูลิน การมีส่วนร่วม

Abstract

Diabetes Mellitus (DM) is one of the important public health problems, which its incidence has been steadily increasing. There are a number of studies on DM especially on self-care capability of diabetic patients to control their blood sugar levels. We therefore aimed to investigate the community context, lifestyle living, self-care behaviors, and the effect of self-care promotion on self-care behaviors of 36 noninsulin-dependent diabetic patients under care of Nongpam Health Care Center, Nadindam subdistrict. The results showed that the community context and lifestyle living have been changed from the past leading to the changes in eating and exercise behaviors. The majority of patients had fair self care in food, exercise, and complication and good self care in medication and appropriate health care. After participating in the study, the number of patients who had better self-care behaviors increased. However, the majority of patients still had

fair self care in eating unlimited sticky rice and exercise. It has been suggested that there should be long-term follow-up care and continuous activities for the patients to sustain their good self-care behaviors.

Keywords self-care, noninsulin-dependent diabetic patients, participation

1. คำนำ

โรคเบาหวานเป็นภาวะความเจ็บป่วยเรื้อรังที่เป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญปัญหาหนึ่ง ซึ่งมีผลกระทบอย่างรุนแรงต่อครอบครัว ประเทศ และสังคมโลก ประเทศไทยเองก็มีอัตราการความชุกของผู้ป่วยเบาหวานเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จากการสำรวจ National Health Examination Survey ในปี 2534 เทียบกับการสำรวจครั้งที่ 2 ในปี 2540 พบว่า ความชุกของโรคเบาหวานเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 2.3 เป็นร้อยละ 4.6 และเพิ่มเป็นร้อยละ 6.9 ในระหว่างปี 2546-2547 (สาริต 2550; สุรัตน์ และคณะ 2547) ข้อมูลสำรวจในปี 2543 พบว่า ประชากรอายุ 35 ปีขึ้นไปป่วยด้วยโรคเบาหวานสูงถึงร้อยละ 9.6 และพบว่าประชากร ร้อยละ 5.4 มีความเสี่ยงต่อการเป็นโรคเบาหวาน จากรายงานความชุกดังกล่าวข้างต้นพบว่าความชุกของโรคเบาหวานเพิ่มมากขึ้นอย่างน้อย 2 เท่า และมีแนวโน้มจะเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ (ทีปทัศน์ 2551) ปัญหาโรคเบาหวานจึงเป็นปัญหาสำคัญที่จะต้องรีบทำการป้องกันและแก้ไข เพื่อลดภาวะแทรกซ้อนที่จะเกิดขึ้น อันส่งผลให้เกิดความทุกข์ทรมานแก่ผู้ป่วยและทำให้คุณภาพชีวิตสั้นลง ทั้งยังก่อให้เกิดการสูญเสียทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างมหาศาลอันเนื่องมาจากค่าใช้จ่ายในการดูแลสุขภาพ (Noppamas 2007)

จากสถานการณ์ดังกล่าว ทำให้มีการศึกษาค้นคว้าเรื่องเบาหวานในแง่มุมต่างๆทั้งในเรื่องการส่งเสริมสุขภาพ ป้องกัน รักษาและฟื้นฟูสุขภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องความสามารถของผู้ป่วยในการดูแลตนเอง เพื่อควบคุมระดับน้ำตาลในเลือด ซึ่งเป็นเป้าหมายสำคัญของการดูแลผู้ป่วยเบาหวาน การให้ความรู้แก่ผู้ป่วยเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมให้ผู้ป่วยเบาหวานมีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพที่ถูกต้อง (อัญชลี 2543; อภิรดี 2542; กาญจนนา 2541) Sineenart (2000) ได้ทำการศึกษารวบรวมงานวิจัยเชิงทดลอง (Meta-analysis) ที่เกี่ยวข้องกับการให้ความรู้ทางด้านสุขภาพ

ในผู้ป่วยโรคเบาหวาน ตั้งแต่ปี 1977 ถึง 1999 พบว่าการให้ความรู้ในเรื่องโรคเบาหวานมีประสิทธิภาพในการเพิ่มความสามารถในการดูแลตนเอง การควบคุมระดับน้ำตาลในเลือด รวมทั้งมีความรู้ความเชื่อที่ถูกต้องเกี่ยวกับโรคเบาหวาน เช่นเดียวกับกับ Buntana (2001), Sugullaya (2001), Umaporn (2001), Wachara (2001), Wariya (2001) และ Yaowapha (2001) นอกจากนี้ได้มีงานวิจัยอีกจำนวนมากได้นำทฤษฎีต่างๆมาใช้ในการให้ความรู้เพื่อปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้ป่วยเบาหวาน ได้แก่ Protection Motivation Theory (นฤทธิ์ 2541; บุญผา 2541; Orathai 2003; Rutchadaporn 2002; Wipawan 2002), Social Cognitive Theory (Rapeeporn 2002) และ Self-efficacy Theory (ศิริมา 2541; สุรศักดิ์ 2541; Sasithorn 2003)

อย่างไรก็ตามปัจจัยสำคัญที่ควรคำนึงถึงในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมคือ ความยั่งยืนของพฤติกรรม การให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ นับเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดความยั่งยืนของกิจกรรมนั้นๆ (วสุธร 2548) การเน้นให้บุคคลมองเห็นความสำคัญของตนเองและเชื่อว่าตนเองสามารถนำไปสู่การปรับพฤติกรรม โดยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง ซึ่งเริ่มเรียนรู้จากประสบการณ์ของตนเอง รวมทั้งเรียนรู้ร่วมกันเป็นกลุ่ม (จิระศักดิ์ และ เฉลิมพล 2549) โดยการเรียนรู้ความสามารถของตนเองเป็นปัจจัยสำคัญในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดูแลสุขภาพ (Suthirat 2002) ซึ่งในงานวิจัยผู้ป่วยเบาหวาน พบว่าการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้เพื่อเพิ่มศักยภาพในการดูแลสุขภาพของตนเอง สามารถลดระดับน้ำตาลในเลือดได้ (Sukunya 2003, Thanaporn 2001, วิจารณ์ 2541)

จากการระดมความคิดเห็นของภาคีชุมชน พื้นที่ตำบลนาดินดำ จังหวัดเลย และผลการวิเคราะห์ปัญหาของประชาชนตามประเด็นการพัฒนาท้องถิ่น ขององค์การบริหารส่วนตำบลนาดินดำ (2550) พบว่าปัญหา

เบาหวานเป็นปัญหาสุขภาพที่สำคัญปัญหาหนึ่งของชุมชนที่ประชาชนในชุมชนต้องการให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทำการป้องกันและแก้ไข เนื่องจากประชาชนในชุมชนมีอัตราการเป็นโรคเบาหวานและภาวะแทรกซ้อนที่เกิดจากโรคเบาหวานเพิ่มมากขึ้นทุกปี จากข้อมูลการสำรวจทางสถิติ (สถานีนามัยเจริญสุข 2550; สถานีนามัยบ้านหนองผ่า 2548-2550) และพูดคุยซักถามเจ้าหน้าที่ที่มงานสุขภาพ รวมทั้งองค์การบริหารส่วนตำบลโดยทีมผู้วิจัย พบว่าสถานีนามัยเจริญสุข มีผู้ป่วยเบาหวานที่มารับบริการเพิ่มขึ้นเกือบเท่าตัวในแต่ละปี ได้แก่ 37 รายในปี 2548, 63 รายในปี พ.ศ. 2549 และข้อมูลล่าสุดในปี 2550 พบ 111 ราย และสถานีนามัยบ้านหนองผ่า พบผู้ป่วยเบาหวาน 123 ราย โดยคิดเป็น ร้อยละ 7.8 ของประชากรอายุตั้งแต่ 40 ปีขึ้นไป และมีภาวะความดันโลหิตสูงร่วมด้วย คิดเป็นร้อยละ 20 ของผู้ป่วยเบาหวานทั้งหมด โดยบริการที่สถานีนามัยจัดให้แก่ผู้ป่วยโรคเบาหวาน ได้แก่ คลินิกเบาหวานเดือนละครั้ง ให้ความรู้ในการปฏิบัติตัว และโครงการเยี่ยมบ้าน อย่างไรก็ตามมีเพียงประมาณร้อยละ 10 เท่านั้นที่สามารถควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดให้อยู่ในเกณฑ์ปกติได้ และมีผู้ป่วยบางส่วนไม่มาตรวจรักษาตามนัด จากการซักถามเจ้าหน้าที่ในเขตพื้นที่พบว่า ประชาชนไม่เห็นความสำคัญของการดูแลป้องกันโรคเบาหวานเท่าที่ควร และปัญหาโรคเบาหวานส่วนใหญ่มักพบในเครือญาติเดียวกัน

จากข้อมูลดังกล่าวคณะผู้วิจัยจึงมีความสนใจศึกษาบริบทชุมชนและวิถีการดำเนินชีวิต และพฤติกรรมดูแลตนเองของผู้ป่วยเบาหวานชนิดไม่พึ่งอินซูลิน รวมทั้งผลของการให้ความรู้โดยใช้แนวคิดการมีส่วนร่วมแก่ผู้ป่วยเบาหวานชนิดไม่พึ่งอินซูลิน เพื่อปรับเปลี่ยนให้ผู้ป่วยมีพฤติกรรมดูแลตนเองที่ถูกต้อง โดยจะทำการศึกษากลุ่มผู้ป่วยเบาหวาน ที่อยู่ภายใต้การดูแลของสถานีนามัยบ้านหนองผ่า เนื่องจากมีความซุกซนของผู้ป่วยเบาหวานสูง และขาดแคลนเจ้าหน้าที่ในการดูแลสุขภาพ นอกจากนี้จากรายงานประจำปีขององค์การบริหารส่วนตำบลพบว่าประชาชนในหมู่บ้านดังกล่าว ไม่นิยมมาตรวจสุขภาพที่สถานีนามัย (องค์การบริหารส่วนตำบลนาดีนดำ 2550)

2. วิธีดำเนินการ

งานวิจัยครั้งนี้เป็นงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยอาศัยความร่วมมือของผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ เจ้าหน้าที่สถานีนามัย เจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนตำบล และผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งทำการศึกษาเฉพาะผู้ป่วยโรคเบาหวานชนิดไม่พึ่งอินซูลิน จำนวน 36 ราย ที่อยู่ภายใต้การดูแลของสถานีนามัยบ้านหนองผ่า จำนวน 3 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่บ้านหนองผ่า หมู่ 3 หมู่บ้านหนองทุ่ม หมู่ 6 และหมู่บ้านหนองฮีหมู่ 11 ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่อยู่ใกล้เคียงสถานีนามัยบ้านหนองผ่า โดยมีขั้นตอนการดำเนินงานดังนี้

2.1 ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และประชุมชี้แจงคณะทำงานเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และแนวทางในการดำเนินโครงการ

2.2 จัดทำเครื่องมือประเมินพฤติกรรมกรรมการดูแลตนเองของผู้ป่วยเบาหวาน รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้อง

2.3 ประชาสัมพันธ์โครงการให้แก่ชุมชน เพื่อให้ชุมชนรับทราบและกระตุ้นการมีส่วนร่วมในโครงการ โดยอาศัยความร่วมมือกับผู้นำหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล และสถานีนามัย

2.4 จัดกิจกรรมดำเนินโครงการส่งเสริมการดูแลตนเองของผู้ป่วยโรคเบาหวานแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้ผู้ป่วยมีพฤติกรรมดูแลตนเองที่ถูกต้อง ดังนี้

2.4.1 จัดประชุมกลุ่ม (group meeting) อภิปรายกลุ่ม (group discussion) รวมทั้ง สัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) เพื่อประเมินพฤติกรรมกรรมการดูแลตนเองและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมกรรมการดูแลตนเองของผู้ป่วยเบาหวาน โดยให้ผู้ป่วยมีส่วนร่วมในการวิเคราะห์ และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ รวมทั้ง สัมภาษณ์เชิงลึกถึงบริบทชุมชน วิถีการดำเนินชีวิต จากผู้สูงอายุในชุมชน ผู้นำหมู่บ้าน เจ้าหน้าที่สถานีนามัย และองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

ภาพที่ 1 กิจกรรมการทำกลุ่ม

2.4.2 จัดเวทีคืนความรู้ผลการศึกษาศักยภาพกิจกรรมและปัจจัยที่ส่งผลกระทบต่อพฤติกรรมดูแลตนเองให้แก่กลุ่มผู้ป่วยเบาหวาน รวมทั้งจัดประชุมอภิปรายกลุ่มเพื่อร่วมวางแผนจัดกิจกรรมให้ความรู้ และพัฒนาสื่อในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมดูแลตนเองไปในทางที่ดีขึ้น โดยมีองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นเข้าร่วมรับรู้และมีส่วนร่วมในการสร้างแรงจูงใจด้านการปฏิบัติตัวแก่ผู้ป่วย

ภาพที่ 2 กิจกรรมจัดเวทีคืนความรู้แก่ชุมชน

2.4.3 จัดเวทีให้ความรู้การปฏิบัติตัวที่ถูกต้องสำหรับผู้ป่วยโรคเบาหวานตามแผนงานที่กลุ่มเป้าหมายร่วมกำหนดกำหนดไว้ โดยใช้สื่อที่เข้าร่วมพัฒนาขึ้น ซึ่งรูปแบบการให้ความรู้ที่ได้จากการมีส่วนร่วมในการวางแผนของผู้ป่วย ประกอบด้วย การบรรยาย ประกอบการสาธิตแสดงตัวอย่างอาหารสำหรับผู้ป่วยเบาหวานโดยเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญทางด้านอาหารในพื้นที่ การฝึกปฏิบัติการออกกำลังกายตามรูปแบบที่

เหมาะสมกับกลุ่มตัวอย่างโดยใช้เพลงหมอลำพื้นบ้านประกอบ รวมทั้งได้มีการจัดทำเป็นวีดิทัศน์ตามความต้องการของกลุ่มตัวอย่างเนื่องจากต้องการนำมาเปิดในขณะที่ออกกำลังที่บ้าน ซึ่งจัดทำโดยเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการออกกำลังกายและทีมที่ปรึกษาทางสุขภาพสำหรับผู้ป่วยเบาหวาน นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมการร่วมอภิปรายกลุ่ม แลกเปลี่ยนความคิดเห็นโดยเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญถึงแนวทางดูแลตนเองด้านการรับประทานยา การดูแลสุขภาพทั่วไป และการป้องกันภาวะแทรกซ้อนที่อาจจะเกิดขึ้นจากโรคเบาหวาน ใช้เวลาในการดำเนินงานทั้งหมดประมาณ 4 เดือน โดยแต่ละครั้งที่เข้าไปดำเนินการห่างกัน 2-3 สัปดาห์

ภาพที่ 3 การฝึกปฏิบัติการออกกำลังกาย

2.4.4 ติดตามเยี่ยมบ้านเพื่อสังเกตและให้ผู้ป่วยร่วมประเมินการปฏิบัติตัวของผู้ป่วย พร้อมประเมินปัญหาที่เกิดขึ้น และให้คำแนะนำเพิ่มเติม ร่วมกับเจ้าหน้าที่สถานีอนามัยบ้านหนองผ้า

ภาพที่ 4 การติดตามเยี่ยมบ้านผู้ป่วย

2.4.5 ประเมินผลภายหลังการดำเนินกิจกรรม และสรุปผลการดำเนินโครงการการส่งเสริมการดูแลตนเองของผู้ป่วยเบาหวานแบบมีส่วนร่วม โดยให้ผู้ป่วยร่วมในการประเมินการดูแลตนเองว่ามีพฤติกรรมปฏิบัติตัวที่เหมาะสมและถูกต้องหรือไม่ พร้อมทั้งยกย่องชมเชยผู้ป่วยที่มีการปฏิบัติตัวในทางที่ดีขึ้น

3. ผลการดำเนินงาน

3.1 ผลการศึกษาบริบทชุมชน และวิถีการดำเนินชีวิต

จากการประชุมกลุ่ม สัมภาษณ์เชิงลึกกลุ่มผู้ป่วยเบาหวาน เจ้าหน้าที่สถานีอนามัย ผู้นำหมู่บ้าน ผู้บริหาร และเจ้าหน้าที่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นถึงบริบทของชุมชนและวิถีการดำเนินชีวิต พบว่า อาชีพเดิมนอกจากทำด้านเกษตรกรรมในช่วงฤดูกาลทำนาแล้ว ในช่วงที่รอกอยผลผลิตที่ได้จากการทำนา ประชาชนจะทำสวน ปลูกผัก เก็บของป่ามาขาย อยู่แบบธรรมชาติ การเดินทางใช้ทางเท้า ในระยะต่อมาจึงมีการอพยพแรงงานไปทำงานต่างจังหวัดเพิ่มมากขึ้นจึงทำให้ครอบครัวขาดความอบอุ่น ผู้สูงอายุการดูแลสุขภาพปัจจุบันมีการซื้ออาหารจากตลาดมารับประทานกันมากขึ้น ถึงแม้จะมีการปลูกผักกินเองบ้างแต่มีการใช้สารเคมีเพิ่มมากขึ้น มีเทคโนโลยีต่าง ๆ เข้ามาใช้ในชีวิตประจำวันกันมากขึ้น ทำให้การออกกำลังกายส่วนบุคคลลดลง สิ่งแวดล้อมรอบ ๆ หมู่บ้านจากเดิมมีการปลูกต้นไม้เป็นจำนวนมาก แต่ปัจจุบันมีการตัดต้นไม้มากขึ้น มีการสร้างบ้านเรือนแออัดเพิ่มขึ้น นอกจากนี้หมู่บ้านในตำบลนาดินด้ายยังมีงานบุญเดือน 3, 4, 5, 10, 11 และ 12 โดยแต่ละหมู่บ้านจะมีวันทำบุญแตกต่างกันซึ่งจะมีอาหารคาวหวานรับประทานร่วมกันเป็นจำนวนมาก โดยอาหารคาวส่วนใหญ่จะเป็นเนื้อวัว ส่วนของหวานที่นิยม ได้แก่ ข้าวต้มมัด ขนมข้าวปาด ลอดช่องน้ำกะทิ รวมทั้งมีการร่วมวงตีหมอลำ เบียร์ น้ำอัดลม

3.2 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง

ผู้ป่วยเบาหวานส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 77.8) มีช่วงอายุ 60ปีขึ้นไป (ร้อยละ 50.0) มีอาชีพเกษตรกรรม (ร้อยละ 58.3) รองลงมาคืออาชีพทำงานบ้าน (ร้อยละ 22.2) มีรายได้อยู่ระหว่าง 3,001- 6,000 บาท (ร้อยละ 41.7) การศึกษาอยู่ในระดับประถมศึกษา (ร้อยละ 94.4) มีสถานะครอบครัวเดี่ยว (ร้อยละ 69.4)

และมีการเตรียมอาหารด้วยตนเอง (ร้อยละ 66.7) โดยกลุ่มผู้ป่วยเบาหวาน ร้อยละ 38.9 และ 33.3 มีประวัติเป็นเบาหวานมานาน 1-5 ปี และ 6-10 ปี ตามลำดับ และมีโรคแทรกซ้อนประกอบ ร้อยละ 75 ที่สำคัญ ได้แก่ โรคความดันโลหิตสูง และมารักษาโดยใช้สิทธิบัตรทอง 30 บาท (ร้อยละ 88.9)

3.3 ข้อมูลพฤติกรรมกรรมการดูแลตนเอง

3.3.1 พฤติกรรมการดูแลตนเองด้านอาหาร

ก่อนเข้าร่วมโครงการผู้ป่วยเบาหวานมีพฤติกรรมการดูแลตนเองทางด้านอาหารโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีพฤติกรรมการดูแลตนเองทางด้านอาหารที่ดีเกินร้อยละ 50 ได้แก่ การไม่ดื่ม น้ำอัดลม การไม่รับประทานขนม ของทอดหรือของจุกจิบระหว่างมื้อ และการหลีกเลี่ยงชา กาแฟ และเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เป็นส่วนผสม เพียงร้อยละ 13.9 มีการรับประทานอาหารหวานและขนมหวาน และ ร้อยละ 27.8 ที่เลาะมันออกเมื่อรับประทานเนื้อสัตว์ทุกครั้ง ส่วนพฤติกรรมการดูแลตนเองในระดับไม่ดีขึ้นร้อยละ 50 ได้แก่ การรับประทานข้าวเหนียวตามความต้องการจนอิ่ม ภายหลังเข้าร่วมโครงการผู้ป่วยมีจำนวนผู้ป่วยเบาหวานที่มีพฤติกรรมการดูแลตนเองทางด้านไม่ดื่ม น้ำอัดลม ไม่รับประทานขนม ของทอดหรือของจุกจิบระหว่างมื้อ หลีกเลี่ยงชา กาแฟ และเครื่องดื่มที่มีแอลกอฮอล์เป็นส่วนผสม และงดรับประทานอาหารและขนมหวานเพิ่มมากขึ้น รวมทั้งมีพฤติกรรมการเลาะมันออกเมื่อรับประทานเนื้อสัตว์เพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 69.4 แต่ยังคงมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นด้านการรับประทานข้าวโดยรับประทานแต่ข้าวเหนียวตามความต้องการจนอิ่ม ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากนาที่ทำมีแต่ข้าวเหนียว รับประทานข้าวเหนียวแล้วอ้อย จึงรับประทานตามใจตนเองโดยเฉพาะมือเย็นเนื่องจากครอบครัวอยู่กันพร้อมหน้า แต่ถ้ารับประทานข้าวเจ้าผู้ป่วยจะรู้สึกไม่อร่อย ไม่ชอบ และเบื่อ

3.3.2 พฤติกรรมการดูแลตนเองด้านการออกกำลังกาย

ก่อนเข้าร่วมโครงการผู้ป่วยเบาหวานส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการดูแลตนเองทางด้านการออกกำลังกายแบบเบาๆ เป็นระยะเวลาแบบสั้นๆ ได้แก่ ขยับแขนขาในช่วงตื่นนอนในตอนเช้าประมาณ 5-10 นาที ผู้ป่วยส่วนใหญ่ ร้อยละ 52.8 พักผ่อนอยู่บ้านอยู่ในบ้านและไม่

ออกกำลังกายแต่อย่างใดเป็นประจำ ภายหลังเข้าร่วมโครงการจำนวนผู้ป่วยเบาหวานที่พักผ่อนอยู่บ้านอยู่ในบ้านและมีพฤติกรรมไม่ออกกำลังกายแต่อย่างใดเป็นประจำลดลงเหลือ ร้อยละ 33.4 อย่างไรก็ตามผู้ป่วยส่วนใหญ่ออกกำลังกายบางครั้งเท่านั้น (ร้อยละ 52.8) โดยผู้ป่วยส่วนใหญ่ที่ไม่ออกกำลังกายให้เหตุผลว่าไม่มีเวลาต้องไปทำงาน งานที่ทำเป็นการออกกำลังกายอยู่แล้ว และบางส่วนไม่สามารถเปิดวิถีทัศน์ได้ ต้องการให้ทางผู้ใหญ่นำเป็นแกนนำในการพาออกกำลังกาย จะทำให้เกิดความสะดวกในการออกกำลังกายมากขึ้น

3.3.3 พฤติกรรมดูแลตนเองด้านการรับประทานยา

ก่อนเข้าร่วมโครงการ ผู้ป่วยเบาหวานส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการดูแลตนเองทางด้านยาอยู่ในระดับดี ในด้านการมาตรวจตามแพทย์นัดและกินยาตามแพทย์สั่งเสมอ แต่ร้อยละ 27.8 ยังรับประทานยาเป็นสองเท่าในมือถัดไปเมื่อลืมรับประทานยา และมีเพียงร้อยละ 44.4 ที่ไม่กินยาสมุนไพร หรือยาหม้อควบคู่กับยารักษาเบาหวาน และร้อยละ 47.2 ที่ไม่หยุดหรือเพิ่มยาด้วยตนเองเมื่อมีอาการดีขึ้น ภายหลังเข้าร่วมโครงการพฤติกรรมการรับประทานยาเป็นสองในมือถัดไปเมื่อลืมรับประทานยา ลดเหลือเพียงร้อยละ 8.3 จำนวนผู้ป่วยที่มีพฤติกรรมไม่กินยาสมุนไพร หรือยาหม้อควบคู่กับยารักษาเบาหวาน และไม่หยุดหรือเพิ่มยาด้วยตนเองเมื่อมีอาการดีขึ้นมีมากขึ้น (มากกว่า ร้อยละ 80.0)

3.3.4 พฤติกรรมดูแลตนเองด้านการดูแลสุขภาพทั่วไป

ก่อนเข้าร่วมโครงการ ผู้ป่วยเบาหวานส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพทั่วไปอยู่ในเกณฑ์ดีทางด้านการจัดที่อยู่ให้อยู่ในที่ที่ถ่ายเทสะดวก (ร้อยละ 94.4) การนอนหลับพักผ่อนอย่างเพียงพอ (ร้อยละ 61.1) แต่มีพฤติกรรมการดูแลตนเองไม่ดีทางด้านการกลั่นปัสสาวะ (ร้อยละ 69.4) ภายหลังเข้าร่วมโครงการผู้ป่วยเบาหวานส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการดูแลสุขภาพทั่วไปอยู่ในเกณฑ์ดีเพิ่มมากขึ้น ได้แก่ การหาทางออกโดยการออกกำลังกายหรือหากิจกรรมพักผ่อนหย่อนใจเมื่อเกิดภาวะเครียด (จากร้อยละ 44.4 เป็นร้อยละ 52.8) การดูแลรักษาความสะอาดร่างกายโดยเฉพาะบริเวณซอกอับ (จากร้อยละ 66.7 เป็นร้อยละ 83.3) และการดูแลท่า

ความสะอาดเท้า (จากร้อยละ 58.3 เป็นร้อยละ 75.0) และมีการกลั่นปัสสาวะลดลงเหลือเพียงร้อยละ 11.1

3.3.5 พฤติกรรมดูแลตนเองด้านการป้องกันภาวะแทรกซ้อน

ก่อนเข้าร่วมโครงการ ผู้ป่วยเบาหวานส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการดูแลป้องกันภาวะแทรกซ้อนในระดับปานกลาง โดยมากกว่าร้อยละ 50 มีการตรวจสุขภาพประจำปีทุกปี ชั่งน้ำหนักและตรวจวัดความดันอย่างสม่ำเสมอ และน้อยกว่าร้อยละ 40 ที่มีพฤติกรรมการดูแลเท้าที่ถูกต้องเพื่อป้องกันและรักษาบาดแผลที่เท้า ภายหลังเข้าร่วมโครงการส่วนใหญ่มีพฤติกรรมการดูแลป้องกันภาวะแทรกซ้อนในระดับดี โดยมีพฤติกรรมการดูแลเท้าที่ถูกต้องเพื่อป้องกันแผลที่เท้าเพิ่มมากขึ้น นั่นคือ ร้อยละ 86.1 มีการใส่รองเท้าออกนอกบ้านทุกครั้ง ร้อยละ 52.8 ทำความสะอาดแผลและใช้เบต้าดีนทาเมื่อเกิดบาดแผล และร้อยละ 63.9 มาพบแพทย์ทุกครั้งเมื่อเกิดแผลที่เท้า

4. การนำผลงานไปใช้ประโยชน์

ผลจากการส่งเสริมการดูแลตนเองของผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ไม่พึ่งอินซูลินโดยให้ผู้ป่วยเข้ามามีส่วนร่วมในการวิเคราะห์พฤติกรรมการดูแลตนเอง การเลือกแนวทางในการปฏิบัติเพื่อการมีพฤติกรรมการดูแลตนเองที่ดีขึ้น รวมทั้งร่วมปฏิบัติและประเมินผลการเข้าร่วมโครงการดูแลตนเอง และการมีส่วนร่วมของเจ้าหน้าที่สถานีนามัย และองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นสามารถให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องได้แก่ เจ้าหน้าที่สถานีนามัยหนองผ่าและบริเวณใกล้เคียงที่มีบริบทชุมชนใกล้เคียงกัน นำไปประยุกต์ใช้ในการดูแลผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ไม่พึ่งอินซูลิน นอกจากนี้ยังมีวิถีทัศน์คำแนะนำการดูแลตนเองทางด้านอาหาร และวิธีการออกกำลังกายประกอบเพลงหมอลำโดยผู้ป่วยมีส่วนร่วมสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ ทั้งนี้โครงการวิจัยนี้ยังมีส่วนช่วยให้ผู้ป่วยตระหนักว่าการดูแลสุขภาพไม่ใช่หน้าที่รับผิดชอบของสถานีนามัยเท่านั้น แต่เป็นความรับผิดชอบของผู้ป่วยทุกคนที่ต้องร่วมดูแลตนเอง

5. อภิปรายผล

ผลจากการศึกษาการเสริมสร้างการดูแลตนเองสำหรับผู้ป่วยเบาหวานชนิดไม่พึ่งอินซูลินแบบมีส่วนร่วม ตั้งแต่ร่วมประเมินพฤติกรรมตนเอง ร่วมวิเคราะห์

หาสาเหตุการมีพฤติกรรมการดูแลตนเองที่ไม่ถูกต้องร่วมวางแผนในการดำเนินกิจกรรม ร่วมปฏิบัติ และร่วมประเมินพฤติกรรมดูแลตนเองภายหลังเข้าร่วมกิจกรรม ส่งผลให้ผู้ป่วยเห็นความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการดูแลตนเองไม่ใช่เฉพาะเป็นหน้าที่ของเจ้าหน้าที่สาธารณสุขเท่านั้น และก่อให้เกิดการปฏิบัติตัวทางด้านอาหารดีขึ้นภายหลังการเข้าร่วมโครงการ อีกทั้งกิจกรรมบางส่วนยังเป็นการบูรณาการเพลงหมอลำพื้นบ้านประกอบซึ่งเป็นการสร้างความตระหนักในคุณค่าของตน ส่งผลให้เกิดแรงจูงใจในการมีส่วนร่วมของผู้ป่วยเพิ่มมากขึ้น อย่างไรก็ตามยังคงมีพฤติกรรมบางอย่างที่ไม่สามารถปรับเปลี่ยนได้ในช่วงระยะเวลาที่ทำการศึกษา อันได้แก่ การรับประทานข้าวเหนียวไม่จำกัดปริมาณแต่บริโภคตามความต้องการจกนม ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากวิถีการรับประทานอาหารในชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ที่เราไม่สามารถเปลี่ยนให้มารับประทานข้าวเจ้าหรือข้าวกล้องได้ เห็นควรส่งเสริมการใช้กระบุงข้าวส่วนตัวเพื่อให้ผู้ป่วยสามารถควบคุมปริมาณการบริโภคข้าวเหนียวได้

อย่างไรก็ตามเป้าหมายสูงสุดของการดูแลตนเองของผู้ป่วยเบาหวานคือการที่ผู้ป่วยสามารถควบคุมระดับน้ำตาลในเลือดได้ ดังนั้นคณะผู้วิจัยเห็นควรว่าควรมีการติดตามดูการเปลี่ยนแปลงของพฤติกรรมดูแลตนเอง และระดับน้ำตาลในเลือดของผู้ป่วยในระยะยาว รวมทั้งควรมีกิจกรรมกระตุ้นอย่างต่อเนื่องเพื่อก่อให้เกิดความยั่งยืนของพฤติกรรมดูแลตนเองที่ดีต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

งานวิจัยเรื่องนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ภายใต้ โครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการศาสตร์เพื่อเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่ สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี (ABC-PUS) ประจำปี 2551

เอกสารอ้างอิง

1. กาญจนา เกษกาญจน์ (2541) การศึกษาพฤติกรรมส่งเสริมสุขภาพของผู้สูงอายุ โรคเบาหวาน. วิทยาลัยนวมินทราชินีมหาวิทยาลัยมหิดล.
2. จีระศักดิ์ เจริญพันธ์ และเฉลิมพล ต้นสกุล (2549) มหาสารคาม: โรงพิมพ์คลังน่านานาวิทยา.

3. นฤทธิ์ เซ็นน้อย (2541) ประสิทธิภาพของโปรแกรมสุขศึกษาต่อการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมด้านการควบคุมอาหารและ การออกกำลังกายของผู้ป่วยโรคเบาหวาน โรงพยาบาลหันคา จังหวัดชัยนาท. วิทยาลัยนวมินทราชินีมหาวิทยาลัยมหิดล.

4. ธีปัทสน์ ชุณหสวัสติกุล, M.D. http://www.balavi.com/content_th/article/article7.asp (ข้อมูล ณ วันที่ 19 กุมภาพันธ์ 2551).

6. บุญพา อาศรัยราช (2541) การประยุกต์ทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเพื่อลดภาวะเสี่ยง ต่อโรคหลอดเลือดหัวใจของผู้ป่วยเบาหวานชนิดไม่พึ่งอินซูลิน โรงพยาบาลศูนย์อุดรธานี จังหวัดอุดรธานี. วิทยาลัยนวมินทราชินีมหาวิทยาลัยมหิดล.

7. วสุธร ตันวัฒนกุล (2548) สุขภาพ อนามัยชุมชนและ ขบวนการพัฒนา. ชลบุรี: มหาวิทยาลัยบูรพา.

8. วิภาวรรณ ลิ้มเจริญ (2541) ผลของการให้คำแนะนำแบบมีส่วนร่วมต่อความเชื่อด้านสุขภาพ และพฤติกรรมในการดูแลตนเอง เพื่อป้องกันโรคเบาหวานของประชาชนกลุ่มเสี่ยงในตำบลโสนลอย อำเภอบางบัวทอง จังหวัด นนทบุรี. วิทยาลัยนวมินทราชินีมหาวิทยาลัยมหิดล.

9. ศิริมา เนาวรัตน์ (2541) การประยุกต์ทฤษฎีความสามารถตนเองร่วมกับบุคคลอ้างอิงต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ของผู้ป่วยโรคเบาหวาน โรงพยาบาลสวรรคตประชารักษ์ จังหวัดนครสวรรค์. วิทยาลัยนวมินทราชินีมหาวิทยาลัยมหิดล.

10. สถานีอนามัยบ้านหนองผำ(2548-2550) รายงานสถิติข้อมูลผู้ป่วย ตำบล นาดีนตำ, จังหวัด เลย.

11. สถานีอนามัยเจริญสุข (2550) รายงานสถิติข้อมูลผู้ป่วย ตำบล นาดีนตำ, จังหวัด เลย.

12. สาริต วรรณแสง (2550) สถานการณ์โรคเบาหวานในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร: วิวัฒนาการพิมพ์.

13. สุรศักดิ์ ธรรมเป็นจิตต์ (2541) การประยุกต์ทฤษฎีความสามารถตนเองร่วมกับแบบแผนความเชื่อด้านสุขภาพในการปรับเปลี่ยน พฤติกรรมผู้ป่วยเบาหวานชนิดไม่พึ่งอินซูลิน โรงพยาบาลสกลนคร จังหวัด สกลนคร. วิทยาลัยนวมินทราชินีมหาวิทยาลัยมหิดล.

14. สุรัตน์ โคมินทร์, ศรีวัฒนา ทรงจิตสมบูรณ์ และ อรวรรณ ภูชัยวัฒนานนท์ (2547) ปัญหาโภชนาการ. ใน โภชนศาสตร์สาธารณสุข หน่วยที่ 1-5, pp. 187-190 [มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช, editor]. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
15. องค์การบริหารส่วนตำบลนาดินดำ (2550) รายงานประจำปี ตำบล นาดินดำ, จังหวัด เลย.
16. อภิรดี ปลอดในเมือง (2542) ประสิทธิภาพของโครงการสนับสนุนและให้ความรู้เพื่อปรับปรุงการรับรู้สมรรถนะในการดูแล ตนเองและภาวะการควบคุมโรคในผู้ป่วยเบาหวานประเภทที่ 2 ที่ควบคุมโรคไม่ได้. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
17. อัญชลี แสนอ้วน (2543) ผลของการพยาบาลระบบสนับสนุนและให้ความรู้ต่อการดูแลตนเองของผู้ป่วยเบาหวาน ชนิดไม่พึ่งอินซูลิน โรงพยาบาลพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหิดล.
18. Buntana Phumleng (2001) The Effectiveness Of An Educative-Supportive Program On Improving Perceived Self- Care Efficacy And Diabetic Control In Uncontrolled Type2 Diabetic Patients: A Case Study Of Rural Hospital In The South.
19. Noppamas Phutubtim (2007) The Cost Of Treatment For Diabetic Patients At Teaching Hospital, Fiscal Year 2002-2003. MSc Thesis, Mahidol University.
20. Orathai Thongrain (2003) An Application Of Protection Motivation Theory To Behavior Modification Among Diabetic Patients Attending Banleam Hospital Phetchaburi Province. MSc Thesis, Mahidol University.
21. Rutchadaporn Jintanameerat (2002) An Application Of Protection Motivation Theory To Blood Sugar Control Among Type 2 Diabetic Patients Attending Diabetic Clinic, Nonthavej Hospital. MSc Thesis, Mahidol University.
22. Sasithorn Saiwong (2003) The Effectiveness Of A Health Promotion Program On Behavioral Modification For Dietary Control And Exercise Among Type 2 Diabetic Patients At Pathumthani Hospital, Pathumthani Province. MSc Thesis, Mahidol University.
23. Sineenart Likitracharoen (2000) Meta-Analysis Of Educative-Supportive Intervention Research For Diabetic Patients In Thailand. MSc Thesis, Mahidol University.
24. Sukunya Yaiwong (2003) Empowerment For Blood Sugar Control In Diabetic Patients Type II : Case Study At Diabetic Clinic, Chun Hospital, Phayao Province. MSc Thesis, Mahidol University.
25. Sugullaya Puangkwan (2001) The Effects Of Supportive- Participative Education On Diabetic Knowledge, Diabetic Control Behaviors, Fasting Blood Sugar, And Hba1c In Diabetic Patients. MSc Thesis, Mahidol University.
26. Suthirat Anan (2002) Factors Affecting Health-Promoting Behaviors Of Diabetic Patients Seeking Care At Trat Hospital, Trat Province. MSc Thesis, Mahidol University.
27. Thanaporn Assuk (2001) The Effectiveness Of Community Self-Help Group On The Development Of Health Behavior Among Type 2 Diabetic Patients. MSc Thesis, Mahidol University.
28. Umaporn Sanusanti (2001) An Application Of Transtheoretical Model And Participatory Learning Approach To Promote Diabetic Self-Care Behavior In Tha-Ta Ko District Nakhonsawan Province. MSc Thesis, Mahidol University.
29. Wariya Boonchaay (2001) The Effectiveness Of An Educative-Supportive Program On Perceived Self-Care Efficacy And Diabetic Control In Elderly Women With Uncontrolled Type 2 Diabetes: A Case Study At The General Hospital In The Central Region Of Thailand. MSc Thesis, Mahidol University.
30. Watchara Muangkae (2001) The Effectiveness Of An Educative-Supportive Program On Improving

Perceived Self- Care Efficacy And Diabetic Control
In Uncontrolled Type2 Diabetic Patients: A Case
Study Of Rural Hospital In The North. MSc Thesis,
Mahidol University.

31. Yaowapha Tiatrakul (2001) The Effectiveness
Of Self-Efficacy Theory For Self-Care Modification
Behavior Among Type 2 Diabetic Patients
Attending Soongnum Hospital, Nakhon Ratchasima
Province. MSc Thesis, Mahidol University.

การพัฒนาทักษะการอ่าน โดยใช้นิทานพื้นบ้าน : กรณีศึกษานักเรียนโรงเรียนบ้านนาดินดำ
Development Reading Skill by Using Folktale: A Case Study of Student
at Baan Nadindum School

ชมพูนุท วราศิริ¹⁾ ศรารุณี วงศ์ศรี²⁾ ชัชชนะชัย ภูมิพิชิตชัย²⁾ อุษณี วิชาธรรม²⁾ ทวี ตะโคตร²⁾
¹⁾ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาสังคมศาสตร์คณณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
²⁾ นักศึกษาระดับปริญญาตรี สาขาวิชาสังคมศึกษา คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย
234 ถนนเลย-เชียงคาน ตำบลเมือง อำเภอเมือง จังหวัดเลย 42000 โทร 042-835230
E-mail: duenwa@yahoo.com

บทคัดย่อ

การอ่านเป็นทักษะที่จำเป็นอย่างยิ่งในการเรียน งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1.ศึกษาสภาพการอ่านของนักเรียนโรงเรียนบ้านนาดินดำ 2.ศึกษารูปแบบการพัฒนาทักษะการอ่านหนังสือโดยใช้นิทานพื้นบ้าน 3.พัฒนาทักษะการอ่านหนังสือของนักเรียนโดยใช้นิทานพื้นบ้านให้เพิ่มขึ้นตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยแบบกึ่งทดลอง ผลการศึกษาพบว่า มีนักเรียนที่มีปัญหาอ่านไม่ออก จำนวน 8 คน เป็นนักเรียนในระดับช่วงชั้นที่ 2 (ชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 - 6)ทั้งหมด นักเรียนเหล่านี้มีปัญหาด้านสติปัญญา สมาธิสั้น ก้าวร้าว ขาดเป้าหมายในชีวิต และมีปัญหาเกี่ยวกับด้านผู้ปกครอง รูปแบบการพัฒนาทักษะการอ่านหนังสือที่เหมาะสม ต้องเริ่มจากง่ายไปสู่ยาก โดยเริ่มจากการผสมคำ อ่านเป็นคำ และอ่านเป็นเรื่อง ใช้กิจกรรมต่างๆ ในการฝึกอ่าน นิทานพื้นบ้านที่เหมาะสมสำหรับการอ่านคือ เรื่องแก่งคุดคู้ และเรื่องก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ ทำการทดลองรูปแบบพัฒนาทักษะการอ่านหนังสือ โดยใช้นิทานพื้นบ้านแบบกลุ่มเดี่ยวทดสอบก่อน - หลังเรียน พบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์การอ่านทั้งการอ่านบัตรคำและการอ่านเรื่องนิทานหลังเรียนเพิ่มขึ้นแตกต่างจากก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

คำสำคัญ การอ่าน พัฒนาทักษะการอ่าน นิทานพื้นบ้าน โรงเรียนบ้านนาดินดำ

Abstract

Reading is the most necessary skill for learning. The purposes of this research were: to study the reading conditions of students at Ban Nadindam school, 2) to study the reading skill model development by applying folk tales, and 3) to improve reading skill of students by applying increased folk tales according to the determined criteria of the researchers. Participatory Action Research (PAR) was applied with the quasi-experimental research.

The results of the study were as follows:

There were 8 students who had reading problems at the entire second period level from Pratom 4- Pratom 6. These gained the intellectual and concentration problems. Also, they were aggressive, lacked of life-goals and had problematic parents.

The appropriate reading skill pattern development started with simplicity to complexity. It began with word mixture, word reading and story reading by using many reading exercises activities. The appropriate folk tales for reading were Kang-Kud Kuu and Kong Kao Noi Ka Mae.

One group pretest -posttest design was applied for the experiment of the reading skill model development. It was found that the students achieved increased reading which was statically significantly different at .05 levels.

Keywords Reading, Reading skill development, Folk tale and Ban Nadindam School

1. คำนำ

โรงเรียนบ้านนาดินคำเป็นโรงเรียนที่อยู่ในเขตความรับผิดชอบของเขตพื้นที่การศึกษาเขต 1 จังหวัดเลย เป็นโรงเรียนระดับประถมศึกษา จากการศึกษาค้นคว้าของสำนักวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย พบว่าเด็กที่อยู่ในระบบโรงเรียนมีปัญหาทางการศึกษา โดยเฉพาะเรื่องของการอ่านหนังสือ การอ่านไม่ออกจึงมีผลต่อการเข้าใจเนื้อหาเรื่องราวในบทเรียน การเขียนเพื่อการสื่อสารจึงไม่สามารถทำได้ เด็กบางส่วนจึงมีปัญหาเรื่องการติดเกมส์ตามมา

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงเห็นว่า การศึกษาวิจัยเพื่อหา รูปแบบการพัฒนาทักษะการอ่านให้กับเด็กจะส่งผลต่อการเรียนรู้ การอ่าน การเขียนให้กับเด็กเป็นอย่างมาก และแก้ปัญหาให้กับเด็กในชุมชนได้เป็นอย่างดี

การนำนิทานพื้นบ้านมา让孩子อ่านจะทำให้เด็กเกิด ความสนุกสนานเพลิดเพลิน เสริมสร้างจินตนาการ ช่วยให้เด็กเข้าใจสภาพสังคมไทยในอดีตทั้งด้านวิถีชีวิต ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อต่างๆ ฯลฯ ได้ข้อคิด คติเตือนใจที่แฝงอยู่ในผลงานนิทาน อันเป็นการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมตามจารีตของกลุ่มชุมชน ให้กับเด็กได้รับทราบ ให้เด็กใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ซึ่งอาจช่วยลดปัญหาการติดเกมส์ของเด็กในชุมชนได้เป็นอย่างดี นอกเหนือจากการพัฒนาทักษะ การอ่านการเขียนของเด็ก

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1. ศึกษาสภาพการอ่านของนักเรียนโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างบ้านนาดินคำ 2. ศึกษารูปแบบการพัฒนาทักษะการอ่านหนังสือโดยใช้นิทานพื้นบ้าน 3. พัฒนาทักษะการอ่านหนังสือของนักเรียนโดยใช้นิทานพื้นบ้านให้เพิ่มขึ้นตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด

2. วิธีการดำเนินการศึกษาค้นคว้า

งานวิจัยนี้ใช้วิธีดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมและการวิจัยแบบกึ่งทดลอง โดยมีขั้นตอนใน

การปฏิบัติงานดังนี้

2.1 ชั้นการศึกษาสภาพการอ่านของนักเรียนโรงเรียนบ้านนาดินคำ

2.1.1 ลงพื้นที่โรงเรียนบ้านนาดินคำ ประชุมปรึกษากับผู้อำนวยการโรงเรียน ผู้ช่วยผู้อำนวยการโรงเรียน ครู ชักถามรายละเอียดจากทางโรงเรียนเกี่ยวกับเด็กนักเรียนที่มีปัญหาการอ่านไม่ออกของนักเรียนโรงเรียนบ้านนาดินคำ ช่วงชั้นที่ 2 ว่ามีนักเรียนที่มีปัญหาจำนวนกี่คน เพื่อจะได้จัดกลุ่มนักเรียนในการทำวิจัย การพัฒนาทักษะการอ่าน โดยใช้นิทานพื้นบ้าน

2.1.2 ลงพื้นที่เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนที่มีปัญหาการอ่านโดยการสัมภาษณ์และสังเกตพฤติกรรมผู้ปกครอง/นักเรียน/ญาติ/ชาวบ้านที่อยู่ใกล้เคียงกัน รวมทั้งสังเกตสภาพทั่วไปของที่อยู่อาศัย/ชุมชน/สภาพแวดล้อมของบ้านนักเรียนด้วย

2.1.3 นำข้อมูลที่ได้นำมาสรุปวิเคราะห์

2.2 ชั้นการศึกษารูปแบบพัฒนาทักษะการอ่านหนังสือโดยใช้นิทานพื้นบ้าน

คณะผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้มาประชุมปรึกษากับครูในโรงเรียนเพื่อพิจารณา รูปแบบพัฒนาทักษะการอ่านหนังสือโดยใช้นิทานพื้นบ้านที่เหมาะสม และนิทานพื้นบ้านที่จะนำมาใช้ในการพัฒนาทักษะการอ่าน

2.3 พัฒนาทางด้านทักษะการอ่านหนังสือของนักเรียนโดยใช้นิทานพื้นบ้านให้เพิ่มขึ้นตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด

2.3.1. ทำการทดสอบก่อนเรียน แบ่งกลุ่มนักเรียนตามความสามารถที่ได้จากการทดสอบ เป็น 3 กลุ่ม

- กลุ่มที่ 1 เป็นกลุ่มที่อ่านสระลรูปไม่เป็น ผันวรรณยุกต์ไม่ได้ สะกดบางแม่สะกดไม่ออก อ่านคำควบกล้ำไม่ชัดเจนและใช้เวลาในการสะกดนานหลายคำ

- กลุ่มที่ 2 เป็นกลุ่มที่อ่านผันวรรณยุกต์ไม่ได้ อ่านคำควบกล้ำไม่ชัดเจนและใช้เวลาในการสะกดนานหลายคำ

- กลุ่มที่ 3 เป็นกลุ่มที่อ่านคำควบกล้ำไม่ชัดเจนออกเสียงไม่ถูกต้องบางคำ และใช้เวลาในการสะกดนานอยู่บางคำ

2.3.2.พัฒนาทางด้านทักษะตามระดับของความสามารถนักเรียน

- กลุ่มที่ 1 ฝึกอ่านสระลรูปผันวรรณยุกต์ สะกดบางแม่สะกด อ่านคำควบกล้ำ โดยใช้เครื่องมือ คือ บัตรพยัญชนะ สระอย่างง่าย และกล่องผสมคำ

- กลุ่มที่ 2 ฝึกอ่านผันวรรณยุกต์ อ่านคำควบกล้ำ โดยใช้เครื่องมือ คือ บัตรคำจากที่ถอดออกมาจากเนื้อเรื่องในหนังสือนิทานพื้นบ้านที่นำมาใช้ในการวิจัยคือ เรื่อง แก่งคุดคู้ และก่องข้าวน้อยฆ่าแม่

- กลุ่มที่ 3 ฝึกอ่านเนื้อเรื่องในหนังสือนิทานพื้นบ้านที่นำมาใช้ในการวิจัยคือเรื่อง แก่งคุดคู้ และก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ และให้นักเรียนระบายสีสมุดภาพนิทานด้วย

2.3.3. พัฒนาทักษะการอ่านของนักเรียน

- ให้นักเรียนทั้งหมดอ่านหนังสือนิทานพื้นบ้านที่นำมาใช้ในการวิจัยคือเรื่อง แก่งคุดคู้ และก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ ทุกเช้าในการฝึกของแต่ละวัน

- ให้นักเรียนแบ่งกลุ่มตามลำดับความสามารถ อ่านนิทานพื้นบ้านที่นำมาใช้ในการวิจัยคือเรื่อง แก่งคุดคู้ และก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ พร้อมกับสังเกตพฤติกรรมการอ่านของนักเรียนด้วย

- ให้นักเรียนอ่านนิทานพื้นบ้านที่นำมาใช้ในการวิจัยคือเรื่อง แก่งคุดคู้ และก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ ระบายบุคคล พร้อมกับสังเกตพฤติกรรมการอ่านของนักเรียนด้วย

2.3.4. ทำการทดสอบหลังเรียน

ให้นักเรียนแต่ละคนอ่านหนังสือนิทานพื้นบ้านที่นำมาใช้ในการวิจัยคือเรื่อง แก่งคุดคู้ และก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ โดยผู้วิจัยเป็นคนทดสอบการอ่านร่วมกับแบบการประเมินการอ่านบัตรคำที่ถอดออกมาจากนิทานพื้นบ้าน และการอ่านเนื้อเรื่องจากนิทานพื้นบ้าน

3. ผลการดำเนินงาน

3.1 ผลการศึกษาสภาพการอ่านของนักเรียนโรงเรียนบ้านนาดินดำ

จากการซักถามรายละเอียดจากทางโรงเรียนและการลงพื้นที่เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับนักเรียนที่มีปัญหาการอ่านโดยการสัมภาษณ์และสังเกตพฤติกรรม พบว่ามีนักเรียนที่มีปัญหา อ่านไม่ออก จำนวน 8 คน เป็นนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 1 คน ประถมศึกษาปีที่ 5 จำนวน 2 คน ประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 5 คน โดยนักเรียนเหล่านี้มีปัญหการอ่าน ดังนี้อ่านสระลรูปไม่เป็น ผันวรรณยุกต์ไม่ได้ สะกด

บางแม่สะกดไม่ออก มีความบกพร่องในการอ่านคำ ควบกล้ำไม่ชัดเจน ยังอ่านเป็นประโยคไม่คล่องแคล่ว ยังไม่มั่นใจในการอ่านออกเสียงดัง นอกจากนั้นยังมี ลักษณะเฉพาะคือ มีปัญหาด้านสติปัญญา สมาธิสั้น ก้าวร้าว ขาดเป้าหมายในชีวิต นอกจากนั้นยังมีปัญหา เกี่ยวกับด้านผู้ปกครองคือผู้ปกครองส่วนใหญ่จบ การศึกษาระดับประถมศึกษาและบางรายไม่ได้เรียน หนังสือ จึงไม่สามารถสอนการบ้านให้กับนักเรียนได้ อีกทั้งนักเรียนบางรายไม่ได้อยู่กับผู้ปกครองแต่อยู่กับ ปู่ย่าตายาย จึงส่งผลต่อการสนใจใฝ่เรียนรู้ และ ผู้ปกครองส่วนใหญ่มีอาชีพทำเกษตรกรรมรับจ้างทั่วไป ทำให้ส่วนใหญ่ไม่มีเวลาในการดูแลและตรวจสอบผล การเรียนรู้ของนักเรียน

3.2 ผลการศึกษารูปแบบพัฒนาทักษะ การอ่านหนังสือโดยใช้นิทานพื้นบ้าน

รูปแบบพัฒนาทักษะการอ่านหนังสือ โดยใช้นิทาน พื้นบ้านที่เหมาะสม ครูโรงเรียนและผู้วิจัยเห็นร่วมกัน ว่าต้องเริ่มจากง่ายไปสู่ยาก โดยเริ่มจากการผสมคำ อ่านเป็นคำ และอ่านเป็นเรื่อง โดยมีกิจกรรมดังต่อไปนี้

1. ฝึกทักษะกระบวนการอ่านเริ่มจากขั้นต้นไปสู่ขั้น อ่านออกและคล่องแคล่ว
 - ฝึกผสมคำจากบัตรคำพยัญชนะ แบบฝึกอ่านและ กล่องผสมคำ
 - อ่านคำจากบัตรคำในเนื้อเรื่องจากนิทานพื้นบ้าน
 - จับคู่บัตรคำจากบัตรภาพ
2. ฝึกอ่านนิทานพื้นบ้าน
3. ฝึกพัฒนาการด้านความรู้ในการอ่าน โดยการเล่น เกมสืบคำ โดยใช้คำจากบัตรคำ

นิทานพื้นบ้านที่เหมาะสมสำหรับการอ่านคือ เรื่อง แก่งคุดคู้ และเรื่องก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ เพราะเป็นเรื่อง เกี่ยวกับสถานที่สำคัญของจังหวัดเลยและภาคอีสาน มี คติสอนใจ ข้อคิด ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมตามจารีต ของกลุ่มชนชาวอีสาน

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้สร้างสื่อสำหรับนำไปใช้ในการจัด กิจกรรมดังนี้ บัตรคำพยัญชนะ วรรณยุกต์และสระ แบบฝึกอ่านซึ่งดัดแปลงมาจากแบบฝึกของคุณครู โรงเรียนบ้านหนองหญ้าไซ กล่องผสมคำ บัตรคำใน เนื้อเรื่องจากนิทานพื้นบ้าน บัตรภาพ หนังสือภาพ

นิทานพื้นบ้านทั้งที่เป็นภาพสีและภาพลายเส้นเพื่อให้ นักเรียนได้ระบายสีตามจินตนาการที่เกิดจากการอ่าน

3.3 ผลการพัฒนาทางด้านทักษะการอ่าน หนังสือของนักเรียนโดยใช้นิทานพื้นบ้านให้ เพิ่มขึ้นตามเกณฑ์ที่ผู้วิจัยกำหนด

ผู้วิจัยทำการทดลองรูปแบบพัฒนาทักษะการอ่าน หนังสือ โดยใช้นิทานพื้นบ้านแบบกลุ่มเดี่ยวทดสอบ ก่อน - หลังเรียน (One Group Pretest - Posttest Design) ปรากฏผลดังแสดงในตาราง ที่ 1 และ 2

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบผลการอ่านบัตรคำระหว่าง ก่อนและหลังการเรียนตามรูปแบบการพัฒนา ทักษะการอ่าน

คะแนน	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	t
ก่อนเรียน	8	8.50	3.665	-12.025*
หลังเรียน	8	8.50	1.727	

จากตาราง 1 ผลการทดสอบพบว่าคะแนนเฉลี่ยก่อน เรียนและหลังเรียนแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทาง สถิติที่ระดับ .05

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบผลการอ่านประโยคจาก นิทานพื้นบ้านระหว่างก่อนและหลังการเรียนตาม รูปแบบการพัฒนาทักษะการอ่าน

คะแนน	จำนวน	ค่าเฉลี่ย	ส่วนเบี่ยงเบน มาตรฐาน	t
ก่อนเรียน	8	79.38	25.128	12.669*
หลังเรียน	8	9.00	11.199	

จากตาราง 2 จำนวนคำที่อ่านผิดโดยเฉลี่ยก่อนเรียน และหลังเรียน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ ระดับ .05

4. การนำผลงานไปใช้ประโยชน์

รูปแบบพัฒนาทักษะการอ่านหนังสือโดยใช้นิทานพื้นบ้านเป็นรูปแบบที่สามารถนำไปใช้ได้จริงเพราะนอกจากนักเรียนจะมีพัฒนาการการอ่านดีขึ้นแตกต่างจากก่อนเรียนอย่างเห็นได้ชัดจนแล้ว ยังพบว่าระหว่างการทำกิจกรรมนักเรียนหลายคนมีความกระตือรือร้นสนใจในการเรียนเพิ่มขึ้น และเมื่อสิ้นสุดกิจกรรมแล้วครูโรงเรียนบ้านนาดินคำแจ้งว่านักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมสามารถอ่านหนังสือได้ดีขึ้น มีความสนใจและมีพัฒนาการทางการเรียนเพิ่มขึ้น ทางโรงเรียนเห็นความสำคัญและได้แนวทางที่จะนำไปใช้กับนักเรียนต่อไป ผู้เกี่ยวข้องเช่น คณะครุศาสตร์ เขตพื้นที่การศึกษา โรงเรียน ครู อาจารย์จึงสามารถนำไปปรับใช้ให้เหมาะสมกับบริบทของนักเรียนของตนได้

5. อภิปรายผล

จากการศึกษาพบว่านักเรียนมีผลสัมฤทธิ์การอ่านทั้งการอ่านบัตรคำและการอ่านเรื่องนิทานหลังเรียนเพิ่มขึ้นแตกต่างจากก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 ที่เป็นเช่นนี้น่าจะเนื่องจาก ประการแรก ผู้วิจัยเลือกใช้นิทานพื้นบ้านเป็นสื่อในการพัฒนาทักษะการอ่านเพราะเด็กวัย 8 - 14 ขวบจะมีความสนใจในเรื่องนิทานพื้นบ้าน สุภาษิต คำพิงเพย ประเพณีพื้นบ้าน นิทานที่ให้คิดสอนใจ (ฉวีวรรณ คูหาภินันท์.2542 : 47, ไพพรรณ อินทนิล.2546 : 72-76) การให้นักเรียนอ่านเรื่องแก่งคุดคู้ ซึ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับสถานที่สำคัญของจังหวัดเลย เป็นเรื่องที่ผู้ใกล้ชิดตัวและนักเรียนยังไม่เคยทราบเรื่องนี้มาก่อนจึงสร้างความสนใจของนักเรียนให้อยากทราบเรื่องได้ และเรื่องก่องข้าวน้อยฆ่าแม่ มีคิดสอนใจ ข้อคิด ปลูกฝังคุณธรรมที่สอดคล้องกับวิถีการดำเนินชีวิตของนักเรียน คำศัพท์เป็นคำที่คุ้นเคยในชีวิตประจำวันจึงทำให้นักเรียนเข้าใจเนื้อหาได้เร็ว

ประการที่สอง การที่ผู้วิจัยสร้างหนังสือนิทานพื้นบ้านทั้ง 2 เล่ม ขึ้นมาให้เหมาะสมกับวัยและความสามารถในการอ่านของนักเรียนโดยให้เป็นหนังสือภาพที่มีสีสันสวยงาม ตัวหนังสือในแต่ละหน้ามีขนาดและจำนวนที่เหมาะสมกับการอ่าน ทำให้ดึงดูดความสนใจให้นักเรียนพยายามอ่านหนังสือจนจบโดยไม่ล้าหรือเบื่อหน่ายก่อน

ประการที่สาม การทำกิจกรรมพัฒนาทักษะการอ่าน ผู้วิจัยใช้วิธีการอ่านจากง่ายไปสู่ยากโดยเริ่มจากการฝึกผสมคำ อ่านคำจากบัตรคำแล้วจึงอ่านเรื่องนิทานพื้นบ้าน ทำให้นักเรียนมีหลักเกณฑ์ในการอ่านและสามารถนำไปปรับใช้อ่านคำอื่น ๆ ได้ คำที่อ่านเป็นคำที่นักเรียนคุ้นเคยในการอ่านเมื่อนักเรียนอ่านถูกจะมีการให้รางวัลโดยการชมเชยเป็นคำพูด ให้คะแนนคำที่อ่านถูกสอดคล้องกับไพพรรณ อินทนิล (2546:90-96) ที่กล่าวว่าส่งเสริมการอ่านออกให้ใช้คำที่เด็กคุ้นเคยมากที่สุดโดยใช้บัตรคำอักษรตัวโต เมื่อดูเด็กอ่านถูกให้แสดงความดีใจและชมเชย และผู้วิจัยให้นักเรียนอ่านออกเสียงเพื่อตรวจสอบว่านักเรียนอ่านได้ถูกต้องชัดเจนหรือไม่ซึ่งฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542:9) ได้กล่าวไว้ว่าการอ่านออกเสียงมีความสำคัญในการฝึกให้หัดอ่านเพื่อจะได้ฟังว่าถูกต้อง ชัดเจนหรือไม่เพียงใด การอ่านออกเสียงช่วยสนองความต้องการและความอยากรู้อยากเห็นของเด็กได้เป็นอย่างดี

ประการสุดท้าย การใช้เวลาในการฝึกอ่าน ผู้วิจัยกำหนดเวลาไว้ประมาณช่วงละประมาณ 30 - 45 นาที แล้วให้นักเรียนกลับไปทำกิจกรรมอื่น เช่น เล่นเกมส์ เล่นกลองผสมคำ ระบายสีรูปภาพ ฯลฯ เพื่อไม่ให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย สอดคล้องกับฉวีวรรณ คูหาภินันท์ (2542: 99) ที่กล่าวว่าลักษณะสำคัญของกิจกรรมส่งเสริมการอ่านที่ดีประการหนึ่งคือไม่ใช้เวลานานเกินไปเพราะจะทำให้ผู้อ่านเบื่อหน่าย

เอกสารอ้างอิง

กิ่งแก้ว อัดถาวร. 2519. *คติชนวิทยา*.

กรุงเทพฯ : หน่วยศึกษานิเทศก์ กรมฝึกหัดครู ฉวีวรรณ กินาวงศ์. 2526. *การศึกษาเด็ก*.

กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์พิมพ์เนต.

ฉวีวรรณ คูหาภินันท์. 2542. *การอ่านและการ*

ส่งเสริมการอ่าน. กรุงเทพฯ : ศิลปาบรรณการ.

ทรงพร สุทธิธรรม. 2534. *การศึกษาความสามารถ*

ในการรับรู้และเข้าใจทัศนคติของผู้อื่นของ

เด็กปฐมวัยที่ผู้ปกครองจัดกิจกรรมนิทานเพื่อ

ส่งเสริมการคลายการยึดตนเอง. ปริญญา

นิพนธ์การศึกษามหาบัณฑิต คณะศึกษาศาสตร์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร.

ไพพรรณ อินทนิล. 2546. การส่งเสริมการอ่าน.

ชลบุรี : ภาควิชาบรรณารักษศาสตร์ คณะ
มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัย
บูรพา.

ภรณ์ คุรุรัตน์. 2523. เด็กก่อนวัยเรียน. นนทบุรี :

โรงพิมพ์สถานสงเคราะห์หญิงปากเกร็ด.

วรรณิ ศิริสุนทร. 2532. เอกสารคำสอนวิชาการ

เล่านิทาน. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.

วิเชียร แก้วประทุม. ม.ป.ป. นิทานพื้นบ้าน (ฉบับ

ปรับปรุงใหม่). กรุงเทพฯ , ป.ป.พ.

วิไล เวียงวีระ. 2526. “นิทานสำหรับเด็ก” ใน

เข้าใจเด็กก่อนวัยเรียนเล่ม 2. กรุงเทพฯ : โรง
พิมพ์เจริญผล.

**คุณภาพชีวิต และ พฤติกรรมการดูแลตนเองด้านสุขภาพ
ของประชาชนในตำบลนาดินดำ ที่ทำงานในเมืองแร่เหล็ก**
**Quality of Life and Self Care Behaviors among People in Nadindum District
who Working in Iron Ire Mine**

กาญจนา คามาตา ทรงกลด อาจแก้ว พิกุล สีหะ มธุรส ชลามาตย์*
สาขาวิชาสาธารณสุขศาสตร์ ภาควิชาวิทยาศาสตร์ประยุกต์ คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย จ.เลย 42000
* อาจารย์ที่ปรึกษา โทร 042 835224 -44113 โทรสาร 042 813060 Email maturotc@yahoo.com

บทคัดย่อ

ด้วยในบริเวณภูอ่าง ตำบลนาดินดำเป็นแหล่งแร่เหล็กที่มีปริมาณสำรองมากที่สุดในประเทศไทย ที่รัฐบาลให้ประทานบัตรในการทำเหมืองแร่เหล็กที่ต้องตามกฎหมาย ตั้งแต่ปี 2548 จึงเกิดอาชีพใหม่ขึ้นในตำบลนาดินดำ ได้แก่ รับจ้างทำงานในเมืองแร่เหล็ก โดยเฉพาะประชาชนในหมู่บ้านใกล้เคียงกับเหมืองแร่ ดังนั้นการศึกษานี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษา ข้อมูลพื้นฐานของประชาชนในตำบลนาดินดำที่ทำงานในเมืองแร่เหล็ก ด้านประชากร ด้านลักษณะ และประเภทของการทำงานในเมืองแร่เหล็ก 2) เพื่อศึกษาผลกระทบของการทำงานในเมืองแร่เหล็กต่อคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ และ อุบัติเหตุจากการทำงาน 3) เพื่อศึกษาพฤติกรรมการดูแลตนเองของประชาชนในตำบลนาดินดำที่ทำงานในเมืองแร่เหล็ก และ 4) เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมสุขภาพ และป้องกันโรคจากการทำงานของประชาชนในตำบลนาดินดำที่ทำงานในเมืองแร่เหล็ก กลุ่มตัวอย่างได้แก่ ประชาชนในตำบลนาดินดำที่ทำงานในเมืองแร่เหล็กภูอ่าง จำนวน 107 คน เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้การศึกษาเอกสาร แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ และการประชุมกลุ่ม ผลการศึกษาพบว่า ประชาชนในตำบลนาดินดำที่ทำงานในเมืองแร่เหล็กส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุเฉลี่ย 39.35 ปี (19-62) ปี ส่วนใหญ่สมรสแล้ว จบการศึกษาระดับประถมศึกษา ส่วนใหญ่ทำงานในแผนกล้างและแยกแร่ มีคุณภาพชีวิตโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง การดูแลตนเองด้านสุขภาพโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผลกระทบจากการทำงานเหมืองด้านบวก คือ มีรายได้เพิ่มขึ้น มีเพื่อนมากขึ้น สัมพันธภาพในครอบครัวดีขึ้น มีความสุขเพิ่มขึ้น และมีเงินออมเพิ่มขึ้น ตามลำดับ ส่วนด้านลบ พบว่ามีค่าใช้จ่ายสูงขึ้น สุขภาพแย่ลง เครียดเพิ่มขึ้น และ ห่างเหินกับครอบครัว จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 27.1 เคยเกิดอุบัติเหตุจากการทำงาน อวัยวะที่ได้รับบาดเจ็บบ่อยที่สุดได้แก่มือและนิ้ว ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากการไม่ใช้อุปกรณ์ป้องกัน การดูแลตนเองโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง ดังนั้นชุมชน สถานพยาบาล และสถานประกอบการ ควรมีการสร้างตระหนักรู้ในการใช้อุปกรณ์ป้องกัน และมีการกำกับดูแลการใช้อุปกรณ์อย่างเคร่งครัด และควรมีการเฝ้าระวังอย่างต่อเนื่อง

คำสำคัญ การดูแลตนเอง คุณภาพชีวิต อุบัติเหตุจากการทำงาน คนงาน เหมืองแร่เหล็ก

Abstract

The objectives of this study were 1) to gather demographic data and working data of people in Nadindum district who working in Iron Ire Mine 2) to study the impact of working in Iron Ire Mine on quality of life in health and accident aspects 3) to study self care behaviors among people in Nadindum district who working in Iron Ire Mine 4) to develop the health promotion guideline to prevent diseases and accidents from work. Samples were 107 people of Nadindum district who working in Iron Ire Mine. Data was collected by using

family folder review, questionnaire, interview. Participatory action research was used to develop the health promotion guideline.

The study findings were as follows:

1. People of Nadindum district who working in Iron Ire Mine mostly were male, married, primary school graduated. Their age averages were 39.35 years old. Most of them work in cleaning and selecting Ire.
2. The Quality of life of People of Nadindum district who working in Iron Ire in total were medium. The positive impacts of working in Iron Ire Mine were higher incomes, more friends, improving family relationship, more happiness, and more saving, but the negative impacts were higher expenses, poor health, more stress, separating from family,
3. 27.1 percents of samples had an accident from work. Hand and fingers were the most injured organs which were the result of not using personal protecting equipments
4. The self care behaviors among people of Nadindum district who work in Iron Ire mine, in total, were medium
5. Therefore, people who working in Iron Ire Mine should aware of the disease and accident from working and wear the personal protecting equipment. Also, the worker should be monitored strictly.

Keywords self-care, quality of life, accident from work. Iron Ire Mine worker

1. คำนำ

ตำบลนาดินดำ เป็นตำบลที่ตั้งอยู่ในเขตการปกครองของอำเภอเมือง มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 96,625 ไร่ หรือ 152.60 ตารางกิโลเมตร โดยมีหมู่บ้าน 14 หมู่บ้าน มีประชากรทั้งสิ้น 10,395 คน เป็นชาย 5,300 คน หญิง 5,095 คน จำนวนประชากรวัยทำงาน 5,111 คน อาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม ได้แก่ ทำนา ทำไร่ และทำสวน สภาพพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสลับกับภูเขา และจากการสำรวจของกรมทรัพยากรธรณี ในเขตตำบลนาดินดำ พบว่าเป็นแหล่งแร่ที่มีค่า โดยเป็นแร่เหล็ก แร่ทองคำ แร่ทองแดง (พบมากบริเวณ หมู่ที่ 11 หมู่ที่ 5 หมู่ที่ 4 หมู่ที่ 10 หมู่ที่ 13) และเป็นแหล่งภูเขาที่มีหินที่เหมาะสมแก่การใช้ในการก่อสร้างอยู่จำนวนมาก (องค์การบริหารส่วนตำบลนาดินดำ 2551) โดยเฉพาะบริเวณภู่อ่าง บริเวณหมู่ 3 บ้านหนองผ่าเป็นแหล่งแร่เหล็กที่มีปริมาณสำรองมากที่สุดในประเทศไทยที่รัฐบาล โดยกรมอุตสาหกรรมพื้นฐานและการเหมืองแร่ กระทรวงอุตสาหกรรมอนุญาตให้ประทานบัตรในการทำเหมืองแร่เหล็กถูกต้องตามกฎหมาย (พี ที เค ไมนิ่งค์, 2551) ในปี 2548 บริษัทพี ที เค ไมนิ่งค์ จำกัด ซึ่งได้รับสัมปทานทำเหมืองแร่เหล็กในพื้นที่ 489 ไร่ ระยะเวลา

25 ปี ซึ่งมีปริมาณสำรองทางธรณีวิทยา 10.9 ล้านตัน และมีปริมาณที่สามารถทำเหมืองได้ 4.5 ล้านตัน จึงได้เริ่มดำเนินการทำเหมืองแร่เหล็กภู่อ่าง โดยทำเหมืองแบบเหมืองหาบ เปิดหน้าดินชุดแร่แบบชั้นบันได ใช้บ่อน้ำในเหมืองล้างแร่ (สำนักข่าวกรมประชาสัมพันธ์, 2550) การทำเหมืองหาบ เป็นการทำเหมืองโดยการขุดเปลือกดินและนำดินไปเทในรางล้างแร่ และ แยกเอาเนื้อแร่ออก เดิมใช้ อุปกรณ์จอบ เสียม บั้งก็ แต่ปัจจุบันใช้เครื่องเจาะระเบิด รถดัก รถบรรทุก เครื่องบดย่อย และอุปกรณ์แต่งแร่ ซึ่งเป็นการทำเหมืองที่ใช้แรงงานคนจำนวนมาก ดังนั้น จึงเกิดอาชีพใหม่ขึ้นในตำบลนาดินดำ ได้แก่ รับจ้างทำงานในเหมืองแร่เหล็ก โดยเฉพาะประชาชนในหมู่บ้านใกล้เคียงกับเหมืองแร่ ได้แก่ หมู่ 3 บ้านหนองผ่า และ หมู่ 11 บ้านหนองฮี

การทำเหมืองแร่นั้นส่งผลกระทบต่อหลายด้าน ทางด้านบวกนั้น เศรษฐกิจในชุมชนจะดีขึ้น แต่ค่าครองชีพอาจมีแนวโน้มสูงขึ้น และ รายได้จากค่าธรรมเนียม หรือ ค่าภาคหลวงแร่บางส่วนจะกลับคืนมาพัฒนาท้องถิ่น ทำให้ท้องถิ่นเจริญขึ้นแต่ผลกระทบต่อทางด้านลบ ทั้งทางด้านกายภาพ ด้านชีวภาพ และ ด้านคุณภาพชีวิต นั้นค่อนข้างสูง อาทิ ต้นไม้และป่าไม้ถูกกระทบกระเทือน

เนื่องจากต้องตัดถางเตรียมพื้นที่ก่อนการทำเหมือง มีการขุดเปิดหน้าดินทำให้ลักษณะภูมิประเทศเปลี่ยนแปลง เสียงดังจากเครื่องจักร เสียงดังจากการระเบิด ซึ่งเสียงดังจากการระเบิด อาจเป็นสาเหตุที่ทำให้ไก่ไม่ยอมออกไข่ หมูไม่ยอมผสมพันธุ์ แร่งสั้นสะท้อนจากการระเบิดทั้งทางพื้นดิน และทางอากาศ อาจทำให้โบราณสถาน หรือสิ่งก่อสร้างแตกร้าว สัตว์ป่าต้องอพยพ เนื่องจากการไล่ที่หากินดั้งเดิม หรือตกใจเสียงระเบิด ชาวบ้านบางส่วนละทิ้งอาชีพการเกษตร มาเป็นแรงงานในเมือง มีกลุ่มคนต่างถิ่นอพยพเข้ามาในท้องถิ่น อาจเกิดข้อพิพาทกับคนในท้องถิ่น การนำวัฒนธรรมและค่านิยมจากคนต่างถิ่นมาแพร่ขยายในท้องถิ่น แหล่งบันเทิงเรีงรมย์อาจเพิ่มขึ้น วัยรุ่นในสังคมท้องถิ่นมีแนวโน้มเบี่ยงเบน การจราจรในท้องถิ่นจะมากขึ้น โอกาสที่จะเกิดอุบัติเหตุเพิ่มขึ้นจากการใช้ยานพาหนะ การใช้เส้นทางขนส่งด้วยกัน ทำให้ถนนชำรุด และปัญหาฝุ่นละอองจากการระเบิด ฝุ่นจากถนน ฝุ่นจากการบด และ คัดขนาด เข้าบ้านเรือนชุมชนใกล้เคียง สร้างความรำคาญ ต้องกวาดบ้านบ่อย ๆ และฝุ่นมีผลต่อการเจริญของต้นไม้และที่สำคัญคือผลกระทบต่อสุขภาพคนงานเหมือง จากอุบัติเหตุในการทำงาน และ โรคจากฝุ่นละออง (สมหวัง วิทยานิพนธ์, 2551)

ฝุ่นละออง หมายถึง อนุภาคของแข็งและหยดละอองของเหลวที่แขวนลอยกระจายในอากาศ อนุภาคที่กระจายในอากาศนี้บางชนิดมีขนาดใหญ่ และมีสีดำนองเห็นเป็นเขม่าและควัน แต่บางชนิดมีขนาดเล็กมากจนมองด้วยตาเปล่าไม่เห็นฝุ่นละอองที่แขวนลอยในบรรยากาศ โดยทั่วไปมีขนาดตั้งแต่ 100 ไมครอนลงมา ฝุ่นละอองสามารถก่อให้เกิดผลกระทบต่อสุขภาพอนามัยของคน สัตว์ พืช เกิดความเสียหายต่ออาคารบ้านเรือน ทำให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญต่อประชาชน บดบังทัศนวิสัย ทำให้เกิดอุปสรรคในการคมนาคมขนส่ง ฝุ่นละออง แบ่งเป็น 2 ชนิด คือ ฝุ่นรวม (Total Suspended Particulate) ซึ่งเป็นฝุ่นขนาดใหญ่ที่มีเส้นผ่านศูนย์กลาง ตั้งแต่ 100 ไมครอนลงมา และ ฝุ่นขนาดเล็ก (PM10) หมายถึง ฝุ่นที่มีเส้นผ่านศูนย์กลางตั้งแต่ 10 ไมครอนลงมา ฝุ่นละอองขนาดเล็กจะมีผลกระทบต่อสุขภาพเป็นอย่างมาก เมื่อหายใจเข้าไปในปอดจะเข้า

ไปอยู่ในระบบทางเดินหายใจส่วนล่าง ในสหรัฐอเมริกาพบว่า ผู้ที่ได้รับฝุ่น PM10 ในระดับหนึ่งจะทำให้เกิดโรคหอบหืด และ ฝุ่น PM2.5 ในบรรยากาศจะมีความสัมพันธ์กับอัตราการเพิ่มของผู้ป่วยที่เป็นโรคหัวใจและโรคปอด และเกี่ยวข้องกับการเสียชีวิตก่อนวัยอันควร โดยเฉพาะผู้ป่วยสูงอายุ ผู้ป่วยโรคหัวใจ โรคหืดหอบ และเด็กจะมีอัตราเสี่ยงสูงกว่าคนปกติด้วย

คนงานเหมืองแร่เป็นกลุ่มที่มีความเสี่ยงสูงที่จะเกิดโรค นิวโมโคโนไอซิส (Pneumoconiosis) เป็นกลุ่มอาการโรคปอดอักเสบที่เกิดจากการหายใจเอาฝุ่นเล็กมาก ๆ ชนิดต่าง ๆ ที่ปะปนอยู่ในบรรยากาศ โดยเฉพาะในบริเวณทำงานเข้าไปสะสมในส่วนถุงลมปอด ฟังผืดหุ้มล้อมฝุ่นนั้น มีผลให้เนื้อปอดถูกทำลายและสมรรถภาพการทำงานของปอดเสื่อมลงเรื่อยๆ จนเกิดอาการต่างๆ ของระบบทางเดินหายใจขึ้น ซึ่งเรามักเรียกชื่อโรคแตกต่างกันตามชนิดของฝุ่นที่เป็นสาเหตุทำให้เกิดโรค โดยโรคที่เกิดจากการสูดเอาฝุ่นละอองที่มีแร่เหล็ก จะเรียกว่า โรคซิเดอโรซิส (Siderosis) (สมาคมส่งเสริมความปลอดภัยและอนามัยในการทำงานแห่งประเทศไทย, มปป.)

ข้อมูลจากการประชุมภาคีผู้เกี่ยวข้องในตำบลนาดินดำ เมื่อวันที่ 27 พฤศจิกายน 2550 ได้ยกประเด็นปัญหาที่สำคัญของชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการทำเหมืองแร่ที่สอดคล้องกับข้อมูลของสมหวัง วิทยานิพนธ์ที่กล่าวไปแล้วข้างต้น ได้แก่ มีคนต่างถิ่น แรงงานสิบล้อวิ่งส่งแร่ ทำให้เกิดสถานบันเทิงที่เสี่ยงต่อการค้าประเวณี ปัญหาอุบัติเหตุจากเครื่องจักรกล ปัญหามลภาวะจากการทำเหมืองแร่ และ ปัญหาการดูแลสุขภาพในชุมชน นอกจากนี้ ข้อมูลในปี 2550 ของสถานีอนามัยหนองผ่า ซึ่งรับผิดชอบ 5 หมู่บ้านซึ่งอยู่ใกล้เคียงกับเหมืองแร่เหล็ก พบว่าโรคที่พบมากเป็นอันดับหนึ่งได้แก่ โรคระบบทางเดินหายใจ ซึ่งไม่ได้ระบุชนิด หรือ สาเหตุไว้ และนอกจากนี้ชุมชน ยังมีไว้วิเคราะห์ข้อมูลประชาชนในพื้นที่ทำงานในเหมืองแร่เหล็กว่ามีลักษณะพื้นฐานอย่างไร มีลักษณะ และประเภทการทำงานอย่างไร และได้รับผลกระทบทางด้านคุณภาพชีวิตอย่างไรบ้าง รวมทั้งมีพฤติกรรมดูแลตนเองเพื่อป้องกันโรคอย่างไร ซึ่งจากทฤษฎีการดูแลตนเองของโอเร็ม ได้กล่าวว่า “การดูแลตนเองเป็นการปฏิบัติกิจกรรมที่

บุคคล ริเริ่มและกระทำเพื่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองในการดำรงไว้ซึ่งชีวิต สุขภาพ และความเป็นอยู่อันดี" ดังนั้นผู้ที่มีพฤติกรรมการดูแลตนเองดี จะมีสุขภาพดี หรือมีปัญหาสุขภาพน้อยกว่าผู้ที่มีพฤติกรรมการดูแลตนเองไม่ดี ซึ่งมีปัจจัยพื้นฐานเฉพาะหลายตัวที่มีอิทธิพลต่อ ความสามารถในการดูแลตนเอง ประกอบด้วย อายุ เพศ ระยะพัฒนาการ สังคม วัฒนธรรมนิยมประเพณี สภาพที่อยู่อาศัย ระบบครอบครัว แบบแผนการดำเนินชีวิต ภาวะสุขภาพ ปัจจัยทางระบบบริการสุขภาพ แหล่งประโยชน์ ประสพการณ์ที่สำคัญในชีวิต (สมจิตร์ หนูเจริญกุล, 2536). ซึ่งจากการการสำรวจโรคปอดจากการทำงานเกี่ยวกับฝุ่นหิน จังหวัดนครสวรรค์ของคณงานเหมืองถ่านหิน 11 แห่งในจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า คณงานเหมืองมีพฤติกรรมการดูแลตนเองยังไม่ดี ส่วนใหญ่ไม่มี หรือไม่ใช้อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคลในขณะที่ปฏิบัติงานที่เสี่ยงต่อสุขภาพทั้งฝุ่นและเสียงถึงร้อยละ 98.5 และส่วนใหญ่ไม่ตรวจสุขภาพ (ซีรศักดิ์ ลักษณะนันท์, มปป)

ดังนั้นผู้วิจัยจึงเห็นว่าชุมชนควรมีข้อมูลพื้นฐานของประชาชนที่ทำงานในเหมืองแร่เหล็ก และ ควรศึกษาถึงผลกระทบต่อคุณภาพชีวิตต่อประชาชนที่ทำงานในเหมืองแร่เหล็กโดยเฉพาะทางด้านสุขภาพ นอกจากนี้ ควรทราบถึงพฤติกรรมการดูแลตนเองเพื่อป้องกันการเกิดโรคจากการทำงานในระดับใด เพื่อเป็นข้อมูลในการวางแผนในการส่งเสริมสุขภาพ และป้องกันโรคต่อไป โดยเฉพาะโรคที่เกิดจากการทำงาน เนื่องจากโรคจากการทำงานนั้น อาการมักแสดงชัดเจนหลังจากสัมผัสสิ่งทำให้เกิดโรค เช่นฝุ่นละออง เสียง เป็นระยะเวลานาน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานของประชาชนในตำบลนาดินดำที่ทำงานในเหมืองแร่เหล็ก ด้านประชากร ด้านลักษณะ และ ประเภทของการทำงานในเหมืองแร่เหล็ก
2. เพื่อศึกษาผลกระทบของการทำงานในเหมืองแร่เหล็กต่อคุณภาพชีวิตด้านสุขภาพ และ อุบัติเหตุจากการทำงาน
3. เพื่อศึกษาพฤติกรรมการดูแลตนเองของประชาชนในตำบลนาดินดำที่ทำงานในเหมืองแร่เหล็ก

4. เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมสุขภาพ และ ป้องกันโรคจากการทำงานของประชาชนในตำบลนาดินดำที่ทำงานในเหมืองแร่เหล็ก

2. วิธีดำเนินการ

การวิจัยนี้ทำในพื้นที่ตำบลนาดินดำ ในส่วนพื้นที่รับผิดชอบของสถานีอนามัยหนองผ่า ซึ่งประกอบไปด้วย 5 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านหนองหญ้าไซ หมู่ 2 บ้านหนองผ่า หมู่ 3 บ้านหนองท่ม หมู่ 6 บ้านหนองหญ้าไซ หมู่ 9 บ้านหนองฮีหมู่ 11 ซึ่งมี 957 หลังคาเรือน ประชากรทั้งสิ้น 5737 คน

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาได้แก่ ประชาชนใน 5 หมู่บ้านในเขตพื้นที่รับผิดชอบของสถานีอนามัยบ้านหนองผ่า ที่ทำงานในเหมืองแร่เหล็กภู่อ่าง

ระยะเวลาในการศึกษา ใช้ระยะเวลาในการวิจัย 1 ปี ระหว่างเดือนพฤษภาคม 2551 ถึง เมษายน 2552

การวิจัยนี้ใช้เทคนิคการวิจัย 3 วิธี ได้แก่

1. การศึกษาเอกสาร โดยศึกษาแฟ้มประวัติครอบครัว (family folder) ของสถานีอนามัย เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานประชากร ของผู้ทำงานในเหมืองแร่เหล็ก
2. การศึกษาเชิงสำรวจโดยใช้แบบสอบถามเพื่อศึกษาประเภทและลักษณะการทำงานในเหมือง ผลกระทบต่อคุณภาพชีวิต และ พฤติกรรมการดูแลตนเองของผู้ทำงานในเหมืองแร่เหล็ก โดยอาศัยทฤษฎีการดูแลตนเองของโอเรมเป็นแนวทางในสร้างแบบสอบถาม
3. การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Partipatory action research: PAR) โดยใช้ภาคีชุมชนซึ่งประกอบด้วย ทีมผู้วิจัย ผู้ทำงานในเหมืองแร่เหล็ก เจ้าหน้าที่สถานีอนามัยอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) และ องค์การบริหารส่วนตำบลนาดินดำ เพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมสุขภาพ และป้องกันโรคจากการทำงาน ที่เหมาะสมและสามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

3. ผลการดำเนินงาน

พบว่า ลักษณะทั่วไปของประชาชนในตำบลนาดินดำที่ทำงานในเหมืองแร่เหล็กส่วนใหญ่ อาศัยอยู่ในบ้านหนองฮี หมู่ 11 (60.7%) เป็นเพศชาย (59.8%) สมรสแล้ว (83.0%) จบการศึกษา ระดับประถมศึกษา (76.4%) มีอายุอยู่ระหว่าง 19-62 ปี อายุเฉลี่ย 39.35 ปี

(SD.=8.89) อาชีพหลัก ได้แก่ รับจ้างในเหมืองแร่เหล็ก รองลงมาได้แก่ อาชีพเกษตรกรรม คิดเป็นร้อยละ 72.0 และ 26.2 %ตามลำดับ รายได้เฉลี่ยจากอาชีพหลัก ประมาณ 4586.12 บาทต่อเดือน (SD.=2216.28) ร้อยละ 30.8 มีโรคประจำตัว อาทิเช่น โรคกระเพาะ โรคหอบหืด สาเหตุที่ทำงานเหมือง เพราะต้องการรายได้ ข้อมูลด้านการทำงานในเหมืองแร่เหล็ก พบว่า สาเหตุที่ทำงานในเหมืองแร่เหล็กส่วนใหญ่(87.9%) รองลงมา เพราะต้องการหาประสบการณ์ (20.6%) สำหรับประสบการณ์ทำงานพบว่าโดยเฉลี่ยทำงานมา ประมาณ 2.36 ปี (SD. =1.3) ทำงานระหว่าง 5-16 ชั่วโมงต่อวัน เฉลี่ยวันละ 9.27 ชั่วโมง (SD= 1.91) ทำงานระหว่าง 3-7 วันต่อสัปดาห์ เฉลี่ยสัปดาห์ละ 6.75 วัน (SD.=.62) ส่วนใหญ่ทำงานช่วงเช้า (88.8%) ส่วนที่เหลือทำงานเป็นกะ (19.6%) คนงานส่วนใหญ่ ทำงานใน แผนกล้างและแยกแร่ รองลงมาได้แก่ แผนก ย่อยวัตถุดิบ แผนกผลิตและพัฒนาเหมือง แผนกขนส่ง และ แผนกรักษาความปลอดภัย ตามลำดับ

คนงานเหมืองได้รับการอบรมก่อนทำงานร้อยละ 57.9 ส่วนใหญ่เป็นเรื่องความปลอดภัยในการ คนงานเหมือง ได้รับการอบรมก่อนทำงานร้อยละ 57.9 ส่วนใหญ่เป็นเรื่องความปลอดภัยในการทำงาน และการปฏิบัติงาน คนงานได้รับการตรวจสอบสุขภาพก่อนทำงานร้อยละ 60.7 และส่วนใหญ่มีประกันสังคม (75.7%) สำหรับสวัสดิการ ที่ได้รับส่วนใหญ่เป็นด้านการรักษาพยาบาล (33.6%) รองลงมาได้แก่ ด้านอาหาร ด้านพาหนะรับส่ง และด้าน ที่พัก ตามลำดับ ร้อยละ 88.8 ของกลุ่มตัวอย่างได้รับ อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคล ร้อยละ 27.1 เคย เกิดอุบัติเหตุขณะทำงาน ซึ่งอวัยวะที่ได้รับอันตรายมากที่สุด ได้แก่ มือและนิ้ว (48.3%) ร้อยละ 27.1 เคยเกิด อุบัติเหตุขณะทำงาน ซึ่งอวัยวะที่ได้รับอันตรายมากที่สุด ได้แก่ มือและ รองลงมาได้แก่ เท้า (31.0%) ศรีษะ (31.0%) ตา (20.7%) ขา (17.2%) แขน (10.3%) ใบหน้า (10.3%) และ ลำตัว (10.3%) ตามลำดับ

เมื่อเกิดอุบัติเหตุ ส่วนใหญ่รักษาพยาบาลที่ โรงพยาบาล (55.2 %) รองลงมาได้แก่ สถานีอนามัย และ ห้องพยาบาลในเมืองตามลำดับ

สำหรับคุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบลนาดินคำ ที่ทำงานในเหมืองในภาพรวมอยู่ระดับ

ปานกลาง รองลงมาอยู่ในระดับดี และเมื่อจำแนกเป็น รายด้าน พบว่าคุณภาพชีวิตด้านร่างกาย ด้านจิตใจ ด้านสัมพันธภาพทางสังคม และ ด้านสิ่งแวดล้อม ทุก ด้านส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง รองลงมาอยู่ใน ระดับดี เช่นกัน (ตารางที่ 1)

ตารางที่ 1 คุณภาพชีวิตของคนงานเหมือง

องค์ประกอบ	ร้อยละตามระดับ คุณภาพชีวิต		
	ไม่ดี	ปาน กลาง	ดี
ด้านสุขภาพกาย	0.9	80.4	18.7
ด้านจิตใจ	-	64.5	15.5
ด้านสัมพันธภาพทางสังคม	4.7	75.5	19.8
ด้านสิ่งแวดล้อม	2.8	90.6	6.6
คุณภาพชีวิตโดยรวม		85.6	14.4

เมื่อพิจารณารายประเด็นประเด็นที่มีคะแนนค่อนข้างต่ำ ได้แก่ ด้านความพอเพียงของเงินในการใช้จ่าย ด้านการ รักษาพยาบาล ด้านสภาพแวดล้อม ด้านการพักผ่อน คลายเครียด ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และ ด้านความ พอใจในชีวิตทางเพศ

ผลกระทบจากการทำงานนั้นมีทั้งด้านบวกและด้าน ลบรายละเอียด ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 ผลกระทบจากการทำงานเหมืองต่อคุณภาพชีวิต

ด้านบวก	ด้านลบ
-มีรายได้เพิ่มขึ้น 72.9%	-ค่าใช้จ่ายสูงขึ้น 29.9%
-มีเพื่อนมากขึ้น 55.1%	-สุขภาพแยลง หรือเจ็บป่วย บ่อยขึ้น 12.1%
-ความสัมพันธ์ในครอบครัวดี ขึ้น 29.9%	-มีความเครียดเพิ่มขึ้น 10.3%
-มีความสุขเพิ่มขึ้น 21.5%	-ความสัมพันธ์ในครอบครัวแย ลงหรือห่างเหินกัน 2.8%
-มีเงินออมเพิ่มขึ้น 17.8%	-อื่น ๆ 0.9%

การดูแลตนเองด้านสุขภาพของประชาชนที่ทำงาน เหมือง พบว่า โดยรวมส่วนใหญ่มีการดูแล

ตนเองในระดับปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านการดูแลตนเองทั่วไป ส่วนใหญ่อยู่ในระดับ ปานกลาง ส่วนการดูแลตนเองขณะทำงาน และ การ ดูแลตนเอง เมื่อเจ็บป่วยส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี (ตารางที่ 3)

สำหรับคุณภาพชีวิตของประชาชนในตำบลนาดินคำที่ทำงาน

ตารางที่ 3 ร้อยละของกลุ่มตัวอย่างตามระดับการดูแลตนเอง

องค์ประกอบ	ร้อยละตามระดับการดูแลตนเอง		
	ไม่ดี	ปานกลาง	ดี
ด้านการดูแลสุขภาพทั่วไป	-	52.3	47.7
ด้านการดูแลตนเองขณะทำงาน	-	41.9	58.1
ด้านการดูแลตนเองขณะเจ็บป่วย	-	46.2	53.8

จากการประชุมกลุ่มเพื่อหาแนวทางในการส่งเสริมสุขภาพ และป้องกันโรคและอุบัติเหตุจากการทำงานเหมือนนั้น พบว่า ควรสร้างความตระหนักให้คนงานในการใช้อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคลให้เป็นนิสัย เพื่อลดอันตรายจากอุบัติเหตุในการทำงาน และ ป้องกันโรคในระบบทางเดินหายใจ เนื่องจากในเมืองมีฝุ่นละออง จำนวนมาก นอกจากนี้คนงานควรมีการออกกำลังกายเพิ่มมากขึ้น รับประทานอาหารที่มีแคลเซียมสูง เช่นนมเพิ่มขึ้น และควรมีกิจกรรมที่พักผ่อนคลายเครียดเพิ่มมากขึ้นเพื่อให้มีสุขภาพของร่างกายและจิตใจที่ดี

4. การนำผลงานไปใช้ประโยชน์

จากผลการศึกษาทำให้ทราบถึงผลกระทบจากการทำงานในเมืองแร่เหล็กซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องได้แก่ ตัวคนงานเอง สถานบริการทางสาธารณสุข และผู้ประกอบการ หรือนายจ้าง ควรจะร่วมกันดำเนินการป้องกัน และส่งเสริมสุขภาพคนงาน และมีการเฝ้าระวังเป็นระยะอย่างต่อเนื่อง

5. อภิปรายผล

จากผลการศึกษาพบว่าผลกระทบจากการทำงานในเมืองมีทั้งด้านบวกและด้านลบ และคุณภาพชีวิตของคนงานทั้งโดยรวมและรายด้านส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง และประเด็นที่ได้คะแนนค่อนข้างต่ำ ได้แก่ ด้านความพอเพียงของเงินในการใช้จ่าย ด้านการรักษาพยาบาล ด้านสภาพแวดล้อม ด้านการพักผ่อน คลายเครียด ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร และ ด้านความพอใจในชีวิตทางเพศ ซึ่งน่าจะเกิดจาก คนงานต้องการรายได้เพิ่มขึ้น จึงต้องทำงานล่วงเวลาทำให้มีเวลาพักผ่อนน้อย เวลาอยู่กับครอบครัวจึงน้อยลง และสภาพการทำงานในเมืองมีฝุ่นละอองค่อนข้างสูง ซึ่ง

อาจส่งผลต่อสุขภาพ และคนงานบางส่วนไม่นิยมใช้อุปกรณ์ป้องกันอันตรายส่วนบุคคล อย่างไรก็ตามจากระดับการดูแลตนเองของคนงานในขณะที่ทำงานและขณะเจ็บป่วย ส่วนใหญ่ก็อยู่ในระดับดี มีเพียงบางประเด็นที่ต้องปรับปรุงแก้ไข เช่น การใช้อุปกรณ์ป้องกัน การออกกำลังกาย และการพักผ่อน

เอกสารอ้างอิง

ธีรศักดิ์ ลักษณะนันท์. (มปป). การสำรวจโรคปอดจากการทำงานเกี่ยวกับฝุ่นหิน จังหวัดนครสวรรค์ [Online]. Available:<http://web3.sso.go.th/knowledge/link/ab12.html> [2551, กุมภาพันธ์ 18].

พี ที เค ไมนิ่งค์. (2551). แหล่งแร่เหล็กภูอ่าง. [Online]. Available: <http://www.ptkmining.com/product.asp> [2551, กุมภาพันธ์ 18].

สมจิตร หนูเจริญกุล. (2536). การดูแลตนเอง ศาสตร์และศิลปะทางการแพทย์พยาบาล .พิมพ์ครั้งที่ 2 กรุงเทพฯ: วีเจ. พรินติ้ง.

สมหวัง วิทยปัญญาพนธ์ . (2541, มิถุนายน 20). ความรู้ทั่วไปงานเหมืองแร่. [Online]. Available: <http://www.budmgt.com/quarry/Qua01/intro-mining-work.html> [2551, กุมภาพันธ์ 18].

สมาคมส่งเสริมความปลอดภัยและอนามัยในการทำงานแห่งประเทศไทย. (มปป.). ปอดและโรคปอด. [Online]. Available: <http://www.shawpat.or.th/newweb/Pneumoconiosis.doc> [2551, กุมภาพันธ์ 18].

องค์การบริหารส่วนตำบลนาดินดำ. (2551). แผนปฏิบัติการ 3 ปี (2551-2553) องค์การบริหารส่วนตำบลนาดินดำ. (เอกสารอัดสำเนา)

ฝ่ายสุขภาพิบาลทั่วไป กองอนามัยสิ่งแวดล้อม สำนักอนามัยกรุงเทพมหานคร. (2551). ความรู้เกี่ยวกับฝุ่นละออง. [Online]. Available: <http://www.school.net.th/library/snet6/envi4/fun/fun.htm> [2551, มีนาคม,18].

การจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลอิสาน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

Solid Waste Management in Isaan Municipality, Muang District, Buriram Province

อรนุช ดีด้วยชาติ¹⁾ มาราวี ดีคำรัมย์¹⁾ เกียมโสง แสม²⁾
กิ่งแก้ว ปะติตังไข³⁾ และ นงลักษณ์ ทองศรี⁴⁾

¹⁾ นักศึกษาสาขาการจัดการทั่วไป คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

³⁾ นักศึกษาสาขาสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

⁴⁾ อาจารย์สาขาสารสนเทศศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์*

⁵⁾ อาจารย์สาขาการจัดการทั่วไป คณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

Email: kpatittungkho@yahoo.com

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่องการจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลอิสาน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์มีวัตถุประสงค์เพื่อ

- 1) ศึกษาพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลอิสาน
- 2) เพื่อค้นหาแนวทางการจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลอิสาน เป็นการศึกษาเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยการเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม จำนวน 395 ชุด แบบสัมภาษณ์ 18 ชุด และประชุมกลุ่มย่อยจากตัวแทนชาวบ้าน กลุ่มผู้นำชุมชน 25 คน

มีผลการวิจัยดังนี้ พฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลอิสาน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่าชาวบ้านและผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ส่วนพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยใน 5 ด้านคือ ด้านการลดปริมาณขยะ การคัดแยก การขนส่ง และการนำกลับมาใช้ประโยชน์ สามารถสรุปได้ว่าส่วนใหญ่ไม่เคยมีการลดปริมาณขยะ การคัดแยกเกิดขึ้นเมื่อนำไปจำหน่ายการแยกขยะแห้งขยะเปียก แนวทางการจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่เทศบาลอิสานชุมชนเมือง ชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท และชุมชนชนบท ควรมีแนวทางการจัดการขยะมูลฝอยดังนี้

- 1) ควรเลือกเทคโนโลยีในการกำจัดขยะมูลฝอยที่เหมาะสม
- 2) ร่วมทุนกับเอกชนเพื่อการบริหารให้ทั่วถึงและต่อเนื่อง
- 3) ด้านการรณรงค์ให้ประชาชนมีส่วนร่วมโดยสร้างกิจกรรม ด้านอบรมความรู้ด้านการจัดการขยะ
- 4) ปลุกจิตสำนึกในการรักษาความสะอาด โครงการแข่งขันการพัฒนาความสะอาดแต่ละหมู่บ้าน
- 4) จัดหาถังขยะแยกสีตามประเภทของขยะ
- 5) ตั้งคณะกรรมการเฉพาะด้านการจัดการขยะประจำหมู่บ้าน
- 6) สร้างต้นแบบหมู่บ้านการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม
- 7) โครงการเสริมสร้างผู้นำด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม
- 8) ปรับปรุงนโยบายค่าบริการเก็บขยะมูลฝอย โดยใช้หลักการ "ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายอย่างยุติธรรมและเสมอภาค"
- 9) โครงการทอดผ้าป่าขยะมูลฝอย
- 10) กำหนดกฎระเบียบ ข้อบังคับเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย ที่เกิดจากการก่อสร้าง
- 11) โครงการสร้างเยาวชนให้มีระเบียบและรับผิดชอบในด้านการจัดการขยะ
- 12) โครงการถนนสวยปลอดถังขยะ
- 13) โครงการสร้างธนาคารขยะ
- 14) โครงการผลิตผลิตภัณฑ์จากขยะมูลฝอย

คำสำคัญ ขยะมูลฝอย การจัดการขยะมูลฝอย เทศบาลตำบลอิสาน จังหวัดบุรีรัมย์

Abstract

This research aimed: 1) to study the behaviors in solid waste management of local people in Isaan Municipality; and 2) to find out the guidelines for solid waste management in Isaan Municipality. This research was designed in both quantitative and qualitative methods. The data collection included 395 questionnaires,

18 interviews and focus group technique with 25 community leaders. The findings revealed that most local people and community leaders did not participate in solid waste management. In terms of the 5 behaviors in solid waste management, namely, solid waste reduction, elimination, transportation and recycle, it was found that the solid waste reduction was not made and the solid waste elimination was done when they want to sell soaked and dried wastes. The guidelines in solid waste management in Isaan municipality, city communities, outskirts and rural communities were that the communities should: 1) select the appropriate technological devices for eliminating the solid wastes; 2) cooperate with the private organizations in services thoroughly and continuously; 3) promote the participation in activities and training in solid waste management to local people; 4) cultivate the consciousness in keeping cleanliness by the cleaning development project in each village; 5) provide the colored discriminated wastebaskets; 6) appoint the committees to take care the solid waste management; 7) create the participation in solid waste management village model; 8) support the leadership in environmental preservation project; 9) develop the policy of service charge of solid waste accumulation as "the pollution maker must pay fairly and equally"; 10) initiate the solid waste offering; 11) set the rules and regulations about the solid waste management from the constructions; 12) create the project for the youth to be a precise and responsible person in solid waste management; 13) set up the gorgeous streets without the wastebaskets; 14) set up the solid waste banks; and 15) create the local products from the solid wastes, respectively.

Keywords solid waste, solid waste management, Isaan Municipality, Buriram

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จากความเจริญทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอย่างต่อเนื่อง ทำให้มีการผลิตสินค้าเพื่อบริโภคมีการใช้เทคโนโลยีใหม่ๆ เพิ่มขึ้น สร้างแรงจูงใจให้เกิดการบริโภคสินค้ามากขึ้น ส่งผลให้ปริมาณขยะมูลฝอยเพิ่มขึ้น ซึ่งจากการรวบรวมข้อมูลปริมาณขยะมูลฝอยทั่วประเทศต่อวันในรอบ 10 ปี (2538-2548) ในปี 2538 มีปริมาณขยะต่อวันทั่วประเทศเพียง 34,492 ตัน ต่อมาปี 2548 มีปริมาณขยะมูลฝอยต่อวันเป็น 39,270 ตัน เพิ่มขึ้นกว่า 5,000 ตันต่อวัน ภายใน 10 ปี (กระทรวงทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม) เพื่อให้ปริมาณขยะลดลงด้วยการนำขยะมูลฝอยกลับไปใช้ประโยชน์ใหม่ จึงเป็นวิธีการที่สามารถลดปริมาณขยะมูลฝอยได้ ซึ่งการแก้ปัญหาขยะมูลฝอยนั้นมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเทศบาลมีหน้าที่ดูแลแก้ปัญหาขยะมูลฝอยร่วมกัน แต่ไม่สามารถขจัดปัญหาได้หมดสิ้น เนื่องจากประชาชนไม่ให้ความสำคัญกับปัญหา และขาดจิตสำนึกในการทิ้งขยะมูลฝอย ทำให้ไม่ได้รับความร่วมมือจากประชาชน ชุมชนเทศบาลตำบลตั้งอยู่อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

ซึ่งห่างจากที่ว่าการอำเภอเมืองบุรีรัมย์ทางทิศตะวันตกประมาณ 3 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 36.899 ตารางกิโลเมตร เป็นชุมชนที่มีขนาด 4,126 หลังคาเรือน จำนวนประชากรทั้งหมด 16,428 คน เทศบาลตำบลเป็นชุมชนหนึ่งที่ประสบปัญหาขยะมูลฝอย คือ การทิ้งขยะมูลฝอยไม่ถูกต้องและการกำจัดขยะมูลฝอยไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ซึ่งได้รับข้อมูลจากการประชุมของมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2551 มีคำร้องขอจากชุมชนเทศบาลตำบลอิสานว่า ชุมชนมีปัญหาขยะมูลฝอยเกิดขึ้น ซึ่งต้องการความช่วยเหลือและแนวทางแก้ปัญหาให้แก่ชุมชน จากสถานการณ์ปัญหาดังกล่าว ทำให้คณะผู้วิจัยมีความสนใจที่จะดำเนินการศึกษาสภาพปัจจุบันของขยะมูลฝอย และหาวิธีการจัดการขยะมูลฝอยเพื่อเสนอแนวทางการแก้ปัญหาในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลอิสาน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

2.1 เพื่อศึกษาพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลอิสาน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

2.2 เพื่อค้นหาแนวทางการจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลอิสาน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

3. วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยการจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลอิสาน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ดำเนินการวิจัยดังนี้

3.1 การวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการ เก็บข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างซึ่งสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลจากผู้นำชาวบ้าน จำนวน 18 คน เพื่อได้ทราบสภาพการจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลอิสาน และจัดประชุมกลุ่มย่อยจากกลุ่มผู้นำชุมชน ได้แก่ เจ้าหน้าที่เทศบาล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน อาสาสมัครอนามัย โรงเรียนในเทศบาลตำบลอิสาน จำนวน 25 คน เพื่อได้ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลอิสาน

3.2 การวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลเชิงปริมาณ

โดยการเก็บข้อมูลด้วยแบบสอบถามจากชาวบ้านจำนวน 392 คน ซึ่งได้จากการสุ่มจากกลุ่มประชากร 16,428 คน โดยใช้ตารางสำเร็จรูปของทาโร ยามานะ (Yamane) ทำให้ทราบพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยของประชาชน

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

เก็บข้อมูลจากชาวบ้านและเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลอิสาน ผู้นำชุมชน

4.1 การสัมภาษณ์ผู้นำชุมชน จำนวน 18 หมู่บ้าน

4.2 การแจกแบบสอบถามให้แก่ชาวบ้าน จำนวน 392 ชุด

4.3 การประชุมกลุ่มย่อยโดยเชิญนายกและเจ้าหน้าที่จากเทศบาลตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนชาวบ้าน ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลอิสาน จำนวน 25 คน เพื่อให้ได้ข้อมูลและข้อสรุปแนวทางการจัดการขยะมูลฝอย

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่เก็บได้ดังนี้

5.1 แบบสัมภาษณ์ โดยนำข้อมูลมาสรุปจัดประเด็นคำตอบเข้าด้วยกันแล้วเสนอข้อมูลแบบพรรณนา

5.2 แบบสอบถาม นำมาวิเคราะห์ข้อมูลของข้อคำถามด้วยการแจกแจงความถี่หาค่าร้อยละโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป ในกรณีที่เป็นการถามปลายเปิดทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยจัดประเด็นคำตอบเข้าด้วยกันแล้วแจกแจงความถี่หาค่าร้อยละ และเสนอผลการวิจัยในเชิงพรรณนา

5.3 การประชุมกลุ่มย่อย นำข้อมูลมาจัดประเด็นคำตอบเข้าด้วยกันแล้วเสนอข้อมูลแบบพรรณนา

6. ผลการวิจัย

6.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ ได้ผลการวิจัยดังนี้

6.1.1 การจัดการขยะมูลฝอยในเทศบาลตำบลอิสาน ชุมชนเมือง ได้แก่ บ้านห้วย (หมู่ที่ 7) บ้านหนองแปบ (หมู่ที่ 8) บ้านยาง (หมู่ที่ 9) บ้านหัวลิง (หมู่ที่ 10) มีผลดังนี้

(1) ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย ประชาชนส่วนใหญ่รับฟังข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยจากวิทยุโทรทัศน์ ร้อยละ 73.3 ภาครัฐให้บริการจัดการขยะโดยเทศบาลเพียงร้อยละ 35.1 ผู้นำชุมชนมีการแนะนำ/จูงใจให้ปฏิบัติตามและให้ความร่วมมือ ร้อยละ 51 ส่วนประชาชนไม่มีบทบาทในการจัดการขยะร้อยละ 54.3 และเทศบาลมีบริการเก็บขยะมูลฝอยโดยเก็บค่าธรรมเนียมคิดเป็นร้อยละ 94.7

(2) ด้านปัญหาของการจัดการขยะมูลฝอยพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีจิตสำนึกในการจัดการขยะน้อย สภาพแวดล้อมด้านมลพิษ ความสกปรกและกลิ่นเหม็นไม่มากนักและสถานที่ทิ้งขยะไม่เพียงพอ

(3) ด้านพฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอย มีผลใน 5 ด้าน ดังนี้ ด้านการลดปริมาณขยะมูลฝอยพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เคยนำตะกร้าไปใส่สินค้าที่ซื้อจากตลาด ไม่เคยลดการใช้วัสดุกำจัดยาก ด้านการคัดแยกขยะมูลฝอยพบว่า ประชาชนส่วนใหญ่

ไม่เคยทำการแยกขยะตามประเภทของขยะ และไม่เคยคัดแยกขยะแห้ง เปี้ยก และขยะอันตราย **ด้านการขนย้ายขยะมูลฝอย** พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เคยรวมกลุ่มขนย้ายขยะไปกำจัดเอง **ด้านการกำจัดขยะมูลฝอย** พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เคยนำขยะที่มีการย่อยสลายง่ายไปทำปุ๋ย และไม่เคยนำขยะที่ย่อยสลายยากกลับมาใช้ใหม่ **ด้านการนำไปใช้ประโยชน์** พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เคยนำขยะมาประดิษฐ์เป็นของใช้ และไม่เคยบริจาคของที่เกินความจำเป็นให้แก่ผู้อื่น

6.1.2 การจัดการขยะในชุมชนกิ่งเมืองกิ่งชนบท ได้แก่ บ้านโคกวัด (หมู่ที่ 1) บ้านโคกวัดช้าง (หมู่ที่ 3) บ้านไทยเจริญ (หมู่ที่ 4) บ้านหนองโพรง (หมู่ที่ 5) บ้านไผ่น้อย (หมู่ที่ 12) บ้านหินลาด (หมู่ที่ 17) มีผลดังนี้

(1) **ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย** พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากรายการวิทยุ/โทรทัศน์ ร้อยละ 66.0 ภาครัฐให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยโดยเทศบาลเพียงร้อยละ 39 และประชาชนไม่มีบทบาทการจัดการขยะมูลฝอยร้อยละ 50 และเทศบาลมีบริการการเก็บค่าธรรมเนียมร้อยละ 82.0

(2) **ด้านปัญหาของการจัดการขยะ** พบว่าภาชนะและสถานที่ทิ้งขยะไม่เพียงพอ

(3) **ด้านพฤติกรรมภารกิจขยะมูลฝอย** มีผลใน 5 ด้าน ดังนี้ **ด้านการลดปริมาณขยะมูลฝอย** พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เคยลดการใช้วัสดุกำจัดยาก ไม่เคยเลือกใช้ผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพที่มีหีบบรรจุภัณฑ์น้อย ไม่เคยนำภาชนะไปใส่ของที่ซื้อจากตลาด และนาน ๆ ครั้งจะมีพฤติกรรมลดการทิ้งบรรจุภัณฑ์โดยใช้ผลิตภัณฑ์ชนิดเติม **ด้านการคัดแยกขยะมูลฝอย** พบว่า ชุมชนไม่เคยคัดแยกขยะ ส่วนใหญ่ทิ้งรวมในถังขยะชุมชน **ด้านการขนย้ายขยะ** พบว่า ประชาชนไม่เคยรวมกลุ่มขนย้ายไปกำจัดเอง **ด้านการกำจัดขยะ** พบว่า ส่วนใหญ่ประชาชนไม่ยกกำจัดขยะโดยวิธีฝังกลบ เผา ทำปุ๋ย และนำกลับมาใช้ใหม่ **ด้านการนำไปใช้ประโยชน์** พบว่า ประชาชนไม่เคยนำ

ถุงพลาสติกกลับมาใช้ใหม่ ไม่เคยนำมาประดิษฐ์เป็นของใช้ ไม่เคยบริจาคให้ผู้อื่นนาน ๆ ครั้งจึงมีการนำของชำรุดมาซ่อมแซมใช้ใหม่

6.1.3 การจัดการขยะในชุมชนชนบท ได้แก่ บ้านโคกใหญ่ (หมู่ที่ 2) บ้านโคกสะอาด (หมู่ที่ 6) บ้านโพธิ์ศรีสุข (หมู่ที่ 11) บ้านโคกขุนสมาน (หมู่ที่ 13) บ้านสวนคร้ว (หมู่ที่ 14) บ้านศิลาชัย (หมู่ที่ 15) บ้านโคกมะกอก (หมู่ที่ 16) บ้านทรัพย์สมบูรณ์ (หมู่ที่ 18) มีผลดังนี้

(1) **ด้านการรับรู้ข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย** พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่รับรู้ข้อมูลข่าวสารจากรายการวิทยุ/โทรทัศน์ร้อยละ 53.3 ภาครัฐให้บริการจัดเก็บขยะมูลฝอยโดยเทศบาลเพียงร้อยละ 6.1 ผู้นำชุมชนมีการให้คำแนะนำ/จูงใจให้ปฏิบัติตามและให้ความร่วมมือร้อยละ 62.2 และประชาชนไม่มีบทบาทการจัดการขยะมูลฝอยร้อยละ 74.3

(2) **ด้านปัญหาของการจัดการขยะ** พบว่าภาชนะและสถานที่ทิ้งขยะไม่เพียงพอ และไม่มีบริการเก็บขยะจากเทศบาล

(3) **ด้านพฤติกรรมภารกิจขยะมูลฝอย** ผลใน 5 ด้าน ดังนี้ **ด้านการลดปริมาณขยะ** พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เคยนำภาชนะไปใส่ของที่ซื้อจากตลาด และไม่เคยลดการใช้วัสดุกำจัดยาก **ด้านการคัดแยกขยะ** พบว่า ชุมชนส่วนใหญ่ไม่เคยคัดแยกขยะแห้ง ขยะเปียก ขยะอันตราย และไม่เคยแยกขยะอันตรายเพื่อการกำจัด ส่วนขยะอื่นๆ นำไปทิ้งรวมกับถังขยะชุมชน **ด้านการขนย้ายขยะ** พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เคยรวมกลุ่มขนย้ายไปกำจัดเอง และไม่เคยนำไปทิ้งเองนอกหมู่บ้าน **ด้านการกำจัดขยะ** พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ไม่ยกกำจัดขยะโดยวิธีฝังกลบ เผา ทำปุ๋ย และนำกลับมาใช้ใหม่ **ด้านการนำไปใช้ประโยชน์** พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เคยนำมาประดิษฐ์เป็นของใช้ ไม่เคยมีการนำของชำรุดมาซ่อมแซมใช้ใหม่

6.2 ข้อมูลเชิงคุณภาพ ได้ผลการวิจัยดังนี้

จากการประชุมกลุ่มย่อย ศึกษาแนวทางการจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่เทศบาลตำบลอิสาณ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ดังตาราง 1

ภาพการประชุมกลุ่มย่อย ณ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

ภาพเทศบาลตำบลเมืองบัว อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด

ภาพคณะผู้วิจัย เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลอิสาณ และตัวแทนผู้ใหญ่บ้านศึกษาดูงานเทศบาลตำบลเมืองบัว อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด

7. การอภิปรายผล

7.1 สภาพการจัดการขยะมูลฝอย พบว่าประชาชนส่วนใหญ่ไม่มีบทบาทในการจัดการขยะ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ประชาชนในชุมชนชนบทมีจำนวนมากถึงร้อยละ 74.3 เนื่องจากชุมชนนี้อยู่ห่างไกลหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดการขยะ ทำให้ไม่ได้รับข่าวสารในการขอความร่วมมือหรือรับผิดชอบในการจัดการขยะมูลฝอย ถ้าหน่วยงานที่รับผิดชอบมีวิธีการที่จะให้ประชาชนมีส่วนร่วมมากขึ้น จะสามารถลดปริมาณขยะมูลฝอย และทำให้เทศบาลตำบลอิสาณประหยัดงบประมาณในการจัดขยะมูลฝอย และสามารถนำเงินที่เหลือไปส่งเสริมชุมชนในด้านการศึกษาให้เพิ่มมากขึ้นเหมือนกับเทศบาลตำบลปริก จังหวัดสงขลา [1] ได้ดำเนินการบริหารจัดการขยะของเทศบาลประสบความสำเร็จ เนื่องจากภาครัฐได้ให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมเรียนรู้และสร้างระบบการบริหารจัดการขยะทำให้ประชาชนมีแนวคิดที่เห็นคุณค่าของขยะ และทิ้งภาระหรือความรับผิดชอบของภาครัฐฝ่ายเดียว

7.2 ปัญหาในการจัดการขยะ พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ใน 3 ชุมชนของเทศบาลตำบล อิสาณมีสาเหตุเนื่องจากประชาชนมีจิตสำนึกในการจัดการขยะมูลฝอยน้อย เนื่องจากไม่มีส่วนร่วมในการจัดการขยะ ดังที่ ดร.ณิ อินทวิญเมือง [2] ซึ่งให้เห็นปัจจัยเอื้อต่อการมีส่วนร่วม คือ เพิ่มปริมาณภาชนะรองรับ ขนาดของภาชนะต้องใหญ่และเพียงพอ

7.3 พฤติกรรมการจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลอิสาณ โดยมีการศึกษาใน 5 ด้าน พบว่า ด้านการลดปริมาณขยะมูลฝอย ในเขตชุมชนเมือง ชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท ชุมชนชนบท ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เคยมีการจัดการขยะมูลฝอยไม่ จะเป็นการนำภาชนะไปใส่ของที่ซื้อจากตลาดหรือร้านค้า และไม่เคยมีการลดการใช้วัสดุกำจัดยาก ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากจำนวนขยะที่พบยังมีไม่มากนักเป็นปัญหาในระดับประเทศ ซึ่งปัจจุบันมีปริมาณขยะมูลฝอยเฉลี่ย 6,677 กิโลกรัม/วัน (ข้อมูลจากกองการสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อมของเทศบาลตำบลอิสาณ) ประกอบกับการบริหารจัดการของเทศบาลตำบลอิสาณ

มีเพียงการให้บริการภาชนะรองรับขยะมูลฝอยเท่านั้น ยังไม่มีการอบรมเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอยที่ถูกวิธีแก่ชุมชน ทำให้ชุมชนขาดจิตสำนึกในการจัดการขยะมูลฝอย เนื่องจากไม่ทราบถึงผลกระทบของการเพิ่มปริมาณขยะมีผลอย่างไรกับชุมชนบ้าง (ข้อมูลการประชุมนกลุ่มย่อย)

7.3.2 ด้านการคัดแยกขยะมูลฝอย พบว่าเขตชุมชนเมือง ประชาชนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมที่ไม่เคยทิ้งขยะแยกตามประเภทขยะมูลฝอย ไม่เคยมีการคัดแยกขยะเปียก ขยะแห้ง และขยะอันตรายส่วนชุมชนกิ่งเมืองกิ่งชนบท ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เคยมีการคัดแยกเฉพาะขยะอันตรายเพื่อการกำจัด ขยะอื่นๆ นำไปทิ้งรวมถึงขยะชุมชน สำหรับชุมชนชนบท ประชาชนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมไม่เคยมีการคัดแยกขยะเปียก ขยะแห้ง ขยะอันตราย ส่วนขยะอื่นๆ นำไปทิ้งรวมกับถึงขยะชุมชน แต่มีบางหมู่บ้านคือ หมู่ที่ 2, 4, 6, 10 และหมู่ที่ 16 ที่มีการคัดแยกเพื่อนำไปจำหน่าย จากสิ่งต่างๆ ที่กล่าวมาข้างต้นชี้ให้เห็นว่าชุมชนไม่ได้ให้ความสำคัญกับการคัดแยกขยะแต่อย่างใด (ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้นำชุมชนและชาวบ้าน) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของชูชีพ ศิริ [3] ที่กล่าวถึง การมีส่วนร่วมของประชาชนในการคัดแยกขยะถ้าอยู่ในระดับน้อย จะส่งผลต่อสถานการณ์โดยรวมที่ไม่สามารถลดปริมาณขยะให้เกิดประสิทธิภาพได้

7.3.3 ด้านการขนย้ายขยะมูลฝอย พบว่า ทั้ง 3 ชุมชน ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เคยรวมกลุ่มขนย้ายไปกำจัด ชุมชนชนบทส่วนใหญ่ไม่เคยมีรถเทศบาลบริการเก็บขยะมูลฝอย และจากพฤติกรรมทิ้งขยะประชาชนส่วนใหญ่ไม่เคยรวมกลุ่มขนย้ายไปกำจัด ไม่เคยขนย้ายขยะไปที่หมู่อื่น มีส่วนน้อยที่กำจัดขยะเอง ส่วนของการบริหารจัดการขยะมูลฝอยของเทศบาลตำบลลิสาณมีเพียงการบริการนำภาชนะรองรับขยะมูลฝอยมาให้บริการแก่ชุมชนแต่ก็ยังไม่ทั่วถึง มีบริการเพียงในหมู่ที่ 1, 3, 5, 7, 8, 9, 10, 12, 17 และหมู่ที่ 18 เท่านั้น

7.3.4 ด้านการกำจัดมูลฝอย พบว่า ในเขตชุมชนเมือง ชุมชนกิ่งเมืองกิ่งชนบท ชุมชนชนบท ส่วนใหญ่ประชาชนไม่เคยนำขยะมูลฝอยที่มีการย่อย

สลายง่ายไปทำปุ๋ย เช่น เศษอาหาร หล้าสด เป็นต้น รองลงมา ไม่เคยนำขยะมูลฝอยที่มีการย่อยสลายยาก นำกลับมาใช้ใหม่ เช่น ขวดแก้ว พลาสติก เป็นต้น ที่เป็นเช่นนี้เนื่องจากชุมชนขาดความรู้ในการแปรสภาพขยะมูลฝอยให้เป็นสิ่งของที่เป็นประโยชน์ ดังนั้นการกำจัดขยะมูลฝอยส่วนใหญ่จึงเป็นบทบาทการจัดการของเทศบาลตำบลลิสาณ ส่วนในครัวเรือนมักใช้วิธีการเผา และฝังกลบบ้าง

7.3.5 ด้านการนำไปใช้ประโยชน์ พบว่า ในเขตชุมชนเมือง ชุมชนกิ่งเมืองกิ่งชนบท ชุมชนชนบท ส่วนใหญ่ประชาชนไม่เคยนำขยะมูลฝอยมาประดิษฐ์เป็นของใช้ ได้แก่ ฝาขวดน้ำนำไปทำชาเทียม บัตรเติมเงินทำเป็นกระเป๋าสะพาย เป็นต้น รองลงมาชุมชนเมือง ชุมชนกิ่งเมืองกิ่งชนบท ส่วนใหญ่มีพฤติกรรมไม่เคยบริจาคของที่เกิดความจำเป็นให้แก่ผู้อื่น ส่วนชุมชนชนบท รองลงมาไม่เคยนำสิ่งของชำรุดนำไปซ่อมแซมเพื่อนำไปใช้ใหม่ สำหรับการนำไปใช้ประโยชน์ในชุมชนทำได้ก็เพียงการนำขยะมูลฝอยไปจำหน่ายให้กับร้านเตี้ยทำไร่ ร้านรวมมิตร และร้านขายย่อยในหมู่บ้าน (หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 4 หมู่ที่ 10 และหมู่ที่ 16) มากกว่าการนำไปใช้ซ้ำด้วยวิธีการประดิษฐ์ หรือซ่อมแซม ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของสุรสินี อินทร์ผูก [4] ที่กล่าวถึงพฤติกรรมของประชาชนส่วนใหญ่นำขยะมูลฝอยแห้งไปขายมากกว่านำไปใช้ซ้ำ เพราะมีความสะดวกเนื่องจากมีรถมารับซื้อตามหมู่บ้านอีกทั้งคนส่วนใหญ่ไม่ค่อยมีเวลาที่จะนำขยะมูลฝอยมาประดิษฐ์หรือซ่อมแซม สรุปได้ว่าพฤติกรรมการจัดการของชุมชนในชุมชนเมือง ชุมชนกิ่งเมืองกิ่งชนบท และชุมชนชนบท ประชาชนและผู้นำชุมชนส่วนใหญ่ยังไม่มีส่วนร่วมในการจัดการการขยะ ส่วนพฤติกรรมการทิ้งขยะมูลฝอยในปัจจุบัน ประชาชนส่วนใหญ่ไม่เคยมีการลดปริมาณขยะ การคัดแยกขยะเปียก ขยะแห้งก่อนทิ้ง การขนย้ายขยะ ทำเพียงในลักษณะนำไปกองรวมแล้วกำจัดเอง ในบางหมู่บ้านนำไปทิ้งที่หมู่บ้านอื่นบ้าง แต่ถ้ามีบริการเก็บขยะของเทศบาลตำบลลิสาณต้องเสียค่าธรรมเนียมประมาณ 20-40 บาท การกำจัดขยะใช้วิธีการเผา การนำไปขาย การฝังกลบเอง การหมักทำปุ๋ยอินทรีย์มีน้อยมาก ส่วนบทบาทของ

เทศบาลตำบลอิสานในปัจจุบันมีเพียงการบริการการนำภาชนะรองรับขยะ (ขนาด 200 ลิตร) บริการตามบ้าน ในหมู่ต่างๆ เช่น หมู่ที่ 1, 3, 5, 7, 8, 9, 10, 12, 17 และหมู่ที่ 18 เท่านั้น และเทศบาลตำบล อิสานได้นำขยะมูลฝอยจากชุมชนไปกำจัดที่บ่อกำจัดขยะมูลฝอยของเทศบาลเมืองจังหวัดบุรีรัมย์โดยวิธีฝังกลบอย่างถูกหลักสุขาภิบาล (Sanitary landfill) ณ ตำบลพระครู อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเทศบาลเมืองบุรีรัมย์ โดยเทศบาลตำบล อิสานต้องจ่ายให้กับเทศบาลเมืองบุรีรัมย์ในอัตรากำจัดขยะกิโลกรัมละ 0.50 บาท

7.4 แนวทางการจัดการขยะมูลฝอย ในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลอิสาน พบว่า

7.4.1 แนวทางการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนเมือง ผลการวิจัยเกี่ยวกับการบริหารจัดการของเทศบาลตำบลอิสาน มีผลดังนี้

(1) ด้านเทคโนโลยี ควรใช้เทคโนโลยีในการกำจัดขยะมูลฝอยใน 3 วิธี คือ สร้างโรงผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ระบบการเผา ระบบฝังกลบ โดยพิจารณาความเหมาะสมในด้านงบประมาณ ข้อดีข้อเสียของการจัดการขยะแต่ละระบบ เช่น โครงการสร้างโรงผลิตปุ๋ยอินทรีย์ ปรับปรุงที่ทิ้งขยะให้เป็นสถานที่ฝังกลบ เป็นต้น

(2) ด้านการบริการเก็บขยะมูลฝอย โดยร่วมทุนกับเอกชนเพื่อการบริการให้ทั่วถึงและต่อเนื่อง ทั้งนี้เนื่องจากเทศบาลมีงบประมาณน้อย และจัดหาเครื่องมือและอุปกรณ์ไม่เพียงพอ

(3) ด้านแรงจูงใจให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการจัดการขยะด้วยวิธีการลดปริมาณการใช้ การคัดแยก การขนย้าย การกำจัด และการนำไปใช้ประโยชน์ โดยสร้างกิจกรรมได้แก่ (1) อบรมความรู้ด้านการจัดการขยะ ในเรื่องวิธีการทำปุ๋ยจากขยะอินทรีย์ การดัดแปลงขยะให้เป็นสิ่งของที่เป็นประโยชน์ ผลกระทบจากการทิ้งรวมโดยไม่แยก การเผา การฝังกลบ (2) ใช้หอกระจายข่าว ประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย เพื่อปลูกจิตสำนึกในการรักษาความสะอาดในขอบเขตบ้านของตน (3) โครงการแข่งขันการพัฒนาความสะอาดแต่ละหมู่บ้านด้วยการให้รางวัลเพื่อจูงใจให้เกิดความร่วมมือ

(4) บริการถึงขยะแยกสีตามประเภทของขยะ เพื่อปลูกฝังและส่งเสริมการคัดแยกขยะ

(5) ตั้งคณะกรรมการเฉพาะด้านการจัดการขยะประจำหมู่บ้าน เพื่อติดตามประเมินผล

(6) สร้างต้นแบบหมู่บ้านการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม โดยร่วมกับชาวบ้าน โรงเรียน วัด สถานีอนามัย กลุ่มลูกเสือชาวบ้าน เป็นต้น

(7) โครงการเสริมสร้างผู้นำด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม

(8) ปรับปรุงนโยบายคิดค่าบริการเก็บขยะมูลฝอย โดยใช้หลักการ “ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายอย่างยุติธรรมและเสมอภาค”

7.4.2 แนวทางการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท มีผลดังนี้

(1) ปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการจัดการขยะด้วยวิธีการลดปริมาณการใช้ การคัดแยก การขนย้าย การกำจัด และการนำไปใช้ประโยชน์ ด้วยกิจกรรม (1.1) การอบรมความรู้ด้านการจัดการขยะ ในเรื่องวิธีการทำปุ๋ยจากขยะอินทรีย์ การดัดแปลงขยะให้เป็นสิ่งของที่เป็นประโยชน์ ผลกระทบจากการทิ้งรวมโดยไม่แยก การเผา การฝังกลบ (1.2) ประชาสัมพันธ์เสียงตามสายเกี่ยวกับการปลูกจิตสำนึกในการจัดการขยะมูลฝอย (1.3) โครงการแข่งขันการพัฒนาความสะอาดแต่ละหมู่บ้านด้วยการให้รางวัลเพื่อจูงใจให้เกิดความร่วมมือ (1.4) โครงการทอดผ้าป่าขยะมูลฝอย โดยความร่วมมือกับวัดทุ่งโพธิ์และโรงเรียนโคกหวัด

(2) ตั้งคณะกรรมการเฉพาะด้านการจัดการขยะประจำหมู่บ้านเพื่อติดตามประเมินผล

(3) สร้างต้นแบบหมู่บ้านการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม

(4) กำหนดกฎ ระเบียบข้อบังคับ เกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย ที่เกิดจากการก่อสร้าง

7.4.3 แนวทางการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชนชนบท จากผลการวิจัยในชุมชนนี้ควรส่งเสริมดังนี้

(1) ปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะด้วยวิธีการลดปริมาณการใช้ การคัดแยก การขนย้าย การกำจัด และการนำไปใช้ประโยชน์ โดย

สร้างกิจกรรมดังนี้ (1.1) อบรมความรู้ด้านการจัดการขยะในเรื่องวิธีการทำปุ๋ยจากขยะอินทรีย์ การดัดแปลงขยะให้เป็นสิ่งของที่เป็นประโยชน์ ผลกระทบจากการทิ้งรวมโดยไม่แยก การเผา และการฝังกลบ (1.2) ประชาสัมพันธ์เสียงตามสายเกี่ยวกับการปลูกจิตสำนึกในการจัดการขยะ (1.3) โครงการแข่งขันการพัฒนาความสะอาดแต่ละหมู่บ้านด้วยการให้รางวัลเพื่อจูงใจให้เกิดความร่วมมือ (1.4) โครงการสร้างเยาวชนให้มีระเบียบและรับผิดชอบในด้านการจัดการขยะ (1.5) โครงการถนนสวยปลอดถังขยะ (1.6) โครงการผ้าป่าขยะมูลฝอย โดยความร่วมมือกับวัดและโรงเรียน (1.7) โครงการสร้างธนาคารขยะ (1.8) โครงการผลิตผลิตภัณฑ์จากขยะ

(2) **ตั้งคณะกรรมการเฉพาะด้านการจัดการขยะประจำหมู่บ้าน** เพื่อติดตามประเมินผล

(3) **สร้างต้นแบบหมู่บ้านการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม**

(4) **โครงการเสริมสร้างผู้นำด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม**

(5) **โครงการธนาคารขยะ** พบว่า แนวทางการจัดการขยะมูลฝอยในเขตพื้นที่เทศบาลอิสาน จะมีประสิทธิภาพและมีประสิทธิผลได้นั้น ต้องสร้างทีมงานที่เข้มแข็งเพื่อการขับเคลื่อนอย่างต่อเนื่อง และควรมีการประชุมเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน จากนั้นจึงสร้างบทบาทภาวะผู้นำให้เกิดแก่ 3 ชุมชนและขอความร่วมมือจากวัด โรงเรียน สถานเอนามัย อสม. และ NGO ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของมิตรา สามารถ [5] และ วิชัย ลักษณะรุจิ [6] ที่กล่าวในทิศทางเดียวกันว่า การจัดการขยะควรมีการประสานขอความร่วมมือจากทุกฝ่าย เช่น ภาครัฐ องค์กรเอกชน และ NGO เพื่อการมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยในชุมชน เพราะการจัดการโดยวิธีนี้จะป็นวิธีที่สะดวกไม่ยุ่งยากซับซ้อน และยังเสียค่าใช้จ่ายต่ำ สำหรับการบริหารจัดการของเทศบาลตำบลอิสาน ควรมีการจัดการขยะมูลฝอยที่เป็นรูปธรรมให้มากขึ้น ด้วยการสร้างหมู่บ้านต้นแบบใน 3 ชุมชนให้เกิดขึ้นเพื่อนำร่อง เป็นการสร้างต้นแบบสามารถสร้างกิจกรรมในโครงการต่างๆ ที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เพื่อกระตุ้นให้เกิดความร่วมมือ โดยมีการ

แข่งขันระหว่างหมู่บ้านและให้รางวัลอย่างต่อเนื่อง อย่างไรก็ตามเทศบาลตำบลอิสานควรส่งบุคลากรไปอบรมด้านการจัดการขยะมูลฝอยโดยเฉพาะ เพื่อให้ทราบทิศทางในการทำงานสู่การพัฒนาหมู่บ้านได้อย่างยั่งยืน ส่วนการกำจัดขยะมูลฝอยของเทศบาลนั้น จากข้อจำกัดในด้านงบประมาณ ควรใช้เทคโนโลยีในการกำจัดขยะมูลฝอยใน 3 วิธี คือ สร้างโรงผลิตปุ๋ยอินทรีย์ มีระบบการเผาด้วยเตาเผาขยะที่ไม่สร้างมลพิษมากนัก และมีระบบฝังกลบที่เหมาะสมและประหยัดโดยพิจารณาข้อดีข้อเสียของการจัดการขยะแต่ละระบบ เช่น โครงการสร้างโรงผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น ปรับปรุงที่ทิ้งขยะให้เป็นสถานที่ ฝังกลบ เป็นต้น

8. ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

8.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

8.1.1 ควรใช้ให้ความรู้แก่ประชาชนในการกำจัดขยะด้วยหลักที่ถูกวิธี โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อการดำรงชีวิตไม่ก่อให้เกิดฝุ่นละออง เสียงดัง กลิ่นเหม็น และไม่ก่อให้เกิดปัญหามลพิษ

8.1.2 ควรใช้ให้ความรู้แก่ประชาชนในการการจัดการขยะมูลฝอยที่เหมาะสม ได้แก่ (1) การทำปุ๋ยหมัก ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อดิน ลดการเสื่อมโทรมของสิ่งแวดล้อม และเสียค่าใช้จ่ายน้อย (2) การฝังกลบ ไม่ก่อให้เกิดปัญหาทัศนียภาพ และมีกลิ่นรบกวนผู้ที่อาศัยอยู่ใกล้เคียง (3) การเผาด้วยเตาเผาขยะ เตาเผาขยะที่ดีจะไม่ก่อให้เกิดสภาวะมลพิษในอากาศ (4) การนำขยะกลับมาใช้ประโยชน์ใหม่ วิธีนี้ทำให้เพิ่มรายได้แก่ครอบครัวและไม่กระทบต่อสิ่งแวดล้อม (5) การนำขยะมาเป็นอาหารสัตว์ เป็นวิธีที่ประหยัด

8.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเพื่อทราบสภาพการจัดการและหาแนวทางการจัดการขยะมูลฝอยในเทศบาลตำบลอิสาน ซึ่งได้เห็นภาพรวมและเห็นแนวทางการวิจัยครั้งต่อไปคือ

8.2.1 ควรศึกษารูปแบบที่เหมาะสมของโครงการธนาคารขยะแบบมีส่วนร่วมของทุกภาคในเทศบาลตำบลอิสาน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

8.2.2 แนวทางการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมของการจัดการขยะมูลฝอยในเทศบาลตำบลอิสาน อำเภอเมืองจังหวัดบุรีรัมย์

9. กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายอุตสาหกรรม ที่ให้การสนับสนุนภายใต้ “โครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการศาสตร์เพื่อการเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่ สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี (ABC-PUS) ประจำปี 2551”

10. เอกสารอ้างอิง

- [1] ส่งเกียรติ ทานสัมฤทธิ์. การจัดการขยะ. รางวัลโลกสีเขียว. 3(11), ก.ค.-ก.ย. 2551. หน้า 5.
- [2] ดร.ณิ อ้นขวัญเมือง. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมมีส่วนร่วมในการจัดการขยะมูลฝอยผู้ประกอบการร้านค้าในเขตเทศบาลนครนนทบุรี จังหวัดนนทบุรี, วารสารอนามัยสิ่งแวดล้อม, 5(4), กรกฎาคม 2544, หน้า 18-32
- [3] ชูชีพ ศิริ. (2549). การจัดการขยะในเขตเทศบาลตำบลบ้านกาด อำเภอแม่วาง จังหวัดเชียงใหม่. วิทยานิพนธ์ รพ.ศ. (รัฐประศาสนศาสตร์).เชียงใหม่, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2549. บทคัดย่อ.
- [4] สุทธิณี อินทร์ผูก. ความตระหนักในปัญหาการจัดการมูลฝอยกับพฤติกรรมการนำมูลฝอยแห้งกลับมาใช้ซ้ำของประชาชนเขตเทศบาลนครลำปาง. การค้นคว้าแบบอิสระ. ศศ.ม. (การจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม). เชียงใหม่, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย, 2548. คัดย่อ.
- [5] มิศรา สามารถ และรักกิจ ศรีสรินทร์. แนวทางความร่วมมือระหว่างประชาชนกับภาครัฐ ในการแยกประเภทมูลฝอยก่อนนำทิ้ง. กรุงเทพฯ, สถาบันดำรงราชานุภาพ, 2540. บทคัดย่อ.
- [6] วิชัย ลักษณะรุจิ. การจัดการขยะมูลฝอยแบบมีส่วนร่วมของครัวเรือน : กรณีชุมชนบ้านหลวงเทศบาลเมืองลำพูน. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. (การจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม). เชียงใหม่, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2541. บทคัดย่อ.

ตาราง 1 แนวทางการจัดการขยะมูลฝอยในพื้นที่เทศบาลตำบลอิสาน อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

ชุมชนเมือง	ชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท	ชุมชนชนบท
<p>1. ด้านเทคโนโลยี ใช้เทคโนโลยีในการกำจัดขยะมูลฝอย คือ การหมักทำปุ๋ย ระบบการเผา ระบบฝังกลบ คบรพิจาณา โครงการสร้างโรงผลิตปุ๋ยอินทรีย์ เป็นต้น ปรับปรุงที่ทิ้งขยะให้เป็นสถานที่ฝังกลบ</p> <p>2. ด้านการบริการเก็บขยะ ใช้วิธีร่วมทุนกับเอกชนเพื่อการบริการได้ทั่วถึงและต่อเนื่อง เทศบาลมีงบประมาณจำกัดที่จะจัดหาเครื่องมือและอุปกรณ์ไม่เพียงพอ</p> <p>3. ด้านแรงจูงใจให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการจัดการขยะด้วยวิธีการลดปริมาณการใช้ การคัดแยก การขนย้าย การกำจัด และการนำขยะไปใช้ประโยชน์ ด้วยกิจกรรมดังนี้ (1) อบรมความรู้ด้านการจัดการขยะ เช่น วิธีการทำปุ๋ยจากขยะอินทรีย์ การดัดแปลงขยะให้เป็นสิ่งของที่เป็นประโยชน์ ผลกระทบจากการทิ้งขยะ (2) ใช้หอกระจายข่าวประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย เพื่อปลูกจิตสำนึกในการรักษาความสะอาดในขอบเขตบ้านของตน (3) โครงการแข่งขันการพัฒนาความสะอาดแต่ละหมู่บ้าน</p> <p>4. จัดหาถังขยะแยกสีตามประเภทของขยะ เพื่อปลูกฝังการคัดแยกขยะ</p> <p>5. ตั้งคณะกรรมการเฉพาะด้านการจัดการขยะประจำหมู่บ้าน เพื่อติดตามประเมินผล</p> <p>6. สร้างต้นแบบหมู่บ้านการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม โดยหลายฝ่ายร่วมมือกัน</p> <p>7. โครงการเสริมสร้างผู้นำด้านการรักษาสิ่งแวดล้อม</p> <p>8. ปรับปรุงนโยบายคิดค่าบริการเก็บขยะมูลฝอย โดยใช้หลักการ "ผู้ก่อมลพิษเป็นผู้จ่ายอย่างยุติธรรมและเสมอภาค"</p>	<p>1. ปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะด้วยวิธีการลดปริมาณการใช้ การคัดแยก การขนย้าย การกำจัด และการนำไปใช้ประโยชน์ โดยสร้างกิจกรรม ดังนี้</p> <p>1.1 อบรมความรู้ด้านการจัดการขยะเกี่ยวกับวิธีการทำปุ๋ยจากขยะอินทรีย์ การดัดแปลงขยะให้เป็นสิ่งของที่เป็นประโยชน์ ผลกระทบจากการทิ้งรวมโดยไม่แยก การเผา และการฝังกลบ</p> <p>1.2 ประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย</p> <p>1.3 โครงการแข่งขันการพัฒนาความสะอาดแต่ละหมู่บ้านด้วยการให้รางวัลเพื่อจูงใจให้เกิดความร่วมมือ</p> <p>1.4 โครงการผ้าป่าขยะมูลฝอย โดยความร่วมมือกับวัดทุ่งโพธิ์และโรงเรียนโคกวัด เทศบาลตำบล อิสาน จังหวัดบุรีรัมย์</p> <p>2. ตั้งคณะกรรมการเฉพาะด้านการจัดการขยะประจำหมู่บ้าน เพื่อติดตามประเมินผล</p> <p>3. สร้างต้นแบบหมู่บ้านการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม</p> <p>4. กำหนดกฎ ระเบียบข้อบังคับเกี่ยวกับการจัดการขยะมูลฝอย ที่เกิดจากการก่อสร้าง</p>	<p>1. ปลูกจิตสำนึกให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการขยะด้วยวิธีการลดปริมาณการใช้ การคัดแยก การขนย้าย การกำจัด และการนำไปใช้ประโยชน์ โดยสร้างกิจกรรม ดังนี้</p> <p>1.1 อบรมความรู้ด้านการจัดการขยะเกี่ยวกับวิธีการทำปุ๋ยจากขยะอินทรีย์ การดัดแปลงขยะให้เป็นสิ่งของที่เป็นประโยชน์ ผลกระทบจากการทิ้งรวมโดยไม่แยก การเผา และการฝังกลบ</p> <p>1.2 ประชาสัมพันธ์เสียงตามสาย</p> <p>1.3 โครงการแข่งขันการพัฒนาความสะอาดแต่ละหมู่บ้านด้วยการให้รางวัลเพื่อจูงใจให้เกิดความร่วมมือ</p> <p>1.4 โครงการสร้างเยาวชนให้มีระเบียบและรับผิดชอบในด้านการจัดการขยะ</p> <p>1.5 โครงการถนนสวยปลอดถังขยะ</p> <p>1.6 โครงการทอดผ้าป่าขยะมูลฝอย โดยความร่วมมือกับวัดและโรงเรียน</p> <p>1.7 โครงการผลิตผลิตภัณฑ์จากขยะ2. ตั้งคณะกรรมการเฉพาะด้านการจัดการขยะประจำหมู่บ้านเพื่อติดตามประเมินผล</p> <p>3. สร้างต้นแบบหมู่บ้านการจัดการขยะแบบมีส่วนร่วม</p> <p>4. โครงการเสริมสร้างผู้นำด้านการรักษาสีสิ่งแวดล้อม</p> <p>5. โครงการธนาคารขยะ</p>

รูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและการถือครองที่ดิน ริมห้วยจะเข้มาทเทศบาลตำบลลิสาณ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

สมคิด สาลี¹⁾ วุฒิพงษ์ อินทร์เยี่ยม¹⁾ ครรชิต พิระภาค²⁾

¹⁾ นักศึกษาด้านสาขาวิชาภูมิสารสนเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

²⁾ อาจารย์ สาขาวิชาภูมิสารสนเทศ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์

E-mail: Kunchitpirapake@hotmail.com เบอร์โทร: 083-0469496

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์สองประการคือ 1) เพื่อศึกษารูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินบริเวณริมห้วยจะเข้มาทในเขตเทศบาลตำบลลิสาณ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ 2) เพื่อศึกษาการถือครองที่ดินของพื้นที่บริเวณริมห้วยจะเข้มาทในเขตเทศบาลตำบลลิสาณ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

การศึกษานี้ได้ใช้แนวความคิดสามประการคือ รูปแบบและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน การขยายอำนาจ และการควบคุมสิทธิ โดยใช้กฎหมายของรัฐในการอ้างสิทธิเหนือทรัพยากรและการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

การศึกษานี้ มุ่งเน้นศึกษาการวิจัยในระดับท้องถิ่นเป็นหลัก โดยเชื่อมโยงกับกระบวนการภายนอกที่อยู่ในระดับพื้นที่ที่เข้ามากระทบและสัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ โดยศึกษาการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์จากภาพถ่ายทางอากาศ โดยแบ่งการศึกษาออกเป็น 3 ช่วงเวลา คือในปี พ.ศ. 2495 ปี พ.ศ. 2529 และปี พ.ศ. 2548 เพื่อให้ทราบถึงรูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินที่ผ่านมา รวมถึงปัจจัยต่างๆที่สัมพันธ์และมีอิทธิพลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ และประเด็นการวิเคราะห์การถือครองโดยใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อสำรวจและวิเคราะห์พฤติกรรมการถือครองที่ดินโดยพิจารณาจากปัจจัยต่างๆ ได้แก่ ปัจจัยทางกายภาพ ปัจจัยทางเศรษฐกิจและปัจจัยทางการเมือง

วิธีการศึกษาใช้วิธีการเชิงปริมาณและวิธีการเชิงคุณภาพ อาทิการสำรวจภาคสนาม การสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม การสัมภาษณ์เชิงลึก การอภิปรายกลุ่ม การแปลภาพถ่ายทางอากาศ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้แก่ ร้อยละการแจกแจงความถี่ ทั้งนี้หน่วยในการวิเคราะห์มีสองระดับ คือ ระดับปัจเจก และระดับกลุ่ม

ผลการศึกษามีสามประการคือ ประการแรกการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและสิ่งปกคลุมดิน ระหว่างปี พ.ศ. 2495-2529 แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะจำนวนพื้นที่เกษตรกรรมนั้นมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทำให้จำนวนพื้นที่ป่ามีจำนวนลดลงตามไปด้วย สะท้อนให้เห็นว่า การใช้พื้นที่ในอดีตชาวบ้านยังไม่ได้ได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาลในการสร้างรายได้จากผลผลิตทางการเกษตรมากนักแต่หลังจากมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นต้นมา การใช้ประโยชน์ที่ดินมีลักษณะที่เข้มข้นขึ้น

ประการที่สอง รูปแบบและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินบริเวณลำห้วยจะเข้มาท ระหว่างปี พ.ศ.2529-2548 การเป็นเมืองบริวารของเทศบาลตำบลลิสาณ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ใน ยุคนี้มีการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในหลากหลายรูปแบบอย่างเข้มข้น การใช้พื้นที่เปลี่ยนแปลงจากสังคมที่เน้นการเกษตรกรรมกลายเป็นสังคมเมืองที่การเกษตรกรรมเป็นเพียงวัตถุประสงค์ที่ป้อนตลาดตามความต้องการของผู้คนในเขตเมืองเท่านั้น การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ถือเป็นผลสืบเนื่องจากการขยายพื้นที่เพาะปลูกเพื่อรองรับการสนับสนุนการปลูกพืชพาณิชย์ตามนโยบายของรัฐบาล การเพิ่มขึ้นของระบบเกษตรเชิงพาณิชย์ การเพิ่มจำนวนประชากร ทำให้เกิดการขยายตัวของชุมชน การสร้างห้างสรรพสินค้า บ้านจัดสรร สนามกอล์ฟ รีสอร์ท รวมทั้งการทำธุรกิจเหมืองหินแร่ ล้วนแล้วแต่เป็นรูปแบบ

การใช้ที่ดินที่เป็นการสร้างมูลค่าให้กับทรัพยากรในพื้นที่ อีกทั้งยังเป็นส่วนสำคัญในการรองรับการขยายตัวของเมืองบุรีรัมย์

ประการสุดท้าย การใช้ประโยชน์ที่ดินของชาวบ้านในยุคแรกๆมักตั้งบ้านเรือนและทำการเพาะปลูกในที่ราบริมน้ำและมีรูปแบบการใช้ที่ดินที่แตกต่างกันตามลักษณะของพื้นที่ลักษณะพื้นฐานของการใช้และการถือครองที่ดินมักจะแยกเป็น 4 ประเภทหลักตามลักษณะการใช้ คือที่บ้าน ที่นา ที่สวน ที่ไร่ การเปลี่ยนแปลงของระบอบกรรมสิทธิ์และเอกสารสิทธิ์ในพื้นที่ศึกษาเป็นอีกพื้นที่หนึ่งที่เกิดขึ้นตามการเปลี่ยนแปลงของเศรษฐกิจระดับประเทศและระดับท้องถิ่น เนื่องจากพื้นที่อยู่ในเขตเชื่อมต่อกับพื้นที่เทศบาลเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ การขยายตัวของชุมชนเมืองจึงเกิดขึ้นในพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็นห้างสรรพสินค้า บ้านจัดสรร รีสอร์ท เป็นต้น การขยายตัวในลักษณะดังกล่าวส่งผลให้วิถีชีวิตของคนในพื้นที่ต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถอยู่ได้ในสังคม เศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การใช้ประโยชน์จากระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ร่วมกับการถือครองที่ดิน ถือเป็นอีกหนึ่งการประยุกต์ใช้ที่นำมาใช้เป็นฐานข้อมูลที่ดินเพื่อทำให้ง่ายต่อการใช้งานและการสืบค้นการถือครองที่ดินในระดับแปลง

คำสำคัญ รูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน การถือครองที่ดิน ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์

Abstract

There are two objectives in this study: 1) to study the format of Land use change Huay Jorakaemak Areas in Isan Municipal Tambon, Amphur Mueng, Buriram Province; 2) to study Ownership of Huay Jorakaemak Areas in Isan Municipal Tambon, Amphur Mueng, Buriram Province.

Three concepts were employed in this study: territorailization by state legislation to claim resource rights; the format and land use changes; applying Geography Information Systems.

This study was focused on the research in locality level, by concerning with outside location procedure in area level that comes to affect and to related with spatial change, by study applying changes from the aerial photographs, by divide the education into 3 periods, in 1952, 1986 and 2005, due to make to know about the format of land use changes in the past ago, including all factor that is related to and is influential cause that has the land use changes in the area, and ownership is analyzed by use Geography Information System for explores and analyze ownership dynamic by consider from all factor, for example physics , economics , and politics.

Both of qualitative and quantitative research methods employed included field survey, participatory observation, questionnaire, in-depth interview, discussion group and interpretation of aerial photographs. Statistical analyses included percentage, frequency distribution and mean. Units of analyses based on individual and group were used.

The result of study as follows, firstly, the format of land use and land cover changes ,during in 1952-1986, has the change of the area clearly, agricultural area, especially, has increases, while the amount of forest area has decrease too. This show that, in the past, villagers' land use had no support from the government for earn money, after plan develop the economy and National social, applying land use has the character that is full-flavored.

Secondly, the format of land use and land cover changes during in 1986-2005, there is public utility and renovation development in various ways intensively, to using modified area from the agricultural little income of agriculture, after plan develop the economy and National social until now, applying land use has the character that is full-flavored go up. Society to urban society that agriculture is just the raw materials that supply the market with people's demand in the urban area only. The decrease of forest area regards the consequence from cultivated area expansion for support growing of commercial crops according to the government's policy. The increase of commercial agriculture system and the amounting of population people cause the growth of community. The construction of department store, housing development, golf club, resort, and business of quarry. This makes the value for resources in the area; moreover, it is importance for supporting the growth of Buriram city.

Lastly, villagers, in first period, often settle down and farm at the bank of river and have the format of use different land according to aspect of used area and ownership that was divided into 4 characters 1) house area 2) farmland 3) garden area 4) plantation. The change of right of ownership regime and right document in a area study that happen include the change of national economics and locality, because of, the area is in the border links up with Municipal Buriram City, the growth of urban area that had happened in this area such as department store, housing development and resort etc. This growth influenced to the lifestyle of the people in this area, who must adjust oneself for live in this social and economics that modify all the time. Applying Geography Information System co-operates ownership; regard as an applying that apply to be database of land and makes easy for work and ownership investigation in the all level.

บทนำ

ทรัพยากรธรรมชาติในประเทศไทย เป็นทรัพยากรที่กลุ่มบุคคลหลายฝ่ายในสังคมสามารถเข้าถึงและใช้ประโยชน์ได้ ความต้องการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรในรูปแบบต่างๆจึงมีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามบริบทและเงื่อนไขของความสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละพื้นที่ เช่น การใช้ทรัพยากรเพื่อการเกษตร การคมนาคมขนส่ง การค้า นันทนาการ การอุปโภคบริโภค การใช้ทรัพยากรน้ำและที่ดินเพื่อการเกษตร และการก่อสร้างสิ่งปลูกสร้าง เป็นต้น

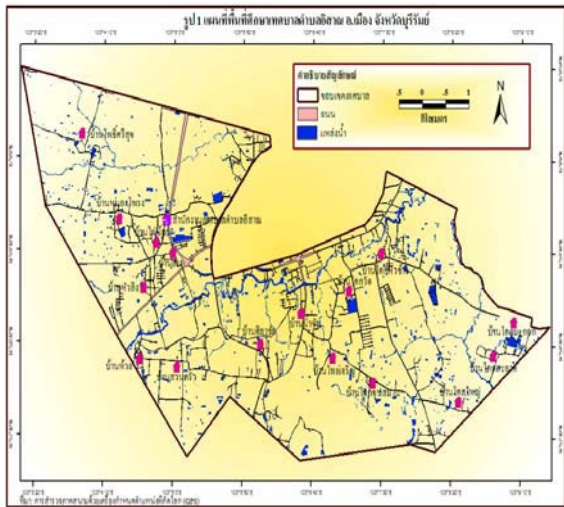
ในอดีตความต้องการในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติมีไม่มากนัก แต่ปัจจุบันการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจแบบทุนนิยม ทำให้ความต้องการทรัพยากรในกิจกรรมต่างๆเพิ่มสูงขึ้น รวมทั้งรูปแบบการใช้ประโยชน์ยังมีความหลากหลายมากกว่าในอดีต อีกทั้งยังมีการใช้ทรัพยากรเพื่อรองรับการขยายตัวของเมืองและการปลูกพืชพาณิชย์ตามความต้องการของตลาด การผลิตใน

ภาคอุตสาหกรรมและบริการในเขตเมืองยังมีการใช้ประโยชน์ที่ดินเข้มข้นมากขึ้น

ความต้องการใช้ทรัพยากรที่หลากหลายเพิ่มมากขึ้นนี้ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและความเหมาะสมของการใช้ประโยชน์จากทรัพยากร และนำไปสู่ปัญหาการขาดแคลนรวมถึงความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรมากขึ้นทั้งในด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม เช่น โครงการชลประทาน มักประสบปัญหาการขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง และปัญหาการแย่งชิงน้ำในการปลูกพืชพาณิชย์ เป็นต้น

ในอดีตห้วยจรเข้มากเป็นแหล่งน้ำที่สำคัญที่หล่อเลี้ยงผู้คนในการอุปโภคบริโภค และการเกษตรในเขตพื้นที่เขตเมืองจังหวัดบุรีรัมย์ โดยไหลผ่านบริเวณพื้นที่เทศบาลตำบลอีสาน แต่ปัจจุบันพื้นที่ริมห้วยจรเข้มากได้ถูกจับจองและขยายพื้นที่การใช้ประโยชน์ที่ดิน มีปัญหาการรุกรานล้ำน้ำของประชาชน นายทุน และ

บริษัทขนาดใหญ่อันเนื่องมาจากปัจจัยแวดล้อมที่

ผลักดันให้เกิดขึ้น เช่น การเพิ่มจำนวนประชากร การขยายตัวของเมือง การคมนาคมขนส่ง เป็นต้น

เมื่อการใช้ประโยชน์ในพื้นที่โดยรอบห้วยจะเข้ามา มีความเข้มข้นและมีการเปลี่ยนแปลงในหลากหลายรูปแบบมากขึ้นจากมูลเหตุข้างต้น ผู้วิจัยจึงมีคำถามวิจัยว่า รูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินบริเวณริมห้วยจะเข้ามาเป็นอย่างไร มีรูปแบบการถือครองที่ดินดังกล่าวอย่างไร และจะมีทางออกในการแก้ไขปัญหาในการใช้ประโยชน์ที่ดินหรือทรัพยากรธรรมชาติที่เกิดขึ้นในพื้นที่อย่างไร

วิธีดำเนินการวิจัย

การลงพื้นที่ในการทำวิจัยครั้งนี้ จะศึกษาโดยใช้ข้อมูลด้านกายภาพ เศรษฐกิจ สังคม การเมือง โดยมีวิธีการและขั้นตอนในการดำเนินงานดังนี้

ข้อมูลปฐมภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยการลงพื้นที่ ได้แก่ ข้อมูลทางกายภาพ โดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศมาตราส่วน 1: 25,000 และภาพแผนที่ภูมิประเทศ มาตราส่วน 1: 50,000 จากกรมแผนที่ทหาร ข้อมูลการสำรวจด้วยเครื่องกำหนดตำแหน่งพิคัดโลก (GPS) ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ชาวบ้านแบบมีโครงสร้าง

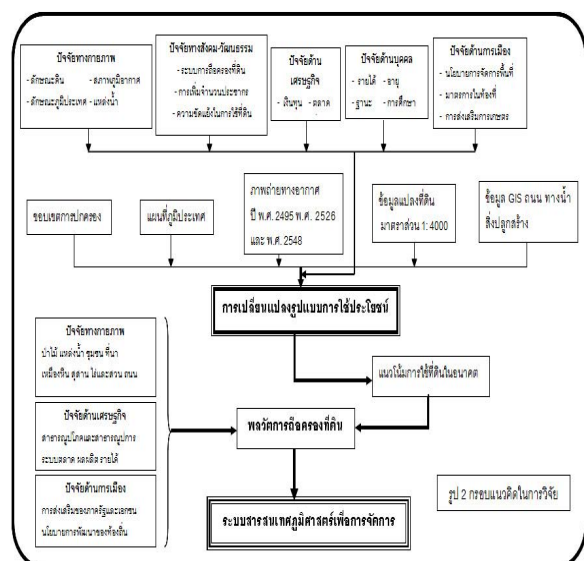
ข้อมูลทุติยภูมิ เป็นข้อมูลที่ได้จากการรวบรวมเอกสารที่เกี่ยวข้องในการทำงานวิจัย เช่น หนังสือ เอกสาร บทความ ข้อมูลออนไลน์ เป็นต้น ประชากร

เป้าหมายที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ ชาวบ้านในพื้นที่จำนวน 100 ราย (โดยใช้สูตร Yamane ที่ระดับความเชื่อมั่น 95% และขนาดตัวอย่างความคลาดเคลื่อนที่ $\pm 5\%$) เจ้าหน้าที่ของหน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องในพื้นที่จำนวน 20 ราย (ใช้การกำหนดขนาดตัวอย่างแบบจำเพาะเจาะจง)

การวิเคราะห์ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูลการเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดินเปรียบเทียบในสองช่วงเวลา ระหว่างปี พ.ศ. 2495-2529 และ 2529-2548 ที่ได้จากการแปลภาพถ่ายทางอากาศ นำข้อมูลที่ได้มานำเสนอในรูปของแผนที่การเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ที่ดิน และวิเคราะห์ถึงปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินทั้งอดีตและปัจจุบัน

การวิเคราะห์ประวัติศาสตร์การใช้ประโยชน์และการถือครองที่ดินของพื้นที่ เศรษฐกิจและการเมือง โดยพิจารณาถึงเหตุแห่งที่มาที่เกิดขึ้นในชุมชน ระหว่างชุมชน โดยวิเคราะห์จากการสัมภาษณ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่รัฐรวมทั้งภาคเอกชน

สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์จะใช้การวิเคราะห์เนื้อหาด้วยวิธีการพรรณนา (Content Analysis) ประกอบกับการแสดงข้อมูลด้วยแผนที่และตาราง รวมทั้งการวิเคราะห์การซ้อนทับข้อมูลเชิงพื้นที่ การหาค่าความถี่ การกระจายร้อยละ ค่าเฉลี่ย

ผลการวิจัย

การสรุปผลจากการศึกษามุงอริบายตามวัตถุประสงค์ในการศึกษาสองข้อ ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ประการแรก รูปแบบและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน บริเวณลำห้วย จระเข้มาก ระหว่าง ปี พ.ศ. 2495-2529 (ตาราง 1) ช่วงเวลานี้แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ได้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะจำนวนพื้นที่เกษตรกรรมนั้นมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นทำให้จำนวนพื้นที่ป่ามีจำนวนลดลงตามไปด้วย จากสถานการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การใช้พื้นที่ในอดีตชาวบ้านยังไม่ได้รับการส่งเสริมจากรัฐบาลในการสร้างรายได้จากผลผลิตทางการเกษตรมากนักแต่หลังจากมีแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติเป็นต้นมา การใช้ประโยชน์ที่ดินมีลักษณะที่เข้มข้นขึ้น รวมทั้งการสร้างสาธารณูปโภคและสาธารณูปการให้กับทุกจังหวัดในประเทศ ถือว่าเป็นปัจจัยแวดล้อมที่อิทธิพลสำคัญโดยตรงต่อรูปแบบและ การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและสิ่งปกคลุมดินในช่วงเวลานี้

ตาราง 1 การเปรียบเทียบการใช้ที่ดินและสิ่งปกคลุมดิน ระหว่างปี พ.ศ. 2495-พ.ศ. 2529

การใช้ที่ดิน	ปี พ.ศ. 2495		ปี พ.ศ. 2529		การเปลี่ยนแปลง		อัตราการเปลี่ยนแปลงต่อปี	
	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ
1) นา	12,230.05	53.26	15,384.82	66.89	+3,134.77		+92.20	
2) ไร่และสวน	164.46	0.72	3,310.74	14.39	+3,146.28		+92.54	
3) ป่า	9,866.27	42.90	1,839.84	8.00	-8,026.43		-236.07	
4) ชุมชน	144.17	0.63	1,001.57	4.35	+857.40		+25.22	
5) แหล่งน้ำ	575.05	2.50	784.43	3.41	+209.38		+6.16	
6) เหมืองหิน	-	-	599.36	2.61	+599.36		+17.63	
7) สุสาน	-	-	79.24	0.34	+79.24		+2.33	
รวม	23,000	100	23,000	100	-		-	

ที่มา: คำนวณจากการใช้ที่ดินปี พ.ศ. 2495 และปี พ.ศ. 2529

ตาราง 2 การเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและสิ่งปกคลุมดิน ระหว่างปี พ.ศ. 2495-พ.ศ. 2529

ปี 2495 \ ปี 2529	นา	ป่า	แหล่งน้ำ	ไร่และสวน	ชุมชน	เหมืองหิน	สุสาน	พื้นที่สูญเสีย
	นา	-	35.79	-	633.39	385.46	53.74	7.87
ป่า	3,926.09	-	-	2,314.46	387.08	535.05	71.37	7,234.05
แหล่งน้ำ	280.79	-	-	85.23	-	-	-	366.02
ไร่และสวน	20.54	-	-	-	101.57	-	-	122.11
ชุมชน	-	-	-	-	-	-	-	0
พื้นที่เพิ่มขึ้น	4,227.42	35.79	0	3,033.08	874.11	588.79	79.24	-
เปลี่ยนแปลง	3,134.77	-8,026.43	209.38	3,146.28	857.40	599.36	79.24	-

ที่มา: การซ้อนทับข้อมูลการใช้ที่ดินระหว่างปี พ.ศ. 2495 และปี พ.ศ. 2529

ประการที่สอง รูปแบบและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดิน บริเวณลำห้วย จระเข้มาก ระหว่าง ปี พ.ศ. 2529 – 2548 (ตาราง 2)เขตเทศบาลตำบลลือสาธณ อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งเป็นเมืองบริวารในยุคนี้นี้มีการพัฒนาด้านสาธารณูปโภคและสาธารณูปการในหลากหลายรูปแบบอย่างเข้มข้น การใช้พื้นที่เปลี่ยนแปลงจากสังคมสังคมที่เน้น การเกษตรกรรมกลายเป็นสังคมเมืองที่การเกษตรกรรมเป็นเพียงวัตถุประสงค์ที่ป้อนตลาดตามความต้องการของผู้คนในเขตเมืองเท่านั้น การลดลงของพื้นที่ป่าไม้ถือเป็นผลสืบเนื่องจากการขยายพื้นที่เพาะปลูกเพื่อรองรับการสนับสนุนการปลูกพืชพาณิชย์ตามนโยบายของรัฐบาล การเพิ่มขึ้นของระบบเกษตรเชิงพาณิชย์ การเพิ่มจำนวนประชากร ทำให้เกิด การขยายตัวของชุมชนการสร้างห้างสรรพสินค้า บ้านจัดสรร สนามกอล์ฟ รีสอร์ท รวมทั้งการทำธุรกิจเหมืองหินแร่ ล้วนแล้วแต่เป็นรูปแบบการใช้ที่ดินที่เป็นการสร้างมูลค่าให้กับทรัพยากรในพื้นที่ อีกทั้งยังเป็นส่วนสำคัญในการรองรับการขยายตัวของเมืองบุรีรัมย์

ตาราง 3 การเปรียบเทียบลักษณะการใช้ที่ดินและสิ่งปกคลุมดิน ปี พ.ศ. 2529-พ.ศ. 2548

การใช้ที่ดิน	ปี พ.ศ. 2529		ปี พ.ศ. 2548		การเปลี่ยนแปลง		อัตราการเปลี่ยนแปลงต่อปี	
	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	พื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ
1) นา	15,384.82	66.89	11,472.85	49.88	-3,911.97		-205.89	
2) ไร่และสวน	3,310.74	14.39	5,198.82	22.60	+1,888.08		+99.37	
3) ป่า	1,839.84	8.00	611.36	2.66	-1,228.48		-64.66	
4) ชุมชน	1,001.57	4.35	3,488.84	15.17	+2,487.27		+130.91	
5) แหล่งน้ำ	784.43	3.41	985.33	4.28	+200.90		+10.57	
6) เหมืองหิน	599.36	2.61	1,137.84	4.95	+538.48		+28.34	
7) สุสาน	79.24	0.34	104.96	0.46	+25.72		+1.35	
รวม	23,000	100	23,000	100	-		-	

ที่มา: คำนวณจากการใช้ที่ดินปี พ.ศ. 2529 และปี พ.ศ. 2548

ตาราง 4 การเปลี่ยนแปลงลักษณะการใช้ที่ดินและสิ่งปกคลุมดินปี พ.ศ. 2529-พ.ศ. 2548

ปี 2529 \ ปี 2548	นา	ป่า	แหล่งน้ำ	ไร่และสวน	ชุมชน	เหมืองหิน	สุสาน	พื้นที่สูญเสีย
	นา	10,722.37	83.79	443.75	2,236.82	1,300.55	276.05	5.65
ป่า	196.70	333.16	45.04	853.70	117.59	297.31	-	1,843.50
แหล่งน้ำ	161.39	1.66	335.56	185.29	120.75	6.58	0.33	811.56
ไร่และสวน	341.83	15.76	150.98	1900.75	895.96	106.85	29.01	3,441.14
ชุมชน	15.44	0.62	-	70.31	1,051.04	6.81	-	1,144.22
เหมืองหิน	-	0.49	7.08	76.37	81.99	454.69	-	620.62
สุสาน	69.98	-	-	-	-	-	-	69.98
พื้นที่เพิ่มขึ้น	11,507.71	435.48	982.41	5,323.24	3,567.88	1,148.29	34.99	-
เปลี่ยนแปลง	-3,911.97	-1,228.48	+200.90	1,888.08	+2,487.27	+538.48	+25.72	-

ที่มา: การซ้อนทับข้อมูลการใช้ที่ดินระหว่างปี พ.ศ. 2529 และปี พ.ศ. 2548

ประการที่สาม ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์กับระบบกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินของพื้นที่ การใช้ที่ดินและระบอบกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ปี พ.ศ. 2495 ชาวบ้านในยุคแรกๆมักตั้งบ้านเรือนและ ทำการเพาะปลูกในที่ราบริมน้ำและมีรูปแบบการใช้ที่ดินที่แตกต่างกันตามลักษณะของพื้นที่ลักษณะพื้นฐานของการใช้และการถือครองที่ดินแยกเป็น 4 ประเภทหลักตามลักษณะการใช้ คือ ที่บ้าน ที่นา ที่สวน ที่ไร่

ในปัจจุบันเอกสารสิทธิ์การถือครองที่ดินในพื้นที่มี 3 ประเภท คือ โฉนด น.ส.3ก และ สปก. 4-01เอกสารสิทธิ์ต่างๆเหล่านี้ได้ถูกดำเนินการออกให้กับประชาชนในพื้นที่ โดยความรับผิดชอบของ 2 หน่วยงานหลัก คือ สำนักงานที่ดินจังหวัดบุรีรัมย์ กำกับดูแลการออกโฉนดที่ดิน และน.ส.3ก สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กำกับดูแลการออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดินของประชาชนในพื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม (สปก.4-01)

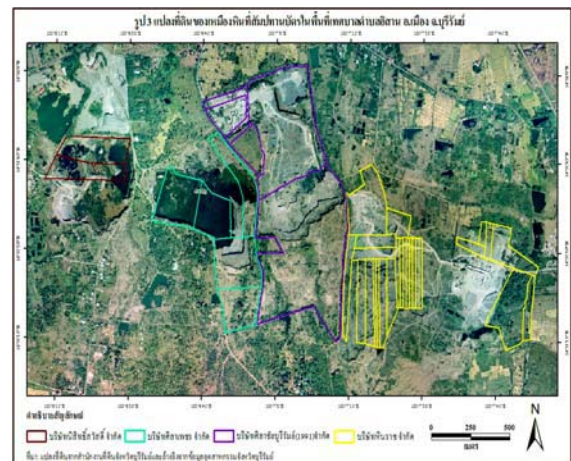
การนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างฐานข้อมูลเอกสารสิทธิ์ในการถือครองที่ดินในเขตเทศบาลตำบลลิสาณ ถือเป็นอีกหนึ่งนวัตกรรมที่จะช่วยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการเกี่ยวกับการถือครองที่ดินที่สะดวกและง่ายต่อการสืบค้น

เป็นที่น่าสังเกตว่าปัจจุบันในพื้นที่เทศบาลตำบลลิสาณ ซึ่งมีที่ดินประมาณ 23,000 ไร่ ปรากฏว่าจากการสร้างฐานข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์จากข้อมูลที่ดินจากสำนักงานที่ดินจังหวัดบุรีรัมย์ มีที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ประเภทโฉนด เพียง 3,046 แปลง นอกจากนี้เป็น น.ส.3ก และสปก.4-01 บางส่วนเท่านั้น

ประการที่สาม ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์กับระบบกรรมสิทธิ์การถือครองที่ดินของพื้นที่ การใช้ที่ดินและระบอบกรรมสิทธิ์ในที่ดิน ปี พ.ศ. 2495 ชาวบ้านในยุคแรกๆมักตั้งบ้านเรือนและ ทำการเพาะปลูกในที่ราบริมน้ำและมีรูปแบบการใช้ที่ดินที่แตกต่างกันตามลักษณะของพื้นที่ลักษณะพื้นฐานของการใช้และการถือครองที่ดินแยกเป็น 4 ประเภทหลักตามลักษณะการใช้ คือ ที่บ้าน ที่นา ที่สวน ที่ไร่

ในปัจจุบันเอกสารสิทธิ์การถือครองที่ดินในพื้นที่มี 3 ประเภท คือ โฉนด น.ส.3ก และ สปก. 4-01เอกสารสิทธิ์ต่างๆเหล่านี้ได้ถูกดำเนินการออกให้กับประชาชนในพื้นที่ โดยความรับผิดชอบของ 2 หน่วยงานหลัก คือ สำนักงานที่ดินจังหวัดบุรีรัมย์ กำกับดูแลการออกโฉนดที่ดิน และน.ส.3ก สำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม กำกับดูแลการออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดินของประชาชนในพื้นที่ปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตรกรรม (สปก.4-01)

การนำระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างฐานข้อมูลเอกสารสิทธิ์ในการถือครองที่ดินในเขตเทศบาลตำบลลิสาณ ถือเป็นอีกหนึ่งนวัตกรรมที่จะช่วยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ใช้ประโยชน์ในการบริหารจัดการเกี่ยวกับการถือครองที่ดินที่สะดวกและง่ายต่อการสืบค้น

เป็นที่น่าสังเกตว่าปัจจุบันในพื้นที่เทศบาลตำบลลิสาณ ซึ่งมีที่ดินประมาณ 23,000 ไร่ ปรากฏว่าจากการสร้างฐานข้อมูลระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์จากข้อมูลที่ดินจากสำนักงานที่ดินจังหวัดบุรีรัมย์ มีที่ดินที่มีเอกสารสิทธิ์ประเภทโฉนด เพียง 3,046 แปลง นอกจากนี้เป็น น.ส.3ก และสปก.4-01 บางส่วนเท่านั้น จัดการเกี่ยวกับการถือครองที่ดินที่สะดวกและง่ายต่อการสืบค้น

จากการสำรวจและสอบถามข้อมูลในพื้นที่ พบว่าพื้นที่ส่วนใหญ่ที่มีเอกสารสิทธิ์เป็นของนายทุนและคนมีฐานะดีในเขตเมืองและหมู่บ้าน เนื่องจากการซื้อที่ดินเพื่อเก็งกำไรจากนายทุนและนักการเมืองท้องถิ่นไม่กี่

รายในพื้นที่มี การกว้านซื้อที่ดินขนาดใหญ่เพื่อขายให้ธุรกิจขนาดใหญ่ เช่น ห้าง BIG C ห้าง Marko รีสอร์ทสนามกอล์ฟ บ้านจัดสรร เป็นต้น

นอกจากการมีเอกสารสิทธิ์ที่ถูกต้องตามกฎหมายที่ดินแล้ว การบุกรุกพื้นที่เพื่อออกโฉนดที่ดินโดยมิชอบก็เป็นอีกกรณีหนึ่งที่มีการร่วมมือกันของนายทุน นักการเมือง เจ้าหน้าที่บางคน ใช้อำนาจในการออกเอกสารสิทธิ์ในที่ดิน ทำกินบุกรุกและซ้อนทับกับพื้นที่สาธารณประโยชน์โดยเฉพาะลำห้วยจะเข้มาก และการออกเอกสารสิทธิ์ในพื้นที่ เหมือนหินทับซ้อนทับกับพื้นที่สาธารณประโยชน์บริเวณวนอุทยานเขากระโดง (รูป 3 และ รูป 4)

สรุปผลและเสนอแนะ

รูปแบบและการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินของผู้คนในพื้นที่เขตเทศบาลตำบลลือสาธิตจะมีความแตกต่างกันในอดีต อันเนื่องมาจากในอดีตสภาวะทางสังคมของคนในพื้นที่ยังคงเป็นสังคมที่อยู่ในเขตเมืองชายขอบตามแนวนโยบายของการพัฒนาประเทศ วัฒนธรรมชนบทธรรมนิยมประเพณีมีอิทธิพลอย่างมากต่อการดำรงชีวิตและรูปแบบการใช้ที่ดิน แต่ในสภาวะการปัจจุบันรูปแบบการใช้ที่ดินมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างมาก โดยเกิดจากสภาวะที่บีบบังคับจากปัจจัยภายนอกอันเนื่องจากการขยายตัวของเมืองมากขึ้น และจากแนวคิดแบบจำลอง Von Thunen ที่ระบุในงานศึกษาของ Grigg (1995) และ Chisholm (1979) ที่ระบุว่าภายใต้สภาวะการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร ส่งผลให้

เกิดการใช้ที่ดินในลักษณะที่เข้มข้นมากยิ่งขึ้น เช่น บริเวณริมห้วยจะเข้มากในพื้นที่นาแปลงเดียวกัน ชาวบ้านมีการปลูกข้าวในฤดูฝนและปลูกพืชอายุสั้นเพื่อส่งขายในเขตเมือง เช่น ผักคะน้า ถั่วฝักยาว เป็นต้น

ในส่วนของการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินมีความสอดคล้องกับการศึกษาของ Yarnasam (1990) ที่เกี่ยวข้องกับการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินเป็นผลมาจากการเพิ่มขึ้นของจำนวนประชากร การขยายตัวของเมือง สภาพเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองทั้งภายในและภายนอกชุมชนที่เปลี่ยนแปลงตลอดเวลา การเข้ามาแทรกแซงจากภาครัฐและภาคเอกชน ปัจจัยแวดล้อมดังกล่าวล้วนแล้วแต่ส่งผลกระทบต่อทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินที่เข้มข้นขึ้นมากกว่าเดิมในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลลือสาธิต เช่นการเพาะปลูกพืชชนิดพืชหลากหลายมากขึ้นเพื่อตอบสนองตามภาวะตลาด มีการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการทำการเกษตร การใช้พื้นที่เพื่อทำอุตสาหกรรมเหมืองหินก็เป็นอีกกรณีธุรกิจที่มีการใช้พื้นที่ที่เข้มข้นขึ้นตามภาวะความต้องการของตลาดอุตสาหกรรมก่อสร้าง เป็นต้น

ตามแนวคิดเกี่ยวกับการขยายอำนาจและการควบคุมสิทธิโดยใช้กฎหมายของรัฐสมัยใหม่ในการอ้างสิทธิเหนือทรัพยากรซึ่งมีพื้นฐานแนวคิดที่เกี่ยวกับการสถาปนาอำนาจเหนือพื้นที่ โดยให้ความสำคัญกับการสร้างหน่วยพื้นที่ที่มีการกำหนดอาณาเขตเพื่อการครอบครองและควบคุมคนและทรัพยากรในพื้นที่ โดยแบ่งพื้นที่ให้เป็นส่วนๆหรือโซนและการสร้างกฎระเบียบขึ้นบังคับตามแนวคิดของ Vandergeest และ Peluso (1995) นั้น จากการศึกษาของผู้ศึกษาพบว่ามีแตกต่างกันในบริบทของการขยายตัวของเทศบาลตำบลลือสาธิต กล่าวคือการขยายอำนาจและควบคุมสิทธิของรัฐในพื้นที่ศึกษา รัฐใช้อำนาจทางกฎหมายในการอ้างสิทธิเพื่อการควบคุมสิทธิในทรัพยากรของชาวบ้านผ่านข้อกล่าวอ้างที่ว่าที่ดินทำกินในพื้นที่ที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์สืบทอดจากบรรพบุรุษมาหลายชั่วอายุคนไม่มีเอกสารสิทธิ์ที่ถูกต้องตามกฎหมาย ดังนั้นพื้นที่ดังกล่าวจึงต้องตกเป็นของรัฐและชาวบ้านต้องเสียสละเพื่อ

ประชากรส่วนใหญ่ของประเทศทำให้รัฐสามารถใช้พื้นที่ดังกล่าวได้อย่างถูกต้องและชอบธรรม

การบังคับใช้กฎหมายที่ดินของรัฐไม่ได้เป็นไปตามเจตนารมณ์เพื่อให้เกิดความมั่นคงในการถือครองที่ดิน แต่เป้าหมายที่แท้จริงในการบัญญัติกฎหมายของรัฐเป็นการปฏิบัติเพื่อขยายอำนาจรัฐให้เกิดความมั่นคงของรัฐชาติตามแนวคิดของ Peluso (1992) การศึกษามีความแตกต่างกันตามบริบท กล่าวคือแนวทางการจัดการของรัฐที่เน้นการใช้หลักกฎหมายนั้น ชาวบ้านยังคงใช้หลักสิทธิการใช้ที่สืบทอดจากบรรพบุรุษและการยอมรับของคนในชุมชนเพื่อให้สามารถปฏิบัติไปตามความเป็นจริงทางสังคมและสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ เช่น ปัจจุบันเขตเทศบาลตำบล อีสานถือเป็นเมืองบริวารของเขตเมืองชาวบ้านที่มีที่ดินทำกินที่ต้องการถือครองที่ดินแบบปัจเจกโดยเฉพาะการออกเอกสารสิทธิที่ถูกต้องตามกฎหมายเพราะชาวบ้านเชื่อว่าสามารถนำหลักฐานการถือครองที่ดินดังกล่าวไปเป็นเครื่องมือในการแสดงสิทธิเหนือที่ดินและซื้อขายได้อย่างถูกต้องตามกฎหมาย แต่เนื่องจากพื้นที่ศึกษา

ข้อเสนอแนะมีสองอย่าง คือ ข้อเสนอแนะทางวิชาการและข้อเสนอแนะต่อสังคม ข้อเสนอแนะอย่างแรกงานศึกษาในครั้งนี้น่าเสนอรูปแบบการเปลี่ยนแปลงการใช้ที่ดินและการถือครองที่ดิน ภายใต้บริบทที่เปลี่ยนไปทั้งเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองโดยเน้นให้ความสำคัญกับรูปแบบการใช้ที่ดินที่เกิดขึ้นในพื้นที่เพื่อรองรับการขยายตัวของเมืองและการใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างข้อมูลแปลงที่ดินเพื่อสำรวจและตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลการถือครองที่ดินในสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลา

ข้อเสนอแนะอย่างที่สอง คือข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อสังคม การศึกษาครั้งนี้ต้องการให้เกิดการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจแก่ประชาชนและหน่วยงานรัฐเกี่ยวกับรูปแบบการใช้ประโยชน์ที่ดินที่เกิดขึ้นจากปัจจัยแวดล้อม ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมืองที่เกิดขึ้นในพื้นที่ รวมทั้งการประยุกต์ใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์มาใช้เพื่อให้ง่ายในการบริหาร

จัดการเกี่ยวกับข้อมูลการถือครองที่ดินในเขตพื้นที่องค์การปกครองส่วนท้องถิ่น

กิตติกรรมประกาศ

ผู้วิจัยขอขอบคุณสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย ฝ่ายอุตสาหกรรม ภายใต้โครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการศาสตร์เพื่อเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่ สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี (ABC-PUS) ประจำปี 2551 ที่ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยโครงการนี้

เอกสารอ้างอิง

- Chisholm, M.1979. **Rural Settlement and Land Use: An Essay in Location**. London: Hutchinson.
- Grigg, D.1995. **Introduction to Agricultural Geography**. London: Routledge.
- Peluso, Nancy Lee. 1992. **Rich Forest, Poor People: Resource Control and Resistance in Java**. Berkeley: University of California Press.
- Vandergest, Peter and Nancy Lee Peluso. 1995. "Territorialization and State Power in Thailand". **Theory and Society**, 24: 385-426.
- Yarnasarn. 1990. "Agricultural Land Use Patterns in the Upland Area of Northern Thailand". Paper Presented at The Workshop on Rural Systems Sustainability, January 10-April 6, East-West Center Honolulu, Hawaii.

การศึกษาคุณภาพน้ำดื่มโรงเรียนในเขตเทศบาลตำบลอิสาน
อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์

The study on quality of school drinking water in Isan subdistrict municipality
Muang Buriram district Buriram province

รุ่งเรือง บุญส่ง¹ ขวัญเรือน แก้วกล้า² จิตติกุล เผือกยอด² เสถียร จิมาหงษ์²

¹) อาจารย์ที่ปรึกษา ²) นักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ อ. เมือง จ. บุรีรัมย์ 31000

โทรสาร 044 612858 โทรศัพท์ 086 5822344 E-mail : rung_environment@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาคุณภาพน้ำดื่มโรงเรียนในเขตเทศบาลตำบลอิสาน อำเภอเมืองบุรีรัมย์ จังหวัดบุรีรัมย์ ดำเนินการเก็บตัวอย่างน้ำดื่มระหว่างเดือนพฤษภาคม 2551 ถึง เดือนกุมภาพันธ์ 2552 จาก โรงเรียนประกาศธรรมคุณวิทยา โรงเรียนคงชัยสิทธิ์วิทยา โรงเรียนบ้านโคกสะอาดวิทยา โรงเรียนบ้านโคกวัด โรงเรียนเสนศิริอนุสรณ์ โรงเรียนเบญจเทคโนโลยีวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์ ผลการศึกษาคุณภาพน้ำดื่มทางกายภาพ พบว่า ความเป็นกรด-ด่างมีค่าระหว่าง 6.77 - 7.32 และ ค่าการนำไฟฟ้า 110.0 -119.8 ไมโครซีเมนต์ ซึ่งผ่านเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำดื่ม สำหรับค่าของแข็งที่ละลายมีค่าระหว่าง 112-119 มิลลิกรัมต่อลิตร ซึ่งไม่ผ่านมาตรฐานคุณภาพน้ำดื่ม คุณภาพน้ำทางเคมี พบว่า ตะกั่วในน้ำดื่มมีค่าระหว่าง ND - 0.00450 มิลลิกรัมต่อลิตร ซึ่งอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานน้ำดื่ม เหล็กมีค่าระหว่าง 0.45-1.45 มิลลิกรัมต่อลิตร ซึ่งมีค่าสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำดื่ม คุณภาพน้ำทางชีววิทยา ได้แก่ โคลิฟอร์มแบคทีเรีย มีค่าระหว่าง <1.8- 240 MPN/100 ml ฟีคัลโคลิฟอร์มแบคทีเรียมีค่าระหว่าง <1.8 -14 MPN/100 ml และ *E.coli* มีค่าระหว่าง <1.8-2 MPN/100 ml โดยตรวจพบอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำดื่ม คิดเป็นร้อยละ 57.14, 57.14 และ 85.71 ตามลำดับ

Abstract

The purpose of this study was to study the quality of school drinking water in Isan subdistrict municipality, Buriram Muang district, Buriram province. The samples were collected from Prakatom-witaya school, Khongchaisit-wittaya school, Koksad Wittaya School, Kokwat School, Sensiri-anuson school, Benja Techno School, Buriram Agriculture and Technology College. The physical quality of pH was in the range of 6.77 - 7.32 and conductivity 110.0 - 119.8 μ s. Accordance with the standard consuming criteria of the office of public health, it was saved for a consumer. Whereas, the quantity of total dissolved solid was 112 - 119 mg/l that was higher than the quantity of the standard consuming criteria. The chemical quality of lead in the range of ND - 0.00450 and 0.45-1.45 mg/l was in the drinking water standard. The concentration of Fe in drinking water was in the range of 0.45-1.45 mg/l which exceeded the drinking water standard. The result of microorganism testing in drinking water was found that there were the coliform bacteria <1.8- 240 MPN/100 ml, Fecalcoliform bacteria <1.8 -14 MPN/100 ml and *E.coli* <1.8-2 MPN/100 ml and found out that the result was in the standard level 57.14, 57.14 and 85.71 percentage, respectively.

1. ความเป็นมาและความสำคัญ

ปัจจุบันน้ำดื่มที่ได้รับความนิยมมากคือ น้ำประปา น้ำผ่านการกรอง น้ำดื่มบรรจุขวด ซึ่งน้ำแต่ละชนิดมีคุณสมบัติแตกต่างกันอยู่กับแหล่งผลิตและกรรมวิธีการผลิต กล่าวคือ น้ำประปาบางแหล่งก็มีสมบัติเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานน้ำบริโภค บางแหล่งก็ไม่เป็นไปตามมาตรฐาน น้ำผ่านเครื่องกรองบางยี่ห้อได้รับการจดทะเบียนถูกต้องตามกฎหมายบางยี่ห้อไม่ได้ขึ้นทะเบียน ปัจจุบันมีการใช้เครื่องทำน้ำเย็นอย่างแพร่หลายในสถานที่ต่างๆ เช่น สถานศึกษาและสถานประกอบการ โดยมีทั้งแบบเครื่องทำน้ำเย็นที่ผลิตอย่างถูกต้องปลอดภัย และเครื่องที่ผลิตด้วยวิธีที่ไม่ถูกต้อง ด้วยการใช้ตะกั่วเป็นตัวประสานรอยเชื่อมต่อของตะเข็บถึงน้ำหรือท่อน้ำ ทำให้เกิดการปนเปื้อนของสารตะกั่วในน้ำดื่มที่บรรจุในเครื่องทำน้ำเย็นดังกล่าว จากรายงานข่าวการตรวจพบตะกั่วปนเปื้อนในน้ำดื่มของโรงเรียนตามจังหวัดต่างๆ ซึ่งทำการตรวจสอบโดยศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ พบว่า ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์ตรัง พบ 3 แห่ง มีปริมาณสารตะกั่วในน้ำดื่ม 0.052-1.060 มิลลิกรัมต่อลิตร ศูนย์วิทยาศาสตร์การแพทย์อุบลราชธานี พบ 6 แห่ง มีปริมาณสารตะกั่วในน้ำดื่มตั้งแต่ 0.07-1.060 มิลลิกรัมต่อลิตร อย่างไรก็ตามความปลอดภัยของน้ำดื่มในแง่สาธารณสุขนั้น น้ำที่ใช้ในการดื่มได้อย่างปลอดภัยจะต้องไม่มีจุลินทรีย์ปนเปื้อนอยู่มากทั้งชนิดและปริมาณ ซึ่งวิธีที่ใช้ในการทดสอบว่าจุลินทรีย์ปนเปื้อนอยู่หรือไม่ โดยใช้หลักการตรวจสอบคุณภาพน้ำดื่มทางชีววิทยานิยมตรวจสอบด้วยวิธีหาคอลิฟอร์มแบคทีเรียในน้ำดื่มเพื่อเป็นตัวที่สามารถบ่งบอกถึงความเป็นไปได้ที่น้ำดื่มอาจจะได้รับการปนเปื้อนจากจุลินทรีย์หรือเชื้อโรค โดยเฉพาะเชื้อโรคทางเดินอาหารของคน เช่น เชื้อแบคทีเรียที่ก่อให้เกิดโรคอุจจาระร่วง ซึ่งเชื้อปนเปื้อนมากับอุจจาระของคนหรือสัตว์ที่เป็นโรคหรือพาหะของเชื้อโรคดังกล่าว ดังนั้นจึงใช้จุลินทรีย์เหล่านี้เป็นดัชนีบ่งบอกถึงการปนเปื้อนอุจจาระทั้งโดยตรงและทางอ้อม จุลินทรีย์ดัชนีมีหลายกลุ่มแต่ที่นิยมได้แก่ แบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์มแบคทีเรียกลุ่มฟีคอลโคลิฟอร์ม และแบคทีเรียอีโคไล เนื่องจากจุลินทรีย์เหล่านี้เป็นพวกที่มีแหล่งอาศัยปกติอยู่ในระบบทางเดินอาหารของคนและสัตว์ จึงพบเป็นปริมาณมากในอุจจาระซึ่งตามปกติจะไม่ก่อให้เกิดโรค

ทนต่อสภาพแวดล้อมภายนอกได้ดี สามารถตรวจวิเคราะห์ได้ง่าย และรวดเร็ว ส่วนจุลินทรีย์ที่ก่อให้เกิดโรคนั้นเมื่อออกจากทางเดินอาหารแล้วจะไม่ค่อยทนต่อสภาพแวดล้อมภายนอก จึงพบปริมาณน้อยน้ำ

คณะวิจัยได้เล็งเห็นความสำคัญของน้ำดื่มในโรงเรียนที่นักเรียนได้บริโภคซึ่งถือเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสุขภาพอนามัยการดำรงชีวิตประจำวันโดยตรง โดยน้ำดื่มที่นักเรียนบริโภคนั้นควรมีความปลอดภัยอดภัยเหมาะสมสำหรับที่จะบริโภคตามเกณฑ์มาตรฐานที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนดไว้ ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้จึงมุ่งที่จะศึกษาระบบการปนเปื้อนสารตะกั่วแบคทีเรียโคลิฟอร์ม ฟีคอลโคลิฟอร์ม และ *E.coli* สี กลิ่น ค่าการนำไฟฟ้า ของแข็งที่ละลายน้ำ ความเป็นกรดต่าง ในน้ำดื่มโรงเรียนในเขตพื้นที่เทศบาลตำบลลิสาณ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

2. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- (1) เพื่อศึกษาคุณภาพน้ำดื่มทางกายภาพ ได้แก่ สี กลิ่น ความเป็นกรดต่าง ของแข็งละลายน้ำและค่าการนำไฟฟ้าของน้ำดื่มโรงเรียนในเขตเทศบาลตำบลลิสาณ
- (2) เพื่อศึกษาคุณภาพน้ำดื่มทางเคมี ได้แก่ ตะกั่วและเหล็กในน้ำดื่มโรงเรียนในเขตเทศบาลตำบลลิสาณ
- (3) เพื่อศึกษาน้ำดื่มทางชีวภาพ ได้แก่ แบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์ม ฟีคอลโคลิฟอร์ม และ *E.coli* ในน้ำดื่มโรงเรียนในเขตเทศบาลตำบลลิสาณ

3. วิธีดำเนินการวิจัย

(1) ตัวอย่างน้ำที่นำไปตรวจวิเคราะห์คุณภาพทางกายภาพและทางเคมี ดำเนินการเก็บตัวอย่างน้ำ โดยเปิดก๊อกให้น้ำไหลเต็มที่เป็นเวลา 1-2 นาที แล้วปรับให้น้ำไหลปานกลางประมาณ 1-2 นาที บรรจุตัวอย่างน้ำใส่ขวดพลาสติก ความเป็นกรดต่าง (pH) ค่าการนำไฟฟ้า ของแข็งละลายน้ำ (total dissolved solids) วัดด้วยเครื่อง Multi 3501 ตะกั่วและเหล็กย่อยด้วยกรดไนตริกแล้ววิเคราะห์ด้วยเครื่องอะตอมมิคแอบซอร์ปชันสเปกโทรโฟโตมิเตอร์ (atomic absorption spectrophotometer)

(2) เก็บตัวอย่างน้ำเพื่อวิเคราะห์คุณภาพทางชีวภาพ ทำความสะอาดก๊อกน้ำด้วยแอลกอฮอล์ (70%) เปิดก๊อกให้น้ำไหลเต็มที่เป็นเวลา 1-2 นาที บรรจุตัวอย่างน้ำใส่ขวดพลาสติก ประมาณ 1,000 มิลลิลิตร

ที่ผ่านการฆ่าเชื้อโรคแล้ว (ฆ่าเชื้อในหม้อหนึ่งความดัน ที่อุณหภูมิ 121 องศาเซลเซียส ความดัน 15 ปอนด์ต่อตารางนิ้ว เป็นเวลา 15 นาที) วิเคราะห์แบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์ม (coliforms bacteria)แบคทีเรียกลุ่มฟีคัลโคลิฟอร์ม (fecal coliform bacteria) และอีโคไล (*E.coli*) ด้วยวิธี Multiple Tube Fermentation Technique (MPN) ในระบบ 5 หลอด โดยจะทำการตรวจสอบ 3 ขั้นตอน คือ การตรวจสอบขั้นประมาณการณ (presumptive test) การตรวจสอบขั้นยืนยัน (confirmed test) และการตรวจสอบขั้นสมบูรณ์ (completed test)

4. ผลการศึกษาและวิจารณ์

(1) คุณภาพน้ำดื่มโรงเรียนที่อยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน คุณภาพน้ำดื่มของกรมอนามัย คุณภาพน้ำบริโภคในภาชนะบรรจุที่ปิดสนิท มาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมน้ำบริโภคได้แก่ มีลักษณะใส ไม่มีสี ไม่มีกลิ่น ความเป็นกรด-ด่างอยู่ในช่วง 6.77 - 7.32 ค่าการนำไฟฟ้า 110.0 - 119.8 ไมโครซีเมนต์ ของแข็งที่ละลายน้ำทั้งหมด 112 - 119 มิลลิกรัมต่อลิตร

(2) น้ำดื่มโรงเรียนมีปริมาณตะกั่วระหว่าง 0.00000-0.00450 มิลลิกรัมต่อลิตร ซึ่งอยู่ในเกณฑ์มาตรฐาน คุณภาพน้ำดื่ม อย่างไรก็ตาม เนื่องจากตะกั่วเป็นสารพิษที่ร่างกายไม่สามารถย่อยสลายได้และจะสะสมอยู่ในอวัยวะต่างๆ เช่น ตับ หัวใจ สมอง กระเพาะอาหาร ไช กระดูก ไต และบริเวณที่มีไขมันเป็นองค์ประกอบ แม้ร่างกายได้รับสารตะกั่วในปริมาณน้อย ก็สามารถถูกสะสมไว้ในร่างกายมากขึ้นจนเป็นอันตรายถึงขั้นรุนแรงในระยะยาวได้ พิษของสารตะกั่วสามารถทำลายระบบประสาท เส้นประสาทส่วนปลาย เกิดอาการเป็นอัมพาตที่นิ้วและมือ ทำลายเซลล์สมอง หลอดโลหิตย่อย ทำให้มีอาการแปรปรวน หงุดหงิด เหนื่อยง่าย อ่อนเพลีย ฉุนเฉียว ถ้าเป็นมากจะมีอาการปวดศีรษะ วิงเวียนศีรษะ ความรู้สึกสับสน ความจำเสื่อม ปวดกล้ามเนื้อ โลหิตจาง เยื่อหุ้มสมองอักเสบ เกิดการตกเลือด การบวม สมองหด เกิดอาการเพ้อ ชัก เป็นอัมพาต หมดสติและถึงตายได้ ตะกั่วจะทำลายการทำงานของไตซึ่งทำหน้าที่สร้างเม็ดเลือด ทำให้ผนังเม็ดเลือดแดงเปราะ ทำลายเนื้อเยื่อที่ผลิตเลือดให้เสื่อมลง ทำให้เม็ดเลือดแดงอายุสั้นลง ทำให้ร่างกายเกิดภาวะขาดออกซิเจน เหงือกคล้ำ ปลายมือปลายเท้าเขียว เป็นโรคโลหิตจาง เป็นอันตราย

ต่อทารกในครรภ์ เมื่อทารกได้รับตะกั่วผ่านทางรกเข้าสู่ร่างกาย พิษของสารตะกั่วจะทำลายสมอง ระบบประสาท ตับ ไต หัวใจ ทางเดินอาหารทำให้ทารกแรกเกิดปัญญาอ่อน ทำลายอวัยวะต่างๆ หรือไปหยุดยั้งการเจริญเติบโตของอวัยวะบางส่วน โดยเฉพาะกระดูก มีอาการพิการทางสมองและทุพพลภาพ ตาบอด หูหนวก หรือถึงขั้นเสียชีวิตได้ สารตะกั่วยังเป็นสาเหตุทำให้เกิดมะเร็งที่ปอด โรคหัวใจ และโรคหอบหืด

(3) น้ำดื่มโรงเรียนมีปริมาณเหล็กระหว่าง 0.45 - 1.45 มิลลิกรัมต่อลิตร ซึ่งมีค่าสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐาน คุณภาพน้ำดื่ม การได้รับเหล็กเข้าสู่ร่างกายปริมาณมากและเป็นเวลานานพบว่า เหล็กจะสะสมอยู่ในรูปเฮโมไซด์ริน (hemosiderin) ในตับและม้าม ซึ่งจะทำให้เกิดอาการตับแข็ง ทรานส์เฟอรินในระบบหมุนเวียนจะอึดตัวมากขึ้นและจะไม่สามารถรวมกับเหล็กที่ถูกดูดซึมได้ นอกจากนี้ยังเป็นสาเหตุทำให้เกิดภาวะฮีโมโครมาโทซิส (hemochromatosis) โดยเฉพาะคนที่เป็โรคทางกรรมพันธุ์ที่ไม่สามารถควบคุมการดูดซึมจึงได้รับธาตุเหล็กมากเกินไป ทำให้เกิดการทำลายเนื้อเยื่อที่เก็บสะสมธาตุเหล็ก เช่น ตับจะใหญ่ ผิวอาจมีสีเข้ม ข้อเกิดเป็นโรค ขนตามตัวร่วงและติดเชื้ได้ง่าย (ชัยวัฒน์ เจนวานิชย์, 2525 ; เนตรนภ พรหมศร และ จุริรัตน์ ตันภูมิ, 2549)

(4) การวิเคราะห์หาแบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์ม (coliforms bacteria) ฟีคัลโคลิฟอร์ม (fecal coliform bacteria) และ *E.coli* ด้วยวิธี Multiple Tube Fermentation Technique (MPN) ในระบบ 5 หลอด โดยตรวจสอบ 3 ขั้นตอน คือ การตรวจสอบขั้นประมาณการณ (presumptive test) การตรวจสอบขั้นยืนยัน (confirmed test) และการตรวจสอบขั้นสมบูรณ์ (completed test) พบว่า แบคทีเรียโคลิฟอร์ม มีค่าระหว่าง <1.8- 240 MPN/100 ml ซึ่งผ่านเกณฑ์มาตรฐานจำนวน 4 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 57.14 ฟีคัลโคลิฟอร์ม ค่าระหว่าง <1.8 -14 MPN/100 ml ซึ่งผ่านเกณฑ์มาตรฐานจำนวน 4 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 57.14 และ *E.coli* มีค่าระหว่าง <1.8-2 MPN/100 ml ซึ่งผ่านเกณฑ์มาตรฐานจำนวน 6 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 85.71แบคทีเรียกลุ่มโคลิฟอร์ม (coliform bacteria) ที่นิยมใช้เป็นดัชนีชี้วัดคุณภาพน้ำทางชีวภาพที่สำคัญ

ได้แก่ ฟีคัลโคลิฟอร์ม (fecal coliform) เป็นแบคทีเรียที่ใช้เป็นตัวบ่งชี้โอกาสของการปนเปื้อนจากสิ่งขับถ่ายของมนุษย์ เนื่องจากพบแบคทีเรียกลุ่มนี้พบได้ในลำไส้ของมนุษย์และสัตว์เลือดอุ่นทั่วไป โดยแบคทีเรียที่สำคัญและถูกกำหนดให้เป็นตัวบ่งชี้อยู่เสมอๆ ได้แก่ *E. coli* ซึ่งเป็นแบคทีเรียที่พบได้ในลำไส้ของคนและสัตว์ เป็นแบคทีเรียประจำถิ่น (normal flora) ที่ไม่ก่อให้เกิดโรค ออกสู่ภายนอกโดยไปกับอุจจาระและเข้าสู่ร่างกายโดยการปนเปื้อนมากับน้ำและอาหาร นอกจากนี้ *E. coli* บางสายพันธุ์ยังถูกจัดไว้ในกลุ่ม เอนเทอโรไวรูเลนทออีโคไล (Enteroviolent *E. coli*) สามารถก่อให้เกิดโรคในคนได้ โดยเป็นสาเหตุของทางเดินปัสสาวะอักเสบและโรคในระบบทางเดินอาหาร ถ้าพบในน้ำก็แสดงให้เห็นถึงโอกาสการปนเปื้อนของอุจจาระมนุษย์ โดยอาจเกิดจากการขาดการควบคุมระบบสุขลักษณะที่ดีหรือกระบวนการผลิตไม่ถูกต้อง ส่วนแบคทีเรียโคลิฟอร์มอีกกลุ่มหนึ่งคือ นอนฟีคัลโคลิฟอร์ม (non-fecal coliform) ได้แก่ เอนเทอโรแบคเทอ แอโรจีเนส (*Enterobacter aerogenes*) เป็นแบคทีเรียที่อาศัยอยู่ในดินและพืช ใช้บ่งบอกถึงความไม่สะอาดของน้ำได้ แต่อย่างไรก็ตามในเรื่องเกี่ยวกับคุณภาพน้ำที่ใช้บริโภคหรือน้ำที่จะนำไปใช้ในกระบวนการใดก็ตามที่ต้องการความสะอาดก็ไม่ควรให้มีการปนเปื้อนจากดิน

5. สรุปผลการศึกษา

(1) คุณภาพน้ำดื่มทางกายภาพ ได้แก่ สี กลิ่น ความเป็นกรดต่างและค่าการนำไฟฟ้า ผ่านเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำดื่ม จำนวน 7 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 100 สำหรับค่าของแข็งที่ละลายน้ำไม่ผ่านมาตรฐานคุณภาพน้ำดื่มขององค์การอนามัยโลก

(2) คุณภาพน้ำทางเคมี ได้แก่ ตะกั่ว มีค่าระหว่าง ND - 0.00450 มิลลิกรัมต่อลิตร ซึ่งอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานน้ำดื่มที่กำหนดโดย U.S. EPA มาตรฐานน้ำบริโภคในภาชนะบรรจุที่ปิดสนิท และมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรมน้ำบริโภค จำนวน 7 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 100 สำหรับปริมาณเหล็กมีค่าระหว่าง 0.45 - 1.45 มิลลิกรัมต่อลิตร ซึ่งมีค่าต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำดื่มขององค์การอนามัยโลก มาตรฐานคุณภาพน้ำบริโภคในภาชนะบรรจุที่ปิดสนิท และมาตรฐานผลิตภัณฑ์ อุตสาหกรรมน้ำบริโภค

(3) คุณภาพน้ำทางชีววิทยา ได้แก่ โคลิฟอร์ม (coliforms bacteria) ฟีคัลโคลิฟอร์ม (fecal coliform bacteria) และ *E. coli* ในน้ำดื่มที่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำดื่มมีจำนวน 4 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 57.14 และน้ำดื่มที่ไม่ผ่านเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำดื่มมีจำนวน 3 โรงเรียน คิดเป็นร้อยละ 42.86

6. ข้อเสนอแนะ

ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าคุณภาพน้ำดื่มโรงเรียนปนเปื้อนสารและแบคทีเรียที่เสี่ยงต่อการเจ็บป่วยเป็นโรคที่เกิดจากน้ำเป็นสื่อ ดังนั้นจากข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการจัดการคุณภาพน้ำดื่มโรงเรียนเพื่อให้โรงเรียนใช้เป็นแนวทางในการปรับปรุงคุณภาพน้ำดื่มต่อไปดังนี้

(1) จัดอบรมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการวิเคราะห์คุณภาพน้ำดื่มอย่างง่าย เพื่อให้นักเรียนสามารถเฝ้าระวังคุณภาพน้ำดื่มโรงเรียนโดยใช้ชุดทดสอบอย่างง่ายในการตรวจวัด

(2) จัดอบรมเกี่ยวกับความสำคัญของน้ำดื่ม โรคที่เกิดจากน้ำดื่ม การสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรน้ำ สำหรับนักเรียน เพื่อสร้างจิตสำนึกในการเลือกบริโภคน้ำ และการใช้น้ำอย่างประหยัด

(3) จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการดูแลรักษาเครื่องทำน้ำเย็น / เครื่องกรองน้ำ / ถังเก็บน้ำดื่ม รวมถึงการดูแลสภาพแวดล้อมบริเวณที่ต้มน้ำซึ่งอาจเป็นสาเหตุการปนเปื้อนของสารพิษหรือจุลินทรีย์ในน้ำดื่ม

(4) หน่วยงานของกระทรวงสาธารณสุข และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ซึ่งสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมด้านโรงเรียนส่งเสริมสุขภาพ หรือด้านอนามัยสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ควรพิจารณาให้การสนับสนุนวัสดุอุปกรณ์ในการเฝ้าระวัง เพื่อให้การเฝ้าระวังสามารถดำเนินการต่อไปได้อย่างต่อเนื่อง อันจะส่งผลให้นักเรียนมีน้ำดื่มที่สะอาด ปลอดภัย ลดอัตราเสี่ยงต่อการเกิดโรกระบบทางเดินอาหารได้ในเด็กวัยเรียน

(5) โรงเรียนควรกำหนดแนวปฏิบัติ ในการดูแลน้ำดื่มโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง เช่น ตรวจสุขภาพคุณภาพน้ำดื่มทุกๆ 3 เดือน ทำความสะอาดเครื่องทำน้ำเย็น/เครื่องทำน้ำดื่ม / ถังเก็บน้ำดื่ม แบบมีส่วนร่วมของนักเรียน ซึ่งจะเป็นการเชื่อมสัมพันธ์อันดีระหว่าง

นักเรียน และสร้างจิตสำนึกที่ดีอันจะนำไปสู่วิถีชีวิตที่ถูกต้องของนักเรียน

(6) เครื่องกรองน้ำที่เก็บน้ำดื่มมีอายุการใช้งานนานควรเลิกใช้ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต้องจัดหาเครื่องกรองน้ำที่มีประสิทธิภาพดี

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ฝ่ายอุตสาหกรรม ที่ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยภายใต้ “โครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการศาสตร์เพื่อการเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่ สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี (ABC-PUS)” ประจำปี 2551

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงสาธารณสุข, กรมอนามัย กองสุขภาพอาหารและน้ำ. (2547). **สถานการณ์คุณภาพผลกระทบต่อสุขภาพ**. กรมอนามัย กองสุขภาพอาหารและน้ำ กระทรวงสาธารณสุข.

จินตนา ชัยสุโรจน์. (2547). **การวิเคราะห์หาปริมาณโซเดียม โพแทสเซียม เหล็ก และทองแดงในน้ำดื่ม**. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

ฉลวย เสาวคนธ์, ศิริหทัย สมบัติจินดา, ชุสินี ชีวสวัสดิ์ ประภัสสร กิตติพงษ์พรรณษา, พรทิพพา อังคนุรักษ์พันธ์ และ ปฐมพร อุไรพันธ์. (2542). **การศึกษาคุณภาพน้ำดื่มในสถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์**. ศูนย์วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สถาบันราชภัฏอุตรดิตถ์.

ชัชวาล จันทรวิจิตร. (2543). **สถานการณ์คุณภาพน้ำบริโภคและความเสี่ยงสุขภาพ**. วารสารวิชาการสาธารณสุข. 9(4) : 441-447 ; ตุลาคม-ธันวาคม.

ทักษิณาวรรณ อินโต ชุติมา หมูพยัคฆ์ และ สุภนิดา ดวงปัญญา. (2546). **การตรวจคุณภาพน้ำดื่มในเขตเทศบาลนครสวรรคต**. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สถาบันราชภัฏนครสวรรค์.

ธัญธิมา สุรวิทย์. (2548). **การตรวจคุณภาพน้ำดื่มในหอสถาบันราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์**. มหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์

ไพฑูรย์ ชุมแวงวาปี. (2542). **การศึกษาคุณภาพน้ำดื่มในอำเภอห้วยราช จังหวัดบุรีรัมย์**. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการศึกษาวิทยาศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. ยวดี พรอมสันเทียะ และ ดวงใจ เฟ่นโคกสูง. (2549). **การศึกษาคุณภาพน้ำดื่มในมหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา**. สาขาวิชาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม (อนามัยสิ่งแวดล้อม) คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.

วาสนา เทียนนอก และ สมบัติ พุดขุนทด. (2542). **การวิเคราะห์คุณภาพน้ำดื่มที่ผ่านเครื่องกรองน้ำของสถาบันราชภัฏนครราชสีมา**. สถาบันราชภัฏนครราชสีมา

สุวรรณณี จุฑามณีพงษ์. (2533). **การศึกษาการลดลงของโคลิฟอร์มแบคทีเรียในน้ำดื่มที่เก็บกักไว้ในตุ่มเคลือบดินเผา**. วารสารกองสุขภาพ. 16(3) : 21-25 ; เมษายน-มิถุนายน.

อาริยา รัตนทองคำ และ สำราญ สุภารี. (2539). **การตรวจการปนเปื้อนของแบคทีเรียในน้ำดื่มคณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น**. กองทุนพัฒนาและส่งเสริมด้านวิชาการ คณะทันตแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

การปนเปื้อนของโลหะหนักในน้ำ ดินตะกอน พืชน้ำ ปลาและหอย
ในลำห้วยจรเข้มาก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์

Heavy metals concentration in water, sediment, aquatic plant, fish and mollusk
in Huai Jawrakaemark Muang district Buriram province

รุ่งเรือง บุญส่ง¹⁾ ตารุณี สะมุตตี^{2x} วราภรณ์ พลทา²⁾ สุธิตา คุยประโคน²⁾

¹⁾ อาจารย์ที่ปรึกษา ²⁾ นักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ 31000

โทรสาร 044 612858 โทรศัพท์ 086 5822344 E-mail : rung_environment@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการปนเปื้อนของตะกั่วและแคดเมียมในน้ำ ดินตะกอน พืชน้ำ หอยและปลา ลำห้วยจรเข้มาก อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ ดำเนินการเก็บตัวอย่างระหว่างเดือนพฤษภาคม 2551 ถึงเดือนกุมภาพันธ์ 2552 จากจุดเก็บตัวอย่าง 6 สถานีคือ บริเวณอ่างเก็บน้ำห้วยจรเข้มาก บ้านม่วงใต้ บ้านบัว บิ๊กซี วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์ และชุมชนในเมืองบุรีรัมย์ ทำการย่อยตัวอย่างด้วยกรดไนตริก แล้ววิเคราะห์ตะกั่วและแคดเมียมด้วยเครื่อง flame atomic absorption spectrophotometer ผลการศึกษาพบว่า ตะกั่วและแคดเมียมในน้ำไม่สามารถตรวจวัดได้ (not detected) ดินตะกอนมีตะกั่วและแคดเมียมระหว่าง 1.26-6.85 และ 1.20-1.26 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ซึ่งอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานในดินเพื่อการเกษตร ตะกั่วและแคดเมียมในพืชมีค่าระหว่าง 0.84-2.22 และ 0.50-4.50 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม หอยมีค่าระหว่าง 1.95-2.77 และ 1.22-2.50 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม และปลามีค่าระหว่าง 2.29-4.62 และ 1.20-3.75 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ซึ่งมีค่าสูงเกินเกณฑ์มาตรฐานอาหารที่กระทรวงสาธารณสุขกำหนด

Abstract

The purpose of this study was to determine lead and cadmium in water, sediment, aquatic plant, snail and fish in Huai Jawrakaemark, Muang district Buriram province. The samples were collected from May, 2008 to February, 2009 consisted of 6 stations: Huai Jawrakaemark reservoir, Ban Muang Tai, Ban Bua, Big C, Buriram Agricultural and Technology College and Muang community. The samples were prepared by nitric digestion, and lead and cadmium were analysed by flame atomic absorption spectrophotometer. The result showed that the water was contained under the detection limit of lead and cadmium. The concentration of lead and cadmium in sediment ranging between 1.26-6.85 and 1.20-1.26 mg/kg, respectively, which did not exceed the accepted standard of soil for agricultural activity. Lead and cadmium contained in aquatic plant (0.84-2.22 and 0.50-4.50 mg/kg), snail (1.95-2.77 and 1.22-2.50 mg/kg) and fish (2.29-4.62 and 1.20-3.75 mg/kg) are exceeded in the food compliance limits set by the Ministry of Public Health, Thailand (B.E 2529).

1. ความเป็นมาและความสำคัญ

ปัจจุบันปัญหาการปนเปื้อนของโลหะหนักในแหล่งน้ำธรรมชาติ เริ่มทวีความรุนแรงขึ้นเรื่อยๆ ทั้งจากการใช้สารเคมีในการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชเพิ่มปริมาณ

ขึ้นรวมถึงการเจริญอย่างรวดเร็วทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ที่ไม่มีการวางแผนในการใช้พื้นที่และทรัพยากรที่ดีพอ ก่อให้เกิดสารเคมีจากแหล่งถูก

ปล่อยลงสู่แหล่งน้ำ (รัชดาภรณ์ เบญจวิฒนานนท์, 2546) จากข้อมูลการศึกษาส่วนประกอบของปุ๋ยบางชนิด พบว่า ปุ๋ยฟอสเฟตประกอบด้วยแคดเมียม โครเมียม ทองแดง ตะกั่ว และสังกะสีที่ระดับ 35.5, 196, 3.2, 2.1 และ 386 ไมโครกรัมต่อกรัม ตามลำดับ (K.P. Raven and R.H. Loeppert, 1997) ซึ่งหากโลหะหนักเหล่านี้แพร่กระจายในสิ่งแวดล้อมทั้งในดิน น้ำ และอากาศ โดยเฉพาะแหล่งน้ำซึ่งเป็นแหล่งที่รองรับชั้นสุดท้าย ประกอบกับโลหะหนักเป็นสารพิษที่ยากต่อการย่อยสลายตัวโดยกระบวนการทางธรรมชาติ ซึ่งบางส่วนจะปนเปื้อนในน้ำ ดินตะกอนและสะสมในเนื้อเยื่อของสิ่งมีชีวิตโดยผ่านทางห่วงโซ่อาหาร โดยไม่เกิดอันตรายโดยตรงต่อสัตว์น้ำ แต่จะก่อให้เกิดอันตรายกับคนที่รับประทานสัตว์น้ำเหล่านี้

การศึกษาการสะสมโลหะหนักในสิ่งมีชีวิตผ่านลำดับชั้นการบริโภคในลำห้วยจะเข้มข้น ซึ่งเป็นแหล่งน้ำที่ใช้ในการผลิตน้ำประปา การเกษตร และการประมงพื้นบ้าน เป็นต้น จึงเป็นดัชนีหนึ่งที่จะใช้ในการตรวจสอบคุณภาพของน้ำ และสามารถบ่งบอกได้ถึงความปลอดภัยในการนำสัตว์น้ำมาบริโภค ข้อมูลที่ได้จากการตรวจสอบการปนเปื้อนของโลหะหนักในแหล่งน้ำจะชี้ให้เห็นถึงลักษณะของปัญหา ความรุนแรง และผลกระทบที่เกิดขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การตัดสินใจในการแก้ปัญหาที่ถูกทิศทาง อันจะเป็นการปรับปรุงและฟื้นฟูคุณภาพน้ำ ให้มีความเหมาะสมแก่การดำรงชีวิตของสัตว์น้ำ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติในลำห้วยจะเข้มข้นต่อไป

2. วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาปริมาณตะกั่วในน้ำ ดินตะกอน พืชน้ำปลาและหอยในลำห้วยจะเข้มข้น
2. เพื่อศึกษาปริมาณแคดเมียมในน้ำ ดินตะกอน พืชน้ำ ปลาและหอย ในลำห้วยจะเข้มข้น

3. วิธีดำเนินการวิจัย

กำหนดจุดเก็บตัวอย่างในลำห้วยจะเข้มข้น 6 สถานี คือ บริเวณอ่างเก็บน้ำห้วยจะเข้มข้น ฝ่ายทอดน้ำสำหรับผลิตน้ำประปาบ้านม่วงใต้ ฟาร์มเลี้ยงหมูบ้านบัว หลังห้างสรรพสินค้าบึงขี้ วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์ และชุมชนเมืองบุรีรัมย์ ดำเนินการศึกษา ดังนี้

(1) เก็บตัวอย่างน้ำบริเวณใกล้ฝั่งทั้งสองด้าน และจุดกึ่งกลางน้ำ โดยใช้กระบอกเก็บตัวอย่างน้ำระดับต่ำกว่าผิวน้ำ 1 เมตร เทตัวอย่างน้ำลงในขวด Polyethylene ขนาดความจุ 1000 มิลลิลิตร เติมกรดไนตริกเข้มข้น 5 มิลลิลิตร นำตัวอย่างตัวอย่างน้ำ 200 มิลลิลิตร ย่อยด้วยกรดไนตริกเข้มข้น 5 ml แล้วนำไปประเหยบนเครื่องให้ความร้อนไฟฟ้าให้เหลือ 10-15 มิลลิลิตร กรองสารละลายด้วยกระดาษกรอง Whatman no.4 แล้วปรับปริมาตรสารละลายด้วยน้ำกลั่นให้มีปริมาณ 25 มิลลิลิตร ก่อนนำไปวิเคราะห์ตะกั่วและแคดเมียมด้วยเครื่อง Flame Atomic Absorption Spectrophotometer

(2) เก็บตัวอย่างดินตะกอนบริเวณฝั่งแม่น้ำที่ระดับความลึก 0-30 เซนติเมตร ด้วย grab sampler อบตัวอย่างดินตะกอนที่ 70°C นาน 48 ชั่วโมง บดตัวอย่างดินให้ละเอียดแล้วคัดแยกขนาดด้วยตะแกรงร่อน ซึ่งน้ำหนักตัวอย่างดินตะกอน 0.5 กรัม เติมกรดไนตริกเข้มข้น 10 มิลลิลิตร แล้วนำไปประเหยบนเครื่องให้ความร้อนไฟฟ้าให้เหลือ 10-15 มิลลิลิตร กรองสารละลายด้วยกระดาษกรอง Whatman no.4 แล้วปรับปริมาตรสารละลายด้วยน้ำกลั่นให้มีปริมาณ 25 มิลลิลิตร ก่อนนำไปวิเคราะห์ตะกั่วและแคดเมียมด้วยเครื่อง Flame Atomic Absorption Spectrophotometer

(3) ตัวอย่างพืช น้ำ ล้างให้สะอาดด้วยน้ำประปาแล้วแช่ตัวอย่างพืชในกรดไนตริกเข้มข้น 1% นาน 5 นาที ซึ่งตัวอย่างพืช 1.0 กรัม เติมกรดไนตริกเข้มข้น 10 มิลลิลิตร แล้วนำไปประเหยบนเครื่องให้ความร้อนไฟฟ้าให้เหลือ 10-15 มิลลิลิตร กรองสารละลายด้วยกระดาษกรอง Whatman no.4 แล้วปรับปริมาตรสารละลายด้วยน้ำกลั่นให้มีปริมาณ 25 มิลลิลิตร ก่อนนำไปวิเคราะห์ตะกั่วและแคดเมียมด้วยเครื่อง Flame Atomic Absorption Spectrophotometer

(4) ตัวอย่างปลา ล้างให้สะอาดด้วยน้ำกลั่น แยกส่วนที่สามารถบริโภคได้แล้วชั่งน้ำหนัก 1.0 กรัม เติมกรดไนตริกเข้มข้น 10 มิลลิลิตร นำไปประเหยบนเครื่องให้ความร้อนไฟฟ้าให้เหลือ 10-15 มิลลิลิตร กรองสารละลายด้วยกระดาษกรอง Whatman no.4 แล้วปรับปริมาตรสารละลายด้วยน้ำกลั่นให้มีปริมาณ 25 มิลลิลิตร ก่อนนำไปวิเคราะห์ตะกั่วและแคดเมียมด้วยเครื่อง Flame Atomic Absorption Spectrophotometer

(5) ตัวอย่างหอยเก็บจากบริเวณริมฝั่ง ล้างให้สะอาดด้วยน้ำกลั่น แยกส่วนเปลือกหอยทิ้ง แล้วชั่งน้ำหนักเนื้อเยื่อหอยส่วนที่นำมาวิเคราะห์จำนวน 1.0 กรัม เติมน้ำกรดไนตริกเข้มข้น 10 มิลลิลิตรแล้วนำไปประเหยบนเครื่องให้ความร้อนไฟฟ้าให้เหลือ 10-15 มิลลิลิตร กรองสารละลายด้วยกระดาษกรอง Whatman no.4 แล้วปรับปริมาตรสารละลายด้วยน้ำกลั่นให้มีปริมาณ 25 มิลลิลิตร ก่อนนำไปวิเคราะห์ตะกั่วและแคดเมียมด้วยเครื่อง Flame Atomic Absorption Spectrophotometer

4. ผลการศึกษาและอภิปราย

4.1 ผลการศึกษาระดับการปนเปื้อนของตะกั่วในลำห้วยจะเข้มข้น พบว่า ตะกั่วในน้ำไม่สามารถตรวจวัดได้ (not detected) ซึ่งอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำผิวดิน ตามประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2537) ออกตามความในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ตะกั่วในดินตะกอนมีค่าระหว่าง 1.26-6.85 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ซึ่งอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่ยอมรับได้สูงสุดในดินเพื่อการเกษตรในประเทศฝรั่งเศส เยอรมันและอังกฤษ พืชน้ำมีตะกั่วระหว่าง 0.84-2.22 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ซึ่งมีค่าสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานของตะกั่วในอาหารพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข ฉบับที่ 98 พ.ศ. 2529 สำหรับหอยและปลา มีตะกั่วปนเปื้อนระหว่าง 1.95-2.77 และ 2.29-4.62 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ซึ่งมีค่าสูงเกินเกณฑ์มาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุขที่กำหนดให้มีในอาหารและสูงเกินเกณฑ์มาตรฐานผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ ของประเทศสเปน เดนมาร์ก สหราชอาณาจักร กรีซ สวีเดน สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เนเธอร์แลนด์ เยอรมัน นิวซีแลนด์ และออสเตรเลีย

การสะสมของตะกั่วในลำห้วยจะเข้มข้นเมื่อคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ พบว่า ตะกั่วที่สะสมในน้ำ ดินตะกอน พืช น้ำ หอยและปลา คิดเป็นร้อยละ 0.00, 39.40, 13.10, 20.68 และ 27.19 ตามลำดับ จากข้อมูลการศึกษาในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า ตะกั่วสะสมในดินตะกอนมากที่สุด และพบน้อยที่สุดในน้ำ ทั้งนี้เนื่องจากตะกั่วส่วนใหญ่จะถูกดูดซับอยู่ในสารแขวนลอยหรือในดินตะกอน การสะสมของโลหะหนักในดินตะกอน ส่วนหนึ่งเป็นโลหะหนักที่เกิดขึ้นจากการสะสมตัวของธรรมชาติ ซึ่งได้แก่

การชะล้างพวกเกลือแร่ที่อยู่บนพื้นดินลงสู่แหล่งน้ำหรือเป็นโลหะหนักที่เป็นส่วนประกอบของแร่ที่มีอยู่ในธรรมชาติบริเวณนั้น ตามสภาพทางธรณีวิทยาแล้วละลายออกมาปนอยู่ในน้ำได้ และอีกส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากการใช้และการปล่อยโลหะหนักจากการชะล้างสารเคมี ปุ๋ยเคมี และสารปราบศัตรูพืชที่มีโลหะหนักเป็นองค์ประกอบ การชะล้างสิ่งปฏิกูลลงในแหล่งน้ำ และการปล่อยน้ำทิ้งที่มีโลหะหนักลงสู่แหล่งน้ำโดยตรง เป็นต้น

การสะสมของโลหะหนักในพืชน้ำเกิดจากการดูดซับโลหะหนักจากน้ำโดยตรง ปริมาณการสะสมจะขึ้นอยู่กับความเข้มข้นของโลหะหนักที่ละลาย หรือแขวนลอยอยู่ในน้ำเป็นสำคัญรวมถึงอายุของพืชด้วย ทั้งนี้พืชน้ำต่างชนิดกันจะมีการสะสมปริมาณโลหะหนักได้ไม่เท่ากัน สำหรับการสะสมในสัตว์พบว่า สัตว์น้ำส่วนใหญ่ได้รับสารพิษโลหะหนักเข้าไปด้วยการกินอาหารในลักษณะต่างๆ ตามชนิดของสัตว์นั้นๆ (สิทธิชัย, 2549) นอกจากนั้นยังพบว่า ตะกั่วที่ปนเปื้อนในน้ำและตะกอนสามารถสะสมในสิ่งมีชีวิต (Bioaccumulate) ได้ถึง 70% ผ่านทางระบบห่วงโซ่อาหาร ซึ่งตะกั่วเหล่านี้สามารถเกิดอันตรายต่อมนุษย์ผ่านการนำน้ำมาผลิตเป็นน้ำประปาและการบริโภคพืชและสัตว์น้ำ จากข้อมูลการศึกษาทางวิชาการ พบว่า การบริโภคอาหารที่ปนเปื้อนตะกั่วในปริมาณน้อยเป็นระยะเวลาอันยาวนานร่างกายจะสามารถถูกสะสม ตะกั่วในอวัยวะต่างๆ เช่น ตับ หัวใจ สมอง กระเพาะอาหาร ไช้กระดูก ไต และบริเวณที่มีไขมัน พืชของสารตะกั่วสามารถทำลายระบบประสาท เส้นประสาทส่วนปลาย เกิดอาการเป็นอัมพาตที่นิ้วและมือ ทำให้มีอาการมึนงงแปรปรวน หงุดหงิด เหนื่อยง่าย อ่อนเพลีย ฉุนเฉียว ถ้าเป็นมากจะมีอาการปวดศีรษะ วิงเวียนศีรษะ ความรู้สึกสับสน ความจำเสื่อม ปวดกล้ามเนื้อ โลหิตจาง เยื่อหุ้มสมองอักเสบ เกิดอาการแพ้ ชัก หมดสติและถึงตายได้ ตะกั่วจะทำลายการทำงานของไช้กระดูก ซึ่งทำหน้าที่สร้างเม็ดเลือด ทำให้ผนังเม็ดเลือดแดงเปราะ ทำลายเนื้อเยื่อที่ผลิตเลือด ทำให้เม็ดเลือดแดงอายุสั้นลง ร่างกายเกิดภาวะขาดออกซิเจน เหงือกคล้ำ ปลายมือปลายเท้าเขียว เป็นโรคโลหิตจาง เป็นสาเหตุทำให้เกิดมะเร็งที่ปอด โรคหัวใจ และโรคหอบหืด นอกจากนี้ยังพบว่า ตะกั่ว

สามารถผ่านทางรก ซึ่งจะทำให้เกิดอันตรายต่อทารกในครรภ์ พิษของสารตะกั่วจะทำลายสมอง ระบบประสาท ตับ ไต หัวใจ ทางเดินอาหารทำให้ทารกแรกเกิดปัญญาอ่อน ทำลายอวัยวะต่างๆ หรือไปหยุดยั้งการเจริญเติบโตของอวัยวะบางส่วน โดยเฉพาะกระดูกตาบอด หูหนวก หรือถึงขั้นเสียชีวิตได้

4.2 ผลการศึกษาระดับการปนเปื้อนของแคดเมียมในลำห้วยจะระเข้มาก พบว่า แคดเมียมในน้ำไม่สามารถตรวจวัดได้ (not detected) ซึ่งเป็นระดับที่อยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำผิวดิน ตามประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2537) ออกตามความในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535 ดินตะกอนปนเปื้อนแคดเมียมระหว่าง 1.20-1.26 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ซึ่งมีค่ายอมรับได้สูงสุดในดินเพื่อการเกษตรในประเทศฝรั่งเศส อังกฤษและเยอรมัน แคดเมียมในพืชมีค่าระหว่าง 0.50-4.50 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม มีค่าสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานในอาหารพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ตามประกาศกระทรวงสาธารณสุข ฉบับที่ 98 พ.ศ. 2529 สำหรับแคดเมียมในหอยมีค่าระหว่าง 1.22-2.50 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม และปลา มีค่าระหว่าง 1.20-3.75 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ซึ่งมีค่าสูงเกินเกณฑ์มาตรฐานของกระทรวงสาธารณสุขที่กำหนดให้มีแคดเมียมในอาหารทั่วไป และสูงเกินเกณฑ์มาตรฐานผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำของประเทศสเปน สหราชอาณาจักร เดนมาร์ก กรีซ สวีเดน สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เนเธอร์แลนด์ เยอรมัน นิวซีแลนด์ และออสเตรเลีย

การสะสมของแคดเมียมในลำห้วยจะระเข้มากเมื่อคิดเป็นเปอร์เซ็นต์ พบว่า แคดเมียมที่สะสมในน้ำดินตะกอน พืชน้ำ หอยและปลา คิดเป็นร้อยละ 0.00, 21.50, 20.65, 25.38 และ 32.47 ตามลำดับ จากข้อมูลการศึกษาในครั้งนี้แสดงให้เห็นว่า แคดเมียมในปลา มีค่าสูงสุด รองลงมาได้แก่ หอย ดินตะกอน พืช และน้ำ ตามลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐานอาหาร พบว่า พืชน้ำ หอยและปลามีระดับแคดเมียมเกินมาตรฐาน ดังนั้นหากประชาชนบริโภคอาหารเหล่านี้เป็นเวลานานจะทำให้เกิดอันตรายจากแคดเมียม ทั้งนี้เนื่องจากแคดเมียมเป็นสาเหตุของการเกิดโรคอิตไต (Itai-Itai) โดยระยะเริ่มต้นของโรคจะมีอาการ

ปวดบริเวณสะโพก บริเวณแขนและขา อาการนี้จะหายไปเมื่อประคบหรือแช่กับน้ำร้อน ต่อมาในระยะที่สองอาการปวดจะมากและนานขึ้น บริเวณฟันที่ติดกับเหงือกจะมีลักษณะเป็นวงสีเหลือง ซึ่งเรียกว่า วงแหวนแคดเมียม จะพบโปรตีนในปัสสาวะเล็กน้อยในระยะที่สาม กระดูกทุกข้อในร่างกายเริ่มมีอาการปวดร้าว โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่บริเวณกระดูกเชิงกรานจะปวดเจ็บคล้ายมีวัตถุแหลมเข้ามาตีแทง กระดูกทั่วร่างกายเริ่มสลายตัว แคดเมียมจะละลายออกจากกระดูกและรูปร่างผิดปกติผู้ป่วยจะเดินขาต่างคล้ายๆ กับเปิดเดิน มีโปรตีนอัลบูมินและน้ำตาลในปัสสาวะ ในระยะที่สี่เป็นระยะที่รุนแรงมากยิ่งขึ้น ผู้ป่วยเจ็บป่วยมากทั่วร่างกายจนเดินไม่ไหว ความกดของน้ำหนักร่างกายที่มีต่อกระดูกสันหลังจะทำให้ร่างกายเตี้ยและค่อมลง กระดูกหักมากขึ้น กระดูกบริเวณสะโพกขาดความแข็งแรง ระยะนี้จะต้องใช้เวลาของการได้รับแคดเมียมสะสมนานถึง 20-30 ปี ในระยะสุดท้ายร่างกายจะสูญเสียแคดเมียมออกทางปัสสาวะมากมาย จนกระดูกอ่อน ผุ และเปราะง่าย น้ำหนักลด นอนไม่หลับ เบื่ออาหาร อ่อนเพลีย หดแรงและเสียชีวิตในที่สุด

5. สรุปผลการวิจัย

1. ตะกั่วและแคดเมียมในน้ำในลำห้วยจะระเข้มาก มีค่าอยู่ในระดับที่ไม่สามารถตรวจวัดได้ (not detected) ซึ่งคุณภาพน้ำอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพน้ำผิวดิน ตามประกาศคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2537) ออกตามความในพระราชบัญญัติส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ พ.ศ. 2535

2. ดินตะกอนปนเปื้อนตะกั่วและแคดเมียมที่ระดับ 1.26-6.85 และ 1.20-1.26 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ซึ่งมีค่าต่ำกว่าค่าวิกฤตในดิน และอยู่ในเกณฑ์มาตรฐานที่ยอมรับได้สูงสุดในดินเพื่อการเกษตรของประเทศฝรั่งเศส เยอรมันและอังกฤษ

3. พืชน้ำปนเปื้อนตะกั่วและแคดเมียมที่ระดับ 0.84-2.22 และ 0.50-4.50 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ซึ่งมีค่าสูงเกินเกณฑ์มาตรฐานในอาหารต่างๆ ไป ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 ประกาศกระทรวงสาธารณสุข ฉบับที่ 98 พ.ศ. 2529

4. หอยปนเปื้อนตะกั่วและแคดเมียมที่ระดับ 1.95-2.77 และ 1.22-2.50 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ซึ่งมีค่าสูง

เกินเกณฑ์มาตรฐานในอาหารต่างๆ ไป ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 และมาตรฐานตะกั่วในผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำของประเทศสเปน เดนมาร์ก กรีซ สหราชอาณาจักร สวีเดน สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เนเธอร์แลนด์ เยอรมัน นิวซีแลนด์และออสเตรเลีย

5. ปลาปนเปื้อนตะกั่วและแคดเมียมที่ระดับ 2.29 - 4.62 และ 1.20- 3.75 มิลลิกรัมต่อกิโลกรัม ซึ่งมีค่าสูงกว่าเกณฑ์มาตรฐานในอาหาร ตามพระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522 และสูงเกินเกณฑ์มาตรฐานตะกั่วในผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำของประเทศสเปน เดนมาร์ก กรีซ สหราชอาณาจักร สวีเดน สหรัฐอเมริกา ญี่ปุ่น เนเธอร์แลนด์ เยอรมัน นิวซีแลนด์และออสเตรเลีย

6. ข้อเสนอแนะ

1. จากข้อมูลการศึกษาตะกั่วและแคดเมียมในลำห้วยจะเข้มข้น พบว่า ตะกั่วและแคดเมียมในพืชน้ำหอย และปลา มีค่าเกินเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพอาหาร และสูงเกินเกณฑ์มาตรฐานผลิตภัณฑ์สัตว์น้ำ ดังนั้นหน่วยงานของรัฐบาลที่ดูแลรับผิดชอบพื้นที่ต้องวางมาตรการเพื่อฟื้นฟูคุณภาพน้ำทั้งระยะสั้นและระยะยาว

2. ควรจัดกิจกรรมเพื่อฟื้นฟูคุณภาพแหล่งน้ำเพื่อให้ประชาชน นักเรียน นักศึกษา หน่วยงานเอกชน และหน่วยงานภาครัฐ ได้มีส่วนร่วมในการฟื้นฟูลำห้วยจะเข้มข้น ในวันสำคัญต่างๆ

3. ส่งเสริมการทำเกษตรอินทรีย์ เพื่อลดการใช้ปุ๋ยเคมีและสารปราบศัตรูพืช ทั้งนี้เนื่องจากทั้งปุ๋ยเคมีและสารปราบศัตรูพืชล้วนมีโลหะหนักเป็นองค์ประกอบ ซึ่งจะถูกล้างโดยน้ำฝนลงสู่แหล่งน้ำ

4. ควรปรับปรุงระบบระบายน้ำจากชุมชนและจัดตั้งระบบบำบัดน้ำเสีย เพื่อบำบัดน้ำให้มีคุณภาพได้มาตรฐานก่อนปล่อยลงสู่แหล่งน้ำธรรมชาติ

5. ควบคุมการระบายน้ำทิ้งจากอาคาร ฟาร์มเลี้ยงหมู และห้างสรรพสินค้าขนาดใหญ่ ให้เป็นไปตามมาตรฐานน้ำทิ้งที่กำหนด

6. ควบคุมไม่ให้มีการทิ้งขยะมูลฝอยในแหล่งน้ำโดยเคร่งครัด และให้มีการกำจัดขยะมูลฝอยของชุมชนให้ถูกสุขลักษณะ

7. ลดการเผาขยะชุมชน เนื่องจากการเผาขยะจะทำให้โลหะหนักที่เป็นองค์ประกอบของขยะถูกล้างลงสู่แหล่งน้ำพร้อมกับน้ำฝน

8. จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับมลพิษทางน้ำ ให้กับประชาชน นักเรียน นักศึกษา เพื่อให้เห็นความสำคัญของทรัพยากรน้ำและมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาในลำห้วยจะเข้มข้นต่อไป

9. การเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข้อมูลต่างๆ เกี่ยวกับมลพิษทางน้ำให้กับประชาชนเพื่อให้ประชาชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของแหล่งน้ำ รวมทั้งแนวทางการบำรุงรักษาคุณภาพน้ำให้สะอาดปราศจากมลพิษต่างๆ

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัยขอขอบพระคุณมหาวิทาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ และ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) ที่ให้ทุนอุดหนุนการวิจัยภายใต้ “โครงการวิจัยร่วมกับการเรียนการสอนบูรณาการศาสตร์เพื่อการเรียนรู้การพัฒนาพื้นที่ สำหรับนักศึกษาปริญญาตรี (ABC- PUS)” ประจำปี 2551

เอกสารอ้างอิง

กนกวรรณ สินสุพรรณ และ ภัทราวุธ จิตประสงค์. (2545). การศึกษาคุณภาพน้ำและการหาปริมาณโลหะทองแดงและแคดเมียมในอ่างเก็บน้ำลำลำลาย อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา. คณะวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี สถาบันราชภัฏนครราชสีมา.

บุญเต็ม แซ่บึง. (2536). ปริมาณตะกั่ว แคดเมียม ทองแดง และสังกะสี ในน้ำและดินตะกอนจากชั้นคุณภาพลุ่มน้ำต่างๆ บริเวณลุ่มน้ำเมย จังหวัดตาก. ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิทยาศาสตร์สิ่งแวดล้อม โครงการสหวิทยาการระดับบัณฑิตศึกษา.

ปิยมภรณ์ ดวงมนตรี. (2545). การสะสมโลหะหนักในสิ่งมีชีวิตผ่านลำดับขั้นการบริโภคในแหล่งน้ำ. มหาวิทยาลัยขอนแก่น.

มาฆบตี รวยทรัพย์, กัญญา เกิดศิริ กัญญา เกิดศิริ และ ปรีชา ศิริศิริโร. (2548). การหาปริมาณแมงกานีส ทองแดง และตะกั่ว ในน้ำตัวอย่างจากแม่น้ำมูลโดยวิธีอะตอมมิกแอบซอร์พชันสเปกโทรโฟโตเมตรี. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุบลราชธานี.

รัชดาภรณ์ เบญจวัฒนานนท์. (2546). การศึกษาปริมาณตะกั่ว แคดเมียม แมงกานีส และทองแดงของหอยในแม่น้ำแควใหญ่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี. วารสารสัตตาคหวิทยาาสตร์ 19-21 สิงหาคม 2546.

วิกันดา ชัยบุตร. (2541). การศึกษาปริมาณโลหะหนักบางชนิดในน้ำ ดินตะกอน และเนื้อเยื่อส่วนต่าง ๆ ของปลาบางชนิดในแม่น้ำแม่กลอง. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วีระวงศ์ ตางาม. (2543). การศึกษาปริมาณโลหะหนักบางชนิดในน้ำ ดินตะกอนและเนื้อเยื่อส่วนต่างของปลาบางชนิดในแม่น้ำและคลองรอบเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

สุรัชย์ อังคนาสายัณฑ์. (2541). การศึกษาปริมาณสังกะสี แมงกานีส ตะกั่ว ทองแดง และแคดเมียมในดิน ตะกอนธารน้ำของแม่น้ำแควใหญ่ และแม่น้ำแควน้อยในเขตอำเภอเมือง จังหวัดกาญจนบุรี. มหาวิทยาลัยราชภัฏกาญจนบุรี.

ความหลากหลายของพรรณไม้น้ำและคุณภาพน้ำในลำห้วยจระเข้มาก จังหวัดบุรีรัมย์

Aquatic plant diversity and water quality in Huai Jawrakaemark Buriram province

รุ่งเรือง บุญส่ง¹⁾ มลฤดี โปยสกุล²⁾ รัตนา อุดมศิริ²⁾ กาญจนา ดาราย้อย²⁾

¹⁾ อาจารย์ที่ปรึกษา ²⁾ นักศึกษา มหาวิทยาลัยราชภัฏบุรีรัมย์ อำเภอเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ 31000

โทรสาร 044 612858 โทรศัพท์ 086 5822344 E-mail : rung_environment@hotmail.com

บทคัดย่อ

การศึกษาพรรณไม้น้ำและคุณภาพน้ำในลำห้วยจระเข้มาก จากจุดศึกษา 6 จุด คือ บริเวณอ่างเก็บน้ำห้วยจระเข้มาก บ้านม่วงใต้ บ้านบัว บิ๊กซี วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์ และชุมชนในเมือง จังหวัดบุรีรัมย์ การศึกษาครั้งนี้พบพรรณไม้น้ำ 28 ชนิด 24วงศ์ จำแนกเป็น พืชใต้น้ำ 3 ชนิด 3 วงศ์ พืชลอยน้ำ 5 ชนิด 5วงศ์ พืชโผล่เหนือน้ำ 3 ชนิด 2 วงศ์ และพืชชายน้ำ 17 ชนิด 14 วงศ์ ได้แก่ ตีปลีน้ำ (*Potamogeton malaianus* Miq) สาหร่ายพุงชะโด (*Ceratophyllum demersum* Linn) สาหร่ายหางกระรอก (*Hydrilla verticillata* (L.f.) Royle) จอกหูหนู (*Salvinia cucullata* Roxb) ผักบุ้ง (*Ipomoea aquatica* Forsk) ผักตบชวา (*Eichornia crassipes* (Mart) Solms) ผักกระเฉด (*Neptunia oleracea* Lour) แพงพวยน้ำ (*Jussiaea repens* Linn) เอื้องเป็ดม้า (*Polygonum tomentosum* Wild) บัวหลวง (*Nelumbo nucifera* Gaertn) บัวสาย (*Nymphaea pubescens* Willd) กระโดนน้ำ (*Careya sphaerica* Roxb) กระทกรก (*Passiflora foetida* L) กกเล็ก (*Cyperus pulcherrimus* Willd) กกสามเหลี่ยมใหญ่ (*Scirpus grossus* Linn) กระถิน (*Leucaena leucocephala* Wit) ชี่เหล็ก (*Cassia siamea* Britt) ชุมเห็ดไทย (*Cassia tora* Linn) ธูปฤาษี (*Typha angustifolia* Linn) บอน (*Colodium esculenta* (Linn)) ไมยราบ (*Mimosa pudica* Linn) ไมยราบยักษ์ (*Mimosa pigra* Linn) ผักแว่น (*Marsilea crenata* Presl) สาบเสือ (*Chromolaena odoratum* (L)) หญ้าคา (*Imperata cylindrical* (L) Beauv) หญ้าไซ (*Leersia hexandra* Sw) หญ้าขน (*Brachiaria mutica* (Forssk) Stapf) และ หญ้าไต้ใบ (*Phyllanthus niruri* Linn) ผลการศึกษาคุณภาพน้ำทางกายภาพและเคมีพบว่า ออกซิเจนละลายน้ำมีค่าระหว่าง 0-13.6 มิลลิกรัมต่อลิตร ความต้องการออกซิเจนทางชีวเคมี 4.80-105.63 มิลลิกรัมต่อลิตร ความเป็นกรด-ด่าง 7.20-7.53 อุณหภูมิ 30-31 องศาเซลเซียส สารแขวนลอย 0.3-19.25 มิลลิกรัมต่อลิตร ความโปร่งแสง 16-81 เซนติเมตร และเหล็ก 1.25-1.67 มิลลิกรัมต่อลิตร สำหรับความสัมพันธ์ระหว่างพรรณไม้น้ำและคุณภาพน้ำในลำห้วยจระเข้มาก พบว่า ความโปร่งแสง อุณหภูมิ ความเป็นกรด-ด่าง สารแขวนลอย ออกซิเจนละลายน้ำ ความต้องการออกซิเจนทางชีวเคมี และเหล็ก มีผลต่อความหลากหลายของพรรณไม้น้ำ

Abstract

Aquatic plant diversity and water quality in Huai Jawrakaemark were studied by sampling water and Aquatic plant from 6 sampling stations: Huai Jawrakaemark reservoir, ban muangtai, Ban Bua, Big C, Buriram Agricultural and Technology College, and Muang community. In this study the 28 species of aquatic plants were found and divided into 24 families. They were classified by species of 3 submerged plants, 5 floating plants, 3 emerged plants, 17 marginal plants. *Potamogeton malaianus* Miq, *Ceratophyllum demersum* Linn, *Hydrilla verticillata* (L.f.) Royle, *Salvinia cucullata* Roxb, *Ipomoea aquatica* Forsk, *Eichornia crassipes* (Mart) Solms, *Neptunia oleracea* Lour, *Jussiaea repens* Linn, *Polygonum tomentosum* Wild, *Nelumbo nucifera* Gaertn, *Nymphaea pubescens* Willd, *Careya sphaerica* Roxb, *Passiflora foetida* L, *Cyperus pulcherrimus* Willd,

Scirpus grossus Linn, *Leucaena leucocephala* Wit, *Cassia siamea* Britt, *Cassia tora* Linn, *Typha angustifolia* Linn, *Colodium esculenta* Linn, *Mimosa pudica* Linn, *Mimosa pigra* Linn, *Marsilea crenata* Presl, *Chromolaena oforatum* (L), *Imperata cylindrical* (L) Beauv, *Leersia hexandra* Sw, *Brachiaria mutica* (Forssk) Stapf and *Phyllanthus niruri* Linn.

The water quality was found that the quantities of Dissolved oxygen, biochemical oxygen demand, Fe, pH, Temperature, Suspended solid and transparency were found to be in the ranges of 0.00-13.6 mg/l, 4.80-105.63 mg/l, 1.25-1.67 mg/l, 7.20-7.53, 30-31°C, 0.3-19.25 mg/l and 16-81 cm., respectively. The relationship between the Aquatic plant and the physical and chemical property of water were found that Transparency, Temperature, pH, Suspended solid, Dissolved oxygen, Biochemical oxygen demand and Iron have effects on Aquatic plant diversity.

1. ความเป็นมาและความสำคัญของเรื่อง

ความหลากหลายทางชีวภาพมีความสำคัญในการศึกษาประวัติศาสตร์ของสิ่งมีชีวิตและกลไกการเกิดสิ่งมีชีวิตใหม่ในแต่ละท้องถิ่น แหล่งน้ำทั่วไปพรรณไม้น้ำจะเป็นองค์ประกอบที่เห็นได้ชัด และมีบทบาทสำคัญต่อระบบนิเวศของแหล่งน้ำมาก ส่งผลต่อการดำรงชีวิตของสิ่งมีชีวิตโดยตรง เป็นแหล่งอาหารของคนและสัตว์ และเป็นแหล่งหลบภัยของสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในน้ำ พรรณไม้น้ำบางชนิดใช้เป็นวัตถุดิบในการอุตสาหกรรมแปรรูปยาสูบ บางชนิดมีลักษณะสวยงามและสามารถส่งเสริมเป็นไม้ประดับได้ สถาบันวิจัยรุกขเวช (2541) ศึกษาสภาพแหล่งน้ำและความหลากหลายทางชีวภาพเขตห้ามล่าสัตว์ป่าอ่างเก็บน้ำห้วยตลาด จังหวัดบุรีรัมย์ สสำรวจพบพรรณไม้น้ำจำนวน 15 ชนิด ซึ่งพืชที่เด่นได้แก่ หนุ่ยปล้อง และไมยราบยักษ์ ส่วนพืชชนิดอื่นๆ ที่พบ ได้แก่ กกเหลี่ยม สาหร่ายหางกระรอก สาหร่ายข้าวเหนียว บัวหลวง กระเจียน้ำ หนุ่ยขุ่น แพงพวยน้ำ บัวแดง หนุ่ยคา ผักไผ่น้ำ หิงห่อ ผักบู่ ผักตบ และหนุ่ยแพรก ซึ่งพรรณไม้น้ำเหล่านี้มักใช้เป็นถิ่นนอน วางไข่ และหลบภัย อย่างไรก็ตาม แหล่งน้ำตามธรรมชาติหากมนุษย์เข้าไปรบกวนหรือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของน้ำ อาจทำให้อัตราการเจริญของพรรณไม้น้ำเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จนเกิดผลกระทบต่อความสมดุลของแหล่งน้ำได้ เช่น จอก แหน ผักตบชวา สามารถเจริญเติบโตได้อย่างรวดเร็วกลายเป็นวัชพืชปกคลุมผิวน้ำ ทำให้ก๊าซออกซิเจนละลายน้ำได้น้อยลง และบดบังแสงที่จะส่องไปที่น้ำ

การศึกษาคูณภาพน้ำและความหลากหลายของพรรณไม้น้ำในลำห้วยจะเข้มมากอย่างละเอียดและถูกต้องตามหลักวิชาการ จะทำให้ทราบถึงสภาพปัจจุบันของพรรณพืชในลำห้วยจะเข้มมาก อีกทั้งพื้นที่นี้มีลักษณะโครงสร้างพรรณพืชที่เฉพาะตัวจึงมีความเป็นไปได้สูงที่จะพบพรรณไม้น้ำชนิดที่สำคัญ ซึ่งจะเป็นข้อมูลพื้นฐานที่สำคัญที่จะเป็นประโยชน์สำหรับการพิจารณาวางแผนจัดการทรัพยากรในลำห้วยจะเข้มมากอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การทราบชนิดของพรรณไม้น้ำชนิดต่างๆ ยังสามารถนำมาปลูกเป็นไม้ประดับ การใช้ประโยชน์ในการบำบัดน้ำเสีย ทั้งนี้เนื่องจากพรรณไม้น้ำมีคุณสมบัติในการดูดซับแร่ธาตุที่ละลายอยู่ในน้ำได้เป็นอย่างดี ซึ่งมีส่วนช่วยให้แหล่งน้ำและมีคุณภาพน้ำดีขึ้น (กรมชลประทาน 2532: สุขาดา, 2542)

2. วัตถุประสงค์

- (1) เพื่อศึกษาชนิด และการแพร่กระจายของพรรณไม้น้ำในลำห้วยจะเข้มมาก
- (2) เพื่อศึกษาคูณภาพน้ำทางกายภาพและทางเคมีในลำห้วยจะเข้มมาก
- (3) เพื่อศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพรรณไม้น้ำและคูณภาพน้ำในลำห้วยจะเข้มมาก

3. วิธีดำเนินการวิจัย

ศึกษาคูณภาพน้ำและพรรณไม้น้ำในลำห้วยจะเข้มมากจากจุดเก็บตัวอย่าง 6 สถานี ได้แก่ บริเวณอ่างเก็บน้ำห้วยจะเข้มมาก ฝ่ายทตน้ำสำหรับผลิตน้ำประปาบ้านม่วงใต้ ฟาร์มเลี้ยงหมูบ้านบัว หลังห้างสรรพสินค้า บิ๊กซี วิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีบุรีรัมย์ และชุมชน

เมืองบุรีรัมย์ ดำเนินการศึกษาคุณภาพน้ำและพรรณไม้
ดังนี้

3.1 การศึกษาคุณภาพน้ำ ตรวจสอบคุณภาพน้ำ
ได้แก่ ความโปร่งแสง วัดด้วย Secchi dish อุณหภูมิ
และความเป็นกรดต่าง วัดด้วยเครื่อง Multi 3501
ดำเนินการเก็บตัวอย่างน้ำ บริเวณใกล้ฝั่งทั้งสองด้าน
และจุดกึ่งกลางน้ำ เพื่อนำไปตรวจสอบค่า ออกซิเจน
ละลาย(Dissolved oxygen) ด้วยวิธี Azide Modification
สารแขวนลอย (Suspended solids) วิเคราะห์ด้วย
วิธีการกรองผ่านกระดาษกรองใยแก้ว (Glass fiber filter
disc) และค่าความต้องการออกซิเจนทางชีวเคมี
(Biochemical Oxygen Demand, BOD) การวิเคราะห์
ด้วยวิธี 5Days incubation และ Winkler (azide
modification) และวิเคราะห์เหล็กด้วยเครื่อง Flame
atomic absorption spectrophotometer

3.2 การศึกษาพรรณไม้ น้ำ ดำเนินการศึกษานิต
และการแพร่กระจาย โดยการวางตารางสุ่มเก็บ ภายใน
ระยะ 1 กิโลเมตร ของแต่ละสถานที่ศึกษา บันทึก
จำนวนพืชและชนิดพรรณไม้ที่พบ สำหรับตัวอย่าง
พืชที่ไม่ทราบชนิดให้เก็บตัวอย่างเพื่อนำมาจำแนกใน
ห้องปฏิบัติการ

4. ผลการศึกษาและอภิปราย

(1) อุณหภูมิ (temperature) ในลำห้วยจะเข้มข้น
มีค่าระหว่าง 30-31 องศาเซลเซียส ซึ่งอยู่ในเกณฑ์
มาตรฐานน้ำผิวดินตามประกาศคณะกรรมการ
สิ่งแวดล้อมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2537) อุณหภูมิ
ในลำห้วยจะเข้มข้นจากจุดศึกษาทั้ง 6 จุด พบว่า การ
เปลี่ยนแปลงอุณหภูมิที่ลดลงลำห้วยจะเข้มข้นมีความ
แตกต่างกันน้อยมาก เนื่องจากมีอัตราการไหลของน้ำไม่
แตกต่างกันโอกาสที่จะได้รับรังสีความร้อนจากดวง
อาทิตย์ ตลอดจนการคายความร้อนจากผิวดินจึงมีค่า
ใกล้เคียงกัน อุณหภูมิจึงแตกต่างกันน้อย อุณหภูมิ
ที่เปลี่ยนแปลงไปจากธรรมชาติอาจมีผลกระทบต่อ
เจริญเติบโตของสัตว์ พืชและระบบนิเวศวิทยาของแหล่ง
น้ำ มีผลต่อสภาพแวดล้อมทางเคมีภาพ เช่น ปริมาณ
ออกซิเจนละลายในน้ำจะลดลงถ้าอุณหภูมิของน้ำสูงขึ้น
ในขณะที่เดียวกันขบวนการเมตาบอลิซึมและการทำงาน
ของจุลินทรีย์ต่างๆ ในน้ำจะเพิ่มขึ้น ส่งผลให้ให้ความ
ต้องการปริมาณออกซิเจนละลายน้ำสูงขึ้น จึงอาจเกิด

ปัญหาการขาดแคลนออกซิเจนขึ้นได้ ผลกระทบ
ทางอ้อม เช่น อุณหภูมิของน้ำที่สูงขึ้นจะทำให้พิษของ
สารพิษต่างๆ มีความรุนแรงมากขึ้น เนื่องจากอุณหภูมิ
สูงช่วยเร่งการดูดซึม การแพร่กระจายของพิษสู่ร่างกาย
ได้เร็วขึ้น

(2) ความโปร่งแสงของน้ำ (transparency) ในลำห้วย
จะเข้มข้นมีค่าระหว่าง 16-81 เซนติเมตร เฉพาะบริเวณ
อ่างเก็บน้ำห้วยจะเข้มข้นที่มีค่าความโปร่งแสงของน้ำ
สูงและคุณภาพน้ำอยู่ในระดับคุณภาพน้ำมีสภาพตาม
ธรรมชาติที่สิ่งมีชีวิตสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ และ
สามารถนำไปใช้เพื่อการอุปโภคบริโภค ทั้งนี้
เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นพื้นที่ดูแลของเขตห้ามล่า
สัตว์ป่าอ่างเก็บน้ำห้วยจะเข้มข้น และเป็นแหล่งน้ำ
สำหรับผลิตน้ำประปา จึงทำให้การดูแลรักษาคุณภาพ
น้ำมีประสิทธิภาพดี สำหรับบริเวณฝายทดน้ำสำหรับ
ผลิตน้ำประปาบ้านม่วงใต้ ฟาร์มเลี้ยงหมูบ้านบัว หลัง
ห้างสรรพสินค้าบึงชี บริเวณวิทยาลัยเกษตรและ
เทคโนโลยีบุรีรัมย์ และชุมชนเมืองบุรีรัมย์ มีค่าความ
โปร่งแสงของน้ำน้อยและมีค่าต่ำกว่าเกณฑ์คุณภาพน้ำที่
เหมาะสมต่อการดำรงชีวิตของสัตว์น้ำ ทั้งนี้เนื่องจาก
บริเวณดังกล่าวได้รับผลกระทบจากการชะล้างหน้าดิน
จากนาข้าว การปล่อยน้ำทิ้งจากฟาร์มหมู การชะล้างสิ่ง
ปฏิกูลจากชุมชน เป็นต้น ความโปร่งแสงของแหล่งน้ำ ที่
เหมาะสมแก่การเจริญเติบโตของสัตว์น้ำ ควรมีค่า
ระหว่าง 30-60 เซนติเมตร หากมีค่าต่ำกว่า 30
เซนติเมตร แสดงว่าน้ำมีความขุ่นมากเกินไปหรือมี
ปริมาณแพลงก์ตอนมากเกินไป ซึ่งจะเป็นตัวลดการส่อง
ผ่านของแสงลงไปแหล่งน้ำและอาจทำให้เกิดภาวะ
ขาดแคลนออกซิเจนขึ้นได้ แต่ถ้าค่ามีความโปร่งใสสูง
กว่า 60 เซนติเมตร ขึ้นไป แสดงว่าแหล่งน้ำนั้นไม่ค่อย
สมบูรณ์

(3) สารแขวนลอย (suspended solids) ในลำห้วย
จะเข้มข้น มีค่าระหว่าง 0.3 -19.25 มิลลิกรัมต่อลิตร
คุณภาพน้ำจัดอยู่เกณฑ์มาตรฐานน้ำผิวดินประเภทที่ 3
ซึ่งหมายถึงแหล่งน้ำที่ได้รับน้ำทั้งจากกิจกรรมบาง
ประเภท และสามารถเป็นประโยชน์เพื่อการอุปโภคและ
บริโภคโดยต้องผ่านการฆ่าเชื้อโรคตามปกติและผ่าน
กระบวนการปรับปรุงคุณภาพน้ำทั่วไปก่อน และเพื่อ
การเกษตร สารแขวนลอยเป็นของแข็งที่ไม่ละลายน้ำแต่